PŪTĖME PRIEŠ VĖJĄ

III DALIS

Vytauto Vaineikio

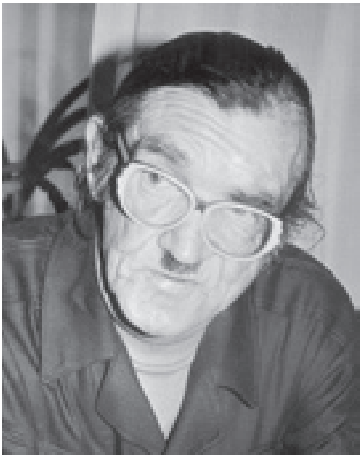
JUODOS DIENOS

BALTOS NAKTYS

Leidykla „Vyzdys“

„Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga“

Vilnius, 2009

ŽODIS SKAITYTOJUI

Vytauto Vaineikio asmenybė labai įvairialypė. Tai kovotojas, menininkas, poetas, žmogus su visomis silpnybėmis, nuodėmėmis ir neišpasakyta valia, siekiant Lietuvos laisvės ir jos gerovės.

Kadangi jis su priešu buvo artistas, o su laisvės kovotojais per daug griežtas, draugų daug neturėjo. Kovos procese tuščiažodžiavimas ir pagyros jam buvo svetimos. Jis buvo realios veiklos kovotojas – „amžinas karys su kerzo batais“, kaip išsireiškė žurnalistas J.Pekarskis savo rašinyje „Valstiečių laikraštyje“, atkasus Vaineikių sodyboje Jogviliuose pogrindyje 1975-1982 metais pagamintas “Varpo” klišes.

Man su juo teko vienaip ar kitaip kartu praleisti virš 40 metų. Jo dėka, 1954 metais tapau Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos nariu, Vorkutos sukilimo dalyviu, pogrindžio laikraštėlių leidėju. Visur ir visuomet jutau jo petį, padrąsinimą ir net prievartą: „Neužmik! Tik pirmyn! Pailsėsi Anapilyje. Mes donkichotai, anų laikų riteriai, mes ne Laisvės gynėjai – o Laisvės kovotojai! Mes vėjas, pučiantis prieš vėją“.

Pradžioje buvau numatęs savo prisiminimų knygose „Pūtėme prieš vėją“ apie šį išskirtinį žmogų parašyti bendra tvarka laisvės kovų verpetų kontekste, bet pradėjus kruopščiau nagrinėti savo ir iš V.Vaineikio giminių gautus archyvus, maniau galėsiąs sutalpinti viską į dvi atskiras knygas. Jaučiant savo amžių ir pasitarus su Vytauto Vaineikio giminėmis bei artimaisiais, nutariau išskirti jo literatūrinę-dokumentinę kūrybą ir įtraukti tai į trečią „Pūtėme prieš vėją“ knygą, nes tai yra mūsų visų Laisvės kovotojų bendros kovos dalis. Tai palengvins man atskleisti būsimų knygų puslapiuose V.Vaineikio ir kitų Laisvės kovotojų asmenybes, kovoje už Lietuvą ir žmoniją.

V. Vaineikio kūriniai nėra šedevrai – dvidešimtmetis tokių ir negalėjo sukurti, bet jo polėkis, jo dvasia, kova dėl pavergtos Tėvynės, o

ir vėlesniame jo amžiuje, skausmas dėl neteisybės jau laisvoje Lietuvoje, pastangos rasti išeitį iš susidariusios padėties, leis suprasti jo dvasią ir gyvenimą.

Vytautas Vaineikis gimė 1931.08.24 darbininkų šeimoje, Šiauliuose Jis buvo trečias sūnus. Du vyresnieji broliai žuvo – vienas gindamas Šiaulių miestą nuo rusų 1944 m., kitas – prancūzų svetimšalių legione Indokinijoje. Jo tėvas Karolis turėjo inžinerinių gabumų, buvo išradėjas. Motina Bronislava Pirmajame pasauliniame kare dirbo imperatoriškajame sanitariniame traukinyje gailestingąja sesele.

Išaugo ir trys Vytauto Vaineikio sūnūs-ąžuolai. Tvirti, valingi. Vyresnysis Vaidila baigė laivų šturmanų mokslus. Jaunesnysis Gytis – režisūrą. Abu sukūrė šeimas, augina atžalas, o vidurinysis Dainius, su pasididžiavimu pasakysiu, mano krikšto sūnus, baigęs studijas užsienyje, tapo kunigu, pranciškonų vienuoliu broliu Pauliumi.

V.Vaineikis pasipriešinime okupantams dalyvavo nuo pat jaunystės. 1949 m. partizaninio pogrindžio buvo pasiųstas į Sibirą – Taišeto rajoną, kur turėjo užmegzti ryšius su lietuviais tremtiniais. Čia jis buvo suimtas. Su peršauta galva, šiek tiek apsigydęs, sugebėjo žiemą pabėgti į Lietuvą. Už šį pabėgimą ir pogrindžio veiklą, Vaineikis su grupe kovotojų buvo areštuotas Šiauliuose, nuteistas ir įkalintas dešimčiai metų Vorkutoje.

Aktyviai dalyvavo 1953 ir 1955 m. sukilimuose Vorkutoje. Pastarajame buvo visos Vorkutos lagerių streiko komiteto narys.

1954 m. Vorkutoje atkūrė Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungą, pogrindyje spausdino jo paties sugalvotu spausdinimo būdu laikraštėlius „Severnoje sijanije“ („Šiaurės pašvaistė“) ir „Protėvių takais“. Kolegialiai dalyvavo „Varpo“ leidime. Už dalyvavimą 1955 m. sukilime buvo įkalintas uždarame Vladimiro kalėjime. Čia drauge su kitais kaliniais parašė ir paleistas parvežė į Lietuvą Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Manifestą ir Įstatus (šie dokumentai patalpinti mano išleistoje „Pūtėme prieš vėją“ antroje knygoje).

Lietuvoje rinko labdarą ir šelpė konclageriuose likusius politinius kalinius. Įsigijo radijo siųstuvą (stotį) ir transliavo pogrindyje bėgančia

Vilniaus radijo banga patriotines išlaisvinimo laidas (1957.02.16 – 1957.03.27). Provokatorių išduotas (Labanausko – Kęstučio apygardos vado), 1957 m. kovo 29 d. buvo areštuotas ir su grupe kitų tais pačiais metais nuteistas dešimčiai metų lagerio. Vietoj paskutinio žodžio, teisme sugiedojo Lietuvos himną.

Kalėdamas Mordovijoje, vėl veikė pogrindyje. Už tai buvo išvežtas į uždarą Vladimiro kalėjimą. Grįžęs atgal į Mordoviją, leido pogrindyje spausdintą laikraštėlį „Nepriklausoma Lietuva". 1960 m. pabėgo iš Mordovijos lagerio (bėgo pas „partizanus" – Labanauską), bet po kelių dienų buvo sugautas ir nuteistas trims metams griežto režimo.

Nuo 1964 metų režimas politinių kalinių lageriuose, kurių buvo likę tik keli, diena iš dienos vis stiprėjo ir įgavo stalininius laikus primenančią formą. V. Vaineikis, matydamas, kad kova lageriuose praranda ankstesnę paskirtį ir naudingumą bei galimybes, atseit, „audra stiklinėje", nutarė apgauti čekistus ir pasinaudoti tuo metu sovietinėje spaudoje kilusiu politinių kalinių atgailos vajumi.

V. Vaineikis kreipėsi į LLKS komitetą lageryje, kuriam tuo metu vadovavo Pranas Skeiveris, Vytautas Naudžiūnas ir Zigmas Laugalaitis. Jis jiems išdėstė savo padėtį, motyvus ir kovos perspektyvą tik už lagerio ribų. Vaineikis buvo neblogai išstudijavęs tuo metu tik atsiradusią šilkografijos techniką, kurią panaudojus, sakė sugebėsiąs leisti pogrindinius laikraščius. Pradžioje visi buvo prieš. Sakė, kad tai pakenks Laisvės kovotojų autoritetui ir tuo pačiu kovai už Laisvę, o juo labiau tai pakenks jam pačiam, nes bus sugriautas ir jo autoritetas. V. Vaineikis atsakė, kad Lietuva yra aukščiau už jo autoritetą. „Jeigu mano planai nepasiteisins, aš šią kaltę išpirksiu viešai susidegindamas kokioje nors šventinėje demonstracijoje Vilniuje, kaip tai padarė vienuoliai budistai, protestuodami prieš amerikiečių karą Vietname".

LLKS komitetas su skaudančia širdimi sutiko „Švyturyje" ir „Tiesoje" pasirodžiusį V.Vaineikio straipsnį „Kai prabunda diena". Jis nebuvo labai baisus, tačiau nežinantiems atrodė, jog tai kolaboravimas. Lietuvos patriotai pasipiktinę nuliūdo. Komunistai – triumfavo.

1966 m. grįžęs į Lietuvą, patriotų apspjaudytas ir iškentęs pogrindžio paskirtą karantiną, norint įsitikinti, kad jis tikrai nekolaboruoja, V. Vaineikis vėl įsijungė į veiklą. Rinko žvalgybines karines žinias (su Vytautu Juodeika), šilkografijos būdu bandė leisti laikraštį, tačiau pogrindis nesudarė tam reikiamų sąlygų.

V.Vaineikis, pajutęs arešto pavojų, nuo 1975 metų apsigyveno nelegaliai. Slapstydamasis Inturkėje pas kleboną Juozapą Dabravolską, drauge su kitais (konspiracijos dėlei), sukūrė „Lietuvos Revoliucinį Išsivadavimo Frontą", kuriam vadovavo pats klebonas, ir pradėjo leisti pogrindinį, šilkografijos būdu spausdinamą „Varpą". Šį laikraštį skaitė žmonės Lietuvoje, rusų disidentai, jį transliavo užsienio radijo stotys. Rusų kovotoja už žmogaus teises Liudmila Aleksejeva, savo Niujorke 1984 m. išleistoje knygoje „Inakomyslije v SSSR", citavo periodinį leidinį „Kronika Tekuščich Sobytyj", kuris rašė apie "Varpą" ir jį leidžiančią organizaciją.

Čekistai pradėjo įtarinėti Inturkės kleboną. V.Vaineikį teko perkelti pas literatūrologo A.Zalatoriaus seserį Aldoną Zalatoraitę (Antakalnio gatvė Vilniuje). Čia tęsėsi „Varpo" leidyba. Iš agentūrinių LLKS šaltinių buvo sužinota, kad čekistai aptiko V. Vaineikio slaptavietę. Paskutiniu momentu visi įkalčiai bute buvo sudeginti, o V. Vaineikis išsiųstas į Rusiją pas disidentus, kurie jį paslėpė.

Iš agentūrinių šaltinių sužinojus, kad prieš V.Vaineikį jokių įkalčių nėra ir jo visasąjunginė paieška nutraukta, jis grįžta į Lietuvą. Pradžioje apsigyvena pas mano tėvus. Vėliau, sutarus drauge leisti „Varpą", V. Vaineikis ir Stanislava Juknytė, laiminant kunigui Kazimierui Vasiliauskui, sumaino aukso žiedus prie Šv. Rapolo bažnyčios altoriaus Vilniuje.

Jaunavedžiai apsigyvena netoli Ukmergės, Jogvilų kaime. Netrukus iš Vilniaus čia gyventi atsikelia Jonas-Algirdas Kujalis. Čia dažnas svečias mano brolis Antanas Burokas.

Čia vėl ima veikti „Varpą" leidžianti spaustuvė, kurioje dar spausdinamas ir „Aukuras".

Redakcijoje Vilniuje dar dirba ir kiti žmonės: Jonas Pratusevičius,

Petras Grainys, Juozapas Dabravolskas, Jonas ir Edvardas Burokai, o „Varpą“ platina maždaug trisdešimt platintojų LLKS narių. Tai tėvas ir sūnus Mongirdai, A. Petrašiūnas, V. Šiška, G. Kraponas, E.Smetona, V. Juodeika, A. Ramelis, S. Ulevskis, J. Žilinskas, A. Zvicevičius A. Plepys, V.Korsakas, „Varpo” kurjeriai: S. Valiukevičius, G. Ruzgys, A. Valevičius ir daugelis kitų, apie kuriuos – kitų knygų puslapiuose.

Atgimimo metais (1989) Vytautas Vaineikis dalyvavo bado streike prie Vilniaus Katedros ir Ukmergės Kęstučio aikštėje. Čia, bado streiko metu, jis pirmasis Lietuvoje oficialiai pareikalavo iš SSRS išmokėti reabilituotiems kaliniams ir tremtiniams kompensacijas už jų nelaisvės darbą (anglimi, dujomis ir kt.).

1996 metais, oficialiai atkūrus Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungą, V. Vaineikis dalyvavo jos veikloje ir „Varpo“ leidyboje. Mirė 1996.10.30

Už šios knygos pasirodymą esu dėkingas Vaineikių šeimai, ypač Stasei Vaineikienei ir Dainiui-Pauliui Vaineikiui, Rožei Zolubienei, Algimantui Zolubui, Vytautui Račkauskui, Danutei Šilinienei, Jonui Milieriui, Daunguolei Stonytei. Mano broliams Antanui ir Jonui Burokams, mano žmonai Jadvygai Burokienei, Vaidui Dvilinskui, „Vyzdžio“ leidyklos direktoriui Valentinui Juraičiui, Šemberų šeimai, Dieninių šeimai, bendrapavardžiui Jonui Burokui, Mintautui Daulenskiui, Rimantui Jakimaičiui bei kitiems.

Gal kas turite užantyje akmenį? Meskite į a. a. Vytautą Vaineikį, jei tik...?

Buvo jis tik žmogus. Jis kovojo, darė, klydo, bet visada kėlėsi ir darė, ir darė... Jis mylėjo Lietuvą… Jis amžinas kovotojas. Jis nepataisomas…

Todėl, Viešpatie, būk jam gailestingas.

Knygos sudarytojas
Edvardas Burokas

LAIŠKAS IŠ ŠIAURĖS EDVARDUI BUROKUI

Edva,

Sveikinu iš Šiaurės. Kodėl, kaip čia atsidūriau, ar padariau „dar vieną kvailystę" (tariant Tavo žodžiais) – neaiškinsiu, nes tame pačiame voke siunčiu laišką Onai, kadangi neturiu kito voko, o greitu laiku nežinau, kada bus proga pačiam pašto „rūmuose" būti. Tad permesk žvilgsniu jai skirtą laišką, maždaug orientuosies, kokių velnių aš į tuos sniegynus atsibasčiau.

Dirbu su laužtuvu, kirviu, pjūklu, kastuvu, didele kuvalda. Visą darbo dieną gražumėlyje gamtos. Dabar statomės stovykloje pirtį, kad utėlės neužpultų. Šalčiai krito šiomis dienomis. Traukė iki 43-46 laipsnių. Pūgų taigoje dar neteko patirti. Iš Lietuvos esame dviese: aš – be tautybės, o antras – žemaitis. Ekspedicijos grupėje 42 žmonės, 4 šunys. Stovykloje du barakai suręsti iš skydų ir eketė upėje vietoje šulinio. Pirtį pasistatysime, bus tikras miestas. Darbe užmirštu viską, net ir tai, kad norisi valgyti. Kiek uždirbsiu – dar nežinau. Sveikata juokinga, kaip ir aš pats. Kol bastysiuosi toje taigoje, užsibrėžiau rašyti stambios apimties „šedevrą". Kaip pavadinsiu, dar nežinau. Bus kažkas panašaus ***„Baltosios naktys ir juodosios dienos"****, „Kaime loja elniai", „Ašaros virsta ledu" arba tavo pasiūlyta mintis „Dar viena kvailystė". Jau 23 puslapiai pritaukšti. Užsiimu ir poezija. Trumpai kalbant, į sveikatą eina staigus klimato ir aplinkybių pakeitimas. Pradedu jausti, kad aš dar žmogus. Galiu galvoti, kurti, ryžtis ir špygą per kišenę kam parodyti. O tai jau visai buvau užgujimams atsidavęs. Vienu žodžiu, skiemenuojant garsiai, skamba: eg-zis-tuo-ju!*

Jums, ten poniškėjantiems, aš, proletaras, daugiau ką nors įdomesnio šiuokart neturiu ką parašyti.

Prisiminimui apie idiotą Vytą, siunčiu Tau eilėraštį.

(V. Vaineikis, kilus arešto pavojui buvo išsiųstas pas rusų disidentus, bet apie pusmetį ten išbuvęs, savavališkai pasitraukė į šiaurę. E.B.)

KAI TAIGA PAVILIOJO

Tėvyne, aš vėlei nuklydau į tolius.
Nesmerk!.. Neišbėgau!.. Dalia...
Šiaurys – mano tėvas, o vargas – man brolis,
Našlaitė sesutė – daina.

Bekraštė taiga čia sniegynuos užsnūdus,
Tai mano, klajoklio, namai.
Nakties gūdumoj su vilku – draugas lygus,
Aš rymau, jis kaukia liūdnai...

Upelis po šaltu ledu pasislėpęs,
Nestodamas plaukia sraunus.
Ant kranto sargybinis – beržas rauplėtas,
Lyg budi ir saugo visus.

Eglynai,... eglynai... O, eglės skarotos,
Kiek sniego ant jūsų pečių!
Žaliuojat speiguos, kaip darželyje rūtos,
Kurias tėviškėlėj menu...

Kai dangų žvaigždėtą pašvaistės nudažo,
Išnykstu begalėj minčių...
Motulės man sektą tą pasaką gražią
Taigos ošime vėl girdžiu.

Bet kur ta pilis, užburta, paslaptinga?
Aplink vien sniegynai balti...
„Gal šita uola, ten aukštai, upės vingy?“
-Su nerimu klausiu širdy.

Ir mintys skrajūnės sustingsta nuo šalčio,
Aš pats lyg užburtu ratu,
Kaip „amžinas žydas“, kaip šmėkla bebalsė,
Einu, vis einu ir einu...

Nelaukiamas, užmirštas priešo ir draugo,
Be kelio, per audrą, ledus,
Čia nešdams nedalią širdy tebesaugau
Taip mylimus brangius vardus.

Tėvyne! Nors vėlei išklydau į tolius,
Nesmerk!.. Aš sugrįšiu!.. Dalia...
Šiaurys mano tėvas, o vargas – tai brolis...
Namai man – brangi Lietuva!..

Vytas
1979.02.17

Pasakoja archyvai

GENEROLAS K. LIAUDIS – SEKRETORIUI SNIEČKUI

„1956-1957 metais respublikos valstybės saugumo organai likvidavo 27 ginkluotų nacionalistinių gaujų narius. 13 jų buvo nukauta, 4 sučiupti ir suimti, 10 legalizavosi.

Agentūrinių-operatyvinių, čekistinių-karinių ir kitų operacijų pasėkoje, atsižvelgęs į sudarytas sąlygas, 1956 metų birželio mėnesį pasidavė vienas iš banditų vadeivų Labanauskas, o spalio mėnesį buvo suimti ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadas Ramanauskas ir jo žmona...

Šių metų vasario mėnesį buvo gauti duomenys, įrodantys, kad grupė prieš laiką paleistų iš įkalinimo vietų bei atbuvusių bausmę už kontrrevoliucinius nusikaltimus asmenų, ketina ir toliau tęsti aktyvią antitarybinę veiklą. Šios grupės vadovas Vaineikis bando užmegzti kontaktus su atlikusiais bausmę asmenimis, kurie dabar gyvena įvairiuose Lietuvos TSR rajonuose, norėdamas įtraukti juos į aktyvią priešišką veiklą.

Tikrinant šiuos duomenis iš mūsų agentūros ir iš kitų šaltinių buvo gauta žinių, kad Vaineikis turi pistoletą ir radijo siųstuvą, dirbantį vidurinėmis bangomis 300 kilometrų spinduliu. Jis ketina panaudoti jį taip vadinamą „Lietuvos nepriklausomybės“ dieną, vasario 16, ir perduoti jo pagalba „manifestą“, skirtą Lietuvos tautai.

Be to, buvo gauti duomenys, kad Vaineikis, norėdamas gauti pinigų, reikalingų jo antitarybinei veiklai tęsti, ketina įvykdyti keletą apiplėšimų. Antitarybiniams atsišaukimams spausdinti jis turi spausdinimo mašinėlę. Atsižvelgus į gautus duomenis, buvo nutarta sutrukdyti Vaineikiui įvykdyti savo nusikalstamus kėslus. Atlikus operatyvinę kombinaciją, pavyko nustatyti, kad Vaineikis tikrai turi „manifesto“

tekstą. Mums pavyko neleisti paskelbti jo eteryje, o vėliau ir suimti jį su įkalčiais.

Suėmimo metu pas Vaineikį buvo rasta: įstatai, piktybiškas antitarybinio turinio „manifestas“, pistoletas ir veikiantis radijo siųstuvas. Šiuo metu vyksta tyrimas, kurio tikslas yra įrodyti nusikalstamą visų grupės narių veiklą...“

(Iš rusų kalbos išvertė V.Dvilinskas)

Versta iš rusų kalbos

"TVIRTINU"

VSK PRIE LTSR MT PIRMININKAS
GENEROLAS-MAJORAS

/ K.LIAUDIS /

KALTINAMOJI IŠVADA

/ Tardymo byloje Nr. 19709 /

Kaltinamųjų:

1. VAINEIKIO Vytauto,
Karolio s., įvykdžiusio nusikaltimus,
nustatytus RTFSR BK 58-10 str. I d. ir 58-11 str.
2. Kiudelio Henriko-Motiejaus, Alfonso s.
3. Korsako Vinco, Jono s. Abu įvykdė nusikaltimus,
numatytus RTFSR BK 58-10 str. I d.

1957 m. vasario mėn. 11 d. VSK prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Šiaulių mieste įgaliotinio aparatas už antitarybinę veiklą iškėlė baudžiamąją bylą prieš Vaineikį Vytautą, Karolio sūnų, kuris 1957 m. kovo 29 d. buvo suimtas.

1957 m. balandžio ir gegužės mėnesiais baudžiamos atsakomybės šioje byloje buvo patraukti Kiudelis Henrikas -Motiejus, Alfonso sūnus ir Korsakas Vincas, Jono sūnus.

PRAVESTU BYLOJE TARDYMU NUSTATYTA:

Vaineikis V.K. 1954 m., būdamas įkalintas už antitarybinę veiklą pataisos darbų lageryje, parašė aštraus antitarybinio turinio laišką, kuriame grasino susidorojimu piliečiui Staigvylai ir bandė pasiųsti į Šiaulių miestą savo motinos adresu.

/ I tomas b.l. 63, 146-158 /

Grįžęs iš įkalinimo vietos į Šiaulių miestą ir jausdamas neapykantą tarybinei santvarkai, 1956 m. rudenį Lietuvos TSR ketino sudaryti antitarybinę organizaciją iš buvusių kalinių antitarybinės propagandos skleidimo žmonių tarpe tikslu.

/ I tomas b.l. 49-50, 62-64, 94-95, 2 tomas b.l. 78-81, 91-97, 101-106. /

Organizuotos antitarybinės propagandos tikslu asmeniškai parašė "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą, kuriame išdėstė kovos prieš Tarybinę valdžią Lietuvoje metodus ir formas. Aiškino buvusių kalinių – Kovalskio, Kukšto, Ivaškevičiaus, Barausko politines pažiūras tam tikslui, kad įtraukti juos į antitarybinį darbą. Kovalskį ir Barauską supažindino su "manifestu".

/ I tomas b.l. 44-45, 49-50, 60-64, 2 tomas b.l. 78-81, 149-150 ir paketas su daiktiniais įrodymais. /

1956 m. rudenį užmezgė ryšį su kaltinamuoju šioje byloje Kiudeliu Henriku-Motiejumi, susitarė su juo dėl radijo siųstuvo įrengimo, kurį ketino panaudoti antitarybiniams išstojimams žmonių tarpe.

/ I tomas b.l. 35-38, 49-50, 223-224, 255-270. /

Antitarybinės literatūros platinimo tikslu, per buvusį kalinį Kukštą J.J., ketino įsigyti rašomąją mašinėlę.

/ I tomas b.l. 39-41, 2 tomas b.l. 91-96, 99-100. /

Rinko pinigus kaliniams, atbūnantiems bausmę pataisos darbų stovyklose.

/ I tomas b.l. 62-64, 2 tomas b.l. 101-108, 160-161, 191-192. /

Asmeniškai parašė du antitarybinius kreipimus, taip vadinamos "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" posėdžio protokolus 1, 2, 3 ir 4, du antitarybinius lapelius ir "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" antrą

egzempliorių, perduodamas juos saugoti pilietei Mikolaitienei, kurie buvo pas ją rasti ir paimti 1957 m. rugpjūčio 8 d. kratos metu.

/ 3 tomas b.l. 91-92, 95-96, 126-133, 147-149, 155-161 ir papkė su daiktiniais įrodymais ant 30 lapų, žiūr. 3 tomą b.l. 169 /

Be to, laikė pas save bute jo parašytus antitarybinio turinio rankraščius.

/ 3 tomas, paketas su daiktiniais įrodymais /

Kiudelis Henrikas-Motiejus 1956 metų rudenį užmezgė ryšį su Vaineikiu V.K. ir jo prašomas 1957 metų vasario mėnesyje padarė jam stipraus pajėgumo radijo siųstuvą, su kurio parama Vaineikis ketino vesti antitarybinę agitaciją žmonių tarpe.

/ I tomas b.l. 35-38, 49-50, 224, 255-270. /

1957 m. gruodžio 31 d. Vaineikis suorganizavo jo bute buvusių nuteistų už antitarybinę veiklą Kovalskio, Barausko ir Ulozo susirinkimą, kur Kiudelio akivaizdoje perskaitė jiems "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą.

/ I tomas b.l. 44-45, 236-237, 241, 2 tomas b.l. 82-84, 134-150. /

Korsakas V.J., 1956 m. rudenį, grįžęs iš įkalinimo vietos, kur jis atbuvo bausmę už antitarybinę veiklą, parašė eilę eilėraščių ir apsakymų, kurie buvo pas jį rasti ir paimti kratos metu.

/ 2 tomas b.l. 18-19, 35-36, 66-75. /

Apklausti pagal pateiktą kaltinimą – Vaineikis V.K. pripažino save kaltu dalinai /I tomas b.l. 60-64, 3 tomas b.l. 101-105/, Kiudelis Henrikas-Motiejus /I tomas b.l. 234-237/ ir Korsakas V.J. /2 tomas b.l. 35-36/ kaltais save pripažino.

Vaineikio V.K. įvykdyta kaltė yra įrodyta liudytojų: Kovalskio B.P. parodymais ir akistata su juo /2 tomas b.l. 78-84/, Kukštos J.J. parodymais ir akistata su juo /2 tomas b.l. 85-100/, Ivaškevičiaus A.S. parodymais ir akistata su juo /2 tomas b.l. 101-110/, Uoginto I.A. parodymais

ir akistata su juo /2 tomas b.l. 111-117/, Barausko V.M. /2 tomas b.l. 134-150/, Bičkaus G.P. /2 tomas b.l. 151-154/, Pileckio A.J. /2 tomas b.l. 160-161/, Mikolaitienės A.J. /3 tomas b.l. 128-133/, kaltinamojo Kiudelio H.-M., A. parodymais /I tomas b.l. 223-224/, o taip pat daiktiniais įrodymais /I tomas b.l. 142-148, 255-265, 3 tomas papkė su antitarybiniais dokumentais ant 30 lapų, žiūr. b.l. 169./

Kiudelio Henriko-Motiejaus kaltė įrodyta liudytojų: Barausko V.M. /2 tomas b.l. 149-150/, Kovalskio B.P. /2 tomas b.l. 78-81/, kaltinamojo Vaineikio V.K. /I tomas b.l. 33-34/ parodymais, o taip pat daiktiniais įrodymais /I tomas b.l. 255-2??/.

Korsako V.J. kaltė yra įrodyta daiktiniais įrodymais /2 tomas b.l. 66-75/.

Remiantis išdėstytu KALTINAMI:

Vaineikis Vytautas, Karolio s., gimęs 1931 m., Šiaulių m., lietuvis, TSRS pilietis, iš darbininkų, baigė 4 pradžios mokyklos klases ir Šiaulių mieste – geležinkelio amatų mokyklą, nepartinis, vedęs.

1950.XII.9 d. Ypatingo Pasitarimo prie TSRS VSM pagal RTFSR BK 58-I "a”, 58-8, 58-10 str. I d. ir 182 str.str. buvo nuteistas 10 metų PDS.

1956.VIII.21 d. pagal TSRS Aukščiausios Tarybos Komisijos sprendimą bausmė buvo sumažinta iki faktiškai atbūto laiko ir buvo paleistas.

Iki arešto be nuolatinės darbo vietos, gyveno Šiaulių mieste, Klevų g-vėje Nr.9.

TAME, KAD:

Atbūdamas bausmę už antitarybinę veiklą TSRS VRM Vorkutos PDS, 1954 metų lapkričio mėn. mėgino pasiųsti savo motinos adresu aštraus antitarybinio turinio laišką, kuriame grasino susidorojimu Šiaulių miesto gyventojui Staigvylai. Grįžęs iš įkalinimo vietos ir neapkęsdamas tarybinės santvarkos, sustatė “Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos” manifestą ir statutą, kuriame išdėstė programinę padėtį ir kovos prieš Tarybinę valdžią Lietuvoje būdus, ir ketindamas vėl tęsti antitarybinę veiklą, pradėjo aiškintis politines pažiūras buvusių kalinių, ketindamas įtraukti juo į antitarybinę grupę.

Tuo tikslu tarėsi su buvusiais kaliniais Kovalskiu, Kukštu,

Ivaškevičiumi ir Barausku, o Kovalskį ir Barauską supažindino su "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestu ir statutu.

1956 metų rudenį užmezgė ryšį su kaltinamuoju šioje byloje Kiudeliu, kuris pagamino jam trumpų bangų radijo siųstuvą ir jis ketino jį naudoti antitarybiniams išstojimams. Antitarybinės literatūros platinimo tikslu bandė įsigyti rašomąją mašinėlę per buvusį kalinį Kukštą. Rinko pinigus, kad suteiktų paramą kaliniams, atbūnantiems bausmę PDS. Laikė pas save bute jo parašytus antitarybinius dokumentus.

Be to, pats asmeniškai parašė du antitarybinius kreipimus, taip vadinamos "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" posėdžių protokolus 1, 2, 3 ir 4, du antitarybinius lapelius ir "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifesto ir statuto antrą egzempliorių, kuriuos kartu su kitais daiktais laikė pas pil. Mikolaitienę A.J.,

tai yra įvykdė nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58-10 str. I d. ir 58-11 str.

Kiudelis Henrikas-Motiejus, Alfonso s., gimęs 1923 metais, Lietuvos TSR, Joniškėlio m., lietuvis, TSRS pilietis, kilęs iš tarnautojų, su nepilnu viduriniu išsilavinimu, nepartinis, vedęs.

Iki arešto dirbo kariniame dalinyje Nr.55639 radistu.

Gyveno Šiaulių m. Birštono g-vėje Nr.28.

TAME, KAD:

1956 m. rudenį užmezgė ryšį su anksčiau teistu už antitarybinę veiklą Vaineikiu V.K. Vaineikis suorganizavo jo bute buvusių nuteistų už antitarybinę veiklą – Kovalskio, Barausko ir Ulozo susirinkimą, kur jo akivaizdoje perskaitė jiems "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą, kuriame yra išdėstyti kovos prieš Tarybų valdžią Lietuvoje forma ir metodai. 1957 m. vasario mėn. pradžioje padarė Vaineikiui radijo siųstuvą, su kurio pagalba jis ketino vesti antitarybinę agitaciją,

tai yra įvykdė nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58-10 str. I d.

Korsakas Vincas, Jono s., gimęs 1928 m., Lietuvos TSR, Veisiejų rajono, Novikų km., lietuvis, TSRS pilietis, kilęs iš vidutinių valstiečių, su viduriniu išsilavinimu, nepartinis, nevedęs. Iki arešto be nuolatinės darbo vietos, gyveno gimimo vietoje.

1952 m. sausio mėn. Pakarpatės karinės apygardos Karinio Tribunolo, remiantis UTFSR BK 54-I "b" str. buvo teistas 25 metams PDS.

1956 m. lapkričio mėn. TSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumo nutarimu bausmė buvo sumažinta iki 5 metų PDS ir buvo paleistas iš po sargybos.

TAME, KAD:

Grįžęs iš įkalinimo vietos, pats asmeniškai parašė eilę antitarybinio turinio eilėraščių ir apsakymų, kurie buvo pas jį rasti ir paimti kratos metu,

tai yra įvykdė nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58-10 str. I d.

Skaitant tardymą byloje baigtu, o gautus davinius pakankamais, kad perduoti kaltinamuosius į teismą, sutinkamai su RTFSR BPK 208 str., šią tardymo bylą pasiųsti Lietuvos TSR prokurorui dėl perdavimo į teismą.

Kaltinamoji išvada sustatyta 1957 m. rugsėjo 23 d.

VSK PRIE LTSR MT TARDYMO SKYRIAUS
VYR.TARDYTOJAS-KAPITONAS
/KARIABKINAS/

"SUTINKAME": VSK PRIE LTSR MT TARDYMO SKYRIAUS
POSKYRIO VIRŠININKAS-MAJORAS
/GOMYRANOVAS/

VSK PRIE LTSR MT TARDYMO SKYRIAUS
VIRŠININKAS-PAPULKININKAS
/KISMINAS/

Vertė: VSK prie LTSR MT Tardymo skyriaus vertėja
Sindikienė. Už žinomai melagingą vertimą
Perspėta pagal RTFSR BK 95 str.
/Sindikienė/

PAIMTŲ DOKUMENTŲ APŽIŪROS PROTOKOLAS

Šiaulių m.   1957 m. rugpjūčio 9 d.

Mes, žemiau pasirašę, Šiaulių miesto KGB valdybos aparato prie LTSR MT 4 skyriaus viršininkas majoras Konstantinovas ir to pačio aparato vyr. operatyvinis įgaliotinis kapitonas Volkovas, dalyvaujant vertėjai jaun.leitenantei Asmanavičiūtei, atlikome dokumentų apžiūrą, kuriuos Šiaulų miesto Vykdomojo Komiteto ŽDT 1957 m. rugpjūčio 8 d. paėmė iš pilietės Mikolaitienės Anastazijos, Jono d., gyvenančios Šiauliuose, Tarybų g. 205-a, bute.

Po apžiūros nustatyta:

Visi paimti antitarybiniai dokumentai buvo įrišti viename žalios spalvos aplanke. Tame aplanke buvo:

1. Savadarbis pilkos spalvos paketas iš kartono (13 x 16,5 cm), susiūtas juodais siūlais. Pakete, apvynioti milimetriniu popieriumi ir celofanu, buvo įdėti penkiolika iš abiejų pusių lietuvių kalba mėlynu rašalu prirašytų popieriaus lapelių. Susipažinus su tekstu nustatyta, kad dešimtyje lapų surašytas nacionalistinės organizacijos "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga" manifestas, kuris prasideda žodžiais "Laisvės Kovotojų Sąjungos Manifestas", o baigiasi žodžiais "Tačiau pergalę ji mums atneš" ir parašu "Našlaitis". Kituose 5 lapuose surašytas nacionalistinės organizacijos "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga" statutas, prasidedantis žodžiais "Laisvės Kovotojų Sąjungos statutas". Jį sudaro 12 skyrių.

2. Aplanke susiūti 30 popieriaus lapų. Pirmi 10 yra tušti, o kituose yra:

a) dviejuose lapuose (langeliais), abiejose pusėse, ranka, mėlynu rašalu, lietuvių kalba parašytas antitarybinio turinio kreipimasis, kuris turėjo būti perskaitytas per radiją. Jis prasideda žodžiais: "Dėmesio! Dėmesio! Kalba Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos radijo stotis", o baigiamas žodžiais "Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi".

b) viename lape (langeliais), abiejose pusėse, ranka, mėlynu rašalu, lietuvių kalba parašytas antitarybinis laikraštis “Nepriklausomybės kibirkštis”, kuris prasideda žodžiais “Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi”, o baigiasi žodžiais “Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Centro komitetas”.

c) dviejuose lapuose, trijuose puslapiuose, lietuvių kalba, ranka, mėlynu rašalu surašyta 4-jo posėdžio protokolo kopija, kuri prasideda žodžiais “Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos ketvirtasis posėdis”, o baigiasi žodžiais “Kuri buvo išplatinta 1954 m. 2 mėn. 2, 3, 4-7 dieną.”

d) antitarybinis lapelis rusų kalba, parašytas ant lygaus popieriaus spausdintinėmis raidėmis. Jis prasideda žodžiais: “Draugai. Mes puikiai atsimename tą valandą” ir baigiasi žodžiais “LKS už Laisvę”.

e) trijuose mokyklinio sąsiuvinio lapuose langeliais, iš abiejų pusių, lietuvių kalba parašytas trečiojo posėdžio protokolas, kuris prasideda žodžiais “Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos trečiasis posėdis”, o baigiasi žodžiais “Vorkuta, 1953 m. liepos 21 d., 22-00, sekretorius Vytautas-Jaunutis”.

f) viename mokyklinio sąsiuvinio lape langeliais, iš abiejų pusių, ranka lietuvių kalba, mėlynu rašalu surašyta nacionalistinės organizacijos pasitarimo protokolo kopija, kuri prasideda žodžiais “1953-ųjų metų liepos mėn. 24 d. Skubaus susirinkimo nutarimas”, o baigiasi žodžiais “buvo platinami 1953 m. liepos 24 d.”

g) antitarybinis lapelis rusų kalba, parašytas spausdintinėmis raidėmis, violetiniu rašalu ant mėlynos spalvos mokyklinio sąsiuvinio viršelio, kuris prasideda žodžiais “Draugai! Mus nuteisė”, o baigiasi žodžiais “Tegyvuoja Laisvė”.

h) 23-jame puslapyje ant popieriaus lapo linijomis, yra užrašas lietuvių kalba “Streiko eigos aplinkraštis”. 24 ir 25 puslapiai yra tušti.

i) 26 ir 27 lapuose, ant balto popieriaus langeliais, penkiuose puslapiuose, ranka lietuvių kalba, mėlynu rašalu surašytas posėdžio protokolas, kuris prasideda žodžiais “ Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos antrasis posėdis”, o baigiasi žodžiais “Vorkuta, 1952 m. liepos 27 d.” ir 12 pavardžių (slapyvardžių) lietuvių kalba.

j) 29 ir 30 lapuose, 2,5 puslapiuose, lietuvių kalba, mėlynu rašalu užrašyta nacionalistinės organizacijos steigiamojo susirinkimo protokolo kopija, kuri prasideda žodžiais "Pirmasis Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos...", o baigiasi žodžiais "Kaunas, 1957 m. pirmoji Šventų Velykų dieną, dėl savisaugos be parašų" ir yra patvirtinta nacionalistinės organizacijos antspaudu.

Šiaulių m. KGB valdybos prie LTSR MT 4 skyriaus viršininkas
Majoras Konstantinovas

Šiaulių m. KGB valdybos prie LTSR MT 4 skyriaus vyr. oper-įgaliotinis
Kapitonas Volkovas

Vertėjas: Šiaulių m. KGB valdybos prie LTSR MT 4 skyriaus vyr. oper-įgaliotinis
Jaun.leitenantė Asmanavičiūtė

Kaltinamojo Vaineikio Vytauto, Karolio s.
APKLAUSOS PROTOKOLAS
Vilniaus m. 1957 m. birželio 29 d.

Apklausa prasidėjo 10 val. 50 min.

Apklausa baigėsi 13 val.

Apklausa vykdoma rusų kalba, kurią apklausiamasis moka. Nuo to, kad apklausoje dalyvautų vertėjas, kaltinamasis atsisakė.

Klausimas: Papasakokite, kas jums žinoma apie antitarybinę Edvardo Buroko veiklą?

Atsakymas: Man asmeniškai apie antitarybinę Edvardo Buroko veiklą nieko nežinoma.

Klausimas: 1957 metų kovo 30 d. ir balandžio 5, 10 d., bei vėliau

sekusių tardymų metu jūs pareiškėte, kad jūs, kartu su Edvardu Buroku parašėte "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą. Kodėl jūs dabar apie tai nekalbate?

Atsakymas: Apie tai aš dabar nieko nekalbu todėl, kad kuriant ir rašant rastus pas mane kratos "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą, Edvardas Burokas nedalyvavo ir nieko apie tuos dokumentus nežinojo. Šiuos abu dokumentus 1957 metais parašiau aš vienas, be niekieno pagalbos.

Klausimas: Tai kodėl jūs anksčiau davėte parodymus, kad sudarant šiuos dokumentus dalyvavo Edvardas Burokas?

Atsakymas: Aš apkalbėjau Buroką, nes pirmųjų tardymų metu tardymo organai netikėjo, kad aš vienas galėjau paruošti ir parašyti šiuos dokumentus., be niekieno pagalbos. Kai aš įvardijau Buroką, kaip asmenį, kuris kartu su manimi dalyvavo sudarant "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" manifestą ir statutą, aš vadovavausi tuo, kad Burokas yra raštingesnis už mane ir tardymas gali patikėti tuo, kad jis tikrai galėjo dalyvauti sudarant šiuos dokumentus.

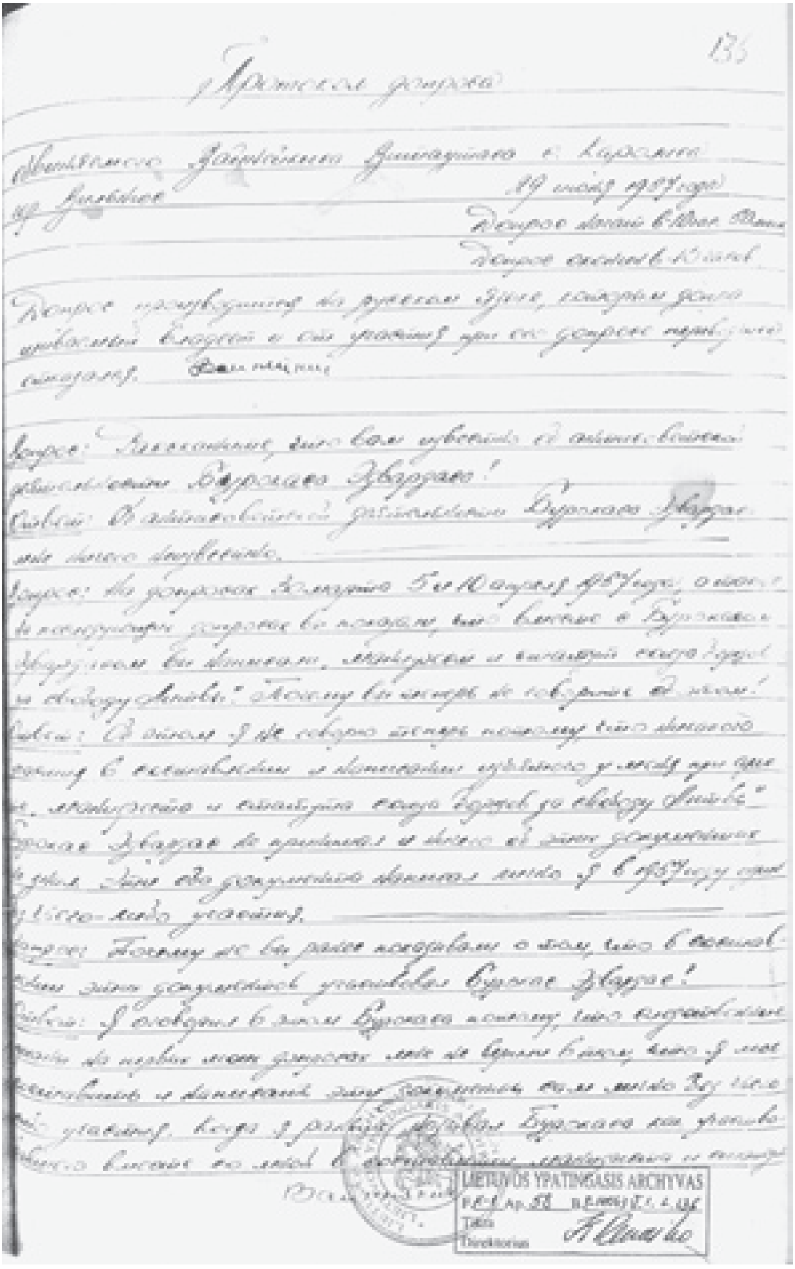
Protokolą perskaičiau. Jis surašytas teisingai, remiantis mano žodžiais, ką patvirtinu savo parašu.

Vaineikis.

Tardė: Lietuvos TSR prokuroro padėjėjas,
Jaunesnysis justicijos patarėjas (Markevičius)

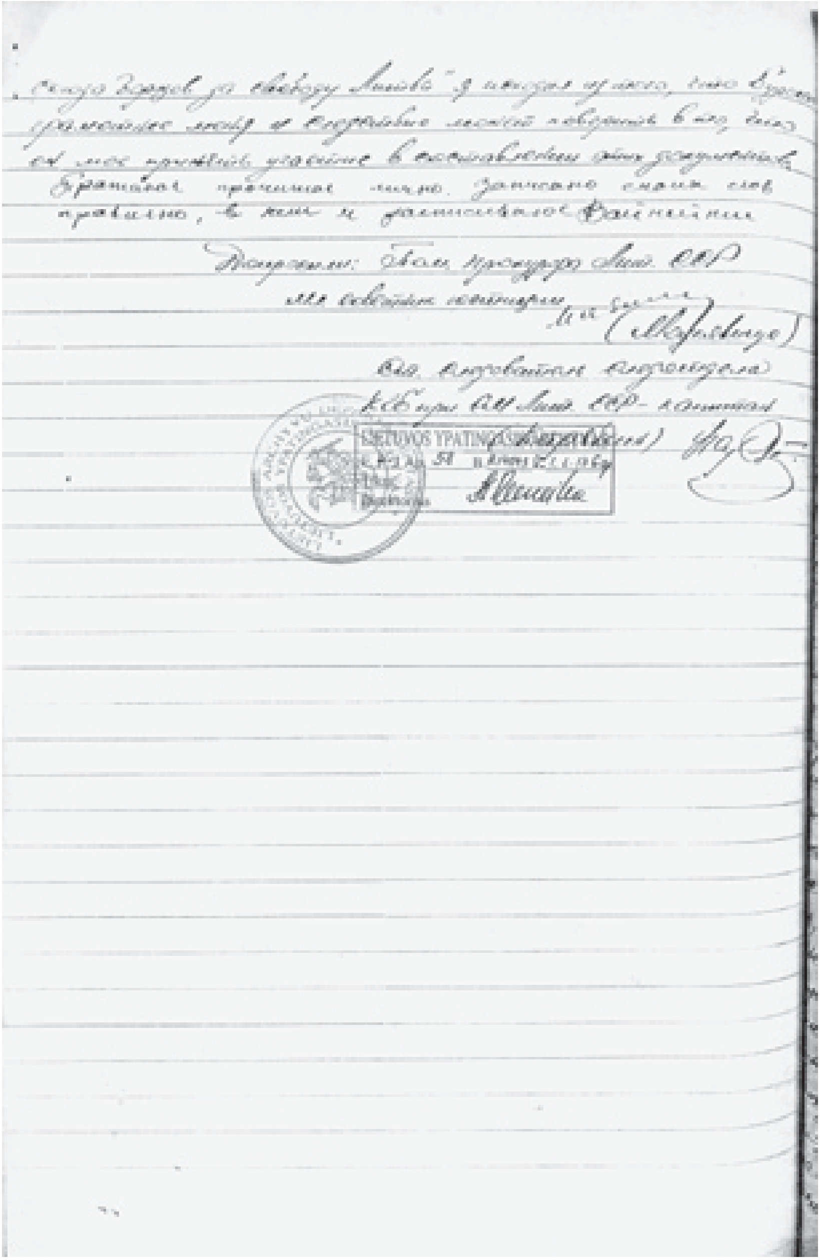
vyresnysis KGB tardymo skyriaus prie Lietuvos TSR MT tardytojas
Kapitonas (Kariapkin)

(Iš rusų k. išvertė V.Dvilinskas)

Протокол допроса

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

RADIJO SIŲSTUVAS

Konstruktorius – Henrikas Kiudelis. Šiauliai. Karinis aerodromas.

Radijo siųstuvas pagamintas Vyt.Vaineikio lėšomis ir pagal jo pageidavimus.

Idėja sukurti radijo stotį “Laisva Lietuva” ir per ją transliuoti patriotines laidas buvo priimta LLKS V-tame susirinkime, pasiūlius LLKS pirmininkui gen. M.Pečiulioniui 1956 m.

Be kitų, čia dar buvo priimtas nutarimas sudaryti šauktinių vyrų (iki 45 m.) sąrašus į Lietuvos kariuomenę, kurie gali būti pašaukti revoliucijos ar karo atveju.

(Apie visa tai man papasakojo Vl.Šiška ir Vyt.Vaineikis jau man būnant laisvėje. Ed.Burokas).

Ekspertų iš Rygos išvados.

Raudonas čemodanas su vienu užraktu 400x260x130. Kariniai laringofonai, telefonas, antena, neono indikatorius, siųstuvas trumpabangis. Galima naudotis įtampa 110; 127; 220. Taip pat nustatyta, kad galima naudoti radijo tinkluose. Veikimo atstumas nuo 10 km, o palankiomis oro sąlygomis ir pailginus anteną – 200-800 km radiusu.

Ekspertizės vadovas
kap. Leonardov
Latvijos KGB
maj. Nikešin

Ekspertizė Lietuvoje.

... radijo siųstuvas: vidutinė įtampa 20.

... diapazonas 1640-1240 kilohercai.

... galima naudoti bet kokiems ryšiams, o pajungus didesnę anteną, galima naudoti 600-700 km spinduliu. Siųstuvą galima naudoti bet kur, kur yra kintamos srovės energija 127-220 V.

Ekspertai:
vyr. inž. Belous
Panšev
Viman

Radijo siųstuvas

Vyt.Vaineikis man pasakojo, kai susitikome Mordovijos lageriuose. Tardyme dalyvavęs vienas iš ekspertų labai gyrė H.Kiudelio sugebėjimą sukonstruoti tokio tipo siųstuvą, kurio gabaritai, galingumas ir svoris prilygsta tarybiniams gamykliniams tokio tipo radijo siųstuvams. Toks sovietų armijoje naudojamas siųstuvas sveria 20 kg, o šis – 15. Sovietinis siųstuvas veikia 400-500 km atstumu, o šis – 600-700 km.

Juozai, kadangi šios medžiagos įdėti į knygą “LLKS 1940-2000 m.”, kaip suprantu, nėra galimybės, tai aš tau radijo siųstuvo nuotraukos nesiunčiu, ji lieka pas mane. Vyt.Barauskas davė parodymus KGB (kurie yra pas Tave), kad jis pats asmeniškai girdėjo, kaip V.Vaineikis 1957 m. vasario mėn. per šį siųstuvą du kartus iš skirtingų vietų po 20 minučių transliavo savo sukurtus antitarybinius pranešimus.

Dėmesio! Dėmesio! Kalba Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos radijo stotis “Laisva Lietuva”.
Pabaigoje: “Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi”.

(Laiškas E. Buroko J. Grušiui 1999.12.24)

" TVIRTINU "
KGB TARDYMO SKYRIAUS PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS VIRŠININKAS

Papulkininkis Kisminas
1957 m. liepos 26 d.

NUTARIMAS
Vilniaus m. 1957 m. liepos 26 d.

Aš, vyresnysis KGB tardymo skyriaus prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos tardytojas kapitonas Kariabkinas, peržiūrėjęs bylos Nr.19709, kurioje kaltinamas Vaineikis Vytautas, Karolio s. ir kiti, medžiagą

NUTARIAU:

Remiantis įtariamojo Vaineikio V.K. ir liudininko Valaičio J.A. parodymais nustatyta, kad pagrindinė taip vadinamo "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Komiteto", veikusio Vorkutos PTK, uždavinys buvo kurstymas streikuoti. Tarp nuteistųjų ypač aktyviai veikė šie asmenys: Veverskis Pranas, Laugalys Edvardas, Valaitis Jonas, Burokas Edvardas, Ignatavičius Stasys, Kirvelaitis Feliksas, Jancevičius Juozas, Kilikevičius Teodoras, Šiška Vladas, Sungaila Antanas, Ulozas Povilas, Kemtys Martynas, Piketis Vaclovas.

Nustatyta, kad Barauskas Vytautas, Marijos s. labai gerai žinojo apie antitarybinę Vaineikio V.K. veiklą.

Atsižvelgiant į tai, kad surinkta nepakankamai įrodymų, kad minėtus asmenis būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, o Barauskas yra paieškomas, remiantis RTSFR BK 117 str.

(Barauskas V. surastas tik 1959 m. Uchtoje. E.B.)

Šiauliai po pirmojo pasaulinio karo (atvirukas)

N U T A R I A U:

Visą tardymo surinktą medžiagą, kuri liečia aukščiau paminėtus asmenis, iš bylos Nr.19709 išimti ir perduoti ją KGB valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 4-ajam skyriui tolimesniam šių asmenų nusikalstamos veiklos tyrimui ir dokumentavimui.

Vyresnysis KGB tardymo skyriaus prie
Lietuvos TSR Ministrų Tarybos tardytojas

Kapitonas Kariabkinas

"SUTINKU"
KGB tardymo skyriaus prie
Lietuvos TSR Ministrų Tarybos viršininkas

Majoras Golicinas

(Iš rusų k. išvertė V.Dvilinskas)

P A Ž Y M A

1. Tardymo byla iškelta 1957 m. vasario 11 d.

2. Kaltinamieji suimti: Vaineikis – 1957 m kovo 29 d., Kiudelis H.-M., A. – 1957 m. gegužės 18 d., Korsakas – 1957 m. balandžio 16 d.

3. Kaltinimas, sutinkamai su RTFSR BPK 128 ir 129 str., pateiktas laiku.

4. Daiktiniai įrodymai, prijungti prie šios bylos. Radijo siųstuvas iki teismo organų sprendimo laikomas VSK prie Lietuvos TSR MT Tardymo skyriuje.

5. Kaltinamųjų asmens dokumentai prijungti prie bylos atskirame pakete.

VSK PRIE LTSR MT TARDYMO SKYRIAUS
VYR.TARDYTOJAS-KAPITONAS

/KARIABKINAS/

Asmenų, kviečiamų į teismo posėdį

SĄRAŠAS

1. Kaltinamieji: Vaineikis V.K, laikomas po sargyba VSK prie LTSR MT vidaus kalėjime

2. Korsakas V.J.

3. Kiudelis H.-M., A., abu laikomi po sargyba Lietuvos TSR VRM kalėjime Nr.1, Vilniuje.

Liudytojai:

1. Kovalskis B.P. /2 tomas b.l. 78/, gyvena Kaune, Ivinskio g-vėje Nr.12 bt.3.

2. Ivaškevičius A.S. /2 tomas b.l. 101/, gyv. Šiauliuose, Alytaus g-vėje Nr.26.

3. Uogintas I.P. /2 tomas b.l. 111/, gyv. Šiauliuose, Gluosnių g-vėje Nr1 a.

4. Kukštas J.J. /2 tomas b.l. 85/, gyvena Šiaulių mieste, M.Melnikaitės g-vėje Nr.124, bt. 17.

5. Pileckas A.J. /2 tomas, b.l. 160/, gyvena Šiauliuose, Klevų g-vėje Nr.19.

6. Bičkus G.P. /2 tomas, b.l. 151/, gyvena Siauliuose, Baltupėnų g-vėje Nr.2.

7. Mikolaitienė A.J. – laikoma po sargyba Lietuvos TSR VSM kalėjime Nr.5, Šiaulių m.

VSK PRIE LTSR MT TARDYMO SKYRIAUS
VYR.TARDYTOJAS-KAPITONAS

/KARIABKINAS/

Vertė: VSK prie LTSR MT Tardymo skyriaus vertėja
Sindikienė. Už žinomai melagingą vertimą
Perspėta pagal RTFSR BK 95 str. /Sindikienė

“TVIRTINU”
DUBRAVNO PDL PROKURORAS
JAUN. JUSTICIJOS PATARĖJAS
NIKAČALO
Baudžiamosios bylos Nr. 242

KALTINAMASIS AKTAS

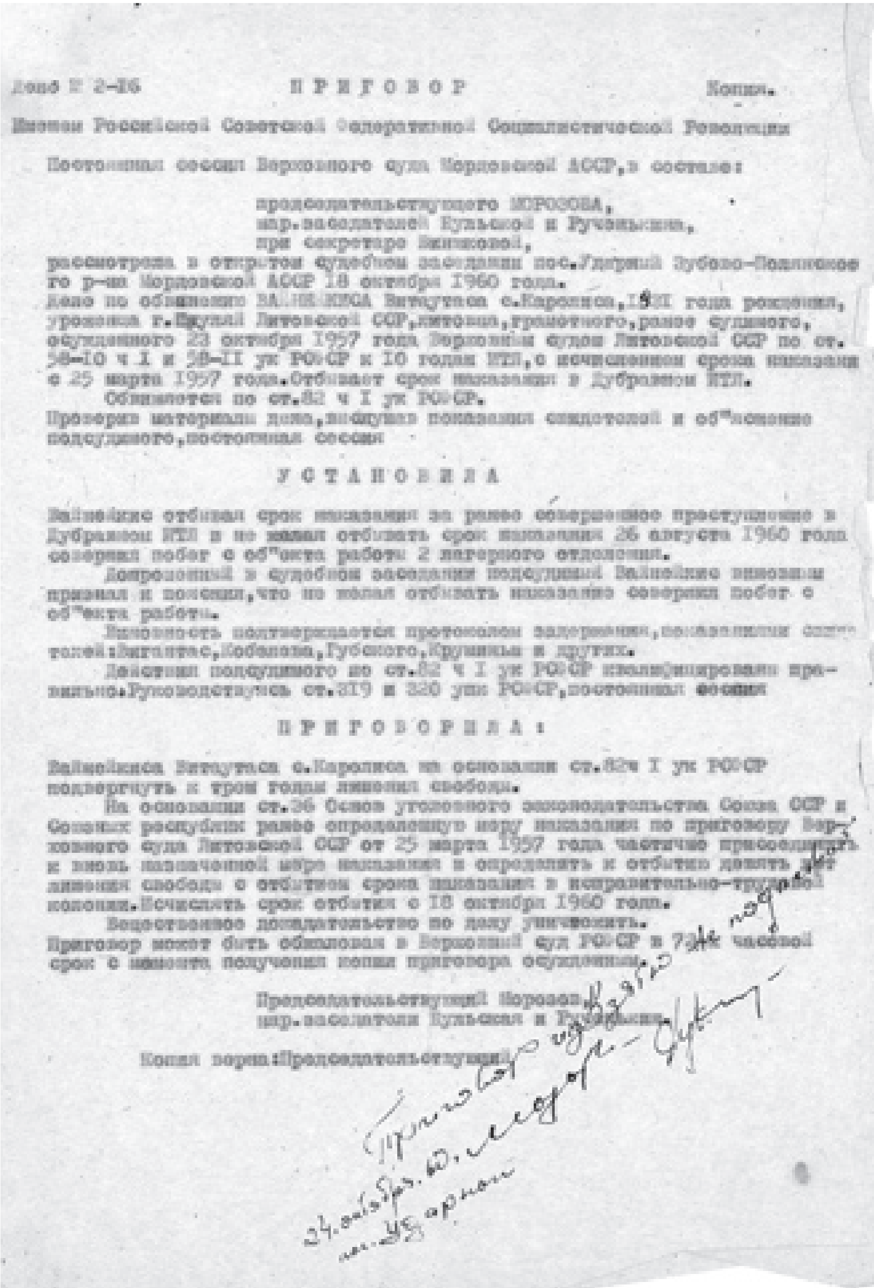
kurioje Vaineikis Vytautas, Karolio sūnus,
gimęs 1931 m., kaltinamas pagal
RTFSR BK 82 str. I d.

Dubravo PDL VRM operatyvinis skyrius patraukė nuteistąjį Vaineikį Vytautą, Karolio s. baudžiamojon atsakomybėn už pabėgimą iš lagerio.

PO TYRIMO NUSTATYTA:

Vaineikis atliko bausmę už anksčiau įvykdytą nusikaltimą II lagskyriuje Dubravno PDL VRM. 1960 m. rugpjūčio 26 d., po kalinio drabužiais apsivilko jo turėtą karinę uniformą ir pasiėmęs su savimi jo paties pasigamintą įrangą (pistoleto dėklą, antpečius su jefreitoriaus skiriamaisiais ženklais ir kt.), kartu su konvojaus brigada išėjo į darbą – ruošti pašarines šakas 105 Šalinsko girininkijos miško kvartale. Siekdamas išvengti paskirtos bausmės atlikimo, 13 val. 30 min. Vaineikis įvykdė pabėgimą ir, apsirengęs karine uniforma, bandė pasislėpti, tačiau 1960 m. rugpjūčio 30 d. jis buvo sulaikytas už 40 kilometrų nuo pabėgimo vietos Mordovijos ATSR, Torbejevsko rajono, Tat-Junki kaime.
(b.l. 3, 5, 6, 9-12, 13-14, 15-16, 23-24, 25-26, 27-28)

Apklausiamas kaip kaltinamasis, Vaineikis kaltu prisipažino ir sutiko su jam pateiktu kaltinimu. (b.l. 9-10)

Дело № 2-[illegible] ПРИГОВОР Копия.

Именем Российской Советской Федеративной Социалистической Республики

Постоянная сессия Верховного суда Мордовской АССР, в составе:

председательствующего МОРОЗОВА,
нар.заседателей Кульской и Ручкиной,
при секретаре [illegible],

рассмотрела в открытом судебном заседании пос.[illegible] Зубово-Полянского р-на Мордовской АССР 18 октября 1960 года.

Дело по обвинению ВАЙНЕЙКИСА Витаутаса с.Каролиса, 19[illegible] года рождения, уроженца г.Шяуляй Литовской ССР, литовца, грамотного, ранее судимого, осужденного 23 октября 1957 года Верховным судом Литовской ССР по ст. 58-10 ч I и 58-II ук РСФСР к 10 годам ИТЛ, с исчислением срока наказания с 25 марта 1957 года. Отбывает срок наказания в Дубравном ИТЛ.

Обвиняется по ст.82 ч I ук РСФСР.

Проверив материалы дела, выслушав показания свидетелей и об"яснение подсудимого, постоянная сессия

УСТАНОВИЛА

Вайнейкис отбывал срок наказания за ранее совершенное преступление в Дубравном ИТЛ и не желая отбывать срок наказания 26 августа 1960 года совершил побег с об"екта работы 2 лагерного отделения.

Допрошенный в судебном заседании подсудимый Вайнейкис виновным признал и пояснил, что не желая отбывать наказание совершил побег с об"екта работы.

Виновность подтверждается протоколом задержания, показаниями свидетелей: [illegible], [illegible], Губского, [illegible] и других.

Действия подсудимого по ст.82 ч I ук РСФСР квалифицированы правильно. Руководствуясь ст.319 и 320 упк РСФСР, постоянная сессия

ПРИГОВОРИЛА:

Вайнейкиса Витаутаса с.Каролиса на основании ст.82 ч I ук РСФСР подвергнуть к трем годам лишения свободы.

На основании ст.36 Основ уголовного законодательства Союза ССР и Союзных республик ранее определенную меру наказания по приговору Верховного суда Литовской ССР от 25 марта 1957 года частично присоединить к вновь назначенной мере наказания и определить к отбытию девять лет лишения свободы с отбытием срока наказания в исправительно-трудовой колонии. Исчислять срок отбытия с 18 октября 1960 года.

Вещественное доказательство по делу уничтожить.

Приговор может быть обжалован в Верховный суд РСФСР в 72-х часовой срок с момента получения копии приговора осужденным.

Председательствующий Морозов.
нар.заседатели Кульская и Ручкина.

Копия верна: Председательствующий

Be to, Vaineikio kaltę patvirtina liudininkų parodymai: Vigaito J.J. (b.l. 13-14), Kobelevo D.V. (b.l. 15-16), Gubskio V.P. (b.l. 17-18), Kruminšo O.A. (b.l. 23-24), Čavičalovo L.S. (b.l. 25-26), Chalafovo M.M. (b.l. 27-28) ir kita byloje esanti medžiaga (b.l. 3, 5-6, 31).

REMIANTIS TUO:

VAINEIKIS Vytautas, Karolio sūnus, gimęs 1931 m., Lietuvos TSR, Šiaulių mieste, pagal tautybę lietuvis, TSRS pilietis, išsilavinimas 4 klasės, 1957 m. nuteistas 10 metų nelaisvės pagal RTFSR BK 58 str. 10 d. ir 58 str. 11 d., o 1950 m. nuteistas 10 metų nelaisvės pagal RTFSR BK 17-58-I "a" str. ir 58 str. 10 d.

Kaltinamas tuo, kad atlikdamas bausmę už anksčiau įvykdytą nusikaltimą 2 lagskyriaus Dubravno PDL VRM, 1960 m rugpjūčio 26 d., būdamas konvojinės brigados sudėtyje, kuri ruošė pašarines šakas 105 Šalinskio girininkijos miško kvartale, siekdamas išvengti paskirtos bausmės atlikimo, 13 val. 30 min. įvykdė pabėgimą, tai yra, įvykdė nusikaltimą, numatytą RTFSR BK 82 str. I d.

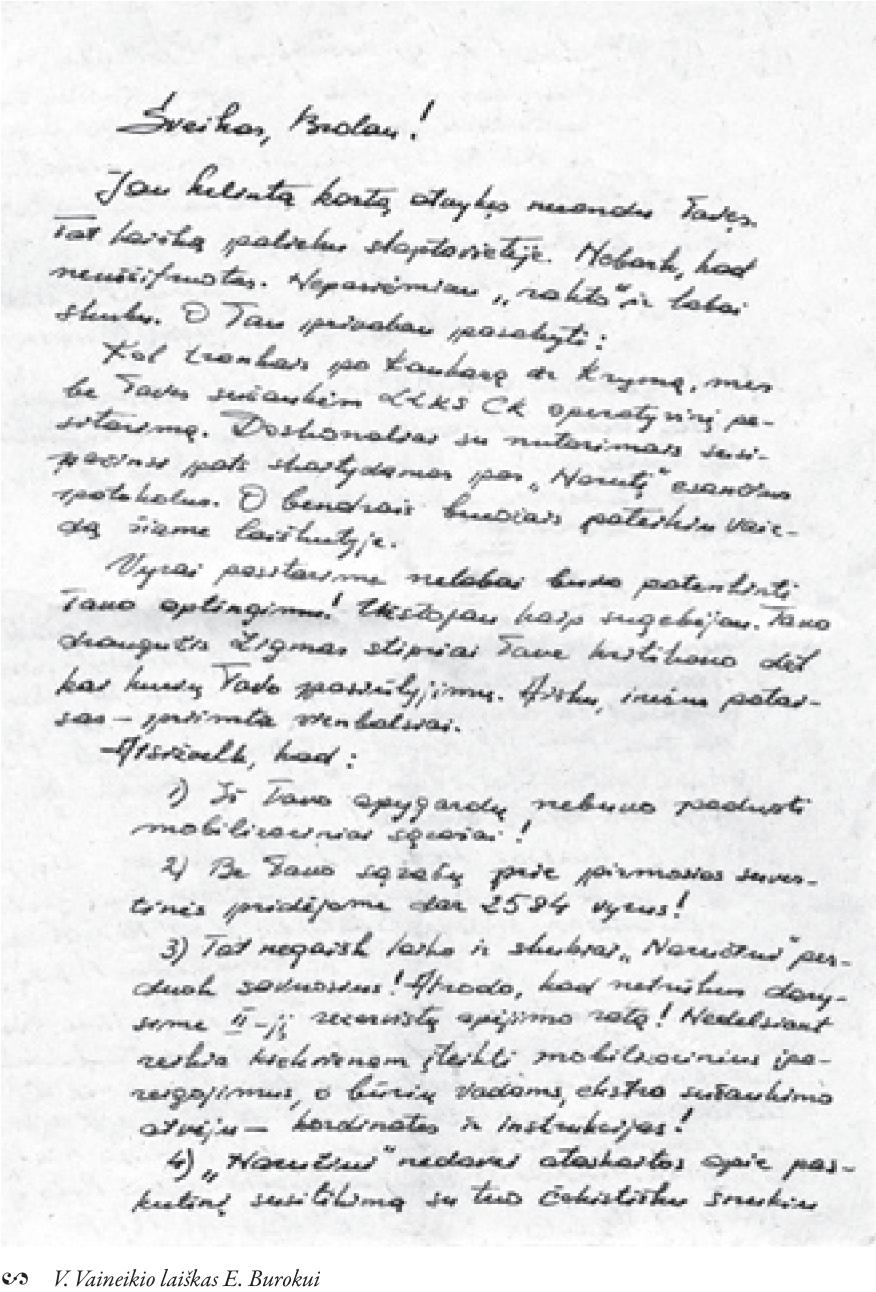
Remiantis RTFSR BK 208 str., bylą Nr. 242 perduoti Dubravno PDL VRM prokurorui, kad jis patvirtintų kaltinamąjį aktą ir perduotų bylą teismui.

Šis kaltinamasis aktas priimtas Dubravno PDL operatyviniame skyriuje 1960 m. rugsėjo 26 d.

2 lagskyriaus operatyvinės dalies viršininkas
Majoras Sinica

(Iš rusų k. išvertė V.Dvilinskas)

1960.10.18 Mordovijos ATSR Aukščiausiojo Teismo sesija nuteisė V. Vaineikį 3 metams lagerio. E.B.

Sveikas, Broliau!

Jau kelintą kartą atsiųkčo neranda Tavęs. Tai laišką palieku slaptavietėje. Nebent, kad nešifruotas. Neparašiau „nakto" ir [illegible] skubu. O Tau privalau pasakyti:

Kol trankeis po Kauną ar Krymą, mes be Tavęs sušaukėm LLKS CK operatyvinį pasitarimą. Detaliai su nutarimais susipažinsi pats skaitydamas per „Norutį" esančius protokolus. O bendrai būčiau patiekęs vaizdą šiame laiškutyje.

Vyrai pasitarime nelabai buvo patenkinti Tavo aplinkybimu! Užstojau kaip sugebėjau. Tavo draugutis Žigmas stipriai Tave kritikavo dėl kai kurių Vado pavaduotojimo. Aišku, iniciatyva patas[illegible] — priimta vienbalsiai.

Atsimink, kad:

1) Iš Tavo apygardų nebuvo paduoti mobilizuotųjų sąrašai!

2) Be Tavo sąrašų prie pirmosios sutarties pridėjome dar 2594 vyrus!

3) Tai negaišk laiko ir skubiai „Norutėnu" perduok savaitgalį! Atrodo, kad netrukus duosime 5-ųjų [illegible] ėjimo ratą! Nedelsiant reikia kiekvienam įteikti mobilizuotųjų įpareigojimus, o būrių vadams, ekstra sušaukimo atveju — koordinates ir instrukcijas!

4) „Norutėnu" nedavei ataskaitos apie paskutinį susitikimą su tuo čekistiniu šnipu

V. Vaineikio laiškas E. Burokui

Česnavičiumi! Tu gi vadovauji žvalgybos ir
Kontržvalgybos skyriui! O apie bolševikų
kėslus paskutiniuoju metu, net padėjus mo-
bilizacijos darbą – nežinome beveik nieko!..

5) Padėtis verčia kuo artimiausiu metu
išspręsti Žvalgybos komitetą:

a) Kurį turime internuoti: Česna-
vičių, Troškiną ar tą žydelį Dušanskį?

(!) Aš galvoju, kad Dušanskis būtų vertingesnis, nes
rusai veda kampaniją prieš žydus. Jis mums tap-
tų naudingas. Jis piktas, bet turi daug smegenini-
je. O Česnavičius – fanatikas.

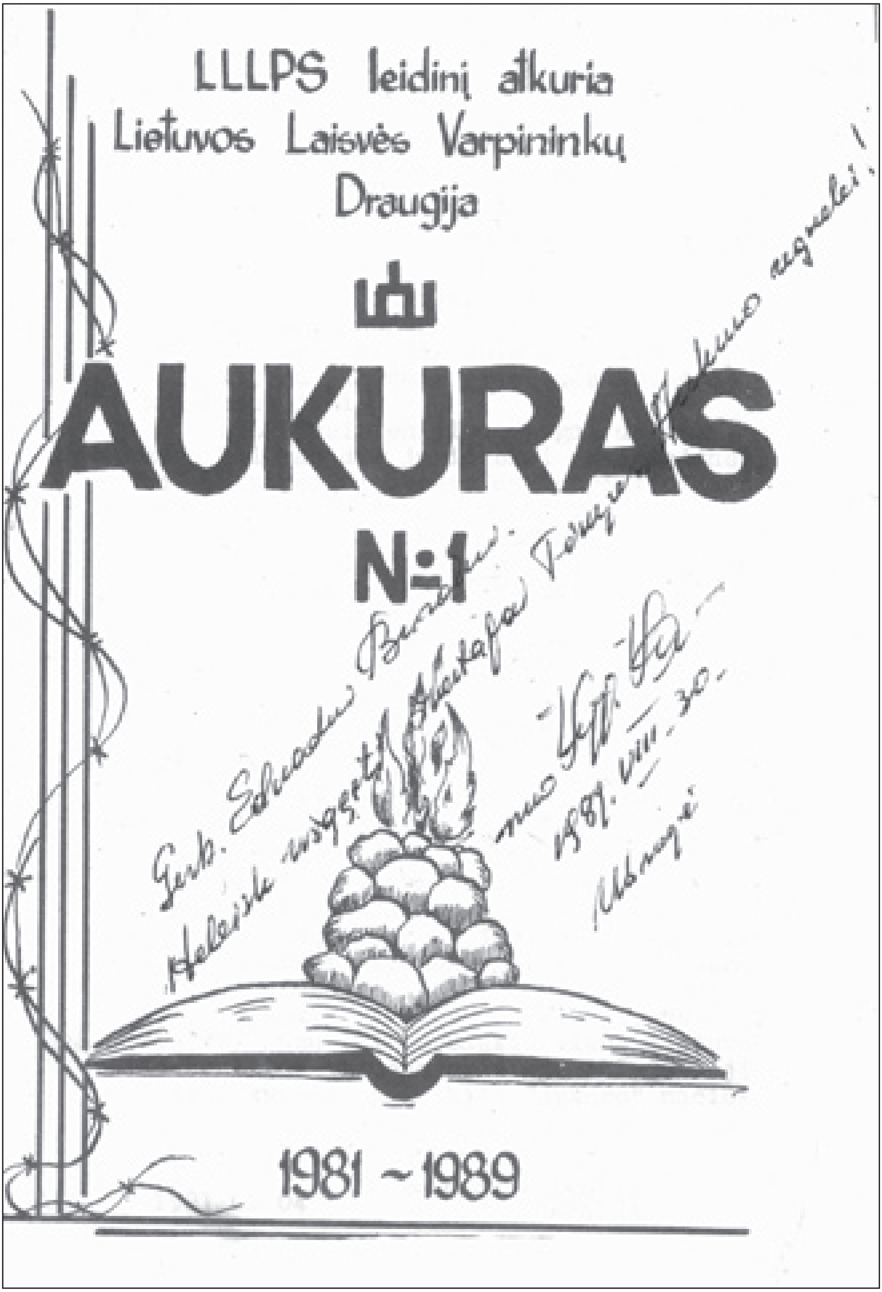
(!) Tu neslėpk nuo „Naručio" likusių pasiruošimų, kurie
Tau žinomi žmonės dirba mūsų naudai KGB
aparate. Viskas bus gi suskirstyta, informacija
nenutekės, o išaušus Laisvės rytui, jų garbė bus
išsaugota ir Tautos bus vertinami pagal nuo-
pelnus! Tu tam darbui vadovauji ir pats sa-
vo tarsi šėjai!? Konspiratoriau, susiprask! Kol
mūsų nebus, tai Tėvynė tegul žino kokių sunkų
kelią ėjo LLKS žvalgai!

6) Skubiai kažkas teks LLKS pavadinimą, jei-
gu mobilizacijos operacija artėtum prie realaus
revoliucinio stygmento. Siūlija: „Liet. Revoliucinis
Išsivadavimo Frontą?..
Ar pritarsi!

P.S. Pasakykit laiškutį – nedelsk susirišti su „Na-
ručiu" ir manimi. Žinok artimiausiu metu turime
pasiūti ir laikraštėlį leisti. Kas nokiria mus veik ik
susitikimo – nepalikšim! Būkime tokie pat stip-
rūs Tėvynei. Ir likus: Viešpaties nepalieis mūsų ir su
Jo pagalba šauni kovos draugai sulauks Laisvės Ryto!

Rugsėjis 1.

Žemas

LLLPS leidinį atkuria
Lietuvos Laisvės Varpininkų
Draugija
AUKURAS
№ 1
1981 ~ 1989

PIRMASIS ŽODIS

Lietuvos Liaudies Laisvųjų Poetų Susivienijimas "AUKURAS" skelbia savo susikūrimą."AUKURAS" atvirai pareiškia visiems geros valios žmonėms, kartu ir Lietuvą šiandien valdančiai vyriausybei:

Lietuvos Liaudies Laisvųjų Poetų Susivienijimas "AUKURAS" neturi ir neturės nieko bendro siu jokiomis politinėmis partijomis, su jokiomis priešvalstybinėmis organizacijomis.

LLLP Susivienijimas pagal aplinkybes nors kol kas dar juridiškai neįteisėtas, bet įsipareigoja, savo darbu ginti Taikos interesus žmonijoje, ginant visaliaudinį interesą - Visuotinoje Žmogaus Teisių Deklaracijoje išdėstytus principus.

Laikantis, dabar Lietuvoje priimta LTSR Konstitucijos teise, ginti tos Konstitucijos 45§: mokslinės, techninės, meninės kūrybos laisvę, kuri užgarantuota Konstitucijoje.

Laisvieji Poetai sutinkami su LTSR Konstitucijos 48§, brošiūra "AUKURAS" laisva lietuvių liaudies laisvos poezijos tribūna.Brošiūra "AUKURAS", tai tribūna-laisvai, be jokių politinių ar religinių vienpusiškų diktavimų kalbėti mintį, kuri laisvai gimsta Lietuvos SŪNŲ ir DUKRŲ mąstysenoje.Tai reikalinga gyvenantiems šiandien ir mūsų ainiams, toji gyva mintis,kuri nesudarkyta vienokių ar kitokių vienašališkų cenzorių.

Lietuvių Liaudies Laisvieji Poetai į žygį už Mūzų Laisvę šaukia visus Lietuvos literatūros ir mono mylėtojus! Laisvieji Poetai kviečia palaikyti "Aukuro" nacionalinę ugnį Pasaulio Taikos, Tėvynės Lietuvos garbei ir laisvei!

1981 01 04

LLLP Susivienijimas "AUKURAS"

Ir šviesa ir tiesa
Mūs žingsnius telydi !

VARPAS

LIETUVOS REVOLIUCINIO IŠSIVADAVIMO FRONTO SPECIALUS LEIDINYS Nr. 3.
Eina nuo 1975 m. 1975 m.

KREIPIMASIS S O S !

Slenka ketvirtoji dešimtis metų, kai Baltijos pakrantėse nutilo karo audra. Per tą laiką daugelis Europos ir viso pasaulio valstybių, karo sunaikintos buvusiųjų ar teisių dabar vienaip ar kitaip savistoviai gyvena. Pasaulyje susikūrė net keliolika dešimčių naujų valstybių. Daugelis tautų, šimtmečiais buvusių kolonijinėje priespaudoje, atgavo laisvę ir nepriklausomybę. Jos tapo SNO pripažintos juridiškai pilnateisėmis tvarkyti savo kultūrinį, ekonominį ir politinį gyvenimą. Kitaip yra su mažytėmis Pabaltijo valstybėmis. Dėl politinių intrigų, kurias tarpusavyje prieš 35 - rius metus pradėjo hitlerinė Vokietija ir stalininė Sovietų Sąjunga, dar ir šiandien Estija, Latvija ir Lietuva tebelaikomos beteisiškoje padėtyje. Jos negali spręsti savo likimo.

Pokario metais Maskvos valdovai bandė palaužti lietuvių tautos nacionalinę dvasią. Šimtus tūkstančių šeimų užkaltuose vagonuose vežė į Sibirą. Bandžius bėgti ar priešintis, "krikštijo" banditų vardais ir šaudė be jokio teismo. Karinių tribunolų "Maskovskoje OS" tai navatiškas teismas, kai šimtais teisiami už akių/, dešimtimis tūkstančių gražiausio tautos jaunimo, pasekmėje 58 str., vežė į lagerius ir kalėjimus. Šiųdienų sąlygose Lietuvoje, kuri 1961 .1.1. sudarė 249 valsčius 95 -se apskrityse, Maskvos valdovai savo niekšiškiems planams įgyvendyti įkūrė 250 garnizonų Sovietinės armijos. Virš 30 000 jaunų, nepasiruošusių Lietuvos artojų krito šioje nelygioje kovoje. Maskvos valdovai, nepaisydami nuo laisvojo pasaulio nuslėpti savo nusikaltimų, visas piktadarybes suvertė Stalinui, Berijai ir kitiems partijos nariams. Tačiau iš esmės ši žiaurių valdymo padėties nepakeitė: vietoje budelių garnizonų atsirado raketinės aikštelės. Todėl šiandien kaip niekuomet virš mažytės Lietuvos krašto iškelia sparnus mirties šešėlis. Visam pasauliui, o ypač mums čia gyvenantiems, ne paslaptis, kad Lietuvos žemė Maskvos strateguojama yra vakarinis Sovietų Sąjungos forpostas. Vykstant tarpvalstybiniams kariniams ginklavimosi varžyboms, kariniam konfliktui atvejų Baltijos kraštų žmonės pasmerkti mirti.

Mes nežinome savo rytojaus: ar mus leista gyventi ir kurti gražų rytojų, ar branduoliniame kare užgęsime be tikslo šitaip?

TODĖL:

atsižvelgdami į tai,
kad 1920 m. liepos 12 d. Sovietų Rusija pasirašė taikos sutartį su Lietuva ir ją pripažino de jure nepriklausoma valstybe,

atsižvelgdami į tai,
kad Lietuvos nepriklausomybę pripažino ir kitos pasaulio valstybės, nė iš kurių nė viena savo pripažinimo iki šiol neatšaukė/neatki-

Ir šviesa, ir tiesa
Mūs žingsnius telydi!

VARPAS

LIETUVOS REVOLIUCINIO IŠSIVADAVIMO FRONTO SPECIALUS LEIDINYS Nr.3 Eina nuo 1975 m.

KREIPIMASIS S O S !

Slenka ketvirtoji dešimtis metų, kai Baltijos pakrantėse nutilo karo audra. Per tą laiką daugelis Europos ir viso pasaulio valstybių, karo sūkuriuose buvusių beteisių, dabar vienaip ar kitaip savistoviai gyvena. Pasaulyje susikūrė net kelios dešimtys naujų valstybių. Daugelis tautų, šimtmečiais buvusių kolonijinėje priespaudoje, atgavo laisvę ir nepriklausomybę. Jos tapo SNO pripažintos juridiškai pilnateisėmis tvarkyti savo kultūrinį, ekonominį ir politinį gyvenimą. Kitaip yra su mažytėmis Pabaltijo valstybėmis. Dėl politinių intrigų, kurias tarpusavyje prieš 35-erius metus pradėjo hitlerinė Vokietija ir stalininė Sovietų Sąjunga, dar ir šiandien Estija, Latvija ir Lietuva tebelaikomos beteisiškoje padėtyje. Jos negali spręsti savo likimo.

Pokario metais Maskvos valdovai bandė palaužti lietuvių tautos nacionalinę dvasią. Šimtus tūkstančių šeimų užkaltuose vagonuose vežė į Sibirą. Bandžiusius bėgti ar priešintis, "krikštijo" banditų vardais ir šaudė be jokio teismo. Kariniai tribunolai "Moskovskoje OS" – tai savotiški teismai, kai žmonės teisiami už akių, dešimtimis tūkstančių gražiausio tautos jaunimo, paženklinę 58 str., išvežė į lagerius ir kalėjimus. Mūsų mažytėje Lietuvoje, kurią 1941 m. sudarė 249 valsčiai 25-se apskrityse, Maskvos valdovai savo niekšiškiems planams įgyvendinti įkūrė 250 garnizonų čekistinės armijos. Virš 30000 jaunų, nepasiruošusių Lietuvos artojų krito šioje nelygioje kovoje. Maskvos valdovai, negalėdami nuo laisvojo pasaulio nuslėpti savo nusikaltimų, visas piktadarystes suvertė

Stalinui, Berijai ir kitiems partijos nariams. Tačiau iš esmės ši šlykšti vaidyba padėties nepakeitė: vietoje budelių garnizonų atsirado raketinės aikštelės. Todėl šiandien kaip niekad virš mažyčio Lietuvos krašto išskleidė savo sparnus mirties šmėkla. Visam pasauliui, o ypač mums, čia gyvenantiems, ne paslaptis, kad Lietuvos žemė Maskvos strategams yra vakarinis Sovietų Sąjungos forpostas. Vykstant tarpvalstybinėms karinio ginklavimosi varžyboms, karinio konflikto atveju Baltijos kraštų žmonės pasmerkti mirti.

Mes nežinome savo rytojaus: ar mums lemta gyventi ir kurti gražų rytojų, ar branduolinio karo ugnyje be tikslo žūti?

Todėl, atsižvelgdami į tai, kad 1920 m. liepos 12 d. Sovietų Sąjunga pasirašė taikos sutartį su Lietuva ir pripažino ją de jure nepriklausoma valstybe, atsižvelgdami į tai, kad Lietuvos nepriklausomybę pripažino ir kitos pasaulio valstybės, iš kurių nei viena savo pripažinimo iki šiol neatšaukė (neskaitant buvusio Australijos ministro pirmininko p.Viltono išsišokimo, kurį prieš pasaulį garbingai ištaisė naujoji Australijos vyriausybė), atsižvelgdami į tai, kad Lietuvos Respublikos žmonės nepatenkinti materialiniu gyvenimu, kurios ekonomika priklauso nuo ekonominės politikos, pajungtos ginklavimuisi, atsižvelgdami į tai, kad lietuvių tautai reikia visiškai laisvos politinės, religinės ir kultūrinės saviraiškos, kuri dabar yra varžoma įvairiomis represijomis, atsižvelgdami į tai, kad visas pasaulis žino, jog Sovietų Sąjunga Lietuvą okupavo – mes, Lietuvos Nacionalinė Revoliucinė Taryba, Politinių Kalinių Amnestijos Internacionalas, Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjūdis, solidariai laikydamiesi visų pasaulio tautų išsivadavimo ir visuotinės taikos siekimo tikslų, būdami Lietuvos pogrindyje, sudarome vieningą REVOLIUCINĮ IŠSIVADAVIMO FRONTĄ kovai prieš mūsų kraštui svetimųjų primestą mirties nuosprendį žūti branduolinio sprogimo ugnyje.

LRIF-tas kovoja už Taiką ir Laisvę, o Žmogaus Teisių Deklaraciją priima kaip savo veiklos programą. Kovodamas už tikslą ir trokšdamas išvengti tiek mūsų, tiek ir šiam tikslui prieštaraujančių pusių kruvinų aukų, LRIF-tas pasauliui pareiškia, jog tikisi Sovietų Sąjungos komunistų

partijos vadovų humaniškumo, Sovietų Sąjungos valstybės vadų politinio įžvalgumo, kad jie neprieštaraus kitų valstybių sprendimo Pabaltijo krašto taikos įgyvendinimui, priimant Kreipimosi SOS, liečiančius ultimatyvius punktus Sovietų Sąjungos vyriausybei:

1. Išvesti SSSR ginkluotąsias pajėgas iš Lietuvos teritorijos.
2. Sovietų Sąjungos vyriausybė turi pati remti Lietuvos nepriklausomybės atstatymą ir ištaisyti klaidas, kurias padarė carinė ir stalininė Rusija.
3. Išvedus SSSR ginkluotąsias pajėgas, tuo pačiu metu įvedama SNO ginkluota kontrolė, kol lietuvių tauta savistoviai, laisvų rinkimų keliu, išspręs savo krašto valdymo formas, kurios jokiu būdu nepažeistų Žmogaus Teisių Deklaracijos nustatytų normų ir garantuotų Lietuvos gyvenimą taikoje – kaip taikos pavyzdį pasaulyje.

Todėl, remiantis Žmogaus Teisių Deklaracija ir Helsinkyje pasirašytais susitarimais, LRIF-tas, būdamas pogrindyje, prisiima visą atsakomybę už vedamą išsivadavimo kovą. Atstovaudamas Lietuvos darbo liaudžiai, lietuvių tautinei daugumai ir religinei Lietuvos visuomenei, atstovaudamas Lietuvos šventam Taikos ir Laisvės tikslui, Frontas kreipiasi į katalikų Centrą Vatikaną, Kristaus Vietininką žemėje Popiežių Povilą VI-jį, Suvienytųjų Nacijų Organizaciją, SNO Generalinę Asamblėją ir tiesiog į visas pasaulio valstybes, į visų valstybių vadovus, į visas politines partijas, organizacijas ir vadovus. Kreipiasi į estus, latvius ir lietuvius, kurie dėl galimų represijų paliko gimtąjį kraštą, dėl kurio laisvės kovojo ir dabar tebekovoja.

Pasauli, visi geros valios žmonės, neleiskite, kad Pabaltijyje būtų supiltas trijų tautų kapas. Tautų, kurios čia gyveno šimtmečiais ir dega troškimu gyventi laisvai, bet susidariusioje situacijoje tapo pasmerktos žūti. Lietuvių tauta šaukiasi Jūsų pagalbos. SOS !

Pasauli, prašome pritarti mūsų Kreipimuisi SOS ir padėti jį įgyvendinti.

Lietuvos Revoliucinis Išsivadavimo Frontas

Ir šviesos ir tiesos
Mūs žingsnius pelydi!

VARPAS

LIETUVOS REVOLIUCINIO IŠSIVADAVIMO FRONTO LEIDINYS.
EINA nuo 1975 m.
1978 m. Nr.

PIRMOJI KOVINĖ UŽDUOTIS

Taikos ir komunizmo vardais pri-
sidengę socialistinio imperializmo
agresoriai, mūsų kraštą padarė vi-
tiek raketų aikštele. Jie Lietuvą
pavertė Sovietų Sąjungos vakarų
fronto branduolinio ginklo forpos-
tu, kad prisidengę taikiais gyven-
tojais, siųsti mirtį nešančias rake-
tas, žudytų mums nenusikaltusius ir
už Pabaltijo trijų tautų broliško
kapo pasislėpę, galėtų gelbėtis nuo
atsakomojo branduolinio smūgio.
Lietuvi, virš tavęs pakibo baisi
mirtis. Tu esi pasmerktas mirti iš
Maskvos. Tavo, tavo vaikų, sesių ir
brolių gyvybė šią akimirką su tavo
rytu ir kilniadvasiškumu tapo ne
išskyriama surišta. Į tokį pavojų
nukreipti dėmesio gali tik niekšas
kuriam asmeninė karjera ir pasi-
pelnijimas brangiau už milijonus
žmonių gyvybių.
Atėjo diena petys į petį su bro-
liais latviais ir estais stoti ko-
von už savo ir artimųjų gyvybes.
Lietuvos Nacionalinė-Revoliucinė
Taryba, Žmogaus Teisių Komitetas
Lietuvoje, Amnestijos Internaciona-
lo Skyrius Lietuvoje, Lietuvos Lais-
vės Kovotojų Sąjūdis ir Laisvoji
Lietuvos Komunistų Partija, Taikos
ir Laisvės tikslui sudarė vieningą
Lietuvos Revoliucinio Išsivadavimo
Frontą. Solidarizuojasi su visų tau-
tų išsivaduojamuoju judėjimu ir vi-
suotiniu taikos siekiu, mūsų krašto
gyventojų išgelbėjimu iš baisios
mirties. LRIF-tas kreipdamasis SOS'
šaukiasi pagalbos į visas pasaulio
valstybes. Tikime jos suras teisin-
gą sprendimą ir parems mus taikio-
je kovoje už teisę gyventi.
Lietuvi, tai kova ne dėl teritorijų
ne dėl partijų nesantaikos, ne dėl
valdžios. Ar tu bebūtum tikintis
ar ateistas, priklausantis kuriai
nors partijai ar nepartinis - tu lie-
tuvis. Laikas užmiršti visas net
krauju laistytas skriaudas, nesusi-
pratimus. Nedelsdamas užimk garbin-
gos kovos pozicijas Lietuvos Revo-
liucinio Išsivadavimo Fronto, atėjo
laikas bus sprendžiamas SSD Lietu-
vos likimas - tavo gyvybės klausimas
ir tavo balsas tame sprendime
-lemiamas, o kad jis būtų galingas
nis bark apie save žmones. [illegible]
jiems baisią padėtį, kurią nuo mi-
lijonų žmonių slepia šiurdiesiniai
Kremliaus valdovai. Jie per radiją
ir spaudą iš kailio neriasi skelb-
dami taikos politiką, biurokratiškas
sutartis. Brežnevas spėjantis, o
tuo pačiu metu į Afriką siunčia
Sovietų Sąjungos gyvybes tankai,
lėktuvai ir ka[r]iniai instruktoriai.
Nepaisydami viena sutarimui, ar-
mijų mažinimo, nusiginklavimo, bran-
duolinio ginklo ribojimo klausi-
mais, organizuojami nauji pasitari-
mai ir konferencijos. Į pasaulio
visuotinės taikos, tautų išsivadavi-
mo tikslą sutaria įrašyti Žmogaus
Teisių Deklaracijos kelią, o tikro-
vėje šio šventu vardu prisidengę
ir net visai atmesdami tą susita-
rimą teisėtai nuvaltus žmones už jų
tikinčias ir įsitikinimus.
Lietuvi, kovodamas už raketinių
aikštelių panaikinimą Lietuvoje ir
tuo pačiu gelbėdamas savo gyvybę
gali padėti pasaulio taikos reika-
le. Ne tik ta taika, dėl kurios po
sedžiaujama jau trisdešimtis metų po
karo neatitinka išlikti gyvas, [illegible]
Arktyje ar Antarktikoje. [illegible]

Ir šviesa, ir tiesa
Mūs žingsnius telydi!

VARPAS

LIETUVOS REVOLIUCINIO IŠSIVADAVIMO FRONTO SPECIALUS LEIDINYS Eina nuo 1975 m.

PIRMOJI KOVINĖ UŽDUOTIS

Taikos ir komunizmo vardais prisidengę socialistinio imperializmo agresoriai mūsų kraštą padarė vientisa raketų aikštele. Jie Lietuvą pavertė Sovietų Sąjungos vakarų fronto branduolinio ginklo forpostu, kad prisidengę taikiais gyventojais, siųstų mirtį nešančias raketas, žudytų mums nenusikaltusius ir už Pabaltijo trijų tautų broliško kapo pasislėpę, galėtų gelbėtis nuo atsakomojo branduolinio smūgio.

Lietuvi, virš tavęs pakibo baisi mirtis. Tu esi pasmerktas mirti už Maskvą! Tavo, tavo vaikų, sesių ir brolių gyvybės šią akimirką su tavo ryžtu ir kilniadvasiškumu tapo neišskiriamai surištos. Į tokį pavojų nekreipti dėmesio gali tik niekšas, kuriam asmeninė karjera ir pasipelnijimas yra brangiau už milijonus žmonių gyvybių.

Atėjo diena petys į petį su broliais latviais ir estais stoti kovon už savo ir artimųjų gyvybes.

Lietuvos Nacionalinė Revoliucinė Taryba, Žmogaus Teisių Komitetas Lietuvoje, Amnestijos Internacionalo Skyrius Lietuvoje, Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjūdis ir Laisvoji Lietuvos Komunistų Partija, Taikos ir Laisvės tikslui sudarė vieningą Lietuvos Revoliucinio Išsivadavimo Frontą, kuris solidarizuojasi su visų tautų išsivaduojamuoju judėjimu ir visuotiniu taikos siekimu, mūsų krašto gyventojų išgelbėjimu iš baisios mirties. LRIF-tas kreipdamasis SOS, šaukiasi pagalbos į visas pasaulio valstybes. Tikime, kad jos suras teisingą sprendimą ir parems mus taikioje kovoje už teisę gyventi.

Lietuvi, tai kova ne dėl teritorijų, ne dėl partijų nesantaikos, ne dėl valdžios. Kas tu bebūtum – tikintis ar ateistas, priklausantis kokiai nors partijai ar nepartinis – tu Lietuvis. Laikas užmiršti visas, net krauju laistytas skriaudas, nesusipratimus. Nedelsdamas užimk garbingos kovos pozicijas Lietuvos Revoliucinio Išsivadavimo Fronte. Ateis laikas, SNO bus sprendžiamas Lietuvos likimas – Tavo gyvybės klausimas. Atmink, kad tavo balsas tame sprendime yra lemiamas. O kad jis būtų galingesnis, burk apie save žmones. Aiškink jiems baisią padėtį, kurią nuo milijonų žmonių slepia šiandieniniai Kremliaus vadeivos. Jie per radiją ir spaudą iš kailio neriasi skelbdami taikos politiką ir savo biznieriškas sutartis. Brežnevas apdovanojamas, o tuo metu į Afriką siunčiami Sovietų Sąjungos gamybos tankai, lėktuvai ir kariniai instruktoriai. Nepasibaigus vieniems pasitarimams armijų mažinimo, nusiginklavimo, branduolinio ginklo ribojimo klausimais, organizuojami nauji pasitarimai ir konferencijos. Į pasaulio visuotinės taikos, tautų išsivadavimo tinklą susitaria žengti Žmogaus Teisių Deklaracijos keliu, o tikrovėje tuo šventu vardu prisidengę ir net visai atmesdami tą susitarimą, teisia nekaltus žmones už jų mintis ir įsitikinimus.

Lietuvi, kovodamas už raketinių aikštelių panaikinimą Lietuvoje ir tuo pačiu gelbėdamas savo gyvybę, gali padėti pasaulio taikos reikale. Netikėk ta taika, dėl kurios posėdžiauja jau trisdešimt metų po karo. Nesitikėk išlikti gyvas, jeigu Arktikoje ar Antarktidoje, Ramiajame vandenyne ar kitose jūrose susitariama nebandyti branduolinių ginklų. Netikėk jokiu saldžiu melu apie taiką ir gražią ateitį, kurią žada dabartiniai Maskvos valdovai. Tai saldi lopšinė užmigdyti tave, užliūliuoti pasaulio darbo liaudį. Kovoje už gyvybę, laisvę ir taiką yra tik vienas kelias – tavo aktyvus įsijungimas į viso pasaulio žmonijos judėjimą už žmogaus teises.

Lietuvi, tavo pareiga atlikti pirmą žygį toje kovoje. Aktyviai ir griežtai reikalauk sovietinės Lietuvos administracijos, kad nesiskaitant su Maskvos diktatu, paskelbtų periodinėje spaudoje ir tūkstančiais brošiūrų išleistų Sovietų Sąjungos vyriausybės pasirašytą ir ratifikuotą Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją, kuri iki šiol yra nuo masių slepiama ir visuomenei nežinoma. Tos Visuotinos Žmogaus Teisių

Deklaracijos pagrindais šiandien viso pasaulio žmonija kovoja už taiką. Kitose valstybėse ją žino bemaž kiekvienas žmogus, o Sovietų Sąjungoje vienas iš tūkstančio težino, kas joje aiškinama.

Lietuvi, tai pirmoji tavo kova Lietuvos Revoliucinio Išsivadavimo Fronte. Kova, kurioje tu privalai laimėti.

Šalin mirtimi alsuojančias raketų aikšteles iš Pabaltijo.

Taiką ir Laisvę Pabaltijui!

Tegul meilė Lietuvos
Dega mūsų širdyse.
Vardan tos Lietuvos
Vienybė težydi!

TAIP JIE KURIA KOMUNIZMĄ

(Straipsniui panaudota archyvinė pogrindžio medžiaga ir slapti Lietuvos Kompartijos dokumentai)

Antrąją vokiečių-rusų karo dieną (1941.VI.23) beveik visa Lietuva buvo sukilusių partizanų rankose (Lietuvos partizanų žuvo daugiau kaip 4000). Dėl to vokiečių kariuomenės nuostoliai Lietuvoje buvo labai nežymūs. Tačiau, nežiūrint į tai, vokiečiai laikė Lietuvą okupuota šalimi ir rugpjūčio 5 d. išvaikė Laikinąją Lietuvos vyriausybę. Tai iššaukė lietuvių tautos pasipriešinimą naujiems okupantams. Apie šį pasipriešinimą Marijampolės žandarmerijos meisteris Švarts (Schwarz) 1942.V.13 rašė savo viršininkui Kaune. Jis aprašė viešą marijampoliečių pasipriešinimą vokiečiams, pradėjus mobilizuoti lietuvius į pagalbinius savo kariuomenės dalinius: "...atėjo 1000-4000 žmonių, iš jų 2/3 moterų ir ėmė paimtiems šaukti: "Mes ne vokiečiai, nevyksime į frontą..." ir panašiai. Dalis prievolininkų nuplėšė nuo rankovių baltus raiščius, mėtė juos ant žemės ir trypė... Tuo metu į kareivinių kiemą demonstracijai paremti atėjo dar apie 70% mokytojų seminarijos ir gimnazijos mokinių. Susirinkusieji dainavo lietuvių liaudies dainas, giedojo lietuvių

tautos himną ir susibūrė gatvėje kolona žygiuoti į miestą. Ta kryptimi važiavusį su Vermachto kareiviais sunkvežimį apmėtė akmenimis. Tuo metu demonstrantai gavo vėliavų, jas nešė kolonoje...”

Nežiūrint tokio ir panašių lietuvių tautos pasipriešinimų okupantams, visiems buvo aišku, kad sugrįžę bolševikai keršys lietuvių tautai už birželio 23 d. sukilimą. Tačiau sovietinė propaganda dėjo visas pastangas nuraminti mūsų tautą, kad toji, baimės apimta, nesimobilizuotų ir su ginklu rankose nestotų greta vokiškųjų okupantų armijos “išvaduotojų” pasitikti.

1943 metais Maskvoje buvo išleistas A.Sniečkaus, J.Paleckio ir M.Gedvilo pasirašytas “Kreipimasis į lietuvių tautą”, prasidėjęs žodžiais “Broliai lietuviai.” Jame buvo išdėstyti lietuvių tautos nuopelnai kovoje su vokiškaisiais okupantais ir raginama: “Netikėkite vokiečių ir kubiliūnininkų melais, kad tarybų valdžia keršijanti lietuviams. Lietuvės, jūs nenulenkėte savo galvos prieš hitlerinius okupantus, jūs sugriovėte hitlerininkų planus mobilizuoti Lietuvos vyrus į savo kariuomenę. Jūs suardėte hitlerininkų bandymus sukurti lietuvių banditiškus esesininkų legionus. Tuo jūs sudavėte vokiečiams skaudų smūgį.” Kreipimasis baigiamas šūkiu: “Tegyvuoja garbinga lietuvių tauta, didvyriškai kovojanti prieš hitlerinius okupantus!”

1944 m. pradžioje, Stalinui įsakius, demonstratyviai buvo atleistas iš LTSR KGB viršininko pareigų majoras Gladkovas ir į jo vietą paskirtas A.Guzevičius. Tuo buvo norima parodyti lietuvių tautai, kad Lietuvos saugume dirbs tik lietuviai ir raudonas teroras nebus toks, koks buvo 1940-1941 m.

1944 m. balandžio mėn. Lietuvos A.Taryba, Lietuvos Komisarų Taryba ir Lietuvos Komunistinio Jaunimo Sąjunga išleido atsišaukimą, kuris skelbė: “Mūsų lietuvių tauta negali nešti atsakomybės už saujelės budelių šlykščius darbus...”

Labai didelė lietuvių tautos dalis, ypač jos inteligentija, nepasidavė mulkinama. Lietuvoje pasiliko tik tie inteligentai, kurie verčiami aplinkybių negalėjo pasitraukti į Vakarus, tie, kurie buvo nusprendę kovoti pogrindyje ir tie, kuriuos vis dėlto pavyko įtikinti, kad sovietų valdžia pasikeitė į gerąją pusę.

Sovietiniai okupantai, pažeisdami tarptautinės Hagos Konvencijos 52 str., draudžiantį mobilizuoti į savo kariuomenę užimtų teritorijų gyventojus, 1944.VIII.1 d. paskelbė Lietuvoje visuotinę karo prievolininkų mobilizaciją. Vienok dar iki formalios mobilizacijos akto paskelbimo, raudonosios armijos daliniai apsupdavo ištisus kaimus, gaudydavo vyrus, o bėgančius šaudydavo, veždavo į valsčių miestelius, guldydavo turgaus aikštėse ir viešose vietose, tyčiodavosi, vesdavo motinas ir artimuosius, reikalaudami atpažinti savo sūnus ir brolius.

Liepos mėn. Lietuvos padangę nušvietė gaisrai, kurie užgeso tik po 10-15 m. A.Barkauskas savo prisiminimuose "Miškų frontuose" prisipažįsta, kad net rusų partizanų būriuose kovoję lietuviai buvo nuginkluojami, aprengiami uniforma ir metami į frontą.

Iš viso buvo paimta 40-45 tūkst. sugaudyto Lietuvos jaunimo. O kas suskaičiuos, kiek jų žuvo.

"Išvaduotus" Lietuvos miestus po 3-4 val. užimdavo gen.majoro Isako Kabakovo NKVD daliniai, kurie masiškai suiminėjo ir siuntė į konclagerius "liaudies priešus". Rugpjūčio mėn. šiuos dalinius pakeitė nauji NKVD daliniai, vadovaujami gen.majoro V.Kiseliovo.

Stalino įsakymu A.Guzevičius buvo atleistas iš pareigų, o į jo vietą paskirtas rusas gen.majoras P.Kapralovas. Buvęs valstybinio saugumo viršininko pavaduotojas B.Baranauskas buvo pervestas į LKP CK žemės ūkio sektoriaus vedėjo postą. Tuo metu Lietuvoje "tvarką" darė NKVD VI-ji šaulių divizija, o netrukus atvyko ir VII-ji divizija. Kapralovas atsivežė į Lietuvą tūkstančius čekistų. Lietuvą "išvadavus", Kapralovui papildomai į pagalbą buvo pasiųsti šie NKVD kariuomenės pasienio daliniai, buvę bendroje gen.majoro Banych vadovybėje: 220 pasienio pulkas, vad. majoras Jasenko, veikęs Vilniaus sektoriuje (Vilniaus, Trakų ir Alytaus apskr.), 33 Kionigsbergo pasienio pulkas, štabo viršininkas pulk. Govorovas, veikęs irgi Vilniaus sektoriuje, 36 pasienio pulkas, vadas pulk. Kotov, veikęs Vilniaus sektoriuje, 12 Rygos pasienio pulkas, vadas pulk. Timofejev, veikęs Švenčionių apskr., 66 Kionigsbergo pasienio pulkas, vadas pulk. Celakov, veikęs Panevėžio apskr., 132 Minsko pasienio pulkas, vadas gv.pulk. Chmeliuk, veikęs Marijampolės apskr., 217 pasienio pulkas, veikęs Ukmergės apskr. ir daugelis kitų, čia neišvardintų.

Be minėtų 6 ir 7 NKVD šaulių divizijų, pasienio kariuomenės pulkų, su Lietuvos partizanais kovojo ištisa divizijos dydžio Lietuvos pasienio apygarda, vadovaujama gen.majoro Byčkovskio. Ši apygarda už "nuopelnus" Stalino apdovanota dviem Lenino ordinais ir Raudonosios žvaigždės ordinu. "Reikalui esant", į Lietuvą buvo kviečiami ir kiti NKVD kariuomenės daliniai. Dažnai miškuose ir arti miškų esančiuose kaimuose NKVD daliniai stovėdavo ištisus metus.

LLA (Lietuvos Laisvės Armija) savo gretose turėjo apie 110-120 tūkst. ginkluotų vyrų. Karui pasibaigus, daugiau kaip 40 tūkst., kartu su Vyriausiu Lietuvos Atkūrimo Komitetu (VLAK) ir jo pirmininku-išdaviku Juozu Markuliu pasidavė okupantų malonei. Likusieji, Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) vardu, o nuo 1949. II.16 d. Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjūdžio (LLKS) vardu, vadovaujami Tarybos Prezidiumo: J.Žemaičio (Vytauto), A.Ramanausko (Vanago) ir kitų, daugiau kaip dešimtį metų vedė nelygią, žūtbūtinę Laisvės Kovą, tariamai duodami okupantams "pasiteisinimų" dėl fizinio ir dvasinio lietuvių tautos naikinimo.

Mums nėra žinomi LKP(b) CK III-jo plenumo nutarimai. Atrodo, kad jie iššaukė Kremliaus nepasitenkinimą Lietuvos komunistais. 1944.X.30 d. VKP(b) CK nutarimu "Apie trūkumus ir uždavinius Lietuvos KP organizacijos politiniame darbe" Lietuvos komunistai buvo apkaltinti uolumo stoka vykdant žemės reformą ir "nepakankamu ryžtingumu demaskuojant lietuviškai-vokiškus nacionalistus". 1944.XI. Maskvoje buvo sudarytas VKP(b) CK biuras Lietuvai, kurio pirmininku buvo paskirtas Michailas Suslovas, kuris atsivežė detalų planą dvasiniam ir fiziniam lietuvių tautos sunaikinimui.

Hitleris kalbėjo: "Jeigu nebūtų žydo, reiktų jį išgalvoti". Kadangi "lietuviško-vokiško" nacionalisto hibrido neegzistavo, Suslovas jį sugalvojo.

Iš maždaug 4 milijonų į vokiečių nelaisvę patekusių raudonarmiečių, visas milijonas sutiko tarnauti po vokiškąja vėliava. Sovietų istorikų apskaičiavimu, lietuvių tebuvo tik keli tūkstančiai. Vienok dar iki šiai dienai M.Suslovas Vlasovo nei karto nepavadino rusiškai-vokišku nacionalistu. SS ir kituose vokiečių daliniuose tarnavo apie 60 tūkst. belgų,

apie 100 tūkst. prancūzų ir kitų savanorių, tačiau Suslovas nedavė jiems panašių vardų.

Į vokiečių organizuojamą SS legioną Lietuvoje teatsirado 286 savanoriai. Pagaliau vokiečiai 1943 m. kovo 17 d. atsisakė nuo lietuviško SS legiono organizavimo, uždarė visas Lietuvos aukštąsias mokyklas, išsiuntė į konclagerius daug lietuvių inteligentų. 1966.XI.3 d. "Tiesoje" žurnalistas L.Stepanauskas rašė, kad vien tik Dachau konclageryje lietuvių buvo 3250 žmonių. Daugumą jų sudarė Suslovo terminologija lietuviškai-vokiški nacionalistai, nors oficialiais duomenimis iš Lietuvos į Vokietiją buvo išvežta tik 38 komunistai.

Nežiūrint didvyriško lietuvių tautos laikymosi vokiečių okupacijos metu, 1944 m. rudenį, Stalino, Berijos ir Suslovo valia visi lietuviai (išskyrus saujelę komunistų, kurių 1945 m. buvo tik 1127 žm.) buvo paskelbti vokiečių kolaborantais ir faktiškai atsidūrė už įstatymo ribų. Kiekvienas rusas kolonistas galėjo nebaudžiamas žudyti juos, uždaryti į kalėjimus, išsiųsti į konclagerį ar tremti į Sibirą.

1944.VIII.24 d. buvo pradėti organizuoti vadinami "naikinamieji batalionai" (istrebiteliai), vėliau pavadinti "liaudies gynėjais". Daugumą "istrebitelių" sudarė vietiniai rusai, bei buvę rusų karo belaisviai, išsigandę Stalino represijų už pasidavimą į nelaisvę vokiečiams. Pastarieji rodė nepaprastą uolumą plėšiant ir žudant lietuvių tautą.

Šiandien tvirtinama, kad Lietuvos partizanai nužudė apie 13 tūkst. Lietuvos gyventojų. Suprantama, kad dalis nužudytųjų buvo tikrai lietuviai. Tačiau Suslovas puikiai žino apie fiktyvų Lietuvos partizanų "štabą", vadovaujamą J.Markulio "Erelio", kuris partizanų vardu žudė nekaltus Lietuvos gyventojus.

M.Suslovo nurodymu slaptose instrukcijose Lietuvoje dislokuotai NKVD kariuomenei buvo aiškinama, kad Lietuvos "banditai" žudo kiekvieną rusą.

<...>

Iki pat 1957 m. okupantų propaganda tylėjo apie vokiečių žiaurumus Lietuvoje, visą kaltę dėl jų suversdavo "lietuviškai-vokiškiems" nacionalistams. Jie norėjo įtikinti žmones, kad visa lietuvių tauta bendradarbiavo su vokiečiais. Tuo tikslu reportažai iš Lietuvos partizanų teismų buvo

spausdinami vien tik laikraštyje "Sov.Litva". Nereikia tad stebėtis, jeigu NKVDistai, neradę miškuose partizanų, žudydavo kiekvieną lietuvį vyrą, vyriškos lyties paauglį, neretai už šias žudynes kaltę suversdami partizanams.

1963 m. kovo 8 d. N.Chruščiovas, susitikime su literatūros ir meno veikėjais pripažino, kad Stalinas ketino išnaikinti žymią dalį Ukrainos kūrybinės inteligentijos. Aišku, kad tokie pat Stalino planai buvo ir Lietuvos inteligentijos atžvilgiu.

Per 20 Nepriklausomybės gyvavimo metų Lietuva nesugebėjo išauginti gausios inteligentijos. 1922-1940 metais Kauno Vytauto Didžiojo universitetas paruošė 3769 specialistus, kurių žymią dalį sudarė nelietuviai (ypač teisininkai, gydytojai, prekybininkai). Daugelis jų žuvo 1940-41 m., daug nužudė vokiečiai. 1944 į Vakarus pasitraukė apie 90% visų diplomuotų miškininkų, apie 100 inžinierių, 300 gydytojų, 150 teisininkų, 230 kunigų, 2000 studentų, 300 pradinių mokyklų mokytojų, 800 vidurinių mokyklų mokytojų ir t.t. Tad savaime aišku, kad Lietuvoje liko labai negausi inteligentija. Tačiau Stalinas ir ją nusprendė sunaikinti. 1944.XII.27 d., M.Suslovo iniciatyva buvo sušauktas VKP(b) CK plenumas, turėjęs tikslą įteisinti lietuvių tautos genocidą. Čia Suslovas pasakė tokią kalbą, kurios ištraukų po tiek metų net jis pats neišdrįso įdėti į savo rinktinius raštus.

<...>

Klastodamas istorinius faktus Suslovas tvirtino, kad LLA susikūrė "pagal vokiečių gestapo užduotis, kad partizanams daugeliu atvejų vadovavo vokiečių karininkai".

Lietuvos komunistus Sniečkus apkaltino tariamu liberalizmu kovojant su lietuvių tautiniu pasipriešinimu. "Reikia priminti, kad respublikinė partinė organizacija, nuo LKP(b) CK iki pirminės organizacijos, parodytų bolševikų nesitaikstymą su buržuaziniais nacionalistais, jų tarpe ir su tais buržuaziniais nacionalistais, kurie turi partinį bilietą kišenėje..."

A.Sniečkaus kalbos stilius tame plenume rodo, kad ji buvo versta iš rusų kalbos. ...Šis skelbia pagrindiniu partiniu uždaviniu kovą su "politiškai abejotinais, svetimais, o kartais ir priešiškais elementais".

Žinodamas, kad vokiečių okupacijos metu Lietuvos administracija sabotavo visas okupantų priemones Lietuvai ekonomiškai išnaudoti ar ją kolonizuoti, M.Suslovas nusprendė surusinti ir taip jau Maskvai paklusnią administraciją.

Po IV plenumo Lietuvoje atsirado labai daug "lietuviškai-vokiškų nacionalistų". Naktimis juos areštuodavo net už užsienio kalbų mokėjimą, už tai, kad Lietuvos Nepriklausomybės laikais lankėsi užsienyje. Buvo suiminėjami ir buvę vokiečių konclagerių kaliniai, už tai, kad įsigudrino likti gyvais. Ypač nukentėjo Lietuvos Rašytojų Sąjunga, iš kurios eilių pašalinta apie 40 narių, t.y., daugiau kaip pusė.

Dauguma Lietuvos rašytojų lengvai prisitaikė prie tautinio režimo 1926-1940 m. Tik V.Montvila, K.Jokūbėnas ir K.Boruta ne kartą sėdėjo kalėjimuose. Montvilą sušaudė vokiečiai, Jokūbėną ir Borutą areštavo bolševikai. 1950 m. sugrįžusį iš Kazachstano lagerių ir nerodantį noro "pasitaisyti", jie 1950 m. Borutą ir nužudė. Buvo pasiųsti į konclagerius A.Poška, A.Miškinis, J.Greičiūnas, A.Biliūnas, B.Juodelis ir kiti. H.Zimanui sadistinių moralinių priemonių pagalba pavyko palaužti silpną buvusio vokiečių konclagerio kalinio B.Sruogos sveikatą ir be laiko nuvaryti į kapus.

1945.VIII.15 – 1946.VI.1 pasikeitė 60% miestų ir apskričių vykdomųjų komitetų pirmininkų ir jų pavaduotojų. 1946 m. buvo pašalinta iš valstybinio aparato 2414 tarnautojų ir į jų vietą paskirti kolonistai rusai. Iki 1945.IV.1 į Lietuvą buvo atsiųsta 6116 "specialistai" su pradiniu ir nebaigtu viduriniu mokslu.

Į Rusiją gyvuliniuose vagonuose važiavo "politiškai abejotinas ir svetimas elementas", jų tarpe ir marijampoliečiai, mėtę į vokiškuosius okupantus akmenis, verkę giedant Lietuvos tautinį himną. Jie apsilenkdavo su ištaiginguose vagonuose vykstančiais į Lietuvą "specialistais".

LKP(b) CK IV-tas plenumas atleido iš antro CK sekretoriaus pareigų V.Niunką, o į jo vietą paskyrė A.N.Isačenko, III-čio sekretoriaus vietą užėmė prekybininkas iš Ukrainos, pasivadinęs Kazimieru Liaudimi, LKT pirmininko pavaduotojais tapo Mamajevas ir Sokolovas.

Kadangi lietuviai nenorėjo stoti į KP, o be to, M.Suslovas stabdė KP lietuvinimą (iš 638 vokiečių okupaciją pergyvenusių komunistų

iki 1945.IV.17 į partiją buvo sugrąžinta vos 46 asmenys ir naujai priimta 57, neaišku, kiek jų tarpe buvo lietuvių) greitai svarbiausioms lietuviškoms įstaigoms ėmė vadovauti rusai: ryšiams ir paštui – Charitonov, komunaliniam ūkiui – Astafjev, valstybiniam bankui – Biriukov (šiam apsivogus – Blinovič), energetikos ūkiui – Basajev, geležinkeliui – Kožukovskij, kuro žinybai – Jevdokimov, celiuliozės-popieriaus pramonei – Filipionok, lengvajai pramonei – Teriošin, žuvies pramonei – Zasipkin, vietinei pramonei – Škodin, gamybinei kooperacijai – Kolūgin, miško pramonei – Panomariov, žemės ūkio kooperacijai – Mamajev. Eilei liaudies ūkio ir kitoms šakoms pradėjo vadovauti surusėję lietuviai, kurie iki mirties neišmoko lietuvių kalbos: Bartašiūnas, Augustinaitis, V.Banaitis, Penkauskas, V.Martinaitis, Mikutis, Žemaitis ir kiti.

Net toks parsidavėlis, kaip A.Guzevičius buvo paskirtas tik į kultūros-švietimo pirmininko postą. Maskva liko nepatenkinta tokiais rezultatais. Jos reikalavimu buvo sušauktas ir V-tas LKP(b) CK plenumas. Jame pasakytos M.Suslovo kalbos taip pat nerasime jo rinktiniuose raštuose. IV plenumas vyko 1945.IV.10-12 d. Čia Suslovas kalbėjo: “mes privalome ne silpninti, bet stiprinti darbą apvalant tarybinį ūkinį aparatą nuo priešiškų, svetimų elementų ir vykdyti jį ne kaip trumpalaikę kampaniją, bet sistemingai ir atkakliai,... – tai pirmas mūsų uždavinys”.

1946.IV.4-6 d. vyko IX-tas plenumas, kuriame dar kartą buvo reikalaujama sustiprinti kovą su lietuviškai-vokišku nacionalizmu.

Sunku aprėpti visą raudonosios imperijos įvykdytų nusikaltimų mastą. Pergalės dienai pašvęstame pogrindžio atsišaukime tvirtinama, kad 1940-1950 m. iš 540 tūkst. nužudytų Lietuvos gyventojų, maždaug pusė jų tenka laikotarpiui po 1945m. gegužės 9 d. Visų šių žudynių ir trėmimų iniciatoriumi buvo M.Suslovas. 1863 m. Lietuvos sukilimo malšintojas Michailas Muravjovas pakorė, nužudė arba ištrėmė į Sibirą apie 10 tūkst. lietuvių. Už šiuos nuopelnus caras apdovanojo jį grafo titulu. Lietuvių tauta “pakrikštijo” Koriku. Michailo Suslovo aukų skaičius Lietuvoje bent 50 kartų didesnis. Jis gavo nuo naujojo caro socialistinio darbo didvyrio, Lenino ir eilę kitų ordinų. Lietuvių tauta jau seniai laiko jį antruoju Koriku.

Plačiai kalbama, kad po IV plenumo M.Suslovas siaurame bendraminčių rate pareiškęs: “budit Litva, no bez litovcev”. 1946 m. jis išvyko iš Lietuvos su įsitikinimu, kad jo svajonės pildosi, bet po 10 m. Kauno ir Vilniaus demonstracijos parodė, kad lietuvių tauta gan gyvybinga. 1960 m. liepos mėn. jis asmeniškai atvyko į Lietuvą įsitikinti tuo. Jo atvykimo dieną Sporto halėje per SSSR bokso čempionato rungtynes įvyko nauja kauniečių demonstracija, kurios metu milicija nužudė keturis jaunuolius, o keliolika jų sužeidė. M.Suslovo svitos mašinų koloną sulaikė laidotuvių procesija, kurios priešakyje buvo nešami nužudytųjų karstai. Pasipiktinęs kauniečių “įžulumu”, M.Suslovas tuojau pat išreikalavo iš Maskvos spec.lėktuvą ir išskrido, atsisakęs iškilmingo priėmimo karininkų namuose, nepažiūrėjęs dainų šventės. Dar du kartus M.Suslovas buvo atvykęs į Lietuvą. Abu kartus Vilniaus geležinkelio stotyje buvo sulaikytas judėjimas ir visi keleiviai išvaryti. Nė vienas Rusijos caras nebuvo taip saugojamas, kaip Michailas Lietuvoje.

Hitlerio pavaduotojas Hessas kalinamas jau 33 metai, o Stalino sėbras Suslovas laisvai važinėja po pasaulį.

Gal mažai kas žino, jog antrasis Lietuvos korikas – tai M.Suslovas. Bet lietuvių tautai jo kruvinos rankos ir po jo mirties liks akivaizdus pavyzdys, kaip Maskvos valdovai mūsų Tėvynėje kuria komunizmą!

LRIF-tas

Perskaitęs duok kitam!

91. VIII. 5d.

Mielos Antanai, *(A. Burokui. E.B)*

Dažnai pagalvoju apie Tave ir kaip esi pasiryžęs dirbti už Lietuvą. Mane labai sukrėtė žinios apie įvykius Medininkuose. Kelionė labai gerai pasisekė. Visos nuotraukos ir video parsivežiau. Draugai labai žiuri į viską. Neužilgo baigsiu susukti vieną video kur parodys tik AT. Nežinau kas bus bet stengsiuos padaryti ką nors. Taip neužmiršau tavo brolio prašyma. Kai busu Čikagoje ieškosiu arkyvuoje kur viskas buvo atspausdinta. Kai gausiu parsiųsiu Jums kopijos.

Šią laišką atvežia mano geras draugas Paulius Žygas. Jis kaip ir gimine – mano buvusio žmonos Julijos pusbrolis. Jis dabar metams gyvens Kaune. Mokytojaus Vytauto Didžiojo Un-te. Jis labai gerai yra susipažinęs su Lietuvių darbus čia Amerikoje. Jis tau galės daug paaiškint ir perduot man žinių kaip galim toliau padėt.

Tai ir baigsiu. Linkėjimų tavo šeimai ir broliui.

Su pagarba,
Gintautas

GINTAUTAS TADRAS
374 E. 210 TH. STR.
EUCLID, OHIO 44123

Tel: 216-383-0037

(Vienas iš „Varpo“ kurjerių į Vakarus. E.B.)

VARPAS
Lietuvos Revoliucinio Išsivadavimo Fronto leidinys Nr. 19.
UŽTENKA MELO

(J.Burokas. E.B)

PLAČIAME PASAULYJE IR MAŽUTĖJE LIETUVOJE

Lietuvis G.

UŽ TAIKĄ !

Keleivis.

(E.Buroko str. E.B.)

„O skambink per amžius vaikams Lietuvos:
Tas laisvės nevertas, kas negina Jos!"

№ 8

VARPAS

Vardan dr. VINCO KUDIRKOS

Varpas

TSRS LIAUDIES DEPUTATŲ SUVAŽIAVIMO PREZIDIUMUI

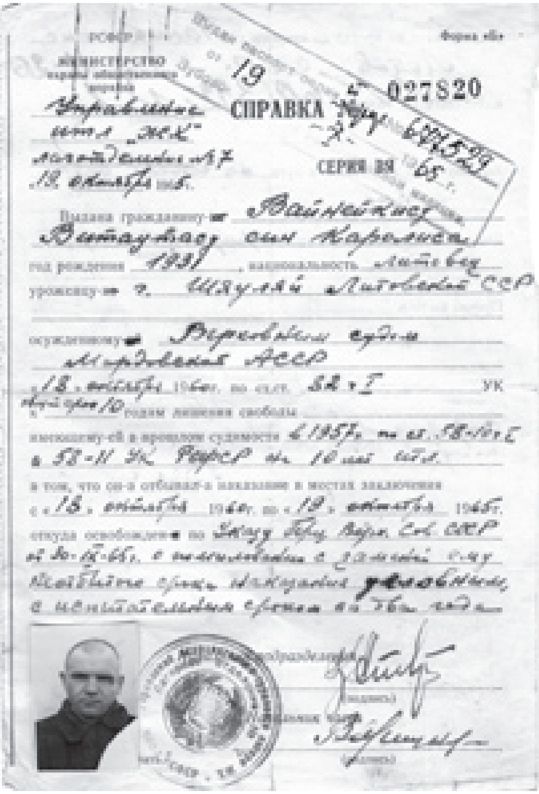
Vaineikio Vytauto, Karolio, gim. 1931m.,
gyv. LTSR, Ukmergės raj., Lyduokių apyl.,
Jogvilų km.

P a r e i š k i m a s

1950m. buvau areštuotas MGB organų ir teistas "Moskovskim osobim soveščaniem".1956m. paleistas pagal TSRS AT komisijos sprendimą: "so sniatijem sudimosti".1957m. vėl buvau suimtas ir kalintas iki 1965m. š.m. gegužės 7d. gavau iš LTSR Aukščiausiojo Teismo pranešimą, kuriuo esu reabilituotas ir už šį teistumą.Iš viso neteisėtai nuteistas iškalėjau 14 metų ir 171 dieną.Kadangi reabilitacijos dokumente garantuojamas iškalėto laiko įskaitymas į darbo stažą ir pagal tą patį LTSR MT 1955m. rugsėjo 26d. nutarimą Nr.446 pripažįstamas darbo atlyginimas išmokamas buvusioje darbovietėje, reikalauju užmokėti už iškalėto laiko 5281 darbo dieną.Atlyginimo vidurkį taikyti ne mažesnį, kaip pagal aukščiausius darbo užmokesčio tarifus sunkiausiuose fiziniuose darbuose laisvai samdomiems darbininkams, dirbantiems Užpoliarėje - anglies kasyklose, t.y. 25rb. plius 30% Šiaurės priedo už kiekvieną darbo dieną.To reikalauju kaip dėl savęs, taip ir dėl visų Lietuvos gyventojų, dabar reabilituotų stalinizmo teroro kankinių (tremtinių ir kalinių), - neteisėtai kurių darbo jėga buvo eksploatuojama už LTSR teritorijos ribų! Tai bent minimaliai atlygintų neteisėtai atimto gyvenimo dalį, prarastą sveikatą, eksploatuotą darbo jėgą.Reikalauju, kad minėtą sumą kompensuotų toji respublika, pagal kurios įstatymus buvau "teisiamas" ir eksploatuojamas, kalinamas, t.y., kad atlyginimą išmokėtų RTFSR, Komijos ATSR anglies pramonės, Mordovijos ATSR medžio apdirbimo pramonės ministerijos, kurių naudai dirbau (jokiu būdu ne iš LTSR biudžeto).

Reikalauju grąžinti uždirbtus katargoje pinigus, kad galėčiau aprūpinti šeimą.Arba minėtą sumą pervesti į atgimstančios Lietuvos biudžetą.Kadangi atitinkamos respublikinės instancijos neskuba šiuo reikalu rūpintis, kartu palaikydamas Petro Cidziko reikalavimus, nuo 1989m. gegužės 31d. 12val. skelbiu įspėjamąjį bado streiką Ukmergėje, kurį tęsiu penkias paras.

1989 05 30 Vytautas VAINEIKIS

РСФСР Форма «Б»

МИНИСТЕРСТВО охраны общественного порядка

Управление [illegible] «ЖК» учреждение № 7

18 октября 1965 г.

СПРАВКА № 027820

СЕРИЯ ЯЯ

Выдана гражданину Вайнейкис Витаутас сын Каролиса

год рождения 1931, национальность литовец

уроженцу г. Шяуляй Литовской ССР

осужденному Верховным судом Мордовской АССР

«18» октября 1960 г. по ст. 82 ч I УК

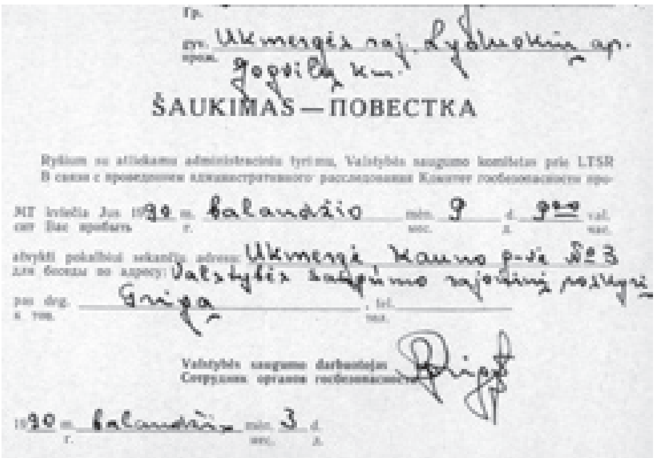
к 10 годам лишения свободы

имевшему-ей в прошлом судимость в 1957 г. по ст. 58-10 ч I и 58-11 УК РСФСР на 10 лет [illegible]

в том, что он-а отбывал-а наказание в местах заключения

с «18» октября 1960 г. по «19» октября 1965 г.

откуда освобожден по Указу През. Верх. Сов. СССР от 30-IX-65 г. с [illegible] оставшийся срок наказания условно, с испытательным сроком на два года.

Gr.
гр.

gyv. Ukmergės raj. Lyduokių apyl.
прож. Gogelių km.

ŠAUKIMAS — ПОВЕСТКА

Ryšium su atliekamu administraciniu tyrimu, Valstybės saugumo komitetas prie LTSR
В связи с проведением административного расследования Комитет госбезопасности про-

NT kviečia Jus 1990 m. balandžio mėn. 9 d. 9.00 val.
сит Вас прибыть г. мес. д. час.

atvykti pokalbiui sekančiu adresu: Ukmergė Kauno g-vė Nr. 3
для беседы по адресу: Valstybės saugumo rajoninį poskyrį

pas drg. Gniga, tel.
к тов. тел.

Valstybės saugumo darbuotojas
Сотрудник органов госбезопасности

1990 m. balandžio mėn. 3 d.
г. мес. д.

NEPLĖŠYKIM ISTORIJOS PUSLAPIŲ

Po 50 metų trukusios kovos prieš okupantus mūsų tauta vėl žengia į demokratinių laisvių garantuojamą ateitį. Svarbiausi demokratijos elementai – politinis mąstymas, religiniai įsitikinimai, žodžio ir spaudos laisvė – tautos rankose! Žinoma, dar yra trūkumų, tačiau tauta sugebės pašalinti juos. Ši laisvė jau leidžia spausdintu žodžiu užpildyti daugiau nei 50 okupacijos metų slėptus mūsų tautos istorijos puslapius. Atsiskleidžia kruvina tikrovė, kurią gyveno myriop pasmerktų žmonių milijonai GPU, ČK, NKVD, MVD, MGB ir KGB suformuotame Gulago kančių pasaulyje.

Praeities kančių gyvenimo epizodus vieni rašo gal norėdami įamžinti mūsų tautos ryžtą ir laisvės kovas, kad kitos kartos pagarbiai ir sąžiningai gintų vėlei atkovotą laisvę bei valstybės nepriklausomybę, kiti – gal norėdami pasiguosti iškentėtais vargais, dar kiti – gal negalėdami daugiau tylėti.

Atskleidžiantiems Lietuvos laisvės kovų garbingą praeitį, dėkoju žuvusių ir likusių gyventi kovos draugų vardu. Bet...

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos gretose aš esu nuo 1948 metų. Už antibolševikinę pogrindinę veiklą savo kailiu patyriau įvairių susidorojimo su žmogumi formų tiek Tėvynėje, tiek Rusijos konclageriuose bei kalėjimuose (ten praleidau 14 metų ir 171 dieną). Tris kartus teistas pagal BK 58 str. su daugybe jo punktų. Du kartus pabėgau iš nelaisvės. Trejus metus vadovavau politkalinių streikų sukilimams. Komisijos paleistas iš Vladimiro kalėjimo, Lietuvoje bolševikams vėl nusikaltau – veikiau nuosava radijo stotimi “Nepriklausoma Lietuva”. Todėl jaučiuosi turįs teisę tarti keletą pastabų rašantiems apie buvusią kruviną tikrovę, nes daugelyje pasirodžiusių trumpesnių ar ilgesnių

praeities aprašymų dažniausiai graudžiai apraudama žiauri praeitis ir net neužsimenama apie antibolševikinę pogrindinę veiklą lageriuose. O joje, būtent, lietuvių tautos patriotai yra įamžinę didvyriškumą, politinį įžvalgumą, neblėstančią laisvės viltį.

Nenagrinėsiu visų leidinių, nes ne visus spėjau perskaityti. Apžvelgsiu autobiografinį gerb. Juozo Petroškos rašinį "Žvilgsnis atgal". Tai gana vaizdžiai, detaliai perteikiama žiauri egzistavimo tikrovė bolševikų lageriuose. Sveikinu gerb. Juozą už tai. Tačiau kur "Žvilgsnyje atgal" yra žūtbūtinė kalinių sukilėlių kova už laisvę po Stalino mirties? Ar autorius tyčia užmiršta paminėti 1953-siais Norilsko lageriuose prieš čekistų kulkosvaidžius krūtinėmis už laisvę stojusių priešmirtinius šūkius?

Tiesa, gerb. autorius kentėjo Intos lageriuose. Bet Vorkuta buvo netoli. Kai mes, Vorkutos anglies baseino sukilėliai, Ajač Jagos gyvenvietėje gavom pirmą kulkosvaidžių kryžminės ugnies krikštą, kitą savaitę (po gen. Maslinikovo vizito iš Maskvos) Vorkutos "kunigaikštukas" gen. Derevenko davė įsakymą: "Šaudyti liaudies priešus!" – ir 29-os šachtos gyvenvietėje nuo čekistų kulkosvaidžių per 5 minutes krito šimtai vyrų. Apie tai taip pat nė žodžiu neužsimenama. Nutylimos ir Džezkazgane vykusios skerdynės, kai moterys politkalinės, užtverdamos čekistų tankams kelią, krito po vikšrais susikibusios į gyvą grandinę, kai tankai pabūklų ugnimi trupino sukilėlių politkalinių barakus...

Nerašoma ir apie tai, kad, čekistams pavykus krauju prigesinti pradėtą sukilimą, viso Gulago platybėse jį tęsė Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, sujungdama ukrainiečių, estų, rusų, latvių, gruzinų, čečėnų, lenkų, baltgudžių ir kitų politkalinių pasipriešinimo judėjimus lageriuose į vieną pogrindinę kalinių organizaciją LKS (Laisvės Kovotojų Sąjunga). Nieko nesužinome ir apie "Pabaltijiečių streiką" 1955-aisiais. O juk Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos komitetas "Pabaltijiečių streiko" reikalais su Intos lageriais palaikė glaudų ryšį. Aprašant sukilimą, "Izvestijose" pasirodė karikatūra: ant statinės rašomąja mašinėle žmogiukas spausdina atsišaukimą dėl Pabaltijo respublikų perdavimo Sovietų Sąjungai pagal Jaltos konferencijos nutarimus!.. Sutinku, retas galėjo žinoti, kad "Pabaltijiečių streiko" štabas yra Vorkutoje, 62-ajame lagerių punkte, kad grupelė lietuvių, estas ir pora latvių priėmė pagrindu Jaltos konfe-

rencijos nutarimus, ir jais remdamasis "Pabaltijiečių streiko" komitetas iškėlė reikalavimus SSRS vadovybei. Maskva reagavo. Ir nors daugelis sukilimo organizatorių buvo patalpinti į Vladimiro spec. kalėjimą, tačiau, streikų bangai apimant ir laisvai samdomus darbininkus, 1956 m. Kremliaus valdovai iš dalies patenkino reikalavimus. Vengdami revoliucinio pobūdžio sukilimų SSRS teritorijoje, ėmė masiškai leisti tremtinius ir politkalinius neskelbdami amnestijos, bet remdamiesi SSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumo spec. komisijos darbu. Taip grįžo tariamon laisvėn milijonai buvusių tremtinių bei politinių kalinių. Nenuostabu, jeigu ne lietuvis, ne politkalinys ar tremtinys to nesuvokia. Tačiau lietuvio politkalinio autobiografiniuose prisiminimuose nerasti tos kruvinos tiesos, kurią pergyvenom lageriuose po Stalino mirties, - skaudu. Nuslepiama ar užmirštama praeitis tolygu jos paniekinimui! Sutrumpinus tokius prisiminimus, būtų galima parašyti: "...kentėjau! Oi, buvo baisu!.. Ūsas nusprogo, orai atšilo... kažkas bado streiką norėjo kelti ar špygą net parodė čekistui... Bet mes nusispjovėm į viską, užsirūkėm ir – aida į Lietuvą!.."

Tai grubus kruvinų istorijos puslapių plėšymas! Tai įžeidžia trejus metus sukilime dalyvavusias tautas! O 1953-1955 m. sukili-muose, nors bendrą politkalinių kontingentą sudarė ukrainiečiai, rusai, lietuviai, latviai, estai, gruzinai, čečėnai, armėnai, vokiečiai, lenkai, moldavai, totoriai bei kitų tautybių žmonės, aktyviausiai dalyvavo lie-tuviai. Jie sumaniai su-siejo politinius ir buities pagerinimo reikalavimus, organizavo visą veiklą ir vadovavo vietos komitetams. 1953 m., čekistams ginklu numalšinus pirmąjį šturmą, tolimesnę sukilimų eigą jie pajėgė nukreipti politine linkme. Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos komitetas pasirinko konspiracinę taktiką. Buvo spausdinami lapeliai bei laikraštis "Severnoje sijanije", po kuriais pasirašė "CK Sojuza borcov za svobodu" ir "Severnyj sojuz borcov za svobodu" (Laisvės Kovotojų Sąjungos CK ir Laisvės Kovotojų Šiaurės Sąjunga). Pagal tą manevrą būtent lietuviai sukūrė internacionalinius pakomitečius, išplėtė veiklą ir tarp laisvai samdomų darbininkų už lagerių ribų. Kovotojų Sąjunga suaktyvino lageriuose išsivadavimo veiklą net atvira diversija! Tai liudija Vorkutos anglies baseine įvykdyti sprogdinimai, sugadinę elektros linijas

bei elektros pastotes, o šachtose – mechanizmus. Žūtbūtinės kovos už laisvę keletas epizodų perteikta laikraštyje "Šiaulių kraštas" (1992 m. Nr. 131-135) pavadinimu ""Šventupy", kur tu šiandien?" Taip lietuviai "šventupiai" sprogdino gen. Deverenko ir kitų raudonųjų vergvaldžių būstus, aukodamiesi, kad kiti lietuviai gyventų laisvėje. Ukmergės rajono llaikraštyje "Gimtoji žemė" 1994 m. lapkričio 26 d. straipsnyje "Lietuva savo bičiulio nepamirš", parašyta skaudi žinia, kad lapkričio 17 d. Kaune, Šilainių kapinės priglaudė mažai kam žinomą, 52 metus už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę kovojusį tautos sūnų Vladą Šišką, veikusį slapyvardžiu "Narutis". Taigi, būtent "Šventupio" – Edvardo Buroko, "Naručio" – Vlado Šiškos, "Mindaugo" – Stasio Ignatavičiaus, "Tėtušio" – Igno Uoginto (Lietuvos kariuomenės karininko) ir kitų laisvės kovotojų dėka, jų iniciatyva atliktas darbas straipsnyje leido pabrėžti, kad, steigiant "Pabaltijiečių komitetą", buvo subendrintos ir Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos išsivaduojamųjų judėjimų jėgos.

"Tai buvo paskutinis sukilimas Gulage, atnešęs pergalę!.." – ką būtent taip nenoriai apie praeitį leidžia viešai pasakyti tautai ir, ką tarytum užmiršta net patys buvę lageriuose bei kalėjimuose siaučiant čekistams. Bet faktai kalba patys. Šiaulių "Aušros" muziejuje saugoma dalis archyvo (po reabilitacijų paskelbimo), sugrąžinto iš Maskvos. Dalis dokumentų yra apie laisvės kovas po Stalino mirties. Didžiulė dalis dar yra Vorkutoje (amžino įšalo žemėje), užkasta 62-ojo lagerių punkto teritorijoje. Bet rašantiems prisiminimus atrodo nerūpi to brangaus tautos turto parsigabenimas Tėvynėn – kad netrukdytų dokumentiniai faktai. Tai apsileidimas tų, kurie, pasivadinę naujais vardais, kažkodėl organizuotai slepia seną teisybę, kruviną tikrovę.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga dar veikia. Kova už laisvę nėra baigta! Todėl šaukte šaukiu žuvusių ir likusių gyvų kovos draugų vardu, kad nebūtų plėšomi mūsų istorijos puslapiai! Rašantys apie bolševikų nelaisvėje, tremtyje ir įkalinime praleistą laikotarpį, būtent nuo 1953 m. iki 1956 m., apie lietuvių tautos sūnų ir dukrų politinį sąmoningumą ir kovingą veržlumą, atskleiskite tikruosius faktus.

Tegul kiekvienas savo prisiminimuose nuosekliai pasako, ar vyko lageriuose pasipriešinimo kova prieš čekistų despotiją. Ką veikė jaunesnės kartos lietuviai? Ar jis pats asmeniškai rėmė tą kovą? Jeigu ne, tai kodėl? Nedraskykite mūsų laisvės kovų istorijos! Bent kartą sukalbėkite "Amžinąjį atilsį" už tuos, kurie Norilsko, Vorkutos, Džezkazgano barikadose žuvo nuo čekistų baudėjų kulkų, kad mes išeitume į laisvę ir mokėtume ją ginti!

Vytautas Vaineikis
Lietuvos laisvės varpininkų
draugijos respublikinės valdybos
pirmininkas

Ištraukus iš slėptuvės šilkografijos rėmus. Algirdas Jonas Kujalis, Vytautas Vaineikis Stasės Juknytės - Vaineikienės namuose. 1994 m.

ŽODIS APIE AUTORIŲ

„Jie garbino XX-jo amžiaus tironus" leidinio pirmąjį parengimą daręs gerb. V.Šermukšnis trumpai ir išsamiai apibūdino autorių gerb. Vincą Korsaką. Tačiau lietuvių tautai ir lietuvių literatūros istorijai tas svarbias apybraižas pakartotinai spausdinant, autoriaus darbą ruošiant, kad būtų įtrauktas į lietuvių literatūros chrestomatiją, iškyla būtinybė gerb. V.Korsako praeities gyvenimo Laisvės kovų kelius nušviesti ryškiau.

Aš Vincą sutikau toli Šiaurėje, Vorkutos lageriuose. Susipažinau gerokai vėliau, nes Jis dar mokyklos suole pogrindžio spaudoje poezijos dvasia buvo pradėjęs drąsiu Teisybės žodžiu žadinti tautą kovai už Laisvę, kovai prieš tautos tironus. Mus suvedė lemtis, kai po Stalino nukeipimo į sovietinius gulagus, tuščiomis rankomis ir nuogomis krūtinėmis, vedami politinių kalinių sukilėlių dvasios, stojome prieš čekistų durtuvus, kulkosvaidžius ir tankus. Tai buvo tie kruvini metai, apie kuriuos šiandien kažkodėl mažai kas drįsta kalbėti.

Vincas Korsakas sukilimo metu 1953, 1954, 1955 metais Vorkutos kalinių sukilėlių ir Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos veiklai vadovaujančių žmonių tarpe buvo žinomas "Našlaičio" slapyvardžiu. Jis buvo Laisvės šauklys! 1955 metų rudenį čekistai tarytum nugalėjo mus, sukilėlius. Išvežiojo po kitus, SSSR teritorijoje buvusius lagerius. Mes iš 62-jo lag.punkto (kaip įtariami "Pabaltijiečių streiko" komiteto organizavimu), daugelis po ilgų tardymų Maskvoje, susitikome Vladimiro miesto kalėjime. Ten vėl sutikau Vincą. Jis, net ir uždarytas drėgnose kamerose, rado jėgų, drąsos, būdų ir nepalaužiamo ryžto, kad jo žodžiai, supinti ritmais ir rimais, sklistų net iki Tėvynės. Jie ypač stiprino tautinę dvasią kovos draugų tarpe.

Sukilimų rezultatai pasireiškė 1956-siais! Pergalė! Čekistai buvo

priversti ieškoti naujų metodų, kaip išvengti revoliucinio sprogimo visoje SSSR teritorijoje, nes remdami politinių kalinių reikalavimus, gana plačiai sujudo daugelyje miestų esančių gamyklų, fabrikų ir kitų SSSR ekonominę politiką reguliuojančių gamybinių organizacijų laisvai samdomi darbininkai. Streikų kibirkštys pasirodė Novočerkaske, Sverdlovske. Prasidėjo bruzdėjimai Leningrade ir Maskvoje. Bolševikinė vyriausybė paleido iš tremties, kalėjimų ir lagerių milijonus pasmerktųjų.

Vincas, kaip ir daugelis kitų, grįžo į Tėvynę. Bet poeto dvasia neprisitaikė dainuoti rusiškų liaupsių okupantų garbei. Jis neieškojo draugystės ir pažinties su churginais, širviais, baltakiais...

Grįžau ir aš. Vėl susidarė Lietuvos Laisvės tikslo siekiantis kovos draugų ratas. Vincas atliko įsipareigotą ir labai sunkų darbą Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos CK-te. Kad plačiau masėse skleisti tautos išsivadavimo ryžtą, kad tą ryžtą stiprinti poetiniu išraiškumu, LLKS veiklos reikalams, kovotojas Henrikas Kiudelis savomis išgalėmis pagamino radijo siųstuvą. Deja, Vinco eilėraščių taip ir neteko perduoti radijo bangomis. Kažkur buvo padaryta klaida. Per vėlai sužinojome, kad iš Intos grįžo dabar jau miręs generolas Motiejus Pečiulionis. Gal jis būtų paprotinęs mane ir kitus, kaip nedaryti klaidų. Bet čekistų džiaugsmui, mes suklydome. Ir vėl, po ilgų tardymų Vilniaus mieste, KGB palaiminti, atsidūrėme Mordovijos lageriuose...

Poeto Vinco Korsako nuotaika – pakili! Jis kuria eiles, rašo prozą. Lietuvių tarpe jis yra nepakeičiamas draugas. Teisybę ir Laisvę mylinčios jo širdies nenugali nei kareiviai, nei režiminės zonos, nei kitos čekistų nuobaudos. 1960 m. rugsėjo 26 d. aš bandau antrą kartą pabėgti iš lagerio. Vincas tik vienas tuokart žino apie pasiruošimą. Jis padeda man savo ugningu poeto žodžiu. Lemtis mus išskyrė. Dabar susitikome po daugelio metų. Senų kovos draugų rate Vincas vėl skaito savo eiles. Dar prie Brežnevo, pogrindžio sąlygomis, vėl spausdiname "Varpą", leidžiame "Aukurą". Pogrindyje išspausdinome 1200 egzempliorių "Jie bėgo per lūžtantį ledą"...

Ir štai, šiandien Lietuva pagaliau Laisva! V.Korsakas, papildęs knygą "Jie bėgo per lūžtantį ledą", nori atiduoti ją Tėvynei. Papildytas darbas pavadintas "Jie garbino XX-jo amžiaus tironus".

Lapkričio 17 d. Kaune Šilainių kapinės priglaudė mažai kam žinomą, 52-ejus savo gyvenimo metus už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę kovojusį tautos sūnų Vladą Šišką. Raudojo dangus, lietaus lašai vilgė šalto kapo duobę. Kunigo ranka kryžiaus ženklu paskutinį kartą palydėjo velionį. Rudenio vėjas kapinių medžiams išnešiojo paskutinio atsisveikinimo žodžius, kuriuos dar spėjo pasakyti vienas iš buvusių keleto Vorkutos lagerininkų. Palenkė galvas nedidelis būrelis artimųjų, pažįstamų, katorgoje nuvargusių dviejų buvusių politkalinių rankose kažką nebyliai atsisveikindamos, nors ir lietaus sulytos, dar kurį laiką plazdėdamos, minėjo dvi nedidelės lietuvių tautos trispalvės. Ant vienos iš jų baltos emblemos fone matėsi žodžiai „Ukmergės", „politkalinių" ir kiti, kurie leido suprasti, kad ukmergiškiams puikiai žinomi 52 šio žmogaus kovos ir aukos metai už mūsų ir vaikų gyvenimą.

Lietuva savo bičiulio nepamirš

Tad tegul nepalieka kapo gaubrelis saugoma paslaptis nežinomybėje. Lietuva neteko ne vien tik Vlado Šiškos. Tauta neteko žmogaus, kuris dar būdamas studentu, 1939 m. savo gyvenimą susiejo su tautiniu judėjimu. Kartu su būreliu Kauno studentų Vladas pradėjo tarp Vilniaus krašto lietuvių organizacinį patriotinį darbą. 1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, jis neliko nuošalyje sukilimui besiruošiančios tėvynės. Prasidėjus karui, jis veikė Zarasų krašte, padėdamas iš Lietuvos vyti bolševikus, vėliau dirbo karo ligoninėje Estijoje, Tartu mieste, kitose pafrontės vietose, dar vėliau — Vokietijoje. Nepabėgo į Vakarus, bet per frontą veržėsi iš Vakarų Lietuvon tęsti kovos su raudonaisiais okupantais. 1945 m. Zarasų krašte išdavikų atpažintas ir areštuotas, po žiaurių tardymų buvo nuteistas 20 metų katorgos. Lageriuose patyręs sunkiausius gyvenimo vargus, 1951 metais įsijungė į Leningrade atkurtą Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungą. Vorkutos lageryje vadovavo sudėtingai ir pavojingai pogrindžio veiklai. Kalinių sukilimo metu organizavo internacionalinę Šiaurės Kovotojų už laisvę sąjungą. 1953 m. buvo išrinktas Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungos CK nariu. Čekistams numalšinus sukilimą, Vladas Šiška vėl ir vėl ilgus metus buvo tardomas saugumo naguose, bet jis garbingai išsaugojo LLKS nario vardą. Storos Vorkutos sukilėlių tardymo bylos gali paliudyti, kokį sąmyšį kėlė čekistams slapyvardės „Narutis", „Šventupys" ir kitos, akivaizdžiai parodžiusios, jog tris metus Sovietų Gulage užsitęsusiame sukilime ypač dominavo lietuviai.

„Narutis" — tai ir buvo Vladas Šiška, „Šventupys" — ukmergiškis Edvardas Burokas, dabar gyvenantis Vilniuje.

1954 metais šių vyrų ir jų draugų iniciatyva vėl buvo atnaujinta sukilimų banga. 1955 metais Vladas Šiška su „Šventupiu", „Miedaugu", „Viesulu" ir kitais lietuviais, latviais bei estais įsteigė Pabaltijiečių streiko komitetą, į kurio veiklą vėliau įsiliejo ir Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos išsivaduojamojo nacionalinio judėjimo jėgos. Tai buvo paskutinis sukilimas SSRS Gulage, atnešęs pergalę.

1956 metais Sovietų vyriausybė ėmė peržiūrėti politinių kalinių bylas, tremtiniai gavo leidimą grįžti į namus. Grįžo į laisvę ir Vladas. Bet kova buvo nebaigta. Ji tęsėsi pogrindyje.

Ši veikla atsispindi LLKS archyvo dokumentuose, kurie perduoti Šiaulių „Aušros" muziejui. Vladas Šiška jen minimas slapyvarde „Narutis".

Nuo 1975 metų LLKS pasivadino Lietuvos Revoliucinio išsivadavimo fronto vardu. Nenuilstantis kovotojas už laisvę varginga savo gyvenimą bolševikmetyje ir toliau aukojo Lietuvai, spausdintu žodžiu ne kartą kreipdavosi ir į Rusijos žmones. Prasidėjus Gorbačiovo „perestroikai", konspiracijos sumetimais LRIF pasivadino Lietuvos Laisvės varpininkų draugija. Vladas Šiška buvo vienas iš pirmųjų, pareikalavusių iš SSRS grąžinti tremtiniams ir politiniams kaliniams neišmokėtus atlyginimus už prievartos darbus tremtyje. Didelio šio žmogaus pasiaukojimo dėka buvusiems kaliniams išmokėta 75 milijonų rublių dalinė kompensacija.

Iki paskutinio savo atodūsio Vladas Šiška buvo kartu su varstančia ir kenčiančia tauta. Net tą atmintiną lapkričio dešimtąją, likus keletui valandų iki mirties, jis suspėjo palikti Lietuvai straipsnį, pavadintą „Buvęs tremtinys, politkalinys, atsiliepk!" Straipsnis kaip laiškas perduotas Lietuvos Vyriausybei. Teišgirsta jį visa Lietuva.

...Kapo smėlį plauna šaltas rudens lietus. Mes, likę gyvieji, kam svarbi Tėvynės ateitis, tęskime parbingą laisvės kovotojo neužbaigtą darbą! Darbu Tėvynei atsiliepkime į Vlado Šiškos paskutinį priesaką, kurį artimiausiu metu Lietuvos Laisvės varpininkų draugija stengsis paskelbti Lietuvos spaudoje, per televiziją ir radiją.

Vytautas VAINEIKIS
Lietuvos Laisvės varpininkų draugijos
respublikinės valdybos pirmininkas

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGA

nuo: Lietuvos Laisvės Kovotojų S-gos
LLVD Resp. Vald. pirmininkas
Vytautas Vaineikis
Vilnius 2021, Kalvarijų 223 k/55
LIETUVA
Tel. 777931

kam: p. BORISUI JELCINUI
Federatyvinės Rusijos
Respublikos Prezidentui
ir
Rusijos Vyriausybei

Nr. Specialus

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGOS ĮSPĖJAMASIS PAREIŠKIMAS

FEDERATYVINĖS RUSIJOS RESPUBLIKOS
PREZIDENTUI p.BORISUI JELCINUI

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga daugiau nei 40 metų veikė antibolševikiniame pogrindyje. Veikė rusiškais pavadinimais 'Sojuz Borcov za Svobodu' ir 'Severnij Sojuz za Svobodu' 1953-55 m., vadovaujant bolševikiniuose konclageriuose politkalinių sukilimams. Bolševikinei santvarkai esame įrodę savo politinės kovos vertę, kai politkaliniai sukilėliai savo internacionalinėmis jėgomis nepalūžo prieš čekistų kulkosvaidžius ir tankus. 'Sojuz Borcov za Svobodu' gretose už laisvę žengė ukrainiečių, estų, rusų, lenkų, vokiečių, latvių, baltarusių tautų žmonės. Jų tarpe ir didvyriški Čečėnijos sūnūs bei dukros. Tai liudija politkalinių sukilėlių kapai Šiaurės tundrose, Džiazkazgano stepėse bei Norilsko sniegynuose. Šiandien iš raudonojo bolševikų jungo išsilaisvinusios tautos turėtų taikiai kurti savo ateitį, tačiau Čečėnų tautelė tapo žudoma Rusijos imperialistų ir norima vėl pavergti. Tai regi pasaulis. Regi ir nualinta rusų tauta, ką daro jos vardu jos vadovybė.

Mes, Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, jau esame legali organizacija ir lygiateisė pasaulyje veikiančioje Tarptautinės (buv. SSSR) Politkalinių, Komunistinio Režimo Aukų Asociacijos (International Association of Former Soviet Political Prisoners and Victims of Communist Regime) narys. Iš laisvės kovų praeities čečėnų tauta mums yra bendražygiai. Mes neturime teisės likti nuošalyje! Todėl, griežtai pareiškiame Federatyvinės Rusijos Prezidentui ir visai Rusijos Vyriausybei bei karinei vadovybei:

Mes, Laisvės Kovotojų Sąjunga, Jūsų karinius veiksmus prieš čečėnų tautą vertiname kaip kruviną agresiją, naikinant tautą. Už tai privalo būti atsakomybėn patraukti pradėjusieji šią žiaurią teroro akciją. LLKS reikalauja nedelsiant, gavus šį mūsų perspėjimą laiko 24 valandų nutraukti visus kovinius veiksmus prieš Čečėniją! Reikalaujame visus ginčytinus klausimus spręsti taikiomis derybomis dalyvaujant JTO Vadovybei. Privalote nutraukti bet kokį kitų valstybių pagalbos tiekimo trukdymą Čečėnų tautai, o tuo pačiu iš Čečėnijos atitraukti Federatyvinės Rusijos ginkluotas pajėgas. Suteikti Čečėnijos Respublikoje teisę padėtį

R/134

Rusijos Federacinės Respublikos Prezidentui
B. JELCINUI
Anglijos, JAV, Prancūzijos, Švedijos, Turkijos ir Vokietijos valstybių AMBASADORIAMS
Čečėnijos Respublikos atstovei Lietuvoje
A. Saijevai

1995 12 15
Vilnius

Įvykiai Čečėnijoje, jau pusantrų metų, laiko prikaustę pasaulio, o taip pat Lietuvos žmonių dėmesį. Nedidelė šalis tebesipriešina galingai Rusijos valstybei.

Pradėtas marionetinės vyriausybės Čečėnijoje rinkimų farsas, nepaprastos padėties, karo sąlygomis, jau nusinešė daug taikių gyventojų ir nekaltų Rusijos kareivių, pasiųstų į žūtį, gyvybių. Tai prievarta organizuota rinkimų akcija, kurioje bus "išrinktas Čečėnijos vadovas ir Rusijos valstybės Dūmos deputatai".

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, 40 metų veikusi sovietinės okupacijos pogrindžio sąlygomis ir sovietų gulaguose įsitikinusi, kad vykdomi neteisėti veiksmai prieš Čečėnijos Respubliką, nepalauš narsios čečėnų tautos. Čečėnų tauta tęs kovą iki žūties arba pergalės.

Todėl, dar kartą, kreipiamės į Rusijos Prezidentą, akredituotus mūsų Respublikoje, didžiųjų valstybių ambasadorius, reikalaudami nutraukti mažos tautos, kovojančios už nepriklausomybę, žudimą.

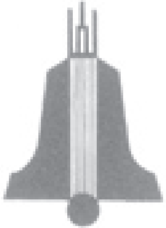
Todėl būtina:

- nepripažinti ir anuliuoti, 1995 m. gruodžio 14- 17 dienomis, organizuotus neteisėtus, antikonstitucinius, pažeidžiančius žmogaus teises, rinkimus;
- Nedelsiant išvesti iš Čečėnijos Rusijos kariuomenę;
- naujus rinkimus Čečėnijoje organizuoti tik išvedus iš šios šalies Rusijos kariuomenę ir dalyvaujant juose Jungtinių Tautų Organizacijos atstovams bei demokratinių šalių stebėtojams.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos vardu — E. BUROKAS

Vytautas Vaineikis —
(LLKS Resp. Tarybos įgal. įgaliotinis)
Kalvarijų 223 (K-55)
Vilnius, Lietuva **tel. 77 79 31**

1995.12.18

VISIEMS

TIKĖKIME

Šių metų rugpjūčio 27 d. LLKS (Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga) paminėjo savo veiklos ypatingo žygio 40-ies metų sukaktį. Minėjimo proga priimtu "Kreipimusi į tautą ir Lietuvos piliečius" kviečiama Lietuvos visuomenė suaktyvinti Lietuvos laisvės varpininkų draugijos vardu jau 5-eri metai Rusijai ir NVS tęsiamos kompensacijos reikalavimus, kad reabilituotiems politiniams kaliniams ir tremtiniams būtų sąžiningai išmokėti atlyginimai už neteisėtose represijose eksploatuotą Lietuvos piliečių darbo jėgą. Po dalinės kompensacijos, kuriąją LLVD reikalavimus iš dalies Maskva stengiasi patenkinti pagal 1989 metų liepos 24 d. LTSR Ministrų Tarybos Įsaką Nr.160, Maskvos seifuose liko neišmokėtas dar: 49 milijardų 920 milijonų JAV dolerių vertės kapitalas! LLKS primena tautai, jog tik kompensaciją išreikalavę mes ištrūksime iš Tėvynėje siaučiančios ekonominės ir politinės netvarkos.

Nuosavas kapitalas - tai vienintelis kelias į Lietuvos ekonominio savarankiškumo stiprinimą išvengiant įsiskolinimo užsienio valstybėms bei galutinai norint garantuoti, kad Lietuva nebus vėl įtraukta į atkuriamą raudoną ar kiek išblukusią, o gal neofašistinę didžiosios Rusijos imperiją.

Su Kreipimusi jau supažindinti daugelis Lietuvoje veikiančių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų vadovai. Jo žodinį pritarimą yra pareiškę autoritetingi Lietuvos politikai. LLKS veiklai tuo ruožtu pritaria gerb. prof. Vytautas Landsbergis, LR Seimo pirmininkas p.Česlovas Juršėnas. Pritariantį žodį dėl LLVD reikalaujamų kompensacijų atsiėmimo reiškia Tremtinių ir politinių kalinių sąjungos žmonės, ypač dalyvavę politkalinių sukilime ir vadovavę jam SSRS gulaguose, Lietuvių tautininkų sąjunga, pritariama yra ir LDDP tarybos pozicija. Turima žinių, jog pritaria ir Jo Ekscelencija Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas p.K.Bobelis. Pritariamai atsiliepia ir p.Bulovo vadovaujamos prie Užsienio reikalų ministerijos veikiančios Derybų su Rusija ir NVS darbo grupės žmonės.

LLKS "Kreipimasis į tautą ir Lietuvos piliečius" dabar aktualiausias žingsnis į išeitį iš gresiančios ekonominės katastrofos mūsų valstybėje! Kreipimasis - kiekvieno Lietuvos piliečio, o ypač lietuvio, pareigos Tėvynei atmintinė.

Žmogus, padėdamas Kreipimesi išdėstytą tikslą greičiau pasiekti bus padėjęs Tėvynei ištrūkti iš nevykėlių ekonomistų bei politkombinatorių paspęstų klastingų ekonominių spąstų.

Kreipimuisi pritariantiems žmonėms, tikėkime Dievas įkvėps jėgų darbais atlikti pareigą Tėvynei.

V.VAINEIKIS
LLVD Respublikinės valdybos pirmininkas

"DEŠINIEJI" IR "KAIRIEJI" PONAI,

Didžioji mūsų Tautos dauguma penkiasdešimt metų kentėjo, žudoma sovietinės "demokratijos" metodais. Dešimtys tūkstančių žinomų ir nežinomų kapų, šimtai tūkstančių gyvų žmonių, perėjusių katorgos pragarą, liudija praeitį. Lietuva - vėl nepriklausoma valstybė! Ištrūkusi iš raudonųjų, vėl turi savo Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę. Tik neturi ekonomikos išteklių, kurie krašte gyvenantiems būtų kaip garantas, kad išbristų iš skurdo.

Atgavus nepriklausomybę, pasikeitė daugel premjerų, bet visuomenei iš tos kaitos - jokios naudos! Visų pažadai Tautai - gražūs. Jūsų vienų kitiems primetami kaltinimai - vienodi, kaip ir vienodas veržimasis valdyti mūsų užguitą Tautą bei tukti jos vargų sąskaita! Ir vienodai vaizduojatės turintys teisę į tai, kaip atlikę kažką ypatingo kovoje dėl Laisvės ir Nepriklausomybės.

Jeigu tai neturėtų įtakos Tautos ir valstybėje gyvenančių piliečių daugumai, į Jūsų žaidynes "dienos herojais" visuomenė nekreiptų dėmesio. Tačiau Tauta iš spygliuotomis vielomis apraizgytos sovietinės "demokratijos" ištrūko paaukojusi savo gyvybes, iškentėjusi dideles kančias, o jūs įstūmėte ją į laukinių Vakarų ir azijietiškų Rytų chaosą (kuriuo naudojasi atsikuriant bolševikija ir Rusijos imperijos atkūrėjai, kai Lietuvos likimas dėl ekonomikos bėdų pradedamas spręsti nepasitikėjimo reiškimo forma, reikalaujant atsistatydinti vyriausybę ir skleidžiant gandus apie rengiamą maištą) - vadinasi, žaidimuose prieita pavojinga riba!..

Gerbiamieji "dešinieji" ir "kairieji", nesivadinkite tais vardais, nes iš tikrųjų jūsų darbuose nėra jokių kairiosios ar dešiniosios politikos krypčių. Patys save ir vieni kitus taip pavadinote ne kruvinoje kovoje, bet pradėję vadovauti, didybės manija užsikrėtę darote vienodas klaidas ar prasikaltimus - įsivaizduodami esą "kairieji" ar dešinieji", bet dėl kartu padarytų klaidų kaltinate vieni kitus... Iškankinta Tauta regi tai, todėl retai kuriuo jūsų "ten aukštybėse" sėdinčiųjų bepasitiki. Nes ne jūs su ginklu rankose, ne su iš bolševikų vergijos išsivadavimo viltimi širdyse nešini kovojote už Nepriklausomą Lietuvą! Tai ne priekaištas, bet faktas. To negalima pasakyti tik apie tuos, kurie šiandien yra Seime, Vyriausybėje bei kituose vadovaujančiuose valdžios postuose, bet bolševikmečiu jie nepriklausė nei TSKP, nei "didžiojo tautų vado Lenino" komjaunimui! (Apie priklausymą KGB agentūrai - nekalbu. Jų buvo vienetai). Tad ko jūs pešatės, kai Tauta laukia jūsų darbo, kad būtų išgelbėta iš skurdo?

Tiesa, Visuotinė Žmogaus teisių **deklaracija suteikia teisę keisti savo** politinius ir religinius įsitikinimus. Tačiau kas leidžia kaltinti kitą asmenį, jeigu pastarasis irgi buvo suklydęs, gal vienodai kažkuo prasižengęs Tautai, bet, kaip ir smerkiantysis, pakeitė savo įsitikinimus - dabar gal net geriausių norų vedamas vėl daro naujas klaidas, pražangas, priklausančias nuo aplinkybių? Tokios teisės niekas negali niekam duoti! Tauta gali tik atimti save besivadinantiems ir "dešiniaisiais", ir kairiaisiais" **teisę žaisti tautos skausmais ir ateitimi!**

Todėl, 40 metų veikęs antibolševikiniame pogrindyje, Laisvės kovotojų sąjungos, kovos draugų ir savo vardu drįstu pareikšti: **nepasitikėjimo pareiškimo keleto asmenų pateiktas reikalavimas atsistatydinti esamai ar būsimoms vyriausybėms - juridiškai nepateisinamas!** Jeigu iškyla atitinkamos žmonių grupės pripažinta ir skelbiama būtinybė tai padaryti, **galima spręsti, tik tautai, piliečių daugumai pareiškus - Lietuvoje surengus plebiscitą!**

O kol dar neperžengta pavojinga riba, savo ir LKKS vardu siūlau:

1. Nedelsiant nutraukti ginčus tarp visų prieštaraujančių tarpusavyje politinių partijų! Veiksmus pagrindiniam tikslui pasiekti privalėtume suderinti taikiai! Būtent kad būtų sustiprintas ekonominis savarankiškumas, privalėtume **iš Rusijos LLKS reikalaujamos kompensacijos išmokėjimo Lietuvai klausimą (už represijas kentėjusiųjų konclageriuose ir tremtyje eksploatuotą darbo jėgą) įtraukti į savo svarbiausių darbų eilę! Atgauta milijardinė skola - Lietuvos ateitis ir jūsų tarpusavio rietenų pabaiga...**

2. Priešlaikiniai Seimo, Vyriausybės ar Prezidento rinkimai, **LLKS nuomone - žalingi ir pavojingi valstybės bei jos piliečių interesams.**

Todėl siūloma:

Vyriausybės darbui kontroliuoti sudaryti specialiąją grupę, į kurią reikėtų įtraukti iš kiekvienos tarpusavyje prieštaraujančių partijų po vieną asmenį, taip pat politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, LLKS, Katalikų Bažnyčios atstovus.

Taip bus išvengta pavojų, kuriuos sukėlėte jūs, "kairieji" ir "dešinieji" ponai.

Vytautas VAINEIKIS
Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Respublikinės tarybos pirmininko pavaduotojas

„VARPO“ GAUSMAS IŠ INTURKĖS

Juozapas Dabravolskas
Širvintų klebonas

Vieną vėlyvą 1975 metų rudens vakarą išgirdau beldimą į duris. Paklausiau kas ir išgirdau pažįstamą Edvardo Buroko balsą. Visada besišypsančiame Edvardo veide pamačiau kažką rimto ir svarbaus. Po keleto įprastinių einamų įvykių panoraminių sakinių, Edvardas rimtu veidu ir giliu žvilgsniu, žvelgdamas į mane, pasakė: „Dalykas rimtas. Reikia apgyvendinti visur čekistų ieškomą žmogų. Pas tave niekas neįtars“. „Supratau“, – atsakiau. – „Kas jis ir kuriam laikui?“. – „Tiek, kiek reikės ir bus saugu. Jis mūsiškis, mano kelionių – suprask lagerio – draugas: kietas, pasiduoti negali“. – „Kur jis? Atsivesk“.

Edvardas dingo rudens nakties tamsoje. Po 15 – 20 minučių grįžo su draugu, kuris įdėmiu, tiriančiu ir aštriu žvilgsniu žvelgė į mane. Pasisveikinome. Nei vardo, kaip įprasta, nei pavardės nepasakė.

Prie arbatos, tartum dienotvarkę ar penkmečio planus aiškindamas, Edvardas jį įpareigojo: „Jis tavo šeimininkas, jeigu kažką iškrėsi, mūsų sutartis galioja. Supratai?“. Ir rimtu, net griežtoku žvilgsniu, žvelgdamas draugui į veidą, laukė atsakymo. Be šypsenos, žiūrėdamas Edvardui pro petį kažkur, tik jam vienam matomą tolį, svečias pasakė: „Supratau“. Edvardas atsistoja ir, kaip įprasta šypsodamasis, atsisveikindamas pasakė: „Greitai susitiksime“.

Likom. Baigėm vakarieniauti. Kalba nesimezgė. Nuėjom miegoti. Rytojaus dieną jis buvo pailsėjęs, linksmas, kalbus, tačiau susipažinimo vengė, aš irgi nieko neklausinėjau.

Po dviejų dienų atvažiavo Edvardas ir Petras Grainys. Visų nuotaika buvo gera. Juoko ir humoro, ypač iš Petro, buvo pilna klebonija. Prie vakarienės stalo aš pusiau rimtai, pusiau juokdamasis Edvardo ir Petro paklausiau: „O kaip mes jį vadinsime?“ Petras, linksmai nusiteikęs,

tartum savęs, tartum visų čia esančių, paklausė: „Iš tiesų, kaip mes šį mulę vadinsime?“ „Minutėlę, – tariau, - juk tu jam jau davei vardą! Jį pavadinkime MULĖ“. Visi garsiai juokėmės. Pilni geros nuotaikos tyliai sugiedojome vieną Lietuvos himno posmelį. Kambaryje šilta, šviesu ir gera atviru žvilgsniu žvelgti vieni kitiems į veidą

... O už lango tamsu ir nesaugu, kaip ir visoje Lietuvoje ...

Arčiau sustūmę kėdes, kalbėjome apie „Varpo“ atgaivinimą. Edvardas ir Petras pristatys tai, kas reikalinga laikraštėlio spausdinimui. Ką galėsiu, nupirksiu aš Molėtuose. Staiga Edvardas paklausė: „O jeigu kažkas Mulę pamatys?“ „Jis bus dailininkas, atvykęs iš Kauno tapyti ir padaryti man Betliejų“. Kai visi klausimai ir veikimo planai provizoriniai buvo aiškūs, Edvardas atsisveikindamas pasakė: „Jei nebūsiu reikalingas ir man neiškils svarbių klausimų, aš čia nesilankysiu. Susitiksim per Petrą. Jis, kaip tavo draugas, atvažiuos dieną. Reikalui esant susitiksime Vilniuje“.

Kitomis dienomis su Mule aptarėm leidybos problemas, rašėm temas, atsišaukimus, neužmiršom skoningo apipavidalinimo, ruošėm „Varpo“ pirmąjį numerį. Nors rūpesčių buvo nemaža, tačiau entuziazmas ir didelė nepriklausomos Lietuvos viltis įveikė visas kliūtis. Ir štai ... pirmasis „Varpo“ numeris 150 egzempliorių tiražu guli ant stalo! ... Šį įvykį atšvęsti ir aptarti platinimo ir ateities planus atvažiavo Edvardas su Petru. Kupini svajonių kalbėjome apie įvairius, ypač politinius įvykius Lietuvoje. Mulė, žvelgdamas į gulintį ant stalo pirmąjį „Varpo“ numerį, tartum vizijoje, pasakė, reikšmingus, pranašiškus žodžius: „Aš netolimoje ateityje matau, kaip mes visi, dabartinių Lietuvos priešų nebijodami, prie apvalaus stalo kalbėsime apie Nepriklausomos Lietuvos reikalus“. „Tikiu, kad Gedimino pilyje, plevėsuojant Lietuvos trispalvei vėliavai, katedroje aukosiu Šv. Mišias, dėkodamas Dievui už laisvę“, – pasakiau.

Tokie pirmojo „Varpo“ numerio pasirodymo proga mano prisiminimai. Palikę man tris „Varpo“ egzempliorius, visus kitus išsivežė Edvardas ir Petras. Jie turi būti išplatinti Vilniuje. Tai jau ne mano ir ne Mulės reikalas ... Mes turime savus rūpesčius ir savo darbą: daryti klišes, rinkti medžiagą, rašyti temas kitiems „Varpo“ numeriams, kurių Inturkės klebonijoje išėjo, rodos, aštuoni.

Prasidėjo pavasaris. Vieną ankstyvą rytą Mulė, grįžęs iš lauko, pasakė, kad kažkas, prisiglaudęs prie tvarto, jį stebėjo, o kai suprato, kad jį mato, nuėjo kluono link. Po keleto dienų įvykis pasikartojo. Manėm, kad kažkas pro šalį eina į autobuso stotelę, tačiau tuo metu joks autobusas nevažiuoja. Stebėjimas padažnėjo, vos ne kasdieniniu tapo. Išsikvietėm Edvardą ir Petrą, aptarėm esamą padėtį. „Mulė turi dingti iš čia. Jau kažkas suodė“, – pasakė Edvardas. „Turime jam rasti vietą kažkur kitur, gal net Vilniuje“.

Po dviejų dienų atvažiavo Petras. Kai aptarėme visus pasikeitusios situacijos klausimus, temstant abu su Mule, išvažiavo Vilniaus link ... Aštuoniais „Varpo“ numeriais Lietuvos laisvė priartėjo prie mūsų! Aš tą jaučiu širdyje! O tu, Mokytojau? – paklausė atsisveikindamas Mulė. Apsikabinome. Jo skruostais nuriedėjo artimai tolimos Laisvės ašara ...

Ačiū, Vytautai Vaineiki, mano gerbiamas ir mylimas Mule, kad davei progą pažinti man ne tik lagerio, bet ir beteisio lietuvio Lietuvoje gyvenimo prasmę „Varpo“ skambesyje ... Likai ne tik mano, bet ir visų Tave pažinojusių draugų širdyse kaip drąsus kovotojas, veržlus nenuorama, švelnus ir jautrus iki ašarų ...

Redakcijos prierašas. Konspiracijos dėlei, kad neišaiškėtų, kas iš tikrųjų „Varpą“ leidžia, buvo rašoma, kad laikraštuko leidėjas – Lietuvos revoliucinis išsivadavimo frontas. Kunigą J. Dabravolską išrinkome šio fronto pirmininku.

(„VARPAS“ Nr. 6 (68) 2000 m.)

INTURKĖ – VILNIUS – UKMERGĖ – JOGVILAI

Atsargos majoras Antanas BUROKAS,
buvęs pogrindinio laikraščio
„Varpas“ bendradarbis

Ieškojome ryšių, kaip savo pogrindinius spaudinius per sieną į užsienį išgabenti. Per Maskvą? Bažnyčios Kronikos keliais? Per Lenkiją? Ir čia pasitaikė proga. 1978 metais atvyko iš JAV mano žmonos Reginos dėdė su sūnumi Gintautu Taoru į Vilnių pasisvečiuoti. Mes jau turėjome kelis sumaketuotus laikraštėlius ir jų fotonegatyvus. Išsikalbėjome su Gintautu prie Žaliųjų ežerų. Jis sutiko nufotografuoti, pervežti į JAV ir ten pabandyti išspausdinti. Su mano broliu Edvardu perfotografavo laikraštėlius jo namuose Lazdynuose ir išvežė į Klivlendą. Mano žmonos sesuo Dana su vyru Valentinu labai jaudinosi, kad Maskvoje Gintauto nepatikrintų ir net pyko, kam jos pusbrolį įstūmė į tokį pavojų. Tačiau viskas baigėsi laimingai. Grižęs į JAV „Varpą“ išspausdino.

To paskatinti laukėme Gintauto arba jo patikėtinio atvykstant 1980 metais į Vilnių, o tuo pačiu ir į Maskvos olimpiadą. Tam su-sitikimui ruošėme kitus „Varpo“ numerius. Maskvos olimpiada buvo Vakarų pasaulio boikotuojama ir jis atvykti negalėjo. Jei atvyktų jo patikėtinis, susitikimo slaptažodis buvo: „Ar negalėtumėte nuvežti prie Žaliųjų ežerų, sako, jie labai gražūs?“

Labai džiaugėmes, kad Gintauto Taoro pagalba laikraštėliai buvo išspausdinti Amerikoje ir paskelbti per Vakarų radijus. Vyko dažni pasitarimai pas brolius Edvardą ir Joną, pas kunigą Juozapą Dabravolską, su Vytautu Vaineikiu, Petru Grainiu ir jo draugais. Susitikimai vykdavo mėtant pėdsakus. Išvykdavome tai į Inturkę, tai į sodą pas Edvardą, kur su Jonu Kujeliu, ir Edvardu įrengėme slaptą bunkerį.

Nutarus spausdinti „Varpą“ šilkografijos būdu, Vytautas Vaineikis, kuris išmanė šią technologiją, konsultavomės pas dailininkus a.a. Petrą

Ilgūną, Kęstutį Ramoną, Liną Katiną, Romą Karpavičių (su kuriuo draugavau) ir kt.

Būsimųjų laikraščių tekstus spausdinome Vilniuje, o vėliau prie Ukmergės esančiame Jogvilų km. Reikėjo specialaus šilko, cheminių medžiagų, pasigaminti dėžę – padidintą fotoaparatą. Šilką užtempėme ant rėmelio, jį padengdavome paruoštu šviesiai jautriu specialiu cheminiu mišiniu, apšviesdavome, o po to kitame tirpale išplaudavome. Aš dar išsaugojau cheminių medžiagų, reikalingų gamybai, proporcijų sąrašą. Ne viskas iš karto sekėsi. Svarbiausia buvo didelė konspiracija. Net žmona nežinodavo, kur kelias dienas „basčiausi“, nes mano mama vis vien skambindavo iš Ukmergės į Vilnių marčiai ir teiraudavosi ar Antanas grįžo. Jogviluose telefono nebuvo, o mamai sakydavau, jei skambins Regina, sakyk, kad esu namuose arba žvejoju. Grįžtu į Vilnių, žmona ir klausia: „Kur buvai? Pas panas!“ Aišku, ji netikėjo, o gal ir nusibodo mano išsisukinėjimai, matyt taip buvo skirta ...

Tik vyresnėlė dukra Sigita žinojo, nes ji, būdama M. K. Čiurlionio vidurinės meno mokyklos dailės skyriaus mokinė, išmanė, kaip, pasitelkus „lupą“, retušuoti spausdintą tekstą, kad fotografuojant būtų geresnis kontrastas. Buvome suokalbininkai-konspiratoriai, bet pasitikėjome vienas kitu.

Spausdinant tekstus Jogviluose vis baiminomės, kad gali mus susekti. Atrodė, kad visa Lietuva žino ir girdi, o sovietų saugumas seka ...

Stasė Juknytė-Vaineikienė su savo vyru Vytautu, dirbdama ūkinius darbus prie savo namo, vis žvalgė aplinką. Man gi teko mašininkės darbas. Mašinėlė, rodėsi, stuksena per garsiai. Rizika didžiulė. Tačiau mūsų darbo rezultatų laukė draugai, jie jaudinosi ir tikėjo mumis. Iš karto leidome keletą laikraštėlių ir proklamacijų klišių. Kurį laiką pritildavome, viską suslėpdavome ... Ir vėl metai po metų iš naujo dirbdavome.

Darbavosi su mumis ir Jonas Kujelis, kuris greta Stasės Juknytės namo nusipirko sodybą. Ją remontavo ir, besipykdamas su Vytautu, mums talkino. Nesutapo charakteriai – Vytas – amžinas ieškotojas ir revoliucionierius mėgdavo išlenkti taurelę. Jonas, būdamas abstinentas ir tvarkingas, to nepakęsdavo. Patys artimiausi žmonės jautė, ką mes vei-

kiame. O ką jie galvojo? Gal laikė mus savižudžiais, o gal utopistais?...

Algis Juknys, mano geriausias vaikystės draugas, irgi žinojo ir linkėjo man sėkmės.

Įdomus ir pavojingas laikas buvo. Mes tvirtai tikėjome pergale, savo idėjomis ir darbais. Gyvenau ir mačiau savo bendradarbius ir mane supančius žmones. Ne visi tikėjo šviesia ateitimi, kurios mes siekėme.

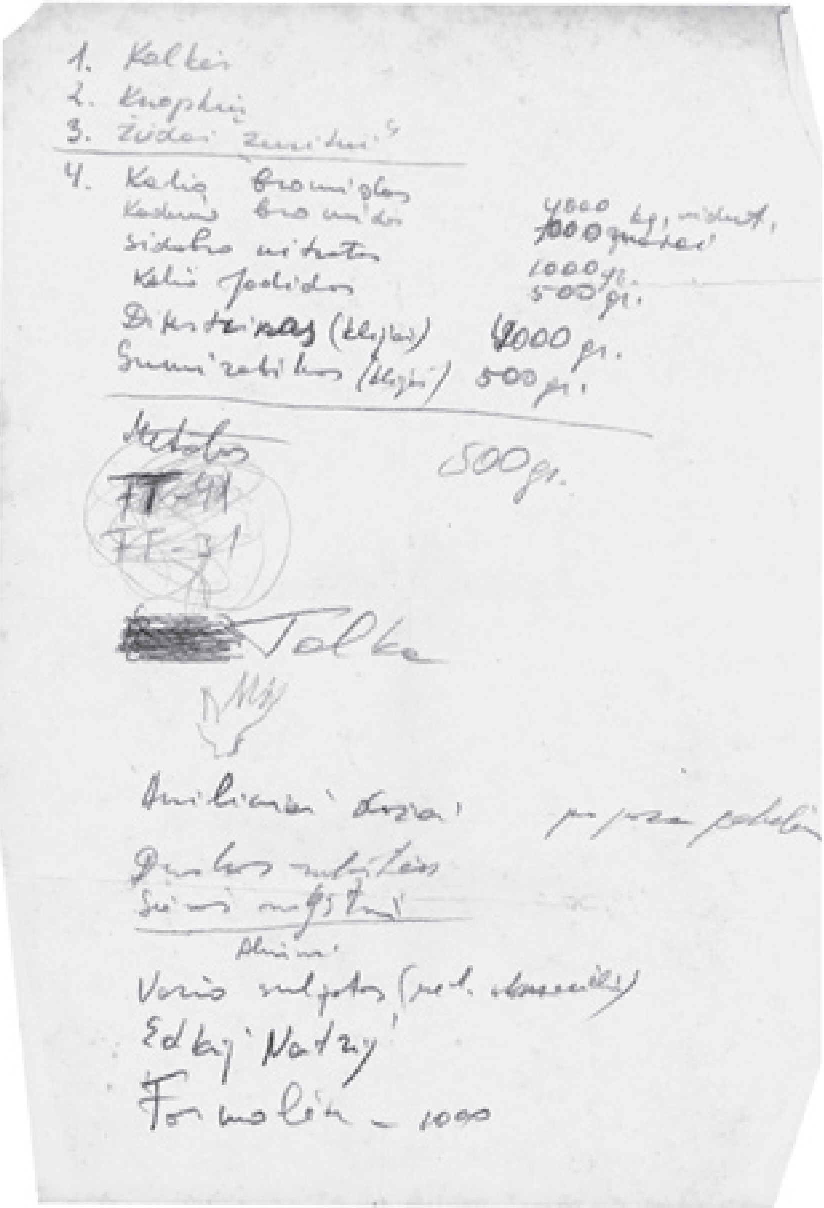
Dabar?! ... Ačiū Dievui! Lietuva atsikvošėjo ir jos žengimo į ateitį nesustabdyti! Nors ir kiek besistengtų turintys pažinčių Rytuose!

„Seneliai“ kolaborantai nebetaps jauni ir tegul neklaidina savo atžalų. Lietuva negali pralaimėti.

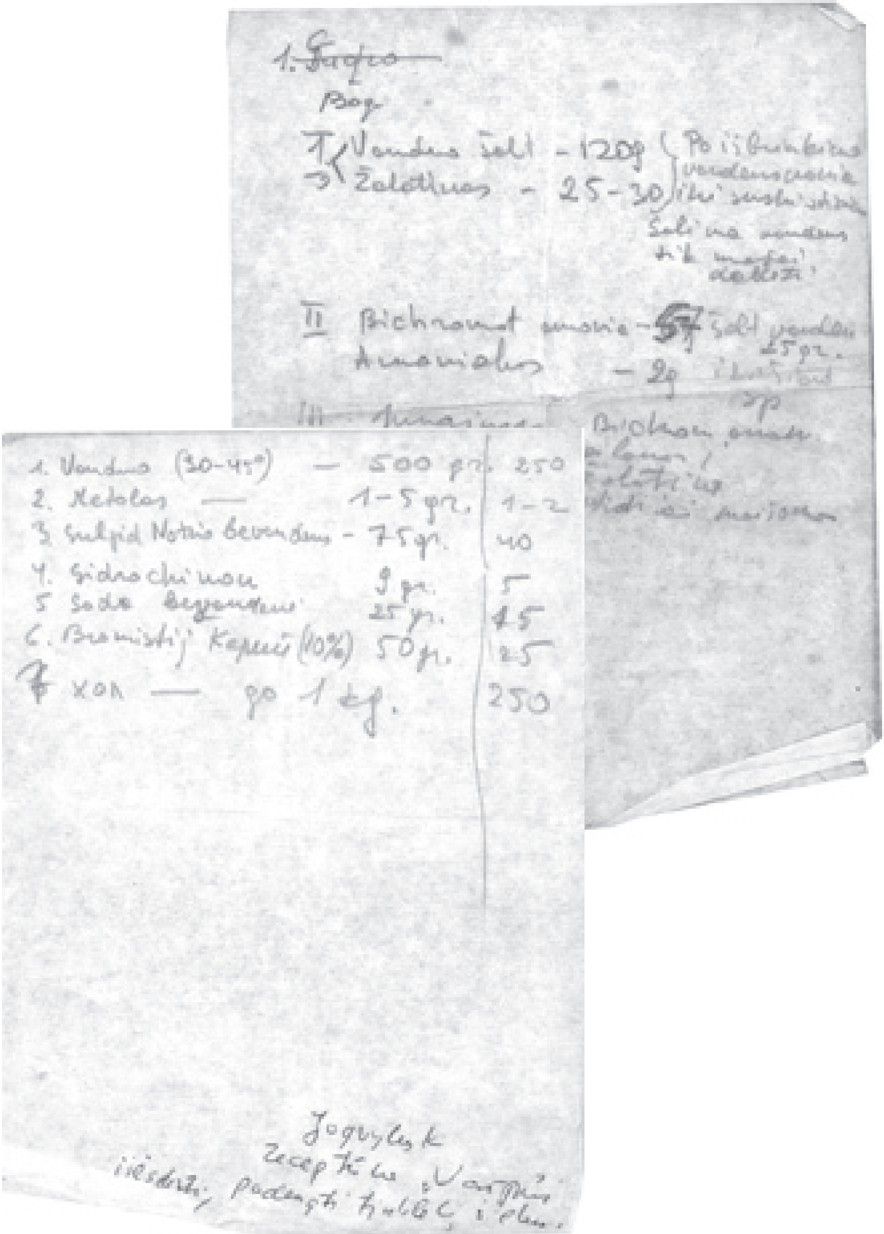
(„VARPAS“ Nr. 6 (68) 2000 m.)

Atradus „Varpo“ laikraščio klišes Jogvilų k. Ukmergės r. Iš kairės netapažintas, „Valstiečių laikraščio“ redaktoriaus pavaduotojas Jugris Pekarskas ir „Varpo“ vienas iš leidėjų Algirdas Jonas Kujelis. 1994 m.

A. Buroko išsaugoti chemikalai šilkografijai

A. Buroko išsaugoti chemikalai šilkografijai

„VARPAS" NEGALI TYLĖTI

„Valstiečių laikraščio" korespondentas J.Pekarskis 1994 m. spalio 18 d. straipsnyje „Varpas" vedė į kovą, gražiai apibūdino Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos (LLKS) praeitį. Gyviesiems kovotojams daug jėgų teikia tai, kad jų patirti vargai ir pavojai prisimenami. Atkastas "Varpo" archyvas liudija apie tuos žmones, kurie ne dauguma kovojo lietuviška širdžia. Kadaise čekistai daugiau kaip dešimt metų šmirinėjo Ukmergės raj., Jogelių km. gyventojos Stasės Juknytės-Vaineikienės sodyboje, bet nerado nei brežnevinio laikotarpio veikusios pogrindinės spaustuvės, nei Rusijos namuose slapta besilankančių žmonių pėdsakų. Nesusilaikiau, nusibraukiau ašarą, žmonos Stasės akys irgi sudrėko. Taip, Lietuvos žemelė daug ką slepia, o ir daugelis bolševikų įkalintų žmonių dar tyli.

Atkasus dokumentus, LLKS vėl pajuto veiklumą. 1994 m. rugsėjo 24 d. ji paminėjo savo dalyvavimo politinių kalinių sukilime keturiasdešimtmetį. Tais pačiais metais JAV ji buvo priimta į Tarptautinę buvusių sovietų politinių kalinių ir komunistinio režimo aukų asociaciją. Neseniai per Baltijos TV buvo kreiptasi į buvusius 1953-55 m. politinius kalinius, ypač į sukilimo

dalyvius, turėjusius ar neturėjusius laikiną bilietą (audeklo skiautelę), prašyta atsiliepti. Duomenys reikalingi kuriant LLKS metraštį. Dabartinės LLKS tikslas - kovoti dėl geresnių žmonių gyvenimo Lietuvoje sąlygų, kurias ragina užtikrinti Visuotinė žmogaus teisių deklaracija.

Atgimimo pradžioje „Varpas" buvo pradėtas leisti legaliai, bet turėjo sustoti dėl lėšų ir techninių galimybių trūkumo. LLKS prašo į naują veiklą įsijungti rimčiau - „Varpas" negali nutilti.

Ukmergiškio SKAT kapitono Antano Buroko, daug prisidėjusio, kad skambėtų „Varpas".

Nuotraukoje: sodybos šeimininkai ir „Valstiečių laikraščio" žurnalistai apžiūrinėja stiklainį su iškastais LLKS revoliucinio išsivadavimo fronto dokumentais.

Vytautas VAINEIKIS

LLKS narius prašome atsiliepti tokiu adresu:

Vytautas Vaineikis
LLKS respublikinės tarybos įgaliotinis
Kalvarijų 221 (k55)
KMK Institutas
2021 Vilnius

6 VARPAS Nr. 10(72) 2000 m.

APIE POGRINDŽIO "VARPĄ"

Užgirdusi šių metų "Varpo" dūžius, prisiminiau praeities "Varpo" aidą. Apie anų laikų atgarsius noriu pasidalyti su Jūsų laikraščio redakcija ir skaitytojais.

Neprisimenu kuriais metais Petras Grainys vidurnaktyje atvežė žmogų ir paprašė, kad priimčiau kurį laiką pagyventi, nes senoje vietoje pasidarė nebesaugu. Pristatė "Stasio" vardu. Iki jo buvimo pabaigos nežinojau nei pavardės, nei vardo.

P.Grainys dažnai užeidavo. Jie ilgai kalbėdavosi, bet aš neklausinėjau ir nieko nežinojau. Tik supratau, kad tas žmogus yra pasitraukęs į nelegalią veiklą ir slapstėsi.

Iš pradžių nesidomėjau, ką jie dirba dienomis, nes grįždavau iš darbo vėlokai.

Vakarais šnekėdavome apie žmonių persekiojimus, kančias kalėjimuose, leidžiamą nelegalią spaudą ir paaiškino, kad leisiąs pogrindinį laikraštėlį "Varpas". Prasidėjo darbas. Rašė straipsnius. Pataisydavau kalbą, stilių, o kai kuriuos išnešdavo P.Grainys kitur redaguoti.

P.Grainys aprūpino spausdinimo mašinėle, perdirbus rusišką šriftą į lietuvišką, popieriumi, techniniu šilku, foto medžiagomis ir kitais reikalingais daiktais.

Spausdino dienomis, mašinėlę pasidėjęs ant pagalvės. Sunkiau sekėsi maketavimas, bet dirbo atkakliai.

Pagaliau išleido ir "Varpo" laikraštį, kuris skubiai turėjo būti išvežtas į užsienį. Kiek patylėjęs pridūrė: "Mes norime būti laisvi ir matyti laisvą Lietuvą".

Baigęs įtemptą darbą ėmė nerimauti, pasidarė įtarus mažiausiai smulkmenai. Visa tai papasakojau P.Grainiui.

Gegužyje, kai gamta pasipuošė žaliu rūbu, jis išnyko nieko nepasakęs ir neatsisveikinęs. Iki 1991 m. nieko apie jį nežinojau... ir tik tuomet supratau, kad "Stasys" yra VYTAUTAS VAINEIKIS.

Aldona Zalatoriūtė

Redakcijos prierašas: A. Zalatoriūtė, žymaus literatūros kritiko sesuo, nepaisydama grėsiančios lagerio bausmės, slėpė ir maitino kelis mėnesius pogrindinio laikraščio leidėją ir pati aktyviai dalyvavo leidinio "VARPAS" redagavime ir rėmime. Ji gerai prisitaikė prie konspiracijos dėsnių ir net patys artimieji ir draugai nežinojo, kas dedasi jos bute ir širdyje. Ar daug kas išdrįstų įsileisti į savo privatų butą ir gyvenimą nežinomą nelegalą, kurio nežino nei pavardės, nei tikro vardo.... Turbūt Aldona labai mylėjo Lietuvą, nes peržengė baimės, nepatogumų ir nežinios ribą.

Laisvės kovą nelaisvėje liudija politkalinių prisiminimai ir dokumentai

ŽVILGSNIS Į 50-TIES METŲ PRAEITĮ

Edvardas Burokas

Tragiškai užsibaigė 1953 metų Vorkutos streikas. Tačiau iškart po jo buvo pradėta ruoštis naujam, anot vieno archyvuose rasto čekistų dokumento, „ištaisius klaidas, - pakartoti viską iš naujo“. 1954 m. vėl atkurtas pogrindines organizacijas apjungia Lietuvos Laisvės kovotojų Sąjunga, ruošiasi Vorkutoje 1956 m. Vorkutoje surengti streiką ar sukilimą Pradėtas leisti spausdintinis, konspiracijos sumetimais rusų kalba, laikraštis „Severnoje Sijanie“.

Čekistai taip pat ruošėsi palaužti prasidėjusį kalinių nepaklusnumą, kai kur taikydami paklusniesiems lengvatas, o nepaklusniesiems bei įtariamiems antisovietiniams autoritetams – griežtesnes priemones. Čekistai skleidė propagandinę provokaciją, kad kaliniai recidyvistai, skatindami neramumus lageriuose, tai daro su čekistų žinia, turėdami tikslą dar kartą nuleisti kalinių kraują, atitolinti bylų peržiūrėjimą ir visus, neatsižvelgiant į nusikaltimo laipsnį, išlaikyti lageriuose.

Kovotojų izoliacijai buvo įrengtas ypatingojo režimo 62-asis lageris, į kurį buvo suvežti aktyviausi laisvės kovotojai, ypač 1953 m. nuteisti streiko komiteto nariai ir aktyvistai. Visas lageris barakuose gyveno susiskirstęs pagal tautybes. Čekistai tokį susiskirstymą leido, nes manė, kad taip bus lengviau provokuoti, skaldyti bei prireikus sukelti riaušes. Tačiau jie apsiriko, nes politiniai kaliniai buvo susipratę, palaikė vienybę, gangreit priėmė tarp nacionalines, tarpusavio bei su administracija elgesio taisykles, kurių griežtai laikėsi.

1955 m. kovo mėn. Povilas Ulozas pagamino detektorinį radijo imtuvą, kuriuo iš „Amerikos balso“ sužinojome, kad 1945 m. Jaltos konferencijoje Vakarai 10-čiai metų sovietams išdavė Pabaltijį, Vakarų Baltarusiją ir Vakarų Ukrainą. Lietuviai, pasipiktinę Vakarų išdavyste,

nusprendė ta proga rengti pabaltiečių streiką. Streiko ruošimui ir vykdymui buvo sudarytas streiko komitetas: Stasys Ignatavičius – pirmininkas, Jonas Valaitis – koviniai reikalai ir drausmė, Vytautas Vaineikis – spauda, Ignas Uogintas – strategija (S. Ignatavičių išvežus į Staraja Rusj uždarą kalėjimą, jis buvo perrinktas pirmininku) ir taktika, Edvardas Burokas – saugumas ir ryšiai su kitais lageriais, Vladas Šiška – ryšiai su kitataučiais, Algis Plepys – ūkiniai ir kiti reikalai.

S. Ignatavičius Mindaugo slapyvardžiu parašė kreipimąsi į visus Vorkutos ir Intos politinius kalinius, kurio leitmotyvas – Vakarai 1945 m. Jaltos konferencijoje mus išdavė. Dešimtmetį po karo nei Tėvynėje, nei lageryje mes kovos nenutraukėme, todėl kreipiamės į lietuvius, latvius, estus, baltarusius ir ukrainiečius kviesdami skelbti visuotinį streiką. Mes sutinkame dirbti nelaisvėje tik savo Tėvynėje arba čia, kaip laisvi žmonės. Visų tautybių kaliniai kviečiami solidarizuotis, nes, būdami laisvi, padėsime vieni kitiems. Streiko pasirengimo instrukciją bei datą buvo numatyta skelbti vėliau. Matant, kad čekistai su kaliniais gali susidoroti, nurodoma vengti aukų, streiką nedelsiant nutraukti. Rengiant pabaltiečių streiką buvo prisiminta 1954 m. vokiečių bei kitų užsieniečių streiko, po kurio visi užsieniečiai buvo išvežti į savo šalis, patirtis.

Ne visos šachtos pritarė rengti tik pabaltiečių streiką, todėl, atsižvelgus į apklausas, pritarus ukrainiečiams, rusams ir kitoms tautybėms bei palikus pagrindinį vaidmenį 62-am lageriui, buvo įkurtas visos Vorkutos streiko komitetas. Streiko pradžia paskelbta 1955 m. liepos 19 d.

Buvo išplatinta daugybė spausdintų ir ranka rašytų atsišaukimų, memorandumų bei instrukcijų rusų kalba. Pradėtas iš naujo leisti spausdintas laikraštėlis „Severnoje Sijanije“, lietuvių kalba – „Varpas“ ir „Protėvių takais“. Čekistams suklaidinti buvo sudaryta regimybė, kad visus šiuos leidinius leidžia bei streikams vadovauja laisvi žmonės už lagerių ribų.

Prasidėjus streikui į 62-ąjį lagerį buvo atvežti Pranas Veverskis, Edvardas Laugalys, Aloyzas Kudukis, Adomas Lukaševičius, vėliau – Povilas Vaičekauskas ir daug kitų mūsų inteligentų. Pranas Veverskis ir

Edvardas Laugalys, siekdami savo svariu žodžiu paremti streiką, kreipėsi į streiko komitetą, parašydami sutikimo pradėti leisti „Varpo" laikraštį. Redaktoriumi tapo P. Veverskis, redakcijos nariais – kiti čia minimi asmenys bei vienas kunigas, regis, Stanislovas Dobrovolskis. 1955 m. liepos mėnesį streikui baigiantis ir keliolikai tūkstančių kalinių išėjusių į laisvę ir apsigyvenusių už zonos, jiems Tadas Kilikevičius pradėjo redaguoti ir leisti spausdintą, moralės ir tautiečių ateities reikalams skirtą, laikraštėlį „Protėvių takais". Abu laikraštėliai leisti iki 62-ojo lagerio išformavimo.

Streiko pasekmės: 47 kaliniai išvežti į Vladimiro uždarą kalėjimą ir per 300 – į Taišeto lagerius. Vorkutos PDL politinio skyriaus ataskaita apie 1955 m. II pusmečio darbą (A. Šerėno knyga, 260 psl.) liudija: „... iki 1956 m. sausio 1 d. išleisti už zonos ir apgyvendinti 14919 žmonių, palengvintas režimas 12264, paliktas bendras režimas 19210 žm. ... P.S.V-ko pavad. pulk. Popovas".

Po pusantrų metų, 1957 m. V. Vaineikis, V. Korsakas ir radijo siųstuvo konstruktorius H. Kiudelis įkliuvo į KGB voratinklį per provokatorių Kęstučio apygardos partizanų vadą Krizostomą Labanauską-Ladygą-Justą ir buvo areštuoti Lietuvoje. K. Labanauską su minima trijule suvedė buvęs jo ryšininkas, buvęs politinis kalinys Vytautas Barauskas. Labanauskui, apie susitikimą informavusiam KGB, pastarasis pavedė palaikyti ryšius su Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos (LLKS) atstovu V. Vaineikiu ir kiek įmanoma daugiau išgauti iš jo žinių. Labanauskas „susidraugavo" su Vaineikiu, LLKS-ai pažadėjo paramą ginklais, pinigais ir spausdinimo priemonėmis, patarė sukurti organizaciją kaliniams remti, o visus LLKS narius, prisiekusius Lietuvai ir LLKS, laikyti sėsliaisiais partizanais, kurie karo ar revoliucijos metu būtų Lietuvos kariai. Ginklų Labanauskas nedavė, tačiau pinigų nupirkti spausdinimo mašinėlei ir keletą šimtų rublių pasiųsti kaliniams parūpino. V. Vaineikis pilnutinai patikėjo „partizanų vadu", kūrė didžiulius planus. Dar didesniam pasitikėjimui įgyti Labanauskui papasakojo apie atliktas diversijas lageriuose, kokie provokatoriai ten buvo likviduoti, apie infiltruotus patriotus į KGB struktūras Vorkutoje, Šiauliuose ir Kaune, įvardijo streiko komiteto narius, išskyrus Algį Plepį, kurį buvo pamiršęs. Parodė Vladimiro kalėjime parašytus ir odiniame portsigare

išneštus į laisvę LLKS manifesto ir įstatų apie 30 puslapių. Dar papasakojo, kad 1956 m. paskirtas LLKS vadovauti gen. Pečiulionis, kuris jam davė nurodymą sudaryti Lietuvoje jaunų vyrų-šauktinių sąrašus, sukonstruoti ir pagaminti siųstuvą, per kurį būtų galimybė skleisti Lietuvoje patriotines idėjas. Po poros savaičių Kelmės rajone bunkeryje, trise davė priesaiką, V.Vaineikis-Jaunutis buvo „įšventintas“ sėsliųjų partizanų vadu su įgaliojimu veikti visoje Lietuvoje. Labanauskas paprašė viską aprašyti, rašysenos “maskavimo” tikslu viską spausdinti mašinėle, sudaryti veiksmų programą, surengti LLKS suvažiavimą Kaune, kuriame pažadėjo dalyvauti pats arba jo adjutantas. Matyt Labanauskas-Kalinauskas dar turėjo kruopelę sąžinės, nes į dokumentus, kurie nebūtų “šimtu procentų saugūs”, patarė neįrašyti gen. Pečiulionio (dėl senyvo amžiaus) ir į KGB infiltruotų žmonių, nes kiekvienu momentu jiems grėstų žūtis. Po šių žodžių V. Vaineikis išsigando papasakojęs per daug, ir apsisprendė nieko nespausdinti, nors Labanausku tikėjo iki tol, kol KGB generolo Vaigausko vadovėlis čekistams, atskleidęs V. Vaineikiui paspęstus spąstus, nebuvo atspausdintas jau nepriklausomoje Lietuvoje. O jis ir iš lagerio buvo pabėgęs tik tam, kad susitiktų su Kęstučio apygardos partizanų vadu ir tęstų išsilaisvinimo kovą. Gerai ar blogai? V. Vaineikis po kelių dienų buvo sugautas Rusijos stepėje ir nuteistas už pabėgimą trejetą metų kalėti.

Ryšininkas V. Barauskas kiek vėliau papasakojo Labanauskui ar jo „adjutantui“, kad jie su V. Vaineikiu 1957 m. vasario 16-tą siųstuvu Vilniaus banga transliavo kreipimąsi į Lietuvą ir skaitė manifestą. Vėliau, areštavus V. Vaineikį ir kitus, apie siųstuvą ir transliaciją priremtas V. Barauskas davė parodymus tardytojui kpt. Kariabkinui. Suvokęs, kad buvo išprovokuotas, Barauskas pabėgo į Uchtą, kurioje jį čekistai aptiko tik 1959 metais.

KGB generolas Vaigauskas savo vadovėlyje aprašo įvykius, susijusius su V. Vaineikio veikla. Sužinoję apie V. Vaineikio veiklą, saugumiečiai pradėjo ieškoti agentų tarp jo pažįstamų ar artimųjų. Jų rado apie dvi dešimtis, bet visi KGB padėti bijojo. Pagaliau agentas Algirdas sutiko atspausdinti manifestą, bet „sugedus“ spausdinimo mašinėlei, su sugrąžintais dokumentais V. Vaineikis buvo areštuotas, nes toliau V. Vai-

neikio užmojai buvo sunkiai kontroliuojami ir pavojingi sovietams. V. Vaineikis, priremtas Kalinausko pranešimų (taip įvardijamas Vaigausko vadovėlyje Labanauskas) ir veikiamas „specialiomis priemonėmis“, slėpdamas Vorkutos įvykiuose dalyvavusius asmenis, liudijo tardymui tik apie LLKS manifesto ir įstatų parašymą Vladimiro kalėjime, t. y. tai, ką rodė arešto metu rasti dokumentai. Tardymo priremtas prisipažįsta siųstuvą konstravęs Šiaulių karinio aerodromo radistas Henrikas Kiudelis ir eilėraštį, kuris buvo patalpintas LLKS manifeste parašęs Vincas Korsakas.

Vorkutos streikų byla perduodama tardymui Vilniuje, persiunčiama ir operatyvinė medžiaga, lapeliai kviečiantys streikuoti, laikraštėlio „Protėvių takais“ 10-tas numeris. Iš Mordovijos lagerio tardymui atgabentas Jonas Valaitis. Pastarasis išsidera iš čekistų, kad nebus teisiamas ir teisme prieš kitus neliudys. Teisindamas save tvirtino, kad LLKS nariu nebuvo, nieko nežinąs apie streiko komitetą, nekūrė ir nespausdino atsišaukimų streikuoti (tai jis darė), bet kažkodėl apkaltina streiko organizavimu Praną Veverskį (šis atvyko jau streikui prasidėjus) ir tvirtina P. Veverskį redagavus „Varpą“ (taip iš tikrųjų buvo). Be to, jis liudija apie antisovietinę V. Vaineikio, V. Šiškos, S. Ignatavičiaus ir E. Buroko veiklą. Iš Intos lagerių buvau atvežtas, kai man iki bausmės galo pagal Maskvos AT komisijos sprendimą buvo likę tik keturi nelaisvės mėnesiai. Bandyta susitarti kaip su J. Valaičiu, tačiau čekistai suklydo: kaltu neprisipažinau, reikalavau akistatos. Jos negavęs paskelbiau bado streiką, reikalavau apkaltos dokumento arba darbo užskaitų už vieną dieną – dvi (toks įstatymas anuomet lageriuose veikė) arba išvežti atgal į Šiaurę. Atgal į Vorkutą buvau išvežtas, ir po poros savaičių išleistas į laisvę. Man keršydami KGB šefas gen. K. Liaudis ir prokuroras Galinaitis, paprašė SSRS KGB pirmininką Serovą ir SSRS gen. prokurorą Rudenko panaikinti AT komisijos sprendimą ir, pridėjus 5 metus bausmės, grąžinti mane į lagerius. Taip ir buvo padaryta. J. Valaitis, turėjęs 25 metus bausmės, buvo grąžintas į Mordovijos lagerius ir po trumpo laiko buvo paliuosuotas.

V. Vaineikis pakeitė anksčiau duotus parodymus, prisiimdamas viską sau, teigdamas, kad jis pats viską išsigalvojo, norėdamas išaiškinti

antisovietiškai nusiteikusius asmenis ir apie tai pranešti KGB, o siųstuvą norėjo panaudoti savo eilėms propaguoti. Už visa tai V. Vaineikis buvo nuteistas 10 metų, V. Korsakas – 5, H. Kiudulis – 3. Lageriuose ir Lietuvoje buvo apklausti apie 30 žmonių, bet nei iš vieno prisipažinimų nesulaukta.

Taip baigėsi prieš penkis dešimtmečius vykusi streiko organizatorių epopėja.

„Varpo“ redakcija pateikia gautus iš Ypatingojo archyvo tardymo protokolus bei kitus dokumentus, atsišaukimus, laikraštėlio „Protėvių takais“ 10-tą numerį.

Redakcija dėkoja Genocido aukų muziejaus vyr. specialistei Audronei Leverienei bei muziejui perdavusiai „Varpo“ 5 ir 6 numerius, laikraštėlį „Protėvių takais“, 1955 m. streikui skirtą memorandumą ir kt. dokumentus Kazio Michelevičiaus našlei Genovaitei už leidimą pasinaudoti minėta medžiaga.

LIETUVOS MOTINŲ KRYŽIAUS KELIAI

Jonas Burokas-Kristijonas Valstietis

Rugsėjo pirmąją su reikalais išvažiavome su žmona į Šiaulius. Tuo pačiu nutarėme aplankyti Kryžių kalną, kuriame senokai buvome. Saulėta diena. Būreliai moksleivių, studentų, pavienių ir poromis įvairaus amžiaus žmonių, būriai ekskursantų iš įvairių šalių neša į kryžiais apaugusį kalną didesnius ir mažesnius kryželius, rašo ant jų pritvirtintų lentelių savo vardus ar kitus įrašus, kreipdamiesi į Viešpatį įvairiomis intencijomis. Lipdami pagrindiniu taku laiptais į Kryžių kalną ir eidami pro aibę didelių ir mažų kryžių, girdėjome vėjelio pučiamų medinių pakabintų kryžių savitą melodiją. Jų skambesys sugrąžino mane daugiau kaip penkiasdešimt metų atgal. Prisiminiau Lietuvos motinų kančių kelią, pusę amžiaus užtrukusį sovietinės okupacijos laikotarpį, išniekintus drąsiausių Lietuvos sūnų ir dukrų palaikus miestelių aikštėse, motinas belaukiančias iš sovietinių lagerių, kalėjimų grįžtančių savo vaikų. Prisiminiau Vytauto Vaineikio ir savo motinos bendravimą, kurios turėjo bendrą kančią ir skausmą. Jos laukė sugrįžtančių, nuteistų už politiką, savo sūnų. Gerai prisimenu gautus iš Vytauto mamos laiškus, kuriuose ji su mano mama dalinosi prisiminimais, bendru skausmu ir viltimi pamatyti savo vaikus, grįžusius į gimtuosius kraštus. Jos nutarė, kad veš kryžius į Kryžių kalną. Mano mama dėl tolimo kelio masyvaus metalinio, suvirinto iš vamzdžių, kryžiaus nenuvežė. Jis ir dabar stovi Ukmergės kapinėse greta mūsų senelių ir broliuko Ramučio antkapio. Vytauto mama savo sumanymą įvykdė. Kaip ji rašė, nunešė kryžių iš Šiaulių ant savo pečių į Kryžių kalną. Mamos meldėsi belaukdamos savo sūnų. Kartu su tėvais sulaukėme ir Lietuvos Nepriklausomybės.

Labai gražius laiškus su savo kūrybos posmeliais bei piešiniais Vytautas rašė ir man su viltingomis užuominomis, kad Lietuva bus laisva.

Deja, jo laiškų neišliko. Mūsų namuose dažnų kratų metu čekistai juos konfiskuodavo. 1956 metų rudenį susirašėme su Vytautu laiškais, kad remsime likusius kalėjime likimo brolius. Pas mus vėl krata. Čekistas prie stalo susidėjęs šūsnį laiškų nagrinėja jų turinį, greta sėdi mano mama ir tėvas, tolėliau liudininkai. Aš priėjau prie stalo ir matau guli ant jo Vytauto laiškas, kuriame konkretūs, perkeltine prasme, pasiūlymai apie nelegalią antisovietinę veiklą. Paimu nuo stalo Vytauto laišką ir drąsiai išeinu į lauką. Apsidairau – nieko nėra. Suplėšau į mažas skiauteles laišką, užberiu žemėmis. Čekistas tęsia savo darbą. Baigęs kratą, konfiskuoja Edvardo ir kitus raštus, kai kurias religines, Lietuvos istorines knygas ir išvažiuoja. Jam išvykus mama nustebusi pasakė – tai tikras stebuklas. Čekistas laiško paėmimo fakto negalėjo nematyti.

Atėjo 1957 metų ruduo, sugrįžo Edvardas. Visi džiaugėmės. Deja, gūdžią mėnesienos naktį vėl neprašyti svečiai. Kratą daro ne tik čekistai, bet ir kriminalistai. Paima ne tik jiems reikalingus dokumentus, bet išsiveža ir mus abu su Edvardu. Edvardą palieka Ukmergėje, o mane nuveža į Vilnių, KGB rūmus. Ten supažindina su taisyklėmis ir patalpina į vienutę. Tardo daugiausia naktį ir klausinėja labiausiai apie bendrus su Vytautu Vaineikiu planus. Edvardo pamokytas tardymo metu, visą laiką kartojau – nieko nežinau ir jokioje antisovietinėje veikloje nedalyvauju. Po trijų savaičių paleido. Be abejo, galėjo mane nuteisti, įkalinti už antisovietinį nusistatymą, pasiryžimą kovoti prieš raudonuosius okupantus, paimtas kratos metu partizanines dainas. Mano likimą greičiausiai nulėmė atsitiktinumas. Mane tardė bendraklasės Aldonos tėvas, papulkininkis Mackevičius.

Praėję lageriuose, kalėjimuose kančių kelią sugrįžo į Lietuvą Edvardas, po keletos metų Vytautas. Vieną kartą jie ir jaunesnysis brolis Antanas pasiūlė parašyti į pogrindyje leidžiamą „Varpą“ straipsnį apie sovietinį žemės ūkį, kolchozų ir sovchozų ekonominę būklę ir jų prievartinę kūrimo istoriją. Jame pranašavau jų žlugimo ateitį. Pavadinau šį straipsnį „Užtenka melo“. Manau, kad pabaigą šiam straipsniui parašė Vytautas. Jis baigtas tokiais žodžiais:„ Prie ginklo, vyručiai!“

Ne kartą perdaviau jam vaškuotes spausdinimui, kurios buvo ypatingoje apskaitoje.

Vytautas daug prisidėjo prie Vilniaus Arkikatedros grąžinimo. Jo apipavidalintas atvirukas ir sukurtas posmelis „Leisk melstis Katedroj senojoj....“ buvo išplatintas šimtais egzempliorių tiražu.Prie šio atviruko dauginimo Vytautas su fotografu dirbo nemigęs kelias paras. Jis pirko apie tūkstantį žvakučių, kurias dalino prie Katedros praeiviams kartu su atviruku ir kvietė juos uždegus žvakutes reikalauti, kad Katedra būtų grąžinta tikintiesiems. Šioje akcijoje teko dalyvauti ir man. Kartu su Vytautu teko platinti gipsinį jo pagamintą ir gražiai apipavidalintą, 25 centimetrų diametro medalį, skirtą Lietuvos Krikšto 600 metų Jubiliejui. Nunešėme keletą jų į Vilniaus Žvėryno bažnyčią. Klebonas St. Lydys (žuvo avarijoje per pučą, ant jo mašinos užvažiavus sovietiniam visureigiui) apžiūrėjęs ir įvertinęs Vytauto kūrinį pasakė: „Gražiai paruoštas, tik gaila, kad nėra ant Katedros stogo šventųjų skulptūrų“.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, Vytauto buvo pilna visur. Ypač džiaugėsi Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos atkūrimu ir leidinio „Varpas“ įregistravimu Teisingumo ministerijoje bei kartojo, kad mūsų laukia dar didelis darbas, nes kova dar nebaigta. Jo žodžiai tvirtinasi ir dabar.

Kvietimas išlaisvinti Katedrą,sugražinti maldos namus

Vienus metus teko dirbti Antavilių pensionato direktoriumi. Vieną kartą Vytautas pasiprašė, kad jį priimtų į Kalvarijų gatvėje esantį pensionatą- gerontologijos centrą. Jame jis greitai įprato, kūrė ir skaitė savo kūrybos eilėraščius, tapė paveikslus, dalyvavo pensionato veikloje. Tačiau ten negalėjo pakęsti, kad su juo gyveno buvę partiniai funkcionieriai, buvę čekistai, net pagarsėjęs žudikas Sokolovas, kurio vadovaujami užverbuoti parsidavėliai, persirengę partizanų apranga, suiminėjo partizanus, žudė juos ir partizanų vardu Lietuvos žmones, jų šeimas, senelius ir kūdikius. Jisai sakydavo, kad jeigu valstybė su juo nesusidoros, teks šio darbo imtis jam pačiam.

Vytautas per visą mūsų bendravimo istoriją tapo lyg mūsų broliu. Nežiūrint jo potraukio alkoholiui, niekada pamokomas neprieštaraudavo priekaištams, šypsodamasis ir kikendamas pasakydavo: „Pasistengsiu daugiau nenusidėti“. Jis mūsų mamai, pasitelkęs liudininkus, išrūpino antrojo laipsnio valstybinę pensiją. Ji buvo išauginusi septynis giminaičių vaikus.

Mūsų mamą, jis vadindavo mamyte, mamute. Vadindavo taip gal ir todėl, kad mūsų mamos turėjo Bronislavos vardą. Jo mama išmeldė, kad Vytauto talentas persidavė jos vaikaičiams. Vienas jų tapo kunigu, paveldėjo tėvo oratorinius sugebėjimus, pomėgį poezijai, dailei.

Vytauto palaikai ilsisi Jogvilų kapinaitėse miške, Ukmergės rajone. Jam amžiną giesmę ošia pušys. Visada prisimenu jį pilną idėjų, ryžto, pasiaukojimo. Jeigu nelemta okupacija nebūtų sugriovusi gabių, talentingų žmonių likimus, neabejoju, Vytautas būtų tapęs žinomu ne tik kaip kovotojas už Lietuvos laisvę, bet ir įžymiu poetu, dailininku, garsinusiu Lietuvą. Jis savo darbą, nežiūrint kai kurių žmogiškų klaidų, atliko garbingai kaip tikras Lietuvos patriotas.

Labai džiaugiuosi, kad Edvardas su savo krikštasūniu, Vytauto sūnumi, kunigu Pauliumi surinko į vieną vietą jo kūrybą, prisiminimus, straipsnius ir kitą vertingą medžiagą į knygą, pavadinęs ją, Edvardo leistų knygų „Pūtėme prieš vėją“, vardu.

NEMIRTINGAS PALIKIMAS

Nuostabioje grožybėje, kerinčiais, užburiančiais poeto žodžiais, jo svajonės skrido į Lietuvą brangią, už kurią jis nežinojo mielesnio, žavesnio krašto. Jo, kaip jauno politinio kalinio krūtinėje liepsnojo kaitri meilė pavergtai Tėvynei, kurioje liko kentėti jo mylima Motulė. Vytauto Vaineikio poetiška prigimtis, plasnojanti lyg paukščio sparnais eilėraščiais, nemirtingais dvasiniu turiniu, žavinčiais menininko talentu, svetimoje amžino įšalo žemėje negalėjo nesiilgėti Tėvynės, gimtųjų Šiaulių. Jis, kartu su tūkstančiais kitų kalinių pasiryžo kovoti už laisvę žiauriomis gulagų katorgos sąlygomis. Vardan šviesos ir tiesos skambėjimo savo Tėvynėje, vardan didvyriškos jos praeities. Jo kūryba, parašyta įtaigiu stiliumi, dar ir dar kartą įrodo didvyrišką pasišventimą, nesiskaitymą su savo gyvybe. Tai yra tikro drąsuolio ir narsuolio kelias...

Pasak jo paties, lageris – nužmoginimo agregatas, bet ne jo charakteriui buvo pasiduoti. Šio nelemto žiaurumo malūno girnos negalėjo jo sumalti ir jis, kartu su savo draugais, galėjo aukštai pakeltomis galvomis giedoti "Draugystės maršą":

Sujungė mus kova ir šaltos mūro sienos,
Drauguži, tikėk ir viltį turėk!
Greit nebereiks kentėti.
Mes susitiksim po Vyčio vėliava,
Kai mūsų šalelė bus vėlei laisva...

Jis nenustojo vilties, kad kojos dar parneš jį į Lietuvą. Jau iškovotos laisvės metais Edvardo Buroko išleistame originaliame dvitomyje "Pūtėme prieš vėją" aprašyta, kokiomis žiauriomis nelaisvės sąlygomis jie kūrė Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos komitetą... Vytautas Vaineikis net teismo metu, kuris minimas knygoje, kaip retas išminčius nepavedė

savo draugo, patrioto nuo gimnazijos suolo, su kuriuo kartu parašė Lietuvos Laisvės kovotojų manifestą.

Apie Vytauto Vaineikio kūrybą galima būtų prirašyti daugybę lapų, bet nėra reikalo, kadangi ji mane stebina savo karžygiškumu, bebaimiškumu, nepalaužiamu kovingumu prieš MGB ir SSRS.

Apie pabėgimą iš klaidžios Irkutsko srities, kuris buvo labai rizikingas, sudėtingas, kupinas siaubo ir pavojų, apie 8000 kilometrų ilgio kelionę iki Šiaulių Lietuvoje, būtina sukurti televizijos filmą, kuris atskleistų žiūrovams drebinantį širdį lietuvio stresinių ir psichologinių išgyvenimų pasaulį, įstringantį krūtinės gilumon ir neišdildomą iš atminties, kol akys užsimerks amžinybei.

Ačiū Vyčio ordino kavalieriui, Laisvės kovotojui nuo mokyklinio suolo, Laisvės Sąjungos kūrėjui Edvardui Burokui, nes šio dvasingo vyro iniciatyva ir dėka Vytauto Vaineikio kūrybinis palikimas po jo išėjimo į amžinybę liks ateinančioms kartoms nemirtingas, kaip knygnešių žygdarbiai spaudos draudimo gadynėje, kaip nelaisvės sąlygomis atkurtas “Varpas”, vėliau tapęs spalvotu žurnalu Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos veiklai įamžinti.

Danutė Šilinienė

V. Vaineikio bado streikas Ukmergėje, Kęstučio aikštėje. 1989.05.31

JIS PASILIKO MANO ŠIRDYJE

Gimiau tokiu laikotarpiu, kai mūsų Tėvynė kentė baisų jungą. Tai buvo pats baisiausias pažeminimas romantikui, girdėjusiam apie mano tėvelio savanorio karinę tarnybą Ukmergėje, Kaune, prie Varėnos miesto, saugant Merkinės tiltą, pasienyje prie Vištyčio ežero, apie "skeltanagių" antplūdį, apie karo baisumus. Pasakojimai apie dėdę Mykolą Bierį – policininką, pasitraukusį į JAV, apie didvyrišką partizanų kovą, apie jų žygdarbius, girdėtas dainas apie juos, enkavadistų siautėjimą, dirgino vaizduotę, skatino priešintis. Menkystos „skrebukai", kurie degtukų dėžutėse arba ten, kur buvo lašinių, ieškojo miško brolių partizanų, rusų kareivių remiami, prievartavo moteris, žudė, trėmė nekaltus žmones, dalijosi išvežtųjų turtą. Būdamas vaikas jaučiau, kad broliai Edvardas ir Jonas žino kažką daugiau. Kai Edvardą paėmė į Sovietų armiją, ten suėmė ir pasodino dvidešimt penkeriems metams į kalėjimą, supratau … Didžiavausi, kad turiu tokį narsų brolį, jaučiau begalinę neapykantą kolonistams, o ypač vietiniams kolaborantams, komunistams, Lietuvos išdavikams. Jau per laiškus, gautus iš lagerio, susipažinau su jo draugais: kauniečiu Vladu Šiška, klaipėdiečiu Jonu Navicku, ukmergiečiais Zigmu Vašutkevičium, Viliuku Vagoniu, Jonu (Jota) ir Stasiu Milinskais, V. Turla, vilniečiu Sigitu Valiukevičiumi, kuris man, aštuntokui pažadėjo, kad greit ateis laisvė ir, kai tik grįš iš kalėjimo, atveš man gyvą meškiuką. Aš tikrai tikėjau, kad taip ir įvyks.

Baigiau vidurinę mokyklą. Išėjau rekrūtu į Sovietų armiją. Grįžęs susipažinau su žemaičiu Justu Šilinu, kuris pas mano tėvelius gyveno, su Vytautu Vaineikiu. Su juo patyriau įvairiausiu nuotykių. Visi Edvardo likimo broliai kaip vienas neabejojo, tvirtai tikėjo, kad Lietuva bus laisva ir visada, kiek jėgos leido, kovojo ir dirbo Lietuvos labui. Jų svajos,

kaip ir kiekvieno doro lietuvio, išsipildė. Lietuva tapo laisva pasaulio valstybė!

Vienas iš broliuko Edvardo bendraminčių Vytautas Vaineikis – amžinas kovotojas, svajotojas, fantastas, utopistas... Širdyje visada optimistas. Čia pat juo žavėjausi, čia pat pykau. Jis prigalvodavo įvairiausių planų. Atrodo, jis kūrė naktimis kasdieninius spektaklius ir jais gyveno, versdamas ir kitus tuo gyventi. Jis nenustygo vietoje. Jis – poetas, pasakorius, apsakymų autorius, tapytojas, medžio drožėjas, restauratorius-savamokslis. Jisai turėjo gražų, tvarkingą raštą. Kas jis? Amžinas klajoklis? Kuo jis būtų tapęs jei ne okupacija? Sunku pasakyti, bet taip juk buvo lemta. Apie jį ir jo kovos draugus galima būtų rašyti romanus, statyti filmus. Kažkas nesugaunama, kažkas paslaptinga, kažkas nuodėminga, kažkas didinga. Kuo toliau, tuo vis labiau išdyla kas buvo bloga ir lieka tik tai, kas verčia žavėtis. Bepigu dabar, kai visko turime: kompiuteriai, telefonai, laisvė važinėti po pasaulį, laisvi rinkimai, laisvas žodis. Neišgyvenus praeities sunku tai suvokti.

Vytautas Vaineikis liko gyvas savo raštuose, paveiksluose, draugų, bendražygių, tarp jų ir mano, širdyje.

Antanas Burokas

V. Vaineikis ir „VL" koresp. J.Pekarskis. Jogvylai

„VL" koresp. J.Pekarskis. Jogvylai

ŽMOGUS, KURIO NEPAMIRŠIU

Yra žmonių, kuriuos sutikęs, pakalbėjęs, pabendravęs, greitai užmiršti ir išblėsta iš atminties jų veidai. Bet yra žmonių, kurie giliai įsispaudžia į atmintį ir širdį savo nepaprastu paprastumu. Vienas iš tokių žmonių, pasilikusių giliai širdyje, mintyse, o gal ir pačiame gyvenime, yra "Mulė" – Vytautas Vaineikis. Tai žmogus, susiformavusi asmenybė, savo žodžių ir veiksmų šeimininkas. Ir dėkoju Dievui, kad buvo man galimybė su juo susipažinti, gyventi, dirbti ir auginti ką tik pasėtą mažą Nepriklausomybės daigelį. Tai buvo 1975 metais, kai jį Edvardas Burokas ir Petras Grainys vėlų rudens vakarą nelegaliai atvežė į Inturkę, kaip neramios prigimties, atviros širdies, tačiau saugumo ieškomą "kovingo būdo Nepriklausomos Lietuvos svajotoją". Dirbom, kalbėjom, kartais iki paryčių diskutavome apie šviesią, vos ranka nepasiekiamą Lietuvos Nepriklausomybę. Jo logiškas minčių dėstymas paprastais, galbūt, motinos išmokytais, be jokių įmantrybių, tačiau pilnais gerumo ir meilės persunktais žodžiais, pasirinktų temų diskutavimas, buvo įtikinamai svarus. Jau tuo metu jis rutuliojo mintį, kad Rusija, po atgautos Nepriklausomybės, už Lietuvai padarytus nuostolius ir žmonių moralinę skriaudą, privalės atsiteisti.

Gaila, kad po keletos mėnesių mums reikėjo išsiskirti... Tačiau šitas žmogus visu savo asmenybės grožiu ir toli pramatančiu protu, giliai liko mano širdyje visam gyvenimui.

Monsinjoras Juozapas Dabravolskas
Šešuolių klebonas

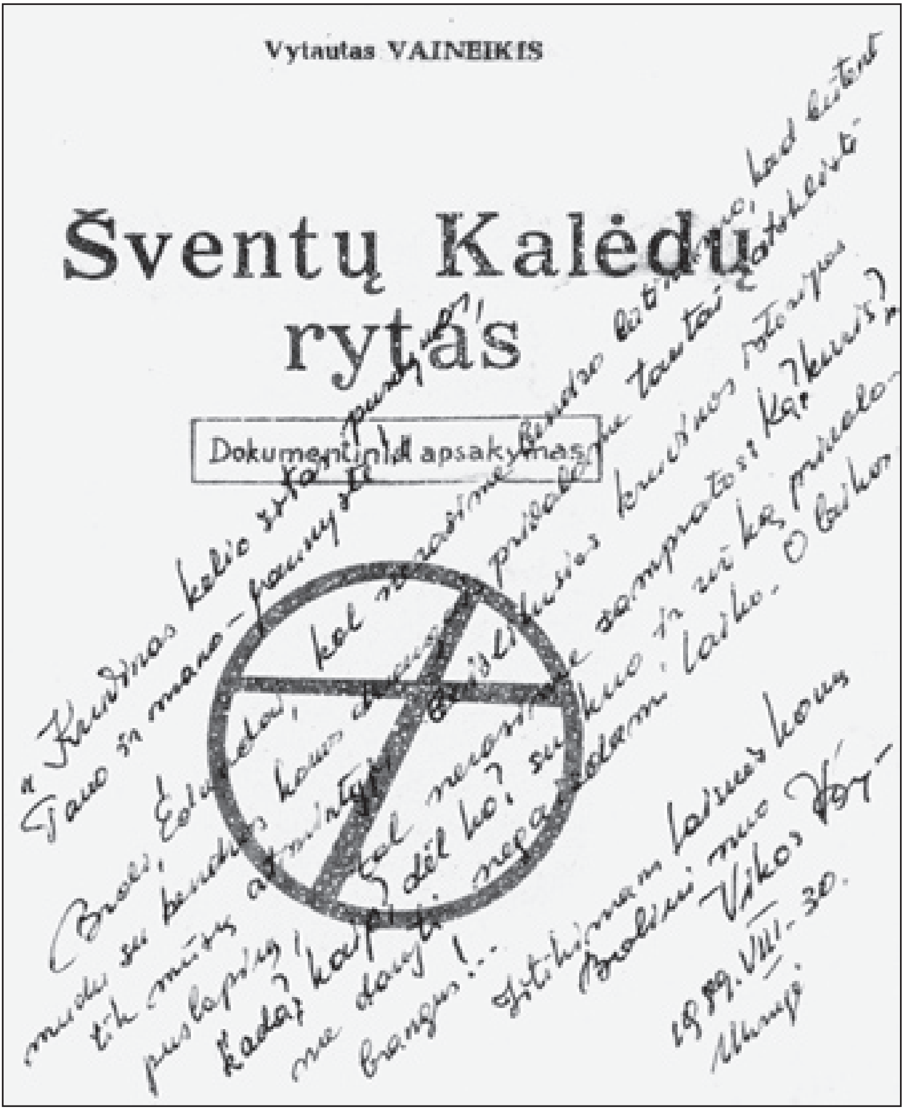
TĖVYNEI IR ARTIMUI

Į Lietuvą iš Italijos pirmą kartą atvykau su Dainiumi Vaineikiu (broliu Pauliumi) 1996m. rugpjūčio mėnesį. Ten sužinoję, kad jo tėvas sunkiai serga, išskubėjome į Vilniaus šv. Jokūbo ligoninę, kur ir susipažinau su Vytautu Vaineikiu. Iki to laiko apie jį buvau girdėjęs tik iš br. Pauliaus pasakojimų.

Jis iškart susidomėjo mano fotoaparatu. Supratau, kad Vytautas turi polinkį į meną arba į žurnalistiką. Klausinėjo manęs, kaip Italijoje mes išgyvenam laisvę, ką italai žino apie Lietuvą.

Brolio Pauliaus tėvą lankėme keletą dienų. Nežiūrint kalbos barjero greitai susidraugavome. Skausmas suartina žmones. Jo didelį užsidegimą ir meilę Lietuvai atpažinau tada. Tą ugnį atpažinau ir jo sūnaus širdyje. Mačiau, kad br. Paulius tikrai tęsė savo tėvo darbą. Paulius – Dainius vėliau supažindino su kitais Vytauto bendražygiais, kurie kovojo, kentėjo, degė dėl Lietuvos laisvės. Skaičiau Lietuvos istoriją iki jos nepriklausomybės atkūrimo 1990m. Ir ne tik iš knygų, bet ir iš konkrečių žmonių liudijimų galėjau geriau suprasti lietuvius, kurie pašventė savo gyvenimus Dievui, tėvynei ir artimui. Kad taip sunkiai atkovota jo Tėvynės laisvės istorija nebūtų užmiršta, ir po Vytauto mirties, su Pauliumi dalyvavome įvairiuose susitikimuose mokyklose, vietovėse su Lietuvos laisvės kovotojais dalindamiesi savo patirtimi. Ir visą tai ne dėl garbės, bet kad ateities kartose nebesikartotų praeities klaidos. Vytauto sūnaus, brolio Pauliaus veiklai aprašyti tarnaujant savo tautos žmonėms, reiktų atskiro leidinio, bet galiu pasakyti, tik viena: - jame dega meilės ugnis Lietuvai. Jam Lietuva yra konkreti vieta, kur Viešpats Jėzus dar kartą įsikūnijo, kentėjo ir prisikėlė! Nes tik Dievas mus gali išties padaryti laisvais, o mes žmonės esame tik Jo vaikai ir įrankiai meilės darbams Viešpaties garbei.

Brolis Carlo Bertagnin OFM

Vytautas VAINEIKIS

Šventų Kalėdų rytas

Dokumentinis apsakymas

Apsakymo titulinis lapas

POŽIŪRIS Į "ŠIAULIŲ NAUJIENOS" LAIKRAŠTĮ

1989 m. vasario 16-18 d. d. Šiaulių m. laikraštyje „Šiaulių naujienos“ išspausdintas mano dokumentinis apsakymas „Šventą Kalėdų rytą“. Apsakymą parašiau dar būdamas be kaltės kalinamas Vorkutos konclageriuose. Tai ne kūrinys, bet mano vaikystėje akivaizdžiai regėto įvykio paveikslas. Jį rašiau tikėdamasis, kad ateis diena, kuomet jis galės ir ateinančioms kartoms būti liudininku, kaip ir kokią „Tarybų“ valdžią Lietuvoje kūrė atėjūnai ir jiems parsidavę budeliai stalinistai.

Tarytum sulaukėme tokių dienų! Daug metų pragulėjo žmonių saugomas rašinys, ir štai, šio tautinio atgimimo dienomis, dėka „Šiaulių naujienų“ ir „Leniniečio“ redakcijų energingų darbuotojų, dešimtmečius slėptą nuo žmonių baisią teisybę sužinojo šiauliečiai. Deja, laikraščio tiražas mažas, be to, apsakymą išspausdino ne kaip dokumentinį, kuris privalėjo atskleisti Berijos bernų be kaltės išžudytų aukų pavardes ir skaitytojui perteikti tikslias koordinates, kurioje Lietuvos vietoje įvyko tokia „Šventų Kalėdų ryto“ kruvinoji istorija, NKVD ir vietos „tarybinių“ aktyvistų bei „liaudies gynėjų“ puota. Šią brošiūrą autoriaus ir įvykio liudininko teisėmis skiriu kartu su V. Kudirkos „Varpą“ atgaivinusiais Lietuvos laisvės varpininkais kaip paminklo dalelytę visoms stalininio teroro aukoms Lietuvoje. Tuo pačiu, nebekeisdamas „Šiaulių naujienose“ publikuoto teksto, laikau savo pareiga patikslinti šiame įžanginiame žodyje tai, ką dėl man nesuprantamų priežasčių redakcijose ar kitose įstaigose į apsakymą įrašė ne taip. Apibūdinant praeitį ir duodant palyginimą su vykstančiu veiksmu, mano parašyta: „...Aloyzas ir barėsi ant Petro, ir geruoju aiškino apie galimas pasekmes ateityje. Štai dabar ir dega...“

Po šių mano žodžių kažkam, regis, labai užsinorėjo užtušuoti Šiaulių apskr. Lygumų valsčiaus Vaigailių kaime be jokios priežasties padaryto žiaurumo tikslą sumetant į priežastį, kurią gabiai apsakyme įpynė jau kažkas kitas, ieškodamas budeliams pateisinimo: „Šaudėsi, nepasidavė, už tai ir uždegė...“ pusl. 110

Ne! Dominausko Aloyzo sodyboje niekas neatsišaudė. Stanislovas buvo sergantis ir tokioje būklėje, kad drebėdavo ir ant žemės numestą ginklą pamatęs. Jis neatsišaudė. 80-ies metų senukas ir senelė Dominauskienė šaudė? Taip gal galvojo tas, kuris įrašė minėtą „pastabą“. Vargu ar bent kiek protaujantis žmogus leis sau taip pagalvoti. Kaltę bandoma po 44 metų suversti ant Adolio? Ne! Dar yra gyvų liudininkų – Adolis nepakaltinamas. Tai buvo giliai tikintis vaikinas ir ginklo į rankas neėmė. Jis ir į mišką su broliu Petru nėjo slapstytis nuo armijos. Slėpėsi vyrukas daržinėlėje, po šienu, padėdamas darbuotis paliegusiems senukams, triūsė namuose ir prie kūlimo rudenį kitiems ateidavo patalkininkauti. Tai buvo taikus, ramus, protaujantis žmogus. Be to, Šv. Kūčių išvakarėse aš pats asmeniškai buvau pasiųstas nunešti plotkeles ir Adolį mačiau: jis ką tik buvo nukritęs nuo šieno namų pusės, išsinėręs dešinįjį petį, o gal ir susilaužęs dešinę ranką. Jis ne su ginklu, o su kryželiu kairiojoje rankoje, paspaudęs jį po savimi, gulėjo kieme, kai mus suvarė žiūrėti ir atpažinti. Epizode, kur Aloyzas regi, kaip spardo Adolio lavoną, senukas nedalyvavo. Senukas jau gulėjo prie daržinės su Stajuku. Apsakyme aš perkėliau į Aloyzą savo išgyventus jausmus, kai mano akivaizdoje iš Adolio rankos kažkoks kailiniuotas NKVD kariškis batu išspyrė kryželį. Man tuokart buvo vos 14 metų. Aš atmenu tą kruviną rytą. O po daugelio metų esu nutapęs paveikslą, kurį pavadinau „Šv.Kalėdų rytas“. Jį kažkas turi ir saugo. Gal jis nėra meno šedevras, bet jame glūdi dar vaikiškomis mano akimis padaryta tikrovės fotografija.

Laikraščiuose spausdintas apsakymas nutyli Švobos ir Spulginioko pavardes, kai jie 1941-aisiais nuginklavo kareivius. Nutyli Norvaišių kaimo pavadinimą. Taip pat nutyli Išdagiečių kaimo pavadinimą, į kurį pro Juknaičių dvarą tą naktį nuslinko štutebekerių kolona. Ten tuo pačiu metu sudegino kito Dominausko sodybą.

Tai buvo kažkas panašaus į taip vadinamą „Šv.Baltramiejaus naktį“. Tą Kalėdų rytą sužvėrėję okupantai Stalino garbei Lietuvos žemę laistė nekaltų aukų krauju.

Dieve, palaimink ir išsaugok mūsų Tėvynėje visų nekaltai išžudytų garbingą atminimą!

Viešpatie, atleisk nusidėjėliams!
Su pagarba V.Vaineikis

Karas nuūžė, nugarmėjo tolyn į Vakarus. Ten, kur leidžiasi saulė... Prabėgo žiema, pavasaris nužaliavo. Sugriovus baisaus žmogėdros Hitlerio tvirtovę Berlyne, nuaidėjo pergalės saliutai. Pasigirdo sunkiai ištariami miestų pavadinimai Nagasakis ir Hirosima. Atsirado ir žodis, dar negirdėtas, bet visiems baisus – ATOMAS. Žmonėms jis kažkuo panašus į pasakymą „pasaulio galas“. Daugiau išmanantieji aiškino, kad dabar galutinė pergalė. Pergalė lydėjo pergalę. Kas, ką, kur nugalėjo? – sunku buvo susigaudyti.

- Išvadavo! – šaukė vieni.

- Nuo ko išvadavo? – klausė kiti.

- Nuo ko išvadavo? – galvojo karų išvargintas, bemokslis, naginėtas Lietuvos žemės artojas.

Suprasi tą makalynę. Vadavo keturiasdešimtais, vadavo keturiasdešimt pirmais. Dabar vėl vadavo. Praeina metai, naujieji vaduotojai liepia prievoles vežti. Vieni Saksonija gąsdino, kiti – Sibiru. O žemelė brinksta nuo kraujo, arimai veši usnimis...

Pasibaigė karas, rodos, galėtų visi dirbti, be jokios baimės gyventi ir džiaugtis. Ne, girdi, išsilingavo, išsisiūbavo ir, atrodo, sustoti nėra laiko. Vėl kažkokie liaudies gynėjai, miškiniai, stribai, banditai, partizanai, garnizonai, buožės, aktyvistai, žalieji... Dar kai kuriuos vadina, berods, buržuaziniais nacionalistais ir komunistais. Pyškinasi visi tarpusavy kaip patrakę: vieni dienom, kiti naktimis. Kai pavargsta, atrodo, pasikeičia: tie – nakčia, o tie – dieną.

Tikrovė, nieko neguosdama ir nedvejodama, žengia savo laiko ir dvasios kruvinu keliu. Žengia nesulaikoma, nepermaldaujama ir nelaukiama.

...1945-ųjų metų tamsią gruodžio naktį, vargo žmonių vadinamą

– Šv.Kalėdų naktį... O, ne! Dar ne Kalėdų – šv.Kūčių naktį – rūsti tikrovė sugaudė študbekerių motorais... Suriaumojo, sudraskė nakties tylą... Prigesintomis šviesomis, piktai urgzdami ir dusliai trinksėdami į vieškelio plikšalę, iš miestelio link dvaro išslinko kolona sunkvežimių. Ilga kolona, tamsi kaip laidotuvinė ar kaip juodas, milžiniškas slibinas. Amerikoniški ir rusiški technikos šešėliai... Juodi mirties šešėliai, tarp kurių trūko tik vokiškų, su juodais kryžiais paženklintų bortų. O gal ir buvo? Tamsoje nieko neišskirsi. Kėbulai dengti žaliais brezentais, bet jie atrodė juodi...

Motorų dūzgimas liudijo, kad karo mašinos, labai prikrautos, slinko lėtai, neskubėdamos, įsitikinusios, kad nepavėluos. Štai jau baigia išriedėti iš dvaro, visai sulėtina greitį ir sustoja. Pasigirsta trinksėjimas kabinų durelėmis, skubotas žmonių bėgiojimas. Kažkas kažkam įsakinėja rusų kalba:

- Po trečios raketos pradedame operacijos veiksmus sektoriuose...

- Trečioji raudona, po pusantros minutės užgesus žaliai...

- Dar kartą patikslinti laikrodžius!..

- Pakartokite, kurią valandą operaciją pradedame, jeigu dėl miglos neįžiūrėtumėte raketų.

- Šeštą.

- Sėkmės!..

Vėl sugaudžia motorai, vėl pajuda ilga kolona. Atrodo, sukasi į kairę? Ne, ne visos mašinos pasisuka kairėn. Viena, dvi, trys... aštuonios... Aštuonios mašinos išnyksta nakties apgaubtame kelyje. Likusios devynios riedą į Girelę.

Išnyksta ir šitos. Paskęsta Girelės šešėliuos kaip vaiduokliška procesija. Tik raudonos švieselės, kaip piktos vilkų akys, dar kurį laiką žybsi tamsoje. Vėl karas? Ne. Išsilingavo, išsisiūbavo kariaudami, tai vis dar negali sustoti...

Naktiniai užsiėmimai. Reikia kareivėlius mankštinti. Užsisėdės, o jeigu staiga vėl?.. Reikia, kad rankos nedrebėtų, kai prisieis vykdyti įsakymą. Taip nuo seno ir visur kareivėliui skirta...

Po brezentais, kėbuluose glaudėsi kareivėliai vienas prie kito. Rankomis spaudė šaltus ir kariškos paslapties niekam neišduodančius

automatus, kulkosvaidžius. Prie kojų glaudėsi riebūs, pikti vilkšuniai. Seriožai koją spaudė batas. Kažkuriam ir širdį spaudė. Ne pirma tokia naktis. Ir toji tikriausiai linksmybių nežadėjo. Kol dar tamsu, raketų šviesoje vykdai komandą, o išaušus – nesitiki, kad čia tavo rankų darbas.

Kareiviui galvoti nereikia. Vykdyk! Vykdyk, odą nusinerk, bet vykdyk ir nesvarstyk.

Mašinose siūbuoja kareivėliai. Mašinos irgi siūbuoja. Siūbuoja snausdama Girelė, priglaudusi daug galvelių, net nuo neatmenamų laikų. Ką kalbėti apie pamiškėje dar neužžėlusias ilgas duobes, kuriose hitleriški „vaduotojai" suguldė keletą šimtų nekaltų, šiandien baigiamų užmiršti žydelių. Snaudžia Girelė... Oi, nesnaudžia! Ji mato viską, tik tyli. Ir netyli. Rauda. Rauda tyliai, tai gali išgirsti tik lietuvio širdis ir dangus...

Mašinos baigia išlįsti iš miško. Pusiaunaktis aukštybėse suka Grigo Ratus. Kažkur kažkas seka ir žmogaus lemties tekinį. Sukasi viskas: žemė, žvaigždės, sukasi galvočių protai, kad be reikalo nesisuktų štutbekerių ratai. Šv.Kūčių naktis. Sukasi ir meilės angelai, žmonijai grodami savo nuostabiausiomis arfomis, kad mylėtų žmogus žmogų, kad būtų laimingi užmigę. Sukasi ir keršto demonas su aštriu giltinės dalgiu.

Tolumoje pragydo gaidys. Lyg šuo sukaukė. Gal vilkas? Čia miškai dideli... Rudenį Ročkių, Macevičienės avis išpjovė. Tos pačios, kurios sūnų čia, išstūmę iš ratų, liaudies gynėjai nušovė vietoj bandito.

Vėl sukaukė... Ne, čia ne vilkas, šuo savo dalužę apdainuoja.

Senutė jau kelintą kartą prabunda. Pikčiurna kaukia. Ko jam reikia tokią šventą naktį? Žmonės šneka, kad šv.Kūčių naktį visi gyvuliai žmogaus kalba tarpusavy pasakojasi vargus. Gal ir teisybė? Bet jeigu Pikčiurna kaukia, tai nejauku darosi. Niekuomet taip nėra kaukęs.

Aloyzas prabudo. Lyg sapnas sunkus kamavęs. Gal Pikčiurna pažadino? Suprasi dėl ko prabudęs? Anas tai prie tvarto kaukia.

- Į batus įsispirk... Vėl pradėsi krenkšėti. Ir kailinius užsimesk... – senutė duoda, suprasti, kad nemiega.

Aloyzas žino, tuoj ir bartis pradės. Ras už ką: kam rūkai naktį, duris gerai uždaryk; duonos žiaubrelę būtum numetęs Pikčiurnai.

- Padaviau, – visada atsako Aloyzas. Taip ir būdavo.

Eidamas nakčia lauk, senukas neužmiršdavo daug metų tarnaujančio Pikčiurnos. Tik šį sykį jis niekur nėjo. Basas kojas nuleido ant aslos, primynęs minkštą autą, kurį tikriausiai katinas nuo krosnies numetė. Tamsu, nematyti, gal ne autas? Bet ar labai svarbu? Kojom šilta... Senukas į kelius parėmė alkūnes ir veidą paslėpė delnuose.

Rodos, ramu ramu. Kai delnai dengia akis, dar tamsiau darosi. Akių vokai susispaudžia, net virpa ir viskas nuskęsta į neapčiuopiamas platybes...

Šią naktį Kristus gimsta! Gimsta Atpirkėjas! Iš dangaus atkeliavo pas žmones. Kai dienos metu žiūri į dangų, ten irgi atrodo tamsiai mėlyna, net juoda, kaip šulinio gilumoje. Gal ir danguje taip tylu, ramu ir gera, kaip veidą paslėpus delnuose? Čia nuo visko atitrūksti, leki, skrendi...

Aloyzas sumetė kryžiaus ženklą: šalin, piktos mintys! Dar pasaulyje gyventi reikia. Bus laikas, Dievas pats pakvies ar į dangų, ar kitur. Į dangų Aloyzas nesitiki. Spaudžia senelio širdį, kad gal sūnus Petras ne krikščioniškai pasielgęs. Žmonės šneka, kuo nenori tikėti tėvo širdis. Bet visi kiti tokie geri sūnūs. Ir pats Aloyzas amžių baigia nieko nenuskriaudęs. O gal ir apie aną tik šnekos?

Degs pypkę Aloyzas. Būtinai degs. Kaip nedegs, jeigu prabudo, o dar ir įkyri mintis šaiposi iš jo ramybės. Aišku, Agotėlė irgi bars. Taip jau visą amželį. Ne iš pykčio, iš meilės barasi. Ji gera. Ir jis jai geras. Tik gyvenimas ant jų kažko vis pyksta. Kuomet nustos rūstavęs? Aloyzas jau per aštuoniasdešimt persirito. Sūnūs visi suaugę. Senutė vejasi draugą. Jau ir jai per septyniasdešimt.

Skuba, eina, bėga abu... Brenda per vargus vis tolyn nuo jaunystės – artyn prie nežinios... „Iš vargo, per vargą, dėl vargo“... – galima, būtų sutrumpintai papasakoti judviejų gyvenimą. O gal ir daugumos pasaulyje gimstančios ir myriop einančios žmonijos.

Nuo pat vaikystės Aloyzas brenda per vargelį juodą. Vaikas buvo – tėvo bandą ganė, paaugo – pas svetimus tarnavo. Kaizerininkai atėjo, nuo kariuomenės slapstėsi. Belaisviai buvo naktį užplūdę, paskutinius autus išnešė. Atsirado kažkokie bermontininkai, kažin kokie kalčekai. Tuokart

į savanorius pradėjo šaukti. Vieni už raudonus, kiti už lietuviškus, treti už lenkiškus vadus ragino eiti. Aloyzas išėjo prieš lenkus.

Frontas... Su lenkais ar pabaigė, ar ne, nepamena senukas. Prisimena, kad ties Radviliškiu naktį su bermontininkų šarvuotu traukiniu pyškinosi jų kuopa ir negali užmiršti kaip su rusų žvalgais buvo susitikęs. Bet ar po Radviliškio mūšio, ar prieš tai? Na, ir buvo tada! Sakydavo, kad jie raudoni. Nė velnio. Tokie pat kaip ir visi žmonės. Tik kepurės su juokingais pimpukais, o kaktose išpaišytos žvaigždės. Ir nebuvo jų to žiaurumo matyti, kaip aiškino kuopos vadas, kad jie visus pjauna. Akis į akį buvo susitikęs. Anas tai nešovė! O galėjo. Labai galėjo. Seniai Aloyzo vėlė būtų pro vamzdį nupūsta. Jis pirmas Aloyzą pamatė. Bet nešovė. Pašūkavo rusiškai, duonos gabalą parodė, o kai Aloyzas šūstelėjo arkliui bėgti, raudonasis ilgai rėkavo: „Chleb! Durak, chleb“.

Kuomet pasisakė kuopos vyrams, tie šaipėsi, kvailiu išvadino. Aloyzas savotiškai suprato tą susitikimą. Po kelių dienų, kai vėl teko susitikti, nežinia ar su tuo pačiu, ar su kitu, Aloyzas, pirmas jį pamatęs, irgi nešovė. Tik iki šiol nesupranta savęs: nešovė dėl to, kadangi anas jo nelietė, ar neturėjo jėgų į žmogų šauti? Pajuto tik, kad pirštas prilipo prie šautuvo gaiduko, prakaitas pradėjo mušti, bet nenuspaudė. Tabokos maišelį numetė, pakėlė savo kepurę, kaip būna pažįstamą susitikus, ir greitai greitai nudūmė, paspaudęs arklį šuoliu.

Tiek daug metų prabėgo, o štai dabar prisimena. Tolyn, tolyn viskas bėga... Grįžęs iš kariuomenės, Agotėlę sutiko. Kaip vedė, neaišku ir šiandien nei jam, nei jai. Taip tur būt su visais nutinka.

Vestuvės, vėl nauji planai: norėjo į Ameriką išvažiuoti, užsidirbti kiek daugiau. Padidėjo šeimynėlė – pasiliko Aloyzas, niekur neišklydęs į pasaulį. Liko čia, prie to hektaro, kurį tėvas buvo davęs. Už savanoriavimą valdžia dar pridėjo septynis. Davė pelkėtą kampą, kuriame ir pasistatė namus.

Kas suskaičiuos, kiek vargelio čia išvargta! Iš kaimo į kolonijas kėlėsi... Sartis krito... Viskas plikomis rankomis, kaip liaudis sako, padaryta, sutempta, sukrauta sumūryta, sulipdyta. Kokios molio duobės iškastos! Viskas tai tvartą statant, tai klėtį iš molio drebiant. Arklio netekus, virvėmis ant pečių iš lauko reikėjo akmenis tempti. Abu su Agota.

Taip ne vien Aloyzas Lietuvėlę po carų viešpatavimo kėlė iš praeities. Taip nuo amžių lietuvis nebūgštavo sunkių darbų. „Kas nedirba, tas nevalgo“, – Aloyzo tėvas dažnai sakydavo.

Stambesnieji ūkininkai, kaimynai bandė pasijuokti, girdi, Aloyzas toje pelkėje kaip pempė klykaus. Neklykavo Aloyzas. Sunku buvo, bet apsitvarkė. Jeigu ne karas, suaugę vaikai naują gryčią dabar jau būtų pastatę. Tas karas...

Užaugo? Ponas Dievas, Agotėlė ir Aloyzas tik žino. Na, o jeigu kaimynai šaipėsi, kad vaikais apsikrovė, tai nepakeitė tuo nieko. Petru, Adoliu, Povilu, Kazimieru, Stanislovu juos pavadino. Kūmai krikštijo net neklausdami ar patiks toks vardas, ar nepatiks. Tėvams patiko, visi vaikučiai augo kaip ąžuoliukai. Tik Stanislovas, Stajuku vadinamas, kažin ko buvo ne visai stiprus. Petras – vyriausias. Gal ir vedęs jau būtų, bet vis tas karas... Karas. Nauji vargai. Sunkesni nei per Didįjį karą buvo.

Dabar senukai galėtų pailsėti, tokio amžiaus sulaukę, tiek darbelių nudirbę. Galėtų rusenti, blėsti melsdamiesi Dievui ir dėkodami jam už žilą plauką. O dabar abu dreba iš baimės net šv.Kūčių naktį. Nerimas gaubia senukų namus: pasibels į langą, prasivers durys, praneš kas nors kad jau vienas iš vaikų kur nors nušautas ir turgavietėje paguldytas...

Dieve, pasigailėk! Atėjo mada: nušauna, atveža į miestelį ir pameta lavoną. Būna ir po kelis. Anuokart, kai prie Joniškio susišaudė, tai Joniškyje net keturiasdešimt du turguje buvo paguldę! Klaikus vaizdas: apdegę, kruvini, kuris be galvos, kuris sprogimo išardytais viduriais, kitas pusnuogis ar visai nurengtas – keletą dienų guli numesti miestelio turgavietėje. Tie, kurie ant jų turi pyktį, priėję spardo, apspjaudo, kurie atpažįsta iš savo šeimos ką nors, paslapčia braukia ašaras, bijodami, kad pamatys kas nors, ir, pasitraukę nuošaliau, meldžiasi, ieškodami bent kokio dvasinio pastiprinimo. Kitus užtvindo keršto banga, tykiai išsiverkę jie braukia ašaras ir ieško seno surūdijusio karabino...

Tada vėl naujos aukos laukia Tėvynė: kuris kurį... Tokie laikai užėjo. Bet tėvus visi turi. Ir tik tiems tėvams skaudžioji dalužė: būti žiūrovais...

Kūčių naktis jau baigiasi. Tikriausiai greitai rytas. Pikčiurna ne-

rimsta ir dabar. Kad tik vėl nors staugti nepradėtų. Smarkiau pradėjus šuniui loti, senutė tyliai kalbina Aloyzą.

- Šuniui šalta, tai ir nerimauja... – nerasdamas kuo geriau paguosti draugę, senukas irgi tyliai šnibžda.

Ranka vikriai, rodos, pati palindo po pagalve ir apčiuopė tabokmaišį su pypke, pasitraukė arčiau. Dabar tai bus barnio!

- Vėl smilkysi! – jau garsiau sušneko senutė. – Dievo pasigėdytum, tokį šventą rytą pirmiausiai už tos velnio žolės padūminti griebiesi...

- Agotėl, Agotėl... Su šventom Kalėdom pirma pasveikintumei, o ne bartis... Aš jau ir gryčią peržegnojau, ir poterį sukalbėjau, tai ko man neuždūminti?

- Šuo ne veltui visą naktį draskosi. Apie gryčią slankioja kas nors... O tu degtukus braižysi!..

- Gal pas Adoliuką kas atėjo, tai nerimauja.

- Palauk... Patylėk... Rodos, kažkas sušneko...

- Pasigirdo.

Švininė tyla vėl sukaustė mažą grytelę. Sienos, atrodo, ir tos suartėjo, susispaudė tamsoje.

- Aū, aū!.. – gailiai sukaukė Pikčiurna.

- To betrūko, – brėždamas degtuką senukas pyktelėjo ir godžiai, kaip senas rūkorius, ėmė prideginėti savo seną pypkę.

Ko betrūko? Ar šuns kaukimo, ar degtuko užžiebimo taip nelauktai, ar tos akimirkos, kurią laikas nešė per amžių paėmęs iš lemties? Degtuko šviesa iš tamsos ištraukė grytelės vidaus paveikslą, virpantys šešėliai sujudėjo ant sienų, lubų ir grindų, o tuo pačiu metu stiprūs smūgiai šautuvu buožėmis į duris lyg sudrebino visą pasaulį.

- Otkryvai!..

- Atidaryk!.. – pasigirdo pikti balsai už durų, po langais ir kieme.

- Atidaryk!.. Laušime!.. Skorej!..

Rodos, viskas pajudėjo: tamsa, sienos, žemė, gal ir dangus. Keli šūviai už lango, dar keli smūgiai į duris. Senukas, rodos, buvo beeinąs prie durų, tačiau atidaryti jų nebereikėjo. Jos įvirto į grytelę su visomis staktomis lydimos keiksmų, įvairiausių bildesių. Maži langeliai sužvangėjo,

stiklai pabiro po aslą. Dabar juos traiškė sunkūs kareiviški batai... Akinanti kišeninių lempučių šviesa rėžė į akis ir niūriai ryškino klaikų vaizdą: iš guolio pašokę senukai stovėjo viduryje gryčios vienmarškiniai, prie durų apvirtę du kibirai, vandens liūne apverstas stalas, suolas, nuo suolo nukritęs puodas su bulvėmis, liktarna. Apverstas duonkubilis, pabirusios kalėdinės bandelės... Išsigandęs katinas dar bandė šūstelėti pro išdaužtą langą, bet keli šūviai sustabdė jį tiesiog ore. Apsivertė ir nukrito. Dar pabiro keli lango stiklai, iš tos pusės pūtęs vėjas gūstelėjo kalėdinio ryto gaivumu. Kieme sukaleno kulkosvaidis...

Prie durų, prie langų, visur stovėjo ginkluoti ir uniformuoti žmonės. Jų rankose juodi automatai, kiti tiesiog atkišę pistoletus kažką šaukė, reikalavo, į krūtines įremdami baisių ginklų vamzdžius. Jų buvo tiek daug, kas atrodė stebėtina, kaip telpa toje mažoje grytelėje. Senukai buvo tik du.

„Kur Stajukas?“ – mintis suneramino senutę. Pastarojo čia nebuvo. Jis kamaroje visada miega.

- Kur banditai? – galų gale pradėjo suprasti Aloyzas, ko iš jų reikalaujama.

Klausė lietuviškai, rusiškai, vienas kitą perrėkdami balsai. Klausė dar kažin ko, bet viskas į vieną triukšmą susijungė. Aloyzas prisiminė, kuomet su žvalgais buvo susitikęs, kaip žodis „tovarišč“ į mirtį žvelgiant leido vienas kitą suprasti... Ir dabar, kaip tuokart fronte, jis bandė ištarti „tovarišč“. Bet atsakymas dabar pasigirdo kitoks:

- Svoloč!.. – ir dar kitokie rusiški žodžiai, kurių jis nesuprato.

Kieme vėl sutarškė automatai, sukaleno kulkosvaidžiai. Seno kario ausis skyrė balsus, tai ne vienas, o keli. Net sunkusis! „Adolis ginasi“, - šmėsteli baisi mintis. Drioksteli keli granatų sprogimai čia pat, už lango. Vieni įbėga, kiti išbėga, protarpiais iš kiemo atskrenda su visu triukšmu komandos: Iš kairėėės apeiti!.. Ugnį ugnį!..“

Vienas iš čia buvusių pakėlė liktarną ir leido uždegti. Kitas bandė įžiebti virš stalo kabėjusią žibalinę. Jiems nesisekė! Auksiniais antpečiais pasipuošęs, baltais kailiniais apsisiautęs neatlyžta reikalavęs.

- Kur bunkeris? Kartoju, kur bunkeris?..

Antras, panašus į jį, laužyta lietuvių ir rusų kalba, pirmąjį perrėkdamas, kiša didžiulį kumštį:

- Penkiolika minučių duodu laiko apsigalvoti! Penkiolika minučių! Supranti, senas velnie? Kur slepiasi banditai, parėję blynų valgyti per savo Kūčias? Kur bunkeris?

Jis kišenine elektros lempute apšviečia savo rankinį laikrodį ir vėl kartoja.

- Penkiolika minučių!.. Starik, supranti, mienia panimaješ? Sūnelis pasiduoti penkiolika minučių, sūnelis nepasiduoti, padegti chūtor...

- Petrelis namuose... – nelauktai švelniu balsu įsiterpia, rodos, ne žmogus, o patys kailiniai būtų prašnekę. – Taip, mes žinome, jis namuose. Visi tokią naktį pareina į namus. Kūčios... Jeigu gailisi tėvų, tegul pasiduoda.

- Kūčios buvo vakar. - nežinia dėl ko bando dar aiškinti Aloyzas.

Vėl sprogsta granata, vėl sukalena kulkosvaidis. Iš grytelės iššoka keli kailiniuoti. Jų vieton įbėga kiti. Patylomis aiškina vienam iš karininkų.

- Padegamosiomis!.. – trumpai paliepia jis. Vyrukai skriste išskrenda vėl iš gryčios.

Jiems šaukia įkandin kitas:

- Nė vištos gyvos neišleisti!

- Seni, mes ne juokauti atvažiavome. Penkios minutės jau praėjo! Dabar dar tik tvartas dega...

Senukui, abejoti nereikėjo. Degančių šiaudų dūmai vis stipriau jautėsi, vėjo bloškiami pro išdaužytus langus.

- Dėl Dievo meiles!.. – kažką aiškino kiek nuošaliau tardoma senutė.

- Dar devynios minutės ir... abu keliausite pas savo dievus. Prakeikta banditų motina! Kur bunkeris! – tūžo aukštas, padžiūvęs, odiniu paltu apsirengęs, kariškais diržais apsijuosęs nelauktas nakties svečias, savo išvaizda primenantis kino filmuose vaizduojamus gestapininkus. Jis lėtai iš delno į delną mėtė sunkų trofėjinį mauzerį.

- Dar aštuonios minutės... – nutęsdamas lingavo galvą.

Girdėti degančio tvarto ūžesys. Dūmai pradėjo graužti akis.

Gal iš kaimo būtų bėgęs kas gesinti, bet šūviai visiems leido suprasti, kad čia ne paprastas gaisras, gal tik visko pradžia.

Kaime vieni meldėsi, kiti paskubomis atrišinėjo galvijus tvartuose, kad greičiau išleistų, jeigu ims ir jų sodybas deginti. Iš kulkosvaidžių ir automatinių šautuvų liejamas kulkų lietus raižė aplinkinių kiemų padangę. Padegančios ilgomis juostomis driekėsi visai pagal žemę, baisenybių nemačiusius žmones nematoma ranka vertė žegnotis, net ir klauptis.

Karas visada toks būna. Bet jis jau seniai pasibaigė? Klasių kova... O kas ji tokia? Ką reiškia žodis klasė? Kokiai klasei priklauso Aloyzas? Kokiai klasei priklauso Agotėlė? Stajukas?

Petras!.. Petras kažką padarė, kuomet keturiasdešimt pirmaisiais traukėsi rusai... Jis tada su kitais dviem ten ant kalnelio sustabdė net devynis sunkvežimius raudonarmiečių. Ir politruką, bandžiusį gintis...

Kas buvo, to nepaneigsi. Buvo jaunas pramuštgalvis, turėjo surūdijusį seną „Koltą“, pasikvietė draugus. Tie su medžiokliniais šautuvais sutūpė rugiuose prie vieškelio, o pats išėjęs į kelio vidurį, ėmė šaudyti į viršų kai kolona mašinų baigė užvažiuoti į kalnelį. Sustojo mašinos. Pagalvojo, kad didelė jėga juos apsupo. O kas tikrai žino, ką pagalvojo atsitraukiantieji? Suprantama, jeigu būtų žinoję, kad tik trys juos stabdo, vargu ar taip būtų pasidavę... Nesitikėjo tokio įžūlumo. Atidavė ginklus, paklusniai susėdo vėl į mašinas ir nuvažiavo. Pastotes varė paskui iš kaimo, kad suvežtų atimtus ginklus.

Gėrėjosi, kad vokiečiams jų neatidavė. Apylinkių vyrai išsidalino ir visą okupacijos metą vaikščiojo po kaimą šautuvuoti. Būdavo, pasigirsta, kad vokiečiai atvažiuoja į kaimą, dumia visi pamiškėn, iš palėpių ištraukę tą laimikį. Ne pasalos vokiečiams ruošti, ne. Krūmuose paslėps, būdavo tuos šautuvėlius, vėl grįžta į kaimą, kaip niekur nieko. Tiksliau, kaip senesnieji sako, buvo tik bėdos sau įsitaisę: vokiečiai ras ginklą namuose, nepažiūrės, kokius poterius tu moki. Aloyzas ir barėsi ant Petro, ir geruoju aiškino apie galimas pasekmes ateityje. Štai dabar ir dega...

- Šaudėsi, nepasidavė, už tai ir uždegė...***

Bandantys išlaikyti „aukso vidurį“, numoję ranka abejingai taikys priežodį: „Mišką kerta, skiedros lekia“. Čia skiedros nelėkė. Tik dūmai

gaubė visą, apylinkę, liepsnos ir trasuojančios kulkos draskė dangų. Baubė, žviegė galvijai degdami pririšti tvarte, sniegą dažė žmonių kraujas...

- Nekaltų gyvulėlių pasigailėkite! – netikėtai į baudėjų šūkavimus lyg nekreipdamas dėmesio, riktelėjo senukas ir metėsi durų link.

- Stok!.. – pasigirdo balsai.

Kažkas klaikiai nusikvatojo. Odinis ilgšis, iš delno į delną permetęs mauzerį paniekinančiai šypteli:

- Kvailas senis.

Lėtai senuko pasmakrę paliečia mauzerio vamzdžio galu, patyli akimirką ir priduria keistai ramiu balsu lyg pamokančiai:

- Vieną tavo banditą jau paguldėme kieme... Tu šoki į ugnį dėl nusususio kuino ar karvės? Pagalvok apie save ir apie savo senę! – užbaigia jau šaukdamas.

- Į klėtį tą raganą! Ten prakalbinkit. Įsakau: prakalbinkit! Gal nemokate? Boba prašnekės... Vertėją pasiimkite... – SS tikriausiai lygiai taip pat elgdavosi gestape su savo tardomaisiais. Ir paliepimai tur būt tokiu tonu skambėdavo.

Paliepimą davė šį sykį ne esesininkas, o storokas, NKVD uniformą apsirengęs, baltais kariškais kailiniais apsivilkęs karininkas. O gal tik taip apsirengęs? Gal jis?.. Ir iš tiesų, kas jis?..

„Jis tur būt vyriausias?“ – pagalvojo senukas. O gal visų vyriausių vyriausias? Juk jis liepė uždegti ir net vištos neišleisti. Jis galėjo ir liepti, ir neliepti. Kaip keista: nuo žmogaus noro priklauso kam dar gyventi, kam jau gana po šį pasaulį trintis. O gal negalėjo neliepti. Jam irgi kažkas liepė. Jis irgi liepia...

Orą vėl sudrebina du stiprūs sprogimai. Vėl viskas nutyla.

Aloyzas suprato: sprogo abi granatų dėžės, kurios dar nuo keturiasdešimt pirmųjų gulėjo Petro paslėptos po šienu. Jos buvo prie pat įėjimo į Adoliuko slėptuvę! „Nebėra Adolio“, - skaudi mintis persmelkė kūną. Vieno sūnaus nebėra tikrai.

Bet ar galėjo senukas ką pakeisti? Ar galėjo jis tiems piktiems žmonėms pasakyti, kai jie klausė, kur bunkeris? Būtų paėmę, o paskui?.. Adoliukas tik nuo armijos slėpėsi, bet... O paskui?..

Tėvas negalėjo būti savo sūnaus išdavikas. Ne. To būtų per daug. Žeminti savo giminės garbę? Dabar jo nebėra, tikriausiai, bet ne pats tėvas jį bus atidavęs į tų baisių žmonių piktas rankas. Neapsiriko senukas, kad Adolio nebėra gyvo. Klydo tik tiek, kad sūnus žuvo kelios minutės dar prieš sprogstant granatoms. Jis bandė ištrūkti iš apsiausties prisidengęs pažeme plaukiančiais dūmais. Dabar gulėjo kieme. Baltas šventų Kalėdų ryto sniegas aplink raudonavo, juodavo, jis jau buvo toli toli nuo rūstybių pasaulio.

Minutės bėga greitai. Amžiai irgi greitai. Kas greičiau, amžiai ar minutės? Gal amžiai greitesni.

Amžiai bėga greitai. Minutės lėtai. Jis stovi su Stajuku dabar prie durų, kieme. Dabar jie eina basi per kiemą. Juos varo. Kur? Negalvoja Aloyzas. Iš degančių trobesių kaip gyvatės raitosi liepsnų liežuviai.

Žvilgsnis sustingsta ties sūnaus lavonu. Žemė lyg juoda, kraujas irgi pajuodęs ant tako. Kiek tolėliau iš tvarto ištrūkęs, bėgęs ir kulkų pakirstas jautukas. Tas pats, kurio pavasarį sulaukę taip džiaugėsi.

Nežino senukas, kad Adolis, dūmais prisidengęs, dar bandė ištrūkti iš to pragaro. Nepavyko. Kulkosvaidis spjaudė karštu švinu tiesiog į krūtinę. Jis negalėjo nespjaudyti. Kulkosvaidžio gaiduką spaudė ranka, vykdanti įsakymą: „Neišleisti gyvos net vištos"...

Adolis gulėjo veidu įsikniaubęs į kruviną, pajuodusį sniegą. Nejuto senukas, kaip linko jo keliai. Jis priklaupė, lyg norėdamas iš arčiau pažiūrėti, ar tikrai jo sūnus.

Ne, nereikėjo jam tikslintis, savo vaiką Aloyzas pažino iš visko, kaip gali pažinti tėvas sūnų. Pažino iš to balto megztinio, kurį dar vakar vakare motina davė persirengti šventėms. Pažino iš išsidraikiusių plaukų, iš sulenktų kojų. Pažino, bet greta stovėjęs ginkluotas žmogus tikriausiai suabejojo. Sunkiu karišku batu jis apvertė nušautąjį.

- Įsižiūrėk, gal ne tavo? Ar tavo, seni? Nebežudys daugiau kitų... Tai bent svoločius...! Kryžių rankose suspaudęs dar tebelaiko!

Dabar ir senukas pamatė: kruvini, dar nesustingę sūnaus pirštai kietai laikė suspaudę vadinamąjį „laimingos mirties kryželį". Tą patį, kuriuo tikėti, išmokė motina.

Sunkus batas iš stingstančių rankų išmušė kryželį. Kažkur nukrito kryželis į sniegą. Auštantis rytas ir gaisro šviesa senukui leido įžvelgti, kaip nuo kulkų sudubusi Adolio krūtinė. Balto megztinio siūlai kulkų buvo įtraukti... Daugybėje vietų atrodė, kad įsisiurbę. Bet megztinis vos sukruvintas. Tik krūtinė, sugėrusi tiek švino, atrodė ne Adolio. Taiklaus būta kulkosvaidininko.

Šautuvo buožės smūgis senuką parbloškia kniūpsčią... Vėl stipri ranka už peties suėmusi kelia jį.

- Ten, prie daržinės! – kažkas paliepia pakėlusiam.

Per gaisro ūžesį tarytum girdėti moteriškas klyksmas... Senukas atsisuka klėtelės pusėn, bet ten nieko nematyti. Tik dūmai ir ugnis. Dega jau ir gryčia, dega klėtelė, tvartas. Dega ir klojimas. Dega viskas, kas per tiek metų buvo vargais negalais pastatyta.

„Ten prie daržinės!"... – aidi it kažkur girdėti žodžiai.

„O gal tas ir yra visų vyriausias?" – pats nežino dėl ko spėlioja Aloyzas.

„Ne. Ne tas. Vyriausias miestelyje"...

„Irgi ne. Vilniuje?" „Irgi ne". „Maskvoje?"...

Palieka neatsakyti klausimai.

Senuko ranka tvirtai spaudžia sūnaus virpančią ranką. „Gal ir jis supranta, kas čia dedasi" , – su nerimu nužvelgęs sūnų, akimirkai sustoja Aloyzas.

- Kur Agotėlė?

Kur dabar tiek metų per vargus kartu ėjusi draugė? Kur? Ją nuvedė į klėtelę... Senuko akys liepsnų sūkuryje ieško klėtelės. Rado. Vėjas bloškia dūmus, pasirodo molinė iki raudonumo įkaitusi buvus klėtelė. Belangė, baisi iki šiurpo. Kaip šmėkla juodomis akių kiaurymėmis. Daugiau ten nematyti nieko. Nemato senukas, kaip prieklėtyje ugnis glosto, naikina piktų žmonių darbo paskutiniąsias žymes. „Ji moteris, senutė... Pasigailės", - sumeta save ramindamas Aloyzas. Šūvių jau nebesigirdi. Kaupiasi šiurpi kurtinanti tyla. Tik ūžia, ūžia liepsnos, blaškomos, pakildamos į dangaus gilumą ir vėl staiga, rodos, nučiuoždamos pažeme. Jos ūžė, šimtais balsų, per kuriuos senuko ausys nugirdo tolimą šaudymą.

Dusliai, bet lygiai, be pertraukų kaleno kulkosvaidis. Aloyzas smeigė savo žvilgsnį į tolumą: virš miško matėsi ryški tolimo gaisro pašvaistė. Kulkosvaidis tęsė savo melodiją. Nuaidėjo keli duslūs sprogimai, medžių viršūnės paraudusiame danguje dar ryškesnės pasidarė. „Ten... irgi degina“ , - lyg sau, lyg paaiškindamas kažkam, vos girdimai ištarė senukas. Dar ilgai sakė kažką, bet pikti keiksmai nustelbė jo žodžius.

- Kojų nepavelki?.. Vikriau!

- Seni, penkiolika minučių jau praėjo. Pagalvojai bent vieną kartą gyvenime kiek gudriau, ar nusprendei ir dabar tylėti?

- Seni, paskutinės tavo minutės. Kur bunkeris? Kur kiti, kas buvo atėjęs vakar vakare? Atsakyk, sena dvėseliena!.. – aplink rateliu apstoję dabar šūkavo keli kailiniuoti kariškiai. Bet, kaip keista, jokios baimės!

- Kastuvą imk... Rauskis čia duobę sau ir visai savo giminei! – bre-zentiniu diržu susijuosęs, ištrūkinėjusiomis sagomis žalią vatinuką vilkintis, dar gana jaunutis liaudies gynėjas šūktelėjo senukui.

Nepaslinko Aloyzo ranka paimti kastuvo. Nuo sunkių darbų pūslėta, sugrubusi žemės artojo ranka lėtai pakilo prie viršutinės baltinių sagos ir grubūs pirštai pamažu ėmė traukti iš užančio prakaite prisigėrusį drobinį siūlą, kuriuo ant kaklo jau daug metų prie krūtinės saugojo šventosios Marijos medalioną.

- Stanislovai, persižegnok ir pabučiuok...

- Ar, mus šaudys?. . – apsižvalgęs su vos pastebimu nerimasčiu paklausė sūnus.

Iš pažiūros augalotas atrodė vyras. Stiprus. Tėvams visada geras, nors kaimynai sakydavo, kad nelaimingas. Dabar Aloyzas, pažiūrėjęs į sūnų, suabejojo: „Vis tik gal jis laimingesnis už mus... Nežino, nesupranta, ką žmonės daro vieni kitiems. Jo širdis be pykčio, be pagiežos, be keršto... Ji sustos plakusi be jokios nuodėmės tame nuodėmingame pasaulyje. Ji atleis visiems už viską... “

- Persižegnok, Stanislovai... – tykiai pakartojo senukas. – Sūneli, pabučiuok ir kryželį, kurį ant kaklo turi.

Stanislovas paklusniai užkišo ranką už marškinių ir išsitraukė mažytį balto aliuminio kryželį, pakėlė prie lūpų. Driokstelėjo šūvis, odine pirštine mūvėjusi baudėjo ranka vėl pakilo, vėl šūvis. Stanislovas lyg krūptelėjo, keistai pasisuko į savo žudiką ir sukniubo, prie tėvo kojų.

- Tai kur bunkeris?.. – tartum tik dabar nutrauktą pokalbį su įtūžiu rėkte išrėkė odiniu paltu apsitempęs ilgšis. – Kur Petras?..

- Tegul atleidžia jums Dievas, nes...

Vokiškas mauzeris spjaudė ugningas kibirkštis, šokinėjo ilgšio ranka, o greta tarškė automatas. Nutilo Aloyzo nebaigti žodžiai. Jie nutrūko amžinai, kaip visada nutrūksta tokią akimirką. Jie nutrūko, kaip nutrūko ir paties senuko vargingas gyvenimas...

- Gyvatė!.. – aukštas, tikriausiai fronte perskrostu veidu, susuktu apatiniu žandikauliu liaudies gynėjas niršo ilgai. – Banditų prisiaugino, o mums apie Dievą dar inkščia.

Kas jis? Gal jis pats vyriausias? Už ką jis pyksta ant to senuko? Kas pasakys, ar jis įsakymą čia vykdė taip įpykęs, ar tik...

Įsakymas. Įsakymo nevykdyti – prasikaltimas. Jie vykdė. Tą naktį daug kur Lietuvoje vykdė tą įsakymą, valė...

„Valyti“ žodis taikus. Bet po juo pikti žmonės paslepia baisius dalykus. Hitleris „valė“ Lietuvą, dabar – Josifas Visarionovičius su savo pagalbininkais. Praeis kiek laiko, vers Josifui ar dar kam kaltę, sakys, kad padarė klaidų... Deja, iš kapų neprikels nekaltai nužudytų žmonių. Neprikels. Ir iš tų kaltinimų juoksis užaugusios kitos kartos. Gal nedrąsiai, bet, supratę teisybę, tvirtai sakys: „Pats Stalinas neatvažiavo čia, kad nušautų ir į ugnį įmestų senutę. Čia žudė tie, kurie turėjo teisę...“

... „Išvalė“. Jeigu ne pelenai ir klaikūs pamatai, tikrai būtų švari vieta, kaip nebūta sodybos! Dienai išaušus, nakties svečiai suvarė apylinkės gyventojus, kad atpažintų lavonus. Senutės atpažinti ilgai nepavyko, nes ilgai jos nerado. Tik, kuomet visai išblėso gaisras, klėtelės tarpduryje kažkas pastebėjo kojas. Jos buvo nesudegusios. Išsisaugojo po užgriuvusios sienos moliais. Atpažino ne iš veido. Veido nebuvo. Galvos nebuvo.

Tik kailinių diržėlį atpažino juos siuvusi siuvėja, ir po kailiniais dar likęs gerokas pluoštas plaukų liudijo, kad tai senutės palaikai.

Kaimynai kasė didelę duobę skubėdami, nes dar nebuvo gauta leidimo laidoti. Į drobules susuktus lavonus palaidojo kiemo viduryje, prieš sudegusios daržinės duris.

Taiklieji šauliai nedalyvavo laidotuvėse. Pagrasinę, kad su visais taip padarys, jeigu banditus įsileis, išvažiavo miestelio pusėn. Sunkūs

štutbekeriai gausdami nutolo vieškeliu. Iš brezentais dengtų mašinų girdėjosi liūdnoka kariška daina:

... I na listjach suchich,
Trupy miortvych banditov ležali.

Sena daina. Dar Felikso *(Deržinskis E.B.)* laikų žygio daina. Plėšė ją iš visų plaučių kareivėliai mašinose, lyg norėdami svaiginančiame triukšme užmiršti, kas dar taip neseniai įvyko.

„Įvykdytas įsakymas“... – galvojo vyresnieji.

1955 m.

Šv. Kalėdų rytą. Tap. V.Vaineikio

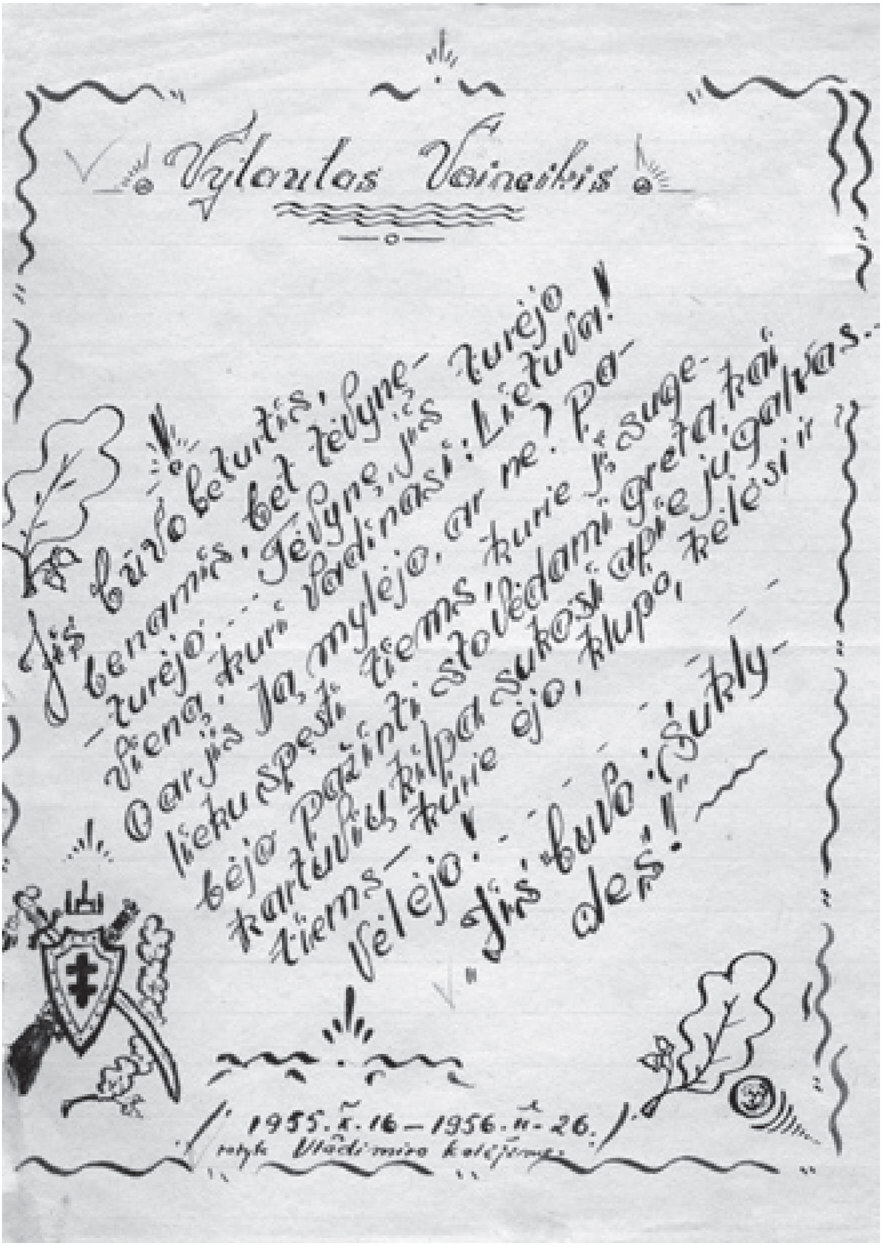
D Ė M Ė S
V. Korsakas

Mūs istorijoj baltosios dėmės...
Bet yra ir juodų, raudonų
Ir šiandieną, bendrai jas paėmus,
Net pažvelgt nelabai malonu.

Žymu kruvinos pėdos per žolę,
Ilgi sunkūs keliai tremtinių.
Daug lig šiolei negrįžę namolei:
Mirė jie mirtimi kankinių.

Ten Igarkoj, Tiumenėj, Vorkutoj
Dūli kaulai žmonių artimų.
Daug, oi daug kam ten teko pabūti,
Nematyti gimtųjų namų.

Ak tos dėmės ir baltos, ir juodos.
Kur ir kas pagaliau jas išriš?
Jos dėl mūsų, kai rudenį gruodas,
Ir jų nieks niekada neužmirš.

Vytautas Vaineikis

Jis buvo beturtis, bet tėvynę turėjo
benamis, bet tėvynę jis
turėjo... Tėvynę jis
vieną, kuri vadinasi: Lietuva!
O ar jis ją mylėjo, ar ne? Pa-
lieku spręsti tiems, kurie jį suge-
bėjo pažinti stovėdami greta, kai
kartuvių kilpa sukosi apie jo galvas..
tiems — kurie ėjo, klupo, kėlėsi ir
vėl ėjo!
Jis buvo išūkly-
des!

/ 1955.X.16 — 1956.II.26. /
rašyta Vladimiro kalėjime.

Vytautas, turėdamas menkiausią galimybę, rašydavo laiškus į laisvę, gražiai juos iliustruodavo

PABĖGIMAS IŠ SIBIRO

1955 X 16 – 1956 II 26
rašyta Vladimiro kalėjime

Taip, brolau, prisimenu!

Tai buvo 1949 m. rugpj. 1 d. vakare. Besileidžiančios saulės spinduliai, rausvai dažė Šiaulių ir Ginkūnų ežero ramų paviršių. Prastai asfaltuotu plentu, sukeldamos dulkių debesis kursavo automašinos. Ežero lankos ir švendrės, tarytum gaisro pelenais, dengėsi plento dulkėmis. Oras buvo tvankus. Visą vasaros žalumynų kvapą laikė nustelbęs benzinas, įvairūs tepalai, gyvulių ir žmonių prakaitas, taip kaip paprastai būna vasaros metu mieste. Žinoma, čia buvo priemiestis. Čia nebuvo girdėti viso mechanizuoto triukšmo, kuris duoda miesto gyvumo vaizdą pačiame centre. Šis priemiesčio rajonas vadinamas „Kalnelis“. Gatvės negrįstos, be šaligatvių. Namai daugiausia mediniai. Rajonas neypatingas, išskyrus tai, kad jam priklausė odų fabriko srutomis užterštas ežeras, kurį dažnai šiauliečiai su apgailestavimu minėdavo: „Davė Dievas Šiauliams ežerą, bet Frenkilis jį atėmė iš mūsų ir pavertė iš jo šiukšlyną“. Tikrai, šiauliškiai jame negalėjo maudytis. Jis tarnavo kaipo dekoracija. Savo ilgumu išsitiesęs trejetą kilometrų gulėjo be naudos jaunimui. Kiekvienas, eidamas plentu ir metęs į jį žvilgsnį, giliai atsidusdavo, kartodavo anksčiau minėtą šiauliškių trumpą „komplimentą“, nubraukdavo nuo kaktos sūrų prakaitą ir žengdavo toliau...

Taip pat sunkiai atsiduso šį vakarą dar vienas jaunuolis, sparčiai žengdamas paplentės takeliu link „Kalnelio“. Bet jo veido bruožuose po atsidusimo nė minutei nesireiškė ežero nevertiškumo apgailestavimas. Akyse žybčiojo kažkokia paslaptinga džiaugsmo ugnelė. Lūpomis bėgiojo šypsenos zuikučiai ir jaunuolio mintys skraidė kažkur toli toli net neišgirdo, jog jau kelintą kartą paeiliui jį kažkas šaukė iš paskos vardu.

- Vytka! – staiga jo susimąstymus nutraukė pažįstamas balsas greta jo.

- Aha, Algirdas, kaip tik aš einu pas tave.

- Tu turbūt apkurtai po velniais. Aš važiavau mašina, žiūriu tu beeinąs. Šiaip taip prisiprašiau šoferio, kad sustotų, iššokau, šaukiu, šaukiu, o tu lyg negirdėtum... na kas geresnio, kada grįžai, kur galvoji leisti atostogas?

- Kaip tai kur? Juk važiuotum kartu...

- Irkutskan? – Algirdas nutraukė Vytauto žodžius.

- Taip!

- Po šimtas perkūnų, aš galvojau, kad tu juokus kreti ir šiaip sau kalbi. Tai tu tikrai važiuosi?

- Koks tu keistas. Aš tau sakiau kartą, reiškia taip. Na, o tu paėmei bilietą?

- Ne.

- Reiškia, važiuosiu aš vienas.

- Vytka, tu pagalvok, aštuoni tūkstančiai kilometrų. Be jokio pasiruošimo, kokia ten pramoga tau bus? Net ir maistui neužteks pinigų, o ką jau kalbėti apie kitką.

- Algi, tu gerai žinai mane?! Neatkalbinėk, nes aš lygiai toks kaip ir tu. Pasakyta – padaryta! O be to, aš įsivaizduoju, jog kelionė juo vargingesnė – tuo daugiau nuotykių ir įdomumų.

- Bet, Vytka, ar mes negalime atidėti kitiems metams. Gausime atostogas, taip pat bilietus geležinkelio nemokamus. Šiek tiek pinigų užsidirbtum...

- Ne, Algi! Taip metai po metų bėgs ir... vienu žodžiu kam atidėti rytdienai, jeigu aš esu jėgose tai atlikti šiandien.

- Suprantu, suprantu tave. Pasiryžai Mindaugui siurprizą padaryti, cha, cha, cha.

- Aišku. Tu įsivaizduoji, kartu užaugome, kartu mokėmės – draugai nuo kūdikystės lopšio. Jis man rašo: „Vytka, kodėl neparašai man laiškų – tingi, pamiršai draugą!“ Aš jam įrodysiu, jog aš jo nepamiršau. Tu įsivaizduok kokia jam bus staigmena. Aš specialiai jam paskutiniu metu nieko nerašau ir štai vėlyvą vakarą pabeldžiu į jo kambario duris. Atversiu pats ir jis išvys mane ant savo kambario slenksčio. Cha, cha, cha, cha, aštuoni tūkstančiai kilometrų – niekis prieš pasiryžimą, a?

Vytauto tėvas Karolis Vaineikis (išradėjas)

- Vytka, kadangi tu taip užsispyręs, aš nebeturiu ką sakyti. Man liko tau palinkėti laimingos kelionės, žinoma, jeigu būčiau žinojęs, kad tu tikrai važiuosi, o ne juokauji, nors iš šalies atrodo truputį „Donkichotiškas žygis", bet kaip draugas važiuočiau sykiu. Na, o dabar vėlu jau, bilietas man tik lig Šiaulių.

- Na gerai, kitais metais abu važiuosime atostogas praleisti į Kaukazą.

- Būtinai! Tik tu sugrįžk, papasakosi kaip tas stebuklingasis, garsusis Sibiras atrodo, o kitais metais susidarysime kompaniją didesnę ir kaip keliautojai cha, cha, cha.

- Ko tu juokies?

- Vytka, žinai truputį ir juokinga. Kiek tu turi kelionei pinigų?

Vytautas pajuto kaip veidu perbėgo lyg karšto vandens srovė. Jo kišenėje buvo lygiai šimtas rublių. O teisybę pasakyti draugui,

bus lygu prisipažinti „Donkichotu“ esančiam. Pasaulyje maža tokių pramuštgalvių, kurie drįs su šimtu rublių leistis į aštuonių tūkstančių kilometrų kelionę.

- Trys šimtai rublių! – drąsiai atsakė Vytautas ir pajuto savyje pasibaisėjimą, nes pirmą kartą sumelavo savo ištikimam draugui.

- Meluoji, iš kur pas tave tiek? Už atostogas gavau keturis penkiasdešimt. Pirkai rūbus, matau esi naujais tufliais (pusbačiais). Gal nušvilpei kur?..

- Nuo kurio laiko tu mane pradėjai skaityti vagimi? – rūsčiai nutraukė Algirdo žodžius Vytautas.

- Tu nepyk, bet iš šalies taip atrodo. Aš juk gerai žinau tavo visus pajamų šaltinius ir sakau kaip draugui...

- Gerai, na ir kas jeigu neturiu tiek?

- Nieko ypatinga, kelionė bus įdomesnė, – su šypsena pabaigė Algirdas ir kiek laiko patylėjęs pridūrė – Aš irgi pirkau rūbus, dar šiek tiek smulkmenų ir pabaigiau savo pinigus. Štai, imk dar turiu penkiasdešimt rublių, o tai tu „Naujasis Donkichote“ badu pastipsi tokiame tolimame žygyje.

- Nereikia! Turiu aš tau sakau! – nukaitęs spyrėsi Vytautas.

- Gerai, kad turi, bet paimk ir nuo manęs. Vis bus daugiau...

- Dėkoju – užkimusiu balsu pratarė Vytautas ir paslėpė kišenėn Algirdo paduotus pinigus.

- Tai ką, gal užeisime pas Mykolą? Su Vale atsisveikinsi.

- Algi, kam tu man prikaišioji Valę?

- Ką aš padarysiu, jeigu tu į kiekvieną smulkmeną kreipi dėmesį. Na, su Mykolu atsisveikinsi, su ja galėsi neatsisveikinti, jeigu nenori. Ten ateis daugiau draugų, atsisveikinsi su visais. O kuomet išvažiuoji?

- Galvoju trečią ar ketvirtą šio mėnesio.

- Ko delsti tau tas kelias dienas, tau ir atostogos kelyje pasibaigs. Parvažiuosi, gausi ketvertą mėnesiukų SDK.

- Ir kas? Taip ar taip, tu pats matei kas per gyvenimas tame Kenigsberge. Ketvertą mėnesių pailsėsiu po kelionės ir galėsiu eiti į Šiaulių geležinkelio depą, čia motina, čia draugai...

Vaineikių šeima su Vytuku

- Dėl šito ir aš neprieštarauju, Vytka.

- Ką tu, irgi negalvoji gyventi tame pragare?

- Aišku! Gal aš tėvą ir motiną užmušau, kad turiu tame Kenigsberge griuvėsių kalne trūnyti?

- Bet, žiūrėk, Algi, iš pradžių bandyk kaip nors kitu keliu... parašyk į Vilnių geležinkelio ministerijon, gal jie patys leis likti gimtajame mieste.

- Bandysiu. Mykolai! – pusbalsiu riktelėjo Algirdas.

- O kur judu keliaujate? – pakėlęs ranką pasisveikinimui, skersai siaurą Purienų gatvelę bėgte priartėjo dar vienas jaunuolis, kurį Algirdas pašaukė Mykolu. Tvirtai, draugiškai paspaudęs savo jaunų bičiulių rankas apipylė juos eile klausimų.

Žinoma, visi pašaliniai kasdieniai klausimai tuoj pat atsimatė. Kuomet Mykolas sužinojo Vytauto pasiruošimą ir griežtą nusistatymą tolimajai kelionei – jo veide blykstelėjo susirūpinimo šešėlis, bet po kiek laiko, prie vakarienės stalo, Mykolo nedideliame kambarėlyje suskambėjo atsisveikinimo proga lietuviška dainelė, gaida ir vėliau dažnai primindavo Vytautui tą atsisveikinimo valandėlę...

Sutemo, vakaras... Virš ežero pakilo tirštas rūkas, kuris tarytum pilkas šydas gaubė Šiaulių miesto namų kontūrus. Gaubė dulkėtas ežero lankas ir švendres. Gaubė vienišą mažytę valtelę, kurioje Vytautas ir Valerija atsisveikinimo proga ryžosi nakties metu perplaukti į antrą krantą ir atgal.

Pakeliui niekieno netrukdomi galės pasakyti viens kitam, ką jautė per savo ilgą draugystės laikotarpį. Tai buvo paprasta dviejų jaunuolių kalbos tema, kai paliečiamas žodis „meilė“. Jos abu dar nepažinojo, tik jautė vienas kitam stiprų nesuprantamą draugiškumą. Jautė tai, ką jaučia brolis sesei, sesė broliui savo, švelniam sapno pilkumui ir nerimasčiui...

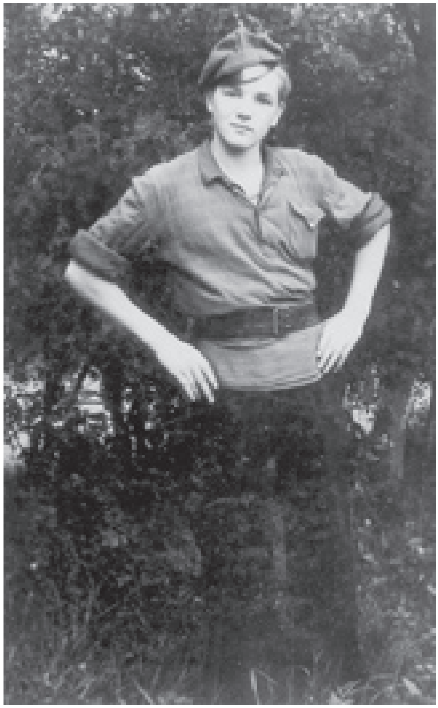
Po kiek laiko jų valtelė vėl pasiekė krantą, nuo kurio prieš gerą pusvalandį atsiskyrė. Aplink buvo tylu. Atrodė, jog tas triukšmingas miestas miręs.

- Sudiev, Valyte! – kurį laiką paėjus plentu Vytautas nutraukė aplink susidariusią kapų tylą.

- Sudiev!.. – atsakė ji tyliai. – Tikiuosi dar susitiksime.

Vytauto tėvas Karolis Vaineikis

Vytautas Vaineikis. Šiauliai. 1949.12.15

Vaineikienė su sūnumis. 1927 m.

- Būtinai. – truputį lyg sutrikęs patvirtino Vytautas. Ir nors buvo tamsu, bet judviejų žvilgsniai susitiko. Dar kažką lyg norėjo sakyti Vytautas, dar kažką pynė jo mintys atsisveikinimui, bet viską užbaigė pakartodamas trumpą „sudiev“, ir, gavęs į jį tą pat atsakymą, išnyko ežero rūku ir nakties tamsa apgaubtame plente link miesto.

- Gerą rytą, teta! – kitą dieną Vytautas pasveikino savo tetą.

- Vyteli, kaip tu čia pas mus atklydai taip anksti. Pėsčias ar važiuotas? Sėsk, sėsk, pavargęs.

- Nelabai, penkiasdešimt kilometrų kelias geras, išvažiavau jau saulutei pakilus...

- Dviračiu?

- Taip!

- Štai ir svečias! Sakiau, kad bus svečių, katinas prausiasi, - juokaudama teta tęsė savo kalbą. Ji ruošė pusryčių stalą. – Kas naujo? Kaip mamytės sveikata? Kaip tau sekasi?

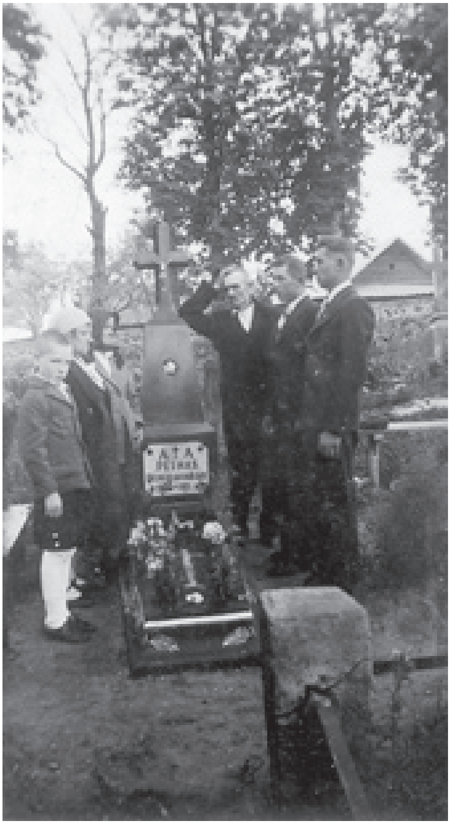
- Šiaip sau, neblogai... Pabaigiau mokyklą, pradėsiu dirbti, - nesivaržydamas atsakinėjo į tetos klausimus. – Gavau mėnesį atostogų. Mamos sveikata nebloga, - viską Vytautas pasakojo nuosekliai, bet savo būsimąją kelionę nuslėpė. Jis slėpė ne dėl to, kad jis nenorėtų pasipasakoti savo didžiųjų užmojų, bet todėl, kad jis žinojo, jog teta buria kortomis. Vytautas norėjo įsitikinti, ar turi kiek nors vertės tie kortų burtininkai, spėjikai, ar tai visiškai grynas „bobų tauškalas“. Nors šį penkiasdešimtį kilometrų važiavo ne dėl kortų būrimo ir ko nors kito... Jis važiavo aplankyti giminaičių... Važiavo dar kartą susitikti su „Vanagu“ ir kitais... Pas tetą Pintulienę užsuko tik apsilankyti ir apsižvalgyti, ar nėra svetimo apylinkėse ypatingai pavojingo!

Žinoma, prie to paties, būdamas kaip tik dabar pas tetą „burtininkę“ nutarė išbandyti ir jos „galybę“.

Laikas bėgo. Jau priešpiečiai ir pietų laikas, bet Vytautas tetai nerodė nė mažiausio skubinimosi, iš kurio ji galėtų susidaryti jo susirūpinimo vaizdą, bei jog jis interesuojasi apie savo ateitį. Tiktai po pietų, kuomet saulė pradėjo ristis link vakarų horizonto, Vytautas lyg iš nuobodumo pradėjo prašyti tetos, kad ji išmestų jam kortas.

Povilas Vaineikis - Vytauto vidurinysis brolis, rusų sušaudytas 1944 m. ties Šiauliais

Pašventinat V.Vaineikio senelio kapo kryžių. Šiauliai. 1938 m.

- Na gerai, jeigu tu jau taip nori, aš išpildysiu tavo prašymą, – po kurio laiko teta Vytautui davė sutikimą ir sugrubusiomis savo senomis lyg tikros burtininkės rankomis iš lėto pradėjo ant stalo rikiuoti kortas. – Ne, aš tau nemesiu jų ir nieko, sūnau, nesakysiu, - staiga, nubraukus krūvon kortų kaladę, prabilo teta.

- Bet kodėl, tamsta, pasakyk, ką jos ten rodo. Vestuves, mirtį, kalėjimą ar pinigus? Sakyk – nerimaudamas vėl pradėjo prašyti Vytautas, bet, žinoma, nė trupučio neišduodamas savo paslapties.

- Oi vaike, tu pristojai prie manęs kaip piktas pinigas, – vėl antrąkart priklabėta teta išskleidė aptrintas margas kortas ant pajuodusio stalo. Bet vos porą kartų pervedus akimis savo žvilgsnį per lygiai išrikiuotas keturias kortų eiles, taip pat, kaip ir pirmąjį kartą, nieko nepasakius tik giliai atsidusus, surinko kortas kaladėn.

- Ne, aš tau nemesiu kortų, sakiau kartą, reiškia viskas...

- Teta, kodėl? Tamsta, pasakyk, nebijok, aš neišsigąsiu, sakyk, tamsta, viską ką jos rodo – su dar didesniu susidomėjimu Vytautas perkalbinėjo savo tetą, kuri griežtai atsisakė pasakoti, ką jai rodo „paslaptingieji burtai“. Bet vėl po ilgo įkalbinėjimo ji sutiko.

- Na gerai, pabandysiu trečią kartą, galbūt jos buvo blogai susimaišę, – tai kalbėdama teta vikriai ir nuosekliai išmaišė kortas, iš lėto vėl jas išrikiavo lygiomis keturiomis eilėmis. Surinko jas, vėl sumaišė. Liepė Vytautui tris ištraukti ir padėti ant stalo. Po to dar keliskart jas rikiavo, tik kiekvieną sykį kitoniškai.

- Tai, tamsta, sakyk, ką ten jos rodo?! A?

- Taip sūnau! Kaip matai trečią kartą po tavo prašymo aš jas išmečiau ir bemaž viskas vienodai, kaip ir pirmąjį sykį. Kitam aš nesakyčiau, na kadangi tu taip vis geidei, aš tau pasakysiu.

- Tik, tamsta, neslėpk nieko. Sakykite viską, kas tik yra numatomo jūsų akimis.

- Klausyk gerai! – teta nutraukė Vytauto žodžiu – Tu esi kelionėje...

- Savaime aišku, jog kelionėje, penkias dešimtis kilometrų nuo namų.

Vytukui Vaineikiui 3 metai. 1934 m.

Vytukas Vaineikis

- Ne, ne. Tai dar niekis. Prieš tavo akis stovi didžiulė kelionė. Daug ko tau nepasakysiu, na tik tiek, jog tu tą kelionę gerai žinai, esi jąja susirūpinęs, nuo manęs ją slepi. Na, žinoma, tai tavo reikalas. Žiūrėk, Vyteli, jeigu gali tos kelionės venk, nes jos gale rodo kortos – tau mirtis, – kurį laiką patylėjusi „burtininkė teta“ tęsė toliau – Galbūt kaip nors išvengsi mirties, bet vargu. Taip, toliau, jeigu išvengsi mirties, sugrįši dar ir į namus, tik negreit. Sugrįši, sūnau, bet sugrįžus vėl bus vargai, nelaimės, kažkas tai panašaus vėl tolimai kelionei, kur užtruksi net eilę metų. Na, po visko, sugrįši, palengva prasiskinsi per visus vargus kelią į gyvenimą, ir po didžiulių pavojų, nepriteklių, po kančių ir skurdo, savo gyvenimą baigsi ramiai prie savo būsimos šeimos...

- Taip, tamsta, atspėjai. Prieš mane stovi didžiulė kelionė.

- Matai, Vyteli, kaip aš teisingai tau pasakiau, o kur tu važiuosi?

- Irkutskan! – tvirtai atsakė Vytautas ir net pats pajuto, jog jo balse suskambėjo pasididžiavimas, kurį, žinoma, kiekvienas to amžiaus jaunuolis pajaučia turėdamas progą pamatyti tolimus kraštus, apie kuriuos rašytojų plunksna yra sukūrusi ištisus tomus knygų.

- Sibiran?! – lyg su nustebimu ir išgąsčiu protylom užklausė teta.

- Taip!..

- Oi vaikuti, vaikuti, ką tu?.. tu... tu... – bet Vytautas neleido tetai baigti jos visų apgailestavimų. Užvedė pašalinę kalbą, eilę klausimų tetai nuo mamos ir po gero pusvalandžio atsisveikinęs apleido tetos sodybą.

- Ne, tai neteisybė – Vytautas girdėjo savyje dvasios balsą. – Man viskas turi sektis gerai. Ta senė primelavo...

Pakeliui į namus ir ištisą rytojaus dieną Vytauto ausyse skambėjo „burtininkės“ žodžiai. Stengėsi mūsų jaunuolis pašalint tai iš savo galvos, bet jos žodžiai tarytum užkerėti neapleido Vytauto. Tik po sekančios nakties, gerai išsimiegojęs, 4 rugpjūčio pasijuto lyg būtų atsikratęs tetos burtų ir jos viso pranašavimo. Nuo ankstaus ryto ligi pietų mūsų jaunuolis prieš išvažiuodamas dar po kartą aplankė visus giminaičius, draugus ir šiaip pažįstamus, kurie su nusistebėjimu klausėsi jo užsimojimų. Linkėjo laimingo kelio ir t.t. Jaunutė pusseserė Genovaitė prieš pat išvažiuojant padavė laiškutį, kurį asmeniškai Vytautas apsiėmė nuo Genovaitės per-

duoti Mindaugui. Susitvarkė didžiulį geltoną lagaminą, į kurį susidėjo kelionės reikmenis ir keletą knygų nuvežti iš Tėvynės į Tolimąjį Sibirą savo vaikystės dienų draugui ir eilę kitų dalykų.

Šiaulių miesto geležinkelio stoties perone iš lėto, tarytum baigdamas pailsėti po smarkaus bėgimo, dūsavo žalias didžiulis keleivinis garvežys. Bagažo išnešiotojai, vežikai, šoferiai, vagonų palydovai paknopstomis bėgiojo pagal sąstatą. Vieni sveikinosi susitikę, kiti išsiskirdami. Kai kur pasigirsdavo nuotrupos keiksmažodžių iš kokio pusgirčio jūreivio lūpų. Kai kur rūstus tvarkos pareigūnų (geležinkelio milicininkų) balsas. O išskyrus tai, visus kurtinantis manevruojančių garvežių švilpavimas.

- Na, likit sveiki,... sudiev, mamyte, – bučiuodamas motinos išblyškusį veidą prabilo Vytautas.

- Sūneli... sudiev... su..die..e..v – užspringdama ašaromis, apkabinusi sūnų, šnabždėjo motina. – Palieki tu mane vieną...

- Būm...m, būm...m.. – suskambėjo traukinio išleidimo signalas.

- Neverk, mamyte, sugrįšiu. Jeigu kas nors su manim kartais ir įvyktų, kaulai mano patys pareis į Tėvynę Lietuvą... Neverk. Sudiev! – Matydamas motinos akyse ašaras, susijaudinimo suspausta širdimi pabaigė Vytautas. Ir jau einančiam traukiniui šoko ant laiptelių į vagoną, kuriame anksčiau buvo pasidėjęs savo lagaminą.

- Jūsų bilietas, jaunuoli?! – vos įėjus į vagoną, Vytautas išgirdo moterišką balsą.

- Prašau!

- Oi, kur toli jūs važiuojate, – žiūrėdama į Vytauto paduotąjį bilietą nusistebėdama čiauškėjo jauna vagono palydovė, – Vilnius, Maskva, Irkutskas! Pas tėvelius, ar komandiruotė?

- Komandiruotė! – trumpai atsakė Vytautas stengdamasis nutraukti užsimezgantį pokalbį, nes pajuto daugelio keleivių žvilgsnius, kurie lyg matuodami jo aukštį nuo galvos ligi kojų įsižiūrinėjo mūsų jaunojo keliautojo išvaizdą ir tarpusavyje protylomis ėmė šnabždėti.

- Gal jums guolį duoti? – neatsitraukdama vis stengėsi toliau užmegzti pokalbį palydovė.

1-as iš deš. Vytautas Vaineikis, Karaliaučius geležinkelininkų mokykloje, 1948 m.

- Ne, dėkoju, nereikia, – tai pasakęs Vytautas nusigręžė į langą, pro kurį pamatė prabėgančius paskutiniuosius gimtojo miesto namus. Palydovė, nerasdama naujo kabliuko užmegzti nutrauktą kalbą, kažką neaiškiai dar pasiuntė Vytauto adresu ir pasitraukė.

Ilgai dar Vytautas žiūrėjo į pažįstamas apylinkes, kurios lyg kino-teatro ekrane bėgo pro šalį. Giliau susimąsčius pasirodydavo ašarotas motinos veidas, draugai, klasė, jos juodi suolai, paniuręs Kenigsbergas, tėvo kapas ir tirštas, tirštas, pilkas rūkas, kuris vakaro metu bemaž kasdien matydavo kaip gaubia Šiaulių ežerą, jo lankas ir tyliai šnarančias švendres. Po kiek laiko pavargęs atsisėdo, pasinėrė į tylesnes svajas ir net nepajuto kaip švelnus miegas, dusliai dundant ir siūbuojant vagonams, užmerkė mūsų jaunuolio akis... Bėgo minutės ir valandos, vienodai monotoniškai siūbavosi traukinys. Vagonas užvirdavo keleivių pokalbius tarytum puodas ant krosnies ir vėl nutildydavo. Palengva Vytauto

nuotaika pasitaisė. Nors ypatingų nuotykių nebuvo, bet nuliūdimas ir susimąstymas apleido Vytauto veido bruožus. Pasiekė Vilnių, negaištant laiko, užkomposteravęs bilietą persėdo į „Kaliningradas-Maskva" perone stovintį traukinį ir apleido senąjį senelį Vilnių - Lietuvos sostinę.

- Lik sveikas, Vilniau! Neliūdėk, aš greit grįšiu atgal! – protylomis sušnibždėjo Vytautas, vos tik pasijudinus iš vietos garvežiui. Jo niekas negirdėjo, tik garvežys, lyg suprasdamas jo mintį ir patvirtindamas tyliai išreikštus žodžius, kurtinančiai sušvilpė...

Traukinys lėkė pilnu greičiu. Kas minutę vis toliau ir toliau likosi brangi Tėvynė. Slinko naktis, diena ir vėl naktis. Garvežys tarytum įšėlęs skriejo laukais, miškais, per upes pratiestais geležiniais tiltais. Nakties metu vagono lange buvo galima pamatyti tik elektros lempomis apšviestus peronus, miestų iliuminacijas, o dieną – didžiulių fabrikų pajuodusius kaminus, plačius kolektyvinių ūkių laukus ir eilę kitų vaizdų. Taip pat buvo galima matyti praėjusios karo audros baisius pėdsakus, kurie liudijo žmogaus žiaurumą ir jo kančias. Pagelžkelyje matėsi gana daugelyje vietų sukrypusių kryželių eilės, ant jų vėjo pučiami siūbavosi aprūdiję plieniniai šalmai. Matėsi ir kitokie paminklai, ženklinantieji žuvusių karžygių kapus. Jie apaugę žolėmis. Niekas jų nelanko ir netvarko. Juk jie taip pat turėjo motinas, brolius, seses, tėvus... Daugelis dar jų laukia sugrįžtant savo sūnaų, bet veltui! Šalta ir drėgna juodoji žemelė su stora velėna jau spaudžia buvusiųjų didvyrių krūtines, tėvai taip pat miršta skaudžiame sielvarte jų nesulaukdami.

- Ech, gyvenime?! Kodėl tu toks esi žiaurus dėl to vargdienio žmogaus? – atsidusęs savyje užklausė Vytautas, bet konkretaus atsakymo neradęs paliko tą klausimą nuošaliau. Žinoma, galbūt ir rado tikrąjį atsakymą, bet aš jo čia neminėsiu ir paliksiu jį kol kas neliečiamybėje, kadangi kiekvienas žmogus, kuris nuosekliai kuomet nors peržiūrės šį Vytauto arba nors ir savo asmeninį gyvenimą – atras ryškų atsakymą pats. Atras tą, kuris yra kaltas dėl visų XX-tojo amžiaus žmogaus kančių. Pamatys to niekšo atvirą veidą ir jeigu sugebės – užtvers kelią visoms nelaimėms. Jeigu nesugebės, ar kartais jam bus maža jėgų tai atlikti, jis taps tų pačių nelaimių auka ir vėl išnyks be ženklo kaip jau spėjo išnykti net milijonai tame ūkanotame „neteisybės horizonte".

Aušo rytas. Keleivių lūpos pradėjo minėti trumpą, bet visiems žinomą žodį: „Moskva“. Kiekvienas iš lėto pradėjo tvarkyti savo lagaminus, vagone prasidėjo judėjimas, kuris reiškė jog visi artėja į stotį, kurioje teks apleisti šį vagoną.

Vytautas ramiai sėdėjo prie lango. Nesiruošė, tarytum jis negalvojo išlipti Maskvoje, nors gerai žinojo, jog šiuo traukiniu jis toliau nebevažiuos. Jis tuokart akylai įsmeigęs savo akių –žvilgsnį, tarytum siurbte siurbė pro šalį pravažiuojančius Maskvos priemiesčio vaizdus. Jo jaunoje dvasioje susidomėjimus buvo pasiekęs aukščiausią laipsnį.

- Moskva! Moskva! – kažkas tai galingu balsu šaukė aplinkui.

Ne, niekas nešaukė. Tik taip atrodė šiomis minutėmis Vytautui. Jam atrodė, jog jįjį lyg sveikina tie didžiuliai pajuodę mūrai. Jį sveikino visi 800 prabėgusiųjų metų. Bet greit mūsų jaunuolis įsitikino, jog niekas jo nesveikino ir niekas nešaukė taip baisiai, išskyrus storą bosą, kuriuo išreiškė keleiviams vagono palydovas apie priartėjančią TSRS sostinę, kurioje teks visiems išlipti, apleisti tą tvankų nuo tabokos dūmų pamėlusį vagoną ir pakvėpuoti – ir pakvėpuoti benzinu, alyva, žibalu, odekolonais, prakaitu ir degtine, k... ir aš... prisisunkusį Maskvos aromatą.

- Jaunasis žmogau, prašau prie svarstyklių!

- Kur? – vos padėjęs koją Maskvos „Baltarusijos“ perone Vytautas užklausė baltu chalatu apsivilkusio piliečio, kuris tarytum apiplėšdamas atėmė iš mūsų jaunuolio čemodaną ir skubiais žingsniais skubinosi link mažos būdelės.

- Prašau kvitą! – tas pats pilietis, pasvėręs Vytauto lagaminą, ištiesė mažą popierėlį.

- Dėl ko?

- Patikrinta, jog jūsų lagaminas neviršija to svorio, kuris leidžiamas vežti vagone prie savęs.

- Štai kur tvarka tvarkelė – pagalvojo Vytautas. Tikriausiai jeigu būtų svoris buvęs bent keletą gramų virš nurodytojo leidžiamo vežti ne bagažo vagone, tektų nuskriausti savo ploną aptrintą piniginę. – Na, pasižiūrėsime ar daug čia tokių gudrybių – dairydamasis aplinkui

sušnibždėjo Vytautas ir pasuko link durų, kurios, jo manymu turėjo vesti stotin ar (laukan) į gatvę, nes buvo tiesiog užsikimšę tuo pačiu ir kitais traukiniais atvykusių keleivių minia.

Drėgnas ankstyvo ryto oras tarytum šaltas vanduo gėrėsi per ploną vasarišką mūsų jaunojo keliautojo apdarą.

- Kur eiti? Ką pirmiausiai veikti? – įėjęs į didžiulį stoties laukiamąjį pradėjo galvoti. Čia truputį lyg šilčiau pasijuto Vytautas, bet šildytis nebuvo laiko. Reikėjo eiti ieškoti, kur komposteruojami bilietai dėl tolimesnio kelio. Kur yra ta stotis, iš kurios išvyksta traukiniai link Vladivostoko, o be to nors truputį apžvelgti Maskvos išorę, kuri susideda iš eilės įdomumų.

- Atsiprašau, kaip man patekti į stotį, iš kurios galėčiau tęsti kelionę link Vladivostoko? – užklausė Vytautas pirmo arčiausiai pasitaikiusio geležinkeliečio.

- Jums, jaunuoli, reikia važiuoti į Jaroslavlio stotį, iš šios traukiniai eina į Vakarus ir į Pietus.

- A, kaip man patekti į šitą jūsų vadinamąją „Jaroslavlio"...

- Cha cha cha, jūs, matyt, dar nė karto nebuvęs Maskvoje, jaunuoli? – lengvai šyptelėjęs geležinkelietis pradėjo aiškinti Vytautui „Didžiosios sostinės stebuklus". – Jūs išeisite gatvėn, ten stovi eilės kursuojančių automašinų. Paklauskite šoferio, trumpai sakant, sutarsite su šoferiu ir jis nuveš jus. Na, žinoma, galima tą vietą pasiekti ir „Metro", bet dabar dar ankstyvas rytas, 4,00, tai šiuo momentu, ligi kol pradės veikti „Metro", jums laukti visą valandą.

- Dėkoju! – trumpai padėkojo Vytautas, pasiėmė savo „turtą" ir iš lėto svyruojančiu žingsniu apleido laukiamąją salę.

Pravėrus duris, šalta, drėgna, ryto oro srovė perbėgo Vytauto išvargusį veidą. Tikrai, nuo pat durų dešinėje gatvės pusėje lyg parade stovėjo lygiai išsirikiavę „Moskvič" ir „Pobeda", firmų lengvosios automašinos. Gatvėje judėjimas buvo nedidelis. Apart automašinų toliau matėsi vos keletas kažkur skubančių piliečių ir prie ankščiau minėtų mašinų sukosi šoferiai. Tai pastebėjęs keletą minučių, Vytautas pasuko prie vieno iš arčiausiai stovinčio taksi.

- Prašau! Prašau! Prašau! – staiga pasigirdo vienu kartu keli pakvietimai ir stipri ranka plėšte išplėšė iš Vytauto rankos lagaminą.

- Atsiprašau, jau svėrė vieną kartą, nejaugi čia pas jus ant kiekvieno skersgatvio vis svers tą mano..., – bet Vytautas nepabaigė savo sakinio kaip nuo dešinės rankos tokiu pat staigiu judesiu kažkas nutraukė milinę, kurią jaunuolis nešėsi persisvėręs ant rankos ir išgirdo kažkieno žodžius užnugaryje.

- Sėskite, prašau, sėskite, kur, sakykite jus nuvežti?

- Nachališkumas! Akiplėšos! Kur mano lagaminas ir milinė?! – matydamas susidariusią netikėtą padėtį riktelėjo Vytautas.

- Mašinoje, mašinoje, - vėl pasigirdo keletas balsų. – Jūs kur važiuojate?

Tai girdėdamas mūsų jaunuolis apsidairė ir suprato kame reikalas. Šis staigus nelauktas užpuolimas nebuvo taip baisus, kaip atrodė pirmomis akimirkomis. Tai buvo paprastos, mažytės „Didžiosios sostinės stebuklo“ trupinėlis. Kuomet automašinos šoferiai renka sau keleivius, tik,

Bronė Vaineikienė su sūnumis ant keturračio

žinoma, šis Maskvos šoferių triukas skyrėsi nuo kitų tuo, jog Vytauto lagaminas atsidūrė vienoje mašinoje, milinė – kitoje, o jį patį vos ne per prievartą stūmė į trečios mašinos minkštą sėdynę.

- Man atrodo, kad mane su visu mano „turtu" jūs sugebėsite ir pajėgsite nuvežti viena mašina, kodėl jūs ruošiatės šį reikalą atlikti kaip matau trise? – gana stipriai supykęs ir vos susilaikydamas pridurti ko nors „riebesnio" pradėjo Vytautas sėsdamas taksin.

- Tuoj, tuoj, jaunuoli, aš jūsų lagaminą ir milinę..., – gavęs keleivį su pasitenkinimu spingsėjo šoferis ir, atėmęs iš savo konkurentų Vytauto daiktus, atsargiai, lyg bijodamas ką nors sudaužyti, padėjo mašinon. Tą pačią minutę dusliai suurzgė motoras ir mašina išsirito gatvėn.

- Kur? – net neatsisukdamas užklausė šoferis.

- Jaroslavlio stotis! – trumpai atsakė Vytautas.

- Jūs, jaunuoli, pirmą kartą Maskvoje?

- Ne! – lyg susigėdęs, bet gana greit ir tvirtai atkirto Vytautas, nes anksčiau buvo girdėjęs, kad šoferiai naudojasi didmiesčiuose tuo, jog žmogus jame pirmą kartą. Jis jo neapvagia, bet, sužinojęs, kad keleivis nežino miesto, stengiasi jį vežti aplinkinėmis gatvėmis, kad kilometražo skaitliukas rodytų didesnį kilometrų skaičių, už kurį keleivis, pasiekęs vietą, nori nenori tuština savo piniginę.

Motoras dirbo vos girdimai. Lygiu Maskvos gatvių asfaltu mašina čiuožė tarytum ledu. Didžiuliai mūro šešių, septynių, aštuonių aukštų namai, šaligatviuose keleiviai ir gatvę puošiančios žalios liepos – tarytum bėgte bėgo pro Vytauto akis ir likosi toli toli užnugaryje.

- Taip, užsikompostiruosiu bilietą, parašysiu laišką į namus, jog esu Maskvoje... kas daugiau, kas daugiau? – pindamasis minčių ir troškimų kupetoje galvojo mūsų jaunuolis. – Kremlius, Lenino mauzoliejus, zoo-parkas, istorinis muziejus, Politinis Lenino muziejus...

Visa tai ryžosi pamatyti Vytautas. Pamatyti tai, ką lig šiol tegalėdavo matyti kino filmuose bei sužinoti apie tai knygose. Svarbiausia Kremlius. Juk ten drg. Stalinas gyvena... gal ir jį teks pamatyti, oi, o gal ir pakalbėti... Tai tikrai mūsų jaunuolis jaustųsi laimingiausias pasaulyje žmogus, Vytautas jam išlietų visą, kas glūdi jo jaunoje krūtinėje...

- Cha, cha, cha, cha, – nusikvatojo nebesusilaikęs, na, žinoma, tyliai, nes šoferis neišgirdo. – Ir koks aš kvailas, kaip tas „Mikė“, kuris šieno vežiman adatą įkišo, kad pasidėtų, arba „Onelė su pieno puodyne“, kuri prisisvajojo, kiek daug pelno būsią iš tos pieno puodynės. Ne tokie kaip aš čia gyvena ištisus metus ir tai nesutinka ir net nemato to didžiojo žmogaus, o aš? Leniną, kitas dalykas, arba tuos muziejus bei zooparką, „Metro“, gal dar ką nors...

Nebaigė Vytautas savo svajonių, sustabdęs mašiną, šoferis nusišypsojęs pareiškė:

- Jaroslavlio stotis! Septyni rubliai šešiasdešimt kapeikų!

- Prašau! – Vytautas padavė dešimtkę. – Atsiprašau, kiek kilometrų važiavau nuo Baltarusijos stoties?

- Keturiolika!

- Meluoja, na tiek to, sužinosiu vėliau, – pagalvojo sau jaunuolis ir pasuko link stoties pastato kur matėsi minia žmonių.

- Dėmesio! Dėmesio! Piliečiai keleiviai! – užkimdamas ir sausai traškėdamas rėkė radijo ruporas.

Dar nespėjus jam nutilti pradeda sekantis, o kartu su juo dar keletas ruporų, lyg norėdami vienas kitą perrėkti. Mašinų signalai, ūžesys, trenksmas – viskas liejosi į vieną kas liudijo didmiesčio triukšmą.

Stotis buvo kimšte prikimšta žmonių. Visi laukė, nekantravo stovėdami eilėse prie kasų. Vieni juokavo, kiti kažką tai įrodinėdami ginčijos, treti snūduriavo pašaliuose, skaičiavo pinigus, užkandžiavo ir t.t. Visų veiduose buvo galima pastebėti nuovargį ir nemigo kelias praleistas naktis. Mūsų jaunuolis įėjęs vidun dairėsi kur esanti kasa, kurioje jis galėtų užsikomposteruoti savo bilietą. Bet, deja, kurį laiką apsižvalgęs ryžosi paklausti, nes kasų buvo tiek daug, jog jas žymintieji numeriai virš langelio – viršijo šimtą.

- Atsiprašau, - Vytautas nedrąsiai užklausė greta stovinčio geležinkeliečio milicininko, kuris ką tai baigė aiškinti vienam (keleiviui) piliečiui ir jau buvo benueinąs, – pasakykite man, kaip ir kokiu būdu be to prie kokios kasos aš galėčiau užsikomposteruoti bilietą link Vladivostoko?

- Štai, kasa Nr.16.

- Bet atsiprašau, čia tokia didžiulė eilė, kiek matau joje žmonės perka bilietus...

- Taip, o ką jūs, jaunuoli, norėjote be eilės. Cha, cha, cha, neužmirškite jog čia Maskva, o be to vasaros atostogų sezonas.

- Atleiskite, aš apie atostogų sezonus nesiįdomauju. Aš dėl bilieto pirkimo...

- Tai ko jums reikėjo? – truputį griežtesne veido išraiška padaręs užklausė pareigūnas.

- Aš esu geležinkelietis, net galbūt ir toks kaip jūs, drauge, važiuoju su komandiruote, bilietas mano kišenėje, gautos ir vietos, ir...

Jis nedavė Vytautui baigti viso pareiškimo, jį supratęs nutraukė:

- Atleiskite, aš tuo atveju nieko negaliu jums padėti. Galiu patarti, drauge, užeikite pas stoties viršininką, arba tiesiogi prie kasos iš antros pusės. Taip, jeigu pasiseks? Na, o kitoniškai, prašau, pažvelkite kas dedasi, – tai pasakęs apvedė ranka aplink duodamas suprasti, kad, rodo minią keleivių. – Daugelis iš jų, tris, keturias dienas, o kai kurie net savaitę išlaukia tokioje pozoje...

Girdėdamas jo aiškinimus, Vytautas nutarė savyje, jog gali tekti Maskvoje atostogas praleisti, na bet dėl viso pikto bandyti reikia. Kas iš manęs per vyras, jeigu nesugebėsiu. Ir ką galėsiu papasakoti grįžęs. Juoksis visi. Sakys nė pusės kelio nenuvažiavo „turistas“.

- Nuo ko pradėti? Lagaminas trukdo. Bagažo apsaugos kameron!

Po kelių minučių Vytauto lagaminas jau buvo vietoje ir, pasijutęs lyg laisviau, pradėjo ieškoti stoties viršininko. Pas jį nieko nepešęs pabandė laimę kasoje, įsmukęs per kitas duris, kur susitiko nieko gera nežadančiu jaunos kasininkės žvilgsniu ir rūsčiu tonu išreikštais keleriais aiškiais žodžiais.

- Pašaliniams vaikščioti draudžiama!

- Bet dovanokite, panele, aš su svarbiu klausimu...

- Drauge, pažvelkite salėn pro langelį, ten keletas šimtų ir visi su gana svarbiais klausimais.

- Atleiskite, kodėl jūs tokia griežta ir pikta? Kaip matote aš ne

apiplėšimo tikslu įsibrovęs esu, aš jums kartoju, jog su svarbiu klausimu ir...

- Palaukite minutę, – truputį lyg švelnesniu balsu šyptelėjusi nutraukė Vytauto žodžius ir atleidusi dar vieną keleivį, uždarė kasos langelį ant jo pakabindama užrašą „Bilietai išparduoti".

Tuo tarpu mūsų jaunuolis nuosekliai apžvelgė priešais jį sėdinčią ir savo skambiu balsu telefonu kalbančią kasininkę. Ji nebuvo tiek jauna, kaip Vytautui atrodė pirmą akimirksnį. Tik jos pagyvenimo žymes dengė storas pudros ir dažų sluoksnis – štai ir „Maskvietė". Pažiūrėsim, nejaugi tu mane irgi išginsi lauk, – galvojo Vytautas.

- Klausau jūsų! – padėjusi telefono trūbelę, prabilo į Vytautą. – Reikalai dėl bilieto?

- Taip, bet aš turiu jums pasakyti, kad bilieto man pirkti nereikia, aš turiu jį, – Vytautas vikriai išėmė iš kišenės bilietą ir atostogų liudijimą. – Man reikia „gauti" (vagono bilietą dėl vietos) „Plackartą" ir šį užkomposteruoti tolimiausiai kelionei.

- Šitokiais reikalais, jaunuoli, turiu jums pranešti, kad visi stovi eilėje...

- Gal būt, bet, kaip aš matau, man ir atostogos baigsis bestovint eilėje...

- Cha, cha, cha atostogos baigsis. Na gerai, leiskime, jeigu aš asmeniškai, jaunuoli, jums norėčiau padėti, vis tiek šiandien nieko nebegaliu, bilietai visi išparduoti.

- Šiandien kitas traukinys eis ta linkme?

- Ne! – truputį šyptelėjusi atsakė. – Bet jūs per daug nenusiminkite, Maskvoje, tikriausiai, pirmą kartą?

- Leiskime, jeigu ir taip.

- Iki rytojaus galėsite pasinaudoti sostinės pramogomis, ryt pasistenkite prie kasos anksčiau ir susitvarkysite tą „svarbų reikalą".

- Iš dalies teisingai, – tyliai atsakė Vytautas į kasininkės patarimą.

Šmėkštelėjo jo vaizduotėje Maskva, bet tuo pačiu momentu prieš jaunuolio akis švystelėjo jo plona piniginė ir alkio jausmas skilvyje, kuris kasdien turės vis didėti lygiai taip, kaip kasdien mažės jo numalšinimo resursai.

- Tai, jaunuoli, šiuokart viskas, ką aš galėjau atsakyti į jūsų klausimą.

- Dėkoju... Sudiev! – Ir buvo jau beeinąs, kaip vėl išgirdo:

- Kur jūs galvojate nakvoti?

- Viešbutyje!

- Taip, taip, visai teisingai – greitai, bet su kažkokiu kalbos užsikirtimu atsakė kasininkė. Vytautas pastebėjo, jog ji buvo nepatenkinta davusi tokį klausimą, dėl kurio Vytautas galėjo susidaryti sau įvairią nuomonę.

- Sudiev! – dar kartą pakartojęs, mūsų jaunuolis apleido mažytį kabinetą.

Salėje buvo karšta. Rugpjūčio mėnesio saulė didžiulių namų užuovėjoj savo spinduliais kaitino „be gailesčio". Prie „gazuoto vandens", „šaltų gėrimų" ir „ledų" pardavėjų stovėjo eilės kenčiantys troškulį. Vytautas taip pat pajautė jį ir numalšinimui ryžosi išleisti savo šimtinę, kuri nuo pat ryto „graužė mūsų jaunuolio kišenę", po to, parašęs laišką į namus, keliais žodžiais apibūdindamas savo kelionės nuotykius, žengė pasigrožėti Maskva ir „pasidžiaugti sostinės pramoga".

Prieš Vytauto akis pasikėlė tarytum teatro scenos užuolaidos. Lig šiol, paslaptingai bylojusios svajonės – išsipildė. Vytautas ėjo, ėjo ūžiančiomis Maskvos gatvėmis, kur kiekviename žingsnyje sutikdavo įdomumus.

- Ech, kaip būtų smagu, jei čia su manim būtų bent vienas bičiulis, pvz., ... Algirdas. Su juo tikriausiai ir „Ūsą" sugebėtumėm pamatyti, – galvojo Vytautas. Vėl kilo mintyse konkretus klausimas: „Kaip patekti į Raudonąją aikštę?" – Ach štai, stovi vienas baltomis pirštinėmis ligi alkūnių – dirstelėjęs į tvarkos pareigūną (milicininką), mūsų jaunuolis žengė prie jo.

- Atsiprašau, pasaky..., – Vytautas, nepabaigęs savo sakinio, vos nešoko žingsnio atgal nuo pirštiniuoto milicininko, bet sekančią akimirką ši staigmena, kurios nesitikėjo – išaiškėjo: pasirodo milicininkas, tarytum arklys snūduriavo stačias tuokart, kai Vytautas kreipėsi į jį, o išgirdęs žodžius – pagal taisykles, kurios priimtos Maskvoje – skubiai

pagarbiai išsitempė ir prie kepurės snapelio pakėlė savo didžiulę dešinę.

- Tai fokusai, a? – pagalvojo Vytautas ir baigė anksčiau nutrauktą klausimą milicininkui. – Pasakykite, kaip patekti prie Lenino mauzoliejaus?

- Sekančiame name „Metro“ stotis, o gal jūs troleibusu važiuosite?

- „Metro“!

- Tuomet tam požemyje budintis jums paaiškins, – tai pasakęs nuleido ranką, bet į jį kreipėsi pagyvenus moteriškė, kuriai atsakydamas į klausimą, o taip pat ir klausydamasis jos vėl tampės, it prieš savo vadą.

„Taip, čia drausmė geležinė, prieš kiekvieną pilietį tokią karštą dieną ištisą pamainą pasitampyti – lygu bemaž rugius pjauti“. Pasižiūrėjęs iš šalies pagalvojo Vytautas ir pasuko nurodyton pusėn, kur sekančiame name, įėjęs per didžiules duris, išvydo „stebuklus“.

Didžiulė anga grindyse. Aplink aptverta mažyte geležine tvorele – vidun ir lauk iš minėtosios angos plaukte plaukė nesibaigianti žmonių masė. Žengęs keletą žingsnių arčiau, Vytautas išvydo tų „stebuklų paslaptį“ – tai buvo trys eilės laiptų, kurie automatiškai kėlėsi ir leidosi nešdami žmogų. Vieni laipteliai leidosi žemyn, dveji – kėlė į viršų. Kurį laiką pastovėjęs, mūsų jaunuolis atsistojo ant laiptelių ir pasijuto iš lėto besileidžiąs. Didžiulės elektro lempos ryškiai skleidė savo šviesą nuožulniame nusileidimo šuliny. Pasiekęs apačią – dar daugiau įvairaus meniško grožio išvydo Vytautas. Čia buvo didžiulė salė, kurios viduryje stovėjo dvi eilės stambių kolonų. Šimtai lempučių, balto marmuro plytelių grindys, įvairios stovylos ir graviūros sienose vaizdavo: briedžius, arus, gėles, kovojančius karžygius, raumeningus sportininkus, metančius diską, ietį bei granatą ir visą kolekciją gražiausių gamtos vaizdelių. Pagal pat sieną – vienoje ir antroje požemio salės pusėje truputį žemiau, pusmetriu nuo grindų paviršiaus – blizgėjo geležinkelio bėgiai. Priešais save Vytautas pamatė ir milicininką.

- Aha, dabar jis man pabaigs aiškinti, bet po perkūnais, kur bilietą pirkti? – pagalvojo Vytautas nematydamas jokios kasos, o jau didžiuliai „Metro“ vagonai stovėjo iš kažkur tai atūžę it vėjas.

- Pasakykite, tamsta, kur parduodami bilietai, kad galėčiau aš

važiuoti su ta „baisia mašina", o, be to, į kurią man sėstis, kad patekti prie „Raudonosios aikštės"? – Vytautas pasiklausė pirmutinio pasitaikiusio arčiau tvarkos pareigūno.

- Kaip, jaunuoli, patekote čia nenusipirkęs bilieto?

- Kur juos parduoda nežinau?!

- Jūs kaip tik nusileidote štai ten, – pareigūnas parodė, – yra kasa. Pasiskubinkite, sekantis tuoj pribus anoje pusėje ir galėsite pasiekti „Raudonąją aikštę".

Skubiai padėkojęs, Vytautas pasuko link kasos, kurią kažkokiu tai būdu nusileidęs praėjo, nors tai ir aklas tikriausiai nebūtų jos nepastebėjęs ir po keletos minučių sėdėjo minkštame „Metro" vagono suole. Automatiškai užsidarė durys, suūžė stiprus elektros motoras, pro langus mirktelėjo elektros lempučių šviesos, mūsų keliautojas pasijuto žaibo greičiu beskriejąs menkai apšviestu požemiu. Vėl stotis, vėl važiuoja, vėl stotis ir vėl važiuoja – kokion kryptin Vytautas nesiorientavo, taip pat Vytautas nežinojo kuomet jam išlipti. Pravažiavęs keletą požeminių stočių, dar kartą pasiteiravęs šalia sėdinčio keleivio sužinojo, jog sekančioje išlipęs bus visai netoli „Raudonosios aikštės".

Vagonas buvo pilnas keleivių, kurie neturėjo vietų sėdėti, stovėjo rankomis įsikibę į palubyje specialiai įtaisytus blizgančius metalinius turėklus. Visų veidai buvo ramūs, liūdintieji ar džiūgaujantieji jie buvo – Vytautas nesuprato. Trumpai tiriamai pažvelgęs, galėjo kai kuriuos lyg atskirti, jog „tas vietinis, Maskvietis", „tas iš provincijos", pravažiuojantis sostinę ir t.t. įvairiausių tautybių vyrų, moterų ir jaunuolių.

„Metro" sustojo. Automatiškai iš lėto atsidarė durys. Vytautas apleido vagoną ir jo stotį. Išsikėlęs į paviršių išėjo gatvėn, kuri buvo, palyginus su kitomis, daug siauresnė, saulės spindulius jai užstojo didžiuliai pajuodę seno stiliaus namai. Judėjimas joje taip pat buvo žymiai mažesnis nei anksčiau Vytauto matytose Maskvos gatvėse. Šalia durų stovėjo mažytis „gatvėse nešiojamas kooperatyvėlis".

Vytautas išsiėmė piniginę, žvilgterėjo godžiomis akimis į cigarų, papirosų ir cigarečių po stiklu išrikiuotus paketėlius. Pažvelgė į savo „kapitalą", kuris tirpo it pavasario sniegas ir padavė pardavėjai penkinę.

- Ką jums?
- Porą paketėlių „Parašutist“!
- Prašau! – pardavėja padavė pageidaujamą prekę.
- Pasakykite man, kurion pusėn eidamas rasiu „Raudonąją aikštę“?
- Štai tiesiai, jaunuoli! – metusi smalsų žvilgsnį į jūreivišką Vytauto uniformą tęsė toliau savo aiškinimą – Pereisite skersgatvį, truputį pasikelsite ta pačia gatve, tada į kalnelį ir pro Istorijos muziejų tiesiog „Raudonojon aikštėn“.

Vytautas pasuko nurodyta kryptim. Po kelių minučių prieš save išvydo didžiulę aikštę. Dešinėje jos pusėje dunksojo aukšta pajuodusi Kremliaus siena. Eilės suolelių, juodo granito tribūna, kurią daugelį kartų teko regėti kino ekrane su blizgančiu užrašu „Lenin“.

„Čia ilsisi tas, kurį mini visas pasaulis“... Vytauto akys užklydo ant kuoruoto į dangų besistiebiančio bokšto. Gale aikštės juodavo didžiulė penkių bokštų cerkvė. Priešais ją truputį greičiau link mūsų jaunuolio – stovėjo Minino-Požarskio paminklas. Dešinėje aikštės pusėje – taip pat kaip ir Kremliaus siena, niūriai nuo ilgo prabėgusių metų laiko stovėjo pajuodę namai. Jų išvaizdą liudijo senovės architektūra. Aikštėje buvo tylu, ramu. Nesimatė nei mašinų, nei pėsčių praeivių, apart to, kad keletas, tokių pat tikriausiai kaip ir Vytautas, atvykusių pirmą kartą ton vieton iš lėto, smalsiai apžvelgdami kiekvieną smulkmeną žingsniavo link „Lenino mauzoliejaus“.

Mūsų jaunuolis, kurį laiką stovėjo it apstulbęs savyje klausė: „Gal būt sapnuoju“? Vytautui buvo dar tik 17 metų. Šito amžiaus jaunuoliams retai kam nusišypsodavo tokia proga išvysti tą vaizdą, kurį dabar matė realų, tikrą, ne paveikslą – Vytautas savo pasiryžimu spindinčiomis akimis. „Ech jeigu būtų čionais Algirdas, kiek įdomumų ir pergyvenimų jausmų galėtų pasidalinti abiem“. Vytautas pasijuto vienišas. Jis neturėjo kuom išreikšti savo minties, bei pasidalinti tuo grožiu, tuo įdomumu, kurį jis jautė, kad dėl jo vieno tai per daug. Jeigu jis mato ir džiaugiasi, tuo turėtų džiaugtis ir jo draugas. „Tiek to, užteks jiems likti patenkintiems, jog aš būsiu matęs, aš galėsiu pasididžiuoti – matęs patį Kremlių ir bemaž visa tai, ką tenka regėti kino žurnale gyvenantiems ten toli, toli nuo Maskvos“...

Iš lėto žengė į priekį. „Taip, dabar turiu pamatyti patį Leniną“. Galvojo Vytautas, bet priėjęs mauzoliejų išvydo užrašą:

„Mauzoliejus atsidaro 10-30 min. ligi 12 v.

ir nuo 15 v. – 16-30 min.“

Bokšto laikrodis rodė 12-45 min. Truputį nusiminęs mūsų jaunuolis apėjo aikštę, apžiūrėdamas kiekvieną smulkmeną ir pasuko „Istorijos muziejun“ tikėdamasis kol ten apžiūrės, ateis mauzoliejaus (atidarymo) lankymo valandos. Bet čia Vytautas pamatė, jog nuosekliai apžiūrėti TSRS istorijos muziejų prireiks ištisos dienos, jeigu ne daugiau, - bet vis tik ryžosi nors truputį, kokių poros valandų laikotarpiu pamatyti šimtus metų atgal istorijos liekanas, mūsų jaunuolis laikė – svarbia, ypatinga savo pareiga, ypač turint tam galimybių.

Čia buvo visų šešiolikos respublikų skyriai. Kampuose, koridoriuose stovėjo šarvuotos viduramžių ir vėlesnių laikų kareivių statulos. Kunigaikščių ir karalių paveikslai – pageltę nuo ilgų metų eilės – kabojo ant sienų. Jie bylojo buvusių karžygių garsią praeitį. Įvairios iškasenos, senovės ginklai pradedant nuo lanko, strėlių ir baigiant didžiuliais masyviais jau paraku šaudomais pabūklais.

„Lietuvos respublikos skyrius“ – Vytautas išvydo nedidelį užrašą prie durų.

Žengęs vidun, mūsų jaunuolis pasijuto tarytum vėl būtų sugrįžęs Tėvynėn. Senovės Lietuvos kunigaikščių paveikslai, pinigai, įvairūs užrašai, iškasenos, pilių griuvėsių paveikslai, keletas aprūdijusių kardų, po stiklu specialiai įtaisytos Gedimino kalno maketas, šalia jo stiklinis karstas ir it rūdimi aptraukti keli žmogaus griaučių kaulai – taip, kaip buvo rasta – keletas strėlės smaigalių, pora gabalų, panašių į surūdijusio kardo atlaužas, kardo rankenėlė... – Vytautas pakėlė akis į viršų – prieš Jį kabėjo Lietuvių tautos herbas – Vytis.

„Dėkojam tau, jaunuoli! Dėkojame, kad aplankei čia mus!“

„Kaip tu atklydai?“ – lygtai kažkas prašneko dusliu, prislėgtu, neviltimi ir nusiminimu skaudančiais balsais – „Mano kaulai ant svetimos žemės guli!“ „Parnešk! Parnešk! Juos į gimtąjį kraštą!“ „Čia man sunku!“

Vytautas pajuto skruostais riedančią didžiulę ašarą. Vytis lyg sakyte sakė: „Balnok! Balnok ir tu savo žirgą, ko stovi kaip stebuklo ištiktas? Matai, aš jau vienas likau!“

Paveiksle nusišypsojo buvęs rūstus Kęstučio veidas, Vytautas Didysis lyg tai akį pamerkė sėdėdamas savo garbingoje kėdėje ir tvirtai spausdamas ant kelių gulintį kardą... rodosi jis sako: „Ei, kas iš to, kad tu mano vardą nešioji,..“ – Vytautas pajuto, lyg iš gėdos nukaito veidas.

Skubiai apsidarė – kambaryje jis vienas – nieko nelaukdamas išsitraukė iš kišenės piniginę ir išėmė mažytį trispalvio audeklo gabalėlį, dar kartą apsidairė aplink, tvyrojo kapų tyla, tik girdėjo jis kaip stipriais dūžiais mušėsi jo jauna širdis. Nubraukęs ašarą, karštai lyg savo brangią motiną pabučiavo mažytę trispalvę, vis žiūrėdamas Vytauto Didžiojo akysna, tyliai vos girdimai, bet su didžiausia... pasiryžimo energija iš sielos gelmių ištarė: „Aš, aš,.. įrodysiu tau, Didysis Lietuvos Kunigaikšti, kad ne veltui nešioju tavo vardą. Aš... Lie-tu-vis!...“

Tą dieną daugelyje garbingų vietų pabuvojo mūsų jaunuolis. Ir gana daug ką spėjo pamatyti nors ir trumpu laikotarpiu, bet viskas liko – amžina atmintim.

Vėlai vakare Vytautas grįžo Jaroslavlio stotin. Jis ryžosi čia praleisti naktį. Dabar jie sėdėjo nuošaliame kamputyje, iš šalies atrodė – snaudžiąs. Ne, Vytautas nemiegojo. Jo akyse, it kino ekrane stovėjo ištisa eilė dienos metu matytų vaizdų. Jis dabar svajojo... Apart istorijos muziejaus giliai jo sąmonėn įstrigo „Lenino mauzoliejus“, „Politinis Lenino vardo muziejus“ ir šiaip keletas tos dienos pergyvenimų bei pojūčių, kurie pasireiškė mūsų jaunuolio dvasioje išvydus gelsvą paties Lenino veidą, jo paltą su užadytomis, kulkų pramuštomis skylutėmis, po stiklu išrikiuotus senus pageltusius revoliucinio judėjimo dokumentus ir eilę kitų dalykų, liudijančių ilgą, nenuilstamos, pilną pasiryžimo ir milžiniškos energijos darbininkų klasės kovą už savo interesus, už žmonijos lygybę, už pilną panaikinimą vergovės ir bet kokio žmogaus išnaudojimo, už žodžio ir spaudos laisvę, už viską – ko trokšta caro jungo prispausti milijonai.

Bet kur viskas? Kodėl to nėra? Kur dingo Jų triūsas?.. Kur dingo tai, kas buvo žadėta?.. Iljičiau! Tu pasikeltum ir pažvelgtum – nustebtum.

Maskvą tu rastum nebe tą, kurią palikai. Tu matytum ūžiantį gyvenimą joje, bet tur būt neišdrįstum pažvelgti, pažvelgti į tas vietas, kuriose tu pynei aukso svajas apie ateitį... O jeigu netyčia užklystų tavo žvilgsnis po senu papročiu, kaip tu mėgai anksčiau ieškoti vargstančio ir jam padėti, jį paguosti – Tu šiandien pravirktum, pravirktum... man atrodo, kad pravirktum.

Pynėsi Vytauto mintys. Vienu momentu gimdavo šimtas klausimų ir visiems vienodas atsakymas. Aušo ir rytas. Nuovargis it pirštais spaudė Vytauto akis, bet jis nemigo. Kiek jis dar vakar spėjo paslankioti Maskvos grožybių šešėliuose – tiek šiandien troško greičiau apleisti aplinkumoje siaučiantį triukšmą. Tarytum nuobodulys kaustė jausmus ir kažkoks balsas it skatino: „Greičiau! Greičiau! Pasitrauk iš šio rojaus, jis ne dėl tavęs!“

Ketvirtą valandą ryto Vytautas jau stovėjo eilėje prie bilietų kasos. Laikas slinko iš lėto. Ir Maskva kėlėsi iš nakties miego. Drėgnu, ryto rasa padengtu asfaltu, sujudo mašinos.

- Atrodo bus lietaus?!

- Gal pragiedrės? – aplink girdėjosi spėliojimai, kol radijo ruporas čirškiančiu savo balsu išpranašavo giedrą ir +24 laipsnius naujai išaušusiai dienai. Tai buvo rugpjūčio septintoji.

Iš lėto Vytautas artėjo prie kasos. Salės gale didžiulis laikrodis, lyg tyčia kieno sukamos savo rodyklėmis, skriejo pro valandų skaičius. Pusė devynių, devynios, pusė dešimtos...

Pasigirdo nerimavimas.

- Po šimts... ko gero šiandien vėl negausime bilietų.

- Gal kaip nors, gal užteks dar lig mūsų? – abejingai guodėsi keleiviai.

Vytautas tylėjo. Tik karts nuo karto keitė smilksinčias kojas. Nuotolis tarp kasos ir mūsų jaunuolio nors ir iš lėto, bet mažėjo. Priešais dar buvo dešimtis žmonių, devyni, aštuoni, septyni...

Prie langelio staiga pakilo triukšmas. Stovėjusieji eilėje susvyravo lyg būtų papūtęs stipriausias vėjas, kažkas garsiai nusikeikė. Tuo pat ir Vytautas suprato įvykio priežastį. Virš langelio pasirodė keleiviams

nepageidautinas užrašas: „Bilietai išparduoti“. Išretėjo eilė, žmonės ėmė grūstis be eilės, tiesiogiai prie kasos, žinoma ne todėl, kad gautų bilietą, bet kad galėtų kiek galima iš arčiau pasiųsti kokią trumpą repliką kasos adresu.

Vytautas taip pat pamiršęs nuovargį, sukaupęs savo jėgos likučius alkūnėmis prasiskyrė sau priėjimą prie langelio. Čia jis „negarbino“ kasininkės kaip daugelis šalia jo stovėjusių keleivių, kurie stengėsi reikšti savo nepasitenkinimą. Jis, priėjęs prie kasos, išsiėmęs savo dokumentus, bilietą drąsiai pabeldė į uždarytą langelį.

Pilkas, nepermaldaujamas stiklas su baisiuoju užrašu pakilo. Pasirodė – skaisčiai raudona spalva dažytos lūpos, melsvos lyg išsigandusios akys, ant viršugalvio susuktu gelsvų plaukų kuokštu – išblyškęs moteriškas veidas.

- Ką pasakysite, jaunuoli? – pasigirdo lyg pažįstamas balsas.

Vytautas vietoj atsakymo skubiai pro langelį įkišo savo dokumentus ir bilietą, - kurį ji išvydus buvo bepradedanti kažką tai griežtu tonu neigiamo, bet Vytautas truputį lyg pastygavęs savo tembrą į dirbtinį bosą nutraukė dar griežčiau:

- Nieko nežinau, prašau pažiūrėkite čia – parodė į gulinčių popierių krūvą – ir užkomposteruokite bilietą.

- Bet, bet...

- Aš jums kartoju, prašau netrukdyti laiko, - langelis užsidarė. Vytauto dokumentai liko viduj. Aplink stovintieji žmonės keistai susižvelgė. Mūsų jaunuolis pajuto daugelio akių žvilgsnius, kurie tiriamai stebėjo jo išvaizdą. Kažkas užnugaryje šnibždėjosi. Vytautas suprato, jog žmonėse kilo susidomėjimas, jog visi, kurie girdėjo jo išreikštus žodžius, mintyse spėliojo Vytauto teisę, tarnybą bei laipsnį.

„Po šimts pypkių, nepasiseks, teks pasitraukti it teliuką vedinam nuo langelio“. Galvojo mūsų jaunuolis apie gresiančią gėdą dėl tokio karingo savo išsireiškimo.

- Jūs, jaunuoli, toli važiuojate? – užklausė šalia stovėjusi mergina, į kurios veidą Vytautas užmetęs savo nors dar neįgudusį žvilgsnį, bet iškart nustatė ją esančią rytiete, kuri galėjo priklausyti geltonajai rasei.

- Į Rytus! – trumpai atsakė Vytautas ir jau buvo bekeliąs ranką pabelsti į kasos langelį, kai šis atsidarė.

- Aštuoniolika rublių šešiasdešimt kapeikų!

- Jūs man sakote? – netikėdamas net savo ausimis ir vos nuslėpdamas nustebimą bei džiaugsmą kreipėsi į kasininkę.

- Taip, jums!

Tuos žodžius išgirdęs, nė sekundės nedelsdamas, Vytautas ištiesė kasininkei melsvą dvidešimt penkių rublių banknotą.

- Laimingas, jaunuoli! Pasisekė. – nusišypsojusi užkimusiu balsu, „čirškė“ kasininkė skaičiuodama grąžą. – „Plackarte“ ligi Čitos. – tai pasakiusi pastūmė mažytį stalčiuką link Vytauto su visais jo dokumentais ir bilietu, kuriuos paėmęs, lydimas smalsių, pavyduliaujančių žvilgsnių pasitraukė nuošaliau.

Prie kasos pakilo „rungtynės“. Kas alkūnėmis, kas pečiais – skynėsi prie jos kelią. Apart Vytauto, dar pora keleivių gavo bilietus. Vienas iš jų buvo ta pati Rytietė.

- Jūs į Čitą?

- Ne, Irkutskan!

- Na, vis tiek pakeliui, aš į Vladivostoką – dėdama į savo didžiulį rankinuką bilietą ir dokumentus tariamoji Rytietė pradėjo megzti pokalbį su Vytautu. – Jūs nežinote, kuomet bus galima sėsti į vagonus?

- Valanda prieš išleidžiant traukinį, jeigu neapsirinku.

- Aha, reiškia turime dar dvidešimt minučių laiko. Jūsų lagaminas apsaugos kameroje? – bemaž nenustodama čiauškėjo bendrakeleivė, kuri Vytautui gerai įsižiūrėjus, po truputį pradėjo patikti. Jos melsvos, drąsios akys spindėjo atvirumu. Kiekvienas kūno judesys buvo taip laisvas, lyg ji būtų sukiojusis prieš artimą savo bičiulį. Veido nedengė nei pudros, nei dažų sluoksniai, kurių Vytautas nekęsdavo. Jos liemenį laikė apspaudusi lengva, dailiai pasiūdinta melsvos spalvos vasariška suknelė. Tik antakiai kažkaip tai Vytautui atrodė truputį įtartini dėl jų lenktumo.

- Mano lagaminas apsaugos kameroje, – kiek patylėjęs atsakė Vytautas.

- Tai eime, gal jūsų ne taip sunkus kaip mano, sumainysime pakeliui iki vagono. Aš jį vos ne vos nunešiau ten ir dabar galvoju kaip...

- Kaip nors susitvarkysime, jeigu neįveiksite, aš padėsiu, – duodamas žingsnį į šoną prieš save Vytautas praleido nepažįstamąją bendrakeleivę ir pasekė iš užpakalio link durų.

Lauke, ryškioje dienos šviesoje, ji atrodė dar geriau, bet mūsų jaunuolis stengėsi laikytis taip, kad bendrakeleivė nerastų jo elgesyje nė mažiausio ženklo duodančio suprasti, kad Vytautas patenkintas, nes nuovargis buvo pasiekęs aukščiausią laipsnį. Vos ne vos, kažkokio tai stebuklo būdu, jis užlipo į ketvirtą aukštą, kur buvo „apsaugos kamera". Ten, paėmęs du didžiulius lagaminus, vieną savo, o antrą bendrakeleivės, nusileido žemyn, įėjo į peroną, priėjo prie sąstato ant kurio perskaitė užrašą „Maskva – Vladivostokas", lipo, rodos, į vagoną, ir viskas užgeso jo akyse... užgeso taip staiga, lyg tai būtų išjungta elektros energija, bet tuo kartu Vytautui tai buvo nebeįdomu. Jį susuko nuovargis ir praleistos trys paros be miego – visą laiką ant kojų, nevalgęs ir t.t. Aplink liko tylu, ramu, Maskvos „stebuklų" triukšmas dėl nuvargusio mūsų jaunuolio – nebeegzistavo.

Kuomet Vytautas pramerkė akis buvo pavakarys. Besileidžiančios saulės rausvi spinduliai akinančiai per lango stiklą švietė tiesiog į jo veidą.

Nesuprasdamas kur esąs, iškart vėl užmerkė akis ir dar mieguistas pradėjo įsiklausyti į geležinkelio vagono ratų bildesį. Pajuto lėtą vagono siūbavimą ir aplink jį sėdinčių keleivių pašnekesius apie kelionės įspūdžius ir kitus dalykus, kurie Vytautui pasirodė jo neliečiantys – pašaliniai.

„Važiuoju, bet kaip aš čia atsiguliau? Atrodo, kad geroką kelio gabalą nuvažiavau miegodamas", – palengva vėl atvėrė akis. Žvilgtelėjo į kojas – pusbačiai nuauti, vienomis kojinėmis. Šalia jo sėdėjo dvi merginos ir vyriškis kariškio rūbuose, tik be ženklų. Uniforminis Vytauto „kitelis" buvo pakabintas ant sienos. Didžiulis jūreiviškos liemenės kalnierius, kad nesusilamdytų, lygiai ištiestas po galva, milinė taip pat dailiai sulankstyta ir padėta pagalvėje. „Po perkūnais, nieko neatsimenu, kaip aš įėjęs vagonan susitvarkiau"? – vaizduodamas dar vis miegantį galvojo Vytautas. Staiga dingtelėjo mintis „kur lagaminas? Ar dar tebėra dokumentai „kitelio" vidurinėje kišenėje?" Ta mintis sujudino mūsų jaunuolį.

Jis iš lėto pajudino ranką, truputį koją ir pakėlė galvą – duodamas suprasti savo bendrakeleiviams jog prabudo ir kelsis.

- Štai! Mūsų jaunuolis jau išsimiegojo! – pasigirdo vienukart keletas balsų. – Kelsies jau?

- Bandysiu, – sėsdamasis ir po savimi patraukdamas kojas nedrąsiai atsiliepė Vytautas.

- Štai jūsų batukai, lagaminas po suolu, kepurė ir kitelis ant sienos kabo! Viskas, viskas yra, drauguži, niekas nedings tokioje kompanijoje važiuojant! – priešais Vytautą prie lango sėdėdamas kalbėjo vyriškis, turbūt pastebėjęs, kad Vytauto veide blykstelėjo koks nors nerimo šešėlis ir buvo bepradedąs dairytis, bet žvilgtelėjęs į kairę – pastebėjo tas pačias tyras, mėlynas kažkur toli toli svajonėmis nuklydusias akis, kurias Vytautas matė prie bilietų kasos – tai buvo ta pati Rytietė.

Nieko niekam konkretaus Vytautas nesakęs, apsiavė pusbačius, iš lagamino paėmė muilą, rankšluostį, skutimosi reikmenis ir atsiprašęs išėjo vagono tualetan.

„Nejaugi tai aš?“ pats savęs klausė Vytautas žiūrėdamas į didžiulį veidrodį ir matydamas jame „kaminkrėtį“ jūreivio rūbuose. Tikrai, tai buvo Vytautas. Ant jo veido gulėjo storas sluoksnis Maskvos dulkių. Dabar Vytautas pamatė, kaip jis atrodė savo bendrakeleivių akyse. Žinoma, nepraslinkus dešimčiai minučių mūsų jaunuolio išvaizda pasikeitė. Muilas, vanduo ir aštrus skustuvas grąžino normalią veido išraišką, ir Vytautas sugrįžo atgal savo kupėn.

Čia buvo taip, kaip paliko išeidamas. Vieni kitiems pasakojo savo kelionės priežastis, praleistą laiką sostinėje ir t.t. Grįžęs vėl užėmė ankstesnę vietą prie lango ir pasirėmęs alkūne ant mažyčio stalelio, įsmeigė savo žvilgsnį į vakaro sutemom gaubiamą pagelžkelio mišką. Mintys slydo kažkur toli nežinomybėn, tai vėl žaibo greičiu pasukdavo į gimtąjį miestą, į ūžiančią Maskvą bei kitus matytus, atmintyje įstrigusius vaizdus.

Kas minutę darėsi tamsiau. Vagone užsidegė elektros lempos ir sutemo visai. Vytautas, net nekeisdamas savo pozos, sėdėjo it sustingęs. Per tą laiko tarpą jo mintimis pralėkė viskas, ką jis matė paskutiniomis die-

nomis, svarstė sau susidariusį neaiškų klausimą: „Kas Jį nurengė, nuavė ir paguldė, kaip tai buvo, jog nejuto ir ko paklausti?“

- Jaunuolis kažko susimąstęs, liūdesys kankina ar negaluoja? – kažkas sušneko, ką Vytautas palaikė, jog tai jo adresu. Atsisukęs permetė trumpu žvilgsniu greta sėdėjusius bendrakeleivius, vaizduodamas nenugirdęs duotojo klausimo – prabilo:

- Man kas ką sakėte?

- Taip, toli važiuojate?! – užklausė tas pats asmuo, kuris Vytautui prabudus padavė pusbačius.

- Irkutskan!

- O, reiškia savaitę pagyvensime kartu, iš kur?

- Iš Lietuvos!

- Iš Lietuvos? – truputį nustebusiu tonu pasigirdo keletas balsų. Kažkas dar pridūrė: – Kur ta Lietuva?

- Pabaltyjyje! – su vos pastebimu pykčio skambesiu iš lėto atsakė Vytautas. Jo akys blykstelėjo neapykanta, kuri dėl kažkokios tai priežasties atsirado tam asmeniui, kuris nežino, ar vaizduoja tikriausiai nežinąs to garsaus vardo – Lietuva.

- Ten trys mažytės respublikos: Lietuva, Latvija ir Estija. Istorijoje Lietuvos respublika minima kaip senovės garsenybė! – pradėjo vienas iš sėdėjusiųjų greta.

Kai kas pradėjo klausinėti Vytauto apie jo Tėvynę, ką, žinoma, mūsų jaunuolis klausėsi patenkintas ir su pasididžiavimu ėmė atsakinėti. Iš lėto užsimezgė pokalbis, bendrakeleiviai sužinojo mūsų jaunuolio vardą, kurį dėl kažkokių susidarančių svetimšalių kalbos kliūčių negalėdami ištarti – perkrikštijo „Viktoru“ ir tiesioginiai „Vytia“. Taip pat iš lėto Vytauto nuotaika pakrypo gerojon pusėn. Nors jau vėlai, bet dar tą patį vakarą sužinojo, kad jį nuavė, sutvarkė daiktus ir paguldė – Rytietė, sužinojo jos vardą, kaip ji vadino save užsirekomenduodama pokalbyje – Nina. Kelionės nuobodulys ir keistai slopinantis vienumos liūdesys apleido mūsų jaunuolį. Naktį truputį numigęs, dar vos auštant, jau vėl Vytautas sėdėjo prie vagono lango ir grožėjosi aplinkumos vaizdais. Bemaž kiekvienoje stotyje išlipdavo peronan, pasigirdus garvežio signalui šokdavo

ant laiptelių ir tęsdavo savo kelionę. Slinko minutės ir valandos – pro šalį tarytum bėgte bėgo ir liko užpakalyje balti telefono, telegrafo stulpai, upių tiltai, miestai, miesteliai, kolektyvinių ūkių pastatai, geležinės kilometrų žymėjimo lentelės ir visa kas buvo matoma iš vagono. Truputį numalšinęs alkį, Vytautas sulaukė vakaro. Vagone tarpe mūsų jaunuolio bendrakeleivių užsimezgė anekdotai, pasakos, nuotykių pasakojimai, kol vienas po kito, tarytum užsikrėsdami, pradėjo snūduriuoti, o vėliau kai kuris įsidrąsinęs ir stipriai užknarkė, nuo ko, žinoma, pasistengė neatsilikti ir Vytautas, nors kupe keleiviais buvo pripildyta taip, jog teko miegoti pasikeičiant, arba ant vieno gulto dviese, kas palaipsniui vis labiau ir labiau artino bendrakeleivius. Išaušta rytas ir vėl diena, ir vėl vakaras – tamsi naktis, kuri migdo kiekvieną nuvargusį, ir vėl rytas.

Dar pilnai neišaušus prabudo Vytautas. Traukinys stovėjo didžiulėje stotyje. Pro langą matėsi ryškiai apšviestas peronas ir stoties sienoje didžiulių raidžių užrašas „Sverdlovskas". Išsiėmęs iš planšetės žemėlapį, žvilgtelėjęs Vytautas atsiduso. Jam buvo gaila, kad didesnę dalį Uralo pravažiavo nakties metu ir neteko pamatyti to didingojo vardo savininko, kuris išsitiesęs visu savo ilgumu nuo Ledjūrio pakrančių, ligi Čkalovo ir dar žemiau, bemaž iki Kaspijos jūros, skiria Aziją nuo Europos. Na, bet vis dėl to dar teko dienos metu Vytautui pamatyti likusią dalį Uralo, už kurio dar kurį laiką besitęsiantys miškai pasibaigė – prasidėjo stepės. Slinko valandos ir dienos. Nakties metu mūsų jaunasis keliautojas ilgą laikotarpį praleisdavo ant vagono laiptelių, atsigaivindamas šaltu Sibiro stepių vėju, kuris susidaro nuo traukinio greičio. Grožėjosi sidabrine mėnulio šviesa, kuri iš už debesėlio savo spinduliu rėžė virš stepės glūdinčią rugpjūčio naktį. Ir klausėsi monotoniško vagonų ratų dundėjimo, paskęsdamas giliame susimąstyme apie kelionės pasekmes, gamtos grožį bei savo gyvenimą, kuris nuo pat kūdikystės pynėsi varguose.

Šią naktį, apie pusę pirmos, Vytautas taip pat stovėjo ant laiptelių. Jau kelinta para traukinys skriejo Sibiro platybėmis. Toli užpakalyje liko Uralas, Omskas ir Novosibirskas. Prieš gerą pusvalandį užpakalyje liko ir Krasnojarskas. Paskutinė naktis šitoje geležinkelio magistralėje Maskva-Vladivostokas. Vytautas tai žinojo. Žinojo, jog ryto metą pasieks

Taišetą, kuriame apleis šį traukinį, tą naujai susidariusią bičiulystę su kupe gyventojais, išsiskirs su tuo, ką šiandien mato čia, posūkis – tolyn nuo civilizacijos, kažkokiais nežinomais mūsų jaunuoliui Sibiro taigos takais. Buvusi „šimtinė“, su kuria it su tūkstantine drąsiai ryžosi aplankyti Tolimuosius Rytus taip pat baigėsi kaip ir kelionė. „Ei, Vyteli, dabar prasidės nuotykiai“, savyje atsidusęs pagalvojo Vytautas ir pajuto kažkieno ranką, palietusią jo petį. Jis atsisuko. Greta, nakties tamsoje Vytautas pažino Niną.

- Nemiegi? – tyliai paklausė Vytautas, jausdamas pareigą kaipo vyriškis pradėti pokalbį.

- Ne! Bet jūs taip pat nemiegate,... aš ėjau, pamačiau – stovite. Vieną kartą pašaukiau vardu, bet tur būt labai susimąstęs buvote, kad nieko neatsakėte.

- Cha, cha, cha, gal kiek ir svajojau?!

- Vytia, tu gali man pasakyti, kodėl aš nematau tavęs niekuomet linksmoje nuotaikoje? Visą laiką paskendęs susimąstyme, nuliūdęs...

- Nežinau!.. – taip pat tyliai atsakė Vytautas – Gal būt, kad tokia tolima kelionė, nepratęs būti taip toli nuo Tėviškės?!

- Na, bet tau nieko ypatingo ir kelionėje, jog leidi atostogas, kaip sakei važiuoji pas brolį aplankyti, kurio seniai nematęs. Mano nuomone, tai vienas malonumas.

- Nina, žinoma, pirmiausia aš atsiprašau, atleisk! Už mano smalsumą, bet jeigu jūs ne prieš, pasakykite... – nepabaigęs nutilo.

- Ką? Sakyk, ko nutilai? Aš atsakysiu, jeigu tik žinosiu!

- Kokios tautybės? Nedrąsiai pabaigė Vytautas.

- Cha, cha, cha, - skambiu, bet šaltu juoku nusijuokusi Nina nutilo ir giliai atsiduso. – Štai kas tave įdomauja?! Aš tai pastebėjau dar būdama Maskvoje, kuomet mes susitikome pirmais žvilgsniais. Na gerai, aš tau atsakysiu į klausimą, tik tu man pasakyk, ar tu girtas buvai, ar kas kito su tavim dėjosi tuokart, kai mudu Maskvos Jaroslavlio stotyje sėdome į vagoną?

- Kodėl jūs galvojate, kad aš galėjau būti girtas? – Vytautas kalbėjo vis pabrėždamas „jūs“, pas jį reiškė tiesioginiai „tu“.

- Todėl, kad vos įėjęs vagonan susverdėjot ir net lagaminą palikęs ant praeinamo tako susmukai ant suolo. Aš kaip medikė, galvojau širdies priepuolis – paėmiau pulsą, tvarkingas. Na, o vėliau paguldžiau, kad netrukdytum keleiviams.

- Ar daug kas tai matė?

- Aš ir tas jaunuolis, kuris tau pabudus pirmutinis su tavim kalbėjo, Na tu sakyk, kas tau buvo?

- Buvau nuvargęs! – trumpai atsakė Vytautas.

- Aš esu japonė! – drąsiai atsakė. Gal tau įdomu kaip aš galiu kalbėti rusų kalba taip laisvai? Štai! Esu gimusi Port-Arture. Dar būdama kūdikiu nežinojau kur dingo mano tėvai ir kas jie buvo. Atsiradau Maskvoje,.. čia užaugau,.. baigiau visus tris medicinos fakulteto kursus ir šiandien važiuoju su komandiruote Vladivostokan..., na,.. ryt vėl, kur likimas nublokš. Vytka, ar tu turi tėvą, motiną, brolius, seses?

- Turiu vieną motiną!

- O daugiau?

- Seserų neturėjau, o likusieji buvę šeimos nariai mirė.

- Tu mokeisi kur?

- Taip! – Vytautas atsakė trumpai, nutylėdamas kur. – Kelintų Nina gimimo?

- 1929 m. O tu?

- 1931 m.

- Už mane jaunesnis…

Tai pasakiusi nutilo. Nejučiomis Vytauto žvilgsnis užkliudė Ninos akis. Jie stovėjo taip arti vienas kito... Pro tarpdurį besiveržiantis Sibiro stepių vėjas draikė jos plaukus. Savo veidu Vytautas jautė jos artumą ir lygų ramų kvėpavimą.

- Ar tu palikai savo Tėvynėje ką nors mylėjęs?

- Motiną!

- Vytia, tu juokies iš manęs... nors, žinoma,... man tai vis tiek... aš... ne... Lietuvaitė... mano kelias vienas.., o tavo kitas... Išauš rytas... Jis išskirs mus vėl amžinai..., nebepamatysime vienas kito...

- Kas su tavim? Ką tu...? – negalėdamas ryškiai suprasti Vytautas mikčiojo savo klausimais.

- Nieko, aš taip, tik... nes kažkodėl man liūdna.

- Ar tu žinai, kur tau teks ten dirbti?

- Maždaug.

- Pačiame mieste?

- Taip, miesto poliklinikoje...

- Savo būsimos darbovietės tikslų adresą žinai?

- Nejaugi tau įdomu? – nors buvo tamsu, Vytautas matė jos veide vos pastebimą šypsnį.

- Jei būtų neįdomu, nesiteiraučiau.

- Gal galvoji aplankyti?

- Jeigu ne aš pats, tai nors savo laišku. – Tai pasakęs Vytautas jai ištiesė savo mažytę užrašų knygutę ir parkerį.

- Taip labai įsigeidei? Na gerai!.. Bet čia tamsu.

Vytautas užžiebė degtuką. Rausvos liepsnos šviesoje jos blyškus veidas atrodė dar gražesnis. Vargu kas būtų galėjęs ją atskirti nuo europietės. Tuo trumpu degančio degtuko momentu Vytautas pajuto keistą prisirišimą tai nepažįstamai. Vytautas žiūrėjo į užrašų knygutės baltą puslapį, kuriame Ninos ranka valdoma plunksna lygiomis, apvaliomis raidėmis brėžė adresą.

- Tavo adresą galima? – jau užgesus degtuko šviesai, ji tyliai užklausė Vytauto.

Vėl blykstelėjo degtukas, savo liepsnos šviesa skverbdamasis patamsin. Mūsų jaunuolis iš lėto padiktavo savo adresą, kurio dėka tikėjosi kada nors gal galės palaikyti susirašinėjimą. Vėl pamažu užgeso degtukas, apgaubė tamsa, ir Vytautas išgirdo:

- Imk!

Jos balsas skambėjo keistai. Vytautas ištiesė ranką, tamsoje apčiuopė savo užrašų knygelę ir švelnią, mažą moterišką rankutę.

- Tik tu neužmiršk... rašyk... turėdamas... laiko.

- Ir tu... neuž... miršk. – jai atsakė Vytautas.

Tarytum pritardami vagonų ratai savo dundesiu reiškė kažką paslaptinga. Traukinys padarė menką posūkį, virš beribės stepės kybavęs sidabrinis mėnulis žvilgtelėjo į tamsų vagono tarpdurį ir vėl lyg susigėdęs pasislėpė už pirmo pasitaikiusio pilko debesėlio.

Jau buvo geras priešpietis. Giedrame danguje saulė kabojo bemaž tiesiai virš galvos. Sunkiai dūsaudamas pūkšojo juodas garvežys. Toliau girdėjosi ausis draskantieji manevruojančių garvežių ūksėjimai. Jų aidas sklido kažkur toli toli Vidurinio Sibiro taiga. Apdulkėję žalsva ir melsva spalva dažyti vagonai – su užrašu „Maskva-Vladivostokas" stovėjo Taišeto stotyje. Perone, tarpe minios keleivių, stovėjo Vytautas, greta jo keletas įvairaus amžiaus mergaičių ir vyriškių. Jie vienas po kito iš eilės spaudė Vytauto dešinę, linkėjo sėkmės baigti savo kelionę ir kuomet nors gyvenime susitikti. Tai buvo visi, vieno vagono kupė keleiviai, kurie savo ilgos kelionės laikotarpyje jau spėjo artimai susibičiuliauti, nors, prieš sėdant į vagoną, vienas kito nebuvo matę. Tarpe jų, truputį nuošaliau, stovėjo Nina. Ji laukė ir priėjo prie jo paskutinė. Vytautas matė kaip jos lūpos neramiai kažko tai virpėjo. Veidas buvo dar daugiau išblyškęs. Per ploną jos rūbą gerai matėsi, kaip giliai alsuojant, kilojosi jos moteriška krūtinė, o akyse blizgėjo ašarų rasa. Vytautas užmetė žvilgsnį į vagoną, kurį ką tik apleido. Lange matėsi keli buvusių bendrakeleivių veidai, kurie it žinodami, kad Nina nori atsisveikinti be liudininkų, susitikę su Vytauto žvilgsniu, staiga nusigręžė.

- Vytia,.. lik... sveikas...

- Viso gero, Nina!

- Viso!.. – dar kažką norėjo ji pasakyti, bet, nuleidusi akis, staiga apsisuko ir skubiu žingsniu pasitraukė.

Po keletos minučių pasigirdo du skambučiai. Klaikiai ūktelėjo garvežys, kurio garsą vėjas nunešė į tolį. Lange, pro kurį bemaž visą savaitę Vytautas grožėjosi gamtos vaizdais, pasirodė pažįstamas veidas, mostelėjo tame pačiame lange melsva pažįstama skepetaitė, praslinko vagonai pro šalį ir Vytautas pasijuto esąs vėl vienišas. Jis dabar stovėjo 7500 su virš kilometrų nuo savo gimtojo miesto. Jis buvo Sibire, Irkutsko srity, Taišeto rajono stoty. Žinoma, ką tik žybtelėjusi menko liūdesio kibirkštėlė momentaliai užgeso. Prieš jo akis mirktelėjo Mindaugo veidas su nustebusia draugiška šypsena, mirktelėjo eilė kitų vaizdų, kurie tuoj tuoj bus prieš Vytauto akis realiai. Paėmęs lagaminą, lėtu žingsniu pasuko į stoties laukiamąją salę. Peržvelgė traukinių eigos tvarkaraštį,

bet jame neradęs „Toporoko“ vardo stoties, užklausė pirmo pasitaikiusio geležinkeliečio.

- Pasakykite, tamsta, man, kaip patekti į „Toporoko“ stotį?

- A,.. jums, jaunuoli, teks eiti į Taišetas II, štai ten, – ranka parodė pagal geležinkelio liniją automašinų išvažinėtą kelią, - maždaug kilometras nuo čia. Iš Taišeto II vakare eina traukinys link Toporoko.

- Dėkui! – trumpai padėkojo Vytautas. Pasiėmė lagaminą ir nors neskubiai, bet nedelsdamas apleido salę. Saulė be gailesčio kaitino, tarytum Afrikos Sacharoje. Per Vytauto veidą liejosi prakaitas. Bet po keletos minučių, tikriau gal po pusvalandžio, pasiekė Taišetą II. Čia mūsų jaunuolis sužinojo, kad traukinys link „Toporoko“ išeina 20 v. 30 min. Turėdamas dar bemaž 8 val. laisvo laiko, Vytautas pasitraukė truputį nuošaliau nuo stoties ir pasistiprinęs savo produktų likučiais, krito ant žalios sodrios žolės, kur nejučiomis užmigo.

Kuomet Vytautas pabudo, saulė jau buvo vakaruose. Švilpavo garvežys. Į vagonus sėdosi keleiviai. Mūsų jaunuolis jautėsi gerai. Miegas po atviru rugpjūčio dangumi pašalino visą nuovargį. Nors skilvyje pajuto kažkokį jo pripildymo reikalavimą, kurį žmonės vadina alkiu, bet nekreipdamas didelio dėmesio, sutvarkęs kelionės reikalą bilietų kasoje, sėdo į vagoną. O po gero pusvalandžio braškančiais it lūžtančiais vagonais, lydimas neteptų aširačių spygavimu, apleido Taišetą II.

Už lango vėl temo vakaras, lygiai toks pat, kaip ir praėjusieji vakarai. Vagone virte virė įvairūs pokalbiai.

Vytautas apsidairė. Prie blankios šviesos ir per mėlynus tabokos bei papirosų dūmus šiaip taip matėsi. Aplink daugiausia sėdėjo kariškiai. Vagono gale girdėjosi karts nuo karto erzinamo šuns lojimas. Visai greta kažkoks „herojus“, nesivaržydamas netoliese sėdinčių keletos moterų – pasakojo savo „kavalieriškus nakties žygius“.

- Mes juos „padliukas“ vis vien pagausim!

- Niekur jie nedings! – už sienos, gretimoje kupėje skambėjo čirškiantys girti balsai.

Sužviegė armonika savo persirėkusiais balsais kažką panašaus į „Dunojaus bangos“, jai pritardamas atsiliepė šuo: „Aū-ūūū............“

- Trach! Trach! – per visą susidariusį triukšmą pasigirdo du sausi pistoleto šūviai. Na jums fašistai! – vos spėjus trinktelėti antram šūviui, kažkas grasinamu tonu pridūrė.

Nutilo armonika. Nutilo „herojus", nutilo ir šuns kaukimas. Vytautas žvilgtelėjo į langą, ten daugelio elektros lempučių apšviestas kalinių lageris.

- Nikolajau, nereikia, nekrėsk šposų, ko gero saviškiams pataikysi. Bokšteliuose tai mūsų žmonės stovi, – nutilusiame vagone girdėjosi žodžiai, iš ko dabar mūsų jaunuoliui paaiškėjo, kad šūviai buvo paleisti į kalinių zoną.

Traukinys sustojo. Bet, nepraslinkus nė pusei minutės, toli toli per taigą nuskriejo naujas garvežio kauksmo aidas, ir vėl subraškėjo siūbuojančios seno vagono sienos. Šiame tarpstotyje nebekaukė nei šuo, nesigirdėjo nei kitų ypatingų garsų, apart aštraus ginčo toje pusėje, kur neseniai buvo pasigirdę šūviai.

- Kad neapsirikčiau, penkiasdešimt pirmas kilometras bus ketvirta stotis? – užklausė Vytautas šalia savęs sėdėjusio „herojaus".

- Taip! Jūs į Toporoką? – protylomis Vytautas išgirdo atsakymą ir klausimą.

- Aha!

- Iš kur? – peržvelgęs akimis nuo galvos lig kojų vėl pakartojo smalsus „herojus".

- Iš Kansko! – trumpai atsakė mūsų jaunuolis nuslėpdamas savo tolimą kelionę, kad neįtartų jį esant lietuvį, dėl ko kartais gali susidaryti nemalonumų.

- Iš mokyklos? Upės laivynas?!

- Taip! Taip!

- O mano brolis ten mokosi, gal pažįsti Gryša Čerbakov?

Vytautas pasijuto keblokoje padėtyje. Juk jis nieko nežino ten, iš kur sakėsi esąs. Dabar kiekvienas toliau tęsiamo pokalbio žodis galėjo jį išduoti. Jis nutilo ir apsimetė galvojąs, kas žinoma nelabai patiko matyt uždavusiam klausimą, kad jo brolio nepažįsta, kurį jis įsivaizdavo it garsenybę.

- Ach Gryša, jaunas, vidutinio ūgio?

- Taip taip, tas pats.

- Na, kaip nepažinsi, pažįstu kaip jūs sakote jog tas, jeigu aš neapsirinku, – rizikuodamas „palūžti“ drąsiai brėžė Vytautas, – kartu viename bendrabutyje mokėmės tik skirtingose klasėse...

Vytautui dar nebaigus išreikšti savo „pažinojimo“, kažkas užkalbino „herojų.“ Tuo pasinaudodamas mūsų jaunuolis nutilo ir ėmė vaizduoti snaudžiąs.

Karts nuo karto, it paklydęs ir ieškodamas savo draugų kurtinančiai ūkčiojo garvežys. Jo balsas kiekvieną kartą buvo girdėti toli toli nuskendąs medžių viršūnėmis, vėl sugrįžtąs it atsimušęs į kalnų skardžius klajoja Sibiro taiga. Kas trys, kas keturi kilometrai tai iš vienos, tai iš kitos geležinkelio pusės matėsi elektro lemputėmis apšviesti kalinių lageriai. Bokšteliai, aukštos lentų tvoros, spygliuotų vielų linijos, čia liudija tą gyvenimo dalią, kurią žmonės vadina – belaisve.

- Penkiasdešimt pirmas kilometras „Toporok“ kas išlipate, pasiruoškit! – pasigirdo vagono palydovo balsas.

- Dovanokite, kuri valanda? – imdamas savo lagaminą užklausė Vytautas praeinančio vagono palydovo.

- Pusė pirmos!

- Dėkoju!

Pusė pirmos, 0-30 min. buvo pats vidurnaktis. Vytautas išlipo iš vagono. Aukštai danguje šypsojosi mėnulis. Visame savo pilnatyje jis būdavo didelis, savo šviesą atskleisdamas ir duodamas laisvai kiekvienam žiūrėti ir matyti apylinkės pasakišką grožį.

Švilptelėjo garvežys, kažkas tai riktelėjo „važiuojam!“. Toli per taigą nuskriejo klaikus aidas. „Pš! Pš! Pš!“ sušnypštė iš garvežio cilinderių besiveržiąs oras. Vagonas paskui vagoną, tarytum vaiduokliai mėnulio šviesoje prašvilpė pro stovintį mūsų jaunuolį. Paskui dar kurį laiką matėsi raudono žibinto šviesa ant paskutiniojo vagono ir ta išnyko.

- Kurion pusėn eiti? Kur Šiaurė, kur Pietūs? Kurgi tu, drauguži, čia gyveni, kur tave rasti? Ech, tikrai aš kaip keliautojas „nuotykių ieškotojas“, – galvojo Vytautas, vos girdimai save klausidamas. Dešinėje

geležinkelio pusėje juodavo miškas. Pagal patį geležinkelį status pakilimas į kalnelį, kuriame stovėjo medinė maža trobelė. Geriau įsižiūrėjęs Vytautas pamatė jon vedančius laiptelius, kuriais tuoj pat pasikėlė į viršų.

Nedidelė aikštelė, keletas medinių suolų, kiek nuošaliau kaimiškas šulinys, toliau miškas. Kitoje pusėje, tarp medžių mėnulio šviesoje, mirgėjo upės vanduo ir juodavo ilgas geležinis tiltas, kuriuo prieš keletą minučių pravažiavo traukinys.

- Ū... ū... ūū... ūūū... ū! – lyg dar kartą atsisveikindamas šaukė garvežys, tik dabar sunku buvo nustatyti kurioje pusėje, nes garsas rodos nutyla tolyje ir vėl staiga iš kitos pusės pasikartoja keliskart.

Kurį laiką pastovėjęs ir pasiklausęs tų pasakiškų balsų, Vytautas atskleidė „planšetę," atidarė kompasą ir nenorėdamas nė iš ko teirautis, kad nesukeltų įtarimo – ėmė nustatinėti savo maršrutą.

Sujudėjo kompaso rodyklė tartum gyva, savo fosforiniu galu parodydama šiaurę, bet žemėlapyje mėnulio šviesoje Vytautas nieko negalėjo įžiūrėti. Atsidaręs lagaminą išsiėmė karišką elektros lemputę, kuriai užstūmęs žalsvą signalizacijos stiklą, kad iš tolo nebūtų galima pastebėti trykštančios skaidrios šviesos – atidžiai ėmė žiūrėti smulkų karišką žemėlapį ir jį lyginti su mažyte tos vietovės kopija, apibrėžtą cheminiu pieštuku ant paprasto skaičiavimo sąsiuvinio languoto popieriaus.

„Korolenko", „Ševčenko", „Kvitok" smulkūs taškai kariškame žemėlapyje žymėjo tris kaimus vieną paskui kitą nuo esamosios vietovės į šiaurės rytų kampą.

„Aštuoni kilometrai", Vytautas pamatavo mastelį. Aštuonių kilometrų nuotolį reikėjo Vytautui praeiti ligi „Kvitoko" neapgyvendinta Sibiro taiga.

Kopijoje, kuri buvo nupiešta pieštuku nuo „Kvitoko", tęsėsi plona linija pietryčių kryptimi ligi mažyčio kaimelio taigoje „Toporok", šalia vingiuoto brūkšnelio atžymėta „4 km".

„Aha, kelias ligi „Kvitoko" 8 km. Nuo Kvitoko ligi Toporoko dar 4 km. Viso, reiškia, man dar ligi Mindaugo 12 km. Na, palengva eidamas prieš rytą būsiu vietoje". Atsigėręs prie aplūžusio šulinio iš kiauro

kibiro šalto vandens, pakėlęs ant peties savo sunkų lagaminą, Vytautas žengė žmonių pramintu ir, matyt, keleto „pavadų“ pravažiuotu taigos taku. Vėsus rugpjūčio nakties oras gaivinančiai dvelkė į išvargusį mūsų jaunuolio veidą. Aukštos Sibiro taigos pušys kažką lyg šnibždėjo tyliai, paslaptingai. Mėnulis, tarytum žinodamas savo pareigą, nė minutei nesislėpė. Jis švietė, tarytum šeimininko ranka pakabintas žibintas virš savo kiemo. Maždaug po valandos kelio priekyje vos girdimai sulojo šuo. Vytautas sustojo. Apsidairė, bet aplink nebuvo matyti nei žiburio, nei ko nors kito kas liudytų čia pat gyvenančius žmones, apart gerai suminto tako, kuris po kiek laiko mūsų jaunuolį išvedė iš miško tamsos.

Priekyje dabar Vytautas aiškiai išvydo už kokių dviejų šimtų metrų mėnulio blankioje šviesoje ištisą eilę trobesių. Pasigirdo ryškus šuns lojimas, po to kitas ir trečias.

„Korolenko, štai kas per Korolenko, paprastas mažytis kaimelis Sibiro taigoje“ – galvojo Vytautas iš lėto žengdamas miegančio kaimo gatve. „Bet kuo gi tie gyventojai verčiasi?“ - nematydamas aplinkumoje dirbamos žemės domėjosi Vytautas. „Štai po perkūnais ir telefono, ir elektro linija, kas iš kur jiems duoda elektro energiją čia tiems „robinzonams“?“ Nustebęs net sustojo mūsų jaunuolis matydamas kaimo gatvėje baltus naujai pastatytus elektro ir telefono linijos stulpus. Bet, vos išėjus iš kaimo, į visus jo klausimus atsakymui pasigirdo skardus garo katilo kaukimas:

- Ū-ūūū-ūū-ūū-ūū! Ū-ūū-ū-ūū!

Žinoma, galutinai visko nepasakė šis signalas, bet mūsų jaunajam keliautojui liko aišku, kad čia yra koks medžio apdirbimo fabrikas. Lentpjūvė ar kas panašaus, kurios lokomotyvas suka dinamą dėl šviesos, o ten dirbdami žmonės – užsidirba savo pragyvenimui. Todėl ir apylinkėje mūsų jaunuolio akys nematė didesnių apdirbamos žemės plotų apart mažų šeimyniškų daržų. Sekantis kaimelis „Ševčenko“, nors ir nakties metu, bet gana ryškiai skyrėsi nuo savo kaimyno „Korolenkos“. Mažiausiai kilometrą nuo kaimelio, Vytautas išvydo rugių gubas, kiek toliau paėjęs – avižas, miežius ir kitais javais bei pašaru apsėtus lauko plotus. Čia mėnulio šviesoje akys neįstengė matyti ir miško. Priėjus

kaimą, nakties metu buvo galima palaikyti jį net lietuvišku sodžiumi. Tik kuomet jau ryškiai pasirodė kaimo trobesiai, tuomet keleivis galėjo pažinti rusiško stiliaus namus, kurie kėlė savotišką svetimumo jausmą.

Perėjus Korolenkos kaimelį, už jo nedidelį ruožą miško, priešais sumirgėjo keletas žiburių.

Išėjęs iš miško, Vytautas atsisėdo.

„Na, dabar jau visai netoli, mielas drauge! Dabar aš tau įrodysiu, jog Vytautas tavęs nepamiršo ir neužmiršl" Pusbalsiai mūsų jaunasis keliautojas kalbėjo pats su savim. Iš nuovargio merkėsi akys. Pasijuto troškulį, ir, papūtus lengvam rugpjūčio nakties vėjeliui, per nuvargusį ir sukaitusį prakaituotą kūną perbėgo tarytum šalto vandens lašai.

„Ne, sėdėti negalima, tai ko gero susirgsiu." Kiek pailsėjęs ir užsirūkęs, pats save ragindamas, kalbėjo Vytautas. Bet keltis taip buvo sunku, jog vos ne vos įstengė atsistoti ir vėl žengti į priekį.

Dabar Vytautas ėjo visai iš lėto. Koja paskui koją, žingsnis po žingsnio, lyg vaiduoklis mėnulio šviesoje slinko į priekį. Pasirodė pirmieji Kvitoko namai. Plati dulkėta gatvė, su ja jungėsi kita, trečia ir t.t. Kvitoko pastatai atrodė kur kas geresni nei ką tik paliktųjų dviejų kaimelių. Čia kai kur matėsi ir dviejų aukštų. Na, bet taip pat visur buvo tamsu. Praėjus keletą namų, nebesimatė ir tų kelių žiburių, kuriuos iš tolo buvo pastebėjęs Vytautas. Kaimas skendo tyliame nakties miege.

„Na, pažiūrėsiu kokia linkme iš čia keliauti?" – sušnibždėjo mūsų keliautojas ir atsisėdo ant laiptelių, kurie atrodė kažkokios lyg mokyklos. Dar kartą apsidairė. Mėnulio apšviestoje gatvėje nesimatė nė gyvos dvasios. Ilgai nedelsdamas, užsidegė kišeninę lemputę, atskleidė planšetę kur po permatomą celelioizę gulėjo vietovės žemėlapis ir pieštuku padaryta kopija. Dabar tikruoju karišku žemėlapiu naudotis Vytautas nebegalėjo. Kvitokas jame buvo atžymėtas kaipo paskutinis gyvenamos vietovės taškas. Toliau reikėjo orientuotis kopija, kurioje į Toporoką rodė pietryčių link. „Na, pirmyn!" Patikrinęs savo maršrutą, Vytautas pakilo. Praėjęs kurį kelio galą, kuomet kaimelis liko užnugaryje, mūsų jaunuolis sustojo.

„Po perkūnais, kur upė? Kodėl takas pasibaigė? Jeigu ten priešais yra

už keturių km gyvenamas kaimelis, turėtų būti link jo ir takas maždaug savo panašume“, Vytautas dar kartą sustojo, ant lagamino ištiesęs savo planšetę atidžiai, gerai apžiūrėjo, kur galėjo nuklysti. Bet, niekur nematė nė mažiausio posūkio, kur būtų galėjęs pakeisti kryptį netyčia. Vos įžiūrimu, cheminiu pieštuku pravestas siūlelis rodė į pietryčius, Vytautas ėjo kaip tik teisingai nuo atžymėto juodojo kvadrato, kuris reiškė didžiulę duobę – į pietryčius.

„Nejaugi padaryta klaida braižant vietovę?“ Ne, brėžinys buvo padarytas tiksliai, tik mūsų keliautojas padarė menką apsirikimą atradęs atitinkamus vietovės ženklus toje vietovėje, kuri suklaidino jo maršrutą ir jis grįžo atgal į Kvitoką, bet, vos praėjus keletą namų, mėnulio apšviestoje gatvėje pasirodė žmogus. Iš tolo sunku buvo atsakyti – vyras ar moteris. Po keletos minučių Vytautas pažino esant moteriškę, ji skubiai žingsniavo negrįsta, dulkėta kaimo gatve. Rankoje nešėsi kažką panašų į ryšulėlį, kuris mūsų jaunuoliui atrodė esąs sunkus, nes einanti moteriškė vis pasidėdavo ir pakeisdavo ranką.

- Atleiskite, mamyte, - priėjus arčiau, įžiūrėjęs ją esančią pagyvenusią, prabilo Vytautas, – kaip man patekti į Toporoką?

- O sūneli, nakties metu, jeigu jūs nevietinis, sunku rasti, – tai pasakius ji padėjo savo ryšulį prie Vytauto kojų.

- Bet juk čia netoli, ketvertas kilometrų, šviesi naktis, galvoju kaip nors rasiu?!

- Iš kur jūs, pas ką?

- Iš Taišeto, ten... dėl miško kombinato reikalų...

- A... jūs tarnybos reikalais. Aš žiūriu, žiūriu iš tolo kažkas tai eina, priėjusi arčiau supratau, kad iš stoties keleivis. Na, aš maniau, kad vietinis kas sugrįžo iš kur nors...

- Na, mamyte, tai kurion pusėn aš eidamas čia rasiu kelią ar taką? – nutraukęs jos kalbą tęsė savo teiravimąsi Vytautas.

- Štai ten, sūneli, - ji parodė Vytautui ta kryptimi, kuria ką tik buvo nuėjęs ir dabar jau grįžo.

- Kai aš paėjau truputį į ten, pasibaigė kelias...

- Tame ir reikalas, čia nepratęs, aš jums sakau, kad vargu ar rasite?!

- Na, tai gal pas Jus, mamyte, galėčiau praleisti likusią nakties dalį? Ryto metą būtų lengviau.

- Mielu noru, sūneli, bet mūsų šeima tokia didelė, mažų vaikų yra, būstas mažas. Jūs ne pailsėsite, o atvirkščiai, tik nuvargsite dar daugiau.

Vytautas susimąstė. „Po perkūnais, liko keli žingsniai ir nebeįstengsiu?"

Ji taip pat tylėjo kurį laiką, bet, matydama Vytauto veide nuovargio šešėlį ir jo menką nuliūdimą, prabilo:

- Aš jums galiu patarti. Štai šituose namuose, – ji parodė ranka ištisą eilę medinių namų – gyvena lietuviai tremtiniai. Turiu pasakyti, kad labai geri žmonės. Jūs paprašykite, iškart priims ir nė žodžio prieš nesakys. Pas juos vietos daugiau...

- Kas per lietuviai? – vaizduodamas nesuprantąs ir nežinąs ką reiškia lietuviai, parodydamas susiįdomavimą užklausė Vytautas.

- A, sūneli, tai iš Pabaltijo kažkokia tai tautelė, vadinama lietuvių. Jie čionai atvežti 1948 m. ir apgyvendinti kaipo tremtiniai. Taigi, žinai, gana geri žmonės. Jeigu ką gali, niekuomet niekam nieko neatsakys – draugiški.

Kaip malonu ir gera klausytis, būnant tūkstančius kilometrų nuo savo krašto, jog net svetimtaučiai apie tavo tautą, tai yra apie lietuvį, geros nuomonės. Vytautas žvilgtelėjo į kalbėjusią moteriškę, norėtųsi jam išreikšti padėką už tokią gerą nuomonę, norėtųsi pasakyti, aš taip pat lietuvis! Bet būnant tokiose aplinkybėse tai būtų per kvailas elgesys. Vytautas nieko neatsakė. Trumpai padėkojo ir pasuko klaikiai tuščia, mėnulio apšviesta gatve link parodytų namų.

Paėjus keletą namų, dingtelėjo mintis: „Reikia pasisaugoti, kad nematytų į kurį butą įeisiu". Vytautas atsigręžė – moteriškė jau buvo dingusi gatvės posūkyje. „Na gerai, eisiu į tą namą", užsibrėžė mūsų jaunuolis, gatvės kampe stovintį vieno aukšto, apvalių rąstų, Sibiro kaimelių stiliaus namą. Priėjęs prie lango, sustojo.

Durys uždarytos. Languose tamsu. Aplinkumoje tylu. Stipriais dūžiais mušėsi širdis mūsų jaunuolio krūtinėje. „O gal kartais čia ne lietuviai gyvena? Gal koks..." ?" Kurį laiką stovėdamas palangėje abejojo

Vytautas, kol pagaliau įsidrąsinęs negarsiai pabarbeno į langą. Nesulaukdamas atsakymo, sekantį kartą pabeldė truputį stipriau.

Tamsiame kambaryje kažkas tai lyg sukosėjo, pasigirdo neteptų durų girgždesys, pora sunkių žingsnių ir rūstus vyriško balso klausimas rusų kalboje:

- Kas ten?

- Dovanokite, kad trukdau miegą, pasakykite man ar pas lietuvius užklydau? – nekreipdamas dėmesio į klausimą rusų kalba, jis prabilo lietuviškai.

- Taip, pas lietuvius, – tuoj pat pasigirdo už durų atsakymą, - bet kas jūs toks ir ko norėjote?

- Atleiskite, norėčiau gauti nakvynę. Atvažiavau pas pusbrolį iš Lietuvos, bet naktis, o iki jo dar truputis kelio...

- Pas ką? – vis neatidarydamas dar durų, bet truputį švelnesniu tonu teiravosi šeimininkas, matyt, bijodamas įsileisti ko nepageidautino.

- Į Toporoką, pas M. Mindaugą.

Tai pasakius, girgždėdamos prieš Vytautą atsivėrė durys.

- Prašau į vidų! – vienais baltiniais tarpduryje stovintysis pakvietė Vytautą ir jam įėjus vėl užkabino duris. – Na, svečias nelauktas, kaip, broliuk, čia patekai, esi pavargęs, dėk savo lagaminą kampan, sėsk.

- Gerą vakarą! – į visą eilę jau pasipylusių klausimų, Vytautas atsakė pasisveikinimu.

- Gerą vakarą, gerą vakarą, kas čia? – keli balsai atsakė į Vytauto pasisveikinimą ir su smalsumu moteriškas balsas pridūrė, – Juozeli, uždek šviesą.

- Ne, ne, šviesos nedekite – skubiai prabilo Vytautas jausdamasis, kad šviesą kambaryje gali pastebėti ir pamatyti pro langa.

Žinoma, šeimininkas, supratęs Vytauto mintį, lempos nebedegė.

- Tai sėsk, brolau, išvargęs. Sakyk, iš kokio krašto? Gal nuo Šiaulių?

- Iš Šiaulių miesto!

- Reiškia kaimynai. Mes Šiaulių apskrities, Šaukėnų valsčiaus. Na, kas ten geresnio?Kaip gyvenimėlis... kaip sukombinavai čia atvažiuoti?

- Gal vakarieniautum ką, nors nieko gero neturime, bent arbatos išgertum. – tamsoje girdėjosi moteriškas balsas.

- Ne, širdingai ačiū. Valgyti nesinori, jaučiuosi perkūniškai nuvargęs...

- Juozuk, aš nebesikelsiu, tu pataisyk tam mūsų jaunam svečiui guolį ir nebevargink, pailsės, o rytoj pasikalbėsite.

- O ką aš čia daug taisysiu, galvoju, kad nebus prieš, sugulsim dviese, lova plati.

- Visai teisingai, tamstos per daug nesivarginkit, nuvirsiu kur lig ryto ir pasnausiu, dėkui Dievui, kad po stogu, jog nereikėjo miške...

- Na jau, na, Dievui griešyt, savo žmogaus nepriimti nakvynėn atvykus iš tokio tolimo krašto.

Klausydamasis pokalbių ir atsakinėdamas į klausimus, Vytautas dairėsi po tamsų kambarį. Geriau įsižiūrėjęs, išvydo paprastą jo apstatymą. Trys lovos pagal vieną sieną, du langai – vienas į gatvę, kitas į kiemą. Stalas palangėje, sienos išklijuotos laikraščiais, keletas paveikslų, kurių tamsoje Vytautas negalėjo įžiūrėti, bemaž viduryje kambario didžiulė baltinta kalkėmis krosnis ir eilė kitų šeimyniškų smulkmenų.

- Tai kaip, galiu rengtis miegui?

- Renkis, renkis, o kur tu beeisi, išsimiegosi, ryt rytą po pusryčių galėsi keliauti, dabar jauskis kaip namuose, – čiauškėjo tas pats moteriškas balsas.

- Atleiskite, turiu vieną prašymą...

- Na, ką?

- Ar jūs anksti keliatės?

- Maždaug penkioms ryto!

- Jau išaušus būna?

- Taip, o kas?

- Jūs kuomet kelsitės, būkite tiek geri, pakelkite mane taip pat, kad aš galėčiau kiek galima anksčiau apleisti jūsų butą.

- Gerai, kaip tik truputį praauš, pabudinsiu, bet man atrodo, kad nieko ypatingo, galėtum ir ilgiau pamiegoti..., – atsakė Juozas.

Paskubomis nusirengęs, Vytautas krito į šeimininko paruoštą guolį.

- Vaikučiai, reikėjo pas komendantą užsiregistruoti, kaip dabar čia taip be jo žinios, rytoj sužinos, bus bėdos už priėmimą...

- Tamsta, mamyt, išsimiegok, ką ten pradėjai, išsimiegos žmogus ir...

- Na, žiūrėkit, jūs visuomet skaitotės gudresni, o košės prisivir...

- Aš sakau, kad išsimiegos ir ryto metą anksti išeis, – guldamas šalia Vytauto tęsė šeimininkas ir, kumštelėjęs Vytautui, tyliai pridūrė:

- Tai žmonos motina, neimk į galvą, senas žmogus, ką ji ten tauškia... miegok ramiai.

- Tamsta, tik pabudink kiek galima anksčiau, – jausdamas taip nepatogią padėtį, Vytautas prisiversdamas save, kad nepakilti ir neišeiti, dar kartą paprašęs jį pakelti, nutilo. Persivertė ant kito šono, užmerkė akis ir po keletos minučių jau girdėjosi lengvas, vos girdimas miegančio jaunuolio alsavimas. Vytautas užmigo giliu, nuvargusio žmogaus miegu, tik mėnulis tarytum nešdamas sargybą karts nuo karto išlįsdavo iš už debesėlio ir žvilgterėdavo savo sidabriniu spinduliu pro langą į miegančio jaunuolio veidą.

- Alio! Pabusk, pabusk, kelk! – per miegus Vytautas išgirdo kažkieno balsą ir lyg tai kas įžūliai purtytų budindamas jį už peties, kol mūsų jaunuolis atvėrė akis.

Jau buvo diena. Auštančio ryto šviesa skverbėsi pro langą į kambarį. Prie savo lovos Vytautas išvydo stovintį kariškį. Permetė savo žvilgsnį nuo galvos ligi kojų. Mėlyna kepurė su raudonu lankeliu aplink ir didžiulė žvaigždė kaktoje tarytum netikėtas šūvis nusmelkė Vytauto krūtinę, žalias kitelis, geltoni majoro antpečiai su dviem didžiulėmis žvaigždutėmis, mėlynos kelnės, užleistos ant pusbačių iškart patvirtino Vytauto galvoje kilusią mintį „čekistas“ „tardymas“ ir t.t.

- Jūs vietinis? – pasigirdo švelnus karininko balsas.

- Ne, iš Lietuvos!

- Aš žinau, kad iš Lietuvos, čia bemaž visi lietuviai, bet tie, kurie seniau čia atvykę skaitosi vietiniai. Jūs atsakykite man kuomet atvykote?

- Šią naktį!

- Aha, reiškia tas pats. Prašau, jūs apsirenkite, praeisime ligi komendantūros.

- Atsiprašau, norėčiau žinoti su kuo aš turiu garbės turėti reikalą?

- „MGB“ darbuotojas, majoras... Kvitoko komendantas!

- Tai atleiskite, jūs norite dokumentus patikrinti?

- Taip!

- Nebūtinai gal į komendantūrą eiti, prašau čia mano dokumentai – Vytautas ištiesė savo pasą.

- Ne, jaunuoli, čia ne vieta. Jūs apsirenkite, nueisim ten, komendantūron...

- Na gerai, jeigu jums, draugas majore, taip atrodo bus geriau, galime ir pas jus kabinetan užsukti, – tai sakydamas Vytautas paslėpė kišenėn savo dokumentus ir pradėjo rengtis.

„Kaip tai galėtų būti? Kas galėjo mane užmatyti, jog aš čia apsinakvojau? Kas daryti su visais popieriais, kurie yra lagamine?“ Iš lėto rengdamasis ir prausdamasis Vytautas uždavinėjo mintimis sau klausimus ir vogčiomis vis užmesdavo žvilgsnį į greta stovintį karininką, kuris taip akylai stebėjo kiekvieną mūsų jaunuolio judesį. „Einant palikti lagaminą, neimti jo“ jau nusiprausęs ir susišukavęs nusprendė Vytautas ir, kad kaip nors atitraukti dėmesį nuo įsigilinusio stebėjimo įžūlų karininko žvilgsnį, prabilo:

- Galime eiti, aš pasiruošęs! – ir žengė lik durų.

- Sūneli, jūs savo lagaminą pamiršote! – pasigirdo naktį kalbėjusios senutės balsas ir nors tai buvo pasakyta lietuvių kalboje, bet karininko ausis pasiekė žodis „čemodaną“, kaip vadindavo dar senesnio amžiaus žmonės lagaminą.

- Palaukite, alio! – griežtai riktelėjo karininkas – Jūsų lagaminas?

- Jo, jaunuoli, jo! – už Vytautą vėl atsakė senė.

- Nepalikite, imkite drauge su savim!

Raudonas pykčio šešėlis blykstelėjo Vytauto nublyškusiame veide. Jo akys susitiko su blankiu senės žvilgsniu. Suvirpėjo visas jaunuolio kūnas, bet tą pačią akimirką pyktis atslėgo. „Juk ji to nesupranta, ką ji daro, atleisk Viešpatie, jai...“ pagalvojo Vytautas, žengęs kelis žingsnius į priekį, pasiėmė savo sunkų lagaminą ir, tarytum nieko nebūtų įvykę, prataręs: „Sudiev!“ apleido nakvynvietę.

- Į kairę! – išėjus į gatvę protylomis, bet gana griežtai pasakė karininkas, – bėgti nebandyk, šausiu be perspėjimo!

Vytautas, nieko neatsakęs, instinktyviai pažvelgė į savo palydovą. Jis ėjo savo dešinę laikydamas kišenėje ir atsilikęs nuo Vytauto maždaug penkių metrų atstumu. „Na, pakliuvau po šimts perkūnų“, - galvojo eidamas Vytautas. Gatvės buvo tuščios. Pirmoji ryto aušros šviesa su rausvu prieš saulėtekį dangumi ir snaudžiančiais apylinkės kalnuotais miškais žavėjo savo vaizdu. „Bėgti, bet kaip?“ – dingtelėjo mintis, „Bet tas tipas toks stambus, aš jo neįveiksiu, jei šokti į šalį, nušaus šėtonas. Ne, nereikia, matysime vėliau, tam momentų bus ir paskui, o gal kaip nors viskas gerai baigsis?!.“

- Į kairę – vėl rūsčia komanda nutraukė Vytauto svajones.

- Jūs, drauge majore, kažko taip piktai nusiteikęs?

- Prašau nekalbėt, didesnį žingsnį!

- Klausau, klausau, bet po perkūnais, dar toli mane varysi?

- Stok! – praėjus dar keletą namų, paliepė karininkas – atidaryk vartelius ir eik į kiemą!

Vytautas žvilgtelėjo į aukštą medinę tvorelę, kuri buvo šalia tokio pat medinio šaligatvio. Tarytum ant žemės parvirtusios tvoros – priešais save pamatė vartelius.

- Ko lauki?

- Neprimatau! – nusišypsojęs atsakė Vytautas ir atidaręs juos žengė į vidų.

Nedidelis kiemas, keletas laiptelių pasikėlimui prie durų...

- Kas su tavim, ko stovi? – vėl paragino Vytautą, kuris, vos įėjęs į kiemą, pasidėjo lagaminą ir dairėsi aplink.

- Pavargau! – tai pasakęs išsiėmė cigaretę, užsidegė ir žengė pro duris į koridorių.

Vienoje ir antroje koridoriaus pusėje matėsi keletas „kirza“ apkaltų durų, kurios savo išvaizda sakyte sakė, jog už jų – slepiasi „saugumo paslaptys“, kad neišskristų bet koks pašalinis balsas iš kabineto, jos buvo negana apkaltos vata ir dengtos „kirza“, bet dar ir dvigubos – vienos nuo kitų per keturiasdešimt centimetrų., sudarydamos tuštumą, kurioje galutinai turi užgesti bet koks išsiveržiantis garsas.

Visa tai mūsų jaunuolis pastebėjo pirmais savo žvilgsniais įeidamas į pirmą kabinetą, kuris buvo dešinėje pusėje, vos įėjus koridoriun. Pačiame kabinete vaizdas taip pat atrodė – daug, daug ką liudijantis savo nebylumu: didelis rašomasis stalas, keletas kėdžių. Ant stalo du telefono aparatai, grotomis apkaltas langas, liustra, ant sienos didžiulis Tarybų Sąjungos žemėlapis, Stalino ir Lenino portretai, kairiajame kampe tamsiai juoda spalva dažytas mažutis seifas ir kažkoks civilis pilietis sėdintis užustalėje.

- A, šitas tipas?.. – keldamasis iš savo vietos civiliu kostiumu vilkintysis prabilo, kurio klausimą patvirtindamas, trumpai atsakė majoras.

- Taip!.. Na, jaunuoli, duok čia savo lagaminą, planšetę ir pats nusirenk.

- Kaip tai nusirengti?

- Nusirenk ligi apatinių baltinių... kratai! Aišku? – gana rūsčiai, lyg ruošdamasis mušti už bet kokį nevykdymą riktelėjo „civilis dėdė“, kurio mūsų jaunuolis nebesiryždamas vesti toliau iš jo „didžiosios“ kantrybės, lėtai pradėjo rengtis ir žiūrėti į pravedamą smulkią kratą.

- Tai ką, sugalvojai į Sibirą atvažiuoti, a? Cha, cha, cha, drąsuolis, o pas...

- Nikolaj Dimitrivič, žvilgtelėk, ką jis su savim atsivežė! – išskleidęs ant sofos visą pundą smulkių kariškų žemėlapių, kalbėjo majoras.

- Matai, paukštukas tas, štai net du kompasai, čia kas?! – traukdamas kišeninę lemputę su kažkokiu nustebimu riktelėjo, bet pamatęs nepavojingą daiktą, nurimęs ėmė knistis toliau.

Palengva iš lagamino, iš planšetės, iš kišenių visas Vytauto turtas krovėsi ant stalo. Ir vis, karts nuo karto, protarpiais vis dažniau ir dažniau ėmė pasigirsti nustembančio majoro išsireiškimai: „Oho! Oho!“, kol apsipratęs su netikėtais ir nematytais radiniais, galutinai viską smulkiai iškrėtęs paliepė apsirengti.

Vytautas žvilgtelėjo į apkrautą stalą. Ten buvo viskas, ką mūsų jaunuolis vežėsi su savimi tuos aštuonis tūkstančius kilometrų.

- Sėsk! – paliepė majoras rodydamas kiek nuošaliau nuo stalo stovinčią kėdę ir truputį pastūmęs į šalį ant stalo sudėtas knygas, iš

stalčiaus išsiėmęs keletą didžiulių lapų popieriaus, pradėjo registruoti rastuosius daiktus ir trumpą tardymą.

- Pavardė... vardas... tėvo vardas? Gimimo metai? Tautybė? Partinis? Laike vokiečių okupacijos vakarinėje TSRS dalyje kur buvai?

- Lietuvoje!

- Reiškia po vokiečių okupacija?

- Taip, na bet aš galvoju, kad tai nieko neturi bendro su mano dabartimi, aš tuomet buvau dvylikos metų.

- Sužinosime, balandėli, sužinosime ką bendro kas turi, nesisielok! Teistas?

- Ne!

- Raudonojoje Armijoje tarnavai? Kokie užsitarnavimai?

- Atsiprašau, kodėl jūs juokiatės, jeigu ne paslaptis, pasakykite iš ko? Iš manęs ar iš savęs? Jums kartą sakiau kokių metų gimimo, o be to ant stalo mano dokumentai...

- Nutilk! Atsakinėk į klausimus! Jeigu nenori... – kažką tai norėjo dar pasakyti, bet greit susilaikė ir truputį patylėjęs pradėjo švelnesniu tonu. – Kokiu tikslu važiavai į Sibirą?

- Praleisti vasaros atostogas!

- Aha, aha, - lig negirdėdamas Vytauto atsakymo, niūniuodamas majoras apžiūrinėjo rastuosius daiktus, kur tarpe visų popierių ir knygų jo akys užklydo į storą didžiulį voką. – Na, kas čia? – tai sakydamas pakėlė jį ir storais savo pirštais vikriai atplėšė.

Vytauto veide blykstelėjo stiprus, vos suvaldomas susijaudinimas, suvirpėjo lūpos, bet tuoj pat akys išsiplėtė ir iš šalies buvo galima palaikyti, jog pagautas didžiausio nustebimo. Iš anksčiau minėto didžiulio voko, taip pat su panašia Vytauto veido išraiška, majoras ištraukė storą pluoštą pasų, profsąjungos liudijimų, darbovietės pažymėjimų, įvairių komandiruočių ir kitokių dokumentinių blankų bei knygučių.

- Ė! Štai kokias atostogas tu praleisti čia atvykai?! Ko išpūtei akis it pirmą kartą juos išvydęs?.. A?.. Kam vežei?.. Kas davė?.. – vikriai vartydamas ir apžiūrinėdamas krūvą rastųjų dokumentų, su ironija pabrėždamas kiekvieną žodį, pradėjo majoras. – Na dabar aišku kas per paukštelis, kuo lesi ir kuo kvėpuoji...

Vytautas tylėjo. Nekeisdamas savo nustebimo išvaizdos sėdėjo tartum būtų ištiktas staigaus paralyžiaus priepuolio.

- Ko tyli?! Tavęs klausiu!

- Tame ir reikalas, kad jūs, drauge majore, klausiate manęs, o aš neturiu jokio supratimo, kaip pas mane jūs galėjote rasti šiuos dokumentus.

- Turėkite atmintyje, nuo šios minutės draugu manęs nebeturite teisės vadinti!

- Atsiprašau, aš dar tebesu laisvas pilietis, neteistas, o...

- Jauskis kaip ir teistas, nes be to vėliau ar anksčiau su tavim neapsieis Tarybinis saugumas. Tu esi šnipas! Kas siuntė? Pas ką vežei dokumentus?!

- Tai atleiskite, kaip į jus kreiptis pagal jūsų taisykles?

- Pilieti viršininke. – truputį nusišypsojęs atsakė majoras.

- Leiskite, pilieti viršininke, jums šį visą reikalą, kad galėčiau išpasakoti nuosekliai, tai yra nuo pradžios iki galo.

- Na vat, vat, vat, sakyk! Ko lig šiol tyli? Kas siuntė? Pas ką?

- Aš į tokį klausimą nesugebu atsakyti...

- Kaip tai nesugebi? Ką tik žadėjai pasakoti, o dabar dar tą pačią minutę jau sakai – nesugebėsi!

- Todėl, kad nežinau kas ir...

- Meluoji! Tu šuns dvasia! Kalės vaike! Sakysi teisybę ar ne?.. – riktelėjo užsimojęs savo didžiuliu kumščiu „civilis dėdė".

- Neliesk! – griežtai riktelėjo majoras.

Tą pačią akimirką Vytautas pašoko nuo kėdės ir, skubiai žengęs į kampą, užėmė menką, savo sąlygomis leidžiamą gynimosi poziciją.

- Menkiausias prisilietimas, žinokite, iš manęs neišgirsite visiškai nieko kuo jūs galėtumėte užpildyti apklausimo protokolą!

- Kvaily! Mes tavęs ir neliečiam, kas tau ką daro, sėsk! – rūsčiai, bet vaizduodamas užtarėją tęsė majoras, - Jeigu reikės, tai, žinoma, ir paliesime. Ką tu galvoji, laikytis? A? Cha, cha, cha, cha!

- Esu priverstas, tamsta majore!

- Na nieko, nieko, sėsk ramiai ir nesibijok, sakau, kad niekas tavęs nelies, tai ir nelies.

Vėl Vytautas užėmė savo ankstyvesnę vietą, bet atsargumo dėlei atidžiai ėmė sekti kiekvieną „civilio“ dėmesį.

- O! Dėl trisdešimt dviejų asmenų visi reikalingi dokumentai. Nieko sau. Gerai, tu sakaisi nežinai, kas tau juos davė ir kam vežei, tai kokiu būdu jie atsirado tavo lagamine, gal ginsies, jog nebuvo tavo lagamine jų ir drįsi sakyti ką nors kito?

- Kaip tai ginsiuos?

- Na, gal drįsi įrodinėti, kad ne tu atvežei?

- Nieko panašaus, aš nesiginu ir atvirai prisipažįstu, jog aš atvežiau, bet tik aš nežinojau ką vežu, nežinojau kam, o be to nepažįstu to asmens, kuris man padavė šį paketą.

- Cha, cha, cha, cha, nieko sau, čiulbi puikiai, ieškai kvailesnių už save? To tur būt nesurasi?! Na, gana mums tuščiai leisti laiką, atsakyk į klausimą, - kurį laiką patylėjęs, pradėjo rašyti skubiai sukdamas plunksna ant didžiulio jau tam specialiai paruošto lapo. – jūs prisipažįstate, kad 13.VIII.1949 m. buvote sulaikytas Irkutsko srities Taišeto rajono, Toporoko kaimelyje MGB organų?

- Taip!

- Laike kratos pas jus rasta trisdešimt du pasai, du partbilietai, trisdešimt du profsąjungos nario liudijimai, trisdešimt dvi tarnybinės komandiruotės, smulkūs topografiniai žemėlapiai su eile cifrinių atžymėjimų TSRS ir Mongolijos Liaudies Respublikos sienoje bei kitose vietose, knyga „Jagoda“, du kompasai, laiškas adresuotas M.Mindaugui su atgaliniu siuntėjo adresu: „Liet.TSR. Šiauliai. P.Genovaitė“, dvi maldaknygės, du rožantėliai, anglų-rusų kalbos žodynas, vokiška kišeninė elektros lemputė su signalizacijos stiklais ir t.t. Ar jūs neatsisakote, kad visi aukščiau išvardinti daiktai, laike kratos, rasti pas jus?

- Taip, laike kratos saugumo organai pas mane rado tuos daiktus!

- Kodėl jūs neprisipažįstate žinojęs, kad vežėte anksčiau minėtus daiktus?

- Aš žinojau viską, ką vežu, išskyrus dokumentus!

- Kaip jūsų lagamine atsirado paketas, kuriame buvo rasta dėl trisdešimt dviejų asmenų dokumentai be fotografijų, liudijantieji rusų tautybes?

- 1949 m. prieš baigdamas Amatų mokyklą Nr.4 Šiauliuose, turgavietėje susipažinau su piliečiu, kurio pavardės nežinau, nes jis man nesisakė, vardas Jonas. Keletą kartų susitikęs jis pradėjo teirautis ar teisybė, kad baigęs mokyklą, aš gausiu teisę praleisti atostogas su nemokamu geležinkelio pravažiavimu po visą TSRS. Aš patvirtinau jo spėliojimus ir pasisakiau, kad važiuosiu į Kaukazą, bet jis ėmė įkalbinėti važiuoti Sibiran, Irkutsko sritin, Taišeto rajonan į Toporoko kaimelį, ką žinoma aš iš karto sutikau, nes buvau galvojęs seniau, kad, esant galimybėms apsilankyti pas savo kūdikystės dienų draugą M.Mindaugą, kuris šiuo momentu gyvena spec.trėmime.

- M.Mindaugas žinojo apie tavo atvažiavimą?

- Ne! Paskutiniu metu aš net nesusirašinėjau su M.Mindaugu, norėdamas savo netikėtu atsiradimu suteikti siurprizą.

- Kokiu tikslu aukščiau minėtas nepažįstamasis Jonas kreipėsi į Jus, kad važiuotumėte į Sibirą?

- Prašydamas aplankyti jo gimines!

- Kokias jis minėjo gimines ir jų pavardes?

- Minėjo esant brolius ir seseris, bet pavardžių niekuomet neminėjo. Tik sakydavo, kuomet aš važiuosiu, tai jis duosiąs kai ką nuvežti.

- Jūs žinote, kur pragyveno anksčiau ir dabar tariamasis jums nepažįstamas Jonas?

- Ne! Nei anksčiau, nei paskutiniuoju metu jo gyvenamosios vietos nežinojau ir nežinau. Susitikdavau be paskyrimų visuomet netikėtai. Taip, kad paskutiniuoju metu, kuomet ruošiausi važiuoti, aš jau nesitikėjau jį sutikti, bet paskutinę dieną prieš išvažiuojant iš Šiaulių jį sutikau taip kaip ir visuomet netikėtai gatvėje. Jis paklausė, ar aš jau greit žadu važiuoti, ar pasiruošęs kelionei? Kuomet aš pasakiau, kad rytoj, jis man padavė tą paketą, kurį šiandien kratos laike radote su dokumentais. Paketas buvo užklijuotas ir aš nežinojau, kas jame yra. Kuomet aš paklausiau kam jį perduoti Toporoke, jis man pasakė: „Tavęs ten jau laukia atvažiuojant, kuomet nuvažiuosi, prie tavęs prieis pilietis, nežvelgiant kas jis būtų senas ar jaunas, kariškis ar civilis, pasakys tau tiesiog „Jonas davė ką nors atvežti į Toporoką?“ ir aš turiu jam atiduoti. Na, o kuomet aš sugrįšiu, tuomet jis man žadėjo atsilyginti...

- Protokolas perskaitytas jums suprantama rusų kalba, pasirašyk! Cha, cha, cha, cha, ai berneli! Meluoji! Na meluok, meluok...

Dar kartą Vytautas perskaitęs pasirašė ant savo parodymų, užsirūkė ir paskendo giliame susimąstyme.

- Taip, jaunasis šnipe, pasirašyk ant kiekvieno iš tavęs paimamo daikto. – Tai pasakęs majoras padavė plunksnakotį ir ant kiekvieno dokumento Vytautas uždėjo savo „rezoliuciją“: „13.VIII.1949 m. laike kratos, rasta pas mane – Vytautas“, po ko neužilgo atsidūrė mažytėje kameroje.

„Bėgsiu, bėgsiu, Vytka, neliūdėk! Energijos, drąsos ir kantrybės!..“ net pusbalsiai save drąsindamas ir ramindamas šnabždėjo Vytautas. Apžiūrėjo grindis, sienas, duris, lubas ir langą. Išėjimo nebuvo. „Ne, kol kas palauksiu, progų turės būti dar gana daug“, galvojo stovėdamas prie grotomis apkalto lango, siųsdamas savo godų žvilgsnį į žaliuojančią taigą ir mėlyną rugpjūčio dangų.

- Ei! Žmogau! Klausyk! – riktelėjo Vytautas kiek galima arčiau prisispaudęs prie grotų į einantį per daržą senuką iš jo rūbų spėdamas esantį lietuvį.

- Ko šūkauji? – supratęs, jog kreipiamasi į jį, pusbalsiu užklausė senis.

- Tėvuk, būk tiek geras, nueik į Toporoką, surask M.Mindaugą ir pasakyk, kad Vytautas iš Šiaulių sėdi uždarytas...

- O kam jam reikia žinoti? Ko tu papuolei?

- Tamsta neklausk, o prašau aš jūsų nueik ir pasakyk ką sakiau, jeigu jautiesi esąs lietuvis, po perkūnais.

- Na gerai, jau gerai. Kaip nors...

- Nutilk! Ko keli triukšmą?! – pusiau spiegiančiai kažkas riktelėjo į Vytautą koridoriuje už durų.

Vytautas nieko nesakęs pasitraukė nuo lango ir savo žvilgsniu palydėjo nueinantį senį. „Nejaugi jam sunku bus nueiti? Ech, kad nors kitam pasakytų, gal kitas nueitų...“ galvojo Vytautas ir žingsnis po žingsnio matavo kameros ilgį. Laikas slinko. Bėgo sekundės, minutės ir valandos taip greitai, tarytum jas gintų kokia stebuklų jėga. Nors pro langą nesimatė saulės, bet spinduliai, kurie krito į kitų namų stogus

bei langus duoda atspindį ir Vytautui ryškiai liudijo ateinantį vakarą. Girdėjosi automašinų signalai, kažkur tai giedojo gaidys, o dar toliau, per visą girdimąjį pavakario triukšmą sklido neaiškūs dainos žodžiai. Kartais lyg ryškiau pasigirsdavo, bet vėjas, stipriau pūstelėjęs, nunešdavo visus garsus į tolį. Kameroje tapdavo tylu, tartum viskas aplink būtų užmigę amžinu miegu.

Kažkas šmėkštelėjo už lango, gurgžtelėjo prieangio durys, koridoriuje pasigirdo žingsniai.

- Vytka, kur tu? – kažkas tai tyliai paklausė tiesiog pašnibždomis už durų.

- Aš čia! – taip pat tyliai vos girdimai atsiliepė Vytautas, kiek galima labiau prispausdamas virpančias lūpas prie durų plyšio.

- Kame reikalas? Kaip pakliuvai? – tiesiog drebantis iš susijaudinimo balsas girdėjosi už durų, kurio dar vis susijaudinęs Vytautas negalėjo pažinti.

- Mindaugai, tai tu?

- Aš, sakyk, kame reikalas.

Trinktelėjo durys. Kažkas lyg sukosėjo, koridoriaus grindimis dunksėjo du skubūs žingsniai. „Mindaugas atšoko turbūt nuo durų," – pagalvojo Vytautas ir jo mintį tą pačią akimirką patvirtino keletas rusiškų žodžių:

- Kokių velnių slankioji čia?

- Aš, tamsta majore, atėjau pas Jus, turiu keletą klausimų, leiskite kreiptis.

- Pavardė?

Mindaugas tuoj pat pasakė savo pavardę, kurią klausydamas majoras myktelėjo kažką tai su nustebimu pro nosį, ir Vytautas išgirdo kaip jo draugą pakvietė kabinetan, iš kurio išėjo tik po geros valandos. Žinoma, pasišnekėti nebuvo progos. Jį išlydėjo kažkas. Vėl sutrinksėjo durys, kurį laiką girdėjosi dar nutolstantys žingsniai, o paskui viskas nutilo, apart retkarčiais pasigirstančio kosulio, liūdnos niūniuojamos melodijos ir duryse – „vilkelio" brakštelėjimas, kuriame pasirodydavo

didelė budinčio sargybinio akis. Sutemo. Ir taip, po visų tos nelemtingos dienos pergyvenimų, nuvargęs mūsų jaunuolis, ant kietų ir neplautų grindų, be patalynės ir be kitų patogumų – užmigo, tartum būtų namuose savo minkštame guolyje. Tamsi naktis užviešpatavo mažytėje kameroje, tik mėnulis, lyg apgailestaudamas, dar kurį laiką iš vakaro žvilgčiojo per grotas prisimindamas tą patį ramų jaunuolio veidą, kuris dar vakar šypsojosi džiaugsmu, o šiandien jau buvo apsiniaukęs, nors ne ryškiu, bet įžiūrimu liūdesiu...

- Kelk! – vietoje labo ryto Vytautas išgirdo majoro balsą. - Išeik!

Skubiai, nuo grindų atsikėlęs, mūsų jaunuolis žvilgterėjo į atvertas duris ir išvydo du pažįstamus veidus. Tai buvo Mindaugas ir jo motina.

- Vytautai!

- Mindaugai!

Pratarė bemaž vienusyk abu jaunuoliai po tokio ilgo nesimatymo laikotarpio, išvydę vienas kitą, ir stiprios jaunuolių rankos tvirtai apglėbė vienas kitą, tarytum broliai. Taip, jie abu vienas kitam savo meilę jautė kaip tikri broliai. Juos rišo prabėgusi kūdikystė ir jaunystėje patirtos gyvenimo audros. Motinos akyse sužibo ašaros. Iš praeities, it iš tirštų dūmų užtvaros, prieš jos akis išniro tų abiejų jaunuolių žvilgsniai, kuomet dar prieš septyniolika metų ji juos matė žvelgiančius iš lopšio į ateities gyvenimo veidą, kuriame slėpėsi tiek daug, daug neįskaitomo... Jos skruostais nuriedėjo keletas didžiulių ašarų ir vos girdimai, apkabinusi Vytauto galvą, bučiuodama kakton sušnibždėjo:

- Ech vaikučiai..!

- Kalbėkite rusiškai, – išgirdęs lietuviškus žodžius ir jų nesuprasdamas, pabrėžė majoras. – Tik penkias minutes duodu laiko.

Bet kalbėti nebebuvo ko ypatingo. Abu jaunuoliai savo pasisveikinimu išreiškė vienas kitam neužgęstamą, iš kūdikystės įsikūnijusią lietuviškų sielų artumą, o motina savo dviem žodžiais patvirtino šiandieninę teisybę, kuri vaikams būna sunki, bet motinoms tuo pačiu – karti ir skaudi...

Penkios minutės prašvilpė tarytum būtų buvę penkios sekundės.

Tvirtai abu jaunuoliai paspaudė vienas kitam savo rankas, išvargusiu Mindaugo motinos veidu nuriedėjo dar viena ašara, sausai trakštelėjo durų užraktas, ir vėl Vytautas pasijuto esąs kameroje, iš kurios po gero pusvalandžio, lydimas dviejų automatčikų, užpakalyje surakintomis rankomis – apleido Kvitoko kaimelį.

„Rugpjūčio 19-ta šiandien. Jau šešios dienos... bemaž savaitė laiko kaip apie Vytką nieko negirdėti... tikriausiai grąžino į Lietuvą, jeigu neišvežė Irkutskan...“ sėdėdamas savo darbo kabinete protylomis šnabždėjo Mindaugas. Mašinališkai jo rankos dėstė ant stalo glūdinčias knygas, o mintimis tyliai, bet žaibo greičiu skraidė po gimtąjį kraštą ir apie ištikimą kūdikystės dienų draugą.

- Bam!.. Bam!.. Bam!.. – ant sienos kabodamas laikrodis išmušė tris sykius. Žvilgterėjo Mindaugas į langą, saulė jam priminė popietę.

- Tu jau po pietų? – pravėręs duris paklausė kažkas iš kontoros darbuotojų.

- Einu tuojau! – net nepakeldamas galvos atsakė Mindaugas ir užrakinęs rašomojo stalo spintelę, skubėdamas pietų, apleido kontorą.

- Ką aš matau, Vytka?!.

- Taip, aš – atsakė sėdintysis už stalo, kuomet Mindaugas, pravėręs savo kambario duris su nustebimu riktelėjo, matydamas ramiai pietaujantį savo draugą, apie kurį dar keletą minučių atgal buvo taip stipriai susimąstęs.

- Nieko nesuprantu!.. mama! Kaip čia yra, sakyk!? Gal aš sapnuoju? – dar vis tebestovėdamas tarpduryje mikčiojo Mindaugas.

- Ne, sūneli, nesapnuoji. Viskas grynoje tikrovėje, aš dabar turėsiu du sūnus... cha, cha, cha, cha, - juokdamasi atsakė motina ir abu jaunuoliai vienas kitam puolė į glėbį.

- Tai papasakok, Vytka, kaip gi viskas tau įvyko? Kaip tu patekai čia? Tu žinai, kiek aš prisigalvojau visko...

- Žinot kol kas nežinau, nežinau, bet įsivaizduoju...

- Tiek to, tai palikime vėliau. Tu dabar papasakok savo, - vis nekantraudamas su smalsumu teiravosi Mindaugas, nežvelgdamas jog

mama, tuo pačiu kartu prašė jo neskubinti, leisti pailsėti, atsikvėpti ką tik atvykusiam svečiui.

- Na, gerai... – baigęs valgyti pradėjo Vytautas ir nuosekliai išpasakojo visą savo kelionę iš Lietuvos ligi tos valandos, kuomet jį surakintą išvežė iš Kvitoko.

- O kur iš Kvitoko tave buvo nudanginę, Taišetan?

- Taip, pravedė tardymą tokio pat pobūdžio kaip ir Kvitoke, žinoma, gal kiek rūstesni tardytojai, na dėkui Dievui, kaulų nelamdė... vakar vakare į kamerą įėjo vyresnysis leitenantas ir klausia: „Sutinki, laikinai, kol bus išduoti dokumentai, pagyventi spec.trėmime pas Mindaugą?" Aš atsakiau sutinkąs, tuojau nusivedė į kabinetą, davė pasirašyti, jog pasižadu nepasitraukti iš nurodytos gyvenamosios vietos be spec.komendantūros leidimo ir kad aš esu informuotas už savavališką pasitraukimą iš nurodytos gyvenamosios vietos būsiu teisiamas nuo vieno iki trijų metų darbo pataisos lageriu.

- O! Tai tu dabar taip pat kaip ir mes, dokumentus atėmė?

- Atėmė, liepė kas dvi savaites registruotis vietos komendantūroje.

- Na tikri šposai šiame XX-ajame amžiuje, cha, cha, cha, – nusikvatojęs Mindaugas tęsė toliau – Nieko, čia gyventi taip pat galima iš bėdos. Aš dirbu lentpjūvės kontoroje,.. kol kas pagyvensi taip, na, o vėliau, jeigu matysis, kad tenka ilgiau gyventi, kur nors įsitaisysi dirbti... vienu žodžiu šiaip ar taip tampi „sibiriakas" cha, cha, cha!

- Mindaug, jau vakaras...

- Tiek to, mamyte, šiandien diena jau taip prabėgo, nueisiu kiek vėliau vakare paimti sąmatos...

- O kas čia daugiau iš Šiaulių yra?

- Pusė Šiaulių miesto Toporoke, rytoj galėsim apeiti, pažįstamų rasi nemažai, o, be to, jie ir patys, kai tik sužinos, jog tu jau čia, ateis pasižiūrėti.

Ir, tikrai, sekančią dieną Vytautas sutiko visą eilę buvusių klasės draugų ir šiaip pažįstamų šiauliečių, kurie 1948 metais apkaltais vagonais, lydimi mirtį nešančių juodų kulkosvaidžių ir apsupti melsvais plieno durtuvais, buvo atgabenti į Tolimąjį Sibirą...

Greitai prabėgo rugpjūčio 20-toji ir 21-oji diena. Jos prabėgo be ypatingų įvykių, apart tai, kad Vytautui teko abi dienas atsakinėti į tūkstančius klausimų, kurių nestigo nei pas vieną, kuris tik susitikęs mūsų jaunuolį, nors ir nepažįstamas, turėjo progos užvesti menkiausią pokalbį. 22-osios dienos rytą, atsiradus progai, Vytautas ryžosi imtis darbo.

- Vytka, mūsų kambaryje reikalinga sudaryti gyvenamųjų butų kubatūrą, ar tu apsiimi, nebus sunku? – dar prieš pusryčius, parėjęs iš kontoros, paklausė Mindaugas.

- Kokia kalba, o ko aš sėdėsiu nieko neveikdamas, vis šis tas...

- Žinai, visai teisingai tu sakai. Darbas nesunkus, į dieną pasidarbuosi porą trejetą valandų, likusis laikas laisvas. Atlyginimas, jeigu neapsirinku, kas tai 550 rb. mėn. jeigu teks ilgiau likti toje vietoje dirbti.

- O kas per tarnyba?..

- Čia vadina „pastatų prižiūrėtojas“. Buvo anksčiau, bet prieš kelias dienas išvažiavo į komandiruotę – jis laisvas pilietis, ne tremtinys.

- Aš tau sakau, kad sutinku, o kuomet ir nuo ko pradėti?

- Tvarkoj, aš einu į kontorą, paduosiu viršininkui pareiškimą, o po pusryčių pradėsim abu, laiko turiu keletą valandų, parodysiu...

Tą pačią dieną, kaip buvo sutarę, abu mūsų jaunuoliai, su didžiule knyga brėžinių, matavimo juosta ir metru, pasuko į patį kraštinį baraką. Po gero pusvalandžio, atlikę savo darbą, apytiksliai padarę to barako brėžinį ir išmatavę gyvenamąjį plotą mokesčiams už butus, pasuko į gretimą, o po to ir į trečią stovėjusį paeiliui.

- Na, šiandien ir užteks, dabar einam į kambarį, užvalgysim... aš eisiu į kontorą, o tu galėsi eiti pasivaikščioti, jei nori pasimaudyti į Toporoką.

- Ne, Mindaugai, žinai ką, pavalgysim, ir jeigu tau nėra skubaus reikalo, eime dar vieną baraką išmatuosim.

- O koks iš tavęs darbininkas, patiko, cha, cha, cha, suspėsi, laiko bus dar ryt, poryt, ko gero dar daugiau...

- Aš žinau, kad bus, na bet ryt tu man nepadėsi, laiko neturėsi gal, o man vienam, žinai...

- Gerai, – šypsodamasis atsakė Mindaugas, ir abu jaunuoliai, dalindamiesi tarp savęs praeities įspūdžiais bei ateities svajonėmis, pasuko į namus, kur pavalgę vėl išėjo tęsti užsimotojo darbo.

- Eime į šį baraką – parodė Vytautas vieną iš arčiausiai stovinčių barakų.

- O ana eilė?

- Ryt baigsiu aš vienas, ko mes šiandien dėl vieno barako eisim į patį kaimelio galą?

- Dėl manęs galime ir į šį, – sutinkamai atsakė Mindaugas ir ėmėsi savo darbo.

- Matai kaip greitai sekasi, jau ketvirtą kambarį, – prabilo Vytautas užvertęs knygą ir žengdamas pro duris į kambarį. – O čia šautuvas yra, žiūrėk ant sienos kabo!

- Kur? A, čia „N“ butas...

- O kur savininkas, kad nieko kambaryje nėra?

- Išėjo gal vandens, o kam mums jis čia reikalingas, bile durys atidaros, išmatuosim jo butą ir išeisim... Vytka, žinai ką, sekmadienį eisim į Taigą pamedžiot.

- Tu galvoji su šiuo šautuvu?

- O ką, aišku su šiuo ir dar vieną pasiskolinsim iš Š.Juozo... – tai sakydamas Mindaugas nukabino šautuvą ir ėmė jį apžiūrinėti.

- Juozas kokį turi?

- Šešiolikto kalibro vienvamzdis, bet neblogas, – toliau tęsė Mindaugas.

Trakštelėjo šautuvo (spyna) užraktas, Mindaugas pakėlė šautuvą ir jo buožę prispaudė prie peties...

- Palauk, ką darai, už sienos žmogų užmuši! – riktelėjo Vytautas ir žaibo greitumu kaire ranka čiupo už vamzdžio, nukreipdamas jį į grindis.

- Šovinio nėra!..

- Atidaryk užraktą, - nepaleisdamas vamzdžio tęsė Vytautas, bet kuomet Mindaugas ištraukė užraktą, šovinio tikrai nebuvo.

- Aš tau sakiau, kad nėra, juk buvau atidaręs ir pirmą, neištraukė, – uždarydamas šautuvo užraktą, jausdamasis teisiu kalbėjo Mindaugas, –

tu galvoji, kad aš tai jau visai nepažįstu ginklo? Cha, cha, cha.

- Paspausk! – tebelaikydamas kaire renka nukreiptą šautuvo vamzdį į grindis, nuduodamas negirdįs savo draugo juoko, paliepiamai pabrėžė Vytautas. Trakštelėjo nuspaudžiamas gaidukas, šūvio nebuvo. – Matai, kartais neištraukia, o lizde gali būti šovinys...

Mindaugas iš naujo užvedė šautuvą, vėl nuspaudė gaiduką, dar kartą, dar trečią...

- Šešiolika šovinių šitoje apkaboje... – truputį pasisukęs šonu į savo bičiulį, kalbėjo Vytautas, nekreipdamas dėmesio jog Mindaugas, po pažastim paspaudęs buožę, žaidė šautuvo užraktu. – Ar čia pas jus laisvai galima krautuvėse pirkti šovinius?

- Kai kuomet atveža į Kvit... – Mindaugo žodžius nutraukė kurtinantis netikėtas šūvis. Priešais vamzdį stovėjęs Vytautas iš lėto pakėlė savo ranką, bet nepasiekęs nuo parako pajuodusio veido, sunkiai susvyravęs susmuko ant grindų. Baltoje jūreiviškoje palaidinėje pasirodė tamsios kraujo dėmės, kuris putodamas, pilnu greičiu veržėsi iš kairiojo Vytauto smilkinio. Kambaryje užviešpatavo mirtina tyla ir lėtokai sklaidėsi melsvi parako dūmai.

Kiek laiko prabėgo? Sunku pasakyti. Kuomet Vytautas atmerkė akis, kambarys buvo tuščias.

„Kas su manim? Ko aš guliu ant grindų ir kur Mindaugas? Dingtelėjo Vytautui mintis.

Jis nejautė nei skausmo, nebuvo girdėjęs šūvio ir nesuprato visai, kas buvo įvykę apart to, kad atsikėlęs nuo grindų pasijuto it girtas.

- Jėzau Marija, pribūk prie dūšios mirštančio! – Vytautas išgirdo it per kokį ūžesį moterišką balsą, pakėlęs akių žvilgsnį tarpduryje išvydo didžiausio siaubo apimtą nepažįstamos moters veidą, kuri žiūrėdama į mūsų jaunuolį, vis kartojo aukščiau minėtuosius žodžius.

- Kas yra, nejaugi... – pusbalsiai šnibždėjo Vytautas lenkdamasis ant grindų nukritusios savo odinės kepurės. - Sužeistas! – vėl sušnibždėjo pats sau ir, pamatęs ant grindų kraujo lašus, sukniubo šalia kepurės.

- Duokite tvarsčius! Kur felčeris?! – Mindaugas pats nubėgo į ambulatoriją.

- Mašiną! Mašiną greičiau!

Aplink girdėjosi griežti, vyriški ir persigandusių moterų balsai. Prie durų suūžė štutbėkerio motoras. Vytautas kėlėsi nuo grindų, bet jis viso to, kas vyko aplink šiuo momentu, nematė ir negirdėjo. Jis kėlėsi pats, savo jėgomis, bet buvo be sąmonės ir kiekvienas jo judesys, ką jis darė, buvo atliekamas instinktyviai. Nematė nei kuomet sugrįžo uždusęs ir išbalęs Mindaugas nešinas sanitarine pirmosios pagalbos suteikimui med.dėžute, kurios net nesugebėjo vargšas atidaryti, tai paskubomis, nukabinęs nuo sienos, ją atnešė į nelaimingo įvykio vietą. Nejautė Vytautas kuomet aptvarstė jo sužeistą galvą, kaip vedė į mašiną, nejautė nieko, nors kuomet vyr.leit. Volkovas Toporoko komendantas Mindaugui pasakė: „areštuotas!“ – Vytautas protyliais, bet gana aiškiai iš lėto dar ištarė: „jis nekaltas...su...gedę...s šau...tu...u...vas!“ Bet tai buvo tik momentinis sąmonės sugrįžimas ir dar tą pačią minutę vos jį spėjo pasodinti šoferio kabinon, mašinai pajudėjus iš vietos – kruvina galva, nuvirto žemai ant krūtinės.

Duobėtu, vingiuotu Sibiro Taigos keliu, jaunos, bet įgudusio šoferio ranka valdomas sunkvežimis, lėkė pilnu greičiu. Viršuj mašinos, kūzove, keletos karininkų apsuptas sėdėjo Mindaugas, o kabinoje – tvirtai šoferio dešine apkabintas svyravo be sąmonės Vytautas.

- O... o... o! – vos girdimai išsiveržė iš sužeistojo lūpų, truputį pakėlė galvą, kruvina ranka perbraukė ties savo krūtine kryžiaus ženklą.

- Vytka, Vytai, tau negera, tu girdi mane, Vytka?! – kalbino šoferis, bet sužeistasis tylėjo, tik po kurio laiko mašinos tekiniams palietus ant kelio išvažinėtą duobę, pasigirdo antrą kartą toks pats balsas, vėl pakilo ranka, Vytautas persižegnojo ir neužilgo tą patį veiksmą sužeistasis kartojo tretį kartą.

Tik šį sykį dar pakėlė savo galvą, krauju pasruvusiame, apkrešėjusiame veide pasirodė vos įžiūrimas šypsnys, sunkiai pakilo ranka, bet nebeįstengęs trečią kartą persižegnoti – susmuko atsiremdamas į kabinos duris.

„Mirė!“ šoferio galvoje blykstelėjo mintis. Paleidęs bejausmiai suglebusį Vytauto kūną, vikriai padidino mašinos greitį. „Gal dar ne, gal

tik sąmonę pametė, gal dar suspėsiu?“ pusbalsiai šnibždėjo šoferio lūpos. „Dar du kilometrai, dar pusantro, dar kilometras“ nė sekundei nebeatitraukdamas savo žvilgsnio, nuo siaura linija priešakyje susiliejančio kelio, mintimis skaičiavo – žaibo greičiu pravažiuojamą nuotolį ir su išgąsčiu klausėsi, jau keletą kartų lig norėjusio užspringti, nelygaus motoro birbimo. Mirktelėjo Toporoko upės tiltas. Geležinkelio pervaža, ant kalno pasirodė Kvitoko namai. Dar minutė, dar kita – dulkių debesį sukeldamas sunkvežimis, negrįstomis Kvitoko gatvėmis artėjo prie ligoninės.

- Vy-y-yyy--yūūūū!.. – ausis veriančiu balsu tiesiog sušvilpė automatiški mašinos stabdžiai ir po kelių minučių Vytautas gulėjo ant neštuvų gydytojo kabinete...

- Iš jo jau nieko nebėra! – truputį atleidusi kruvinus tvarsčius, žvilgterėjusi į išblyškusį sužeistojo veidą, pareiškė gydytoja.

- Nejaugi jūs negalite sutei...?

- Nieko aš negaliu jam padėti, - nutraukė majoro žodžius griežtas, konkretus gydytojos balsas, – jam reikalinga operacija, o aš esu akušerė! Vienas išsigelbėjimas vežti į miestą, bet privalau įspėti, kad jis pusiaukelėje mirs. Jam sutrupintas galvos kiaušas ir, jeigu paliesti smegenys, tai...

- .... gai..., ...ai, neprad... nieko, vis... pla..anai žuvo, sudie...v drau..uu...gai! Aš... aš... mirs...i...u .... su..d..iev... parašykite... į Lie...e...etuvą, kad, kad... – vos vos girdimai, su pertrūkiais šnabždėjo sužeistojo lūpos, ką išgirdę esantieji kabinete nutilo.

- Ką jis kalba?! – išgirdęs žodį „planai“ ir nesuprasdamas lietuvių kalbos, skubiai užklausė majoras, šalia sužeistojo sėdėjusios med.sesers, žinodamas, jog ji lietuvaitė.

- Aš, aš... – iš susijaudinimo trūkčiojančiu balsu prabilo sesuo – nieko nesupratau!

- Ech... band... ! – pro sukąstus dantis kažką tai rūstaus riktelėjęs majoras pasilenkė ties kruvinu Vytauto veidu. Jo pavyzdžiu pasekė ir kiti du karininkai, kurie lig šiol stovėjo nuošaliau. – Kokie planai, kas per planai, pasakyk, mes tave dar išgelbėsim, išgysi?! Nors truputį pasistenkit jam grąžinti sąmonę! Nejaugi nieko negalite? – Tuo pačiu kartu čia į sužeistąjį, čia į gydytoją kreipėsi majoras, norėdamas išgirsti nors porą žodžių, iš kurių galėtų daryti išvadą sąryšiui su ypatinguoju žodžiu

„planai“. Bet gydytoja tik neigiamai papurtė galvą, duodama suprasti, jog ji pagelbėti esanti bejėgė, o Vytautas vietoj pageidaujamo atsakymo, truputį pravėrė akis, persivertė ant kito šono ir tyliai, vos girdimai, bet ryškiai, majorui suprantama rusų kalba, ištarė kelis žodžius:

- Pasitraukite nuo... ma...nęs... ...leis...s...ski...ite... nor...s... ra... miai...i... nu...mir...ti! – tai pasakęs, Vytautas nutilo, buvo aiškiai galima suprasti, jog jis tai atliko sukaupęs paskutines jėgas. Pro blogai aprištus tvarsčius ūžtelėjo kiek stipresnė kraujo srovė, tvirtai susispaudė pamėlę lūpos ir sunkūs, krauju apkrešėję akių vokai uždengė kažkur tai toli, toli skrendantį žvilgsnį...

Prabėgo virš trijų mėnesių. Pagelto, nukrito rudenio šalnos pakąsti medžių lapai. Žemė apsidengė baltu sniegu. Toporoko upės vandenį sukaustė ledas. Pasikeitė gamta. Tas mėlynas, gražus tolis, į kurį prieš porą mėnesių kiekvienas grožėdavosi pažvelgęs – šiandien jau apsiniaukė migla, visa beribė taiga, kurią buvo galima matyti nuo kalno tarytum ištiestą žalią kilimą, šiandien atrodė it nuvytęs darželis... Dingo gražiosios vasaros saulė šiluma, sušvilpė šiaurys – atėjo šalta Sibiro žiema, ant lango stiklo išskleisdama baltas ledo rožes.

1949 metų gruodžio 5-tosios dienos auštančio ryto šviesa budino miegantį Irkutską. Apšerkšniję gatvės namų mūro sienos, šaligatviuose išsodintų medelių kamienai ir jų šakos, telefonų ir elektros laidai nėrėsi iš blykštančios nakties tamsos ir tiršto rūko. Lėtai, didžiuliais kąsniais krito sniegas, bemaž prie kiekvieno didesnio namo, visu savo platumu žemai nukarusios kabojo raudonos vėliavos. Gatvės dar buvo bemaž tuščios. Tik kur-nekur pasirodydavo nuo šalčio susikūprinęs ir į kailinių apykaklę įtraukęs galvą skubantis praeivis. Tyliai, su vos girdimu motoro ūžesiu iš už kampo išlindo pilkas taksi: „Py yyy, py, yyy!..“

Nuo šalčio užkimusiu garsu davęs keletą signalų, sustojo ir vėl viskas nutilo. Neilgai trukus, pradėjo girdėtis vis dažniau ir dažniau mašinų signalai, skubūs praeivių žingsniai, aukštai, stulpo viršūnėje pakabintas riktelėjo radijo ruporas ir, tarytum išsigandęs jo balso, už grotomis apkalto, mažyčio lango sučiauškė sušalęs žvirblis.

Kas per namas, kad langai apkalti grotomis, kas gi ten taip stropiai saugoma ir slepiama? Gal sandėlis ar bankas?..

Ne! Tai ne bankas ir ne sandėlis, tai didžiulis šešių aukštų, raudonų plytų Irkutsko miesto ir apygardos kontrožvalgybos skyriaus, Valstybės saugumo Ministerijos tardomasis kalėjimas.

Iš gatvės pusės bet koks pilietis eidamas pro šalį, jo nebūtų pastebėjęs. Tik gal, jeigu jau gerai prityrusi akis, bet ir tai vargu, nes į šaligatvį langai pirmajame aukšte liudijo univermagų ir šiaip parduotuvių virtines, kavinę-restoraną ir dar bent keletą kitų užeigų pavadinimų. Tarpe viso to, buvo ir mažytė juoda iškabėlė geltonomis raidėmis „MGB“, kurios paslaptingai niekam negirdimu balsu šnibždėjo teisybę, jog už visų šitų papuošalų, vienoje iš šimto mažyčių kamerų prie blankios elektros lemputės šviesos, ant kietų narų, ką tik prabudęs iš saldaus nakties miego, sėdėjo jaunas kalinys.

Užmetus pirmą trumpą žvilgsnį, galima buvo palaikyti jį besimeldžiantį ar verkiant. Bet jis nei meldėsi, nei verkė, jis sėdėjo ramus, be mažiausio susijaudinimo ir liūdesio žymių, nors baltais tvarsčiais apibintuotą savo galvą jis laikė paslėpęs delnuose. Tai buvo tas pats Vytautas. Dabar jo mintys klajojo praeityje. Tarytum kino ekrane, savo vaizduotėje jis matė praskridusią juodą mirtį, lagerio ligoninę, be sąmonės praleistas penkiolika dienų, operaciją, dvokiančią palatą, vėlyvo rudens saulę ir vėl grįžimą į Toporoką, apgaulingus karininko žodžius: „Mes tave leisim namo, bet kadangi tavo sveikatos stovis yra blogas, tai siunčiame į Irkutską, ten yra klinika, geriausieji profesoriai, apgydys, o paskui galėsi važiuoti į Lietuvą.“

Paskendęs svajose mūsų jaunuolis mąstė apie tai, kaip jį vežė į Irkutsko kliniką, o šiandien pasirodo patekęs kalėjimo kameron. Iškart kameron jis nepateko. Prieš tai dar praleido apvalias septynias paras be miego tardytojo kabinete, kur apskritas septynias paras klausėsi rūstaus tardytojų balso:

- Meluoji! Šunsnuki, kas davė dokumentus, kas davė uždavinį važiuoti Sibiran, kam vežei?

- Nežinau, nieko nežinau, – vieną ir tą patį kartojo išblyškusios

jaunuolio lūpos, matydamos ant stalo grafine vandenį, kurio nuo pat ryto neišprašo nė stiklo.

- Pasakyk teisybę, sakyk viską, ką žinai, bus ne tik vandens, bet... – kiek patylėjęs, kapitonas tęsė toliau, – ir į namus paleisime, nekalbėsi, supūsi kalėjime!

- Sakyk teisybę kol laikas, nes bus vėlu... tu negalvok, kad mes su tavim žaidžiam, žinok kur randiesi, žinai ką reiškia MGB? – spiegiančiu balsu šaukė vyresnysis leitenantas, kuris nuo 11 val. vakaro ateidavo pakeisti kapitono ir ištisą naktį griežddamas dantis suko apžėlusį sausą kumštį prieš sužeistą Vytauto veidą, kol rytmetį jį pakeisdavo majoras.

Majoras dėl kažkokios priežasties su tardomuoju elgėsi ne taip kaip kapitonas ir vyr. leitenantas. Jis nešaukė, nesikeikė, negrūmojo kumščiu, o be to, jeigu Vytautas užsnūsdavo kėdėje, jis jo ir nesistengė iškart budinti, kol išvargintas jaunuolis neužknarkdavo į sieną atrėmęs savo sužeistą galvą. Vienintelis jo išreiškiamas sakinys į Vytautą būdavo: „Blogai, blogai, tu visiškai nieko nepasakoji“.

- Aš apart to, ką jau esu sakęs, daugiau nieko nežinau!

- Pagalvok, prisiminsi gal?!

Po tokio pokalbio vėl jis užsikniaubdavo ant stalo ir tęsdavo skaityti kažkokią knygą, arba kažką rašyti visiškai pašalinio turinio nesirišančio su Vytauto tardymu. O Vytautas vėl iš lėto nulenkdavo galvą ant krūtinės ir tęsdavo „galvoti“, kol iš „susimąstymo“ pabudindavo durų brakštelėjimas kam nors įeinant. Tai buvo majoras Šugajev, kuris savo elgesiu ilgam liko mūsų jaunuolio prisiminimuose, o ypač ketvirtos gruodžio vakare.

Dabar, sėdėdamas Vytautas savo mažytėje kameroje ant kietų narų, sprendė kas galėjo būti, ką reiškė buvęs įvykis ketvirtos gruodžio vakare? Nors tuokart mūsų jaunuolis buvo išvargintas, bet dabar numigęs bemaž visą naktį, truputį prisiminė buvusį įvykį:

- Kiek aš pastebiu, jau septinta para mudu matomės kasdien, bet nė karto nemačiau tavęs valgant, – kurį laiką tylėjęs prabilo klausiamai majoras į Vytautą, – be to, nejaugi tu nakties metu neišsimiegi, kad kasdien snūduriuoji tardymo kabinete?

- Kodėl jūs juokiatės iš manęs, tamsta majore?

- Kaip tai, kodėl aš juokiuos, ko aš iš tavęs juokiuos? – su nustebimu ir lyg įsižeidęs atsiliepė jis.

- Štai, pavyzdžiui, tai, jog tamsta kuo geriausiai žinote kaip aš praleidžiu naktį.

- Ką aš galiu žinoti, aš vakaro metu 16.00 val. tave atiduodu kapitonui, o pats einu namo...

- Visai teisingai, - jo žodžius nutraukė Vytautas, – jūs einate namo, o kapitonas 23.00 val. mane perduoda vyr.leitenantui, iš kurio jūs ryto metą, jeigu neapsirinku 9.30 val. vėl paimate iki vakaro.

- Taip negali būti, kuomet aš ateinu, tave būna ką tik atvedę iš kameros...

- Dovanokite, aš dar net nežinau kur čia yra kameros, – sausai atsakė Vytautas. Išklausęs majoras nutilo kuriam laikui ir kažką lyg užsisvajojęs, įsmeigė savo gilų žvilgsnį į apatinį langą.

- Ką tu dabar valgytum?

- Aš savo duoną pabaigiau, kurią buvau įsidėjęs...

- Aš klausiu, ką tu dabar valgytum, kotletų valgysi?

- Taip! – nedrąsiai atsakė Vytautas, nesuprasdamas kame reikalas.

- Na, ko daugiau, ko daugiau, ech, jeigu tu nežinai, tai ką aš turiu žinoti ko tu nori? – tai pasakęs kaire ranka pasuko telefono numeruotą plokštelę ir neužilgo pakėlė trūbelę.

- Alio! Kas klauso? A, atneškite pietus į 96 kabinetą!.. Truputį praalkau, taip, taip!.. tai laukiu! – jis padėjo trūbelę ir lyg nusišypsojęs pradėjo vėl kažką tai rašyti.

Vytautas sėdėjo susidomėjęs, bet teirautis nedrįso, savyje nutarė, jeigu šie užsakyti pietūs skirti Vytauto skilviui, tai neužilgo turės išaiškėti.

Praslinkus gal penkiom minutėm, pasigirdo lengvas beldimas į duris.

- Prašau, įeik! – pakėlęs žvilgsnį į duris prabilo majoras.

Prasidarė durys, Vytautas išvydo įeinančią jauną merginą, kurios liemenį dengė baltas padavėjos chalatas ir rankose ji laikė metalinį padėklą su puikia pietų porcija vienam žmogui.

- Kur padėti?

- Čia ant rašomojo stalo, – vikriai pastumdamas stovėjusias ant stalo knygas, padarydamas vietos padėti garuojančius indus, parodė majoras. – Paskui aš paskambinsiu, kuomet galėsite ateiti paimti.

Padėjusi ant stalo atneštąjį maistą, padavėja apleido kabinetą. Majoras, ją išleidęs, žvilgtelėjo pro praviras duris į koridorių ir uždaręs apsuko raktą užrakindamas.

- Sėsk ir valgyk greičiau!

- Atsiprašau, aš...

- Sėsk aš tau sakau, juk alkanas esi, greičiau, o tai kas nors užeis... valgyk, kad nieko neliktų!

Tai girdėdamas Vytautas daugiau kvietimo nebelaukė, pristūmęs savo kėdę arčiau prie stalo, nekalbėdamas suvalgė atneštus pietus, kurie susidėjo maždaug iš 500 gr. baltos duonos, dviejų didžiulių kotletų su tušintų bulvių garnyru ir stiklo kakavos.

Po to majoras vėl atrakino duris, telefonu paskambino padavėjai, kuri atėjusi išnešė tuščius indus ir po kiek laiko kreipėsi į Vytautą:

- Pasistiprinai?

- Taip, ačiū!

- Na, o kad nesnaustum, gulk ant sofos ir miegok, – tęsė jis, rodydamas į žaliu pliušu dengtą sofą. – Tik žiūrėk, jeigu kelsiu, kelkis iškart, supranti?

- Taip! – atsakęs Vytautas krito į kampe stovinčią sofą, kur po kelių minučių paskendo giliame miege.

Kiek laiko miegojo, mūsų jaunuolis nesiorientavo. Jis prabudo pajutęs gana stipriai kažkieno purtomas už peties. Pramerkė akis, prie sofos stovėjo penki karininkai, tarpe kurių buvo MGB viršininkas su didžiulėmis trim pulkininko žvaigždutėmis antpečiuose ir lietuvių kalbos vertėjas kapitonas.

- Ką sapnavai? Greičiau, greičiau, sakyk, ką sapnavai?! – bemaž visi kartu užklausė prabudusį Vytautą, kuris nesuprasdamas kame reikalas iš lėto nieko neatsakydamas kėlėsi nuo sofos.

- Neatsimenu!

- Cha, cha, cha, cha, cha – kabinete sugriaudė choru stovėjusieji šalia jaunuolio.

- Ko jūs juokiatės, niekšai! – pro dantis griežtu tonu iškošė Vytautas lietuvių kalba, bet aplink stovėjusieji nesuprato jo žodžių, nekreipė dėmesio, apart tai, kad paklausė vertėjo:

- Ką jis šneka?

- Tai niekis, jis dar mieguistas... – nusišypsojęs dirbtiniu šypsniu atsakė pulkininkui į klausimą.

- Na, pagaliau gal prisiminsi ką sapnavai, a? – dar keletą kartų pasiteiravę Vytauto ir gavę tą patį atsakymą susirinkusieji apleido kabinetą palikdami jame majorą Šugajevą ir tardomąjį mūsų jaunuolį...

Dabar, sėdėdamas Vytautas savo tamsioje vienutėje ant kieto gulto, ilgai negalėjo suprasti, ką reiškė visa ta praėjusi keista procedūra. Mintyse ieškojo įvairių atsakymų, bet visi sueidavo į vieną, jog tai buvo tardymo procesas miegant.

Taip praslinko 5-6 ir 7-toji gruodžio. Eidamas į tualetą pamatė ant tamsiai žalių kameros durų baltą numerį „31". Bandė keletą kartų pastuksenti į kaimyninės kameros sieną, kur karts nuo karto girdėjosi vaikščiojančio duslūs žingsniai, bet vietoj morzės, atsakymą gavo vieną stiprų stuktelėjimą sienon kas reiškė ar, kad kaimynas nenori, ar nemoka kalbėti. Trys dienos prabėgo taip greit, jog nepastebėjo Vytautas. Ir štai, gruodžio aštuntos vakare prasidarė durys, jaunuolis išgirdo patylomis jam duotą klausimą:

- Pavardė? – kurią pasakius Vytautui pasigirdo prieš keletą dienų girdėtoji komanda: „Rankas užpakalin! Pirmyn! Dešinėn! Kairėn! Nesidairyk! Žemyn!

Priekyje ir užnugaryje klaikiai skambėjo raktai, girgždėjo geležinės grotinės durys. Po trumpos kelionės mūsų jaunuolis atsirado gerai pažįstamame tardymo kabinete, už kurios sienos septynias naktis pagrečiui girdėjo kažkieno klaikius riksmus, skubius žingsnius ir aukštos elektros įtampos ūžimą.

- O! Vytautas! – stipriai pabrėždamas paskutiniąją raidę „a", nusišypsojęs pasisveikino majoras. – Kaip pailsėjai, a?

- Neblogai!

- Kaip patinka mūsų „viešbutis"?

- Per prasti įrengimai...

- Cha, cha, cha, cha – linksmai nusijuokė majoras – įrengimai prasti, na nieko, su laiku patobulinsim! Man svarbu, kad tu tardymo laiku nemiegotum, nebemiegosi?

- Dienos laiku nebemiegosiu, o nak...

- Na gerai, tiek to, naktis dar toli, dabar dar tik pavakarys. Kaip, apsigalvojai sakyti teisybę kas tave siuntė, kam vežei dokumentus ir ką toliau turėjai daryti?

- Aš jau daugelį kartų jums sakiau, o jei jūsų netikite manimi, ką aš galiu padaryti? – truputį truktelėjęs pečiais drąsiai atsakė Vytautas.

- Reiškia nenori būti laisvas, patiko kalėjimas, a?

- Ne, kalėjimas nepatiko ir laisvas noriu būti!

- O! Tu daug nori, nori laisvas būti ir teisybės nesakyti! Cha, cha, cha...

- Aš sakau teisybę, kuo gi esu kaltas, jei jūs netikit.

- Pažiūrėsim, laiko dar yra, jeigu matysis, jog tu nemeluoji, būsi laisvas...

- Aišku! – jau visai žvaliai atsakė Vytautas.

- Na, viso gero! – palinkėjo pulkininkas, dar kartą paspaudė jaunuolio ranką, apleido kabinetą, kurį ir Vytautas po kelių minučių lydimas majoro Šugajevo, apleido.

Išėjus į gatvę, lauke buvo tamsu. Šaltas gruodžio nakties vėjas perbėgo išvargusio jaunuolio veidu. Tiršta Sibiro žiemos migla buvo apgaubusi namus, per kurią, vos prasiskirdama sau plyšius skverbėsi iš langų ir nuo stulpų elektros lempų šviesa.

Majoras Šuagjevas ir Vytautas ėjo tylėdami, tik po gero pusvalandžio kelio, Šugajevas, atidaręs mažyčius kiemo vartelius, rankos mostu parodė Vytautui įeiti.

- Taip, čia yra mūsų bendrabutis. Dabar aš tave paliksiu čia...

- Manęs taip juk niekas nepriims, aš neturiu dokumentų, – Vytautas nutraukė jo žodžius.

- Aš įeisiu vidun ir tą reikalą sutvarkysiu. Taigi, žiūrėk, po miestą vaikščioti gali, na, bet neužgaišk niekuomet ilgai, nes gali prireikti važiuoti, reiks tavęs ieškoti. Aišku?

- Taip!

Po tų žodžių abu suėjo į vidų, kur mūsų jaunuolis, gavęs lovą ir kitas smulkmenas pasiliko laukti tolimesnių įvykių. Laikas bėgo greit, ypatingų įvykių nebuvo. Po trejetos dienų Vytautas apleido Irkutską ir sugrįžo Taišetan, kur pagulėjęs ligoninėje ligi septynioliktos gruodžio, parvažiavo į Toporoką.

Artėjo šv.Kalėdos ir Nauji Metai. Iš pirmosios sugrįžimo dienos Vytautas stojo dirbti lentpjūvėn šaltkalviu. Keletą dienų padirbęs dėl blogo sveikatos stovio, darbą turėjo apleisti, bet ne visai.Tuoj pat gavo pagal savo sveikatos stovi toje pačioje lentpjūvėje automašinų užtaisytoju, tai yra kuro išdavėju.

Slinko dienos ir savaitės. Darbas buvo pakenčiamas ir kiekvienas, trumpai pažvelgęs iš šalies ištardavo: „Šis jaunuolis taip ir apsipras su Sibiro tremtinio gyvenimu“. Jeigu kas būtų sugebėjęs nors vienai minutei įsiskverbti į Vytauto sielą, būtų labai nustebęs, net, tikriausiai, būtų išdrįsęs pasakyti: „Jam nuo sužeidimo netvarkoje...“

Kai niekas nesugebėjo pamatyti ir pažinti kas vyksta to jaunuolio sieloje, ką jis dirba užsikniaubęs ištisas valandas naktimis ir dienomis, kuomet tik suranda ramų laiko tarpsnį. O jis nesirodė ir nesisakė taip pat niekam. Nesisakė savo ruošiamų planų ir savo geriausiam, ištikimiausiam kūdikystės dienų draugui. Tik aštuonioliktąją sausio iš po naktinės darbo pamainos sugrįžęs namo, Vytautas nuėjo į kontorą ir atsiėmė pusės mėnesio užmokestį, padavė pareiškimą, prašydamas atleisti iš darbovietės ir, kad išmokėtų tuojau pat už likusias tris dienas antrosios mėnesio pusės bei už keletos dienų darbą šaltkalvio pareigose. Šis mūsų jaunuolio veiksmas sukėlė keletą nesuprantamų minčių Mindaugui, svarbiausia tai, kad gyvena vis tik kaip broliai, nieko net nebuvo kalbėję apie išėjimą iš darbo ir štai, taip kaip jis ėjo sekretoriaus pareigas kontoroje, ant jo stalo netikėtai atsiranda Vytauto ataskaitos lapelis. Paklausęs Vytauto, ką reiškia visa tai, gavęs atsakymą, kad tikrai sveika-

tos stovis neleidžia toliau dirbti toje vietoje, nes po keleto dienų pereisiąs į katilinę šaltkalviu arba miško biržon I-osios pamainos dešimtininku. Mindaugo abejonės dingo. Palengva, iš lėto diena ėjo vakarop. Bemaž visą popietę Vytautas išsėdėjo prie lango. Nenutraukdamas, tarsi sustingusio savo žvilgsnio nuo vakarų horizonto, kur toli, toli, už taigos, už stepių ir už Uralo, jo mintys tarytum žaibas skrido į gimtąjį miestą Šiaulius.

Keletą minučių grįždavo atgal, bet vėl lyg išsigandęs penkių mėnesių ir dvidešimt septynių dienų, kurios prabėgo Sibire, šokdavo ir sudužsaid davo į apšalusį lango stiklą.

Taip slinko minutės ir valandos. Mindaugas sugrįžo iš darbo. Naktis apgaubė pilką dangų. Vytautas sėdėjo nekeisdamas savo pozos.

- Kas su tavim yra, ar liūdi, ar sveikata taip smarkiai pablogėjo? – dėdama vakarienę pradėjo klausinėti Mindaugo mama, kuri jau nuo pat ankstaus ryto pastebėjo, kad šiandien jos „antrasis sūnus“ blogoje nuotaikoje.

- Truputį, mamyt, kažkas negera.

- Aišku, kad bus negera, naktį dirbai, o parėjęs ryto metą negulei...

- Miego nesinori...

- Na, vakarieniaukit, vaikai, ir eikit gult.

Į tai Vytautas nieko neatsakė. Pritraukė savo kėdę arčiau prie stalo ir, net nepratardamas nė žodžio, godžiai tuštino sriubos lėkštę.

- O šachmatų partija?! – klausiamai prabilo Mindaugas, matydamas savo draugą ne nuotaikoje ir norėdamas padėti išsiblaškyti.

- Galime, jeigu tik tu nepries...

- Ko aš būsiu prieš, aš tai nesergu.

- Nebūtinai sirgti reikia, galbūt kartais miego nori?

- O dėl manęs nors ligi vidurnakčio!

- Aš jums sukavosiu tuos šachmatus, priprato kas vakaras ligi pirmos valandos sėdėti, o rytą reikia keltis, tai nepribudinsi... – matydama abu jaunuolius besiruošiančius lošti, rūsčiu balsu pradėjo bartis motina.

Vytautas ir Mindaugas suprato gerai, jog tas balsas nėra toks rūstus, kaip skamba. Suprato jie abu, jog motina nori, kad eitų Vytautas ilsėtis,

bijodama didesnio jo sveikatos pablogėjimo. Na, bet šiaip taip įtikinę jog tik vieną partiją, gavo sutikimą ir iš lėto pasiginčydami pradėjo savo mėgstamąjį žaidimą.

Laikrodis išmušė devynias, pusę dešimt ir vienuolika valandų, abu jaunuoliai atidžiai sekė kiekvienos šachmatų figūros žingsnį. Iš šalies pažvelgus, buvo galima neabejojant suprasti, jog judviejų mintys, tik vieno, tiek ir kito, atkreiptos į sudėtingą, susidariusią šachmatų partijos padėtį. Momentas atrodė taip įtemptas, jog kambaryje viešpatavo mirtina tyla, kurią po kiek laiko nutraukė motinos balsas:

- Gana, vaikai, eikite miegoti. Ryto metą negalėsiu prikelti. Vytuk, tu sakeisi sergąs, eik gult! O tai aš jus abiems!...

- Šach ir mat! – pasigirdo Mindaugo balsas – Na, dabar galim eiti miegot.

- Taip, dabar jau laikas būtų eiti miegoti, bet, mamyte, aš šią naktį jau nebemiegosiu...

- O ką tu veiksi? Eisi kur?! – nustebusi tokio netikėto Vytauto išsireiškimo, nesuprasdama ką tai reiškia, skubiai užklausė žvilgterėjusi į abu jaunuolius.

- Taip, žinoma, gal truputį būsiu negražiai pasielgęs apie tai anksčiau nieko nesakydamas, už tai prašau, atleiskite...

- Kame dalykas? – ir Mindaugas, nesuprasdamas nieko, kreipėsi į savo draugą.

- Važiuoju į Lietuvą!

- Tu nekrėsk šposų, mes manėme, kad tikrai ruošiesi kur eiti...

- Cha, cha, cha, – iš Vytauto krūtinės išsiveržė šaltas juokas, – ką, jūs netikite, pasakykite, kuomet esu krėtęs panašaus pobūdžio šposus?

- Tu tikrai? – matydamas rimtą Vytauto veidą, jau susijaudinusiu balsu prabilo motina.

- Taip, važiuoju į Lietuvą. Tuoj pat, už pusvalandžio apleidžiu šį šiltą ir jaukų kambarį.

- Bet kaip, juk tu dokumentų neturi, nieko nepasiruošęs...

- Turiu ir dokumentus, turiu viską, vienas mano prašymas dar į jus: duokite persivilkti švarius baltinius, be to, žinoma, būtų geriau, jeigu būtų šilti baltiniai.

- Tai parodyk kokius tu dokumentus turi, kada tu gavai, kad tu nieko nesakei anksčiau.

- Nesupykite, dokumentų neparodysiu! Patikėkite, ką sakau ir bus gerai. – Tikrumoje jokių dokumentų neturėdamas Vytautas pradėjo išsisukinėti, kad nesuprastų jo nelegalų pasitraukimą (pabėgimą). Savyje Vytautas pajuto priekaištą. Darėsi nesmagu. „Tu meluoji savo geriausiajam draugui, tu melagis!“ Kažkoks paslaptingas balsas šnabždėjo Vytauto sieloje. „Pasakyk, pasakyk, kad bėgi ir neturi jokių dokumentų“. Tuo pačiu metu kitas, dar stipresnis balsas šaukė į ausį: „Nesakyk, nereikia, nereikia, gali kartais tardyti, pasisakys jog žinojo tavo nelegalų pasitraukimą, už žinojimą ir nepranešimą gali teisti! Tylėk, tylėk, nesakyk!“

Vytauto dvasioje siautė audra. Jis turėjo priversti save meluoti ištikimiausiam draugui. Jis turėjo save padaryti melagiu, prieš tuos asmenis, kuriuos jis gerbė, gerbia ir gerbs. Ir taip jis padarė, nutaręs savyje, jog jeigu pasiseks laimingai pasiekti Tėvynę, paskui parašys laišką apie visa, ką jis nuslėpė ir kodėl slėpė. Parašys ir atskleis visa tai, kas čia vyksta paslaptingai, apibūdins tai, kas dedasi šiuo metu jo sieloje ir jam bus atleista, nes supras ir pripažins pasielgusį visai teisingai. Taip, tikindamas save, mūsų jaunuolis persirengdamas atsakinėjo į klausimus, pasakojo paskutiniu momentu sugalvotą įvykį, kaip dokumentus atgavęs ir paskubomis į planšetę dėjo smulkius kelionės reikmenis.

Tuo pačiu metu sena Mindaugo motina, net netikėdama savo akimis, žiūrėjo į Vytauto judesius ir vis dar tebesprendė, kaip tai galėjo būti. Ištisą dieną ir visą vakarą prasėdėjo nieko neprisimindamas apie kelionę, o štai vidurnaktį, tarytum 8000 kilometrų kelionė reikštų nuėjimui pas kaimyną – staiga nei iš šio, nei iš to, sudiev. Netikėjo ji net dar ir tuo metu, kuomet Vytautas atsisveikindamas pabučiavo jos ranką, netikėjo tol, kol lydimas Mindaugo neperžengė kambario slenksčio, paskutinį kartą ištardamas – sudiev. Ji įsitikino tuomet, kaip po gero pusvalandžio jos sūnus sugrįžo vienas.

Keletą šimtų metrų nuo Toporoko kaimelio, sniege pramintame siaurame take, blyškios mėnulio šviesos apšvieti – stovėjo du jaunuoliai.

Vieną iš jų buvo galima palaikyti esantį karišką. Balti naujutėliai kariški kailiniai, platus odinis diržas, ant kairiojo peties pakabinta planšetė, dar neblogai atrodą veltiniai ir žiemiška kepurė, teikė jam jauno kareivio išvaizdą. Jeigu dienos šviesoje, tai būtų galima priskaityti net prie kokių nors operatyvininkų, nes pirmą žvilgsnį užmetęs, kiekvienas išvystų melsvo uniforminio frenčiaus stačią apykaklę ir kiek žemiau blizgančią gelsvą sagą, kaip daugiausia galima pastebėti pro kailinių palto apykaklę pas tardytojus bei kitus karininkus. Na, žinoma, bet šis nebuvo nei tardytojas, nei koks nors kitas panašios profesijos žmogus. Nors jo profesija buvo neaiški, bet jis buvo tas pats Vytautas. Jis dabar stovėjo prieš savo draugą ir tęsė paskutiniuosius atsisveikinimo žodžius.

– Neklausk, Mindaugai manęs, kaip, kokiu būdu apleidžiu jus. Turiu tau tiek pasakyti, jeigu vilkai nepapjaus kur nors stepėse, jeigu nesušalsiu kelyje ir jeigu viskas, vienu žodžiu, išsipildys taip, kaip aš tikiuosi, lauk, parašysiu laiške apie viską, ko dabar nežinai, o gal būt net ir pagalvoti nepagalvojai. Sudiev! – tai pasakęs Vytautas ištiesė draugui ranką, kurią tvirtai spausdamas, Mindaugas apkabino savo draugą ir nuo susijaudinimo užkimusiu balsu sušnibždėjo „sudiev“.

Dar kartą pažvelgę abu jaunuoliai vienas kitam į akis, iš lėto it po komanda apsisuko ir išsiskyrė. Vytauto siluetą pridengė tamsūs pušų šešėliai, o Mindaugą – sukrypę Toporoko kaimelio barakai...

„Taip lig Nėvelsko stoties penki kilometrai. Ryto metą būsiu Taišete, link Maskvos traukiniai eina kasdien, reiškia jeigu Taišetą praspruksiu, patenku į traukinį ir tuomet... na, laikykis Vytautai!“, žengdamas sparčiu žingsniu ragino mūsų jaunuolis pats save ir svarstė, kur pakelėje gali sutikti netikėtas kliūtis. Stiprus sausio mėnesio Sibiro šaltis šią naktį lyg tyčia siekė -59 laipsnius. Vytautas jautė , kaip (šaltis) gnaibė jo skruostus ir nosį. Bet būsimų kelionės nuotykių vaizduotė tarytum ugnis šildė kūną ir dvasią. „Tik įsivaizduok, bėgu iš Sibiro! Neužilgo būsiu vėl savo gimtajame mieste, matysiu motiną“... pusbalsiu svajojo Vytautas, kol nutraukdavo jo gražią mintį šmėkštelėjęs juodas šešėlis ir, rodos, vis jo užklausia: „Jūsų dokumentai?“ Tuo pačiu momentu, rodos, tuoj traukia

iš kišenės savo ranka padirbtuosius užtvirtintus antspaudu dokumentus, rodos, juo nepatiki, smogia ir bėga... Po keletos minučių jo veidu prabėga šypsena ir ištaria pats sau: „Ei, ir Donkichotas tu, Vytka, dar tik pirmi žingsniai, o jau svajoji apie kelionės galą“.

Maždaug po geros valandos kelio, priešakyje, tarp medžių pasirodė Nėvelsko stoties elektros šviesos. Vytautas perėjo geležinkelį, sustojo ties stoties langais, prie kuriuos veržėsi silpna šviesa. Kurį laiką pastovėjęs, negalėdamas nieko įžiūrėti pro apšalusį langą, žengė į vidų.

- O, dar vienas keleivis! – vos uždarius duris pasigirdo balsas ir jį nutraukė skardus šuns lojimas.

Vytautas apsidairė. Kampe didžiulės salė, prie žemos geležinės krosnies, pusračiu susėdę šildėsi septyni keleiviai ir šalia jų, ant grindų, piktai žvilgčiodamas ir rodydamas baltus dantis, gulėjo didelis vilkinis šuo.

- Arčiau, jaunuoli, prašau, sušalai tur būt, – vienas iš jų prabilo į Vytautą, kuris trumpai pasisveikinęs atsisėdo greta snaudžiančių keleivių.

- Truputį šaltoka, na, gyvas žmogus nesušalsi – ir, kad kaip nors sužinoti ar ilgai dar teks laukti ateinančio traukinio nuo Bratsko, Vytautas klausiamai tęsė toliau – Traukinys atrodo, jog neužilgo turi pribūt?

- Maždaug už valandos laiko, jeigu nesivėluos...

- Kuomet jis yra pribuvęs nors į vieną stotį nepavėluodamas – greta sėdintis kitas keleivis pertraukė pirmojo žodžius ir vėluojančio traukinio adresu surietęs keletą keiksmažodžių, pradėjo pašiepiamai pasakoti kaip pakeliui iš Bratsko į Taišetą garvežio mašinistai ir keleiviai renka kurą.

Jo pasakojimams pagražinti prisidėjo dar vienas, po to dar kitas, Vytautas pasijuto esąs linksmoje kompanijoje ir net nepastebėjo kaip prabėgo daugiau nei valanda, tik kuomet už langų spiegiančiai švilptelėjo sustodamas garvežys, Vytautas prisiminė jog reikia bilieto, na, bet matydamas kasą uždarytą, šoko paskui keleivius pro duris ir po keletos minučių pasijuto tamsiame, prirūkytame, kimšte prikimštame keleivių – vagone. Susiradęs kiek nuošaliau ramesnę vietą, užsirūkė ir atidžiai pradėjo sekti kiekvieno įtartino asmens judesį. Bet buvo ramu. Niekas netikrino nei bilietų, nei dokumentų, ir traukinys pasirodė nesąs toks

pavėluotojas kaip ten stotyje pasakojo keleiviai. Riedėjo, žinoma, jis iš lėto, na, bet apart stočių, kurios buvo kas ketvertas kilometrų – niekur nestoviniavo.

- Paruoškite dokumentus! – it peiliu perskrodė Vytauto širdį nelauktai suskambėję žodžiai. Tą pačią minutę vienas civilis, lydimas kariškio pasirodė už kelių žingsnių nuo mūsų jaunuolio.

- Jūsų dokumentai?! Jūsų dokumentai?! – girdėjosi visai greta Vytauto, ir šalia stovintieji keleiviai snūduriuodami iš kišenių traukė savo asmens dokumentus.

„Laikykis, bėgly!“ kažkoks paslaptingas balsas sušnibždėjo Vytauto ausin. „Kas daryti, kur slėptis?“ – tarytum žaibas blykstelėjo klausimas. Vytautas iš lėto atidarė duris ir niekieno nepastebėtas apleido vagoną. Šalto oro srovė ūžtelėjo į iškaitusį veidą.

- Laipteliai.. jeigu kas... šoksiu žemyn, – pusbalsiu šnibždėjo pats sau ir pradaręs lauko duris atsistojo tarpduryje.

Traukinys važiavo pamažu, bet nakties metu buvo truputį pavojinga šokti. Prasivėrė durys, užpakalyje pasigirdo kažkieno pokalbis:

- Tai viskas, paskutinį vagoną patikrinome.

- Taip, dabar galime ramiai snausti iki Taišeto.

- Kas čia stovi? – vienas iš kalbėjusių, prožektoriumi apšvietęs Vytauto nugarą, prabilo ir žengė artyn.

- Savas, matai, kad kariškis – jo žodžius nutraukė kiek storesnis balsas.

Vytautas atsisuko veidu į kalbančiuosius.

- Pareiga atlikta, cha, cha, cha, cha – dirbtinu juoku truputį nusikvatojęs Vytautas tęsė toliau. – Dabar tai po „šimtą gramų“ ir viskas bus gerai.

- Puikus reikalas „šimtas gramų“ žiemos metu. Ko tu stovi lauke, nešalta?

- Iš po vakarykščios kažko galva negaluoja, noriu truputį prasivėdinti.

- A, už tai ir mums duodi mintį apie tą nelaimingą šimtą gramų, cha, cha, cha, cha – nusikvatojęs priešais Vytautą stovintysis kareivis iš

lėto apsisuko ir įėjo į vagoną, kurį pasekė jo bendradarbis civilis.

- Dėkui Dievui, pirmoji kliūtis pasisekė laimingai pralaužti, na, Vytka, laikykis, dar prieš akis 8000 kilometrų, – pasijutęs lengviau jau visai garsiai save drąsino mūsų jaunuolis. – Jeigu taip visur seksis, tai galiu įsivaizduoti jau esąs Lietuvoje.

Bet, deja, taip nesisekė. Visame kelionės priešakyje slypėjo šimtai įvairiausių pavojų, o tai buvo tik pradžia. Kelio galas skendėjo visiškoje nežinomybėje. Likimas galėjo net tuoj pat pasukti nelaimės veidą prieš jaunojo bėglio akis. Vietoj to, kad sugrįžtų į gimtąjį miestą, plačiai atsivėrę tokių narsuolių laukė kalėjimo vartai.

Išaušo rytas. Gerokai sušalęs, Vytautas sugrįžo į vagoną. Bet čia, vos spėjus sušilti, reikėjo vėl apleisti jį. Traukinys sustojo Taišete II. Kur išlipęs, sparčiu žingsniu, raginamas ryto šalčio ir, kad nepavėluotų į traukinį link Maskvos – Vytautas pasuko į didžiąją Taišeto geležinkelio stotį.

„Taip, dabar einu tiesiog į stotį, pirmiausia peržiūrėsiu traukinių eismo tvarkaraštį, paskui bus galima orientuotis, ką veikti ir kur laikytis tą laikotarpį, ligi bus galima apleisti Taišetą", – mintyse Vytautas svarstė būsimų savo veiksmų planą. – „Tik po perkūnais, kad nepagautų stotyje, ot tuomet bus numeris."

Pro šalį važiavo mašinos, ėjo keleiviai, iš pradžių mūsų jaunuoliui atrodė, lyg tai kiekvienas žiūri į jį ir tuoj tuoj išgirs griežtą komandą „Dokumentus!". Taip praėjęs keletą skersgatvių apsiprato. Ir net kuomet įėjo į stotį, jau visai nebejautė nerimasčio.

Čia buvo pilna keleivių. Kiekvienas ėjo, kažkur tai skubėjo, trinksėjo durys, į vieną ūžesį liejosi keliasdešimt garsų, primindami prekyvietės aikštę.

Žengęs keletą žingsnių pro duris, pirmiausia mūsų jaunuolis savo žvilgsnį permetė ieškodamas ant sienos pakabinto traukinių eismo tvarkaraščio. Atradęs savo ieškinį, atsargiai apžvelgė sėdinčių, stovinčių ir vaikščiojančių išvaizdas, bet nieko ypatingo nepastebėjęs nei vieno žmogaus veide, nei jo laikysenoje, priėjęs arčiau tvarkaraščio, pradėjo skaityti.

„Taip, link Maskvos šiandien išeina traukinys „Vladivostokas-Moskva“ 14 val. 30 min. Dabar dar tik 10 val. ryto“, – mintyse dėstė Vytautas laiko tarpus ir vis kartas nuo karto pažvelgdavo į tvarkaraščio lentą, skaičiavo, kiek turės laiko ligi traukinio atėjimo.

- Atsiprašau, jaunasis žmogau, galima jus minutei? – Vytautas išgirdo šalia savęs balsą ir pajuto lengvą rankos prisilietimą prie dešiniojo peties.

- Prašau! – trumpai Vytautas atsakė ir pasisuko veidu į šnekėjusiojo pusę.

Tai buvo vidutinio ūgio, plačių pečių, ant akių užsitraukęs kepurę ir į aptrintą juodą paltą įlindęs keistas tipas.

- Atleiskite, kad jus sutrukdysiu, prašau, praeikite su manim.

Vytautas grįžtelėjo į užnugarį, ten išvydęs du geležinkelio milicininkus, kurie nors ir nedavė suprasti esą to keistojo tipo padėjėjai, bet mūsų jaunuolis aiškiai tą matė. „Bėgti!“ dingtelėjo mintis. „Bet kur?“ čia pat kilo klausimas.

- Ne, bandysiu šiaip išsisukti! – savyje nusprendė Vytautas ir žengė keistojo tipo ranka nurodyton pusėn.

- Prašau čia! – tipelis, atidarydamas duris, virš kurių Vytautas jau spėjo įskaityti tris raides „MGB“, kvietė įeiti, o įėjus, vikriai užtrenkė duris.

Nedidelis kambarėlis, palangėje sukrypęs, rašalu aplaistytas rašomasis stalas. Vienas ties pat krosnim atitvertas medine tvorele ir bent penketas uniformuotų geležinkelio „MGB“ darbuotojų rūsčiais savo žvilgsniais pasitiko įėjusį mūsų jaunuolį.

- Galima jūsų dokumentus? – pasigirdo storas balsas ir iš užstalės pasikėlė užmiegotom akim pasišiaušęs jaunuolis.

- Būkite malonus, prašau paaiškinti man, kur aš randuosi ir kas reikalauja iš manęs dokumentų. – švelniai, nepakeldamas balso atrėžė Vytautas.

- Jūs esate geležinkelio „MGB“. Iš jūsų reikalauja dokumentų geležinkelio milicijos darbuotojas leitenantas Pavlovas.

- A,.. geležinkelio milicija...

- Kas per „a!“.., prašome negaišinti laiko, o parodyti dokumentus – šį sykį jau daug rūsčiau riktelėjo leitenantas Pavlovas.

- Dokumentų aš neturiu dėl geležinkelio milicijos, – sausai atsakė Vytautas ir buvo betariąs kažką toliau, bet išgirdęs klausimą nutilo.

- Kur važiuoji?

- Matote, kad niekur nevažiuoju, ko jūs juokiatės iš manęs?

- Nevaidink durniaus, iš kur atvykai į Taišetą?

- O čia klausimas kitas, atvažiavau iš Toporoko.

- Tremtinys?

- Ne!

- Tai kur dokumentai?

- Jeigu jums taip įdomu, veskite į rajono MGB, ten ir jums bus aišku, ir mano reikalas greičiau susitvarkys. Trumpai pasakius, aš atvykau į rajono MGB, aišku?

- Na, na pažiūrėsim kas tu per paukštelis, – tai sakydamas leitenantas pakėlė telefono trūbelę ir spiegiančiai riktelėjo į ją. - Alio! Alio! Centrinė! Prašau rajono skyrių No. ...?.. A, kas kalba? Budintis? Duokite man majoro Isakovo kabinetą!.. – kuriam laikui nutilęs leitenantas įžūliai pažvelgė į Vytautą ir protylomis, ranka užspaudęs telefono ragelį, pašiepiamai pasiuntė mūsų jaunuolio adresu – Žinok, jeigu tik gaunu atsakymą tokį, kokį aš galvoju, už tavo gudravimą teks tau. Sužinosi, ką reiškia pakliūti į mūsų nagus.

- Aš patariu jums negąsdinti, nes už panašius žodžius gali tekti duoti ataskaitą, svarbiausia todėl, kad jūs nežinote kas esu, o drįstate pulti.

- Baik, baik... taip, klausau. Kalba geležinkelio MGB skyriaus budintis leitenantas Pavlovas... pas mus randasi sulaikytasis pilietis, pareikalavus dokumentų, atsakė geležinkelio milicijai neturįs,.. atvažiavo ryto metą iš Toporoko, sakosi pas jus važiavęs... gerai, tuoj!.. su palydovu?.. tvarkoj!

Vytautas klausėsi įtempęs ausis ir savo akių žvilgsniais stengdamasis išskaityti susidariusią aplinkybių padėtį, iš leitenanto veido. Bet jis buvo ramus. Tik užmiegotos akys pokalbio metu su majoru Isakovu – truputį pragiedrėjo.

- Ivanai, nuvesk jį į rajono skyrių!

- Klausau! – iš spintos imdamas automatą, atsakė truputį senstelėjęs seržantas ir pasisuko į Vytautą. – Žiūrėk, menkiausias bandymas pabėgti šaunu be perspėjimo, eik!

Vytautas atsidarė duris ir, lydimas automatu ginkluoto seržanto, koridorium pasuko į gatvę. Seržantas, atkreipęs automato vamzdį, sekė paskui. Girdėjo Vytautas kelių praeivių šnibždančius apgailestavimo išsireiškimus. Matė praeivių veiduose pasibaisėjimo žymes, juto širdyje lyg lengviau. Rodos ir nelaimė yra ne tiek skaudi, kuomet randi žmonių, kurie supranta ir užjaučia tavo bėdas. Bet greit viskas išnyko. Prieš mūsų jaunuolio akis prasivėrė rajono MGB viršininko kabineto durys ir pasigirdo Isakovo keiksmai:

- Patekai, paukšteli, a?

- Kaip tai patekau, dovanokite, aš nieko nesuprantu?

- Na kokių perkūnų landžioji po stotį?

- Aš atvažiavau ryte, o kur aš dėsiuos, gatvėje tai šalta...

- A, pasišildyti nuėjai stotin, na, na, o nejaugi nežinai, kad atvykus reikia pirmiausia čia ateiti?

- Aš ir ėjau čia, užėjau stotin, o ten prisikabino dėl dokumentų.

- Tuomet, kai buvai Irkutske, dokumentų negavai?

- Ne!

- O dabar ko atvykai į Taišetą?

- Daug reikalų, tamsta majore...

- A reikalų daug, sėsk, ko stovi it svečias, ruošdamasis tuoj išeiti. Na, o kaip sveikata?

- Tame ir dalykas, kad sveikata bemaž visus reikalus sukaupė į krūvą – vos susilaikydamas mūsų jaunuolis neištarė „Tame ir reikalas, kad sveikata pagerėjo ir sieloje sakyte sako: bėk iš to pragaro, sveikata išlaikys!“

- Aha, na nieko, gerai, kad atvažiavai, nes vis tiek gal būt ir šiandien būtumėm iškvietę, vakar gavome iš pulkininko Lauvrovo telegramą, kad skubiai prisistatyti į Irkutską.

Girdėdamas tuos žodžius, Vytautas išvydo vėl 31 kamerą, išgirdo

it iš po žemių duslų kosulį, kurį teko girdėti sėdint kameroje ir širdį veriantį surūdijusių durų girgždėjimą, kuris karts nuo karto pasigirsdavo tyliuose MGB kalėjimo koridoriuose.

- Ne, kas bebūtų, dėsiu visas pastangas ten nebepatekti! – Vytautas pastatė savo mintyse tarytum įsakymą – Praėjusį kartą vežė ligoninėn, patekau vos ne lavoninėn.

- Ko taip susimąstęs?

- Galvoju, tamsta majore, kaip dabar daryti, man reikia eiti ambulatorijon pas gydytojus, o čia, pasirodo, kad esu suvaržytas ir negaliu savališkai atlikti būtinų dėl sveikatos reikalų.

- Na, na, tu jau ir pradėjai...

- Kaip gi, vos į stotį įėjau, tuoj ir prisistatė, dokumentų? Vos įeisiu į ambulatoriją, vėl kas nors įvyks...

- Nieko, nieko, kuomet galvoji eiti?

- Kad ir tuoj, jeigu jūs leisite?!

- Kuomet galvoji grįžti?

- Nežinau kiek užtruksiu, gal ligi vakaro ir nereikės?

- Eik! Tik šiandien stotin nebeik, o antrą kart pakliuvusį sunkiau ir mums bus atsiimti tave. Be to, kuomet grįši, pasakyk budinčiam, kad atvestų pas mane, aišku?

- Taip!

- Dar primenu, kad paskui nesakytum nežinojau, per daug kur nelandžiok,.. o, būčiau užmiršęs, tai vis per tavo skubėjimą. Kur galvoji miegoti?

- Kaip tai kur, pas jus?!

- Pas mus, tai pas mus, bet gal eisi į viešbutį, tam atrodo teisę turi?

- Ne, viešbutyje nenakvosiu...

- Kaip patiko tame namelyje, kur praėjusį kartą miegojai? Gali ir ten, dabar neseniai paremontavo, matai atvažiuoja po komandiruotėmis iš visų kraštų, padarė ten tikrą bendrabutį. Blakių tai atrodo yra. Prieš kelias dienas atgal miegojo vienas kapitonas iš Kansko, tai ryto metą keikėsi atsikėlęs.

- Aš pripratęs, praeis.

- Tau geriau matosi, kad paskui nepasakotum, blakes turėjau šerti pas juos. – tai sakydamas majoras atsikėlė ir, nors neparodė Vytautui „gali išeiti“, bet davė gana gerai suprasti, kad šiuo momentu pokalbis baigtas.

- Reiškia aš galiu tuokart būti laisvas?

- Prašau!

Stengdamasis, kad greičiau pasitraukti iš majoro akių, Vytautas pakilo ir mandagumo dėlei linkterėjęs galvą, išėjo lauk.

- Po šimtas perkūnų, tikrai sekasi, - šypsodamasis tuščiame koridoriuje pusbalsiai prabilo Vytautas – matysime kaip toliau. Kiek atrodo iš visko, kad nori griebti už apykaklės, nepavyks, nepavyks! Aš irgi ne pirštu dirbtas! Laikykis, Vytka! Menkiausias sudrebėjimas lygu prapulčiai! – drąsindamas save mūsų jaunuolis atidarė didžiules duris ir tarytum pilnateisis asmuo darinėti visas MGB kabinetų duris, žengė link durų, vedančių į gatvę.

- Alio! Kur jūs? – pasigirdo budinčiojo balsas, kuris maždaug prieš valandą matė tą patį jaunuolį, kuris dabar eina lauk, atvestą lydint automatčiko.

- Kaip tai kur, į miestą?! – drąsiai atkirto Vytautas.

- Leidžiamas!?

- Klausk pas majorą Isakovą...

- Atsiprašau, vis tiek lukterėkite minutę, aš tuoj – jau švelnesniu balsu pradėjo budintis viršila, ir pakėlęs, telefono trūbelę, pranešė majorui apie Vytauto kėsinimąsi išeiti gatvėn, bet gavęs atsakymą praleisti, dar kartą atsiprašęs Vytauto, kurį tikriausiai palaikė esantį kokį jauną tardytoją, vėl lyg susigėdęs užsikniaubė į panosėje gulinčią knygą.

Buvo jau geras priešpietis. Nuo didžiulio šalčio gatvės skendo rūke. Išėjęs iš MGB, Vytautas keletą kvartalų praėjo mašinališkai, net nežinodamas kur ir ko jis eina. Galvoje pynėsi tūkstančiai minčių. Padėtis buvo nebloga, bet kiekvieną minutę ji galėjo pasikeisti. Pasiteisinti pasisekė gerai, bet, norint nesuklupti, dabar mūsų jaunuolis turėjo būtinai aplankyti ambulatoriją, nes aišku kaip dieną, majoras Isakovas neiškęs nepatikrinęs, buvo ar ne jis ambulatorijoje.

- Nuo ko pradėti? - Vytautas svarstė savyje klausimus, kol galų gale, susikūręs planą, pradėjo veikti.

Aplankė gydytojus. Gavo paskyrimą rytojaus dienai į rentgeną. Užsuko dar į keletą krautuvių, vienu žodžiu, apvaikščiojęs visą Taišetą ir gerai pavakarieniavęs geležinkelio valgykloje, apie šeštą valandą vakaro sugrįžo atgal, kur jau „pasiilgęs" lauke majoras Isakovas.

- Ilgai, ilgai užtrukai. Aš žiūriu į laikrodį, jau laikas matai eiti, o tavęs vis nėra...

- Truputį užtrukau...

- Matau, gal ir meilės dalią pradėjai sukti, su kokie sibiriete?..

- Jūs neteisingai galvojate, tamsta majore. Aš beveik ištisą dieną prasitryniau ambulatorijoje.

- Na kaip?

- Rytojaus dienai skiria į rentgeną, nežinau kaip ten bus toliau...

- Reiškia ryt dar turi reikalų?

- Taip!

- Pasistenk ryt susitvarkyti, o tai atrodo, kad poryt važiuosi Irkutskan.

Paskutinieji majoro žodžiai tartum peiliu perskrodė Vytauto širdį ir vėl blykstelėjo užsibrėžtoji mintis - bėgti! Bėgti! Ryt! Ryt, nes bus vėlai! Bet kaip sukombinuoti, kad nors kelias valandas niekas nepajaustų pabėgimo? Juk ligi vakaro šešių truputį maža laiko.

- Tamsta majore, leiskite paprašyti jus vieną smulkmeną!

- Kodėl ne, prašau, visuomet! O kas per smulkmena?

- Jūs man liepėte ilgai negaišti vakaro metu, grįžti kiek galima anksčiau...

- Na?..

- Šiandien vaikščiodamas mačiau kino filmos reklamą: „Stalingrado mūšis"...

- Ar aš tave draudžiu į kiną eiti, eik?!

- Bet, atleiskite, jis bus ryt vėlai vakare, geležinkelio klube, pradžia 21 val., baigesi seansas 23 val.

- Hm... truputį vėlokai.

- Aš tikiuosi neatsakysite?!

- Gerai, - slėpdamas nepasitenkinimą, sausai atsakė majoras, kurio balse mūsų jaunuolis rado dar daugiau patvirtinimo į kilusias įvairias bauginančias mintis dėl kelionės Irkutskan. – Tik žiūrėk, tiesiog iš kino ir pas mane, kad man nereikėtų sukti galvos pašalinėmis mintimis. Aš lauksiu specialiai iki 23 val. 30 min.

„Aišku, jis bijosi, kad nepabėgčiau", – visiškai nieko neabejodamas nustatė Vytautas ir pradėjo sukti pokalbį kiek galima daugiau sukelti pasitikėjimo. Aišku, ir dabar jis pakvietė Vytautą tik todėl, kad savo akimis galėtų įsitikinti, jog mūsų jaunuolis dar nepasprukęs. „Reikalas matyt svarbus, imasi griežtai, na, aš taip pat neatsiliksiu", - mąstė Vytautas apleisdamas Isakovo kabinetą ir jau vartydamasis kietame guolyje. – Kas bebūtų, ryt turiu bėgti. Delsti nebegalima nė minutės. Bet kaip? Į stotį eiti negalima, pagaus. Pėsčiom... perdaug juokinga XX-ame amžiuje ryžtis į 8000 km. žygį pėsčiam. Tai tikrai „Donkichotiškumas"! Na, bet ką gi, sugrįžęs Lietuvon atpirks šį sauvališką pasitraukimą sąžiningu darbu MGB naudai. Kiek negalvojo, kiek nekombinavo, kito kelio nebuvo. Buvo vienintelis dalykas, pasitikėti savo likimu ir kojų spartumu. Pasitikint savo laime – rizikuoti. O, kad kelionėje būtų kiek saugiau, už 128 rub. nusipirkti medžioklinį šautuvą, ir reikalui esant, nesudrebinant rankos, paspausti jo gaiduką, su kurio pagalba, pašalinamos net didžiausios kliūtys ir įdomu būtų tikrai kaip romane. Pynėsi šimtai minčių, kūrėsi tūkstančiai vaizdų, Vytautas užmigo. Gimtasis miestas. Klasės draugai sapne vaiduokliais šmėkščiojo miegančio mūsų jaunuolio akyse. Rodos bėga, jį vejasi, skrenda oru, pakyla į tokį aukštį, jog darosi baisu ir vėl leidžiasi prie žemės...; mato motiną, einančią gatve, žvilgteri į jos veidą, jis pajuodęs, suvargęs, užverktos akys; Vytautui darosi liūdna, pradeda verkti. Po kiek laiko atsiranda tamsiame kambaryje ir mato besijuokiantį, raudoną, tarytum nuluptą, ar nuplikytą Isakovo veidą.

- Aha, pakliuvai, dabar atsiskaitysime, vos nutyla Isakovo žodžiai, pats Isakovas virsta milžiniška gyvate. Šoka Vytautui ant kaklo, jis nori nuplėšti, bet šaltas gyvatės kūnas užslopina dūsavimą, akyse darosi tamsu. Sukaupęs paskutines jėgas, rodos, iš lėto Vytautas ištraukia iš už

aulo savo didžiulį peilį ir vargais, negalais perpjauna gyvatę, ji krinta ant žemės ir subyra į tūkstančius mažų gabalėlių, kurie iš lėto pavirsta į pilką rūką ir išnyksta...

Vytautas pramerkė akis, pro apšalusį lango stiklą vežėsi skaidri saulėtos dienos šviesa.

- Po šimtas perkūnų, taip ilgai miegojau. Prašau kiek laiko praleidau veltui, tarytum jis dėl manęs būtų pigesnis nei vanduo – pusbalsiu sušnibždėjo Vytautas ir vikriai pašokęs pradėjo rengtis. – Tikriausiai jau daugiau kaip devynios valandos ryto.

Taip ir buvo. Kuomet mūsų jaunuolis eidamas per dižurką pažvelgė į laikrodį, jis rodė 9 v. 20 min.

- Greičiau, greičiau, Vytautai! – be pertraukos ragino kažkoks paslaptingas balsas iš vidaus... – tau laiko tik ligi 23.30. Pavėluosi, rytoj jau būsi Irkutske, o iš ten nesvajok!

Vytautas nedelsė. Skubiai žengė Taišeto gatvėm į medžiotojų krautuvę, kurioje tikėjosi gauti už pačią pigiausią kainą šautuvą, o iš pardavėjo gavęs atsakymą, jog jau kelios dienos kaip paskutinį Vytauto pageidaujamos kainos šautuvą pardavė, - nusprendė apsieiti be jo.

Laikas bėgo, tarytum tyčia būtų kieno nors vejamas. Jau buvo 10 val., pusė vienuoliktos, o reikalų vis netrūko. Paskubomis užsuko pas fotografą, kur atsiėmė kaip vakar nusifotografuotas nuotraukas, valgykloje, sėdėdamas už menko nuošalaus stalelio, cheminiu pieštuku antroje nuotraukos pusėje užrašė: „Mamyte, kuomet gausite šitą foto-nuotrauką ir praeis maždaug mėnuo laiko, o manęs vis nebus – greitai nebelaukit sugrįžtančio. Jeigu grįšiu, tai vėliau, arba...“ .... ir įmetė užklijavęs adresuotą voką prie durų kabėjusios pašto agentūros dėžutėn. Po to, nusipirkęs vieną pilną pakį degtukų, keletą pokelių cigarečių, maždaug porai kartų užvalgyti – maisto, ir, kad nesušaltų kelyje, pasiėmė puslitrį spirito, kurį įkišęs didžiulėn kailinių kišenėn, prie bufeto, pardavėjos nustebimui net nemirktelėjęs išlenkė 20 gr. degtinės, pasistatęs kailinių apykaklę, pasuko iš miesto, link geležinkelio linijos.

Toli per taigą nuskrisdamas geležinkelio depo sirenos balsas paskelbė

11 val. vakaro. Vytautas tai žinojo, žinojo dar iš tų dienų, kuomet sėdėjo Taišeto kalėjimo kameroje. Jam buvo paaiškinęs senukas, sargybinis, kad du trumpi signalai reiškia 11 val. ryto.

- Turiu laiko lygiai 12 valandų. Na, Dieve, padėk! – tyliai sušnibždėjo Vytauto lūpos, ir, išgirdęs savo balsą, apsidairė ar kas nebūtų nugirdęs, nors buvo pasakyta gana tyliai.

Gatvė buvo bemaž tuščia. Namai, kaip ir priemiestyje, kaskart vis retėjo. Toli vakaruose, baltame sniego fone, juodavo miškas. Vytautas, pagreitinęs žingsnį, pasuko tiesiai per sniegą link simoforų, kurie iš tolo liudijo geležinkelio liniją, o ji mūsų jaunam bėgliui turėjo atstoti kelią. Tai buvo ta geležinė juosta, kuri it sukausčiusi laikė visą TSRS – nuo Maskvos ligi pat Vladivostoko. Vytauto vaizduotėje prieš akis išsiskleidė Tarybų Sąjungos žemėlapis tarpe Taišeto ir Maskvos, o ne nuo Maskvos ligi Šiaulių – vingiavo siauras, juodas siūlelis, kuris sakyte sakė: „Aštuoni tūkstančiai kilometrų!“

- Tiūū, tiūū! – tuo pačiu kartu nuo stoties atskrido garvežio balsas, tarytum specialiai padrąsindamas it žmogaus šaukiamu – pirmyn!

Priešais ant žemės sublizgėjo dvi milžiniškos gyvatės. Tolyje jos liejosi į vieną ir nyko miško juodume. Tai buvo geležinkelis. Vytautas po kojomis pajuto tvirtą jo pylimą, dar kartą apsidairė, nusimovė pirštinę ir atsargiai iš kišenės pamušalo ištraukė kažką tai buvusį paslėptą. Saulės šviesoje jis sublizgėjo jaunojo bėglio delne. Keletą sekundžių Vytautas žiūrėjo į jį nemirksėdamas, iš krūtinės išsiveržė liūdnas atodūsis, iš lėto ranka pakėlė tą blizgantį mažytį daiktelį prie lūpų ir vos vos palietęs, vėl paslėpė kišenės atlapėlio pamušale. Tai buvo mažytis medalikėlis, kurį dar prieš išvažiavimą, net nežinant Vytautui, motina paslėpė jo rūbuose. Vienoje jo pusėje buvo šv.Marijos, kitoje – Jėzaus atvaizdas.

- Na, pirmyn! Laikykis, Vytka, ten toli priekyje, už aštuonių tūkstančių kilometrų stovi tavo tikslas. Ten Tėvynė Lietuva! Ten močiutė Baltija plauna jos smėlėtus krantus! – pro sukąstus dantis iškošė jaunasis mūsų bėglys ir žengė į priekį. – Pasirodyk, ar verta tau figūruoti šiame pasaulyje, ar ne veltui tik nešioji tą garbingą Lietuvos kunigaikščio vardą – Vytautas.

Taišeto miesto namai, fabrikų kaminai kas žingsnis likosi toliau ir toliau užpakalyje. Po geros valandos kelio – visai išnyko. Geležinkelio linija pasuko į taigą, kurios didžiulės pušys ir eglės paslėpė mūsų keliautoją – bėglį.

Eidamas jis prisiminė, kaip prieš šešius mėnesius, pilnas džiaugsmo ir smalsumo, nesulaikoma jėga veržėsi į šį Tolimųjų Rytų kraštą. Jis sėdėjo vagone. Traukinys tartum strėlė skriejo stepėmis ir taiga. Prisiminė Vytautas tą linksmą kompaniją bendrakeleivių, prisiminė ir Niną. Nors dažnai pagalvodavo apie ją, bet dabar mūsų jaunuoliui tos praeities vaizdas atsiskleidė kur kas daugiau.

- Sudiev, Vytia!.. – tarytum ką tik dabar būtų nuskambėję jos žodžiai.

- Nejaugi aš ją...? Ne! Juk tai buvo paprasta pažintis, ji liko atmintyje todėl, kad jos elgesys toks artimas, jog ji buvo svetimtautė, japonė užaugusi be tėvų svetimoje šalyje, juk ji buvo mergaitė, pilna to žodžio prasme, išsaugojusi save tokiame šių dienų pasaulio chaose. Ir aš drįsau... – Vytautas nepabaigė savo minties, ją nukirsdamas griežtu savo nuožiūros sprendimu – Taip buvo likimo skirta, o bendrai, tai nieko ypatingo.

Taip jis ėjo ilgą kelio galą, stengdamasis visiškai negalvoti apie savo šiandieninį pramuštgalvišką žygį. Mintimis klajojo po seną praeitį, kūrė gražią ateitį. Kuomet sugrįš, kaip džiaugsis viskuo, ko šiandien taip pasiilgęs. Jaunoje mūsų bėglio sieloje viešpatavo nostalgija.

Diena ėjo vakarop. Maždaug keturių valandų praeitame kelyje, apart didžiulio sąstato, kuris praūžė apkaltais vagonais, su kulkosvaidžiais ant stogų – Vytautas nesutiko nieko. Iš abiejų pusių geležinkelio, pučiant lengvam vėjeliui, pasilinguodamos ošė šimtametės pušys, sukrypę be lapų beržai ir, žemai nuleidę savo šakas, šnarėjo žalios eglės. Vytauto apskaičiavimu netoliese turėjo būti Jurtos stotis ir prie jos toks pat kaip Taišeto miestelis.

- Nejaugi aš į valandą nenueinu penkių kilometrų? Einu jau daugiau nei keturias valandas, ne dar tiek neinu, dar saulė nesileidžia. Na, bet vis tiek...

Vytauto svajones nutraukė priešais, kelio pasisukime, tarpe medžių pasirodžiusi pamiškės šviesa. Už kelių minučių, maždaug pusantro kilometro nuotolyje, išvydo žemai pakalnėje išsidėsčiusį Jurtos miestelį.

Vaizdas atrodė tiesiog žavėtinas. Ir nei kuo nesiskyrė nuo tų vaizdų, kuriuos mūsų jaunuoliui yra tekę matyti kino ekrane spalvotą filmą, atvaizduojant pasakų pasaulį.

Vakaruose skęstančios saulė spinduliai lūždami krito į miesto namų stogus. Keletos cerkvių apvalūs bokštai, per Tunguskos upę ištiestas didžiulis geležinkelio tiltas, antroje upės pusėje miško šešėlis – nebyliai kažką tai pasakojo gęstančiai dienai. Vytauto akys ant tilto užtiko sargybinių bokštelius.

- Hm... per miestą eiti tolimas kelias, tiltu persikelti į antrą pusę – pavojinga, - galvojo Vytautas, – taip, geležinkelis sukas į dešinę, bandysiu pereiti upę tiesiai ledu, dešinėje tilto pusėje.

Kurį laiką pastovėjęs, užsidegęs užgesusią cigaretę, žengė į priekį. Per puskilometrį, neprieidamas tilto, Vytautas nusileido nuo geležinkelio pylimo. Čia, savo laimei, radęs gerą sumintą taką, tiesiog per upę, aplenkė miestą. Siauras takas vingiavo tarp didžiulių taigos pušų. Vakaras kaskart vis temo labiau ir kilo šaltis. Kažkur toly girdėjosi šunų lojimas. Nuo Jurtos geležinkelio stoties retkarčiais atskrisdavo, lyg paklydęs, garvežio švilpukas, bet taip paėjėjus mūsų jaunuoliui gerą valandą – viskas nutilo. Ne tik, kad jo ausis nebepasiekė iš tolo atskrendą paklydę garvežio balsai, bet, rodos, naktyje nutilo ošę pušys. Miške pasidarė visai tamsu.

- Po perkūnais, nejaugi būsiu pasiklydęs, kuomet žiūrėjau nuo kalno, lyg aiškiai matėsi, kad geležinkelio linija tuoj už tilto suka į dešinę?!

- Aūūū... ū... aūūūūooūūū! – kažkur toli pasigirdo klaikus balsas.

- Vilkai! – it žaibas blykstelėjo jaunojo bėglio galvoje pasibaisėjimas. O kaukiantysis, tarytum norėdamas patvirtinti atspėtą vardą, dar kartą pakartojo savo liūdną ir bauginančią melodiją. Vytautas prisiminė neseniai girdėtą pasakojimą apie mokytoją. – Greičiau, greičiau! Kad pasiekti geležinkelio liniją, ten kas dešimt ir daugiau kilometrų, stovi mažytės kelio sargų būdelės...

Kietai suspaudęs storą peilio kotą, pagreitino žingsnį, o vilkų kau-

kimas it raginamas, kad eitų dar greičiau, kart nuo karto pasigirsdavo tai vienoje, tai kitoje pusėje ir vis arčiau.

- Nejaugi jie velniai mane užuodžia? Bet, rodos, „dainininkų“ choras nedidelis?.. – svarstė Vytautas mintimis „priešo“ jėgas ir bemaž į kiekvieną klausimą išgirsdavo atsakymą.

– Na ir mat juos perkūnai, blogiausiu atveju juk turiu degtukų...

- Aūūū. Aūūoū... ūūū! Aūū... ūū! – visai netoliese miško tamsoje sugriaudė galinga vilkų choro šiurpi gaida.

Vytautas pasijuto bestovįs it suakmenėjęs, tik mašinališkai, sugrubę pirštai dar kiečiau suspaudė peilį ir kairiąja ranka vikriai iš kišenės išėmė degtukus.

- Tra, ta, ta, ta, ta, ta... – vilkų kauksmą nutraukė ilga automato serija.

- Slaptas postas! – dar baisesnė mintis, nei ta, kurią atnešė alkanų vilkų kauksmas, it perkūno griausmu ir žaibais blykstelėjo jaunojo bėglio sąmonėje. – Bėgti? Ne! Trauktis atsargiai nesukeliant triukšmo! Kur? Į dešinę? Ne, ne, į kairę! – vienu akimirksniu kilo klausimai ir atsakymai. Toje pusėje, kur ką tik kaukė vilkai ir nutilo paskutinieji automato serijos šūviai, pasigirdo neaiškūs rusų kalbos žodžiai. Vytautas kurį laiką stovėjo nejudėdamas, tik po keletos minučių apsvarstęs padėtį nutarė, jog priekyje yra geležinkelio linija, o šalia jos tikriausiai ir slaptasis operatyvininkų postas. Norint jį apeiti, reikia sukti ne į kairę, bet į dešinę iš to siauro praminto tako, kuriuo ligi čia jis atėjo. Vytautas žengė į purų sniegą ir, paskęsdamas bemaž iki juosmens, atitolo nuo ką tik buvusio įvykio vietos.

Iš lėto eidamas skaičiavo žingsnius: šimtas du, šimtas trys... du šimtai,... trys šimtai... keturi... penki šimtai!.. Gana bus! Jie paliko jau toli, dabar galiu sukti į geležinkelį!

Nuvargęs, uždusęs, visas šlapias tarytum ką tik būtų išėjęs iš pirties – Vytautas pasiekė geležinkelio pylimą, bet vis dar nedrįso apleisti tamsios eglių prieglaudos, kurį laiką sulaikęs alsavimą, stovėjo ir klausėsi, ar neišgirs kur nors kokio nepageidautino balso. Aplink buvo tylu ir ramu. Tik mėnulis kyštelėjo savo blizgantį sidabrinį veidą iš už didžiulio juodo

nakties debesio, bet lyg supratęs Vytauto padėtį, vėl pasislėpė duodamas jam galimybę naudotis nakties tamsa. Atsargiais žingsniais, stengdamasis, kad kuo mažiau girgždėtų sniegas, mūsų jaunuolis užlipo ant pylimo, kur pajutęs po kojomis kietus sušalusius pabėgius, matydamas savo tikrąjį kelią, kuriame niekuomet nepaklysi, žengė į priekį. Jis nejautė nei nuovargio, nei šalčio, nei alkio. Dabar pagrindinė mintis buvo pasiekti pirmąją pakeliui esančią... stotį, kurioje pasinaudojant nakties tamsa būtų galima patekti į bet kokį link vakarų pravažiuojantį traukinį.

Vytautas ne tai kad ėjo, jis dabar jau bemaž bėgo. Girdėjo ir vilkų kaukimą, maždaug po valandos suvirš kelio, bet po pirmojo įvykio, nebekreipė dėmesio. Laikui slenkant, pradėjo giedrėti dangus. Pro šalį pralėkė keleivinis traukinys link vakarų ir tikriausiai jis ėjo ligi Maskvos, kaip mūsų jaunuolis nustatė jį esant ekspresu. Praėjo vieną kelio sargo būdelę, kurios apšalę langai ir užrakintos durys liudijo esančią apleistą žiemos sezonui ir dar maždaug po trejetos valandų pasibaigė miškas. Toli priešais sumirgėjo elektros lempos. Dar po pusvalandžio, nuo veltinių bei kailinių nuvalęs sniegą, įžengė į tamsų neapšviestą stoties laukiamąjį.

Žengus keletą žingsnių į priekį tamsiame šaltame stoties pastate, iš gatvės per langą besiveržiančioj šviesoj Vytauto akys pastebėjo žmogaus siluetą.

- Labas vakaras, galvojau, kad aš vienas turėsiu laukti... – drąsiai pasveikino nepažįstamąjį, kuris tuoj pat atsakė į Vytauto pasveikinimą.

Iš balso buvo galima lengvai nustatyti esantį jaunuolį, bet atsargumo dėlei Vytautas išsiėmė pakelį cigarečių, kad būtų galima užžiebus degtuką gerai apžiūrėti tamsoje stovintį asmenį ir, priėjęs arčiau užkalbino:

- Rūkote?

- Taip, ačiū! – atsiliepė nepažįstamasis ir priėmė Vytauto duodamą cigaretę.

- Degtukų pas jus nėra?..

- Tuoj, vieną minutę... – tai sakydamas nepažįstamasis brūkštelėjo degtuką, kurio šviesoje Vytautas išvydo jauno bernioko veidą ir FGA mokyklos uniformą, ir pasijutęs ramiau, pradėjo pokalbį, iš kurio stengėsi kiek geriau orientuotis esamąja padėtimi.

- Traukinio lauki?

- Taip, iš Taišeto laukiu parvažiuojančio meisterio!

- Jau tuoj turi pribūti traukinys?! – truputį lyg klausiamai, bet daugiau nuduodamas tarytum gerai žinotų jo greitą atvykimą tęsė Vytautas.

- Jeigu nevėluos, maždaug už dešimties minučių.

Vytautas vos neriktelėjo iš pasitenkinimo. Tai buvo vienas iš svarbiausių jaunojo bėglio reikalų, kad ligi to laiko, kol Majoras Isakovas dar ramiai įsivaizduos Vytautą sėdintį geležinkelio klube ir žiūrintį į „Stalingrado mūšį“, jis jau galės sėdėti kur nors vagone ir kas minutę tolintis nuo baisiųjų spąstų.

- O gal šis traukinys nevažiuos toliau? – sukeldamas šiurpą Vytauto galvoje kilo klausimas. – Ne, turėtų važiuoti toliau. – Ir, kad tiksliau sužinotų ką gero žada ateinantis traukinys, rizikuodamas sukelti įtarimą esantį ne vietiniu, vėl uždavė trumpą klausimėlį:

- O koks dabar tu sakai, kad už dešimties minučių turi ateiti?..

- Irkutskas-Krasnojarskas!

- A, na, na, teisingai, aš buvau begalvojęs, kad Chabarovskas-Maskva?!

- Ne, Chabarovskas-Maskva praėjo prieš ketvertą valandų atgal... – nebaigęs aiškinti, pasigirdo skubūs žingsniai koridoriuje. – Turbūt išeina pasitikti?! – pabaigė nepažįstamasis ir užsitraukęs ant ausų kepurę, pasuko link durų, juo pasekė ir Vytautas.

Vos žengęs keletą žingsnių pro duris, Vytautas pajuto nakties šaltį. Pasijautė esąs visas sukaitęs nuo tolimo ir greito dienos žygio, o dabar lengvas vėjelis skverbte skverbėsi pro kiekvieną rūbų plyšelį. Žinoma, skųstis nebuvo kam, o, žengus dar keletą žingsnių apie, šaltį nebuvo kuomet galvoti. Tarytum devynių velnių nešamas, šnypšdamas su griausmingu ilgu švilpimu – pro šalį prašvilpė juodas garvežys. Sumirgėjo vagonų languose šviesos ir sustojo sąstatas.

- Lipti? Ne! – greitai galvojo Vytautas. – Palauksiu, kol duos išleidimo signalą ir traukinys sujudės.

Perone buvo tamsu. Geležinkelio tarnautojai, keikdami elektros stotį ir jos mechanikus, skubiai lakstė apie vagonus. Trinksėjo durys,

girgždėjo po keleivių kojomis sumintas perono grindinio sniegas. Keletą kartų pro pat mūsų jaunąjį bėglį praėjo geležinkelio milicininkas, nešinas lenktą kardą, bet nakties tamsoje nepastebėdamas nieko ypatingo, kas atkreiptų pareigūno dėmesį, pasuko į antrąją sąstato pusę.

- Po velniais, bilieto tai nenusipirkau! Na, gal praeis ir taip?! – sušnibždėjo Vytautas.

- Bam... m! Bam... m! – kurčiu balsus suskambėjo du plaktuko smūgiai į pakabintą bėgio gabalą.

- Ū... ūūū! – tarytum pažinęs raginimo balsą, atsiliepė garvežys. Keletą kartų sušnypštė po savo didžiuliais tekiniais papūsdamas pilką garą ir timptelėjo apšerkšnijusius vagonus.

Tuo pačiu kartu, keliais didžiuliais žingsniais Vytautas atsirado greta vagono laiptelių ir dar už sekundės jau stovėjo vagono prieduryje, stabdžių būdelėje prieš jauną nustebusią vagono palydovę.

- Aš jūsų prašau bilieto!

- Aš tamstai jau antrą kartą rusų kalba sakau, kad aš jo neturiu!

- Jūs žinote, kad be bilieto pravažiavimas draudžiamas, nežvelgiant kas jūs bebūtumėt.

- Kuo puikiausiai žinau ir visai nebūsiu nustebintas, jeigu jūs gražuole, paprašysite mane sumokėti baudą.

- Taip ir bus, jūs nejuokaukite!

- Aš nejuokauju, o jūs krečiate juokus. Nejaugi mes esame ne žmonės ir nesugebėsime rasti tokių žodžių, su kuriais mudu sutartumėm? Jūs paklaustumėt, kur aš važiuoju, aš atsakyčiau, jog į Krasnojarską. Po to jūs...

- Man visai neįdomu kur jūs važiuojate, man įdomu, jog jūs turėjote nachališkumo lipti į vagoną be bilieto. Jeigu aš būčiau žinojusi, būčiau nustūmusi tuo momentu, kuomet dar traukinys ėjo nesmarkiai, o jūs kabinotės į laiptelius.

- Cha, cha, cha, netikiu, garbės žodis aš netikiu, kad tokios švelnios moteriškos rankos drįstų žmogų stumti po vagono ratais...

- Aš jums pakartoju, gana juoktis, kaip galvojate daryti?..

- Nežinau, jeigu jūs sutinkate iš manęs imti pinigus, reiškia aš būsiu patenkintas ir važiuosiu toliau...

- Man jūsų pinigų nereikia... – rūsčiai atkirtusi trinktelėjo durimis ir stabdžių būdelėje paliko Vytautą vieną.

- Na, po velniais ir pikta. Kvailė nenori imti pinigų. – pagalvojo Vytautas, žvilgterėjo į apšalusį langą, išsitraukė cigaretę ir užsirūkęs pradėjo it žaisdamas leisti apskritus dūmų kamuolėlius.

Cigaretė degė iš lėto. Po grindimis girdėjosi duslus ratų dundėjimas. Po kiek laiko atsidarė vagono durys ir prieš Vytautą atsistojo stambus augalotas vyriškis.

- Toli važiuoji, jaunasis žmogau?

- Į Krasnojarską!

- Dirbate ten?

- Taip, buvau keletai dienų atostogom sugrįžęs...

- Tai ką, bilieto neturi, girdėjau?

- Nespėjau nusipirkti!

- Na, eik vidun, čia sušalsi! – tai pasakęs minėtasis vyriškis plačiai atidarė duris ir pridūrė, - suk į kairę pas mus!

Vytautas, atvėręs kupė duris, išvydo tą pačią vagono palydovę.

- Drąsiau, drąsiau! Jauskis kaip tarpe savų, – storu balsu sugriaudė jau senstelėjęs geležinkelietis, - Sėsk!

- Gerą vakarą!

- Gerą vakarą, – Vytautui atsakė keletas balsų, taip pat ir tas plačiapetis, kuris ką tik įvedė jį į šiltą vagoną.

- Toli važiuoji?

- Krasnojarskan! – už Vytauto pečių atsiliepė tas pats plačiapetis – Vyrukas nespėjo nusipirkti bilieto...

- Na ir kas, tegul gula ten aukštai, ir tegul miega, vietos užteks. Krasnojarske pabudinsim.

- Širdingai ačiū! – nusišypsojęs atsakė Vytautas ir jau iš anksto paruoštą 25-inę padėjo ant mažo stalelio palangėje.

- Ką tu, jaunuoli, nereikia!.. – prabilo senesnysis matydamas Vy-

tauto elgesį, bet sužavėtas melsvos dvidešimtpenkinės mirktelėjo priešais sėdinčiai merginai, kuri Vytautą buvo pasitikusi pirmutinė, pridūrė – Matai koks puikus jaunuolis, o tu įėjusi melavai, kad kažkoks tai rūstus kariškis, a? Kaip tave vadina, jaunuoli? – šnekus senis kreipėsi tai į vieną, tai į kitą.

- Viktoras! – kiek šypteldamas atsakė Vytautas.

- Tai, Viktorai, jeigu nori, gali tuoj ir migti. Krasnojarske būsime tik ryto metą, o dabar tik 22.30 val. Visa naktis, pailsėsi, kiek pastebiu, esi nemažai nuvargęs.

Senis tikrai atspėjo. Lig šiol Vytautas nejautė nė mažiausio nuovargio, bet vos pasijautė esąs šiltame vagone, kur nereikėjo nieko bijoti, o ramiausiai snaudžiant galima skristi į vakarus, iš karto paslaptingos galingos jėgos pasijuto tvirtai spaudžiamas. Nuo didelio dienos žygio smilkčiojo kojos, merkėsi akys.

- Dėkoju, jeigu tik galima, nuo poilsio neatsisakysiu, - tai pasakęs nusiavė veltinius ir pasikėlė į nurodytą gultą pačiame viršuje. Čia pasitiesė ant kietų lentų naro savo minkštus kailinius, dar keletą kartų apvedęs slaptu akies žvilgsniu savo geradarius, lengvai it lopšyje siūbuojančiame vagone pradėjo snausti. Dar keletą minučių girdėjo duslius vagono ratų trinksėjimus ir vieną kitą garsiau ištartą geležinkeliečių žodį, o po pusvalandžio mūsų jaunasis bėglys klajojo sapnų karalystėje...

... Sapnavosi baisūs vaizdai, rodos jis dar tebegyvena Toporoke, savo pareigas vykdo sąžiningai, bet iš saugumo karininkų žvilgsnių ir retkarčiais išsprunkančių žodžių jaučia, kad juo nepatenkinti visi. Rodos jis ruošiasi, ruošiasi bėgti, bėga, jį gaudo, pagauna, jis teisinasi, aiškina iš visos širdies kaip tai įvyko, dėl ko jis savavališkai apleido nurodytą vietą, - bet juo netiki, juokiasi, kvatoja iš jo, o jis verkia...

Aušo rytas. Didžiulis Krasnojarsko miestas budo iš ramaus nakties miego. Apšerkšniję medžiai ir aukšti mūro namai it kapų vaiduokliai, palengva lindo iš tiršto Sibiro žiemos rūko. Gatvėse dar buvo tylu. Kur -ne -kur pasigirsdavo automašinos signalas, sugirgždėdavo po praeivio kojomis sniegas ir vėl viskas keletai minučių nutildavo. Geležinkelio sto-

tyje virte virė judėjimas. Švilpė garvežiai. Skubėdami po peroną bėgiojo geležinkelio tarnautojai. Trinksėjo durys ir tiesiog lavina pylėsi iš ką tik (atvažiavusio) sustojusio traukinio keleiviai. Vieni kitus stumdydami veržėsi greičiau į stotį. Tarpe jų visų buvo ir Vytautas. Jis ėjo bemaž pačiame gale ir vargu ar šiuo momentu jį būtų galėjęs pažinti net pats Isakovas, jeigu nebūtų gerai įsižiūrėjęs. Šitoje keleivių masėje buvo tiek daug baltų kailinių ir už apykaklės paslėptų veidų nuo žvarbaus ryto šalčio, jog Vytauto figūra ir veido slėpimas nebūtų sudaręs įtarimo net geriausiam anglų kriminalinės policijos sekliui.

Sunkiau mūsų jaunuoliui pasidarė tik tuomet, kai jis atsirado šiltoje, skaisčia, ryškia šviesa apšviestoje stoties salėje. Čia kiekvienas įėjęs ir pasijutęs šilčiau išdidžiai patempdavo savo kaklą, atlenkdavo kailinių ar palto apykaklę ir pakeldavo žiemiškos kepurės ausines. Vytautas šito veiksmo negalėjo atlikti. Tuo poelgiu jis būtų atkreipęs ne tik seklio žvilgsnį, bet ir kiekvieno neutralaus piliečio dėl savo įtartino veido, kuriame buvo didžiulė duobė su daugeliu smulkių mėlynų parako taškelių.

- Kas daryti? – dingtelėjo skubus klausimas – Pirmiausia reikia sužinoti, kuomet link Maskvos eina traukiniai?!

Pasinaudodamas atvykusių keleivių judėjimu, sunkiais žingsniais prisiartino prie tvarkaraščio ir čia, užmetęs pirmą žvilgsnį, vos susilaikė nenusikeikęs. Reikėjo laukti ištisą dieną. Link Maskvos traukinys išvyksta 22 val. 30 min.

- Kur praleisti tokią ilgą dieną? Stotyje negalima, gatvėje šalta?! – eidamas link durų galvojo mūsų jaunuolis. Jau rytas, vakar vakare nesulaukęs Isakovas tikriausiai šiandien neabejojo apie pabėgimą, o griebėsi ieškoti,.. na, bandysiu apžiūrėti miestą...

Bet, vos išėjus į gatvę, šalti lediniai žiemos pirštai negailestingai savo nagais griebė už jaunojo bėglio skruostų. Norint ar nenorint reikėjo kuo greičiau ieškoti kur nors šiltesnio prieglobsčio. Vytautas užmetė žvilgsnį į didžiulį termometrą, kurio gyvsidabris rodė 52 laipsnius žemiau nulio.

- Hm...šita muzika ne mano sveikatai! Jeigu aš lauke išbūsiu ištisą dieną, tai vietoj to, kad patekti į Tėvynę, teks pamatyti ligoninę – juokaudamas pats sau mintyse Vytautas dėstė komplimentus tary-

tum kur skubėdamas, sparčiu žingsniu traukė į miesto gilumą. Gatvėje kaskart pradėjo rodytis daugiau praeivių. Užgeso per naktį švietę elektros lempos. Atsivėrė univermagų ir paprastų prekių parduotuvių durys, atgijo restoranai, kavinės, bufetai ir kiti užeigos kampeliai. Vytautui dingtelėjo mintis papusryčiauti.

- Po perkūnais, vakar Taišete kaip valgiau, daugiau burnoje nieko neturėjau apart cigaretės – tuo pačiu metu skilvis pripažino pusryčiavimo, neatidėliotiną veiksmą, mūsų jaunuolis pajautė tikrai esąs alkanas. Nieko nelaukdamas, tuoj užsuko pirmon, pakeliui pasitaikiusion mažytėn kavinėn.

Už menkų stalelių sėdėjo keletas truputį net paišinų, nakties pamainą atidirbusių darbininkų. Čerškėdamas grojo ruporas ir dar su neišnykusiais dėl kažkokios tai priežasties vargingo nakties miego pėdsakais paakiuose, už bufeto dairėsi pardavėja.

- Labas rytas! – priėjęs arčiau bufeto, trumpai pasisveikino Vytautas – Atleiskite, kas šiandien pas jus pusryčiams?

Gavęs atsakymą ir užsisakęs menkus pusryčius, užėmė nuošalesnį stalelį, prie kurio iš lėto pradėjo leisti laiką. Ant sienos pakabintas laikrodis taip pamažu judino savo švaistuokle tarytum tyčia, ar bijodamas nupulti žemyn. Vytautas gurkšnojo garuojančią kakao ir, kad pridengtų savo veidą, „skaitė“ laikraštį.

Jis jį skaitė antrą, trečią kartą iš eilės kartais rūsčiai suraukdamas kaktą, kartais padarydamas abejojimo bruožus veide, laikė išskleidęs prieš savo akis ir pro kampą atsargiai žvilgterėdavo į valgančius prie kitų stalelių.

- Neblogas dalykas tos užkandinės – galvojo Vytautas. – Jei ne, tai būčiau sušalęs, prašau, jau daugiau nei dvi valandos čia sėdžiu...

Su trenksmu užsidarydamos durys nutraukė jo mintį.

- Po velniais, neturėjote kur kitur užeiti, – sušnibždėjo mūsų jaunuolio lūpos.

Juokdamiesi ir kažką tai vienas kitam garsiai aiškindami, įėjo du milicininkai. Jie atsisėdo prie gretimo stalelio ir pradėjo užsakinėti pusryčius. Vytautas dar kartą pažvelgė į laikrodį, kuris rodė 10 val. ryto,

išbaigė gerti jau pravėsusią kakavą ir sulankstęs „Pravda“, apleido jaukią ir šiltą kavinę.

Lauke šaltis atrodė truputį mažesnis nei ryto metą, bet pavaikščiojęs, tiksliau pasakius, paslampinėjęs gerą pusvalandį, net nejučiom mūsų jaunuolis vėl atsirado už menko, nuošalaus stalelio, kažkokios tai geležinkelio valgyklos salėje.

Čia buvo truputį lyg ir smagiau nei toje kavinėje. Žmonių nors buvo kur kas daugiau, bet Vytautas užsiėmė saugią poziciją. Storos pliušo medžiagos užuolaidos jį dengė nuo pašalinių žvilgsnių. Ant savo stalo laikė pusryčius taip pat geresnius, kuriuos puošė 200 gramų degtinės stiklas ir dar keletas smulkių užkandžių. Jis sėdėjo atsukęs savo sužeistą veidą į sieną ir jautėsi visai laisvai, žinodamas jog tokių nachalų, kuris, priėjęs specialiai lenktųsi žiūrėti į jo veidą, sutinkama gana retai.

Slinko minutės, pusvalandžiai ir valandos, niekas Vytauto ne tik kad neužkalbino, bet ir bemaž nepastebėjo, apart padavėjos ir gal keletos kitų, nieko blogo nežadančių pašalinių akių. Laikrodis jau rodė 14 v. Būtinai reikėjo apleisti šį jaukų kampelį, nes toks ilgas sėdėjimas gali atkreipti dėmesį ir susidomėjimą aptarnautojoms, bet šiuo metu iš už užuolaidų išlįsti buvo gana rizikinga. Pro menkutį plyšelį Vytautas matė bemaž visą valgyklos salę. Ji buvo kimšte prisikimšusi „įvairaus plauko“ klientų ir teko dar kurį laiką palaukti, kol truputį aptuštėjo, kol išsivaikščiojo susirinkę pietauti geležinkelio milicininkai ir įvairūs kiti panašūs tipai.

- Dėkui Dievui, lig šiol sekėsi neblogai, kavinėje prie pusryčių praleidau daugiau nei dvi valandas, toje valgykloje vakaro sulaukiau bepietaudamas, liko dar aplankyti kokį vieną padoresnį restoraną dėl vakarienės ir ateis laikas traukti į stotį, – galvojo eidamas Vytautas, ką, žinoma, ir padarė. Po pusvalandžio, kad nereiktų lauke stingti nuo baisaus šalčio, jis vėl ramiai leido valandas, susiradęs panašų prieglobstį į tą, kurį ką tik apleido. Ir tik tuomet, kai didžiulis sieninis laikrodis it varpais nuskambino aštuonias valandas vakaro, mūsų jaunuolis, uždaręs restorano duris, jau truputį net lyg linksmesnėje nuotaikoje pasuko į stotį.

- Na, laikykis, Vytka, šią naktį turi Krasnojarską apleisti! – sušnibždėjo mūsų jaunuolis pats sau, kurį laiką pastovėjęs didžiulės (marmuro) baltų koklių krosnies šešėlyje ir vis dar atidžiai stebėdamas stoties salę.

Čia padėtis buvo tikrai rimta. Prie bilietų kasos langelio stovėjo ilga eilė žmonių, o apie juos siūte siuvo geležinkelio MGB. Tiek, kiek salėje buvo paprastų keleivių, lygiai, jei ne daugiau, slankiojo įvairių uniformuotų tipų. Patekti į vagoną be bilieto tokioje didžiulėje stotyje bemaž neįmanoma. Eiti prie kasos – visiškai negalima. Stovėti nieko neveikiant – reiškia lygu tai, jog pasiruošęs pasilikti Krasnojarske ir rytojaus dienai.

- Ne, pasilikti negalima! Šią naktį aš turiu apleisti šį prakeiktą miestą! – griežtai užsibrėžė Vytautas ir žengė per salę artyn suolų, kuriuose sėdėjo daugiau nei šimtas kalinių rūbais apsirengusių žmonių, o tarpe jų, keletas karininkų.

Nors tai buvo pačiame salės viduryje, po pačiomis ryškiausiomis elektros lempomis, bet Vytautas pastebėjo, jog tokiame didžiuliame būryje žmonių tie, kurie sėdi viduriniuose suoluose – beveik neįžiūrimi. Ten buvo galima paslėpti savo įtartiną fizionomiją, o, be to, kaip mūsų jaunuolis nusprendė, jog tai pasiliuosuojantieji važiuoja namo – tarpe jų bus galima dengtis ir tolimesniame kelyje.

Manevras pavyko neblogai. Praėjęs keletą eilių suolų, nusižiūrėjo kiek toliau nuo krašto tuščią, neužimtą vietą; Vytautas atsiprašė sėdinčiųjų, kurie praleido jį ir užėmė tikrai puikią, saugią poziciją. Truputį kilstelėjus galvą buvo galima gerai matyti kas dedasi visoje salėje, o nuleidus galvą – snūduriuoti, kol pradės keleiviai eiti į peroną sėdimui į traukinį. Vytautas, žinoma, nesnūduriavo, jo ausys įdėmiai gaudė kiekvieną truputį įtartinesnį žodį, o akys – kiekvieną įtartinai atrodančio piliečio judesį.

- Piliečiai keleiviai, pranešame jūsų dėmesiui nesikelti iš vietų ir paruošti dokumentus! Kartoju: piliečiai keleiv... – griausmingai traškėdamas aukštai pakabintas didžiulis radio garsiakalbis skleidė baisų pranešimą, kurio mūsų jaunuolis nesitikėjo.

- Eiti lauk! – ne, laukan eiti jau buvo vėlu, šią mintį Vytautas turėjo

apkeisti kita, nes vos nutilo traškėjęs garsiakalbis, per visas duris kiek tik jų buvo stoties salėje, pradėjo veržtis geležinkelio ir miesto milicininkai bei MGB jaunesnieji karininkai. Dabar negana to, kad žingsnis, bet menkiausias judesys galėjo patraukti jų dėmesį. Vytautas nusileido dar žemiau, savo kojas pakišdamas po kaimyniniu suolu ir pro priešakyje sėdinčiojo petį, atsargiai pradėjo stebėti dokumentų tikrinimo procesą.

Skersai visą salę išsitiesusi milicininkų ir slaptų saugumiečių grandinė palengva slinko artyn. Nebuvo galima pastebėti nė vieno, kurį būtų apleidę. Su vienu ar kitu asmeniu užtrukdavo kartais ilgiau, porą jaunuolių dėl kažkokios tai neaiškios priežasties, rūsčiai stumdydami, išvedė pro duris. Dar minutė, dar sekundė ir pradės tikrinti pasiliuosuojančiųjų kalinių eiles.

- Driskiai! Ką jums negana, kad ištisą dešimtį metų mumis rikiavote ir tikrinote kas rytą ir vakarą!?.

- Myška! Fedia! Nerodyk jiems jokių dokumentų, siųsk nach...!

- Aš ir nesiruošiu tiem... rodyti!..

- Gryša, Sanka! Tu...

- Ką?!

- Ūūū... ūūū! Ūūū... ūū! – visi kaip vienas riktelėjo daugiau nei šimtas balsų, kuriuos tai vienoje, tai kitoje vietoje perkirto ausį verią švilpimai pirštais.

Keletą sekundžių Vytautas sėdėjo visiškai nieko nesuprasdamas ir klausėsi nei iš šio, nei iš to kilusį tokį baisų triukšmą, kurį kiek vėliau tik suprato aiškiai. Jog tai šaukė visi pasiliuosuojantieji, griežtai protestuodami rodyti savo dokumentus, ką išgirdę milicininkai it žegnodami mosikavo rankomis ir vienas kitam šaukė norėdami perrėkti susidariusį ūžesį:

- Palikim tuos velnius ramybėje, jie visą Krasnojarską pakels iš miego!

Taip kaip staiga viskas prasidėjo, taip pat staiga viskas ir nutilo. Iš pradžių girdėjosi dar keletas atskirų riebių komplimentų milicininkų adresu, bet po minutės vėl buvo ramu, net dar ramiau negu prieš visą triukšmą. Ramiai, tarytum visiškai nieko nebūtų įvykę, šalia Vytauto

sėdintieji iš mažyčio ryšulėlio traukė vakarienės užkandžius. Vytautas pasijuto geriau, greta sėdėjo vyriškais rūbais apsirengusi jauna mergina, kurią buvo galima atskirti nuo vyriškio tik tuo, jog ant vatinių kelnių buvo užsitraukusi trumpą mėlynos medžiagos sijonuką ir iš po žieminės kepurės kyšojo gražių geltonų garbanų kuokštė.

- O jeigu pabandžius arčiau sueiti į pažintį? – blykstelėjo Vytautui mintis. Žinoma, ne blogos valios sumetimais, bet kad būtų galima kiek daugiau sueiti į artimesnį santykį su ta žmonių mase, kuri prieš keletą minučių parodė tokį aktyvų pasipriešinimą milicijai.

Vytauto kaimynė, išėmusi porą didžiulių juodos duonos gabalų ir vieną stambią žuvį, padalinus į lygias tris porcijas, bendrai su dviem priešakyje sėdinčiais jaunuoliais, pradėjo vakarieniauti.

- Bet kaip čia užkalbinus? – galvojo Vytautas, kol suformavęs trumpą klausimą, nedrąsiai prabilo:

- Atleiskite, kad sutrukdysiu jus, norėčiau paprašyti kai ko, bet bijau, kad neatsakytumėt išpildyti mano prašymo...

Abu jaunuoliai žvilgterėjo giliais tiriančiais žvilgsniais į Vytauto išvaizdą ir vienas iš jų kumštelėjo sėdinčiai merginai.

- Ania, žmogus tau sako, ko tyli?

- Atsiprašau, aš galvojau, kad jūs sakote mano bičiuliams. Jūs kažko ruošėtės prašyti, prašau, sakykite, jeigu tik mes jėgose jūsų pageidavimą išpildyti.

- Štai jums penkiasdešimt rublių, paimkite iš bufeto už juos ką nors tokio geresnio nei ši žuvis dėl vakarienės. Jūs nepalaikykite į bloga, pav., kad aš ieškau tarnų, ne, man... – Vytautas norėjo pasakyti: „Man koją skauda, negaliu atsikelti“, bet jo žodžius nutraukė skambus moteriškas balsas:

- Kodėl ne, mielu noru, bet aš nežinau ko jums paimti? Ar už visus?

- Taip, už visus, imkite tai, kas jūsų nuomonėje atrodytų geriau, skaniau, ir kad galėtumėm štai visi keturi užvalgyti.

- Mes turime, dėkui, o dėl jūsų visuomet – keldamasi iš suolo tęsė mergina vardu Anė, kaip ją pavadino jos bendrakeleiviai, ir po kelių

minučių jau grįžo nuo bufeto su visu glėbiu bulkučių, konservų ir kitokių užkandžių.

Palengva prasidėjo pokalbis, ir po pusvalandžio Vytautas su naujais bičiuliais užkandžiaudami kalbėjosi it seni pažįstami. Nors mūsų jaunuolis nesipasakojo kas esąs, bet iš jų sužinojo, kad lig tos minutės, kol neužmezgęs su jais pokalbio, jį skaitė esantį kokį tai „ką tik iškeptą“ jaunesniojo laipsnio MGB karininku; jog visi važiuoja ligi Maskvos kartu, o nuo Maskvos skirstosi į įvairias puses.

- O jūs toli važiuojate? – po kurio laiko Ana užklausė Vytauto.

- Taip pat turbūt su jumis galėsiu palaikyti kompaniją ligi Maskvos!

- O toliau?

Toliau Vytautas buvo galvojęs nesakyti savo kelionės maršruto, bet čia tuo momentu dingtelėjo mintis – O jeigu paminėjus Lietuvą? – ir tuo pačiu kartu ryškiai, bet protylomis sušnibždėjo - Lietuvon!

Sėdintieji greta mūsų jaunuolio žvilgterėjo keistu žvilgsniu, abu jos bendrakeleiviai susižvalgė vienas į kitą, ir taip pat tyliai sušnibždėjo Vytautui:

- Suprantam, tik daugiau nebepasakok!..

- Jūs atleiskite, gal ne... – Vytautas norėjo dar jiems pridurti, kad pašalintų tą įtarimą, kurį jie susidarė iš žodžio Lietuva, bet jo žodžius nutraukė Ana:

- Tu neimk į galvą, tarp mūsų neprapulsi, padėsime, kiek sugebėsim.

Dabar Vytautui aišku buvo, kad visi trys naujieji bičiuliai jį palaikė bėgliu ir jog dėl Vytauto čia buvo šis dokumentų tikrinimas. Žinoma, per daug įrodinėti mūsų jaunuolis taip pat nesiryžo, kas galėjo nors ir pataisyti padėtį, bet iš dalies daugiau pabloginti. Svarbiausia buvo tai, kad tarpe jų nebūtų kokio „Judo“, kuris galėtų sugalvoti išdavystę pastebėjęs, jog Vytautas važiuoja nelegaliai. Keliais žodžiais Vytautas pasuko savo kalbą būktai važiuoja iš atostogų, bet matydamas, jog jo kalba išryškina, jog jis jais nepasitiki ir gali sukelti nepasitenkinimą, pradėjo pokalbius visiškai pašalinio, neutralaus pobūdžio ir karts nuo karto žvilgčiojo į skubantį ant sienos didžiulį laikrodį.

- Ana, jūs bilietus turite?
- Taip, bet dar eisime komposteruoti!
- Reiškia eisi prie kasos?
- Taip!
- Man gali paimti bilietą iki Novosibirsko?
- Mielu noru, aš tuoj einu...
- Imk pinigus, čia šimtas keturiasdešimt rublių... ar dėl savo bilietų komposteravimo turi pinigų?

Į šį klausimą mergaitė neatsakė nieko, kas reiškė mūsų jaunuolio supratimu, ją neturinčią visai, arba jeigu ir turinčią, tai pasiruošusią priimti, jeigu kas pasiūlytų.

- Nuo bilieto liks, žiūrėk, jeigu tau reikia, paimk, o matysi esą mažai, ateik, pasakyk! – tvirtai lyg senam draugui pabrėžė Vytautas ir užsirūkęs pradėjo tęsti tolimesnį pokalbį su priešais sėdinčiais naujais bičiuliais.

Praslinko pusvalandis, bemaž valanda, Anos nebuvo. Dingtelėjo keletą kartų Vytautui mintis, kad ji gal būt daugiau nebeateis. Vienintelė išeitis buvo laukti ir žiūrėti, ar ji neateina su keletu saugumiečių ar milicininkų, o jau tokiu atveju parodyti savo vikrumą, kad keliais šuoliais atsidurti prie durų, o tą, kuris drįs užkirsti kelią, nustumti nuo tako didžiuoju medkočiu, kuris jau antrą parą be darbo graužia koją.

Vytautas, giliai paslėpęs savo nerimastį, palengva juokavo su savo bendrakeleiviais. Klausėsi jų pasakojimų iš kalinių gyvenimo ir kitų dalykų, kurie tikrai buvo įdomūs, pakol, dar prabėgus maždaug pusvalandžiui, iš už didžiulės masyvios kolonos pasirodė Ana. Ji skubiai priėjo prie savo bendrakeleivių ir ištiesė Vytautui bilietą.

- Sumokėjau šimtą šešiolika rublių, aštuoniolika atidaviau dėl savo bilietų komposteravimo, štai dar šeši!.. ir eime į peroną, neužilgo...
- Tai jau reikia eiti, o ne neužilgo! – šypsodamasis pabrėžė vienas iš jos kelionės draugų.Maskviškis išeina 22 v. 45. Jis stotyje!
- Mes važiuosime ne su tuo Maskviškiu, nebebuvo vietų.
- Tai kuriuo?..
- Irkutskas-Čeliabinskas! – žiūrėdama į Vytautą tęsė Ana, - Jūs ne prieš, kad aš neatsiklaususi paėmiau ir jūsų bilietą į šį traukinį, bet kaip aš suprantu, jog jums tas bilietas tik taip...

- Nesvarbu, man vienas ir tas pats, tuo ar kitu traukiniu, kad tik greičiau apleisti tą prakeiktą Krasnojarską.

- Klausyk! – lėtai palietusi Vytauto petį, vėl kalbėjo Ana – mes štai susipažinome maždaug, važiuojame atrodo pakeliui, na, o vienas kito nežinome kaip vadinti. Mano vardą tu žinai, bet nei aš, nei mano šie du bičiuliai nežinome kaip tave vadinti?

- Viktoru! – save užsirekomendavo Vytautas ir pasijuto, kad tikrai jis buvo pasielgęs ne visai padoriai, jau bemaž daugiau nei dvi valandos kaip kalbasi ir ruošiasi bendron kelionėn, o savo vardo nepasakė, na, bet dabar tuo pasinaudodamas mūsų jaunuolis sužinojo tų dviejų vardus. Kurie, vienas iš jų, vyresniojo amžiaus, save pavadino Kolia, o jaunesnysis – Vasyliu.

- Štai, Viktorai, lygiai 23.00 val. apleidžiam Krasnojarską!

- Puiku! – dėdamas kišenėn bilietą atsakė Vytautas ir pažvelgė į laikrodį, kuri rodė dar vieną valandą iki išvažiavimo. Galime dar kol kas ir čia pasėdėti, aš galvoju, kad į peroną nėra tikslo eiti, kol nebus traukinio?!

- Aišku, o ko ten šalti? – Vytautui pritarė Vasylius ir pradėjo nebaigtą savo ankstyvesnį pasakojimą, kurį Ana atėjusi su bilietais buvo nutraukusi.

Minutės bėgo nepastebimai. Praslinko pusvalandis ir daugiau. Atėjo traukinys. Vytautas su savo naujais bičiuliais užėmė vagone patogesnę vietą, o dar po pusvalandžio ramiai pradėjo snūduriuoti. Traukinys, švilptelėjęs savo skardžiu, ausį veriančiu balsu, apleido Krasnojarsko stotį. Kas sekundę ir kas minutę mūsų jaunasis bėglys artėjo į savo Tėvynę. Kas sekundę, kas minutę tolinosi nuo tų vietų, kurios paliko amžiną prisiminimą jo gyvenime.

Vytautas daug negalvojo, kas jo laukė toliau. Kartais blyksteldavo mintis:

- Kur reikės laikytis sugrįžus, jeigu tai tikrai pavyks? – bet tuoj pat stengėsi ją pašalinti ir akylai stebėti kiekvieną dabartyje daromą žingsnį, kuriame mažiausias kluptelėjimas gali pasukti visą reikalą į nepageidaujamą pusę.

Prisimindavo retkarčiais ir Isakovo veidą, jo kabineto duris, 31-

ąją kamerą, kuri kaip šešėlis nenorėjo apleisti Vytauto minčių. Ilgai dar negalėjo užmigti. Jau, rodos, nurimsta viskas, vagone viešpatauja tyla, pradeda imti snaudulys. Iš kito vagono galo nelauktai atskrenda truputį garsiau ištarti kieno žodžiai, vėl Vytautas atveria akis, iš lėto apsidairo, laukdamas staigaus nelaukto įvykio kaip Krasnojarsko stotyje ir mintyse ieškodamas išeities iš tokios padėties.

Valandos slinko. Prieš pat rytą Vytautas užmigo, o kuomet pabudo, jau buvo pradėję vėl temti. Nakties metu pravažiavo Novosibirską, kuriame nesutiko jokių ypatingų įvykių, apart to, kad išlipęs iš vagono netyčia užkalbino slaptą MGB darbuotoją besiteiraudamas bufeto. O šis, žvilgtelėjęs į jaunojo bėglio veidą, vietoj klausiman duoti atsakymą, paprašė dokumentų ir dėka nakties, kurios tamsa pasinaudojo Vytautas, šiaip taip išsisuko iš pasirodžiusio baisaus pavojaus, tiksliau pasakius, iš tamsaus kalėjimo šešėlio.

- Ne, daugiau nebeisiu iš vagono jokioje stotyje, o tai dėl menkniekio pasirodo galima pakliūti! – po kiek laiko, kuomet traukinys apleido Novosibirską, ir, gulėdamas ant viršutinio gulto, svarstė Vytautas ką tik buvusį įvykį, kol užmigo ir net susapnavo baisų sapną, kuris ilgai ilgai liko mūs jaunuolio atmintyje. Tarytum sekančioje stotyje mūsų jaunuolis iš vagono nelipo. Pinigai tirpo it pavasario sniegas, bet stengėsi maisto trūkumus ir šiaip kitas reikmes sutvarkyti per savo naujuosius bičiulius. Rodos, jis mato kaip toli paliko Taišetas, Krasnojarskas ir Novosibirskas. Priešakyje, viena iš didžiųjų stočių, pirmutinė buvo Omskas. Sausio 25-osios dienos vėlyvą popietę, Vytautas sėdėjo žemai prie vagono lango ir kartas nuo karto žvilgčiojo į mažą, gal 2-jų metukų berniuką, kuris žaidė greta Vytauto sėdinčio moters didžiule tamsių plaukų kasa.

- Kaip tavo vardas, gražuoli? - taip kaip visuomet ir visur Vytautas mėgo mažuosius išdykėlius, taip ir šį sykį nesusilaikė, neužkalbinęs matydamas šalia savęs kūdikį.

- Kodėl tu nieko nesakai, sakyk, tavęs šis dėdė klausia, kaip tavo vardas. Sakyk, aš esu Nikolajus – išgirdusi, jog Vytautas kalbino jos sūnų, pradėjo moteris. – Bijosi nepažįstamo...

- Ne, nebijau, nebijau! – šypsodamasi prabilo mažasis.

- Na, jei nebijai, eikš pas mane – Vytautas ištiesė rankas į kūdikį, kuris pasidavė jo apglėbiamas ir sekančią minutę jau buvo ant kelių.

- Mėgstate mažus?.. – slaptu žvilgsniu tirdama Vytautą kalbėjo toliau vaiko motina.

- Taip, nors ir pats dar neseniai... – Vytautas nebaigė savo žodžių. Jie springte užspringo gerklės gale. Iš abiejų pusių, palengva tikrindami keleivių dokumentus, artinosi civiliai apsirengę saugumiečiai.

- Ne, gal būt tai bilietus tikrina?! – savyje dėl nusiraminimo pagalvojo Vytautas. Bet tai buvo tik savo paties apgaudinėjimas. Tikrino ne bilietus, kurio Vytautas taip pat neturėjo, nuo Krasnojarsko jis važiavo be bilieto, tikrino dokumentus.

- Viktorai! – pasigirdo tylus balsas nuo viršutinės gultos.

Vytautas pažvelgė į ten. Ana slaptu rankos mostelėjimu davė ženklą greičiau lipti į viršų. Bet buvo jau vėlu. Greta sėdėjusi moteris savo dokumentus buvo parodžiusi ir saugumo agentas kreipėsi š Vytautą:

- Leiskite patikrinti jūsų dokumentus!

- Prašau! – tarytum niekur nieko, ramiai atsakė mūsų jaunasis bėglys ir pradėjo verstis savo kišenėse, tartum didžiausiame sandėlyje. Dar minutėlę, dar kitą, gal jo bendradarbis pasuks į kitą pusę – galvojo Vytautas, atsargiai užmesdamas žvilgsnį į nepertoliausiai esantį antrą saugumietį. Ne, ilgiau delsti negalima, bus per daug įtartina. Vytautas ištraukė savo storą piniginę ir iš lėto išėmęs padavė dar išsaugotą seną, aptrintą atostogų liudijimą.

- Daugiau jūs nieko neturite? – truputį lyg nustebęs užklausė saugumietis.

- Kaip tai, turiu!.. – drąsiai atrėžė Vytautas ir ištiesė su MVD antspaudomis lagerio ligoninėje gautąjį pažymėjimą, kurį saugumietis gerai apžiūrėjęs pakartojo savo klausimą.

- Daugiau?..

- Prašau ir daugiau! – tęsė Vytautas duodamas savo darboviečių pažymėjimus į eilė kitų smulkių popiergalių liudijančių jo asmenybę laisvu piliečiu.

- Atleiskite, jūs paso neturite?

- Ne! – truputį lyg nustebdamas pratarė Vytautas – Mums pasų dar neišdavė, pasą pakeičia atostogų liudijimas, jūs pažiūrėkite geriau!

- Dovanokite, jaunuoli, radę asmenį be paso mes sulaikome taip, kaip jis neturįs asmens dokumentų.

- Aš nieko nesuprantu, šešis mėnesius užteko man šių popierių, o šiandien jūs pareiškėte, kad esu traktuojamas lygiai kaip asmuo be dokumentų.

- Taip mums įsakyta patikrinti šį traukinį ir sulaikyti visus įtartinus asmenis...

- Bet aš kuo dėtas?

- Na gerai, kuo jūs galite pasiteisinti, jog jūsų dokumentai tvarkingi, jeigu nei ant vieno jūsų šio popiergalio, net jūsų asmens nuotraukos nėra?

- Tuo, jog atostogų liudijimas atstoja pasą. Ant jo yra atžymėtas paso numeris ir eilė kitų dalykų tam reikalui.

- Nežinau! Aš jus skaitau sulaikytą. Prašau apsirengti ir sekančioje stotyje išlipsime! – griežtai pratarė saugumietis, aiškiai duodamas suprasti, jog aiškintis galės mūsų jaunuolis sekančios geležinkelio stoties MGB.

Vytauto galvoje mintys pynėsi it vijokliai. Blyksteldavo bėgimas, čia pat prieš akis atsiverdavo pašėliškas traukinio greitis, iš kurio šokti neįmanoma.

- Ne, bandysiu gal geruoju apsieisim, stotis dar toli, juk neseniai tik traukinys išėjo iš praėjusios stoties, – greitai apsisprendė Vytautas ir net nesvyruodamas paklusniai apsirengė, ir, lydimas to paties saugumiečio, išėjo į koridorių stabdžių būdelėn.

Saugumietis truputį pravėrė duris, Vytautas išvydo pro šalį tarytum praskriejančius telegrafo stulpus ir tarytum slenkančius atgal, tai yra priešinga važiavimo kryptimi – žemyn.

- O jeigu jam sprandan?!. – klausiamai ir pusiau atsakomai smilgtelėjo Vytauto galvoje mintis, - Ne, juk tai žmogus, negalima. – Tuo pačiu kartu, atsiradusią neigiamą mintį sekė kita. – O tu, Vytautai,

ar ne žmogus, ką tu blogo kam padarei, už ką jis tave po pusvalandžio atiduos į budelio nagus?

Saugumietis, it nujausdamas gresiantį pavojų, žvilgtelėjęs į Vytautą, uždarė duris ir ėmė dairytis patogesnės vietos, kad jeigu kartais Vytautui kiltų mintis jį nušluoti nuo kelio, būtų galima laikytis.

- Na, o kur jūs mane atiduosite? – kurį laiką tylėjęs pradėjo Vytautas.

- Kas per klausimas, tu nevaidink kvailo, mes tave žinome geriau, nei tu įsivaizduoji...

Vargu kas būtų ramiai išsilaikęs girdėdamas tokius žodžius, o ypač būnant Vytauto sąlygose. Vytautas stovėjo ramiai. Lyg būtų taikyta ne jam, arba lyg tie žodžiai esą visiškai nereikšmingi.

- Aš nesuprantu kame reikalas... jūs matote mano dokumentus, nejaugi randate reikalą mane trukdyti kelionėje?

- Jūs nevarginkite savęs ir manęs savo išvedžiojimais, už dvidešimt minučių galėsi aiškintis. – griežtai nutraukė Vytauto žodžius žvilgterėjęs ant rankos į laikrodį.

- Dvidešimt minučių! – lyg perkūnas nuskambėjo jaunojo bėglio ausyse. Po dvidešimties minučių jis bus jau surakintomis rankomis ir gal būt stumdomas bei daužomas kokio tardytojo kumštim. Po dvidešimties minučių baigsis ta maloni kelionė į brangią Tėvynę, tamsioje ir šaltoje vienutėje. - Ne! Aš turiu būti laisvas! – garsiai sušuko Vytautas, ką išgirdęs saugumietis išblyško ir šoko žingsnį į šalį, vikriai savo dešiniąja traukdamas iš kišenės didelį juodą TT sistemos pistoletą.

Bet jau buvo vėlu. Žaibo greičiu mūsų jaunojo bėglio ranka su didžiuliu blizgančiu medkočiu pakilo virš galvos ir nusileido ant saugumiečio krūtinės.

- Oūūū! – pasigirdo trumpas riktelėjimas, kurį nustelbė garvežio švilpukas ir kieti Vytauto pirštai, kuriais it replėmis suspaudė konvulsijose besitampančio žmogaus gerklę.

- Kur jį dėti? – čia pat kilo klausimas ir į jį reikėjo momentaliai atsakyti teisingu veiksmu.

Vytautas iš lėto paleido jo gerklę. Susvyravęs kūnas be mažiausio gyvybės ženklo susmuko ant grindų ir iš jo rankos išslydo juodas pistoletas.

- Dar viena sekundė ir jis mane būtų nunešęs, - pagalvojo Vytautas vikriai slėpdamas pistoletą ir tuo pačiu kartu atidaręs duris, išstūmė laukan suglebusį kūną.

Atidžiai mūsų jaunuolis apžiūrėjo savo rūbus, į nosinę nuvalė peilį, jį paslėpė už aukšto veltinio aulo, išmetė kruviną nosinę ir užtrypęs ant grindų buvusius kelis didžiulius kraujo lašus, tarytum visai nieko nebūtų įvykę, sugrįžo atgal į vagoną.

- Kame reikalas, už ką buvo sulaikę?.. – susiįdomavę pradėjo teirautis Kolia, Vasylius ir Ana.

- Nieko ypatingo, truputį dėl dokumentų buvo prisikabinęs...

- Na, o kaip?..

- Patikrino ir paleido, o ką jis man?.. – net nemirkteldamas mūsų jaunuolis atsakinėjo į smalsių bičiulių klausimus, bet širdyje pradėjo jausti keistą pasišlykštėjimą.

- Ką aš padariau? – viduje graužė klausimas. Na, bet po kurio laiko nusiramino, save įtikindamas, jog kitos išeities nebuvo. Beliko vienintelis dalykas išsisaugoti nuo sekančio panašaus susidūrimo su saugumo agentu, kuris galėjo įvykti kiekvienu momentu. Ir čia Vytautas pabudo. Temo vakaras. Vytautas, pačiame viršutiniame gulte, susirangęs ilgai stebėjosi tuo klaikiu sapnu.

- Kaip tai galėjo įvykti? Juk motina manęs nemokė tokio baisaus elgesio?

Tikrai, nei motina, nei tėvas nemokė tokio elgesio. Bet tai gavosi savaime, susidarius tokiam kritiškam momentui. Tik vieną Vytautas užsibrėžė, kad tikrovėje niekuomet to nepadaryti, o ieškoti kitos išeities, nors tai grėstų didžiausiu pavoju. Juk vis tai jis buvo žmogus. Taip pat turėjo motiną, kuri jo ilgai, ilgai lauktų grįžtančio.

Taip galvojo Vytautas, dabar pabudęs iš miego. O kuomet vėl pasinėrė sapnų vaizduose ir ryto metą prabudo – praėjusios dienos sapnas atrodė lyg įvykis, kuriuo niekuomet nebūtų nepatikėjęs, jog jis buvo netikrovėje, ramiai praleido sausio 26. Sutemo vakaras. Traukinys artėjo į Čeliabinską. Už apšalusių langų sumirgėjo šimtai elektros lempų. Ir 20 v. 15 min. sunkiai alsuodamas, tartum uždusęs, garvežys sustojo Čeliabinsko stotyje.

- Kaip tu, Viktorai, važiuoji tiesiog link Maskvos, ar suksi per Sverdlovską? – kurį laiką tylėjusi, lipant iš vagono, prabilo Ana į Vytautą.

- Būtų geriau, kad tiesiog link Maskvos...

- Aš taip pat sutinku su tuo, jog geriau tiesiog, bet jeigu reikės laukti, tai neverta.

Vytautas į tai nieko nebeatsakė. Už keletos žingsnių, elektros lempos šviesoje, stovinti grupė MGB karininkų ir geležinkelio milicininkų uniforma, atitraukė jo dėmesį. Vytautas greitais žingsniais pasitraukė iš apšviesto perono ir, palikęs Aną su abiem savo bičiuliais, apsuptas keleivių minia, žengė į gatvę.

- Čeliabinskas! – galvojo Vytautas – Jau esu Uralo papėdėje. Dar keletas šimtų kilometrų ir jau būsiu Europoje. Dar keletas dienų ir taip, kaip šiandien išlipau čia, gal leis likimas išlipti Šiaulių stotyje.

Vytautas ėjo gatve, paskendęs savo gražiose svajonėse. Tik paėję gerą kelio galą, pajutęs besiskverbiantį šaltį pro neužsagstytus kailinius, sustojo. Gale šaligatvio stovėjo išsirikiavę pilkos „Pobedos“ automašinos. Iš aukštų namų, pro langus į tamsią gatvę veržėsi šviesa. Nors jau buvo tamsu, bet taip kaip ne vėlyvas vakaras, miestas ūžė pilname savo smagume.

- Ne, man taip gatvėse slankiojant nepasiseks sugrįžti! – sušnibždėjo jaunuolio lūpos.

Ir Vytautas pasuko link geležinkelio stoties, kuri jau buvo likusi tolokai užnugaryje. Reikėjo pirmiausiai sužinoti kokiu laiku išeina traukiniai link Maskvos ir kuo greičiau apleisti Čeliabinską. Vytautas ėjo atgal iš lėto. Taip, kadangi pati stotis buvo nuošaliau nuo bilietų kasos ir laukiamosios salės, mūsų jaunuolis į pačią stotį nebegrįžo, bet užsuko kur bilietų kasos, čia buvo jaukiau. Nesimatė tiek daug milicininkų bei kitų tos srities darbuotojų, tik smarkiai nusivylė Vytautas pažvelgęs į traukinių eismo tvarkaraštį. Link Maskvos traukinys buvo išėjęs 16 val., o sekantis turėjo eiti, tik ryt 14.30 val. Toliau didžiuliame mieste pasilikti buvo negalima. Liko vienintelė išeitis, - važiuoti link Sverdlovsko, nes traukinys Sverdlovsko link išeina dar tą pačią naktį 23 val. Vytautas, prisispaudęs nuošaliame kamputyje, atokiau nuo šviesos, pradėjo leisti

laiką laukdamas traukinio išėjimo. Su Kolia, Ana ir Vasilijum nesistengė tolesnės draugystės, kas reikalavo dar daugiau ištuštinti suplonėjusią piniginę. Mūsų jaunuolis stovėjo susimąstęs ir atidžiai sekė akimis kiekvieno uniformuoto žmogaus elgesį. Pasiruošęs kiekvienu momentu griebtis gelbėjimosi priemonės.

Ant sienos kabantis didžiulis laikrodis palengva skaičiavo valandas. Salėje kartais aptildavo, čia vėl įsisiūbuodavo triukšmas, kurį kėlė keleiviai besigrumdydami eilėse prie bilietų kasų.

Ir staiga pasigirdo kažkieno storas balsas:

- Piliečiai keleiviai, dėmesio! Prašome prisilaikyti tvarkos dokumentų patikrinimui. Kiekvienas...

Vytautas nelaukė, kol baigs šį siaubingą pranešimą, stengdamasis neatkreipti dėmesio, atsargiai pratiesė ranką į duris, kurios buvo visai šalia, bet jos neatsidarė...

Dar kartą, dar stipriau paspaudė savo jaunais pečiais sunkaus stiliaus užrakintas duris, jos neparodė nė mažiausios žymės, kad būtų galima kelių sekundžių laikotarpyje atidaryti. Saugumiečiai jas užrakino dar prieš darant pranešimą, kad asmenys, kurie norės išvengti dokumentų tikrinimo, negalėtų apleisti salės.

- Ne, jei jūs manęs nepaėmėte ten, čia aš jau nebepasiduosiu – tvirtai užsibrėždamas mintyse, vikriai išsitraukęs iš kišenės visraktį, Vytautas pasuko jį durų rakto skylutėje.

- Trakšt! – spragtelėjo užraktas ir tuo pačiu momentu užnugaryje pasigirdo rūstūs žodžiai:

- Kur! Stok!

Bet Vytautas nekreipdamas dėmesio smuko į gatvę.

- Stok! Stok! – nakties tamsoje pasigirdo vėl tokie pat žodžiai. Trinktelėjo šūvis ir iš tamsaus skersgatvio prieš mūsų bėglį išniro stambaus vyro figūra.

Dar žingsnis, dar kitas. Pasirodžiusią žmogystą dabar Vytautas aiškiai pažino esantį milicininką. Jis, norėdamas sulaikyti bėgantį, išskėtęs rankas šoko priešais, bet dar lig Vytauto, maždaug trejetu metrų atstume Vytautas trinktelėjo plytgaliu, ir drąsusis milicininkas, dešine ranka užspaudęs savo krūtinę, sustojo.

- Kairėn! – dingtelėjo žaibo greičiu Vytautui mintis ir jis pasuko į tamsų skersgatvį, iš kurio po keletos minučių atsidūrė gerai apšviestoje gatvėje. Čia Vytautas nebėgo. Tarytum nieko nebūtų su juo įvykę, laisvai pasuko link miesto centro.

Stoties link dar nuaidėjo keletas pistoleto ir automato šūvių, po to viskas galutinai nutilo.

- Štai ir vėl, po perkūnais, jeigu neapsirinku, vieną pasiunčiau pas gydytoją! – šalta šypsena šypsodamasis pagalvojo Vytautas. – Gerai dar, kad naktis, o ne, tai garantuotai būčiau dabar jau sėdėjęs milicijos dežuruojančio kabinete, arba net KPZ kameroje. Na, matysim kuo baigsis ši "komedija".

Vytautas aplinkinėmis gatvėmis pasuko link stoties. Žinoma, nei į stotį, nei į laukiamąją salę jis nėjo. Bemaž ištisą valandą mūsų jaunuolis prasivaikščiojo tamsesniame gatvės užkampyje ir net tuo metu, kaip perone švilpavo pūkšnodamas garvežys, nedrįso eiti artyn vagonų. Tik, suskambėjus pirmiems traukinio išleidimo skambučiams, pro pravirus vartus Vytautas švystelėjo į blankiai apšviestą peroną. Apėjo sąstatą ir iš antros pusės, atsargiai nepastebimas įsmuko į vagoną. Dar kelios minutės ir, tarytum išlindęs iš po sunkiausios naštos, giliai atsiduso. Rodos, taip paprastas vardas „Čeliabinskas", bet Vytautui šiandien davė susipažinti dar su vienu pavojingu gyvenimo momentu. Dabar Čeliabinskas pasilieka, priekyje Sverdlovskas, bet sausio 26-toji palieka amžiną prisiminimą bėgliui.

Kurį laiką važiavo šiltas vagonas. Tarsi visos bėdos baigiasi. Tik paskui, pradėjus tikrinti bilietus, tenka vėl išsikelti į stabdžių būdelę. Palengva, bet laimingai stūmėsi į priekį. Į priekį, artyn prie savo užsibrėžto tikslo: Tėvynėn! Tėvynėn!

Aušo rytas. Pravėręs stabdžių būdelės duris, Vytautas grožėjosi Uralo vaizdais. Tikrai čia buvo kuo grožėtis: mišku apaugę didžiuliai kalnai, statūs tarpekliai ir kartais žemai žemai vingiuoja upelių slėniai gražesni vienas už kitą. Vaizdai šmėkščiojo tarytum specialiai pasirodydami pravažiuojančiam jaunuoliui it norėdami jį suvilioti savo paslaptingumu ir ramybe.

Šmėkščiojo ir kiti vaizdai, kurie neduoda susižavėjimo, bet antraip,

jie sukelia pasišlykštėjimą ir kelia neramumą. Tai būdavo didžiuliai koncentracijos lageriai. Rūsčiai šypsojosi paniurę ir sniegu apsidengę eilės medinių barakų, virš spygliuotų vielų tvorų it stypčiodami stovėjo sargybinių bokšteliai. Viskas buvo apsupta lyg tinklu, apšerkšniję spygliuotos vielų tvoros skyrė tuos šiurpius lagerius nuo apylinkės gamtiško grožio. Ne, tai ne gamtos padariniai, tai žmonių politikos išdaigos.

Kas valandą artėjo Sverdlovskas. Čeliabinskas tolo. Pasibaigė miškai ir lygiai 12.00, pridengdamas savo sužeistą veidą, įsimaišęs didžiuliame keleivių būryje, Vytautas Sverdlovsko geležinkelio perono laipteliais žengė į miestą. Peržvelgė traukinių eismo tvarkaraštį, ir radęs, jog Vladivostokas-Maskva išeina 23.30 val., O Irkutskas-Maskva 21.00 val. suprato turėsiąs ištisą dieną, kurią reikėjo sugebėti praleisti išvengiant bet kokio susitikimo su saugumiečiais. Bemaž ir pasisekė dienos metu. Tik vakare reikalai truputį pakrypo blogesnėn pusėn. Traukinin Irkutskas-Maskva įsėdimas nepavyko. Liko vienintelis traukinys, kuriuo galima apleisti Sverdlovską, tai ekspresas Vladivostokas-Maskva. O į šį įsėsti dar sunkiau, nei į išėjusį 21.00 val.

„Ką daryti?“ – kilo neišvengiamas klausimas mūsų jaunuoliui – pirkti bilietą ir, vaizduojant vietinį keleivį, įsėsti į vagoną, jeigu pavyks, arba nepavykus, skubiai šią naktį apleisti Sverdlovską pėsčiomis. Dar vieną dieną likti tokiame mieste neturint jokios prieglaudos, lygu tai, kad specialiai ieškoti susirėmimo su saugumiečiais.

Ištisą dieną Vytautas išsibastęs pustuštėmis Sverdlovsko gatvėmis ir apie peroną, dabar pasuko į laukiamąją salę prie bilietų kasos, užėmė eilę.

- Kaip čia padaryti, kad bilietą paimti tik ligi pirmosios stoties? – stovėdamas eilėje galvojo mūsų jaunuolis. Bet tai atlikti reikėjo sužinoti pirmosios stoties pavadinimą, o teirautis greta stovinčiųjų buvo nepatogu, nes panašus klausimas kiekvienam gali atskleisti, jog klausiantysis yra ne vietinis.

Eilėje lėtai Vytautas artinosi prie kasos. Dar ketvertas, dar trejetas žmonių stovėjo priešakyje.

- Ne, taip negalima! Reikia būtinai nedelsiant sužinoti kokia

pirmutinė stotis, pasiryžo Vytautas ir kreipėsi į vieną iš greta stovėjusių keleivių.

- Dovanokite, ar jūs nežinote kokioje pačioje pirmoje stotyje sustoja traukinys iš Sverdlovsko link Maskvos?

- ...., jeigu neklystu.

- Ačiū! – Vytautas padėkojęs žengė dar arčiau kasos langelio. Po keletos minučių sumokėjo 65rb. Ir, gavęs pageidaujamą bilietą, patenkintas pasitraukė nuošaliau.

Laikas bėgo nepastebimai. Laikrodis jau rodė 22.40 val. Ligi traukinio atvykimo beliko 20 minučių. Širdyje darėsi nejauku. Tarytum instinktyvus blogos nelaimės nujautimas ardė nuotaiką.

- Po velniais, nejaugi kiekvienoje stotyje prisieis bėgioti? – atsirėmęs į sieną, kailinių apykaklėje truputį paslėpęs savo kairįjį žandą, galvojo Vytautas. Karts nuo karto apvesdavo savo žvilgsnį po didžiulę minią keleivių – Ne, tikrai kažkas negera!.. – Mintyse pats su savim kalbėjosi Vytautas ir staiga jo akys užklydo į nuošaliau stovinčius du piliečius. – Kas per tipai, ko jie taip smalsiai žiūri į mane?

Nežymiai, bet gana atidžiai Vytautas permetė savo žvilgsniu stovinčiuosius įtartinus du tipus.

Iš žiemiškų kepurių buvo ryškiai galima matyti ką tik išimtos penkiakampės; balti karininkų kailiniai, melsvos diginalo kelnės su MGB uniformos lampasais, sakyte sakė jų profesiją.

- Aha! Vėl man ant tako ramybės drumstėjai! – ir neduodamas nei mažiausio ženklo, lyg supratęs jų tikslą, užsidegė cigaretę ir kepurės ausine pridengdamas įžymiąją veido vietą, pasuko link durų.

Sekliai, taip pat neduodami nė mažiausio supratimo kam nors iš šalies, it pasivaikščiodami po laukiamąją salę, pasuko Vytautui už akių.

Jaunuolis kailinių kišenėje kietai suspaudė peilio rankeną ir, pasinaudodamas momentu, kuomet abu sekliai sustojo už didžiulė kolonos, pasuko į kitą salės pusę link antrųjų durų, vedančių į gatvę, dar didžiulis šuolis, ir išsmukęs pro duris, metėsi link perono.

- Stok! – kartu su riksmu driokstelėjo pistoleto šūvis. Dar šūvis, dar kitas. Kulkų zvimbimo nebesigirdėjo. Gal šaudė į aukštį?

Vytautas bėgo neatsigręždamas. Tik mintimis siuntė tūkstančius prakeiksmų per nakties miglą besiveržiančiai gatvės elektros lempų šviesai ir stengėsi kiek galima greičiau išbėgti iš apšviesto ploto. Užpakalyje girdėjosi daugelio balsų triukšmas, skubūs žingsniai. Priekyje, neapšviestoje aikštelėje, juodavo didžiulis pastatas.

- Už namo kampo! – blykstelėjo mintis. Ir po keletos sekundžių išbėgęs iš lempų šviesos prie pat namo kampo, Vytautas pritūpė žiūrėdamas besivejančių pusėn, bet pats nustebo išvydęs reginį: maždaug už keturiasdešimt metrų Vytauto link bėgo bent ketvertas baltais kariškais kailiniais apsirengę vyrai. Prie laukiamosios salės durų matėsi didžiulė minia žmonių, kurie, matyt, išgirdę šūvius, išbėgo pažiūrėti. Bėgę būrelyje vejantieji momentaliai išsiskleidė į grandinę ir nakties tyloje sutratėjo ištisa eilė pistoletų šūvių, o į juos tuo pačiu kartu atsiliepė kažkur toliau link geležinkelio trumpa automato serija.

- Apsups, šėtonai! – sušnibždėjo bėglio lūpos, o mintyse, sekundės laikotarpyje, kilo tūkstančiai išsigelbėjimo planų, kurių kiekvienas buvo neryškus. Vienintelį išsigelbėjimą Vytautas matė, tai buvo bėgti pasitikint savo laime ir kojų greitumu. Delsti nebuvo kada. Nors saugumiečiai pajuto, kad vejamasis bemaž nė sekundei nesusvyravo, jie nesiruošė atleisti savo spaudimo. Dabar jie be tvarkos leido šūvį po šūvio į tą vietą, kur pasislėpė Vytautas. Išsiskleidę vienas po kito maždaug per keliasdešimt metrų trise bėgo iš apšviesto aikštės ploto, kad užlenktų bėgliui ištrūkimą iš didžiulio namo šešėlio.

Kurį laiką Vytautas, prisigūžęs prie pamato, stebėjo šį baisų manevrą. Kas sekundė galėjo baigtis mirtimi. Bet tai truko neilgai. Viskas vyko akimirksniais. Vytautas šoko pro vartelius į didžiulį kiemą, kur dar dieną buvo įsižiūrėjęs, kad antroje kiemo pusėje yra didžiuliai vartai, vedą į gatvę.

„Tik ten!“ – griežtai suprato sau mintyse ir, keliais didžiuliais šuoliais perbėgęs tamsų kiemą, prisiglaudė minėtoje tarpuvartėje.

- Kur?! – kažkas tai riktelėjo toje pusėje kiemo, kur prieš keletą sekundžių prie pamato prisišliejęs slėpėsi Vytautas.

- Kur dėtis? Ateina! – kaip perkūnas ausyse suskambėjo vos girdi-

mai Vytauto sušnibždėti žodžiai, bet pats jų nusigando, bijodamas gal kartais išgirdo ir pastebėjo jį.

Pirštų galais, kad nesukeltų sniego girgždesio, Vytautas žengė dar žingsnį į priekį ir kaire ranka tamsoje užgriebė šaltą geležį. Dar truputį arčiau. Tai buvo praviri geležiniai didžiuliai vartai, kur, nieko nelaukdamas, tenai užlindo tarpe pravirų vartų ir sienos.

- Matyt vietinis arba gerai pažįsta miestą?! – pasigirdo visai netoli uždususio žmogaus kalba, kurią tuoj pat nutraukė sekantys žodžiai:

- Aš sakau, kad ne tas, iš kur tas bus, čia mes matyt užkliudėme kitą kokį... gudrus velnias. – Besikalbėdami dviese priėjo tarpuvartį ir dabar aiškiai Vytautas girdėjo jų pašnekesį. Vytautas girdėjo kaip plaka jo širdis, draskėsi krūtinė nuo sulaikyto alsavimo. Rodos dar sekundė, jis neišlaikys, turės įkvėpti oro.

- Jis tikriausiai, jeigu pro čia išbėgo, tai bus pasukęs link stoties...

- Bilietą pirko?

- Stovėjo prie kasos ir iki pirmos stoties...

- Ne tas, anas būtų ėmęs į Maskvą...

- Sugaudysi jų gudrumus... pagal apibudinimus apie išvaizdą, rūbus, tai tas pats.

- Kur einam?

- Į stotį, kol dar šiltos pėdos. Jis tikriausiai nesiryš apleisti traukinį, kuris už 25 min. išeina. – po tų žodžių pasigirdo žingsniai ir palengva nutolo.

Dar kurį laiką Vytautas pastovėjęs, atsargiai išlindo iš už vartų iš išėjęs į gatvę, pasuko priešingon pusėn, nuo stoties į miestą.

- Reiškia traukinys išeina po 25 minučių, tie žalčiai nuėjo į stotį manęs ieškoti. Na, ir nesiseka... – bemaž keikdamasis mūsų jaunuolis sparčiu žingsniu žengė vis toliau ir toliau nuo stoties. – Bet kur aš einu? Juk naktis. Traukinys tuoj išeis! O jeigu numetus kailinius? Gal ne taip krisiu į akis? Apačioje turiu uniformą!

Kailinių nusimesti Vytautas negalėjo. Nors po jais buvo apsirengęs tvarkingą jūreivio uniformą, bet žiemos laikas! Eiti vien frenčiuje būtų dar labiau įtartina.

– Spaust greičiau į „juodąją biržą" – dingtelėjo mintis – ten gal bus galima sukeisti su kuo nors į vatinuką? – ir Vytautas pasuko tamsiu skersgatviu link „juodosios biržos", kurią buvo aplankęs dar dienos metu, slankiodamas Sverdlovsko gatvėmis.

Kelias buvo netolimas. Praėjęs pusę kvartalo, ties menkai apšviesta didžiulio namo siena, Vytautas išvydo bent pusšimtį žmonių. Vieni siūlė, kiti derėjo, įvairias prekes, pradedant nuo papirosų, baigiant rūbais ir kitais brangesniais daiktais. Žinoma, čia prekės nebuvo naujos. Kiekvienas čia nešė parduoti nuosavus arba pavogtus daiktus, stengdamiesi gauti šiokią tokią sumą pinigų, su kuria galėtų padengti susidariusį reikalą. O reikalų pas kiekvieną žmogų netrūksta...

Taip pat ir Vytautas, pirmą pakeliui einantį kažkokį šlubą senį, pamiršdamas drovumą ir stengdamasis kiek galima būti daugiau panašus į rusą, prabilo:

- Tėvai, pirk kailinius!

- O kiek tu nori? – iš karto senis ištiesė ranką ir čiupinėdamas minkštų kailinių skverną pradėjo derybas. – Ar tie, su kuriais esi apsirengęs?

- Tuos. Kiek duodi?

- Sūnau, aš dabar pinigų bemaž nebeturiu. Ką tik prieš porą minučių jau pirkau vieną daiktą...

- Na, o kiek dar turi, kiek gali duoti?

- Trisdešimt rublių turiu, tu už juos neatiduosi.

- Hmmm... – Vytautas myktelėjo išgirdęs tokią mažą sumą, bet derėtis nebuvo laiko. Norint suspėti į traukinį kiekviena minutė buvo brangi ir jo akys užklydo į senio rūbus. „Vatinukas" – dingtelėjo išvydus, jog senis apsirengęs vatinuku. – Prie trisdešimties rublių, pridėk šitą vatinuką!

- Tai kuo aš apsi... –

- Kailinius aš juk tau duodu, – Vytautas nutraukė jo žodžius.

- Na gerai, o gal tavo kailiniai vogti?

- Ką, juokus tėvai kreti? – jau rengdamasis Vytautas trumpais žodžiais aiškino seniui priežastį, dėl ko jis taip skubėdamas nori parduoti kailinius. – Matai, reikia bilietą pirkti, o pinigų neturiu...

- Tiek to, aš tuoj einu namo. – Senis nebesipriešindamas nusivilko savo vatinuką, padavęs Vytautui 30 rublių ir užsivilkęs kailinius, sparčiu žingsniu pasitraukė iš „juodosios biržos“.

Nedelsė ir Vytautas, jis tamsia gatve patraukė link stoties, bet vos prabėgus dešimt metrų, tarytum žaibas blykstelėjo, jog kailinių kišenėje liko lenktinis peilis.

- Gintis senį, bet kur? – keletą sekundžių mūsų jaunuolis stovėjo it suakmenėjęs ir, nerasdamas atsakymo, kur galėtų sugriebti senį, mostelėjęs ranka vėl paspartino žingsnį į stotį. – Kad tik nepavėluočiau, kad dar suspėčiau... – bėgdamas šnibždėjo Vytautas pats sau iki išvydo apšviestame perone stovintį sąstatą.

Čia Vytautas sustojo bėgęs ir matydamas, jog dar nepavėlavo, lėtai, kad iš šalies nesuprastų jį esantį uždususį, žengė pagal vagonus prie vagono „No.1“. Taip buvo atžymėta plackartėje.

- Jūsų bilietas! – prie vagono durų pasitiko Vytautą jauna palydovė.

- Prašau! – jaunuolis ištiesė savo bilietą jau įlipęs stabdžių būdelėn.

- Aha, prašau paskui mane, – pažiūrėjusi į bilietą tarė vagono palydovė ir siauru vagono koridorėliu žengė į priekį. Praėjus keleto kupė durų, savo raktu atidarė tuščią kupė ir papildomai pridūrė: - Štai jūsų vieta, gal būt norėsite gulti, ten aukštai yra patalynė, - tai pasakiusi ji uždarė duris.

Vagone buvo tylu tarytum miegamame. Tik vos girdimai ant mažyčio stalelio palangėje pastatytas traškėjo ruporas. Kartais koridoriuje pasigirsdavo naujai įeinančių keleivių žingsniai, dusliai trinktelda-vo durys ir karts nuo karto it vieni kitus šaukdami, kažkur toliau ūksėjo garvežiai.

Jeigu kas nors tuo momentu būtų pamatęs Vytautą, tikriausiai būtų palaikęs jį esantį tiek girtą, jog nebepajėgė net sėdėti. Gulsčiom atsišliejęs į kupė sieną, kažkur toly esantis blankus žvilgsnis ir išblyškęs veidas atrodė tarytum po sunkiausios darbo dienos. Jis alsavo iš lėto ir giliai. Pro akis skriete skriejo baisūs dienos pergyvenimai. Ausyse dar rodos tebeskambėjo darkyti pistoletų šūviai ir saugumiečių griausmingi balsai

išreiškiantieji baisų žodį „stok!“. Jaunuolis sėdėjo nejudėdamas. Penkias minutes, gal daugiau, kol glūdinčią tylą nutraukė lengvas tarkštelėjimas duryse.

Vytautas grįžtelėjo į duris, bet jos neatsidarė.

- Po velniais, ar nebus užrakinę? – pralėkė mintis tarytum žaibas ir skubiai pašokęs nuspaudė mažytę varinę durų rankeną.

Durys užrakintos nebuvo. Jos lengvai pasidavė atidaromos ir Vytautas išėjo į koridorių, kur vos žengęs žingsnį į priekį, prieš save pamatė tą pačią vagono palydovę.

- Aš kaip tik pas jus, jaunuoli, jus kviečia išeiti į peroną...

- Kas?! – pašnibždom skubiai prabilo Vytautas, nesitikėjęs tokio nelaukto triuko.

- Salono viršininkas! – atsakė palydovė ir apsisukus žengė durų link.

- Dabar tai jau papuoliau, – pagalvojo Vytautas. Prieš akis blykstelėjo mintyse ištisa eilė baisių pergyvenimo minučių Irkutske ir kelyje, sekundės laikotarpyje mintim pervertė visą tūkstantį išsigelbėjimo planų, bet kažkodėl visi pasirodė tušti ir galutinai juos nutraukė naujas vaizdas.

Vagono tarpduryje pasirodė balti kariški kailiniai, o už sekundės jau aiškiai Vytautas pamatė geležinius karininko antpečius ir raudoną raištį ant kairiosios rankos.

- Komendantūros patrulis! Kur dingti? – dar akimirksnį svyruodamas svarstė Vytautas savo padėtį ir stengėsi paslėpti veide atsirandantį išgąstį, kurį daugiausia kėlė geltonas atsegtas karininko pistoleto kabūras.

- Jūsų laukia, prašau išeikite! – švelniu balsu prabilo maždaug per trejetą metrų nuo Vytauto stovintis karininkas.

Vytautas žengė į priekį link durų, kur stovėjo karininkas.

- Kas laukia? – paslėpęs susijaudinimą atsiliepė jis, bet negaudamas atsakymo, praėjęs pro karininką, išėjo į stabdžių būdelę iš kur žvilgterėjo į peroną.

Prie vagono durų stovėjo du geležinkelio milicininkai, MGB

kapitonas, apsirengęs ne kailiniais, o miline ir kažkoks geležinkelietis leitenantas.

Grįžtelėjęs žvilgsniu atgal, Vytautas pamatė komendantūros patrulį karininką, sekantį paskui.

- Bėgti! Vargu pavyks... – šmėkštelėjo mintis ir, vikriai išlipęs iš vagono, nuduodamas, tarytum visai nepastebi greta stovinčių, žengė į šalį.

- Jaunuoli, vieną minutę!

- Man sakote?

- Taip! – kreipėsi į Vytautą prie laiptelių stovėjęs kapitonas. – Leisite patikrinti jūsų bilietą.

- Prašau! – nesivaržydamas atsakė Vytautas ir, ištraukęs savo bilietą, ištiesė karininkui, kurį paėmęs, atidžiai ėmė apžiūrinėti bilietą, tarytum tai būtų buvusi šimtinė rublių ir kėlusi įtarimą dėl tikrumo.

- Kur važiuojate? – kurį laiką patylėjęs vėl prabilo kapitonas.

Vytautas atsargiai pervedė žvilgsniu aplink. Abu geležinkelio milicininkai stovėjo pasitraukę maždaug per penketą, šešetą žingsnių ir rodos visiškai nekreipė dėmesio į vykstantį keistą manevrą. Tik greta stovintysis geležinkelio leitenantas iš smalsumo blizgančiomis akimis it vaikas, sekė kiekvieną Vytauto ir kapitono judesį.

- Aš kur važiuoju, jūs klausiate? – tuos žodžius Vytautas pratardamas, pats pajautė, jog perdaug ryškiai jo balse skambėjo susijaudinimas, nes Vytautas šiuo klausimu tikrai buvo užkluptas tarytum baisiausio nusikaltimo vietoje. Į šį klausimą reikėjo atsakyti tiksliu sekančios stoties pavadinimu, o mūsų jaunuolis jį pamiršo. Pamiršo vos žengęs keletą žingsnių nuo kasos. – Į pirmąją stotį nuo čia, o kodėl klausiate?.. Prašau perskaitykite... ji yra atžymėta biliete. – truputį vaizduodamas lyg būtų įsižeidęs, sausai atsakė Vytautas ir jau buvo beužklausiąs – jeigu norite areštuoti, tai kam šita bilieto tikrinimo komedija? – bet vos pratarus pirmuosius žodžius, jį nutraukė geležinkelio leitenantas.

- Jūs bilietą pirkote, žinote ir į kokią stotį, kaip ji vadinasi?..

Vytautas tylėjo, bet koks atsakymas į šį klausimą galėjo reikalą pabloginti. Nors, žinoma, jis ir taip jau buvo blogiausioje formoje.

- Gal į ...?

- Ne!

- Na, kaip tai nežinoti kur važiuojate?

- Aš jums kartą sakiau, kad ligi pirmosios stoties.

- Tai reiškia į ...? – vos leitenantas ištarė pirmąjį skiemenį, stoties pavadinimo, Vytautas prisiminė tą patį, kurį jam buvo pasakęs žmogus prie bilietų kasos langelio.

- Taip, į ... Negerai? – truputį nutęsdamas pabrėžė Vytautas.

- Kodėl? Nieko... Mums tai nesvarbu...

- Kame reikalas? Atleiskite, kodėl jūs mane trukdote, šaukiate iš vagono, jeigu jums tai nesvarbu – jau aiškiai matydamas, jog po kelių akimirkų ši kvaila komedija baigsis griausmingai ištariamais žodžiais: „Rankas aukštyn, areštuotas!“ – pradėjo pokalbį sukti į galą ir atsargiai, karts nuo karto nepastebimai, mėtė savo žvilgsnius ieškodamas šanso sprukti.

- Matote, jaunuoli, jūs ne į ta vagoną patekote, jūsų plackartė į trečiąjį vagoną, – tai sakydamas kapitonas ištiesė Vytautui bilietą, ir, tarytum savo komediją būtų užbaigęs, nusigręžė į šalį.

- Eikite su manim! – paliepiamai, bet mandagiai pratęsė kapitono nebaigtą kalbą leitenantas geležinkelietis ir, ranka parodęs toliau stovintį vagoną, žengė į priekį.

Vytautas pasekė paskui. Po kelių minučių jau buvo vėl tokiame pačiame vagone, kaip ir tas, iš kurio išlaipino, čia reikalas skyrėsi tik tuo, kad paskui Vytautą į vagoną įlipo tas pats komendantas patrulis, kurio antpečiai liudijo esantį vyr.leitenantą. Ir lyg saugodamas, kad Vytautas neišliptų iš vagono, atsistojo prie durų. Geležinkelietis leitenantas, parodęs Vytautui kupė, pasitraukė, palikdamas jį vieną, lygiai taip, kaip aname vagone atliko šį veiksmą vagono palydovė.

- „Hmm, kažkas neaiškaus“,. – likęs vienas tuščioje kupėje galvojo Vytautas. – Po perkūnais, kad nesugalvotų čia vagone, kupė, mane paimti. Ne, jeigu būtų ėmę, būtų nebevedę į vagoną. – keletą minučių nesuprasdamas kame gi reikalas, Vytautas stovėjo kupė prie durų. Bet, prisiminęs likusį komendantūros patrulį, pajautė visai arti gresiantį

pavojų. Jis atidarė kupė duris, bet išėjęs grįžo atgal į menkai apšviestą koridorėlį.

Leitenantas su raudonu raiščiu ant rankos tebestovėjo prie durų. Lauke pasigirdo du traukinio išleidimo signalai. Į juos atsiliepė garvežys. Lengvai, lyg per vandenį iš lėto traukinys čiūžtelėjo į priekį. Už lango sumirgėjo perono lempos... Dar minutė, ir už lango elektros šviesos pradėjo retėti, buvo galima matyti tik bendrus viso miesto žiburius. Dar keletą minučių ir, traukinys palikęs Sverdlovsko stotį, nėrė į nakties tamsą, vežđamas miegančius, snaudžiančius keleivius. Daugelis, gulėdami kur nors Maskvoje, namuose, minkštame patale, laukdami sugrįžtančių savo šeimos narių iš tolimųjų Rytų, svajojo apie juos. Apie Vytautą irgi galvojo jo sena motina... Laukė... laukė... Bėglys giliai atsiduso, pažvelgė į laikrodį, rodantį 23.50 val. Vagono lange išnyko paskutinieji Sverdlovsko žiburiai. Vytautas dabar stovėjo koridoriuje prie lango, tarytum už jo, nakties tamsoje savo akimis ieškotų kur nors paklydusio žiburio. Ne, ne žiburio jaunuolis ieškojo nakties tamsoje už lango. Jis atsargiai lango stiklo atspindyje, it veidrodžio pagalba, sekė komendantūros patrulį leitenantą, kuris, manydamas jog Vytautas užsisvajojęs žiūri į langą, jo pusėn atgręžęs nugarą, išsiėmęs iš kišenės mažytį bloknotėlį, kažką tai atidžiai stebėjo ar skaitė. Staiga jis pasilenkė lyg norėdamas pakelti ką nors nuo grindų. Vytautas akimirkai grįžtelėjo atgal, dabar aiškiai pamatė, kaip tariamasis leitenantas, skubėdamas, tarytum bijodamas, kad kas nepamatytų, rinko nuo žemės (grindų) nukritusias mažytes foto nuotraukas, kurios, Vytauto manymu, turėjo iškristi iš to bloknoto.

- Jeigu esu taikiklyje, kaip apie tai pagalvoti, po tokių keistų manevrų Sverdlovske? Kodėl nesulaikė paskutiniuoju momentu kuomet vedė persėsti į kitą vagoną? – spėliojo Vytautas, stebėdamas kiekvieną leitenanto judesį. Bet atsakymo į šį klausimą rasti nepajėgė. Čekistų planas dėl jaunuolio buvo per daug sudėtingas. Nuo jo sprendimo prisėjo atsisakyti ir pasilikti vienintelį išsigelbėjimo būdą – momento aplinkybes. Vytautas suprato tai, kad jie ryžosi pasekti, kur jis ruošiasi išlipti ir sekti dėl ko? Tikėdamiesi gal pamatyti Vytautą su kuo nors susitinkantį ... stotyje ir išlošti pagal posakį: „Vienu šūviu du zuikius“.

- Na, medžiokit, medžiokit! Mano reikalas bėgti, jūsų – gaudyti, – šypsodamasis ir nenuleisdamas akių nuo leitenanto, pynė padrąsinimo mintis. Nepavydėtina padėtis buvo mūsų jaunuoliui. Svarbiausia tai, jog išlipimas iš vagono visiškai užtvertas. Kuomet vagono palydovas buvo atidaręs duris, esančias antrame vagono gale, Vytautas aiškiai matė, jog stabdžių būdelės koridorėlyje taip pat sukinasi baltais kailiniais apsirengusios dvi žmogystos, kurios neabejotinai buvo šito komendantūros patrulio leitenanto „padėjėjai".

- Prasimušti jėga! Nepavyks?! O gal dar čia koridorėlyje taip pat stovi? – klausimas po klausimo slinko Vytauto galvoje. Akimirkomis laikas darėsi brangesnis ir brangesnis. Vytautas žinojo, jog dar kelios minutės ir traukinys sustos ..., kur vagono palydovas paprašys apleisti vagoną. Jis gi gerai pažino Vytautą, nes matė jį ir net porą kartų kalbino, o tie persekiojantieji „šešėliai" atliks savo baisiąją užduotį: ant dar nespėjusio prasidėti gyvenimo, užtrauks juodą tamsią kalėjiminę požemio naktį. „Ne! Kas bebūtų, dar prieš stotį turiu apleisti vagoną, jeigu nenoriu grįžti atgal į 31 kamerą", – vos Vytautas pabaigė šią mintį, vagono tyloje išgirdo duslius traukinių dinksėjimus į bėgių sudūrimus. Gerai įsiklausius, aiškiai buvo galima suprasti juos pasigirstančius rečiau ir rečiau, kas liudijo, jog traukinys mažina greitį. Tuo pačiu kartu, prie durų stovėjęs leitenantas, žvilgterėjo į savo rankinį laikrodėlį ir, metęs dar trumpą žvilgsnį į Vytautą, pasislėpė vagono aptarnautojų kupė tarpduryje.

- Bėk! – stiprus kažkieno nematomo balsas suskambėjo jaunuolio ausyse. Trys vikrūs žingsniai ir girgžtelėjo sušalusios durų užvėros. Prieš Vytauto akis atsiskleidžia tamsi žiemos naktis... ir... mūsų jaunuolis jau stovi ant vagono laiptelio, įdėmiai žiūrėdamas į mirgantį sniegą akimis ieškodamas bent kiek patogesnę nušokimui vietą. Bet jos nesimatė. Traukinys lėkė dar smarkiai. Žemai viskas liejosi į vieną baltą masę, kuri truputį toliau nuo geležinkelio geso juodoje tamsoje. Priekyje matėsi mirgančios elektros lempos, kurios liudijo greit būsiančią stotį ir tarytum šaukė: „Šok! šok! Bus vėlu! Šok!.."

Girgžtelėjo durys, koridoriuje pasigirdo skubūs žingsniai. Mintyse

blykstelėjo naujas išsigelbėjimo būdas. Ir vietoj to, kad šokti į nežinomą nakties tamsą, katės vikrumu tą patį akimirksnį kilo ant slidaus snieguoto ir apšalusio vagono stogo, vėjas degimo veidą.

- Po velniais! – vos girdimai nusikeikė Vytautas, kniupstelėjęs ir vos spėjęs susilaikyti, kad nenukristų.

Dar minutė ir susilenkęs bėgo stogais link paskutinio vagono, mintyse skaičiavo peršokamus tarpvagonius: „vienas, du, trys...“ – nuo vagono ant vagono... – „aštuoni...“, truputį sustojo. Grįžtelėjo į priekį, šaltas vėjas tartum spygliuotu erškėčiu brūkštelėjo veidą ir kurtinančiai sušvilpė garvežys darydamas nedidelį posūkį. Dūmai ir sudegusios anglies dulkės pradėjo graužti akis. Kvėpuoti darėsi sunku. Traukinys pradėjo stoti, Vytautas, davęs dar vieną didžiulį žingsnį, kietai savo krūtine prisispaudė prie vagono stogo tarpe kyšančių ventiliatorių, kurie gerai maskavo jaunojo bėglio siluetą nuo kiekvieno smalsuolio akių, kur atsigulus, jau sekančią minutę stojus traukiniui, pajuto lengvą sukrėtimą. – „Dėkui Dievui, kad nesugalvojau gulti ant ano vagono“, – sušnibždėjo Vytauto lūpos. Jis, truputį pakėlęs galvą, aiškiai matė, jog sekančio vagono stogas buvo bemaž ties ryškiai šviečiančia elektros lempa.

Žemai, pagal pat vagonus girdėjosi girgždąs sniegas. Trankios kalbos, juokas. Viskas, kas galima girdėti geležinkelio perone prie išleidžiamojo sąstato. Bet viskas truko neilgai. Praėjus ne daugiau kaip kelioms minutėms, prie stoties durų suskambėjo plaktuku mušamas bėgės gabalas, jam atsiliepė garvežys ir truputį sukrėsdamas savo vagonus, timptelėjo į priekį. Namai, telefono stulpai su elektros lempomis, viskas, ką buvo galima įžiūrėti nakties tamsoje, pradėjo slinkti, tarytum bėgdami, čiuoždami, kas sekundę smarkiau, smarkiau, su visu snieguotu žemės paviršiumi, plaukė priešinga kryptimi. Įsižiūrėjus atrodė, tarytum viskas sukosi į pusratį abiejuose geležinkelio pusėse. Vytautas pradėjo jausti šaltį. Dar pagulėjęs ir įsiklausęs į vagono dundesį, atsargiai, kad nenuslystų, prisėlino prie vagonų tarpo. Vėl kaip ir užlipo – jis pereinamuoju koridorėliu, apčiuopdamas tai vieną, tai kitą išsikišimą, už kurio galima laikytis, arba pastatyti koją, nusileido žemyn.

Čia pasijuto geriau. Ir vėjas nedegino skruostų, dūmai negraužė

akių, netroškino, bet naktį prastovėti tokioje vietoje buvo neįmanoma. Nors savo vaikystėje jau buvo patyręs panašių „malonumų“, bet jeigu kas būtų sakęs, kad su tokiu apdaru, koks liko bėgliui nuo Sverdlovsko, tokiame šaltyje galima išbūti ilgai tokioje padėtyje, vargu ar Vytautas būtų patikėjęs. O vistik tai teko asmeniškai patirti ir įsitikino, jog tai yra galima. Galima! Kelyje iš belaisvės į laisvę – galima!..

Kaskart šaltis tarytum vis darėsi stipresnis. Nudėvėtas, sutrintas vatinukas, atrodė lyg visai nesaugojo nuvargusio kūno. Vytautas pasitraukė į patį kamputį užleidžiamajame koridorėlyje, bet šaltis skverbėsi ir ten. Vytautas atsitūpė. Paslėpė šąlančias rankas užantin prie kūno, lyg pasidarė šilčiau. Kiek galėdamas daugiau įtraukė galvą trumpon vatinuko apykaklėn ir tokį ilgą laiką išbuvęs be poilsio, jaunasis bėglys, net nepajuto kaip pasinėrė giliame ir ramiame miege...

Išvargintas kūnas nejautė šalčio, tiek laiko įtemptas galvojimas, nervai, budrumas, atsitiktinai atsiradus keletai ramių minučių – nebejautė pavojaus.

Kuomet Vytautas pabudo, jau aušo rytas. Pasijutęs galutinai sušalęs, visrakčiu atidarė vagono duris ir niekieno nepastebėtas, užsiėmė patogią vietą viršutiniame vagono gulte. Ten niekieno netrukdomas, ir galima sakyti nenulipdamas – tęsė savo kelionę ligi pat Maskvos, link Lietuvos! Svarstė kaip sugrįžęs pareis, kaip užsiregistruoti, kaip pasisakyti, jog sauvališkai apleido Taišetą? Kaip jis turės įvardyti, jog visa tai atliko ne blogos valios sumetimais? Jog faktinai Vytautas šį „žygį“ padarė tik todėl, jog jam per daug bauginančiai paskutiniu metu pasirodė Isakovas. Juk Vytas dar galėjo laukti bent pavasario. Bet ar galėjo? Ne! Tų Isakovų buvo daug. Jie būtų įveikę tą mažą žmogiuką. Jie būtų supratę, kad tas žmogiukas bėgs ir nebus jiems paklusnus. O tuomet būtų buvę per vėlu! Patarėjų nebuvo, jis elgėsi pagal sąžinės balsą. O pastaroji liepė bėgti. Tik bėgti! Nors ir nušaus, bet mirs laisvėje ir Tėvynėje Lietuvoje.

- Dėmesio! – 29 sausio, maždaug 10 val. ryto, garsiai pranešė keleivių žiniai vagono palydovas praeidamas per sausakimšai pilną vagoną – už pusvalandžio traukinys sustos Jaroslavlio stotyje - Maskvoje! Pasiruoškite išlipimui!

Nematomąja ranka pastūmėti, sujudėjo keleiviai. Kiekvienas pradėjo apžiūrinėti savo lagaminus, vesti prie tvarkos savo susiglamžiusį apdarą, tvarkyti šukuosenas.

Vytautui nebuvo ko ruoštis. Jo daiktai visi buvo ant jo paties. Žinoma, jis taip pat truputį sujudo. Pradėjo vis dažniau žvilgčioti į langą, už kurio matėsi pravažiuojamas Maskvos priemiestis, širdis suplakė, rodos, stipriau. Prisiminė kas buvo šešis mėnesius atgal ir mintimis siuntė sveikinimus į artėjančią didžiosios TSRS sostinę. Stengdamasis pašalinti siaubingą mintį, jog Jaroslavlio perone gali kartais saugumo agentai nutraukti šią bemaž baigiamąją kelionę, kuri visam gyvenimui jau paliko amžiną, didžiulį, baisų atminimo ženklą: „Pabėgimas iš Sibiro“ su dar labiau akį patraukiančiu užrašu: „8000 kilometrų“.

- Molodoj čelovek! – nelauktai išgirdo žodžius, kurie, atrodo, skirti jam ir žvilgtelėjęs, kur jie pasigirdo, įsitikino neapsirikęs. Tai kalbėjo ponas aviacijos seržantas. – Pas jus daug daiktų?

- Ne! – nesuprasdamas kokiam tikslui buvo duotas šis klausimas, drąsiai atsakė Vytautas.

- Gal mums padėsite iš vagono išnešti į stotį lagaminus?

- Visuomet! – galutinai supratęs, jog tai ne saugumiečių manevras ir turėdamas progą šiek tiek pakeisti savo išorės išvaizdą, panašią į tvarkingą keleivį, kai kas jį matys einantį per stotį su lagaminais, atsakęs net nusišypsojo.

- Tau, štai, du... gal nebus per daug sunkūs?

- Nieko, kaip nors. Juk netoli?! – Vytautas atsakęs į paskutinį klausimą, nulipo nuo gulto, apsiavė veltinius ir dar kažką sušnekęs su seržantu, apžvelgė greta savęs sėdinčius keleivius.

Bemaž vien lakūnai! Vieni laipsniais jaunesni, kiti karininkai, keletas eilinių aviacijos kareivių ir vienas net papulkininkis. Kuomet jie sulipo į vagoną, Vytautas nepastebėjo, tikriausiai kurioje nors stotyje, kuomet Vytautas miegojo. Bet jaunuolis nesuko sau galvos dėl šio beprasmio, nereikalingo klausimo, iš kur jie atsirado šiame vagone. Svarbiausia – jie nebuvo pavojingi. O jeigu ne tie lakūnai, ir išlipimas iš vagono būtų per daug ryškus, krintantis daug kam į akis ir verčiantis pagalvoti, kas

čia per keleivis, aptrintas vatinukas, traukinys – iš tolimo krašto, o pas jį nei lagamino, nei kokio maisto, apart kariškos planšetės. Dabar jis išlips peronan kaip turi išlipti ramus, tvarkingas keleivis. Jo rankose du didžiuliai lagaminai liudys esantį ne paskubomis kur nors įšokusį į šį tolimo maršruto ekspresą, bet einantį greta kareivių!.. Sudarys vaizdą, kuris neturėtų atkreipti saugumiečių dėmesio. O ypač tiems, kurie gal jau laukia išpilančio bėglio, apsirengusio baltais kailiniais ir t.t. kaip atrodė apleisdamas Taišetą.

Svarstant susidariusią padėtį, traukinys pamažu pradėjo stoti. Už lango mirktelėjo stovintys ir pravažiuojantys priešinga kryptimi įvairių spalvų vagonai pagal pat langą, tai nuošaliau, staiga, rodos, lyg iš po žemių iškilo ir vėl dingo didžiuliai pastatai, lengvai stuktelėjo vienas į kitą sustoję vagonai... Dar keletą sekundžių tylu, ramu... Žiūrint į langą – įpratę akys matyti kiekvieną vaizdą traukiniui važiuojant, slenkantį atgal, - dar porą akimirksnių atrodė, viskas kas tik matėsi už lango lėkė, sukosi lyg norėdami pasislėpti, bet kažkokios nematomos jėgos sulaikyti staiga sustojo. Keleiviai, tarytum po komanda – griebėsi už savo daiktų ir vienas paskui kitą pradėjo slinkti durų link, nuo ko, žinoma, neatsiliko ir Vytautas. Jis ėjo apsuptas bent aštuonių, jei ne daugiau aviacijos uniforma apsirengusių vyrų tarpe. Savyje įsivaizdavo, kaip gali jis atrodyti. Kiek galima daugiau stengėsi paslėpti atsirandančias nerimo bei susijaudinimo žymes, netikėtai atsirandančias, kai mintys užklysta ant susiformavusio Vytauto kelionės pavadinimo „Pabėgimas“, kai mintimis grįžta į Tolimąjį Sibirą, į šiurpų jo vaizdą žiemos metu, ar dar daugiau šiurpulių sukeliantį šešių mėnesių pragyventą laikotarpį.

Taip Vytautas apleido vagoną ir ant žemės padėjęs abu sunkius lagaminus netoli vagono laiptelių, kartu su anksčiau išlipusiais aviatoriais, sustojo laukti išlipančių jų draugų, kas, žinoma, mūsų jaunuolį kankino daugiau, nei jį tuo laiku būtų badę adatomis ar deginę padus. Ant sužeisto ir visą paslaptį atskleidžiančio savo veido, kiek galima daugiau užtraukęs kepurės ausinę, net „geležį veriančiu“ savo žvilgsniu perbėgo aplink besisukančius žmones. Nepastebėjęs nieko įtartino, tarytum pasijuto ramiau, bet staiga, netikėtai Vytauto akys net mirktelėjo. Maždaug

20-30 metrų nuotolyje, jis išvydo stovinčius abu tuos pačius tipus, su kuriais teko susitikti Sverdlovske prie bilietų kasos.

- Ne, tai ne jie?! – keletą sekundžių svyravo abejojimo mintis.

Tuo pačiu kartu vienas iš jų lyg išvydęs Vytautą, lėtu žingsniu, pasuko jo link. Vytautas apmetė akimis aplink esančią padėtį, bėgti buvo neįmanoma. Visame perone kas keletas žingsnių sukinosi geležinkelio milicijos pareigūnai ir kiti jiems panašūs asmenys.

- Ką daryti? – vienintelis ir baisus klausimas sukaustė smegenis. Išeitis buvo tik viena: kiek galima išlošti daugiau laiko, kol galutinai jo veidą atpažins seklys, o per tą laiką – pasistengti pasislėpti žmonių masėje. Taip besvarstant susidariusią pavojingą padėtį, Vytautas pamatė, jog į jį artinasi ne vienas, bet jie abu. Priėję penketą metrų nuo jo sustojo, akylai įsmeigę savo žvilgsnius į mūsų jaunuolį, kurio išvaizdos pilnai įsižiūrėti jie negalėjo per būrelį aviacijos kareivių, apsupusių Vytautą.

- Aha, reiškia dar ne galutinai mane pažino. Arba laukia momento, kad būčiau kur nuošaliau žmonių, kad suėmimo laiku, nesukelti pašalinių nusistebėjimo. – švystelėjo Vytautui mintis. Net pats nepajuto, kaip, paėmęs abu lagaminus, drąsiai, it seniems bičiuliams, prabilo į lakūnus:

- Eime, vyrukai, man šalta! – žengė žingsnį į priekį. Jį pasekė lagaminų savininkai. Apsuptas bent dešimties jaunų kariškių, Vytautas įėjo į stotį.

Vytautas suprato, jog šis manevras gana keistas pasirodė jo naujiems draugams lakūnams. Žengus pirmuosius žingsnius, kuomet jie išgirdo taip laisvai išreikštus Vytauto žodžius, jie net nesusigriebė ką atsakyti, o tik klausiamu žvilgsniu permetę vienas kitą, instinktyviai pasekė pajudėjusį jiems visai nepažįstamą jaunuolį, nešantį jų lagaminus.

Sekliams taip pat šis manevras pasirodė painus ir nelauktas. Jų galvosenose, tikriausiai pirmoje vietoje kilo klausimas, ar tik nebus apsirikę jį palaikydami savo sekamuoju. Juk jie gerai žinojo, kad Vytautas neturi nei lagaminų, važiuoja be kompanijos, o be to – šis su vatinuku.

Vytautas atsargiu žvilgsniu mikliai grįžtelėjęs, užčiuopė jų nustebusius veidus. Jis juos matė pasilikusius perone, prie vagono durų. Įeidamas

į stotį, tarpduryje dar kartą dirstelėjo – jie abu stovėjo ankstyvesnėje vietoje. Vytauto veidu perbėgo vos pastebimas šypsnys ir, dar paspartinęs žingsnį, pasuko į didžiulę laukiamąją salę.

- Atsiprašau! – sustojęs prie stiklinių salės durų, Vytautas prabilo į kariškius jį lydėjusius. – Kur čia arčiausias nusileidimas į „Metro“ stotį?

- Štai! – vos baigus klausimą vienas iš lagaminų savininkų ištiesė ranką rodydamas į kairę, kur Vytautas išvydo automatiškai slenkančias laiptelių juostas, ant kurių lygiai taip, kaip prieš šešis mėnesius, taip ir dabar, nesustabdoma lavina plaukė masė įvairiausios išvaizdos žmonių.

Vieni kėlėsi į viršų, kiti leidosi į apačią. Mūsų jaunuolis it pabudo iš gilaus miego. Jis išgirdo kurtinantį radio ruporų traškėjimą, žingsnių ir kalbų ūžesį, kas viskas jungėsi į vieną ir darėsi net galvą svaiginantis kurčias, nykus skandalas. Dar sekundė, dar kita. Prieš akis šmėstelėjo rugpjūčio mėn. matyti vaizdai ir visas Maskvos judėjimo chaosas. Šmėstelėjo mintis – štai jau greit vėl būsiu gimtajame mieste. Greta jos, it juodžiausias šešėlis praplaukė du bauginančiai niūrūs seklių šešėliai ir Vytautas, netaręs nė žodžio, pastatė abu lagaminus ir vikriais žingsniais atsidūrė jau sekančią minutę „Metro“ nusileidimo ir pakilimo angoje ant tyliai į apačią slenkančių rudų laiptelių pakopos.

- Ne, jūs dabar manęs nepaimsite! Žūt būt motiną ir gimtąjį kraštą aš dar turiu išvysti!.. – tarytum su kuo ginčydamasis mintyse, švaistėsi save drąsinančiomis frazėmis.

Nusileidęs į apačią, bilietų kasoje nusipirko biletėlį ir po minutės, ne daugiau, laisvai atsiduso sėsdamasis šiltame „Metro“ vagone į minkštą sėdynę. Iš lėto sujudėjo vagonas. Pro langus praslinko viena didžiulė marmuru ir įvairiomis graviūromis išpuošta požemio salės kolona, antra, trečia... grįžtelėjo galvą dar kartą atgal į užnugaryje esantį langą ir pajuto keistą jausmą krūtinėje, bet tuoj pat jis praėjo it nebuvęs. Tai, kas sukėlė šį keistą jausmą, mūsų jaunuolio krūtinėje, tai buvo abiejų saugumiečių įniršę veidai. Jie, matyt, mūsų jaunuoliui dingus iš jų akių perone, susigaudė, kad gal kartais ir tas, kurio jie ieško. Šoko vytis, ir štai, nusileido į apačią keliom sekundėm jau pavėlavę. „Metro“ vagonai jų grobį iš lėto, lyg vaiduoklio sparnais pridengę, nunešė į tamsius

Maskvos požemius, kuriuose tiek daug stočių, jog jiems abiems nebuvo galimybės nuspręsti, kurioje jų grobis ištrūkęs išlips, o, be to, į kurią pusę išlipęs pasuks.

Taip kurį laiką šypsodamasis galvojo Vytautas, bet greitai teko šią savo linksmą mintį truputį apriboti.

- Po perkūnais, tai būtų kvaila! Aš reiškia esu kvailesnis, nei jie, jeigu tikiu į tai, jog jie nebežinos kur ieškoti. O Baltarusijos stotis?!

Čia mūsų jaunuoliui vėl pasirodė didžiulės kliūtys. Ir juo daugiau jas ėmė mintimis analizuoti, kad būtų galima apeiti ar pašalinti, tuo daugiau jos darėsi neįveikiamos. Visam šitam išvadą buvo galima rasti tik tokią: Maskvą apleisti pėsčiom!

- Ne, ne, gal kaip nors pavyks traukiniu...

Taip pavažiavęs keletą „Metro"požemio stočių, Vytautas persėdo į kita kryptimi einantį vagoną ir po pusvalandžio jau buvo Baltarusijos stotyje. Prie traukinių eismo tvarkaraščio sužinojo, jog link Vilniaus galima išvažiuoti 20.30 ir 23.00 Maskva-Kaliningradas. Laiko buvo tiek daug, jog galvojant kur jį praleisti darėsi nejauku, o ypač matant kiekviename žingsnyje rūsčius, nieko gero nežadančius įvairių pareigūnų veidus. O prie viso to dar prisidėjo alkio jausmas skilvyje, nukreipdamas dalį minčių į tuščią kišenę. Radęs truputį nuošalesnę vietą didžiulio keturių aukštų mūrinio namo užuovėjoje, pertikrino savo kišenėse esantį kapitalą, kuris pasirodė 15 rb., ir, kad nestovėti vietoje bei nesisukinti stoties rajone smalsių geležinkelio milicininkų akivaizdoje, Vytautas lėtu žingsniu pasuko siaura gatve. Kur jis ėjo, nežinojo. Šiom minutėm jam buvo svarbu, kad nestovėtų vietoje, kas gali atkreipti kiekvieno dėmesį ir ryškinti jį esantį ne vietiniu.

Praėjęs keletą miesto kvartalų, įdomaudamasis Maskvos vaizdu ir be perstojo rišdamas mintimis susidariusios padėties klausimą, nusprendė kokioje maisto parduotuvėje nusipirkti duonos, užvalgyti ir Maskvą apleisti pėsčiam. Taip apsisprendęs Vytautas pagreitino savo žingsnį, kad iki sutemstant galėtų pasiekti pirmą stotį, kur įsėdimas į traukinį savaime bus daug lengvesnis, nei tokiame didžiuliame įvairių tvarkos pareigūnų sambrūzdyje...

21.30 min. rodė didžiulės salė kampe stovinčio laikrodžio rodyklės. Netoli laikrodžio prieš savo veidą, plačiai išskleidęs „Pravdos" didžiulius lapus, ne tiek skaitydamas juose esančias žinias, kiek karts nuo karto atidžiai slaptu žvilgsniu apmesdamas įvairiose pozose stovinčius, sėdinčius bei praeinančius keleivius – sėdėjo Vytautas. Gal perskaičiusiam šias eilutes kils klausimas kokioje stotyje? Ir laukiančios atsakymo mintys įsivaizduos ją esančią kur nors atokiai nuo Maskvos. Ne! Jis sėdėjo toje pačioje Baltarusijos stotyje Maskvoje. Mūsų jaunuoliui savo planą teko pakeisti. Ir vietoje to, kad pėsčiam apleisti Maskvą, eiti ligi sekančios stoties, jis ryžosi rizikuodamas išbandyti laimę – apleisti Maskvą be „žygio pėsčiom". Bet ši nauja kombinacija pasirodė ne per daug sėkminga. Keleivinis sąstatas „Maskva-Vilnius" išvyko, ir Vytautas įsėsti į jį neatrado galimybių. Dabar jis nekantraudamas sekė tingiai besisukančias laikrodžio rodykles ir lauke, kuomet perone pradės įsodinimą į „Maskva-Kaliningradas" traukinį. Kad per daug nekristų į praeivių akis, jo įtartinas veidas, vaizduodamas ramų keleivį, jis „skaitė" laikraštį.

- Kur tu buvai, Petras ieškojo visą pusvalandį? – greta Vytauto pasigirdo ryškūs lietuvių kalbos žodžiai.

- Daviau ekstra-telegramą, kad parvažiuoju...

- Ką, pašto skyriuje buvai?..

Vytautas sulaikė alsavimą.Tarytum išgąsdintas zuikis, krūtinėje suspurdėjo širdis.

- Lietuviai! – mintyse švystelėjo įsitikinimas, bet kažkas tai jį šalino ir lyg tyčia šmėkščiojo, - Ne, apsirikai, apsirikai!

Dar prabėgo minutė laiko, gal daugiau, Vytautas be abejojimo įsitikino, jog čia, visai netoli jo, tarp savęs kalbėjosi ne du, bet gerokas būrelis lietuvių. Iš lėto jis nuleido lig šiol laikęs išskleistą laikraštį, priešais save išvydo aštuonis įvairaus amžiaus vyrus. Visi jie buvo apsirengę civiliai, greta stovėjo taip pat aštuoni didžiuliai geros kokybės lagaminai...

„Po velniais, įdomu, kas jie tokie?" – pajutęs norą užkalbinti, Vytautas pradėjo spręsti iš jų išvaizdos, stengtis kiek galima daugiau sugauti jų pokalbio žodžių. Bet praėjus keliom minutėm, teko nuo to atsisaky-

ti. Jų visas pokalbis buvo vedamas tiek paprastas, jog iš jo jokiu būdu šiuo trumpu laikotarpiu jų esmės nustatyti nebuvo galima. Vienintelis požymis buvo galimas pastebėti, kuris leido suprasti esančius kažkokiais tai tarnautojais, pokalbyje pravažiuojantis vienas kitas tarptautinis žodis ir kalbos taisyklingumas taip pat liudijo esančius prasilavinusius ir jei neapsirinkant vidurio Lietuvos iš suvalkiečių, lietuvius. Tik nežinia, kokios spalvos dūšiose?

- Na ir nuvargau per tas dienas...

- Ką kalbėti tuomet man? Tu iš namų, o aš... vos sugrįžau iš Leningrado ir tą pačią dieną į šitą komandiruotę...

- Tai tu direktoriaus ir algą gauni, o aš tik meisterio...

- Cha, cha, cha, - pratarė sausas juokas.

Daugiau ir daugiau Vytautas jautė savyje kažkokios paslaptingos jėgos it stumiamas užmegzti pažintį. Užbaigęs klausyti paskutinius jų žodžius, Vytautas aiškiai suprato juos esančius nepavojingus, lėtai sulankstęs laikraštį, prabilo:

- Atleiskite, truputį sutrukdysiu jus, skatinamas smalsumo. Kaip malonu ir įdomu, būnant toli nuo Tėvynės, susitikti savo tautietį...

- Čto vy skazali? Ką jūs sakėte? – ligi šiol laisvai kalbėjęs lietuviškai, vienas iš kalbėjusiųjų gana rūsčiai prabilo į Vytautą.

- Nejaugi tai buvo haliucinacija?! – net gerokai nustebdamas mintyse pastatė sau klausimą ir negalėdamas paslėpti nustebimo žymių savo žvilgsnyje ir veide, keletą akimirksnių stovėjo žiūrėdamas į nutilusius, taip pat nustebusius piliečius.

- Vy sprašyvali čto-to? – vėl prabilo vienas kiek senesnio amžiaus ir pats matyt jausdamasis nepatogiai, kažko pradėjo lyg ieškoti savo kišenėse.

- Klausiau, bet mane per daug nustebinote, ir nebesuprantu, ar tai mano apsirikimas, kad aš girdėjęs jus kalbant lietuviškai, ar jūsų apsirikta, tai yra nenugirsta, jog aš į jus kreipiausi lietuvių kalba?!.

- Jūs lie-tu-vis?! Kaip tai?..

- Čia mūsų apsirikimas, jaunuoli, mes išgirdome aiškiai, jog klausėte lietuviškai, bet supraskite,.. toks netikėtas dalykas!.. Maskva,.. jaunas...

berniukas... pagalvojome, jog kaip įsigilinę į savo pokalbį gimtąja kalba, taip... pasiro... ir... ir... – greitai, it žirnius berdamas pradėjo aiškinti vienas, gal pats jauniausias visos kompanijos narys. Jį tuoj nutraukė sekantis.

- Įsivaizduokite, kaip įdomu! Mes kiek važinėjome, jau trečia savaitė, ir niekur nebuvome sutikę tautiečių, štai kaip netikėtai!.. A... jūs į Lietuvą ar kur kitur?

- Grįžtu namo... – tai pasakęs Vytautas susigriebė, ar ne per daug bus aiškinti savo maršrutą? Tautiečiai, tai tautiečiai, bet ko gero...

- Iš toli? Toli buvote? – tas pats vis tęsė savo smalsumą ir paskutinieji žodžiai jau visiškai Vytautui pasidarė nebemalonūs. Jie reikalavo atsakymo, kurį davęs galėjai tuo pačiu nutraukti tokią įdomią, sunkią, ilgą ir jau laimingai besibaigiančią kelionę, ją pakeičiant drėgna cemento vienute.

Bet meluoti Vytautas taip pat jautė, kad nepatogu. Slėpti? Nuo ko? Nuo savo tautiečių?!..

„Ne, ne! Neslėpsiu! Pasisakysiu viską, kas spaudžia krūtinę!“ – švystelėjo mintis. Nuvargę Vytauto akys sublizgėjo, mesdamos aštrų žvilgsnį į kiekvieną šalia stovėjusiojo veidą. – Taip, mieli tautiečiai! Važiuoju aš iš toli! Jau daugiau nei pusė metų kaip iš Lietuvos...

- O! Tai iš kur? Dirbote kur? Mokėtės?

Vienu kartu pasigirdo keletas klausimų. Kurie lig šiol stovėjo laikydamiesi mandagumo taisyklių kiek atokiau, po paskutinių Vytauto žodžių, visu kūnu pasidavė į priekį net pastūmėdami savo bičiulius į mažytį apie Vytautą susidariusį ratelį.

- Iš „plačiosios!“ – kiek pakeldamas balso toną ištarė Vytautas, tikėdamas jog šia alegorine prasme ištartą žodį, supras visi ir tuoj jis galės net iš jų veidų maždaug nustatyti, ko galima tikėtis iš šių naujų pažįstamų. Bet ką tik ištartas Vytauto žodis, matyt, šiems žmonėms buvo nesuprantamas lygiai kaip milijonieriui alkio jausmas.

- Kaip tai iš „plačiosios?..“ – lig šiol tylėjęs ir gana gerokai nustebęs užklausė vienas aukštas, tamsaus veido, odiniu paltu ir skrybėle pasipuošęs vyriškis.

- Iš Sibiro! – protylom pabaigė Vytautas ir atsargumo dėlei žengė žingsnį į šalį, kad, įvykus netikėtumui, galėtų, pasinaudoti durimis ir už jų glūdinčia virš miesto žiemos nakties tamsa.

- Iš Sibiro?! O kaip ten patekai?.. Trėmime, lageryje? Ką bėgi?..

- Koks tavo reikalas?! Paklausk žmogaus, gal valgyti nori, bet ne tardytoją vaidink!.. – rūsčiai nutraukė pirmojo smalsuolio žodžius tas pats, kuris pirmas buvo prabilęs į Vytautą „čto vy skazali?“. Lig šiol, jo buvęs ramus veidas nušvito pykčio ir griežtumo bruožais, kuriuos aiškiai buvo galima suprasti.

– Dovanok, berniuk! Čia mūsų kompanijoje stačiokų yra. Ypač tas jų būdas pasireiškia prie nustebimo... Netikėtas susitikimas...

- Tu nestačiokiškas?.. Kas čia blogo, jei aš paklausiau?.. Nebūčiau klausęs, nebūtume žinoję, o gal tikrai berniukui reikia kuo nors padėti?..

Vytautas tylėjo. Visų dešimties vyrų veiduose pasirodė keistas susirūpinimas. Vienų žvilgsniuose Vytautas išskaitė slystančią užuojautą ir pagarba; kitų – pasibaisėjimą ir dar kažką nesuprantamą. Keletą minučių Vytautas stovėjo lyg būtų jų užmirštas. Protylomis užvirė ginčas ir įvairūs pasiūlymai, kaip ir kuo padėti savo tautiečiui esančiam jų nuožiūra nepavydėtinoje padėtyje. „Išsišokėlis“ smalsuolis, taip pat neatsiliko nuo kitų ir matydamas, jog nė vienas nenustato kuo būtų galima suteikti Vytautui paramą, pasisukęs į Vytautą klausiamai prabilo:

- Matai, berniuk, mes taip pat ne per daug ką turime. Jau trys savaitės kaip iš namų...

- Nuoširdžiai dėkoju! Žinoma, prašyti man tur būt būtų stigę drąsos, bet jeigu matau jūs pasiruošę man suteikti paramą, tai turiu paaiškinti kai ką, nes jūs klausiate gal aš nevalgęs... Šiame reikale skųstis neturiu teisės! Dar kišenėje turiu apie 10 rublių ir prieš gerą pusvalandį „sutvarkiau“ apie kilogramą duonos...

Vytautas pasakojo iš lėto. Jie tylėjo.

- ... svarbiausia jog greit bus para laiko kaip Maskvoje ir negaliu išvažiuoti... neturiu... tai yra neužtenka ant bilieto...

- Gerai! Reiškia tau svarbiausias dalykas yra pasiekti Lietuvą?! Kur

važiuoji? – iš kišenės traukdamas storą, juodos odos piniginę, tęsė tas pats smalsuolis. – Mes tuoj sudėsime tau ant bilieto, nupirksime jį ir galėsi...

- Atsiprašau, jūs nepirkite iki pat Lietuvos, tai daug kainuos. Man užteks jeigu tik nors keletai stočių nuo Maskvos. Man svarbiausia tai įlipti į vagoną. Čia toks geležinkelio milicijos judėjimas, jog tiesiog neįmanoma be bilieto...

- Ne! Ne! Mes tavęs taip nepaliksime! Tai mums didžiausia gėda, rasti savo tautos berniuką tokioje būklėje, o be to taip toli nuo Tėvy... – tuoj pat jis pataisė savo žodį, vietoj nebaigto „Tėvynės“ – nuo namų. Ne! Nupirksim bil...

- Vyrai! – į įsikarščiavusių pokalbį įsikišo lig šiol daugiausiai tylėjęs, jau pagyvenusios išvaizdos. – Jeigu jis taip sako, reiškia jis savo padėtį žino... Be to, patys galite suprasti, jeigu jis pravažiavo tiek tūkstančių kilometrų, reiškia jis šiame reikale patyrimo turi ne mažiau nei mes gamyboje cukraus... Aš patarčiau taip: surinkime tą sumą, kuri reikalinga bilietui ligi Vilniaus ar ligi Kauno, ir duokim jam. Kaip jam bus geriau, taip jis ir pasielgs su tais pinigais. Ne paslaptis. Matome ir suprantame kokioje padėtyje jaunuolis. Mes, norėdami gero daug, padarysime visiškai nieko. Jeigu taip, kaip jūs sakote nupirkti bilietą ligi vietos. O gal jam kelyje reikės išlipti, apleisti traukinį. Tai ir visas bilietas nueis niekais...

- Teisingai! – pritarė keli balsai ir tuoj pat pasigirdo kiti žodžiai, - Na, dėkite, ko laukiat! Kas kiek, o aš štai 25,... pas jus dr. direktoriau, piniginė dar stora a, cha, cha, cha – metęs draugiška komplimentą, kažkuris tai nusikvatojo.

Vytautas girdėjo kiekvieną savo naujų bičiulių tariamą žodį. Bet lyg tai gėdos, lyg koks kitas jausmas neleido daugiau užmezginėti pokalbio, bei stebėti kaip dėl jo, it kokiam elgetai rinko šis nedidelis būrelis tautiečių, kaip išmaldą. Prieš keletą minučių daug minčių blaškėsi jo galvoje. Viena kitą vydamos ir vėl pasitraukdamos, svarstant, kaip apleisti Maskvą. Dabar jos visos bemaž jau buvo pašalintos. Vytautas jautėsi tik it stovėtų kokio nors nepažįstamo piliečio tarpduryje, ištiesęs ranką ir

vis kartodamas „susimilkite“... Taip, kaip buvo tekę matyti daugelį tokių vaizdų dar visai nesenoje praeityje.

„Gėda! Gėda! Ne! Kokia čia gėda?!“

„Gėda! Gėda! Ne! Kokia čia gėda?! Juk esu priverstas likimo! Juk nevagiu!“ – lyg su kuo kitu Vytautas mintyse šnekėjosi pats su savimi, vis stengėsi pasiteisindamas sau, pašalinti nuo skruostų ryškų raudinį.

Netrukus pinigų rinkliava buvo užbaigta.

- Štai! – tas pats, kuris padavė mintį, jog geriausia surinktus pinigus asmeniškai atiduoti Vytautui, o jis galės su jais pasielgti taip, kaip jo manymu bus tinkamiau, dabar ištiesė link Vytauto pluoštą įvairiaspalvių banknotų – Čia yra 150 rublių, kurių užteks, kaip tik ant bilieto ir gal dar kiek maistui...

- Dėkui, bet jūs per daug save... – buvo bepradedąs Vytautas.

- Nieko, nieko... tai yra nedaug... Mes privalome daugiau tau duoti, bet... atleisk, mes taip pat šiandien kelionėje. Seniai iš namų ir viskas išsibaigė... Tai, ką skyrėme čia, galima sakyti – mūsų paskutiniai...

Vytautas, paėmęs pinigus, pasijuto it po kojomis būta prasivėrusi žemė. Rodos grimzta, grimzta... viskas prieš akis tapo milžiniško dydžio, o jis – nykštukas. Kalbėjusiojo žodžiai skambėjo taip dusliai, tarytum kas būtų kalbėjęs iš po žemių ar iš už sienos, rodos sunku buvo suprasti jų reikšmę. Tik po kurio laiko, šiuos duslius kalbos garsus nutraukė ryškūs žodžiai. Vytautas vėl pasijuto normaliai.

- ...Kuomet pasieksi Vilnių, jeigu jausiesi, kad Lietuvoje tau bus reikalinga kokia nors pagalba, tuoj pat, stotyje, ieškok mūsų. Mes kurį laiką dar pabūsime stotyje, o jei nerastum, ateik pas mane tiesiog į namus. – tai pasakęs, vikriai savo pirštais išsitraukė užrašų knygutę ir, sukdamas automatinį pieštuką, tęsė toliau – aš duodu adresą. Vagoną, jeigu patektumėm į vieną... žinoma neužsigauk, kad aš pasakysiu, na pats supranti, bet būtų geriau, jeigu laikytumeis nuošaliau... suprantate...

- Dėkoju!.. – Vytautas nutraukė jo žodžius. Dar kažką tai norėjo pasakyti, bet viską užbaigė trumpu – Atleiskite, sudiev! – ir, lėtai apsisukęs, apleido laukiamąją geležinkelio stoties salę.

Eidamas lauk, dar užmetęs žvilgsnį į laikrodį, kuris jau rodė 22.25 min.

ir paspartinęs žingsnį, pasuko link bilietų kasų. Čia teko truputį nusiminti. Nors prie kasų langelių dar sukiojosi nemažai žmonių, bet į traukinį „Maskva-Kaliningradas“ bilietai jau buvo išparduoti.

„Ką daryti? Kaip patekti į traukinį?..“ – iš lėto eidamas į peroną vedančiu koridorium, gana rimtai susirūpinęs, galvojo Vytautas. – „Na, bandysiu!“ – save drąsindamas, griežtai užsibrėžė išbandyti dar vieną kartą savo „laimę“.

Netrukus Vytautas net stebėjosi savo sėkme. Kaip tai pavyko, jis negalėjo suprasti, nors įėjimas į peroną, buvo atidžiai prižiūrimas.

Keleiviai, geležinkeliečiai, geležinkelio milicija, bagažų išnešiotojai, bėgiojo šalia vagonų. Vytautas, suradęs truputį tamsesnį nuošalį, atsirėmęs į kiosko būdelės sieną, atidžiai stebėjo judėjimą. Čia pat akys užklydo į antraštę: „Maskva-Kaliningradas“. Paskutinis žodis tą pačią akimirką atskleidė praeities prisiminimus. Iš nakties tamsos it vaiduokliai išniro didžiuliai Kaliningrado miesto rūstūs griuvėsiai. Rodos net pajuto liepos mėnesio negailestingai kepinančius saulė spindulius, dulkėtų ir plytomis užverstų gatvių tvanką, draugų juoką, jų žvilgsnius. Nakties tamsa vėl viską prarijo. Ir vėl prieš save išvydo tą patį pilką skarda dengtus ir lig palangių žalia spalva dažytus keleivinius vagonus. Atidžiai besidairantį vagono palydovą ir tartum katile verdančio vandens kunkuliavimą – judančius žmones.

Mintys slinko atrodo iš lėto, bet laikas bėgo greitai. Sunkiai alsuodamas, atsidūsėdamas it jausdamas savo tolimą ir sunkią kelionę, iš nakties tamsos išniro juodas keleivinis „SU“ serijos garvežys. Į iešmininkų bei sukabinėtojo signalą atsiliepė lyg aptingęs savo storu balsu, stuktelėjo buferiais į, tiksliau pasakius, snaudžiantį vagono sąstatą ir it nerimaudamas, lygiai, vienodai, karts nuo karto pradėjo savo „piš! piš! piš!..“

- Bam... m... m! – nustelbdamas bemaž visus kitus garsus, suskambėjo pirmas signalas.

Dar pastovėjęs maždaug apie pusę minutės, Vytautas lėtu žingsniu žengė į tamsą priešais garvežį. Čia jis tikėjosi galėsiąs geriau paslėpti savo išvaizdą nuo tos didžiulės minios akių, kurios tarpe tikriausiai buvo ir tie du „bičiuliai“, kurie pasitiko „Jaroslavlio“ perone. Be to, tamsoje bus

galima lengviau, net gal niekieno nepastebėtam, užsikabinti ant vagono laiptelių. Bet praėjęs maždaug keliasdešimt metrų, turėjo savo sumanymą keisti. Priežastis viso to, du geležinkelio milicininkai, kurie, matyt, jau žinojo „zuikių" metodus ir už tai, prieš pasijudinant traukiniui iš vietos, užėmė savo pozicijas. Vytautas pasisukiojo dar maždaug pusė minutės. Suskambėjo antras traukinio išleidimo signalas. Klaikiai, ausis veriančiu balsu jam atsiliepė lig šiol pukšnojęs garvežys, sugirgždėjo sušalę bėgiai, vienas į kitą sutrenkdami apvaliais buferių diskais, sujudėjo vagonai. Vytautas savo krūtinėje pajuto tai, ką žmonės jaučia, kuomet nors būdami nelaimėje, jog paskutinysis išsigelbėjimo šansas slysta, tolsta it sapnas nuo jo į nepasiekiamą nežinomybę.

„Ko lauki?! Sparčiau! Ieškok momento! Palieki!" – paslaptingi balsai iš sielos gelmių riktelėjo jaunuolio sąmonėn. Vytautas griebėsi dar vieno, naujai šmėstelėjusio būdo: taip, kaip daugelis piliečių, išlydėdami savo artimus į kelionę, atsisveikindami paskutinėmis minutėmis ėjo šalia vagonų langų ir siuntė paskutinius atsisveikinimo žodžius bei gestus rankomis, taip Vytautas ryžosi žengti per keletą metrų nuo praviro vagono lango ir aukštai iškėlęs savo dešinę, mojuoti „savo artimui"...

„Iš manęs taip pat neblogas artistas!" – matydamas savo naujo „vaidinimo" pasekmes, pagalvojo Vytautas. – „Vienas! Du! Trys!" – skaičiavo pro šalį praeinančius geležinkelio milicininkus, kurie kiekvieną mažiau ar daugiau įtariamą „zuikiu" tiesiog negailestingai griebė už pečių ar rankų ir tempė toliau nuo išeinančio traukinio.

Pirmieji du pro Vytautą praėjo nekreipdami dėmesio. Šiuo momentu, jei čia būtų buvęs pats geriausias seklys, vargu ar būtų supratęs Vytauto kombinaciją. Iš šalies jo veiksmus, rankų gestais ir retkarčiais ištariamas gana garsus „vsego chorošėvo!" („viso gero!"), tvirtino jį esantį kokio nors vagone sėdinčio keleivio draugą ar giminaitį, o be to jeigu išlydi ir pasilieka Maskvoje, dar tvirtino esantį Maskvietį. Tretysis, praeidamas pro šalį, staiga sustojo, tiesė ranką į Vytautą, bet jis,vikriai linktelėjęs į šalį, dar garsiau pakartojo savo „atsisveikinimo" šūkį. Milicininkas liko įsitikinęs, jog tikrai šis jaunuolis palydi kažką.

Traukinys didino greitį, lėtai lenkdamas jaunąjį bėglį, pro šalį

praūžė vienas, du, trys, keturi vagonai. Elektros lempomis apšviestoji perono dalis baigėsi. Vikriai Vytautas apmetė akimis aplinkumą. Jis šalia vagonų ėjo vienas. Jis jau ne ėjo, o tiksliau pasakius bėgo.

Ant suminto perono sniego nuo skubių žingsnių per dieną buvo šlapi, o dabar sušalę, apledėję Vytauto veltiniai slidinėjo. Dusliai trinktelėjo vagono priedurio uždaromos durys.

„Šok! O tuoj bus vėlu!" – dažnai svarbiuose momentuose padrąsinantis, jau gerai pažįstamas balsas ir dabar, tarytum garvežio kaukimas, pasigirdo mūsų jaunuoliui. Tuo pačiu kartu, keletas žingsnių atstume, šmėkštelėjo juodas ilga miline apsirengusio žmogaus siluetas.

- Slezai! (nulipk!) – per vagono ratų dundesį pasigirdo įsakantis šūktelėjimas, o po to jį pasekė - o! o! o! i!..

Kas buvo įvykę, keletą minučių Vytautas nesuprato. Jam dabar buvo aišku tik viena, kad jis, kietai įsikabinęs savo drebančiais pirštais į vagono turėklus ir ant siauro išsikišusio laiptelio gana vargingoje padėtyje (pozoje) važiavo į priekį. Nebebuvo prieš akis bauginančių įvairių pareigūnų žvilgsnių. Jis apleido didįjį miestą, nugalėjo pačią sunkiausią kliūtį...

- Piktai atsisveikinai su sostine! – vos girdimai per ratų dundesį, bet gerai suprantamai, mūsų kalboje pasigirdo žodžiai.

Vytautas įsižiūrėjo į priekį. Nakties tamsoje jo akys užčiuopė ant pereinamojo tiltelio nepažįstamojo, ką tik prabilusio bendrakeleivio siluetą.

„Kas jis?" – lyg su neramumu dingtelėjo klausimas. Ir negeisdamas, kad greičiau jį išspręsti, slidinėdamas savo sušalusiais veltiniais, žengė per buferius į tarytum armonikos dumtuvėmis aptrauktą pereinamąjį vagonų tiltelį.

– Reiškia aš ne vienas, toli važiuoji? – nedelsdamas Vytautas prabilo į stovėjusį tamsoje žmogų. – Gal degtukų turi? Užrūkysime?

Vytautas degtukų turėjo. Jis prašė tik vien dėl to, kad jau nebe vieną sykį tuo būdu nakties tamsoje pirmiau nei nežinomasis įsižiūrės jo veidą, įsižiūrėti naujai rastojo „bičiulio" veidą bei jo visą paviršutinę išvaizdą.

- Važiuoju ne taip toli ... – kažkokiu truputį it nedrąsiu balsu atsiliepė užklaustasis ir pavadino stoties vardą, kuris Vytautui buvo

negirdėtas ir kelių minučių laikotarpyje, išgirdęs jį užmiršo.

- Toli? – vis nenuleisdamas savo žvilgsnio, nakties tamsoje, stengėsi įsižiūrėti savo bendrakeleivį ir ištiesė jam praplėšęs „Aurora“ cigarečių pakelį.

- Maždaug 90 km.! – brūkštelėjęs degtuką nedrąsiai atsakinėjo paklaustasis.

Degtuko šviesoje pasirodė raudonarmiečio uniforma. Nepastebimas nerimasčio šešėlis uždengė jaunojo bėglio akis. Švystelėjo kritiškos persekiojimo minutės, bet tą pačią akimirką viskas vėl pasitraukė kaip ir buvo staiga atsiradę. Degtuko mirgančioje, blankioje šviesoje Vytautas matė artileristo antpečius ir ramų, nieko bloga nežadantį kareivio veidą. Vytautas taip pat prisidegė cigaretę ir, iš lėto leisdamas dūmus, laiko paįvairinimui pradėjo tęsti savo pokalbį. Jis pasijuto kažkaip tai nesmagiai, jog leidžia sau įtarinėti nieko bloga niekam nesiruošiančius daryti žmones. Mintimis sau prikaišiodamas „vis tik aš esu bailys“.

Monotoniškas, nuo įpratimo jau pasidaręs malonus, liūliuojantis vagonų ratų dundesys it migdydamas keista daina lydėjo bėgančias minutes. Iš pradžių karštai užsimezgusi kalba nutilo. Vytauto mintys, pralenkdamos traukinį, veržėsi ten į priekį, kur jau buvo nebetoli visos sunkios kelionės tikslas. Užsisvajojęs, jis matė save einantį gimtojo miesto gatvėmis. Šaltam žiemos vėjui ūžtelėjus į išvargusį veidą, - jautė karštus motinos pabučiavimus skruostuose, o kažkur toli, toli, vos girdimai skambėjo seniai girdėtos dainos melodija; vagono ratai kurčiais savo stuktelėjimais į bėgių sudūrimus, pritarė melodijos taktui. Ir iš viso ūžesio Vytautas pradėjo iškirti lietuviškus žodžius. Žodžiai buvo tos pačios dainos, kurios melodija jau geras pusvalandis girdėjosi susiliejanti su nesuprantamu ūžesiu.

„Ne! Ne! Tai nedainuoja! Man taip tik girdisi!“. – tikino save Vytautas.

Rodos vos tik spėjo paprieštarauti šiai minčiai, aplinkumoje dar labiau nutilo pašaliniai garsai, užleisdami savo vietą tiesiog visą kūną ir dvasią šildančiai dainai.

Tikrai! Dainuoja! ...

„Kam leidai, mamyte, kam leidai
Išeit mane vargo keliu"...

Vytautas girdėjo vietoje žodžio „išvežt", žodį „išeit".

„Kaip tai? Čia kažkas ne..." – nebaigė savo mintyse rišti ką tik naujai atsiradusio klausimo. Visas „dainas", „melodijas" linksmas ir nuobodžias, nustelbė toli toli nuskrisdamas garvežio ūksmas. Jo balsas, pasikartodamas aidu, kaip ir visuose miškinguose bei kalnuotose vietose girdėjosi keletą sekundžių. Vytautas pakėlė nuo krūtinės galvą, apsidairė, dabar suprato, jog jo buvo užsnūsta. Dabar jis prisiminė tą keistą balsą „o! o! o! i!", prisiminė paskutinės akimirkas „Baltarusijos" stotyje. Ir dabar suprato, kad tas „o! o! o! i!" buvo iššauktas jo kojos smūgiu į įsikabinusio ir nepaleidžiančio jo, įsakmiai šaukiančio „slezai!" geležinkelio milicininko riksmas.

„Hm?! Bet kur galėjo kliūti? Ne, krūtinėn su koja aš jį galėjau ko gero ir ...! Ne! Ne! Aš jam į petį tur būt... – stengdamasis pašalinti įkyriai lendančią, net truputį keliančią nerimasčio mintį.

Traukinys padarė posūkį, šaltas vėjas be gailesčio pradėjo daugiau ir daugiau skverbtis pro silpną apdarą prie nuvargusio kūno.

- Tu miegi? – žvilgterėjęs į savo bendrakeleivį, užklausė Vytautas.

- Ne,... – taip, tik snūduriuoju, šalta...

- O tu nebandei įeiti į vidų?

- Ne! – net šveplendamas nuo šalčio sustingusiomis lūpomis, gana nenoriai jis atsakinėjo į Vytauto klausimus.

Pro apšalusį durų stiklą skverbėsi silpna koridoriuje degančios lemputės šviesa.

„Kas iš manęs per „zuikis" jeigu nesugebu įeiti į vagoną?" – drąsinamai mintyse Vytautas išrėžė sau ir tuo pačiu kartu stipriai patraukė užšalusias duris, kurios pasirodė esą neužrakintos.

Šilto oro srovė ūžtelėjo į šalto žiemos vėjo išpustytą veidą.

- Eime! – pašnibždom Vytautas prabilo į savo bendrakeleivį, bet, gavęs iš jo neigiamą atsakymą, vikriai ir sandariai vėl uždarė koridorėlio duris. – Na, dabar pabandysiu ir toliau savo „šuns laimę".

Staiga, per monotonišką ratų dundesį, vos girdimai stuktelėjo keli sunkūs žingsniai.

„Po velniais, vėl susidūrimas!..“ – bet nespėjus Vytautui mintyse pilnai suformuoti gresiančio pavojaus, tarpduryje, vedančiame iš koridorėlio į vagoną pasirodė rainuotais jūreivio baltiniais, plačiomis „klioš“ kelnėmis, vienplaukis jaunuolis, kurį suprato esantį keleivį ir nieko blogo nežadantį, bet dar galintį Vytautui padėti.

- Ko tu čia stovi, sušalsi?! – gana ryškiai, dar nesubrendusiu bosu, žvilgterėjęs į apšalusius koridorėlio langus, prabilo jūreivis.

- Be bilieto! – kiek galima laisviau, net truputį lyg šyptelėjęs, trumpai atsakė Vytautas ir mintyse blykstelėjo naujas planas: „Jūreivis! Jūreiviai bendrai žmonės, kuriais daugiausia gali pasitikėti. Jis pats yra gyvenime patyręs, ką reiškia važiuoti be bilieto ir niekuomet neatsisakys padėti, kur nors susitikęs kelyje žmogų jam gerai pažįstamoje sunkioje padėtyje“.

- Eik į vidų...

- Palydovo nėra čia pat?..

- Palauk, tuoj aš... – tarytum seni bičiuliai persimetė keliais žodžiais ir, nebaigęs savo sakinio, jūreivis lengvu žingsniu įėjo į vagoną patikrinti, kad Vytautas eidamas nesusidurtų su vagono palydovu. - Greičiau! Jis ką tik įėjo į savo kupė.

Pirštų galais, stengdamasis kiek galima daugiau išvengti susidarančių garsų, Vytautas žengė pagal sunkiomis, medžiagos užuolaidomis uždengtas tarnybinės kupė duris ir jau tą pat minutę atsidūrė aštuonių jaunų jūreivių kompanijoje. Kurį laiką Vytautas atsakinėjo į naujų bendrakeleivių duodamus klausimus, paskubomis nusivilko savo aptrintą vatinuką ir dar atlikęs vieną klounišką „numerį“, tai yra – bilietų tikrinimo metu, kelioms minutėms pasislėpė po suolu, - o paskui visai ramiai, tarytum padoriausias keleivis, tęsė savo kelionę. Slinko minutės, valandos. Atstumas tarpe Tėvynės ir bėglio mažėjo. Garvežys, tarytum žinodamas ką veža, visomis jėgomis veržėsi, lėkė į priekį. Už langų šmėkščiojo nakties tamsoje pagelžkelio telegrafo stulpai, kolektyvų pastatai, upės, per juos ištiesti geležiniai tiltai. Laikas nuo laiko traukinys sustodavo, į jo balsą,

per keletą kartų pakartodamas, atsiliepdavo Rusijos miškas. Vėlyvos nakties ramumas iš lėto pradėjo savo darbą. Vienas po kito tolo aplink triukšmingai skambėję keleivių pokalbiai. Merkėsi akys. Ir nors gana vargingas miegas buvo, bet vieną po kito užvaldė visus. Dar kurį laiką jaunasis bėglys kovojo su juo. Galvoje gimė jaudinančios mintys, rodos, štai jau mato motiną, draugus, sveikinasi su jais, pasakoja savo baisius pergyvenimus, bet vis negali atvaizduoti to, ką jautė savo jaunoje širdyje ilgėdamasis Tėvynės.

Lengvas, sustojusio traukinio stuktelėjimas, Vytautas atmerkia akis. Už lango mirga kažkokios tai stoties elektros lempomis apšviestas peronas. Tyliai, it koks pūkas iš tamsios erdvės krinta snaigės. Bėgioja žmonės, kažkas tai šūkauja.

Vytautas vėl užsimerkia. Kažkaip tai nepatogu sėdėti. Jis palinksta truputį prie sienos. Atsileisdamas – atremia į ją savo nugarą ir vėl mintimis nuskrenda į savo paguodos, ramybės, džiaugsmų ir kitais, visu jausmus viliojančiai spindintį kelionės tikslą – brangią Tėvynę Lietuvą, Gimtąjį miestą, motiną ir kitką...

Švilptelėjo garvežys. Lengvai susitrenkdami viens į kitą, vagonai pajudėjo. Kai kas nenoriai, tingiai atmerkė akis, apsidairė ir vėl užsimerkė. Vytautas nebeatvėrė akių. Jis pasinėrė svajingame it pasakų sapne. Jo galva tik pasviro truputį į šalį ir atsirėmė į greta taip pat jau miegančio jauno jūreivio petį. Pro šalį praėjo mieguistas vagono palydovas. Jis apmetė savo blankiu žvilgsniu miegančius aštuonis jūreivius ir tarpe jų, taip pat ramiai miegantį devintą jauną jūreivį, kuris per miegus jausdamas truputį šaltuką, savo veidą buvo paslėpęs atsegto uniforminio kitelio krūtinėje. Vėl viskas nutilo. Girdėjosi tik kai kur sunkus išvargusių keleivių alsavimas, kurį karts nuo karto nustelbdavo iš lauko įsiveržiąs garvežio signalas.

Buvo vėlyva popietė. Kauno geležinkelio stoties salėje, tarytum bičių avilyje – ūžė keleivių pokalbiai. Melsvi tabako dūmai, iš lauko pro duris įsiveržęs šaltas oras, pilka migla slankiojo, apgaubdamas visą skurdžią

salės išvaizdą. Prie durų stovėdami du jaunuoliai karštai ginčijosi, vis stengdamiesi vienas kitą įtikinti, kokia buvo Kauno geležinkelio stotis ir kieno faktinai lėktuvai karo metu atsitraukiant vokiečiams subombardavo.

Prie bufeto taip pat kažkas tai, matyt, jau nebe pirmą kartą pakeldamas už greitesnį naujos stoties pastatymą, garsiai šaukė savo draugui „per šį penkmetį, aš... garantuoju!..“

Prie lango, dviejuose žemų medinių suolų eilėse sėdėjo matyt tolimesnių kelionių keleiviai. Vieni iš jų snaudė kaip ir dažniausiai galima pastebėti geležinkelio stotyse, kiti valgė, treti – atidžiai stebėjo savo lagaminus, ketvirti sėmė paskutines žinias iš ką tik nusipirkto naujo laikraščio ir t.t. Tarpe jų, pačiame pirmame suole, plačiai prieš savo veidą išskleidęs dar dažais tebekvepiančią „Tiesą“, sėdėjo Vytautas ir karts nuo karto atidžiai, o be to, žinoma iš šalies nepastebimai, jis vedžiojo savo akylų žvilgsnį po salę.

Kaip jis atsirado čia, Kauno stotyje, gal kils klausimas. Juk dar taip neseniai jis, atrodo, apleido ūžiančią, triukšmingą Maskvą.

Taip, Vytautas Maskvą apleido neseniai. Bet visgi tai buvo 29 sausio, o šiandien jau buvo 31-oji. Kauno stotyje Vytautas išlipo 4 val. ryto šiandien. Ir dabar jis laukė 19 val., kuomet išeis traukinys „Kaunas-Mažeikiai“, kuriuo turėjo pasiekti savo gimtąjį miestą Šiaulius.

Ištisą dieną Vytautas praleido besikankindamas – tai viename, tai kitame tamsiame stoties kampe. Iš pradžių, kuomet vos tik išlipo iš vagono ir pamatė traukinių eismo tvarkaraštyje, jog teks laukti visą dieną – buvo bepradedąs savo kelionę baigti pėsčiom. Bet turėdamas prieš akis suvirš 100-to km. kelią ir apsvarstęs, jog jeigu tūkstančius km. pavyko prasmukti sėkmingai, tai šiuose paskutiniuose žingsniuose taip pat neverta varginti kojų. Dabar Vytautas sėdėjo greta įvairiausio plauko keleivių ir nekantraudamas sekė ant sienos kabėjusio laikrodžio rodyklę. O, kad per daug nekristų į akis jo baisiai atrodantis sužalotas veidas, kuris kiekvieno saugumiečio galvoje iš karto pagimdytų mintį „banditas“, Vytautas savo veidą laikė uždengęs laikraščiu, tai nulenkęs galvą arba rūkydamas, - kaip jau buvo išsilavinęs, - dviem pirštais laikydamas

degančią cigaretę, lyg paėmęs į delną – ranka slėpė sužeistąją vietą.

- Proidite so mnoj, molodoj čelovek! (praeikite su manimi, jaunas žmogau!) – tarytum perkūno trenksmas, nuaidėjo ūžiančioje salėje, priešais Vytautą stovėjusio žmogaus žodžiai.

Žinoma, jie buvo ištarti vos girdimai, bet mūsų jaunojo bėglio ausyse suskambėjo net kurtinančiai. Vienu akimirksniu prieš akis šmėkštelėji šimtai pavojingų padėčių, tūkstančiai gelbėjimosi būdų. Kartu su jais – abejojime klausimas „gal tai ne man?“ Vietoje to, kad atsikelti ir žvilgterėti į prabilusį, Vytautas kiek galima ramesniais ir lėtesniais judesiais dar aukščiau pakėlė prieš savo akis išskleistą „Tiesą“ ir tuo pačiu momentu pajuto iš vietos pasikeliantį greta sėdėjusį vyriškį.

- Aha, dėkui Dievui, tai ne man buvo sakyta! – atsidusdamas pagalvojo Vytautas ir, kad įsitikintų, atsargiai dirstelėjo per laikraščio lapų viršų į nueinantį pilietį. - Taip! Neapsirikau. Jį veda į geležinkelio stoties MGB... Po šimts... kalakutų – bebalsis nusistebėjimas išsiveržė iš Vytauto lūpų. Tai, ką jis pamatė, buvo labai baisus dalykas, ypač esant jo sąlygose.

Melsvų tabako dūmų ir pilkų šalčio garų pritvinusios salės gale, tos durys, už kurių pasislėpė ką tik nuėjęs jaunuolis ir jį pakvietęs odiniame palte pilvūzas, buvo iš viršaus su mažyčiu trijų raidžių užrašu „MGB“. Negana to, kaip dabar Vytautas pastebėjo – jos be pertraukos varstėsi vis išleisdamos ar paslėpdamos naujai „pakviestus“ keleivius.

- Hm! Jeigu taip, reiškia čia sėdėdamas ir aš neišvengsiu šio „malonumo“.

- Molodoj čelovek, prai... – vėl visai netoli Vytauto per kurčią salės ūžesį pasigirdo panašūs į anksčiau prieš minutę girdėti žodžiai.

Vytautas žvilgterėjo ton pusėn.

- Taip, ta pati melodija!.. – ir daugiau negaišdamas, iš lėto lankstydamas ištisą dieną „skaitytąjį“ laikraštį, Vytautas atsikėlęs pasuko link durų lauk.

Vytautas apleido stoties salę ir, keletą minučių pastovėjęs lauke prie stoties durų, pasuko į peroną. Vakaro sutemos iš lėto spaudė dienos

šviesą. Nors prie stoties pastato lango kabantis termometras rodė vos -12, bet šaltį Vytautas jautė savo nuvargusiame kūne daugiau nei ten, Sibire. Jis dabar ėjo iš lėto, stengdamasis, kad greičiau prabėgtų likęs kelių valandų tarpas ligi išvažiavimo.

- Oi kaip malonu... juk aš vėl savo gimtajame krašte. Hm... malonu, kaip būtų gera šį džiaugsmingą malonumo jausmą pasidalinti su kuo nors,.. – Vytautas apsidairė, su kuo pasidalinti nebuvo. Tai vienas, tai kitas, skubėjo nuo šalčio slėpdami savo veidus, susikūprinę praeiviai. Kažkur toliau girdėjosi čirškiantis radijo ruporo balsas ir karts nuo karto jį nustelbiantys garvežio signalai. Vytautas sustojo ties apšerkšnijusiu, žalsvai dažytu vagonu, ir jo akys pastebėjo užrašą, kuris liudijo, kad šis sąstatas po kelių valandų išvažiuos Vytautui reikiama kryptimi. Ant baltos emaliuotos lentelės, kuri buvo prikalta prie šio keleivinio vagono sienos, juodavo džiuginantis užrašas: „Kaunas-Mažeikiai“. – O jeigu aš... kaip nors į šį vagoną?! – dingtelėjo nauja mintis, kurią tikriausiai padiktavo šaltis. Stingstančiais savo pirštais Vytautas timptelėjo vagono duris. - Užrakintos! – Ir kairioji ranka užčiuopė kišenėje durų visraktį.

- Aš tuojau ateisiu, padėsiu anglis ir nunešiu jam... – Vytautas išgirdo žodžius ir, apželgęs aplinkumą, nieko nepastebėjęs, jau buvo bebandąs savo „visrakčių galybę“, kaip vėl instinktyviai atšoko maždaug porą žingsnių nuo jį viliojančio vagono.

Dešinėje vagono pusėje, sušalusio ir suminto vagono sniege, pasirodė vyriškis. Vytautas pamatė link jo ateinantį žmogų, kurio rūbai iš karto liudijo esantį geležinkelietį, dviejuose kibiruose nešantį anglį.

- Gal kartais iš šito... – mirktelėjo spėliojimas, kuris tuoj pat pasirodė neapsiriktas.

Priėjęs prie vagono, geležinkelietis pastatė abu savo kibirus su anglies gabalais, atsirakino vagono duris ir kažkodėl nedraugišku žvilgsniu apdovanojęs greta stovintį Vytautą, linktelėjo pakelti atsineštus kibirus.

- Atleiskite, jūs būsite šio vagono palydovas? – truputį padelsęs, gal kiek panašiu į verksmingą savo balsą, užklausė Vytautas.

- Taip, o jūs kas, lietuvis?..

- Taip, aš...

- O, kad tave kur... kaip galima apsirikti. Žvilgterėjau, jūsų vatinukas it sakyte sako, kad čia tai jau ne tautietis...

- Atleiskite, aš turiu menką į jus prašymą...

- Jeigu tik aš galėsiu, išpildysiu.

- Aš važiuoju iš Kaliningrado į Šiaulius – pradėjo Vytautas, imdamas iš kišenės cigaretes ir degtukus. – Matote, aš dirbu Kaliningrade ir gavau iš namų laišką, kad sunkiai susirgusi motina. Nelaukęs nė algos, skubu į Šiaulius,.. jeigu galėtumėt, padėkite pasiekti namus kaip nors, kad netektų tiek daug susidūrimų patirti su bilietų tikrintojais.

- A, jeigu taip, mielu noru. Kaipgi nepadėsi tokioje padėtyje esančiam... gerai, tu imk šiuos kibirus ir lipk į vagoną. Pusę kibiro supilk į geležinę krosnelę, truputį pajudink ten, kad ji kūrentųsi ir gulk pirmoje kupė ant viršutinės vietos, aš užrakinsiu vagoną ir eisiu dar truputį savo reikalais..., vienu žodžiu, gulkis ir miegok, Šiauliuose pabudinsiu. – Tai pasakęs geležinkelietis nusišypsojo ir į Vytauto dėkojimus atsakęs savo, matyt, jau įprastu „nieko, nieko" užrakino mūsų jaunąjį bėglį naujoje „tvirtovėje" kur, žinoma, Vytautas, atlikęs pečkurio pareigą, nusiavęs veltinius, susirangė aukštai vagono palubėje ant jam nurodytos gulto lentynos.

Kurį laiką, bijodamas išdavimo, stengėsi suprasti kiekvieną įtartinesnį apie vagoną pasigirstantį balsą, skubius praeivio žingsnius, kurie gana ryškiai sniego girgždesyje skyrėsi vyriški nuo moteriškų. Stengėsi suprasti iš kažkur toliau atskrendančius vos girdimus žodžius. Paskui, truputį apsipratęs su nauja atsiradusia sąlyga, įsitikinęs, jog jo skundu geležinkelietis tikrai patikėjo ir, be to, kas gi patikės, tai tiksliau būtų, kas gi pagalvos, jog šis jaunas berniukas būtų bėglys iš Sibiro, jog jis dar užvakar slapstėsi savo triukšmingumu gaudžiančiose Maskvos gatvėse, o šiandien jau Kaune. O, be to, apart seklio, kam čia tokie dalykai per daug rūpi. Kiekvienam šiuo metu net virš normos yra savo rūpesčių ir susiinteresavusių, kaip suvesti šios dienos galus su rytojaus.

Tai, kad salėje tikrino keleivių dokumentus, truputį kėlė nerimasčio, bet žvilgterėjęs į užrakintas duris, į apledėjusius vagono langus,

tikėdamasis jog ši uždanga nepraleis klaidžiojančio pašaliečio žvilgsnio, Vytautas sumerkė savo akis ir perone čirškiančio ruporo muzikos balsų liūliuojamas, iš pradžių mintimis, o vėliau, jau ir sapno vaizdų gražumu bei džiaugsmo srove persikėlė į savjojamąjį rytojų...

- Kelk, jau Šiauliai! – per miegus Vytautas išgirdo kažkieno balsą, ir kažkieno ranka stipriai purtė jį už kojos.

Sapnas nutrūko it kino filmas. Pramerkė akis, silpnoje vagono elektros lemputės šviesoje pirmiausia Vytauto akys susitiko su to paties geležinkeliečio žvilgsniu.

- Dėkoju! – trumpai pratarė Vytautas ir tuoj pat atsisėdo ant savo gulto, norėdamas greičiau susiorientuoti, ar jau traukinys stoja, ar dar eina pilnu savo greičiu. – Kokia stotis bus tuoj? – dar užmetė trumpą klausimą į apačioje prie praėjimo besisukinančio vagono palydovo.

- Tuoj Šiauliai, pravažiuojame Zoknių aerodromą!

Vytautas žvilgterėjo į langą, kurio stiklai buvo atšilę ir nakties tamsoje išvydo gelsvai rausvas mirgančias elektros lempas. Galingu savo balsu, lyg norėdamas paskelbti visiems Šiauliams apie laimingą jaunojo bėglio pasisekimą, ūktelėjo garvežys, trinktelėjo savo buferiais vagonai, traukinys sustojo.

Kartu su didžiule mase keleivių, jau sekančią minutę, Vytautas ėjo per gerai pažįstamą Šiaulių miesto geležinkelio stoties peroną.

„Šiauliai“. Keletas metrų aukštumoje, ant sienos kabojo didžiulės raidės.

- Bet gal aš tik sapnuoju? Viešpatie, nejaugi tai tik sapnas; oi kaip būtų žiauru, jei tektų pabusti dabar... ne! Tai negali būti sapnas – lėtu žingsniu eidamas vieną paskui kitą bėrė Vytautas sau klausimus.

Jis nematė dabar nei tų žmonių, kurie, išlipę mieguisti ir skubėdami, norėdami vienas kitą aplenkti, stumdėsi ir rūsčios išvaizdos veidais mesdavo nebylius komplimentus tam, į kurį atsitrenkdavo. Vytautas ėjo aukštai iškėlęs savo jauną galvą. Jo akys buvo nukreiptos į didžiulį ir seną Šiaulių geležinkelio stoties laikrodį, kuris dabar rodė 23 val. 30 min. Mintys pynėsi neišsprendžiamos. Keistas nepasitikėjimas savo akimis nedavė galutinės ramybės. Ir galų gale, praėjęs patį stoties kampą,

mūsų jaunasis bėglys ryžosi įsitikinti galutinai. Čia jis apsižvalgė bijodamas, kad jo veiksmą kas pamatęs nepalaikytų jį esantį „netvarkoje“, kaip daugelis vadina silpnapročius ir gana stipriai rėžė savo dešiniuoju pečiu į pilką mūro sieną.

- Ė! Reiškia nesapnuoju! – sušnibždėjo Vytautas, pajutęs jog jo petys atsitrenkė į nepajudinamą kietą mūro sieną ir net truputį suskaudo. – Pergalė mūsų! – vos neištarė šių žodžių garsiai, ir, paspartinęs žingsnį, pro atvirus vartus iš perono vedančius į miestą, Vytautas išniro gatvėn.

Čia, gatvės tamsumoje, Vytautas galutinai suprato, kiek jis buvo susijaudinęs, kuomet jo akys išvydo tą malonų užrašą „Šiauliai“. Šis jaunuolio susijaudinimas buvo pasiekęs tokį laipsnį, kurį žmonės vadina „dėl susijaudinimo lieka neapdairus“ – išlipęs iš vagono, Vytautas nepastebėjo, jog jo rūbai ir avalynė, dar neperėjus viso perono, jau buvo kiaurai permerkta ankstyvo pavasario lietaus.

Tik čia, gatvėje, kuomet jis atsidūrė neapšviestame šaligatvyje, ir pereidamas iš vienos gatvės pusės į kitą, savo koja, kuri apauta veltiniu, pataikė į didžiulį klaną vandens. Jis tuo pačiu momentu pajuto, jog tarytum iš kibiro pylė lietus.

- Po perkūnais, kad neužlipti ant gatvėse budinčių milicininkų. Su tokia kaip mano dabartinė išvaizda garantuotai nebeprasmukčiau be įtarimo.

Visame kūne pajautė šalto vandens „kompresus“. Vytautas pagreitino žingsnį ligi tiek, jog tas vietas, kurios nebuvo apšviestos, jis bėgte bėgo, vis stengdamasis įsižiūrėti priekyje, ar nešmėkštels nakties tamsoje bei sekančios elektros stulpe kabančios lempos šviesoje kokia nors įtartinesnė žmogaus figūra, kuri būtų panaši į milicininką ar kitą jam giminingą asmenį. Bet mūsų jaunojo bėglio laimei, stiprus lietus, tų, kurių jis vengė, matyt, neviliojo į gatvę. Jie ramiai kur nors snūduriavo susiradę jei jau ir ne šiltą, tai nors neužlyjamą ir patogesnę vietelę.

„Vyšinskio“, „Vilniaus“, „Dariaus ir Girėno“ gatvės mirkčiojo priešais „seną“ Šiaulių miesto gyventoją. Vytautas dabar ėjo Vilniaus gatve. Jo žingsniai atrodė tokie maži, norėjosi greičiau. Elektros lempų šviesoje šlapi, blizgą šaligatviai, tamsūs didžiulių, bet gerai pažįstamų

namų langai, namų sienos, telefono stulpai, skersgatviai, juose stovįs susikūprinęs nuo lietaus it benamis elgeta, švieselės, viskas, rodos, sveikino, šnibždėjo, šypsojosi, dainavo iš tokios tolimos ir baisios šalies sugrįžusiam savo pažįstamam jaunuoliui. Rodos ir gatvės grindinio tašytų akmenų plytos kažką tai šnabždėjo kartu su lietaus čežesiu. Iš skersgatvio papūtęs vėjas, susitikęs su jaunuolio bėglio veidu, it nustebęs ūktelėdavo ir tarytum susigėdęs savo stačiokiškumu, nutildavo arba jau be balso čiuožė toliau į nakties tamsumą.

„Tilžės", „Varpo", „Dvaro" gatvė liko užnugaryje. Dar keli žingsniai, dar kelios sekundės, Vytautas pabels į langą ar į duris. Pasigirs išgąstingas, liūdnas ir pailsęs motinos balsas: „Kas?"...

- Ne! Aš per daug įsidrąsinau! Ko gero, kad nepatekčiau tiesiog į nagus, tuomet būsiu kvailesnis už kvailą, tiek tūkstančių kilometrų praėjęs per tiek pavojų ir seklių pakliūti į spąstus ant „savo" namų slenksčio. Vytautas šį žodį „savo" kažkaip tai laikė svetimu. Juk jis dabar neturėjo namų. Juk jo visa šeima, nuo 1944 metų, tiek jis, tiek amžinatilsį miręs tėvelis bei dar šiame pasaulyje tebevargstanti motina, gyveno „klajoklio gyvenimą". Kur diena, kur naktis. Pas ką savaitę, pas ką – kitą. Paskutiniuoju laiku, kur mirė tėvas ir jis išvažiuodamas į Sibirą paliko gyvenančią motiną, „kambarėlis" tiksliau pasakius – urvas, buvo subombarduoto namo griuvėsiai, truputį atremontuotas ir pavadavęs butą.

Vytautas sustojo. Keletą sekundžių pasiklausęs stipraus lietaus ūžesio iš šaligatvio pasuko į klaikią nakties tamsuma apsuptus didžiulius, kada tai buvusio namo – griuvėsius. Jis ryžosi prie durų prieiti iš kitos pusės, kad galėtų iš karto apžvalgyti kiemą. Taip, tarytum vagis, atsargiais žingsniais, perlipdamas per krūvas plytų ir kito, čia griuvėsiuose sušalusio šlamšto, pasiekė kiemą, kur savo nustebimui išvydo pro nedidelį aprasojusį langą iš vidaus užleistą užuolaidą, besiskverbiančią silpną šviesą.

- Nejaugi taip vėlai vakare senutė dar nemiega, gal serga? – dingtelėjo Vytautui sukrečianti mintis ir dėl viso pikto, kad kartais kambaryje neužtikus nepageidaujamo svečio, kuris gal jau laukia Vytauto kelintą dieną, atsargiai prisėlinęs prie lango, pro užuolaidos plyšelį pažvelgė į

vidų – kambaryje buvo tylu. Kažkokia nepažįstama moteriškė, žemai pasilenkusi ant stalo, ant didžiulio mėlyno voko, iš lėto karts nuo karto padažydama į rašalo bonkutę ilgą medinį plunksnakotį, rašė adresą. Dar keletą sekundžių, atidžiai apžvelgęs liūdną kambario vaizdą, ir įsitikinęs, jog tai ne motina, o be to, apart šios moteriškės kambaryje nieko nesą, Vytautas lyg nedrąsiai, pabarbeno į langą.

- Kas? – viduje pasigirdo ramus moteriškas balsas ir Vytautas pamatė ją atsikeliančią nuo stalo ir einančią link durų. Ką, žinoma, Vytautas taip pat padarė.

Sausai trekštelėjo durų užraktas ir tarpduryje, iš vidaus besiveržiančios silpnos lemputės šviesoje, pasirodė jau pagyvenusios moters veidas.

- Atsiprašau, ar jūs negalėtumėte man pasakyti kur čia gyvena ... Bronė?

- Hm! – atidžiai ir matyt stengdamasi įsižiūrėti Vytauto truputį slepiamą veidą, ji žvelgė į nakties tamsą. Dar kartą hmktelėjusi, lyg negalėdama prisiminti, ar stengdamasi ištraukti daugiau laiko pokalbiui ėmė atsakinėti į Vytauto klausimą. – Pažįstu aš ją, ... ji maždaug prieš pusę metų čia gyveno, bet jos sūnus išvažiavo į Sibirą, kaip ji man pasakojo, kuomet aš čia apsigyvenau, ... po to ji šį butą apleido ir kur išėjo, negaliu jums pasakyti. Net ir susitikusi nebebuvau.

- Reiškia jūs man negalite padėti susirasti ją? – Nors, žinoma, jau nebereikėjo toliau klausinėti, bet Vytautas dar mašinališkai papildė savo klausimus ir godžiu žvilgsniu pro durų plyšį stengėsi apžvelgti tą kambarį, tas sienas, kurios daug buvo matę jo gyvenimo sunkių, liūdnų ir net baisių minučių.

- Ne! O jūs kas būsite? Gal kartais aš sutikčiau ją kur nors, žinočiau pasakyti, kas jos ieškojo...

- Aš jos sūnaus draugas, norėjau sužinoti kaip ir kur jos sūnus, gal jau...

- A! – truputį lyg nustebusi pertraukė Vytauto žodžius. – Apie tai irgi nieko negaliu jums paaiškinti. Tik žinau tiek, kiek paskutiniuoju momentu skundėsi moteriškė savo likimu, kad būktai jos sūnus, kuomet nuvažiavo į Sibirą, jį areštavo, paskui kaip ten įvyko toliau, nežinau.

- Na tiek to, dovanokite, kad sutrukdžiau jus tokiu vėlyvu nakties laiku...

- Nieko, dar nemiegojau...

- Sudiev! – Vytautas užbaigė, ir vos pasigirdus į atsisveikinimo žodį atsakymui, trinktelėjo durys, Vytautas vėl pajuto nakties šaltį, žvarbų vėją bei dar vis nenustojančio lietaus šaltus lašus ant savo veido. – Na, klajūne! Kur eisi dabar? Namo parėjai, bet jie tušti... – visai jau nebesiskubindamas, lėtais žingsniais, net nežinodamas kur, Vytautas slinko it šešėlis, miegančiomis savo gimtojo miesto gatvėmis.

Kažkur toli girdėjosi automašinos signalas, pro šalį aplenkdami iš lėto einantį mūsų jaunąjį bėglį, benamį klajūną, sparčiu žingsniu praskubėjo tur būt iš teatro ar iš kur kitur pavėlavusi pora. Dabar Vytautas girdėjo, rodos, viskas, kas tik yra šiame pasaulyje iš jo juokiasi, kvatoja ir vis pabrėždami šaukia: „Kur tu važiavai, bėgai, lėkei į namus, kuomet tu jų virš penkeri metai kaip neturi?!"

Tik vienas vienintelis balsas, tas balsas kuris jam diktuodavo, sufleruodavo pačiais kritiškiausiais momentais, - dabar tyliai, bet senu ankstyvesniu griežtumu šnibždėjo iš vidaus:

- Nenuliūsk! Čia Tėvynė! Kol kas negaišk laiko ir ieškok kur pailsėti, o vėliau atsiras viskas...

Pažįstamų mieste Vytautui buvo daug, bet pas ką eiti? Eiti pas Algirdą, pas Mykolą – toli. Pas kitus, tai nepatogu arba gal net ir nesaugu.

- Genė! – šmėkštelėjo pusseserės vardas ir tuo pačiu kartu Vytautas paspartino savo žingsnį link Basanavičiaus gatvės.

Neturėdamas daugiau čia pat mieste artimų giminaičių, ir, prisiminęs visuomet besišypsantį, nors ir sunkiausioje būklėje Genės veidą, jis ėjo dabar vėl kupinas naujų minčių, tarytum ką tik paguostas jautriais motinos žodžiais.

- Bet po perkūnais, jeigu ir ten rasiu kokius naujus, nepažįstamus gyventojus... ne, taip jau negali būti, tai būtų per skaudu.

Vytautas ėjo sparčiu žingsniu vis artyn ir artyn Genovaitės namų. Truputį lyg aprimo lietus. Iš nakties tamsos prieš akis išniro gerai pažįstamo namo kontūrai:

- Dar nemiega! Ne, apsirikau! – tai antroje gatvės pusėje elektros lempos šviesa atsispindėjo tamsiuose tetos buto languose.

Girgžtelėjo stipriai pastumti Vytauto ranka mažyčiai kiemo varteliai, ir Vytautas pasuko tiesiog prie lango.

- Miega! – kurį laiką pasiklausęs sušnibždėjo Vytautas ir jausdamas, jog dėl savo gero sutrukdys ramų, po dienos vargų pailsusių žmonių miegą, bet, neturėdamas kitos išeities, iš lėto pakėlė savo iš susijaudinimo virpančią ranką.

- Bar! Bar! Bar! – pasigirdo paeiliui keletą lengvų stuktelėjimų į drėgną lango stiklą. Vytautas pajuto, jog širdis suplakė stipriau, o aplinkumoje viskas nutilo. Rodos nutilo ir vėjas, nutilo kažkur stoties link be perstojo švilpęs garvežys. Jeigu kas nors būtų pamatęs šiuo momentu Vytauto veidą, būtų palaikęs jį esantį arba pamišusiu, arba pačiu laimingiausiu žmogumi pasaulyje.

- Tuoj, eik prie durų, atidarysiu!..

Vytautas neištarė nė žodžio. Už langų jis girdėjo nepažįstamą balsą. Mintyse vieną akimirką pralėkė eilė galimų netikėtumų. Bet kažkokios jėgos stumiamas, sekančią minutę, jis jau apėjęs namą, žengė tamsiu koridoriu ir dar sekundė, dar kita, stipriai paspaudęs (kambario) durų rankeną žengė į šiltą kambarį, kuriame buvo tamsu ir tik truputį pro langą įsiveržiančioje blankioje nakties šviesoje galima buvo įžiūrėti viduje esančius tamsius baldų šešėlius.

Kodėl ši tamsa Vytauto nenustebino, jis nesuprato. Ramiai, tarytum būtų įėjęs į savo kambarį, uždarė duris ir, stengdamasis sulaikyti balse skambantį džiaugsmą, protylomis prabilo į nematomus asmenis, kurie taip keistai, net nepaklausę kas beldžia, Vytautui atidarė duris ir kambaryje neuždegė šviesos.

- Laba vakarą, bet atleiskite ar aš nepasiklydau,.. kieno čia kambarys?

- Kas čia? Pasigirdo nustebęs moteriškas balsas – jūs uždekite šviesą... Kur?.. Kaip čia aš nesuprantu?.. – girdėjosi tas pats nustebęs moteriškas balsas...

Vytautas, gerai žinodamas kur elektros jungtukas tame kambaryje,

iš lėto pakėlė savo ranką ir, apčiuopęs sienoje kaučiukinę jungtuko dėžutę, spustelėjo vieną aukščiau išsikišusį mygtuką. Skaidri elektro lempos šviesa, tarytum stebuklingoji magijos lazdelė prieš akis atskleidė gerai pažįstamą buto apstatymą.

- Oi, o Dieve! Ką matau, Vytautai, tu? Nesuprantu, tur būt vaidenasi?! – vienu momentu pasigirdo bent keli balsai, į kuriuos visus kartu Vytautas atsakė trumpu „labą vakarą“ ir, didžiuliu žingsniu perėjęs per kambarį, vikriai ant langų nuleido sunkią, žalsvą pliušo užuolaidą. Po to, dar kartą žvilgterėjęs, tai yra patikrinęs ar nepaliko kur plyšelio, pro kurį gali įsiskverbti nepageidaujamo asmens žvilgsnis, Vytautas pradėjo seniai svajotą ir daugelį kartų sapne tiek sapnuotą pasisveikinimą.

Pasipylė tūkstančiai klausimų ir užuojautos komplimentų. Teta, pusseserė Genovaitė, dėdė ir kiti šeimos nariai su siaubo žiburėliais akyse stebėjo šlapius Vytauto veltinius, paliekančius ant grindų didžiules purvo ir vandens dėmes. Vytautas atsakinėjo iš lėto. Nusivilko jau visai išsilydžiusį sverdlovskiečio vatinuką, nusiavė kojas, truputį atgaivinęs jas iš pradžių šaltu vandeniu, po to trynimu, dar kurį laiką, kiek galima labiau sutrumpindamas apibūdino savo sugrįžimą ir smulkesnį pasakojimą atidėjęs rytojui, pasistatęs keletą kėdžių dėl atsigulimo – ryžosi miegui. Žinoma, dar truputį teko pasiginčyti su teta, kuri vis nenorėjo leisti gultis ant nuogų kietų kėdžių ir prisispyrusi norėjo pataisyti guolį. Bet po atkaklaus Vytauto įrodinėjimo, jog jo rūbai tiesiog knibžda nuo utėlių, pasisekė išvengti „baisaus Sibiriško veislių desanto“ savo tetos antklodėse, čiužiniuose ir kitur.

Prieš užmiegant Vytautas sužinojo, jog duris atidarė neklausdami kas, todėl, kad manė jog iš darbo grįžta Genovaitės brolis Vytautas. Sužinojo, jog mama esanti sveika, nors truputį anksčiau, kelios dienos atgal sirguliavo. Sužinojo dar keletą smulkmenų, tik nesužinojo kaip jiems atrodė pirmą kartą išvydus tokį baisų sužalotą Vytauto veidą. Kurį laiką galvojo Vytautas prieš užmiegant, bet negalėdamas rasti kito atsakymo apart tai, kad tikriausiai neklausė jo mandagumo dėlei, dar pasivartęs truputį užmigo.

Ne! Tai buvo ne miegas, tai buvo tikra kankynė. Juk Vytautas buvo

pakankamai išsimiegojęs važiuodamas iš Kauno. Dabar jį kankino utėlės, kurios tarytum tyčia be perstojo kuteno visas kūno dalis.

- Kas per velniava, visame kelyje nejutau, o štai į patį galą kelionės tarytum norėdamos papjauti... – blaškydamasis ir karts nuo karto prabusdamas mintyse klausė savęs Vytautas, be to, vos prabusdavo, pirmiausia savo žvilgsnį užmesdavo į truputėlį pro lango užuolaidos kampelį vos įžiūrimą iš pradžių nakties, o vėliau jau rytmečio aušros brėkštantį dangų. Pabudęs išgirdo jau kambaryje sukilusių ir besiruošiančių naujiems dienos vargams žmonių žingsnius. Tuomet pakilo ir Vytautas, vis dar ilgai jausdamas savyje kylančią abejonę: „ar aš tikrai nesapnuoju, kad sugrįžau".

Po pusryčių Vytautui minutės virto valandomis. Jis dabar laukė, kuomet teta atves jo mamą. Vasario pirmosios dienos rytas, nušvietęs gerai pažįstamus miesto namus, viliojo apleisti nors minutei kambarį ir išeiti pasidžiaugti Lietuvos mėlynu ryto dangumi ir gaivinančiu švelniu pavasario vėju. Bet Vytautas to negalėjo. Jis dabar buvo kaip tas vagis, kuris bijosi žmonių žvilgsnio. Jis bijojo pasirodyti dabar savo atviru veidu dienos šviesoje. Jis nerimaudamas pasakojo Sibire pergyventus savo vargus, papasakojo nelaimingąjį įvykį, kuris jo veide ligi grabo lentos paliko savo niūrų pėdsaką. Pasakojo daug ką, bet žodžiai buvo taip draikyti, jog klausantiems kai ką būdavo sunku suprasti. Visos Vytauto mintys dabar buvo nukreiptos į susitikimą su motina, kuris neužilgo turėjo įvykti.

Dusliai trinktelėjo uždaromi kiemo varteliai. Vytautas pasuko akis į langą, bet nespėjo pamatyti nieko. Tas, kuris trinktelėjo uždarydamas vartelius, matyt jau buvo kieme. Dabar Vytautas matė šaligatvyje skubančius žmones. Viduryje gatvės viena kitą lenkiančias mašinas, girdėjo jų signalus; kažkas tai su arkliu pravažiavo savo ratais į grubius gatvės grindinio akmenis, sukeldamas ausims nemalonius garsus. Trumpiau išreiškus, už lango, gatvėje, jau buvo prasidėjęs judrus miesto gyvenimas ir į save viliojo mūsų jaunojo bėglio, benamio jausmus.

Koridoriuje už durų pasigirdo lengvi moteriški žingsniai.

- Tai ji! – šmėkštelėjo mintis ir patvirtinančiai atsidarė durys, kur Vytautas išvydo susijaudinusį savo senos motinos veidą.

Vieną akimirką ji stabtelėjo pačiame tarpduryje. Baikščiu žvilgsniu apvedė visą kambarį ir žengė į vidų tiesiai link savo sūnaus.

- Vyteli! – nuo džiaugsmo užsikertančiu balsu ji ištarė sūnaus vardą. Išblyškęs, vargų išvagotas veidas dar daugiau pabalo, jos drebančios rankos tvirtai prie savo krūtinės spaudė tiek ilgai lauktą ir išsiilgtą brangiausią jai šiame pasaulyje asmenį.

Ji verkė. Raudojo. Žinoma, tai buvo ne gailesčio ašaros, tai buvo džiaugsmo ašaros. Tai buvo ašaros tos, kurias gali suprasti tik motina.

- Ko jūs verkiate, mamyte?! Mano nuomone, jog tai tik dabar mudu turėtume juoktis iš džiaugsmo. – Vytautas kalbėjo tuos žodžius, bet jo paties skruostuose žibėjo ką tik nuriedėjusių ašarų rasoti pėdsakai.

- O, Viešpatie! Koks tavo veidas?! Sūnau, Vyteli! Ką tai reiškia?! – išgąstingai teiravosi motina, matydama dar truputį patinusį kairįjį žandą ir bemaž pačiame smilkinyje truputį iš priekio klaikiai atrodančią jau užgijusią žaizdą.

– Tu nebematai šia akimi? – vis toliau interesavosi motina. - Oi Viešpatie, išvažiavai sveikas, dailus..., o sugrįžai šiurpą keliančia išvaizda!

- Jūs, mamyte, kreipiate į tokį menkniekį dėmesį. Jūs pirmąkart pamatėte, atrodo, jog čia taip baisu..., o faktinai, čia tik truputį nugręžta, kas, laikui bėgant išsilygins... – Vytautas įtikinėjo savo vargšę motiną, stengdamasis kiek galima iš karto neatidengti baisios teisybės, kuri vėliau, palaipsniui sužinoma, tikėjosi, sudarys mažiau siaubingų pergyvenimų motinos širdyje. Taip pat, viską pasakodamas stengėsi sušvelninti savo nelegalų sugrįžimą, neiškeldamas aikštėn, jog jo dabartinis naujas gyvenimas turės būti kaip to, kuris neturi nei namų, nei užtarėjo prieš savo prasikaltimus ir yra priverstas naudotis nakties tamsa, kad išvengtų šaltos drėgnos kalėjimo kameros.

Jau gerokai po pietų, kuomet motina pasiūlijo eiti drauge į jos gyvenamąją vietą , Vytautas, žvilgterėjęs į langą, dar lauke nesutemus,

palengva baigė aiškinti savo naują padėtį, jog kurį laiką būtų geriau, kad jo nepastebėtų niekas iš šiauliečių, o vėliau kaip elgtis, bus galima iš tolimesnės padėties suprasti.

- O Dieve! – aiktelėjo motina. – Aš galvojau, brangus sūneli, kad dabar galėsiu atsidžiaugti tavęs sulaukusi. Tu padėsi man... – ji nebaigė savo žodžių. Žinoma, jų ir nereikėjo baigti. Vytautas suprato gerai viską, bet kiek nesuko savo galvos, regėjo vienintelę išeitį: nors keletą dienų pagyventi niekur neapsireiškiant, kad nepajustų saugumas, kuris, be abejo, jau šnairuoja savo viską veriančiu žvilgsniu, ieškodami po pranešimo iš Irkutsko – „Pabėgęs jaunas pilietis iš tardymo. Įtariamas špionažu! Antivyriausybiniame veikime! Ypatingos žymės: kairiojoje veido pusėje, žemiau smilkinio, truputį iš priekio, didžiulis randas (duobė nuo šūvio), kairysis paakys apdegintas paraku ir likę po oda kairiajame skruoste parako pėdsakai".

Nutilo motina, tylėjo ir Vytautas. Tylėjo visi kas buvo kambaryje. Prieš visų akis šmėkštelėjo sunkus būsimas Vytauto gyvenimas. O Vytauto vaizduotėje šmėkštelėjo nauji likimo vėjų siunčiami neišvengiami nuotykiai, tarp kurių Vytautas stengėsi prasiskverbti, kad galėtų kiek galima sumažinti motinos rūpesčius ir pergyvenimus. Ir tik jau gerai sutemus, Vytautas, apsiavęs dėdės pusbačiais, truputį susitvarkęs išviršinai savo rūbus, žinoma, pasikeitęs baltinius ir visa, kas sunkioje tolimoje kelionėje buvo apvisę utėlėmis, su motina apleido Genovaitės butą ir pasuko į miestą, kur pas svetimus žmones ji buvo apsigyvenusi.

Tik dvasia, kuria buvo Vytautas išauklėtas savo tėvo ir tolimojo Sibiro vaizdai, kuriuos dabino ten ištremtų lietuvių kančios, Vytautui šaukė paslaptingu balsu: „Neleisk laiko veltui! Tu matei tai, ko daugelis nemato... tu esi lietuvis, neužmiršk pareigos! Delsti niekuomet nebus vėlu, o praleisto laiko nesugrąžinsi!"

- Kas daryti? Nuo ko pradėti?! Kur baigti viską? – jau naujoje vietoje po vakarienės Vytautas susimąstęs stengėsi rasti kiek galima greičiau aiškesnius atsakymus į savo klausimus.

Pradėdamas bet kokį sudėtingesnį darbą, - visuomet susistatyk savo veiksmams planą! Taip! Tas yra teisinga! Ir aš pabandysiu taip.

- Taip sūneli! Vėl kartu... bet kodėl gi mūsų šeimos likimas toks nelaimingas. Auginau aš jus tris... galvojome senatvėje bus nors paguoda, bus kur pailsėti ramiai prisiglaudus sūnaus pastogėje. Galėsime džiaugtis matydami jų džiugų, laimingą ir tvarkingą gyvenimą... O štai kas šiandien. Anie du... mane apleido, tėvas mirė, ir galų gale, negana, kad aš be nuosavo kampelio, kur galėčiau pailsėti, jeigu ne po tokio sunkaus ilgamečio gyvenimo, tai nors po dienos vargų – ir tu šiandien lyg koks vagis, ar... – tai, sakydama motina, nutilo ir išbalusiais skruostais nuriedėjo kelios stambios ašaros.

Mamyte, juk jūs ne viena esate tokiame likime, atleisk, gal aš taip pat kiek kaltas, na, bet... – Vytautas nebetęsė toliau savo žodžių. Motina, mostelėjo ranka ir dar kartą tvirtai apkabinusi sūnaus galvą, pabučiavo jo truputį susivėlusius plaukus.

- Nebekalbėkim, sūnau, apie tai, aš nekaltinu nei tavęs, nei anų dviejų. Toks yra milijonų motinų likimas, o ypač šiame XX-ajame amžiuje. Pasakyk geriau, kaip galvoji dabar?..

Čia Vytautas pasijuto užkluptas netikėtai. Motinai pasakyti tai, ką jis dabar buvo užsibrėžęs, būtų buvę lygu, kad pasakyti: „žinai, mama, parvažiavau, pas jus man nuobodu, važiuosiu vėl atgal“.

- Šiuo momentu aš nežinau... ...galvoju pirmiausia aplankyti draugus, kaip jie pragyvena... matai, pradėti kur dirbti, reiškia – pasirodyti, o pasirodysiu – paims. Koks malonumas vėl išsiskirti su tamsta ir su visu tuo, ko buvau taip išsiilgęs, dėl ko rizikavau viskuo, ką aš turėjau, tiksliau pasakius, net savo galva. Bandysiu kaip nors suktis iš lėto, gal vėliau atsiras kokie šansai, kad nereiktų slėptis?.. Na, o jeigu kartais... aš galvoju, tamsta, dėl to neliūdėsi, bet atvirkščiai, dar galėsite didžiuotis užauginus tokį sūnų, kuris...

- Sūnau, man baisu klausytis!

Vytautas nutilo. Jis pajuto per daug atskleidęs rytojaus gyvenimo knygą, kuri kiekvienam, sudarytų nejaukų vaizdą.

Motinos mintys tuo kartu rišo ką tik pasakytus Vytauto žodžius,.. tamsta neliūdėsi..., didžiuosies užauginus tokį sūnų, kuris... Ji mąstė. – „Juk aš ir taip neliūdžiu, man tik neramu kaip motinai..., aš juo

didžiuojuosi, jog jo dvasioje dega karšta meilė savo Tėvynei ir... tautai. Jog jo mintys sugeba pagimdyti tokius didelius užsimojimus..., aš didžiuojuosi, jog Lietuvai pagimdžiau sūnų, kuris nuo pat kūdikystės, be poilsio, be laimės, neparodydamas savo patiriamų skausmų... eina tuo keliu, kurį žmonija vadina teisingu, eina tuo keliu, kurį parodė tėvas..., jog jis sugeba atskirti blogį nuo gėrio..., tik man baisu, baisu kaip motinai, jog jis pamiršta net save.

- Ko jūs taip susimąsčiusi? – jis pertraukė motinos mintyse dėstomas ir vėl nutrūkstančias išvadas.

- Taip, sūnau... nesugebu aš tau atsakyti taip, kaip ir tu į mano užduotą klausimą, ką ketini toliau daryti. Aš ne tai susimąsčiusi, man iš džiaugsmo norisi juoktis, o kuomet pagalvoju plačiau, sukausto baimė ir veržiasi ašaros...

Vytautas žvilgterėjo į motinos veidą. Tikrai, jos akyse spindėjo ašaros, o lūpos šypsojosi ir jis pajuto kartumą gerklėje, kuris pasijaučia prieš pravirkstant.

„Koks aš keistas, maldau, raminu savo motiną, kad neverktų, o pats vos neapsiašarojau“, – mintyse pabrėžė sau nusiraminimui komplimentą. Pažvelgė į didžiulį sieninį laikrodį, kuris ramiai, vienodai, matyt jau daugelį metų palydi kiekvieną prabėgančio gyvenimo sekundę, savo paprastuoju balsu „tak“, „tak“, „tak“, o valandas, primindamas kažkur tai senos pilies varpinę.

Ir dabar, tylūs, atrodo iš toli atskrendantys varpo garsai užtvindė kambario tylą. Jis išmušė lygiai vieną valandą nakties, primindamas tiek Vytautui, tiek čia pat priešais jo sėdinčiai motinai, kad visi jau seniai sumigę.

Vytautas pajuto lyg ir nuovargį. Dar keletą žodžių persimetęs su taip pat jau pajutusia miego vylius savo motina, užgesino šviesą ir prisimindamas, kuomet dar buvo visai mažas, susirietė po švelnia ir šilta antklode. Dar kurį laiką girdėjo karts nuo karto atsidūstančią motiną, ir iš susikaupimo truputį garsiau ištariamus jos maldos žodžius, o kiek vėliau visomis savo mintimis persikėlė į tą laimės pasaulį ir nepasiekiamų džiaugsmų karalystę, kuri paprastai vadinama – sapnas.

Kuomet pabudo Vytautas, jau buvo geri priešpiečiai. Vasario 2-osios ryto saulė akinančiai veržėsi pro nedidelį tarpą prie sienos nepriglaustos didžiulės rūbų spintos, už kurios buvo Vytauto lova. Ilgai, dar vis pabudęs nesikėlė, stengėsi niekieno netrukdomas apsvarstyti dar kartą savo užsibrėžtą jau nuo 44-ųjų metų pavojais apsuptą kelią, kurį šiandien be kombinacijų tęsti nebebuvo galima.

Vėliau atsikėlęs Vytautas arčiau susipažino su nauja savo šeimininke, prie kurios laikėsi jo motina ir šiandien jos butas suteikė jam pačiam pastogę. Vakare, parėjus iš darbo jos vyrui, taip pat susipažino su juo, kuris Vytautui tikrai pasirodė neblogas žmogus ir jau sutemus, trumpai atsisveikinęs su motina, pasuko link „Kalnelio“ rajono, kur nuo pat pirmos minutės, kaip tik vėl padėjo savo koją ant tvirto Šiaulių miesto geležinkelio stoties perono grindinio, - jautė sielos balse stiprų raginimą negaištant aplankyti Algirdą, Mykolą..., žinoma ir Valeriją. Tik paskutinįjį vardą Vytautas stengėsi save prisiversdamas vardinti paskutiniuoju.

Dabar Vytautas ėjo nakties tamsa apgaubta savo gimtojo miesto gatve. Keistai jautėsi savyje. Atrodo lyg kiekvienas praeivis jį stebi, lyg žinodamas, kad tai eina tas pats bėglys, kurio ieško nuo pat Irkutsko ligi Šiaulių saugumo sekliai ir tuoj koks vienas iš jų drįs pasakyti: „Rankas aukštyn!“ Bet taip Vytautas, perėjęs visą miestą, palengva priprato prie savo neraminančio jausmo. Jis dabar, truputį paspartindamas žingsnį, ėjo viduryje plento. Dešinėj plento pusėje žvilgėjo tylus, ledais sukaustytas ežeras. Laukuose dar nebuvo nutirpęs sniegas. Tik kur -ne -kur juodavo keleto dienų laikotarpyje lietaus apnuoginti kupsteliai. Vakaras dvelkė šalčiu. Vytautas buvo apsirengęs bemaž tais pačiais rūbais, kuriais grįžo. Viršutinę jų dalį dabar keitė tik tiek, jog vietoje vatinuko buvo apsivilkęs trumpą odinę striukę su aptrintu triušio kailiu, kuris buvo įsegtas vidaus pusėje. O vietoje veltinių – truputį koją spaudžiančiais pusbačiais. Mintys, viena kitą aplenkdamos, kūrė neužilgo būsiantį susitikimą su savo ištikimiausiais draugais, kurių jis jautėsi išsiilgęs lygiai kaip buvo išsiilgęs savo motinos. Vytauto mintys grįždavo į praeitį. Rodos, šis pusės metų laikotarpis prabėgęs taip greit, it tai būtų buvę pusė dienos. Staiga – prisiminęs visus sunkumus, pajaučia, tarytum praslinkę keletas amžių.

Vytautas prisiminė prieš pat važiavimą tą rugpjūčio vakarą.

- Ne, tikrai pasaulis sukurtas keistai: jis kartais žmogui padaro gerą, malonų įspūdį, o vėliau tas pats tau tampa liūdnumo, nevilties ir kitų jiems panašių jausmų priežastimi. – Vytauto ausyse, rodos, dabar skambėjo ta pati daina, kurią girdėjo dainuojant pirmosios rugpjūčio vakarą pas Mykolą. Jis matė dabar viską kaip tuomet:

Vasaros vakaras. Toli vakaruose rausva saulė laidžiasi. Ežero bangos lyg ką pasakodamos, viena paskui kitą plakė valties šonus... O greta, valtyje, sėdi Valerija. Paskui, rodos, girdi jos paskutinį kartą ištartą „sudiev“, „tikiuosi dar pasimatysime“ ir tirštą tos nakties rūką, kuomet jis paspaudęs jos švelnią ranką, išnyko iš jos žvilgsnio paežeryje ir virš plento gulinčiame rūke. Antai, jau matosi Mykolo namuose deganti šviesa, kuri rausvai mesdama savo blankius spindulius veržiasi pro langą. Štai Vytautas jau eina per kiemą..., beldžia į duris, išgirsta kaip paprastai, visuomet atsiliepimą „prašau!“. Ir štai, Vytautas jau kambaryje.

- Laba vakarą! – trumpai pasisveikinęs ir žengęs porą žingsnių giliau į kambarį sustojo.

- Laba vakarą! – bemaž vienu kartu atsiliepė du moteriški balsai ir abi moterys sužiuro į ką tik įėjusį svečią.

Vikriai Vytautas pasuko savo sužeistąjį veidą link moterų, kad galėtų pamatyti, kaip jos jo nepažįsta, o vėliau, kuomet pasisakys kas esąs, kaip atrodys nustebusios.

Valerija, stovėdama prie mažo viralinės stalelio, kažką raikė peiliu. Jos mama buvo sustojusi gretimo kambario tarpduryje. Vytautas atidžiai, apmetęs savo žvilgsniu ir matydamas jų abiejų veiduose, jog laukiama, kuomet įėjęs nepažįstamasis ko paklaus, prabilo it visai būtų nepažįstamos.

- Atleiskite, čia gyvena Mykolas?

- Taip! – nedrąsiai atsiliepė Valerija ir, lyg pažindama Vytauto balse girdėtą jo skambesį, truputį nusišypsojusi dar daugiau įsmeigė savo tiriamą žvilgsnį į sužalotą Vytauto veidą.

- „Hm, reiškia esu tiek pasikeitęs, jog nebepažįsta!“ – pagalvojęs Vytautas nusišypsojo. – Ar galėčiau jį pamatyti?

- Nėra šiuo metu namuose. Prašau, sėskite, netrukus turėtų pareiti.

Vytautas, nebesusilaikydamas savo vaidinamojo „svetimo“ rolėje, pasuko sveikąją veido pusę, kuri, aišku, iš karto Valerijai priminė gerai žinomą ir pažįstamą veidą.

- Vytautai! – jos žodį palydėjo krisdama iš rankų lėkštė.

- Taip, tai aš, Valyte...

Vytauto žodžius nutraukė ištisa eilė troškinančių bučinių, o po jų eilė klausimų. Mykolo motina, kuri Vytauto buvo taip pat išsiilgus ne mažiau už patį Mykolą ir Valeriją, čia reiškė ir žodžiais, ir glamonėjimais, visą savo išsiilgimą. Užsimezgė pokalbis, prieš Vytautą liejosi daugybė įvairiausių draikytų klausimų ir tik vėlai vakare apleido šį jaukų, pilną draugiškos šilumos kambarį, prižadėdamas rytoj ar poryt vėl ateiti.

Išėjęs iš Valerijos, Vytautas jautėsi it būtų prisiėmęs daug naujų jėgų. Jo veidas švytėjo dar didesniu džiaugsmu, nei anksčiau, nors Mykolo dar nesusitiko. Vytautas dabar žengė tamsia, neapšviesta, priemiesčio rajono gatve link Algirdo.

„Hm! Truputį gal ir nelabai patogiai buvo pasielgta... Matant motinai, juk nelabai taktiška tokie aistringi pasisveikinimai. Ne, čia aš nekaltas..., bet ir ji taip pat nekalta... – visa tai padarė artimas, draugiškas išsiilgimas. Vytautas gerai žinojo ankstyvesnius savo santykius su Valerija. Juk juose nebuvo visai nieko, kas būtų virš tvarkos ir doros. Jų abiejų draugystė buvo lygi brolio ir sesers, Valerijos mama visą tai matė ir suprato, „Tai reiškia ji yra manęs išsiilgusi... reiškia, reiškia, reiškia...“ – čia Vytautas nerado kuo užbaigti savo žodį „reiškia“, kurį mintyse kartojo bent kelis syk iš eilės, prisimindamas ką tik buvusį susitikimą ir dar ant lūpų jausdamas pirmuosius Valerijos bučinius.

- Na, pamatysime toliau, kuo viskas baigsis... kol kas nelaikas per daug gilintis į saldžių ir karštų pabučiavimų prasmę. Šiandien mano gyvenimas tokioje būklėje, jog visa tai yra paskutiniosiose eilėse! Apsirinki! Apsirinki! Apsirinki, Vytautai! – kažkoks balsas iš vidaus erzinančiai šnabždėjo – Viskas kartu! Viskas kartu! Ir viskas yra reikalinga!

Vytautas taip užsimąstęs, net nepastebėjo, kaip jau po senu įpročiu

pabeldė Algirdo kambario durysna ir kur jis išgirdo gerai pažįstamą savo draugo balsą: „Įeik!“ Ir, plačiai pravėręs duris, žengė į vidų.

Viskas pažįstama. Ta pati spinta, tas pats veidrodis, tas pats stalas ir kiti kambario daiktai sutiko Vytauto žvilgsnį. Tik Algirdas, išgirdęs Vytauto žodžius ir pakėlęs akis nuo sudėtingos šachmatų partijos, kurią, matyt, norėjo išlošti prieš savo jaunesnįjį brolį Renaldą, keletą sekundžių sėdėjo it užhipnotizuotas ir vis, matyt, norėdamas kažką ištarti, bet, pagautas ekstazės, mirkčiojo ir tylėjo. Tik praūžus pirmajai šio susijaudinimo bangai, lėtai pakilo iš savo vietos ir tvirtai broliškai apglėbė savo rankomis Vytautą.

- Štai ir vėl drauge!

- Vytka!

- Taip, aš, Vytka, ką nebelabai pažinai?..

- Vytka!.. tu nesupranti, turbūt dar vis manęs, aš turiu kai kur tokių silpnybių, kurios lyginasi su mergaitės būdu. Žinai, pažint pažinau, vos tik užmečiau pirmąjį žvilgsnį, bet keistas džiaugsmo jausmas, tiesiog paralyžiavo ir... na, tai niekis, atrodo dėl to teisintis neverta... Kuomet sugrįžai?

- Vakar naktį!

- Sėsk! Ko stovi... – Algirdas nebaigė savo žodžių. Už durų pasigirdo skubūs vyriški žingsniai, trinktelėjo koridoriaus durys ir bemaž tuo pačiu akimirksniu, plačiai atsivėrus durims, ant slenksčio pasirodė Mykolas.

- Vytka! Po šimts... – vėl glėbyje, vėl rankų paspaudimai, vėl tie patys džiaugsmingi ir nustebimo pilni žodžiai. Vėl juokas, vėl klausimai ir ilgas, ilgas Vytauto pasakojimas, kuriame visu savo sugebėjimu išdėstė šešerių mėnesių pragyventą laikotarpį.

Žinoma, „iš kažkur“ ant stalo atsirado stiklinė, iš kaimyninio namo, kuriame visuomet būdavo alaus, prieš visų jaunuolių akis atsirado balta puta pasipuošęs molinis ąsotis ir kiti šiokie tokie reikmenys, kurie daugiausia yra vartojami žmonių tokiais atvejais. Ir tik jau prieš rytą Vytautas pabaigė savo pasakojimą, kuris kerėte apkerėjo jaunuolius.

- Štai, mieli draugai, vėl likimas mums leido susitikti! Dabar

sakykite, kaip jūs praleidote šį laikotarpį, ką gero nuveikėte, kaip gyvuojate, ką ir kur dirbate, o taip pat, ką darysime toliau?

Kuriam laikui visi nutilo. Ir girdėjosi tik lengvas miegančio jaunesniojo Algirdo brolio alsavimas. Jis, berniukas, ilgai klausėsi Vytauto pasakojimo, bet prieš rytą jo akis ir ausis nugalėjo miegas.

- Mes?! Atvirai sakant, ypatingų nuotykių nepergyvenome, laiką leidžiame taip, kaip ir anksčiau prieš tavo kelionę. – iš lėto kalbėjo Algirdas. – Mikis darbuojasi namuose, o aš... – tardamas šiuos žodžius Algirdas iš kišenės išsiėmė savo geltonos odos piniginę, iš kurios ištraukė keturis savo asmens paso gabalus.

- Kame reikalas? – iš karto nesuprasdamas, ką reiškia šie suplėšyto paso skutai.

- Nieko... Matai, tau be žodžių noriu pasakyti... kaip ir kokioje padėtyje aš leidžiu šias dienas.

- Taip, bet kam suplėšytas pasas?

- O, daug matei, bet šios gudrybės dar nežinai! – šypsodamasis Algirdas savo mikliais pirštais ant stalo sudėjo iš gabalėlių suplėšytą dokumentą – Prašau, pasas! Ir kiekvienas, kam įdomu patikrinti mano dokumentus, pažiūrėjus nė kiek nesuabejos, jog tikrasis šio dokumento savininkas yra paieškomas...

- A! Dabar aišku! – Nutraukė Vytautas savo bičiulio žodžius. – Gerai, aš šią minutę pakeisiu tvarkos pareigūną ir pažiūrėsiu kaip tu su juo elgtumeis? – tai pasakęs Vytautas atsistojo iš užstalės ir truputį suraukęs kaktą, pakeistu balsu prabilo į Algirdą, - Leiskite patikrinti jūsų dokumentus, jaunuoli!

- Prašau!

- Hm! Kodėl jūsų pasas suplėšytas?

- Matote, kelios dienos atgal nakties laiku einant iš stoties mane užpuolė du kažkokie niekšai, nurengė rūbus, atėmė pinigus, lagaminą ir kartu šiuos dokumentus, kurie buvo kartu su pinigais. Ir, matyt, jiems buvo nereikalingi... ryto metą žmonės eidami rado suplėšytus ir atnešė man...

- O kodėl nepakeičiate nauju?

- Pranešiau milicijon, sutvarkiau viską, kas dėl šito reikalo reikalinga, sakė, teks palaukti kurį laiką... dienų bėgyje turiu gauti kitą pasą.

- Taip, taip, bet čia, man kažkas neaišku, jūsų pavardė visai neįskaitoma, registracijos štampai supurvinti, jūs malonėkite praeiti su manimi ligi milicijos skyriaus...

- Bet, atleiskite, kas jus verčia mane trukdyti? Juk dokumentas tvarkingas, tik suplėšytas!

- Darbo pažymėjimą jūs turite?

- Taip, prašau! – Algirdas ištiesė aptrintą mažytę knygelę.

- Daugiau nieko, kas gali patvirtinti jūsų asmenybę?

- Seni metrikai!..

- Na, na, kas ten dar per metrikai,... specialistas, sugebi, matau, mulkinti... kur jūsų vadinamieji metrikai?

Ieškodamas tariamųjų metrikų, Algirdas giliai įkišo savo dešinę į vidinę švarko kišenę ir juos traukdamas, vikriu šuoliu davė porą žingsnių į šalį, Vytautas išvydo prieš jį nukreiptą rūstų pistoleto vamzdį.

- Na, kaip? Sugebėjau išsisukti?

- Neblogai! – nusišypsojęs Vytautas patvirtino ką tik įvykusį manevrą ir ėmė apžiūrinėti sunkų Nagano sistemos pistoletą. – Šovinių pakankamai?

- Šiuo reikalu turiu pasakyti, kad trūkumas, na šiam kartui užtenka, kol nereikia.

- Na, o tu, Mykolai?..

- Aš kol kas vaidinu ramų pilietį... nesistengiu į kišenę kišti kokį trantą kaip Algis...

- O! O! „Trantą!“ Tu jo neturi, tai ir nesistengi!

- Kol kas nereikia. Reikės, bus! Pats žinai, pasakoti atrodo neverta...

- Taip tai taip, bet nereikia tuoj taip žiauriai įžeidinėti mano ištikimo kišenės draugo – kuomet jo forma ne „Trant“, o „Naganas“.

- Sistema, firma, markė – vienas ir tas pats man šiuo momentu. Sakiau, reikės, pasakyk, Mykolas, kiekvienu momentu bus pilnoje tvarkoje ir greta jūsų... Dar kurį laiką pasiginčiję ir pasvarstę esamąją padėtį, jaunuoliai grįžo į paprastesnes pokalbio temas. Mergaitės, knygos, šokiai, degtinė, muzika ir kiti jaunimą viliojantieji reikalai pakeitė

jų temą. Užbaigė auštant. Mykolas apleido Algirdo butą ir jau truputį svirduliuodamas, žinoma, tai ne nuo stiklo, o nuo nemigo nakties, pasuko link namų. Vytautas su Algirdu dar kurį laiką pasikalbėję, taip pat abu sugulė siauroje Algirdo lovoje, kur nežvelgiant į gulėjimo nepatogią padėtį, vienas kitą pralenkdami, suknarkė sutartinę...

- Pinigai! Pinigai! Ir dar kartą pinigai mums yra reikalingi. Be pinigų – nė iš vietos. Teisingai yra pabrėžta; „Kapitalas tai yra įrankis, kuriuo pagaminami kiti įrankiai, gauti kitam kapitalui ir gyvenimo reikmėm padengti. Kapitalą sudaro žaliava, darbo įrankiai ir įvairių rūšių pragyvenimo priemonės, kurios naudojamos žaliavoms, naujiems darbo įrankiams ir naujoms pragyvenimo priemonėms gaminti...“ - teisingai yra pasakyta Markso, galvojo Vytautas iš lėto supdamasis kietame siaurojo geležinkelio vagono suole. Šiandien buvo 4-ta vasario. Ankstų rytą Vytautas apleido Šiaulius. Dabar jis važiavo link Biržų, kur pakeliui Petrašiūnų stotelėje turėjo išlipti ir dar bent aštuonetą kilometrų paeiti pėsčias ligi savo tikslo.

„Matysim, ką gero rasime čia? Gal iš šios pusės bus galima ką nors geriau numatyti?.. – Vytautas retkarčiais žvilgsnojo į vagono langą, už kurio matėsi ryto aušros apšviesti pažįstami laukai, krūmai, kalneliai ir visa, ką jis jau daugelį kartų buvo matęs važinėdamas šio geležinkelio linija iš Šiaulių į provinciją pas savo giminaičius. Viskas buvo taip malonu. Rodos tie laukai, tie krūmai ir viskas, ką paliesdavo Vytauto akys, dabar joms šypsojosi it sveikindami laimingai sugrįžusį iš „stebuklų šalies – Sibiro“. – Koks keistas yra žmogus? Juk gi čia dabar sugrįžęs materialiai esu daug sunkesnėje padėtyje, nei buvau ten... kas ten buvo blogo... tai, kad nebeužtektų duonai, ir kad... žinoma, čia kiekvieną žingsnį lydi durtuvas ir kulka. O vis tik Lietuvoje jaučiuosi laimingesnis... Ne, šis dalykas yra tiek painus, jog paaiškinimui, jeigu neužtenka vienintelio: – tai mano Tėvynė! – tuomet reikalinga ištisa tema.

Vagone, keleivių tarpe, virė įvairūs ginčai ir pokalbiai, kažkas tai dalį keleivių juokino savo anekdotais, kurių nuotrupos kartais įsiskverbdavo ir lig Vytauto, kiek toliau matėsi su virš dešimties kareivių būrelis, ant kurių kelių gulėjo dešimtšūviai, paprasti automatai ir ant grindų prie pat

lango, lyg saugodamas į sieną atremtą kulkosvaidį, snūduriavo didžiulis šuo.

„Operatyvininkai!“ – pagalvojo Vytautas atidžiai, bet atsargiai apmetęs juos savo žvilgsniu. – Taip, ot ir laimužė! Bijok savo šešėlio, savo žvilgsnio, savo lūpomis išreiškiamų garsų. O kas būtų, jeigu pakliūčiau? Ne! Ne! – skubiai tą mintį Vytautas ginė į šalį, kaip tie senesnieji žmonės, kartais savo ilgomis proto rankomis netyčia užčiuopę mintyse nuogos moters figūrą.

Vytautą traukė snaudulys ir kažkodėl darėsi liūdna.

- Ir kiek taip gali praleisti laiko? Juk nieko nėra amžino. Prieis tokia diena, kuomet išgirsiu rūstų „ruki v verch!“ arba trinktelės sausas taiklios rankos paleistas šūvis, gulėsiu kur purvyne prekyvietės aikštėje. Už ką, už tai, kad nesugebu užsimerkti matydamas teisybę! Už tai, kad tėvo žodžius laikau šventais! Už tai, kad liaudį skaitau lygio sau! Bet ar mane, įdomu, liaudis laikys lygų sau, ar pamins kaip paskutinę šiukšlę, kaip pamynė jau tūkstančių tūkstančius tokių... ką aš?... – lyg jausdamasis negerai, ką nors galvojęs staiga meta prieš save klausimą. – Ne, ne aš nenorėsiu iš jo jokio atlyginimo! Aš tik noriu atiduoti jai tai, ką privalo atiduoti kiekvienas liaudies sūnus, kiekvienas mylįs lietuvių tautą, jos papročius, jos garbingą vardą ir ginąs jos teisę į lygų kitų tautų egzistavimą. Aš nieko daugiau nenoriu.

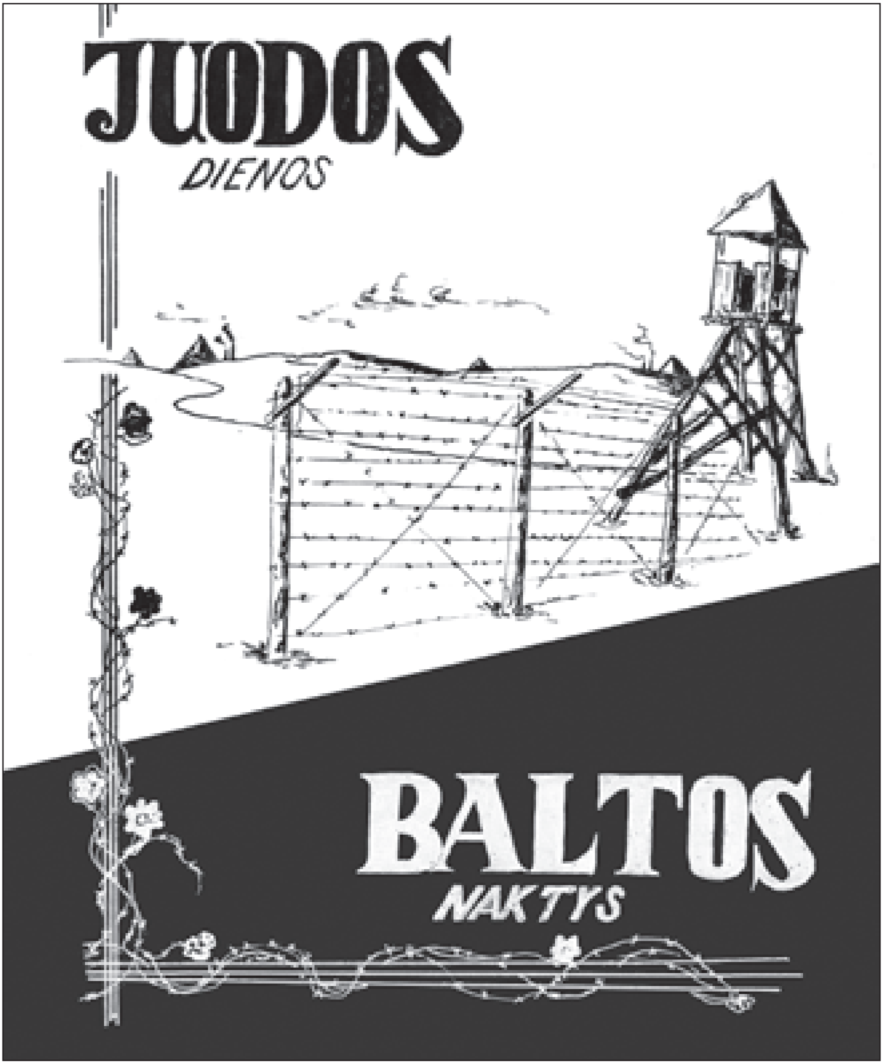
„Gražiai giedi!“ – vėl kažkoks balsas iš vidaus prabilo į Vytauto sąmonę ir tuo pačiu kartu jis jam pastatė lygų atsakymą – Kalbu, išreiškiu, galvoju, tai, ko trokštu, o ką padariau, jau matosi, o ką pasieksiu, pamatysim. Už blogą, žinau, rasiu bloga, o už gerą – gera! Ne! Už gera – taip, kaip supras kas tą gėrį ir kaip likimas leis...

O dabar: „Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdus!“

Lyg pritardami vagonų ratai savo bildesiu karts nuo karto į bėgių sudūrimus tęsė savo „Taip! Taip! Taip!“ Skardus siaurojo geležinkelio garvežėlis, sunkiai kopdamas į nedidelę kalvelę, riktelėjo savo spiegiančiu balsu pasveikindamas pagelžkelio mišką.

- Pamaty!... ty! ...y! ...y! ...y! ...y! ...y! ...sim!

- Ne, nepamatysim, bet aš turiu pats parodyti sau, jog aš esu žmogus, jog tas, kuo gimęs Tėvynei.

JUODOS
DIENOS
BALTOS
NAKTYS

ĮŽANGA

Jau kelinta diena, kai Stasys susikaupęs vartė, atrinkinėjo ir pluošteliais dėliojo ant stalo pageltusius savo senus rankraščius. Per rasotus langus grytelėje skverbėsi silpna gęstančios dienos šviesa. Tik stalinė lemputė, aštresniu spinduliu perplėšusi prieblandą, leido pamatyti, kad grytelės sienos išklijuotos rusvais tapetais, kampe žaiburiuoja didžiulis veidrodis, greta ir sofa lova beesanti. Ji apdengta Stasio žmonos rankomis austa žalia kapa... Ant sienos: Švč. Marijos paveikslas, Stasio žmonos mirusių tėvelių portretai, palangėje – rankinė mezgimo mašina... Toje prieblandoje glūdėjo senovė ir dabartis. Pro praviras duris iš virtuvės girdėjosi krosnyje spragančių malkų ir indų barškesys, kurį prislopino moters balsas:

— Per anksti kapstais po tas savo senienas... Vytautą (Vyt. Naudžiūnas – LLKS ir Revoliucinio išsivadavimo fronto valdybos narys, palaidotas Ukmergės kapinėse!) laidojant vos pasakei prie kapo, kad Mordovijos lageriuose su juo laužei duonos plutą, taigi, tuoj iš Ukmergės prisistatė saugumiečiai... Dabar vos aprimo dėl „Varpo“ spausdinimo įtarumo, o tu tikiesi parodyti spaudoje apie kalinių sukilimus lageriuose?! Pasitark su kovos draugais!..

— Ne viską pavyko surasti, – atsikeldamas iš už stalo, atsiliepė Stasys. – Viskas toje drėgmėje supelijo! Reikia atrinkti, paruošti spausdinimui, o jeigu išleisime ne kaip brošiūrą „Šv. Kalėdų rytas“ bei kitas brošiūrėles savo spausdinimo priemonėmis, tai vis tiek ateina laikas, kai tautai bus galima atskleisti buvusius jos Laisvės kovų istorijos puslapius, – it teisindamasis tęsė jis.

Lagerių ir kalėjimų „tarybinį rojų“ daugelį metų regėjusios akys, vis dar vildamosios regėti Lietuvos laisvę kaip kovoje kritusių brolių pergalę, žvelgė kažko it ieškodamos už rasoto lango. Kiek patylėjęs jis vėl pasilenkė virš stalo ir, paėmęs pluoštą rankraščių, tarytum sau, tarytum gyvenimo draugei, triūsiančiai virtuvėje ar daugeliui, kurie to nežino, lėtai pusbalsiu pradėjo skaityti gal prieš 30 metų Vorkutoje rašytus žodžius. Balsas skambėjo tarsi užkimusio... O gal jis iš praeities, iš alkanos tundros, nešamas laiko per audras veržėsi čia, į Tėvynę Lietuvą, kad būtų išgirstas? Balsas iš Tolimosios Šiaurės! Be abejo, ir šiurpi teisybė apie juodąsias dienas ir baltąsias naktis bolševikiško Gulago pragare...

Vytautas Vainekis

„SVEIKI ATVYKĘ!“ (SVEIKINIMAS VIRŠ AJAČ JAGOS LAGERIO VARTŲ)

Viskas skendo su sniegu susimaišiusioje auštančio ryto prieblandoje. Pageležinkeliu nusitęsusios tvoros spygliuotose vielose švilpavo vėjo gūsiai. Virš tvoros siūbuojančios elektros lemputės blykčiojo it varžydamosios savo moderniškumu su dienos šviesa. Iš vagonų išlaipinti kaliniai „penketukais“ buvo jau baigiami rikiuoti į vieną koloną skudurais apsimuturiavusių atvežtų ir dar kažkur ruošiamų varyti žmonių. Keturi šimtai aštuoniasdešimt vyrų! Amžius įvairus kaip ir tautybės! Ne veltui sakoma „tautų kalėjimas“. Tiesa, čia ne kalėjimas, čia – Vorkuta!.. Kiek toliau – Norilskas, o ten – Magadanas!..

Stasys stovėjo ne pirmuose penketukuose. Kolonos galo nesimatė per sniego siautulį. Matėsi tik susilenkę, nuo sniego vienas už kito bandantys pasislėpti žmonės. Su kuklučiais nešuliais, kuriuose daugiausia įvairiaspalviai maišeliai, vieno ar kito „turtingojo“ lagaminėliai. Atokiau nuo rikiuojamų į sniegą subridę taip pat nuo žvarbaus vėjo gūžėsi baltais kailiniais apsivilkę čekistų sargybiniai. Jų rankose juodavo automatai, karabinai su atlaužtais durtuvais. Dar kiek atokiau – retai išsidėstę su lengvaisiais kulkosvaidžiais. Per nenutrūkstantį pūgos ūžesį ir šunų skalijimą girdėjosi sargybos vyresniųjų komandos bei keiksmažodžių srauto nuotrupos. Šaltyje, atrodo, ir garvežys nerimaudamas ūkčiojo. Čia turbūt ir baigiasi pasaulio kraštas?.. O gal dar ne čia?..

— Deržat' distancijų! (išlaikyti atstumą!) – viską, rodos, peršaukęs gana solidžiu baritonu šūkavo tur būt sargybos viršininkas.

— Žingsnis į kairę, žingsnis į dešinę, konvojus šauna be perspėjimo!..

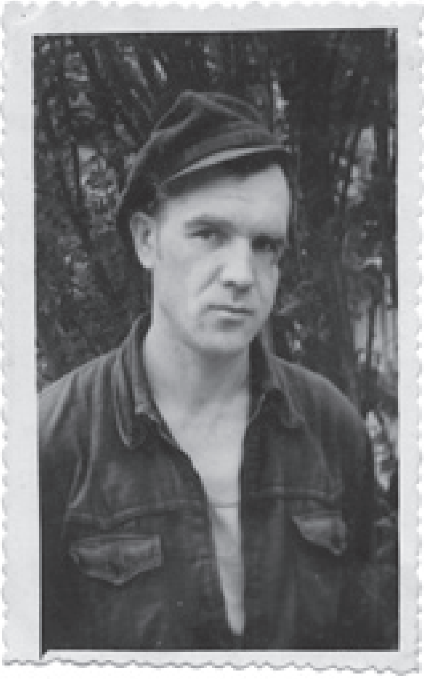
Jau įgrisusi sargybinių „maldelė“ girdėjosi aiškiai. Kolona pajudėjo. Audra, lyg norėdama nuo pasaulio akių nuslėpti tą baisų vaizdą, dar

J. Valaitis, V. Vaineikis, V. Šiška, A. Plepys, sėdi S. Ignatavičius ir J. Uogintas

stipriau kėlė tundrą gaubusius sniegynus. Sargybinių vilkšuniai inkšdami veržėsi prie varomų pasmerktųjų kolonos. Iš „galiorkos“ kartas nuo karto girdėjosi spiegiančiai šaukiamas žodis: „Neatsilikti!..“

Žmogystos brido ir brido per pusnį. Monotoniškas klaikumas ir nuovargis keistai saldžiai lyg traukė į snaudulį šaltame sniego patale. Kairėje Stasio už keleto žingsnių lingavo ilgas rusiško šautuvo durtuvas, o kairėje – klasės draugas: bendrabylis, šiaulietis, Algirdas (Ivoškevičius). Sargybos buvo perspėti nesikalbėti rikiuotėje. Kurį laiką viešpatavo tyla. Bet kartas nuo karto ji trūkinėjo. Žmonės spėliojo, kur juos varo, ar dar toli eiti, ir kas jų laukia... Kada grįš? – vargu kas mąstė. Ėjo buvę žmonės, dabar tapę „zekais“. Slinko it vaiduoklių minia. Teismo bylų ištraukų „formuliarus“ maišuose nešė bent dešimt sargybinių. Ten prokurorų ir teisėjų nutarimais visiems „prailgintas amžius“ 10, 15, 25 ir 35 metų

V. Vaineikis

Vytautas Vaineikis po pabėgimo. Mordovija 7-asis lageris. 1961. 07.10

sustiprinto režimo zonose!.. Kiek Dievas leis iš jų būti tame Gulago pragare it skaistykloje – tur būt likimo knygose užrašyta?.. Kieno kaulai gal dar grįš į gimtus kraštus, bet daugelis liks čia, amžino įšalo žemėje. Kartybių taurė laukė kiekvieno...

Stasys mašinaliai skaičiavo savo metus:

„Šį rudenį 1951-aisiais bus dvidešimt!.. O Algiui jau tiek sukako Šiaulių kalėjime... Karceryje „atšventė“ gimimo dieną...“

Mintys nukrypsta į priekyje einantį estuką. Susipažino Leningrado „peresilkoje“. Jam vos aštuoniolika! Bet energingas pogrindininkas! Valtimi bandė bėgti į Švediją!.. Nepavyko vyrukui...

— Ko nosį nukabinai? Nepatinka Vorkuta?.. – lyg iš snaudulio pažadino greta ėjusio Algirdo balsas. — Stengiesi vaizduotėje nufotografuoti, kaip atrodo tas pasmerktųjų karavanas sniego dykumoje? O man

Vytautas Vaineikis viename iš lagerių

— I učimsia tak, čtoby Stalin „Otlično, rebiata!“ skazal.

—Stasy, aš tau į snukį truputį... tuomet bus „otlično“ – klasės draugas, irgi bandydamas šypsotis, po kurio laiko atsiliepė į Stasio žodžius ir pokalbį bandė pakeisti kita tema.
— Deklamavom visi... Bet mes net komjaunuoliais nebuvome! Darėme, ką galėjom! O, jeigu, po „Kęstučio“ žuvimo „Vanagas" nesutiko, kad Rygoje suimtą „Sakalą“ bandytumėm iškeisti į įkaitais gali-

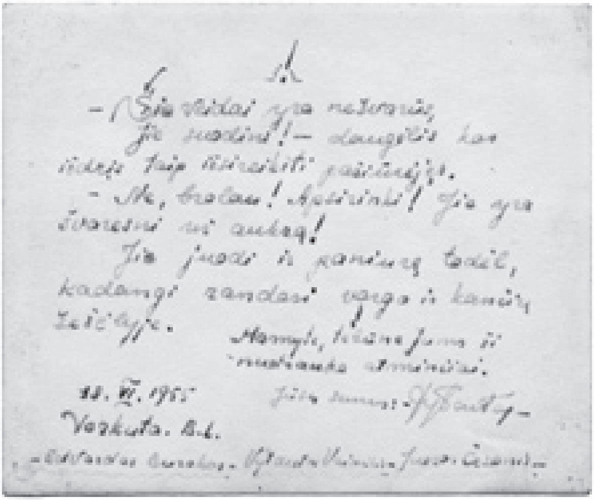

Bronė Vaineikienė Kryžių kalne. 1968 m.

atrodo tarsi vargšai žydeliai vokiečių laikais, kuriuos varė šaudyti ten, link Kužių miško...

— Mes be šešiakampių žvaigždžių... Mes komunizmo statybose!..- lyg bandė šypsotis kovos draugui ir, klupdamas į pusnį, pakibo ant jo rankos. - Pameni, per egzaminus rusų kalbos mokytoja reikalavo, kad padeklamuočiau eilėraštį?

— Tu ne jai deklamuoti privalėjai, bet tiems milijonams pavergtųjų, kad dar labiau jie būtų paklusnesni vergvaldiškai įtaigai...

– Šis veidas yra nesveikas, jis senas! – daugelis kas išdrįs taip išsireikšti pažiūrėję.
– Ne, brolau! Apsirinki! Jis yra jaunesnis už audrą!
Jis juodas ir paniuręs todėl, kadangi žandai vargo ir kančių išėsti.

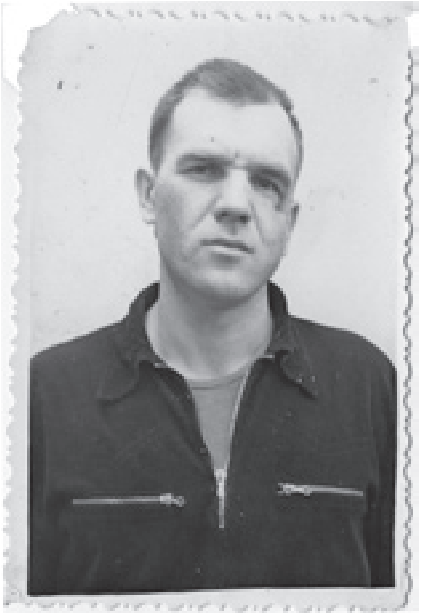
Mamyte, [illegible] atminčiai.

18. VI. 1955
Vorkuta. B.L.

Jūsų sūnus: [illegible]

„Edvardas [illegible] – Vytautas Vaineikis – [illegible]"

V. Vaineikis Vorkutos lageryje

mus paimti Šiaulių miesto partkomo ponus, tai čia glūdi mūsų visų menkystės, prisitaikėliškumas, laukimas, kol viskas įvyks savaime, o Ūsas iš Kremliaus šūkaus „Otlično, rebiata!“.

(„Kęstutis“ – partizanų „Kęstučio“ rinktinės vadas Juozas Dominauskas, žuvęs kautynėse Šiaulių apskr., Stačiūnų valsč., Kutaičių k.; „Vanagas“ – rinktinės operatyvinio skyriaus viršininkas Petras Dominauskas, 1951 metais netoli Pakruojo bunkeryje apsuptas nusišovė; „Sakalas“ – Juozo Dominausko brolis, 1949 m. kovo 4 d. žuvus „Kęstučiui“, čekistų susektas Rygoje, areštuotas, kalintas Kingyro lageriuose).

— Nesiširdink! Dabar tu „Kęstučio“ slapyvardį nešioji... Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungą atkūrėm Leningrado „peresilkoje“. Reikia pateisinti jos vardą darbais... Gavome po dešimtį metų, laiko bus...

— Stasy, ar nepadarėme naujos klaidos, kad „Birutą“ išrinkome LLKS CK pirmininku?.. Taigi, jis žydas?!

V. Vaineikis 10-metėje mokykloje. Mordovija 7 - asis lageris. 1962 m.

Mordovija 7-asis lageris. 1961 m.

(„Birutas“ – buvęs Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kapitonas, gydytojas Rubinšteinas. Likęs gyvas ir grįžęs iš Vokietijos lagerių dirbo asmeniniu J. Paleckio šeimos gydytoju, gavęs profesoriaus vardą. 1950 metais MGB areštuotas, teistas 25-iems metams! Katalikų tikybą priėmęs dar Nepriklausomybės metais! Aktyvus politorganizatorius Lietuvos išsilaisvinimo veikloje, ypatingą patirtį turėjęs pogrindinės kovos sąlygomis! 1989 m. mirė Klaipėdoje).

— Tu supranti, žydas?! — nerimo Algis.

— Bet tu, supratęs, kad jis politikoje daugiau nutuokia, lietuvių tautos interesais daugiau rūpinasi ir sudėtingai pogrindžio veiklai geriau galės vadovauti nei kiti ten, Leningrado kalėjime, dalyvavę, net gana ryžtingi, iš mirties ištrūkę partizanai, net tas mūsų nevykęs klierikas „ponas“ Juozas, net aš ir tu, pats pirmas už Rubinšteiną pakėlei pritarimo ranką...

Algirdas nutilo. Draugiško ginčo metu jiedu pūgos siautulio tarsi nejuto. Dabar vėl pasijuto Tolimosios Šiaurės atviroje tundroje. Dešinėje

tako pusėje liko kažkoks lageris, anglies šachtos dvi piramidės... Kairėje – vėl per sniego sūkurius matėsi juoduojanti uolienos piramidė... vėl elektros lempučių linijos virš kito lagerio tvorų...

Laikas atrodė sustojęs. Tik kojos keistai savaime judėjo ir nešė į sniegynų jūros nežinomybę!.. Šiaurė! Bet nei eskimų, nei baltųjų meškų nesimatė. Tik sargybiniai, apsirengę baltais kailiniais, leido savas „figūras“ varomiems vaizduotėje regėti tas „baltąsias meškas“.

Priekyje per pūgos siautulį virš kolonos pakilo trys žalios vos įžiūrimos signalinės raketos. Kiek dešiniau – tarytum šventinė iliuminacija mirgėjo elektros lempučių linija, kurios, žaismingai supdamosios virš spygliuotų vielų tvoros, savotiškai sveikino atvežtus naujus, dar neišsekintus vergus ilgametei katorgai.

Stasys, mintimis atitrūkęs nuo dabarties, klajojo Lietuvoje. Šiauliai, nors ir sugriauti karo audros, bet 1950-aisiais parbėgusį iš Taišeto pragaro viliojo pavasario žiedais... Jeigu ne išdavystė, tai būtų gyvenęs, kol stribai būtų nušovę... Prisiminė MGB tardytojo žodžius: „Dėkok savo Dievui, kad pagavome. Būtum slampinėjęs su banditais, kol po velėna būtumėm pakišę...“

Dėkoti?.. Septynis mėnesius tardymuose spardė, snukį malė, į sieną delnais atsirėmusį bemieges naktis laikė, o dabar dešimt metų lėtai mirčiai sniegynuose! Ne! Dievui dėkosiu, kai dar kartą pabėgsiu arba po velėna teks gulti...

— Tu sergi, Stasy? — sukluso Algirdas.

— Tie prakeikti prisiminimai... Atrodo, jau atkeliavome? — persiuntimo punkte į gauto seno vatinuko apykaklę slėpdamas veidą sumetė Stasys.

Kalinių kolona dabar stovėjo suvaryta priešais lagerio vartus sniego pusnyse iškastame tarpeklyje. Vėjo nebesijautė. Sargybiniai gūžėsi nuo jo, stovėdami ant tarpeklio kraštų, bent ketvertą metrų aukščiau nei etapu atvaryti nelaimingieji. Laikas bėgo greitai ar lėtai – nesijautė skirtumo. Tik matėsi, kad sargybos vyresnieji skubėjo perduoti kalinius, nes artėjo naktis. Pavardėmis šaukiami dabar iš sniego tarpeklio turėjo eiti vartų link. Keista savijauta gaubė laukiančius savo pavardės pašaukiant. Jie

laukė, kad tik greičiau ją išgirstų! Ir nebesvarstė, kur juos šaukia. Už vartų buvo likimo skirti jų namai. Lageris, kančios ilgametėje katorgoje!.. Bet nuovargis ir šaltis, čekistams atėjęs į pagalbą, kiekvienam bruko mintį: ten, vielų užtvaruose, rasti prieglobstį. Toje kančių duobėje pasislėpti nuo pūgos, alkio, šalčio ir... šunų lojimo. Taip turbūt ir sušaudymui atvaromi prie duobės lieka abejingi viskam ir pasiduoda likimui?..

„Trijų tomų byla ir dešimt katorgos metų. Kažkur padaryta klaida?! – irzli mintis Stasiui nedavė ramybės. – Genei (Genė Paliukaitė) tik penkis atseikėjo... Algiui ir Mykolui (Mykolas Jankevičius) kaip ir man – dešimtkę. Grupinė byla. Kvailystė! Ištrūksiu ir iš čia...“ – atsidusęs užbaigė pyktį ant savęs ir mintimis nuklydo į kitus praeities epizodus.

1948-ieji. Šiauliuose Gubernijos geležinkelio stotyje išlydi Mindaugą Merkį. Vaikystės draugą su senute motina apkaltuose vagonuose ištremia Sibiran... Po metų Stasys, baigęs amatų mokyklą, ištesi draugui žodį, kad neužmirš jo ir aplankys nors ir pragare...

1949-ieji. Rugpjūtis. Stasys eina nakties metu Irkutsko srities Taišeto rajone gūdžiai snaudžiančios taigos takeliu... Danguje it geltonas auksinis blynas mėnulis, o priekyje taiga ir nežinomybė... Paskui areštas, teismas, 15 metų katorgos! 1950-ųjų sausio 17 d. naktis – pabėgimas į Lietuvą!.. Viskas it sapno šešėliai... Nelegalus gyvenimas, pavojai, milžiniški planai ir vėl čekistų naguose...

— Stasy!.. Tavo pavardės „V“ raidę šaukia! Nemiegok! — Algirdo žodžiai suardė praeities vaizdus. — Kelintą kartą kalbinu, o tu tyli. Gal užkaitai, kad už tą sušiktą eilėraštį pažadėjau į akuliorius užduoti? Nekreipk dėmesio...

— Algi, mes čia išdurnėsime...

— Užtat nesvaičiokim, jei nūdiena neliečia. Nes...

Algirdo žodžius staiga nutraukė kelios automato serijos ir karabinų šūviai! Kas tai? Į ką šaudė?..

„Nejaugi čia, Šiaurės tundroje?“ – gaili mintis it žaibas šmėstelėjo Stasiui.

Ne vien Stasiui. Nerimastis perbėgo per kelių šimtų vyrų širdis, kol išaiškėjo šaudymo priežastis. Dar kurį laiką prie vartų girdėjosi

rusiški keiksmai. Šunų įniršęs puolimas ant kažko. Kolonoje stovėjusieji stengėsi iš priekinių sužinoti, kas nutiko. O po keletos minučių visų įtampą nuslugdė žinia, kad kažkoks estų senukas persižegnojęs žengė iš kolonos į atvirą tundrą...

— Nenušovė! Nenušovė! — kažkas ramino vienu žodžiu.

— Sužeidė? — kažkas kažką klausė.

— Nelietė... Tik vatinuką ir kepurę kulkos sukapojo... – vienas kitam aiškino.

— Bėgo?

— Kvaily, kur čia pabėgsi? Žmogus ėjo, kad jį nušautų... — tvirtino irgi senukas.

— Nė viena kulka nelietė kūno! O vatinukas kaip baltas ežys išplėštomis vatos kuokštėm pašiauštas... — kažkodėl pusbalsiu iš lūpų į lūpas skriejo žinia apie įvykį.

Pūga ėmė rimti, tarytum išsigandusi nelauktų šūvių. Žmonės, išėję iš sniego tarpeklio, dabar nors ir gęstančios dienos šviesoje kiek kairiau nuo lagerio išvydo tris juodas piramides ir 12-osios, 14-osios, 16-osios anglies kasyklų kombinato ŠU-2 pastatų kontūrus.

Virš lagerio vartų didingai pakabintas raudono audeklo transparantas šaukė: „Sveiki atvykę! Tik sąžiningu darbu tėvynei išpirksite savo kaltę!“

— Niekšai! — pro sukąstus dantis iškošė Algirdas, balsu perskaitęs užrašą.

— Svoloči! — girdėjosi rusiškai vertinantieji „sveikinimą“.

Vadinamos laisvės pusėje, prie vartų, mažėjo kalinių būrys. Matėsi, kaip juos jau už vielų aptvertoje teritorijoje kartas nuo karto surikiavę po porą nuveda grupelėmis link didžiulio pastato. Jų dar laukė nuožmi krata, kad atmintų, kas neprivaloma turėti kaliniui. Girdėjosi ir spėliojimai, kad tas didžiulis pastatas tai valgykla! Neapsirikite spėliojant. Tik keistai atrodė, kad prieblanda daugiau nebetamsėjo. Pūga greitai rimo ir darėsi tarsi šviesiau. Tik šaltis nesiruošė silpnėti.

— Baltosios naktys prasidėjo, — paaiškino kažkas.

Apie pusiaunaktį, po generalinio „šmono“ (kratos – lagerio žargonas)

ir po „pirmosios vakarienės“ naujuose „namuose“, BUR’e (BUR – barak usilenogo režima, – sustiprinto režimo barakas) ant medinių gultų be patalynės sukritę pamiegoti greta kitų bendro likimo brolių Algirdas su Stasiu, užuot pasakę vienas kitam „labanakt“, kažkodėl dar minutei kitai įniko „spręsti“, – kokios bus tos juodosios dienos, kurios metų metais keis baltąsias naktis?

Ir buvo tų naktų daug! Labai daug! Jos Algirdui susiliejo į vieną baisią naktį, užtrukusią šešerius metus Vorkutoje! O Stasiui susiliejusia į 15 metų bolševikų Gulage... Dešimčiai tūkstančių lietuvių, kentėjusių lageriuose, toji juodoji naktis tęsėsi amžinybe. Geso jų gyvybės! Bet meilė ir tikėjimas Dievu, Tėvyne – neužgeso!..

— Podjom!.. — barake pasigirdo prižiūrėtojo riksmas.

Jį sekė net kelerių aukštų rusiškų keiksmažodžių srautas. Vakar vakare čia suvaryti žmonės ištisą naktį, kandžiojami blakių ir dusę prakaito, pelėsių, akmens anglies smalkių bei iš dvokiančios statinės sklindančiame išvietės tvaike, tarsi susitarę atsiliepė mirtina tyla...

— A nu, ponai fašistai, podjom!.. — prabudusius ir neprabudusius ragino keltis dar kiti baltais kailiniais su antpečiais apsirengę kariškiai. — Ne miegoti čia jus atvežė, o dirbti!.. Tėvynės išdavikai!..

— Strana trebujet ugol'ka!... Melkovo, no dachuja!.. Linksmiau, berniukai! Linksmiau! Čia Vorkuta!.. — vos nedainuodamas plyšojo aukštas kailiniuotas džiūsna.

Jo antpečiai buvo paženklinti vyresniojo seržanto juostelėmis. Truputį kumpa nosis, išblyškęs it džiovininko veidas, žema kakta ir siauros lūpos liudijo to žmogystos sadistinį polinkį. Ir dar kažką nesuprantamo, bet grėsmingo.

Nerimstant keiksmams, ant medinių gultų barake pasigirdo lėtas dundesys. Dešiniau Stasio gulėjęs senukas atsisėdo ir kairiąja ranka persižegnojo.

— O Bože, pomilui! — tyliai ištarė jo lūpos.

— Judinkitės, svoločiai, — raginantis balsas sklido jau barako gale.

Už Algirdo gulėjęs žmogus nuo galvos nusiklojo šimtasiūlį vatinuką

ir, kažką pralemenęs vokiečių kalba, vėl susirietė ant gulto lentų.

— Atrodo jis serga, — lyg spėliodamas pusbalsiu tarė Algirdas, alkūne kumštelėjęs savo bendrabylį klasės draugą Stasį. Bet gana garsiai jį pertraukė prie gultų krašto lipantis augalotas žmogus:

— Nuo galvos plaukas nenukris be Dievo valios! Tad mums skirta dalia nors ir sunki, bet...

- Tu, smirdantis galvijau, ar seniai patikėjai Dievo valia? Ar ne tu Bobruiske žydelius pyškinai? — gal trisdešimtmetis jaunas ukrainiečių partizanas, su kuriuo Stasys irgi susipažino Leningrade („Kryžiais“ vadinamame tardomajame kalėjime), garsiai nutraukė žmogiuko žodžius. — Tu dėstei man mokantis Charkove SSSR istoriją dar prieš prasidedant karui 1939-aisiais! Į komjaunimą vertei stoti net mano motiną pasikvietęs, o, fricams užėjus, Bobruiske žydelius šaudei! Už kokios tautos gerovę ir laisvę tu ėjai? Dabar man Dievo vardą primeni?! Aš už laisvą Ukrainą kariavau! Mano galvos plaukais nesirūpink! Rūpinkis savo makaule, nes per tardymus išdavei vyrus! Suka!

Gerokai pyktelėjęs rėžė vyrukas, gal ir tikrai žinodamas besidievagojusio praeities šešėlius, tačiau niekas nesikišo į tą keistą ginčą it negirdėdami. Arčiau buvusieji tikrai girdėjo. Vos suskambėjo žodžiai „išdavei vyrus“, daugelis su pašnekovais nutraukė kalbas ir įdėmiai žvilgčiojo į „kaltinamąjį“ išdavyste. Kažkas juokais net šyptelėjo: „Duok jam! Aš jį pažįstu! Mano tėvo vištą pavogė!“

Barake jautėsi pro atidarytas duris besiveržiančio tyro ir šalto oro srautas. Stovinčius ant grindų garo kamuoliai ėmė semti virš juosmens. Elektros lempučių šviesa atrodė raudona.

— Nejaugi viso etapo vos ne keturis šimtus vyrų sumurkdė į tą dėžę? — sukluso Stasys, grįžtelėjęs į bendrabylį.

— Padalino per pusę. Pirmuosius sugrūdo į greta esantį baraką. Petrą Blažį, tuos žemaičius vyrukus irgi ten, — ropšdamasis nuo gultų į apačią, paaiškino Algirdas.

Trijų aukštų mediniai gultai, ties lentų galais apkalti aprūdijusiais geležiniais kampuočiais, nors nedideliame barake, „padėjo“ sutalpinti daugybę kalinių. Įgudę čekistų statybininkai projektuotojai sugebėjo

suskaičiuoti, kiek kvadratinių centimetrų reikia prokuroro pripažintam kiekvienam „liaudies priešui“, kad pastarasis nors sėdėdamas ar stovėdamas dar galėtų kiek pasnausti, iki galutinai atiduos Dievui dūšią. O čia, nors ir trijų aukštų gultai glaudė suvarytus žmones ankštokai, tarp gultų esantis praėjimas dar galėjo priglausti daugiau nei pusšimtį pasmerktųjų snausti ant grindų!

— Mane troškulys kankina, — užsiminė Stasys.

— Dar pakentėkim. Berods tuoj laukan varys. Prižiūrėtojai jau viduje.

Neapsiriko Algirdas. Barako gale, kur šūkčiojo atėję prižiūrėtojai, pasigirdo ir linksmesni žodžiai:

— Visiems pasiruošti į valgyklą! Iš barako išėjus, stoti rikiuotėn po keturis, vykdyti, kas bus įsakyta! Supratote? – kažkodėl šūkaujantis aukštas seržantas bandė pasitikslinti.

Barake pažadinti kaliniai, tartum net negirdėdami prižiūrėtojo, tęsė savo šurmulį ir, savaime vienas kitą pastūmėdami, slinko durų link. Algirdas, dar sėdėjęs ant gultų krašto, arčiau savęs prisitraukė nedidelį baltą ryšulėlį. Jame buvo dar iš Lietuvos atsivežta pora baltinių, kojinės, keletas nosinių ir dar kažkokie du audeklo gabalėliai, kuriuos vyrukas tikėjosi panaudoti šiltesnių autų vietoje.

— Tu pasiruošęs? — grįžtelėjo į Stasį.

— Su tavim, Algi, nors ir į pragarą!..

— Tad leidžiamės žemyn!.. Čiuožkim apsikabinę tą lubų ramstį. Ten vis tiek ant žemės būsime, nors ir ne Baltijos pakrantės...

Netrukus abu mokyklos suolo ir kovos draugai kartu su kitais jau buvo lauke. Iš barako išvarytus rikiavo sniego pusnyse iškastame tarpeklyje. Oras buvo ramus, be vėjo. Vakarykščią pūgą prisiminė tik kaip juodą sapną. Saulės nesimatė per tarpeklio kraštuose surausto sniego sieną. Nesimatė ir barako, iš kurio vis dar ėjo žmonės. Link durų, pro kurias jie ėjo, prakastas tarpeklis siaurėjo iki barako tapdamas tuneliu. Kiek dešiniau – virš pusnynų stiepėsi kampinis lagerio sargybos bokštelis. Jame kailiniais apsisupęs tūpčiojo „popka“ (kalinių žargonu – sargybinis). Jis ir grožėjosi, veidu atsisukęs į ketvertais rikiuojamus kalinius. Tolumoje, labiau į dešinę – virš sniego kyšojo spygliuotų vielų tvoros

stulpai... Dar toliau – vėl bokšteliai. Už kelių kilometrų virš horizonto juodavo kažkokios šachtos juoda uolienos piramidė. Virš valgyklos, kur žemesni buvo prakasto tako kraštai, priekyje atsiskleidė šį pasaulį primenantis vaizdas. Matėsi net gana didžiulė gyvenvietė! Kiek į kairę – geležinkelio linija, didžiulis geležinkelio tiltas! Greta tilto, prie upės kranto, nedidelis lageris...

— Mirtininkų zona! — kažkoks „žinovas“ pastebėjo. Neapsiriko. Po kelių mėnesių Stasį pasiekė tikra žinia apie tą mažytį lagerį prie tilto. Vėliau vyrai net įsigudrino susirašinėti. Ilgiau nei metus laiko palaikė reguliarų ryšį su mirtininkų zona, kol nebuvo nutraukti darbai. Į juos kasdien pamainomis varydavo Ajač Jagos 3-ojo lagpunkto kalinius keisti dirbančius iš mirtininkų zonos.

Taip, tai buvo vėliau. O dar vėliau, kitų metų Tolimosios Šiaurės tundroje baigiantis vadinamai vasarai, mirtininkų zona liko tuščia. Tik prieš jai ištuštėjant, baltosios naktys savo šviesoje leido bent savaitę laiko matyti, kaip kas vakarą iš mažyčio lagerio išvesdavo gana nemažus būrelius žmonių, o prie tilto Vorkutos pakrantėje juos išrengdavo ir darydavo kratą. Paskui, suskirstę mažesnėmis grupėmis, apsupę sargybiniai varė juos per tundrą tolyn nuo geležinkelio... Po kurio laiko pasigirsdavo minutę ar kiek ilgiau trunkantis duslus kulkosvaidžių kalenimas ir pavieniai šūviai... Praslinkus gal valandai, matydavosi grįžtantys sargybiniai link mirtininkų zonos. Tik sušaudytieji nebegrįždavo. Jie liko tundroje amžiams.

Dabar nei Stasys, nei Algis nežinojo to. Juos suvarė tik į valgyklos salę, kur visi vakar atgabenti po daugelio apklausinėjimų ir medicininės komisijos patikrinimo, jau ne pagal pavardes, bet pagal kalinio dokumentinius numerius privalėjo įsisąmoninti, kad čia žmogus tampi nebe žmogumi. Tampi tik gyvastį turinčiu daiktu su inventoriniu numeriu!..

Stasys, kaip ir kiti, gavo du baltos drobės lopinėlius: sprindžio ilgumo ir per plaštaką pločio. Ant jų kažkoks dailininkas dar vakar juodais dažais užrašė: 1D-404!.. O šiandien, pavakaryje, kai sandėlyje atėmė turėtus nuosavus rūbus ir išdavė šimtasiūlį vatinuką bei vatines kelnes, nors ne nauji kalinio skudurai pasirodė rūpestingai sulopyti, kur buvo

kada praplyšę, tačiau kairioji kelnių klešnė, o dešinioji vatinuko rankovė virš alkūnės būtinai reikalavo naujo lopo. Ir būtent tos baltos drobės dydžio skiautės, su jau užrašytais numeriais. Tose vietose specialiai išpjautos skylės, iš kurių kyšojo vata.

Vakarui atėjus, barake ant gultų susirangė Stasys ir Algirdas, tikėdami rytoj sulaukti kokios nors svarbesnės žinios. Nejučiomis ėmė užmiršti prabėgusios dienos įvykius.

Nelaisvės dienos skiriasi nuo dienų laisvėje. Čia diena ilga ilga, tarytum niekada nepasibaigianti! Kol užmiegi žmogus. Tų dienų turi prabėgti šimtai, tūkstančiai. Susijungusios į metų eiles, jos visos atrodys prabėgusios it akimirksniai. Buvę tų dienų įvykiai susimaišo į vieną, viską apimantį, pačiam kaliniui šlykštų, net protą slegiantį košmariško sapno vaizdą. Jame savitai apdujęs žmogysta susitaiko su kalinio dalia. Tampa neapmokamo darbo jėga – SSRS vergas. Jis tampa abejingas viskam! Savo ir tokio pat likimo kito žmogystos egzistavimo prasmei. Nūdienai ir rytojui, gyvybei ir mirčiai, buičiai ir būčiai.

Tokios išvados nenoromis rezgėsi dabar čia, ant gultų, ne vien šių dviejų vyrukų galvose. Protas ir nuojauta veržte veržėsi iš supančios baisios tikrovės. Nesinorėjo sutikti su žiauria lemtimi. Bet jau pirmąją dieną, rodos, menkareikšmiai išgyventi faktai vertė daug permąstyti ir perkainoti viską, kas iki šiol buvo brangaus bei nepakeičiamo tiesmukiškame gyvenimo kelyje į tikslą.

— Stasy, kaip tu supratai tą tipelį, kuris prie valgyklos prisistatė esąs iš Kauno?

— Arba čekistų provokatorius, arba kvailas mužikėlis, kuris nori pasididžiuoti, kad jis didelis Lietuvos patriotas, kadangi jį 1945-aisiais, dar karui nepasibaigus, kaip zuikį pagavo...

— Taigi... Atrodo, žmogus apsitrynęs. Apie kažkokias disertacijas tarškėjo, taktiškai kalba, laisvai...

— Bet jeigu savo nuopelnus tvirtina pasididžiuodamas, kad anksčiau čekistams pateko nei mes, tai bukaprotiškumo išraiška! Aš jo paklausiau, — kelintų gimimo, o kai pasisakė 1917-ųjų, tai pats susipratęs paraudo. Priminiau jam, kad aš tik 1931-ųjų...

— Taip, neužmiršiu ilgai, kaip sutiko mus čia toli nuo Tėvynės tie, už kurių laisvę ir garbę mes, būdami dar vaikai, išėjome aukodami savo gyvenimus. Tikėkime – ne visi dar čia nuprotėjantys!

— Jo žodžiai ilgai skambės prisimenant Vorkutos sniegynus, — tyliai atsiduso Stasys ir mašinaliai pakartojo „patriotiškai" nusiteikusio žmogystos dieną girdėtus žodžius: „Kaip čia jums nutiko, garbingieji komjaunuoliai?.. Mus gaudėte, kol sugaudėte, o kai nebeliko ką Vorkuton vežti, vienas kitą į kalėjimus ir lagerius varote?! Gyvatė savo vaikus suėda. Mes geležinkelius nutiesėm. Po kiekvienu špalu guli katorginis... Dabar jau ne pėstiems per tundros sniegynus bristi! Atvažiavote kaip pridera – komjaunuoliškai".

— Bet tu nepyk ant jo. Laikas ir baisios nevilties sąlygos jų daugelio protą taip nuteikė. Jie pervargę. Dega neapykanta nevilčiai, o gyventi dar nori, — balsu mąstydamas, Algirdas vėl atsisėdo ir ėmė raustis kišenėje, ieškodamas nuorūkos.

— Nepykstu. Man tik skaudu, kad per daug greitai susvetimėjam. O kova už laisvę dar nebaigta vien todėl, kad mus pagavo, teisė, sugrūdo į tremtį, kalėjimus ir lagerius arba tūkstančius prieš laiką po velėna suguldė...

— Neliūdėk. Yra dar nepasimetusių. Senieji senoviškai tegul filosofuoja, o mes gal nepasimesime? Gimėm dėl vargo, tad...

— Tu žinai, man kilo mintis! - Stasys nutraukė draugo žodžius.

— Bėgti? — purkštelėdamas juoku, sukluso jau į snaudulį linkęs Algirdas ir net pakėlė galvą.

— Apie bėgimą vėliau. Tai artimiausias kelias į laisvę, kad toliau protingai ir naudingai galėtum veikti. Turiu mintyje kelti dvasiškai palūžtančių nuotaikas! Žinok, jei jie palūš, tai sulaužys ir mus.

— Be „Biruto" sutikimo daryti ką nors nelinkęs...

— Grupę tai vis tiek rinksime. Vien žodžiais nei savęs apgaudinėti, nei kitus ramybėje trukdyti neturime tikslo. O jei pagalvotume apie sprogdinimų ir „fejerverkų" meną?

— Tu ant savo užpakalinės dalies nuotykių prisiieškosi... — nutęsė Algirdas ir, pasitaisęs pagalvės vietoje savo rakandų maišelį, jau mieguis-

tu balsu pridūrė: — Žinai, aš ne prieš... Bet neužmirškim, kad rytojus protingesnis... Mūsų jau yra keturiolika vyrukų, su kuriais reikia tartis. O padėties dar irgi nežinome! Nesvaičiokim. Dar laiko turime, kol tarybų valdžia nepasikeitė. Saldžių sapnų ir blakių kramtymo! Kol užmigsim, bėkim mintim į namus...

Šiandien, gavę vatinukus, vatines kelnes, kažkokius maišus, sulopytus tarsi čiužinių vietoje, šiltus autus ir panašias į špokinyčias vatines kepures, sugulusieji ant vadinamų narų jautėsi vis tiek minkščiau nei ant nuogų lentų. Blausi elektros lemputės šviesa iš palubės tik erzino akis. Bet barake lėtai tylant visam šurmuliui netrukus visus užvaldė miegas... O gal ne miegas?.. Gal tikrai stebuklas?! Jie abu su Algirdu – Šiauliuose!.. Ir Mykolas iš kažkokio skuduro vynioja vokišką karabiną!.. Pusseserė Genutė kažkokį laišką perduoda, bet raidės taip išblukę, kad Stasys neįskaito! Jis sudrasko laišką, nori praryti, kad tardytojas nepaimtų, tačiau popieriaus skuteliai nepraryjami... Troškulys degina gerklę... Jis ieško vandens... Iš kažkokios miglos pasirodo tardytojo veidas!..

— Ko šūkauji? Apsiversk ant kito šono... — Algirdas, kumštelėjęs Stasį, grąžino jį į tikrovę.

***

Netoli barako esančiame kampiniame sargybinio bokštelyje suskambėjo it varpo dūžiai. Bokšteliuose sargybiniai kartas nuo karto nakties metu signalizuodavo, atsiliepdami į kitų sargybinių geležinkelio bėgį mušdami plaktuku. Jie tikrino vienas kitą, ar neužsnūdęs kuris?.. Toks jų darbas...

Taip, jų tėvynė – jų rūpesčiai. Jie sergėjo uždarytus savo tėvynės priešus! O kodėl jiems čia suvežti žmonės buvo priešai – jie nesidomėjo. O gal ne priešai? Jie gi ne vagys! Ne plėšikai! „Političeskije“ – vyresnieji karininkai vadindavo tuos priešus. „Političeskije“ – sunku suprasti! Trumpiau ir skambiau – „fašisty“, „nacionalisty“, „bandity“!

Nors žodžiai sargybiniams irgi nesuprantami, ne rusiški, bet skardūs ir verčiantys būti budriems... Saugoti, kad tie „fašistai“, „banditai“ nepabėgtų...

„JAM PASIMAIŠĖ?!“

Dešimt parų atvežtus vyrus, atseit dėl karantino, laikė gerokai izoliuotus nuo senųjų stovyklos gyventojų. Nakčiai suvarydavo į tą patį dvokiantį BUR'ą. Šeštą valandą ryto – podjom! Po rytinės ruošos rikiuote – į valgyklą!.. Ten 550 g (norma visai dienai) duonos, iš kurios lipnios tešlos, net ir ne skulptoriai būdami, vyrai pirmiausia pypkę ar paukščiuką nulipdę suvalgydavo. Pusryčiams, jei ne „pšonkės“ 200 g, tai iš sušalusių raugintų kopūstų, ridikų, burokų lapų mišinio 500 g „sriubos“ karšto skystimo. Būtinai kiekvienam!..

Kaip ir visiems stovyklos gyventojams, taip pat ir atvykusiems šiuo etapu, pusryčių stalui (keturiems vyrams, sėdintiems prie stalelio) kas trečią dieną vietoje vitaminų, specialus padavėjas, čigoniukas, atnešdavo į keturias dalis supjaustytą... bulvę! Ne šiaip sau – bulvę! Sušalusią! Retkarčiais kam tekdavo atšilusi, pradėjusi rūgti. Pietūs būdavo surašyti ant didžiulės juodos lentos balta kreida po žodžio „Meniu“. Nors pietų metu valgyklos salėje niekas nieko nemaitino. Tarsi vakarienės metu kaliniams būdavo atiduodamas pietų racionas. Galbūt?.. Vakare į bliūdelį patekdavo ir žuvies galva, jei ne uodega, sriuba ne taip skaidriai permatoma, kaip pusryčiams. O jeigu ne avižinė košė, tai „rapsodija“ kaip žaliasis muilas – kasdien visą savaitę, kol viršininkiją pasiekia žinios, kad „lagerio kontingentas – viduriuoja“.

Per tą dešimtį parų atvežtieji atbuvo vadinamą karantiną ir reikiamus kursus, Techminimumu vadinamus. Truputį, tarsi priprato prie stovyklos vaizdo, senbuvių įtaraus žvilgsnio ir plataus paveikslo sniego jūros platybėje... Nusibodo džiaugtis ir Uralo kalnų spindinčiomis sniego viršūnėmis, kurios pasirodydavo kaip miražas, kai saulė pradėdavo čiuožti Vakarų horizonte.

Iki Uralo papėdžių senbuviai tvirtino esą ne daugiau kaip 70

kilometrų. Rytą kalnų nesimatydavo, bet, saulei kryptelėjus daugiau į vakarus, sniegynas ir ledai veidrodžiu rytuose švytėdami atrodė gulintys horizonte gal vos už penkių kilometrų nuo stovyklos. Rodos, paėjėsi truputį ir – Uralo papėdėje.

Stasys bandė laiško lapelyje mamai pasiųsti pieštuku nupiešęs tą nuostabų peizažą. Bet, įmetęs pašto dėžutėn laišką, už pirmąjį laišką (iš leidžiamų pasiųsti namiškiams per metus du) – už „meninius" gabumus gavo penkias paras karcerio. O kad neužmirštų, jog aplinką piešti ir kopijuoti draudžiama, pagrasino cenzorius, perspėdamas, kad visai bus jam uždrausta rašyti ir siųsti laiškus per visą bausmės laiką. Suprantama, teko susitaikyti su padėtimi. Tik karceris, pasirodo, penkiomis paromis nepasibaigė...

Vos Stasys grįžo iš izoliatoriaus, kitą dieną visus, baigusius technikos saugumo kursus, – daugiau nei porą šimtų to etapo kalinių išvarė „susipažinti" su anglies kasyklų tikrove. Iš stovyklos iki darbo zonos daugiau nei pusę kilometro plieno laidų tvoromis ir sargybinių bokšteliais saugomu koridoriumi „ekskursantai" kartu su senaisiais katorgininkais dar gerokai iki pusės šešių ryto jau žingsniavo gūždamiesi prieš žvarbų rytų ledinį vėją. Nesnigo ir nepustė. Senasis sniegas, kažkada kiek sudrėkęs, dabar tundroje dengėsi ledo plutele. Pasmerktieji ilgametei katorgai aptvertu koridoriumi ėjo be ginkluotų palydovų. Kažkaip jautėsi linksmiau, tarsi esi ne lydimas vilkšunių skalijimo bei sargybinių nenutrūkstamo šūkčiojimo. O 14-osios šachtos kombinato koridoriuose ir kituose didžiulio pastato užkampiuose, laukiant, kol būreliais suskirstytus „ekskursantus" aprūpino akumuliatoriniais žibintais, pradėjo raginti paskui tariamus gidus lipti į „klėtis" (liftų kabinas) leistis į požemį, – gerą valandą visi tarsi užmiršo sunkią kalinio padėtį. Čia iš tolimiausių kraštų suvežti žmonės visi buvo matę akmens anglį. Gal ne vienas buvo daug metų dirbęs net kūriku. Stasys buvo baigęs su Algirdu geležinkelio amatų mokyklą, kurioje garvežio garo katilo ir kūryklos visas paslaptis kol sužinojo, ne vieną toną anglies buvo jau permetę. Bet čia, požemių karalystėje, kur toji juoda anglis kasama, kas nebuvęs, – niekada neturės tikro supratimo. Nepabuvęs Sovietų Sąjungos anglies kasyklose nepajėgs

suprasti to prakeikto juodojo aukso kainos. Juodojo aukso, kurį iš žemės gelmių, Stalino ir kitų jo parankinių vadovaujama bolševikų partija savo II ir III suvažiavimuose nutarė pasiremti priverstinio darbo neapmokama jėga. Jakutiją, Komiją, Tolimuosius Rytus, Šiaurės Uralą, Pečioros sritį, ypač Norilsko–Vorkutos–Kolymos, Sibiro platybes, Kazachijos stepes ir kitas žemės gelmių turtais pasižyminčias vietoves nutarė padaryti sunkiosios pramonės centrais, apgyvendinant partijos siekiams priešiškai nusiteikusius „elementus". Buvo nutarta sukurti perauklėjamojo darbo kolonijas, į jas išgrūdant politiškai nepatikimus baltagvardiečius, buožes, krikdemus ir kt. buržuazinių politinių partijų vadeivas bei jų šeimas. Atrinkimą daryti, vadovaujantis vietos komunistų aktyvistų pateikiamais duomenimis, vietos komunistų partijos patikimų narių priešiškų „elementų" charakteristikomis ir karinių tribunolų, aukščiausiųjų teismų bei liaudies teismų sprendimais.

Šito kompartijos ir „geležinio Felikso" čekistų Maskvos Kremliuje padaryto sprendimo nežinojo milijonai žmonių nei Rusijoje, nei vėliau jos „nenugalimosios" raudonosios armijos jėga prie Rusijos prijungtų valstybių gyventojai. Suvažiavimuose priėmė nutarimus, salėse audringomis ovacijomis pritarė Karlo Markso, Fridricho Engelso, Lenino ir Stalino nemariųjų idėjų „šalininkai". Daugelis jų suprato viską tik vėliau. Suprato, kai patys tapo tų siaubingų nutarimų aukomis, čekistų tardytojų kankinami Butyrkos kalėjimo požemiuose ar atvežti sušaudymui kur nors raisto gūdumoje prie duobės krašto, arba atsidūrę „perauklėjimo" koncentracijos stovyklose bei ištremti Sibiro taigoje, Laptevų jūros pakrantėse, Kazachstano stepėse.

Vorkutoje, kaip visos, taip ir 14-oji šachta, į kurią dabar leidosi „klėtyje" žemyn „ekskursantai", pastatyta ir eksploatacijai atiduota seniai. Pirmieji, kurie pradėjo šachtos statybą skverbdamiesi per amžiną įšalą, – tikriausiai ir buvo tie, kuriems mirties bausmę pakeitė 15– 20 metų katorgos darbais „pasitaisyti" pagal tarybinę moralę... Jie laužtuvais ir nuogomis rankomis ardė milijonus metų susigulėjusius žemės sluoksnius ir uolieną. Jie – jau kapuose. Jų kančios liko nežinomos kitiems. Tik jų krauju aplaistytos į šachtą vedančių vertikalių „stvolų" (dujinių) sie-

nos ir primityvūs lifto įrengimai naujai pamainai be žodžių spengiančia tyla ir požemių pelėsių drėgme iš aklinos tamsos šaukė: „Nepraraskit vilties!“, „Čia dar ne pragaras!“.

— Algi, ar ne šilčiau? — liftu leidžiantis žemyn sukluso Stasys. — Nejaugi taip giliai teks?

— Šilčiau... Ten, apačioje, pavasaris! — nusijuokęs atsiliepė draugas. — Kipšai smalą verda tikriausiai...

— Ir žibuoklės žydi... — it guosdami save jaunuoliai bandė nenusiminti.

Atsidarius grotelėmis pintom geležinėms klėties durims, suodinas it negras juodu veidu, ant galvos prie angliakasio šalmo pritvirtintu prožektoriumi tiesiai į akis lyg erzindamas dar kruopščiau apšvietęs klėtyje stovinčius ir tik patraukęs kažkokio prietaiso rankeną, pasitinkantis davė ženklą išeiti į aikštę.

— Naujokai? — pasigirdo jo klausimas rusų kalba. — Girdėjau, kad iš Baltarusijos kraštų daug tarp jūsų? — tęsė suodinas žmogysta.

„Ekskursantams“ pritvirtintas „gidas“ irgi nesiteikė laiko gaišti. Truputį užsikirsdamas, greitakalbe rusiškai pradėjo savo „pamokslą“:

— Neišsivaikščioti!.. Leisimės į antrą horizontą. Čia nuo paviršiaus esame šeši šimtai metrų gilumoje!..

— Ar lietuvių yra?.. — truputį žemaičiuodamas nerimo suodinas žmogus. — Aš iš Raseinių... — tęsė jis.

— Teisybę sakydavo mano tėvas, kad žemaitį ir prie pragaro vartų sutikti gali bešposaujantį, — senstelėjęs bendro etapo vyriškis, kilęs nuo Telšių, kreipėsi į suodiną angliakasį.

Po kelių minučių lietuvių būrelis daugiau klausėsi ir klausinėjo raseiniečio Vytauto Milerio, kaip jis save pristatė tautiečiams, nei viršininku save vaizduojančio „gido“. Mileris greit tapo saviškiu čia daugiau nei pusės kilometro uolienos sluoksniu atskirtiems nuo žemės paviršiaus. Jo paprastume ir žvilgsnyje jautėsi ne visai atvira tariamų žodžių gili prasmė.

— Ką pliurps jums tas šunsnukis, nesistenkite priimti už tikrą pinigą. Tai toks pat kalinys kaip ir aš arba jūs. Tik buvo Vlasovo

armijos karininkėlis, vėliau pasidavęs prie Berlyno rusams ir giriasi baudžiamajame batalione pradėjęs Reichstagą šturmuoti. Na, o po karo čekistai surinko savo draugelius ir 20-iai metų KTR (katoržnych trudovych rabot).

— Jis dabar dešimtininku dirba. Jo brigadose trūksta jaunesnių darbininkų. Suprantat? Trūksta išakų, asilų, kurie piatiletkos planą vykdytų, kad Vorkutos kunigaikštukas generolas Derevenka ir kiti raudonieji ponai premijas gautų! — užsidegęs rėžė Mileris. — O mums, brolyčiai, — špygą! Ir tą netaukuotą, bet apšiktą. Aš čia jau nuo 1947-ųjų pavasario. Čia reikės išmokti juoktis, kada širdis verks, tyliai niūniuoti lopšinę, kai rasi rytmety greta šono sustingusį arba iš šachtos kelsi į paviršių sulaužytą draugą griūties metu. Kasdien iškeliu jei ne du, tai tris. Čia antras frontas. Technika dar caro laikų. Praėjusiais metais tik arklius iškėlė iš požemio arklidžių. Dabar „elektrovozai". Arkliai arba mes patys tampydavom ir stumdydavom tuos prakeiktus vagonėlius.

— O kaip atsisakyti nuo darbų šachtoje? – paklausė kažkuris iš „ekskursantų" lietuvis.

— Ėhė!.. Čia, brolyti, pamokymų neduoda niekas. Aš tave mokysiu tokių kvailų dalykų, o paskui metus izoliatoriuje blakes šersiu, pats alkanas būdamas? Ne! Mokykis pats. Laikyk „atkazčiko" egzaminus...

Jaunatvišką entuziazmą sužadino Milerio žodžiai. Truputį juos bandė svarstyti vyrukai laipteliais leisdamiesi į antrąjį šachtos horizontą. Sakė, jog esąs ir trečiasis horizontas, bet tuokart neteko iki jo nusileisti. Antrojo horizonto štreku „gidas", pavedėjęs bent kilometrą ar daugiau nutiesta geležinkelio linija, perspėjo, kad priekyje pakraunami vagonėliai ir liepė laikytis prie dešiniosios sienos.

Šviesos buvo pakankamai. Daugiau nei dvidešimt žmonių turėjo „butilkas" (akumuliatorinius žibintus), pritaikytus darbams požemiuose. Netrukus einantieji pastebėjo ir anglim prikrautus vagonėlius, pasigirdo retas dundesys, šūkčiojimai.

O dar truputį paėjus, už nedidelio posūkio pasirodė lempučių apšviestos kelios juodos būtybės. Kairėje štreko sienoje iš didžiulio aprėminto lango kyšojo storos skardos, lovelio formos transporterio lini-

jos galas, nuo kurio slinko į vagonėlius juoda anglis. Transporterio linijos lovelius vadino rištakais. „Gidas“ šūktelėjo stovėjusiam prie vežimėlio:

— Valandėlę pailsėsite. Išjunk rištakus. „Studentus“ atsivedžiau. Lįsime į „pečių“, tegul susipažįsta su lava.

Viskas atrodė savotiškai įdomu. Net apie valgymą negalvojo. Tačiau keista apatija užvaldė Stasį. Apatija viskam, ką jis mato tame juodame pragare. Buvo pikta ant savęs, o gal net ant visų, kad, nuo vaikystės vargęs, savo dvidešimtuosius, o gal ir mirtį turės sutikti kaip viduramžių vergas: alkanas, purvinas, keli šimtai metrų po žemėmis, – sunkiu darbu atiduodamas savo paskutines jėgas, kad daugiau prikastų anglies, kuria priešas, kūrendamas garvežius, vėl veš iš Tėvynės į tolimus svetimus kraštus nekaltus lietuvius! Ta anglim lydys plieną, šviną kulkoms. Tos kulkos taiklia komjaunuoliška ranka gal retins kovos draugus arba, iki pasivys, – persekios tokį pat kalinį, bėgantį iš katorgos...

„Pečiuje“ Stasys visai nekreipė dėmesio į „gido“ aiškinimus. Žvilgsnis užkliuvo už kažkokio elektros kabeliu prijungto mechanizmo prietaiso, panašaus į žemą, bet plačią metalinę dėžę. Ilgai nedelsdamas, koja nubraukė nuo jo akmens dulkių sluoksnį ir, tarytum nuovargio sukaustytas, sėstelėjo, atsilikdamas net nuo Algirdo.

— Pavargau, Algi. Lukterėsiu čia, kol grįšite, — pasakė nueinančiam draugui ir liko vienas.

Nenuostabu, jog jauną kūną lenkė ir nuovargis. Anglies sluoksnis buvo septyniasdešimt centimetrų aukščio. Teko eiti vos ne ropomis. Po kojomis sruveno vanduo, nešdamas anglies trupinius, kairiąja peršauta akim nematydamas, turėjo nenoromis kliudyti lavos lubų sustiprinimo stulpelius bei už jų užkištus lentgalius.

„Ne, šachtoje nedirbsiu!“ — prisiekinėjo mintyse.

Tolumoje šmėstelėjo susilenkusių žmonių figūros, viskas skendo tyloje, tik prožektorių ir kitų žibintų šviesos priminė, kad dar gyvenimas nėra sustojęs...

Kiek laiko truko, kol „ekskursantai“ grįžo su žibintais, nesprendė Stasys. Nesiteiravo, ką Algirdas regėjo toliau nuėjęs. Gal pakako trumpo pasakymo:

— Geriau su tavimi čia būčiau pasėdėjęs... — irgi nuovargis jautėsi Algirdo balse. — Sužinojau, kad mus rytoj ar poryt, suskirstę į brigadas, pradės į darbus varyti.

— Aš jiems nedirbsiu! — nutraukė Stasys.

— Tavęs gal šachton nevarys... Vis tiek sužeista galva! Klausa, regėjimas sutrikęs, — samprotavo draugas, grįžtant link lifto.

Kažkodėl kalba nesirišo. Retai kuris reiškė savo mintis garsiai. Žmonės ką tik išvydo savo ateities liūdną vaizdą. Suprato, kad priteisti belaisvės metai lėtai bus laidojami tuose požemiuose. Išeities tarsi ir nebuvo...

Nekalbūs vyrai pasirodė ir kiti, kurie su kitomis „ekskursantų" grupėmis buvo kitose kasyklos vietose. Dar daugiau prislėgė nuotaiką pasakojimas, kaip vienas regėjęs, kada po sprogdinimo, kraunant uolieną į vežimėlį, atitrūkęs nuo viršaus luitas prispaudė pagyvenusį kalinį latvį.

— Vargu, ar jis atsigaus. Kraujas ir per burną, ir per ausis pasirodė.

Kiek atokiau nuo lifto durų stovėjęs kapitonas, lagerio administracijos kažkoks darbuotojas, stengėsi užmegzti pokalbį su kaliniais. Jis aiškino apie sąžiningo darbo reikšmę tėvynei, apie būsimą grįžimą laisvėn ir persiauklėjimo svarbą nuteistiesiems.

Bet erzinanti šypsena veide kėlė pasišlykštėjimą ne tik jo dirbtiniu mandagumu, kurį rodydamas net persistengė, kai į pasmerktuosius prabilo, kreipdamasis: „Piliečiai kaliniai", bet ir viskam, kas jį supo.

Stasys juto, kad kažkas turi pasikeisti staiga. Negali būti, kad toks būrys žmonių, kurie vienokiu ar kitokiu būdu yra kovoję prieš bolševikinį melą, savo gyvenimu, savo kūnais patyrę čekistų terorą bei sadizmo rafinuotą jų taktiką, čia dar leis save pajuokti. Negali būti, kad tame būryje žmonių nebėra nė vieno, kuris to čekisto sofistiką nutrauktų?.. Nejaugi?..

Įžvelgdamas savo klausytojų veiduose greta dėmesingų žvilgsnių ir paniekos bei nepasitikėjimo šyptelėjimus, „oratorius", matyt, ryžosi tarp naujokų vergų surasti pritariančio žodį. Išsiėmęs „Kazbek" papirosų pakelį, lėčiau kalbėdamas, užsirūkė, tą patį pakelį pakišo artimiau

stovinčiam senukui estui ir, tarsi į jį nežiūrėdamas, buvo bepradedąs tęsti savo kalbą.

— Spasibo... ja ne kurit, ne kurit!.. (dėkui, aš nerūkyti... nerūkyti) — senukas mandagiai atsisakė čekisto „vaišių“ laužyta rusų kalba.

Arčiau buvusieji nejučiomis susižvalgė pažadinti keisto senuko elgesio. Daug mėnesių kalėjimų kamerose su juo gyvenę gerai žinojo, kad „tėtušis“ rūko. Žinojo ir Stasys, ir Algirdas. O štai – neėmė iš čekisto rankų papiroso!..

— Diedas metė rūkyti, — kažkoks rusas žioptelėjo ir ištiesė savo leteną.

Netrukus antras, trečias. Papirosų pakelis greitai tuštėjo. Oratorius grįžtelėjo į Stasio pusę ir, jausdamas, kad įveikė senuko panieką, skubotai baigdamas pradėtą „auklėjamąjį darbą“, gana pasitikinčiu tonu, tarsi apibendrindamas „ekskursijos“ rezultatus, vėl pradėjo:

— Šis jaunuolis, kaip matau, stengiasi suprasti, ką aiškinu... Kokią specialybę turi?

— Braižytojas konstruktorius! — pats nesusigaudydamas, kodėl tokią specialybę pasisakyti Stasys teikėsi, po šių žodžių kiek tyliau pridūrė: — Taip pat ir garvežio mašinisto padėjėjas...

— Tokių mums reikia! Puiku!

— Užtai ir pagavo, kad po mišką Lietuvoje nevaikščiotų kiškius baidydamas, — kažkas pajuokavo.

— Pajuokausime vėliau. Aš nesuprantu jūsiškės kalbos. Tas vyrukas, regiu, galės dirbti šachtoje ir kitiems pavyzdį rodys. Pavardė?

— 1D-404! — pirmą kartą Stasys atsiliepė, kaip buvo įsakyta gaunant tuos numeruotus baltus lopinėlius, kurie dabar jau buvo užsiūti ant rūbų. — Aš nedirbsiu!..

— Kaip sakai? Nesupratau!

— Aš atvežtas atbūti bausmės laiką. Nors nežinau už ką, bet...

— Jaunuoli, prokuroras tą reikalą tvarkė. Išdavei tėvynę, kažkur suklydęs gyvenime, tad duotas terminas pasitaisyti. Apie nedarbą kalbos – kenksmingos. Sabotažas! Supranti? O tu gi išsilavinęs žmogus, dar gyvenimas priekyje. Dirbsi kaip visi.

— Ne!

— Apie tai pakalbėsime kabinete.

— Nedirbsiu jums! Laisvėje dirbsiu!..

— Kas nedirba, tas nevalgo!.. — šypsena palydėdamas savo žodžius, „oratorius" įdėmiu žvilgsniu peržvelgė visus.

— Aš lietuvis! Jums nedirbsiu! Pagavote, maitinkite! O vergu nebūsiu! Už ką turiu dirbti be atlyginimo, alkanas, tokiomis darbo sąlygomis ir... — Stasio žodžiai skambėjo dusliai, juos lydėjo dar duslesni keisti metalo dūžiai. Vyruko rankoje kietai suspaustas plieninis kablys, o „butilka" nuo dūžių į greta esantį geležinkelio bėgį lankstėsi, krypo, net kažkoks skystis iš jo pradėjo varvėti, bet neužgeso. Metalo strypeliais apsaugota angliakasio lemputė degė. Bent ketvertas augalotų prižiūrėtojų po kelių akimirkų irgi stengėsi parodyti savo tarnybinius įgūdžius.

— Algi, nesikišk!.. Tu privalai likti zonoje!.. — vos spėjo Stasys ištarti draugui, stambaus prižiūrėtojo kumštis nutraukė kitus žodžius.

— Atsitraukti visiems į koridorių! — riaumojo džiūsna seržantas.

Ant nugaros užlaužtomis rankomis nuo žemės pakėlę Stasį prižiūrėtojai jį stumtelėjo prie palangėje anglies dulkėm apaugusio radiatoriaus.

— Svoloč'! Lempą sudaužė!.. — Agitaciją varo. Bandito gabalas!..

— Jis gi ne ukrainietis, o lietuvis. Pasimaišė jam?.. – lyg nieko ypatingo nenutikus, jau nebeskubėdami prižiūrėtojai savaip svarstė įvykį.

Algirdo žvilgsnis ieškojo draugo akių, o visas kūnas baisiai įsitempęs, kad sunkią pustrečio kilogramo „butilką" ranka nenuleistų ant kurio nors priekyje stovinčio prižiūrėtojo.

„Jis sakė nesikišti.. Privalau likti zonoje..." — šmėsčiojo mintys.

Kaip „kaltes" atpirkti aiškinęs kapitonas kuriam laikui dingo. Tačiau netrukus pasirodė su dar dviem sėbrais. Dabar aiškėjo kilusio incidento atomazga. Stasį jau su antrankiais ant priekyje sudėtų rankų vedė į izoliatorių.

— Kol grįšiu, duoną dalinkis su her Miuleriu! Supratai? — lietuviškai gana garsiai Stasys ištarė keletą žodžių, kuriuose Algirdas daug ką suprato, ko neturėjo suprasti kiti.

— Laikykis! — pusbalsiu palydėjo nueinantį.

Kieta ranka draugiškai tuo pačiu metu palietė Algirdo petį.

— Šiaulietis? — atsigręžęs Algirdas išvydo aukštą, padžiūvusį, pailgo veido vyriškį kalinio rūbais. — Iš vyrų girdėjau, kad tu iš Šiaulių. Dabar atėjau į pamainą ir mačiau tuos jūsų „šposus“. Girdėjau apie Šiaulius. Ten, prie langelio stovėdami, užsiminėte. Tai dabar ir galvoju, – pats laikas prieiti prie šiauliečio... Aš dirbu „rubmašinistu“. Dėl draugo nesisielok. Jeigu vyras, tai ir toliau sugebės būti vyru. Dvidešimt penkis gavai?..

— Ne, tik dešimt... — lyg gėdydamasis priteistos bausmės laiko neilgos trukmės, atsiliepė Algirdas. – Abu po dešimkę.

— Užteks laiko, susitiksite. O kaip girdėjau, kad su Mileriu duoną dalintis patarė, tai pataikė į spalvą. Kada su Vytu susipažinote? Šiandien?

— Ten, apačioje.

— Vyrukas puikus! Susitiksime pas jį. Grįžęs užeik zonoje į 24 baraką. Paklausk Jurgį Brilių, kur Milerį rasti. Aš – Jurgis. Kaip patį vadinti?

— Algirdas.

— Gerai!.. — vėl ranka paliesdamas petį, šyptelėjo naujas pažįstamas ir draugiškai ištiesė dailiai išsiuvinėtą pilką tabokos maišelį. — Parūkom. Aš turiu leistis į apačią. Imk machorkę, ten popierius ir degtukai. Barake susitiksim, — pradėjęs žerti žodžius, Jurgis žvilgčiojo į liftą.

— Ką pats rūkysi?

— Šachtoje negalima. Lik sveikas, ten mano brigada laukia.

Netikėtas išsiskyrimas su klasės draugu vienatvę darė skaudžia ir sunkia dvasios viduje. Tik kažkoks džiugesys tarsi ragino, kad būtent ne kas kitas, o lietuvis, jo draugas, šiaulietis čekistams viešai ir išdidžiai čia pasakė teisybę ir nesilenkia priešui.

Tarp senbuvių, jau nualintų, pavargusių kalinių, tai įžiebė daug ginčų ir kalbų. Gal ir tiesa, kad kiekvieno makaulė – tai atskiras pasaulis?..

„PO DVIEJŲ PARŲ ATEIK PATS“

Kiek prabėgo laiko nuo tos dienos, kai Stasį, iš šachtos kombinato pervedę į gyvenamąją zoną, įgrūdo į izoliatorių, o dabar pirmą kartą vedė pas tardytoją, jis negalėjo suprasti. Kamera buvo belangė, elektros lemputė švietė visą laiką. Retkarčiais, pravėręs duryse esantį langelį, prižiūrėtojas tyliai paklausdavo, ar jis vienas, ir keletą kartų (nežinia, nakties metu ar dieną) – per tą patį langelį padavė duonos „paikes“ (normuotus gabalėlius po 200 g). Ir aliuminį sulankstytą virdulį su karštu virintu vandeniu. Šioje belangėje patekę visi orientuodavosi, kiek prabėgo jo bausmės laiko pagal koridoriuje besikeičiančių sargybinių pamainų bruzdesį.

Tyla. Mirtina tyla! „Kur esi?“ – jokio atsako. Nori verk, nori – dainuok. Jeigu nešalta – bandyk miegoti. Tik vienas prižiūrėtojas, padavęs duoną ir mįslingai šyptelėjęs, pasidomėjo:

— Seniai čia? Mat aš atostogavau... Palikau tuščią tą dėžutę... įstiklino? Nebesušalsi, jau ir pavasariu kvepia!

— Nesuprantu, kada rytas, kada vakaras. Turbūt jau daugiau nei penkios paros, kai atvedė, — Stasys, išgirdęs klausiančiojo balse žmogaus paprastumą, kažkaip irgi panoro persimesti keliais žodžiais.

Bet pašnekovas trumpino pokalbį:

— Matyti, kad naujokas! Priprasi!.. Rūkai?

— Neturiu.

— Imk, čia dar patrauksi keletą dūmų, — užbaigė mįslingai ir ištiesė savo nuorūką.

Menkai apsiriko Stasys. Prabėgusį laiką suskaičiavo teisingai. Gerokai dar pasivarčius ant nuogų gultų, netikėtai subarškėjo geležim apkaustytos durys. Koridoriuje pamatė ketvertą uniformuotų.

— Pailsėjai? — pašaipus balsas sutrikdė tylą.

— Litovskij blatnoj!.. — paaiškino kitas.

— Tavo laimė, kad pats Ševčenka įsikišo į tavo reikalą. Būtum susipažinęs su manim tą vakarą, — tarė aukštas džiūsna prižiūrėtojas viršilos antpečiais ant baltų kailinių. – Pažįsti majorą Ševčenką?

— Ne!

— O Gorbatiuką?

— Irgi ne...

— Su majoru tuoj supažindinsiu. O Gorbatiukas atsiras, kai reikės, — kažką užuominomis dėstė džiūsna. — Eime!.. Prie sienos!.. Rankas ant nugaros! Veidu į sieną...

Jau įprasti griežti žodžiai Stasiui priminė MGB tardymo dienas. Šilti, turbūt kišenėje laikyti, antrankiai apgniaužė riešus ir pasigirdo įsakymas eiti koridoriumi toliau.

Viršila, paėmęs keletą kažkokių blankų, netrukus Stasį varė jau gyvenamosios zonos teritorija.

— Šo če take?! Kogo ja bačiu?!.. (ukrainietiškai – kas čia toks? Ką aš matau?!) — plačiapetis aukštas majoras iš užstalės pakilo ir tęsė ukrainiečių akcentu, tarsi sutikdamas seniai matytą bičiulį. — Kaip jautiesi Vorkutoje? Cha, cha!.. Kita Palanga... Aš buvau ten, fronte! Jūsų Klaipėdą išvadavome, o tu į svečius atvažiavęs nenori dirbti?! Pavardė? — žengęs žingsnį arčiau, majoras nežymiai mostelėjo ranka, duodamas viršilai ženklą išeiti.

— Aš pasirašysiu raportus. O jis pats ateis... — tarė majoras.

— Kas pamokė atsisakyti nuo darbo? Kokiai „mostei“ priklausai, į „blatnuosius“ taikai?

— Aplinkybės ir sąžinė, — negalvodamas atsakė Stasys.

— Tikintis?

— Taip.

— Gerai... Mano motina irgi tikinti... Sąžinę pasilik sau, o dėl aplinkybių skųstis neturi ko! Makarenkos pripažinta, kad darbas perauklėja. Dirba visi savo tėvynės gerovei. Karas sugriovė viską. Vokietiją nugalėjome ginklu! Dabar darbu privalome atkurti tai, kas sugriauta!

O tu pasidavęs priešiškai įtakai! Būsime priversti prie tavo bausmės dar pridėti dešimt metų. Tai sabotažas! Turi specialybę?

— Braižytojas konstruktorius... Ir garvežio...

— Velniop tavo garvežius! Septynias paras atpylei, o dabar eik į zoną. Ir pagalvok! Po dviejų parų pats ateik! Žiūrėk, kad nereikėtų atvesdinti. Ir draugams pasakyk, kad persigalvojai, dirbsi, o viskas įvyko nepagalvojus. Supratai?

— Bet, viršininke, aš...

— Pakalbėsime vėliau. Dabar eik! Laisvas! Daug galvok!

— Ačiū! — nejučiomis išsprūdo Stasiui.

„Už ką aš tam chocholui padėkojau?“ — pykdamas ant savęs, kurį laiką mąstė Stasys. Tarytum savęs susigėdęs ryžosi net Algiui neprasitarti, kad padėkojęs.

Išėjęs iš štabo, Stasys pajuto, kad be prižiūrėtojo palydos! Keletą akimirkų nesusigaudė net kur eiti.

Pro šalį ėjo du, matyt, naujokai.

„Čia mūsų etapo vyrai“ — šmėstelėjo mintis.

— Vyrukai, jūs iš paskutiniojo etapo? – pasivydamas nueinančius neiškentė Stasys.

— Tai tu kombinate tą prakeiktą lempą daužei? — grįžtelėjus vyrams, šie atsakė klausimu į klausimą. Netrukus pokalbis pradėjo įgauti draugišką toną, kai susitinka buvę pažįstami.

— Tavo draugas Algis? Dabar barake. Mes tik skirtingose brigadose, bet į vieną baraką sugrūsti, — aiškino dar persiunčiamajame kalėjime kartu su Stasiu vienas buvęs kameros gyventojas. — Ar mušė dabar?..

— Ne... — sausai atsakė Stasys.

— Bijai pasisakyti, — nerimavo jo draugas. Tegul muša — mes pripratome. Saša! — prisistatydamas vyrukas ištiesė Stasiui ranką.

— Igoris! — neatsiliko antrasis. — Ką sakė išleisdami? Sutikai dirbti šachtoje?

— Niekur nesutikau. Išleido pagalvoti. Ir kad kitiems pasakyčiau, jog neapgalvotai išsišokau. Žada pripaišyti sabotažą, jeigu nedirbsiu...

— O tu?

— Čia ne mano tėvynė! O vergu nebūsiu!..

— Rėmai geri, tik motoro ir benzino reikia, — mįslingai pastebėjo Igoris. — Mes su Saša greta tavęs! Tegul pašokinėja čekistai. Eime į baraką, ten – Algirdas. Pasakojo truputį apie tave. Mes su Saša irgi kartu iš trečio kurso... Iš Maskvos, studentai...

Stasys į ilgas kalbas nesileido.

— Gaila... Pastebiu: dauguma senų kataržanų jau pasidavę likimo valiai, kankinimų jie nugramzdinti į ramų skausmo pelkyną ir mums, jaunimui, vis labiau svetimesni... Čekistai visomis priemonėmis to siekia, bet per daug būgštauti gal neverta. Tu, Stasy, drąsiai ženk!

„Gerai! Suprato mano pastabą!“ — tyliai džiaugėsi Stasys.

Barako langai buvo atkasti nuo sniego ir per geležines aprūkusias grotas matėsi dienos šviesa. Bet jei nebūtų degę elektros lemputės, vargu ar būtų galima pamatyti, kas dėjosi viduje. Gultų eilės abiejose pusėse siekė lubas. Kaip ir visuose barakuose – trijų aukštų. Vyrai juokdavosi, kad trijų aukštų narai net morge.

Tarp gultų, prie antrosios barake esančios krosnies, pro grotas prasiveržianti dienos šviesa leido įžvelgti susėdusių vyrų būrelį. Igoris sulėtino žingsnį ir sušnibždėjo Stasiui:

— Matai, kiek jūsiškių pas Algirdą susirinko?!

— Aš atsisėsiu iš tos pusės. Pasiklausysiu...

— Veik, — šyptelėjo Igoris ir pasuko prie netoli esančio savo guolio.

Stasys prisišliejo prie krosnies sienos, kur, stovėdamas vos už kelių žingsnių nuo tyliai besikalbančių tautiečių būrelio, pasijuto tarsi ištrūkęs ne tik iš karcerio, bet iš visų belaisvės gyvenimo kilpų. Iš vienatvės ir sunkaus dvasinio slogučio... Jis vėl nebe vienas. Jis girdi gimtąją kalbą, o ne keiksmų srautą, ne grasinimus ir ne pasityčiojimais užspringstančių budelių beprotiškus riksmus...

Iš susirinkusiųjų pokalbio Stasys suprato, jog jie svarstė, kaip jam padėti.

— Jūs, senbuviai, žinote tvarką. Mums reikės šiandien konkrečiai nutarti, kaip pasiųsti grupės žmogų, lietuvį, į septintąją šachtą, — tvirtai tarė Algirdas.

— Mums būtina...

— Teisingai, Algi! Mums būtina pasisveikinti po pirmos mažytės pergalės! — ilgiau neiškentęs, Stasys prabilo, žengdamas prie sėdinčiųjų.

— Stasys! Kaip tu čia?!

— To paties ir lagerio viršininkas klausė, velniai žino, kodėl? Ar jo tokia maniera pradėti su kaliniu pokalbį, ar?..

— Stasy, ačiū Dievui, paleido! Kaip tik laiku. Mes čia jau trečią kartą susirenkam pagalvoti. Dabar bus...

— Tu, jeigu geras draugas, tai iš karcerio grįžusį pavaišink pirmiausia nors machorka... Sveikas! Matai, šiauliškiai susitinka Šiaurėje! Jurgis Brilius. Girdėta pavardė? — šypsodamasis aukštas padžiūvęs vyras, primerkęs akis, pakreipė galvą, tarsi leisdamas geriau pažvelgti į veidą.

— Nors ir užaugo, bet atpažįstu! Tai to Petro, šiauliškio brolis, kurį nuo pat mažens tėvas vedžiodavosi uniformuotą ir šaudyti mokė. Mes su Petru, karui prasidėjus, Šiaulių miestą iš bolševikų padėjom vaduoti. O tas dar pipiras buvo... Tėvas vinių fabrike inžinieriumi dirbo? — sodindamas Stasį greta draugų, Jurgis dar patikslindamas klausė: — „Besarabijoje“ ir gyvenate?

— Vinių fabrike. Už pervažos. Besarabija vadindavo rajoną...

— Ir antrą brolį, Povilą, turėjai? Mama tokia storulė moteriškė? Povilas gerai grodavo daugeliu muzikos instrumentų, o prie vokiečių juk mechaniku tarnavo?..

Stasys klausėsi nustebęs. Žodžiai jį grąžino į vaikystę, darnią šeimą ir pirmąsias karo dienas Šiauliuose. Kalbantysis kažkur matytas. Juokas lyg girdėtas.

— Pameni, dažnai gitara skambindavau, Povilui su kitais draugais prie smuiko pritardamas? O tokia tavo metų mano sesutė irgi su manim pas jus ateidavo. Prisimink! Petras, iš Tuniso fronto grįžęs tą vokiečių kapitoną kai nupylė, taigi Šiauliuose Ivanausko, Gabicų Felikso ir Viktoro įpareigotas už Petrą laiduojančių parašus rinkau! Prisimenu, žiemos vakarą pas jus į namus buvome keliese atėję, — Jurgis vis plačiau priminė seną praeitį, apie kurią svetimi tikrai negalėjo žinoti.

— Jurgi, atleisk, pradedu prisiminti, į ką anksčiau nė dėmesio nekreipiau. Man tuokart juk buvo vos trylika... Duok dešinę, kaip matai ir aš Petro pėdomis. Augu...

Vyrai patylėjo, nepratardami nė žodžio.

— Toks istorinis susitikimas! O mums net po bokalą lietuviško alaus neparodote...

— Bent šaltos balandos po bliūduką, — pataisė Mileris.

— Siūlau po suktinę iš mano tabokinės, — šyptelėjo Jurgis ir sužiuro durų link. — Skribai įeina! Praretinkim savo gretas...

Pakartoti nereikėjo. Nedidelis penkiolikos vyrų būrelis per keletą akimirkų tarytum išnyko! Išnyko, nors neatsikėlė išeiti niekas. Mikliai sėdėjusieji persėdo po du ar tris ant kitų gretimų gultų, keletas vyrų „pasišildydami“ delnais švelniai ėmė glostyti krosnies šiltą mūrą, o keletas, kaip vietiniai barako gyventojai, šūstelėjo į viršutinius gultus. Įėję du prižiūrėtojai, kažko paklausę, netrukus vėl apleido baraką.

— Jeigu, Stasy, pastebėjai, tai čia irgi katorgininkų menas. Taip mes jau įpratome. Geriau, kad nemato grupelėmis susirinkusių. Apie Šiaulius pakalbėsime vėliau. Dabar vyrai gal ras ką nors karcerio skrandį apgauti ir pasikalbėdami užbaigsime, ką turėjome šiandien aptarti. Taip mes su Algirdu ir susikvietėm vyrukus. Tu grįžai, bus tvirtesnis ratas, – iš spintelės paėmęs tris didokus gabalus duonos ir vikriai siūlu juos pjaustydamas riekutėmis, tęsė Mileris. – Kai tave paėmė kombinate, Algirdas vakare atėjo pas mane. Puikų draugą turi... Na, o čia visiems po riekę bus. Vakar gi cukraus normas davė. Atšvęsim tavo sulauktuves. Algis visą puodą užkaitė vandens, o aš vakar iš sprogdintojo (laisvai samdomas ne kalinys sprogdinimo darbams šachtoje) arbatos du pakelius gavau.

— Galima prieiti prie sprogmenų? — nesuvaldydamas smalsumo, sužiuro Stasys.

— Pagyvensi, — pamatysi. O kas iš to, kad galima? Jeigu visi būtumėm kaip vienas, tai nuo Vorkutos iki Lietuvos galėtume išsprogdinti kelią per dešimt metų... Po penkiolika dar paliktumėm prokurorams ir namo pareitumėm. Vis tiek ne 25 metus arti belaisvėje!..

Su garuojančiu puodu tarp gultų pasirodęs Algirdas nutraukė pokalbį:

— Aš tam dešimtininkui turbūt įžiebsiu dar kartą žemaitiškai. Suskis! Jau teiraujasi, ar giminaičiai renkasi!

— Algi, be skandalų! Viskas turi būti „Chi chi, cha cha!“.

— Vakar cukrų davė, tai mes ir vaišinamės prieš išeidami į darbo pamainą, — pilstydamas arbatą į stiklainius, pastebėjo Jurgis.

— Pakviesk maskviškius studentukus! O pirmą žodį prie stalo prašysiu draugų vardu, kad leistumėt tarti... Stasiui. Jo brolį pamenu, kai kalbėjo dar pirmos karo dienos vakare. Prie Ginkūnų ežero... Ech!.. Laikas – kaip vanduo upėje...

Vyrai sužiuro į Stasį.

— Suprantu, kad tikslas mūsų visų bendras. Karininkų pagal laipsnius nesiskirstysime... Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga atkurta ir savo veiklą pradėjo ypatingą dėmesį skirdama kovotojų branduoliams tarp politinių kalinių. Kaip jau žinia, stovykloje septyni tūkstančiai vyrų! Tarp jų šeši šimtai ir kelios dešimtys lietuvių barzdočių. Retas nepažįsta ginklo. Tarp mūsų, lietuvių, yra pedagogų, inžinierių, gydytojų, berods net trys kunigai, keletas dar Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karininkų! Mes turtingi intelektualų! Pavojus ryžtingai įveikti, laisvės kovą tęsti mes, deja, ne visi pasiryžę... Yra svetimų...

— Mes juos fan-fanovičiais vadiname... Siuntinį gavę jie „nariadčikui“ arba gydytojui pusę atiduoda, kad į pamainą darban nevarytų bent kartą, o kas lieka, nuo alkano kaimyno pasislėpę, po antklode žiaumoja naktį! — piktoku tonu įsiterpė Mileris.

— Nesmerkime jų, — pertraukė Stasys. — Tuo pasižymėdavo jų „draugiškumas“ ir saugumo kamerose. Nors varge duonos kąsnis sujaukia sielas ir protą kartais, bet tai mums ne kliūtis, kadangi tą susvetimėjimą įveiksime ir jiems parodysime, jog laisvės kovą tęsiame ir už grotų patekę... O gal netrukus gali prireikti konkretesnių veiksmų bei priemonių. Iš pradžių siūlyčiau, būtinai artimiausiu metu kiekvienas sau ir draugui parūpinkit kažką panašaus į peilį. Kad nesinešiotume pro kontrolinius punktus, vieną turėti darbo vietoje, kitą – kur nors gyvenamoje zonoje. Be reikalo nesinešioti! – tai pasakęs, Stasys atsargiai žvilgsniu permetė draugų veidus ir, degdamas suktinę, jau buvo

neprieštaraująs sau už tokį skubotą pasiūlymą, bet, vyrų akyse pastebėjęs pritarimą, ryžosi, sutrumpindamas kalbą, paliesti ne tik peilio įsigijimo reikalus.

— Mes atskirti nuo pasaulio naujienų. Gauname septyniems tūkstančiams vyrų vieną „Pravdos" egzempliorių, kurį skelbimų lentoje parodo čekistai, kada nieko jame įdomaus nėra. O galime gauti nelegalią pogrindžio spaudą! Su tokiu turtu žaisti negalima! Gausime taip pat gal vieną, bet skelbimų lentoje mes negalėsime pakabinti. Siūlau siaurame ratelyje aptarti, kaip mes pateiksime pasiskaityti ir kitiems tautiečiams, kurie čia per daug metų baigiami įtikinti, kad laisvės kovotojai jau visi kapuose arba už vielų stovyklose merdėja. — Aš, vyrai, išleistas dviem paroms... „pailsėti"... Poryt, pats turiu nueiti pas majorą Ševčenką, kad pasakyčiau savo apsisprendimą: dirbsiu ar kategoriškai atsisakau nuo darbo...

— Atsisakyk tik šachtoje dirbti, o...

— Reikalauk pagal specialybę...

— Baikite „auklėti" vyruką! Pradėjo — tai žino, ką daro!..

— Vyrai, iš užpečkio jau „stukačiaus" (beldiko, išdaviko, skundiko – lagerio žargonas) ausys lenda.

— Atrišk šunį... kelnes suardys, — ir vėl iš už pečiaus pasipylė patarimai.

Algirdas — bendrabylis, bet irgi nekviestų konkrečiai atsisakyti nuo darbo. Tai asmeninis reikalas. O visi, sulindę į karcerius, vargu ką galėsime rimtesnio padaryti. Be to, visus išblaškys į kitas stovyklas ir būsime išgainioti...

Dar kurį laiką vyrai, pasvarstę Stasio padėtį, nebeprieštaravo jo žingsniui.

— Tik neužmiršk, — pradėjai ir nė žingsnio atgal! Kitaip, faraonai, pajutę silpnybę, lauš kiek išmanys. Žingsnis atgal, tai šuolis į baisią ateitį... — užbaigė Jurgis jau skirstantis.

Bet Stasys, dabar jau jausdamas savitą prisirišimą prie Jurgio kaip prie savo brolio Petro draugo, jausdamas pagarbą ir pasitikėjimą buvusiam dar 1941-aisiais antibolševikinio pogrindžio dalyviui pajuto norą

išgirsti jo įvertinimą dėl Algirdo. Juk Algis pirmas susipažino su Jurgiu ir Stasiu patekus į lagerį. Stasys nebuvo suabejojęs klasės draugu niekada. Tačiau tokio savarankiško egzamino Algis dar nebuvo laikęs ir Lietuvoje pogrindžio sąlygomis.

— Jurgi, kaip mano šiauliškis draugas pasirodė žengdamas pirmuosius žingsnius šioje kovoje?

— Nebijantis rizikos... Nesiima oratoriaus vaidmens, bet, mažai kalbėdamas, žmogui pateikia paprastus klausimus, į kuriuos privalai atsakyti ne žodžiais, o darbais... Dar keletą tokių šiauliškių, tai zonoje nė vieno provokatoriaus neliks. Tik nesuprantu, kam jums sprogstamoji medžiaga? Fronto juk nėra? O jeigu...

— O jeigu prireiks?

...

— Tai bus!

— Sandėlis – už stovyklos tvorų. Sprogdintojai terbose atsineša tik pamainos darbui skirtą normą...

— Sakai, gali prireikti? — Jurgis nutęsė, žiūrėdamas į vakarus per tundrą nuvingiuojantį geležinkelį. — Gal prireiks? Ką gi, su tavo Petru keturiasdešimt pirmaisiais Šiauliuose birželio 24-osios vakare prie odos fabriko vartų po Ivano tanku du granatų ryšulius metėm... Visus tris metus ant šaligatvio krašto stovėjo apdegusi geležinė dėžė... Gal Vorkutoje su broliu teks pakartoti?.. Kada šovinį, kada kitą... Detonatorių irgi rasime. Tik „mašinką“ sunkiau. Prieš „susemiant“ Ignatavičiaus grupę, buvau sukombinavęs medžioklinių 16 kalibro visą dešimtį pakelių. Guli apleistame brensberge. Jau antri metai... Parafinu aplieta dėžutė apaugo pelėsiais.

— Jeigu gerai įpakuota, tai turtas! O gal ir „vamzdelį“ rasi?

— Ne. Bet specialistų yra. Aš pats tekintojas. Yra ir mechaniniame ceche draugelis. Šiaip ar taip, iš dvidešimties katorgos dar likusių šešiolika, kad nebereikėtų tempti, tai geriau stovint mirti, negu ant kelių varomam į duobę ropoti! Laikykis ten kampinėje! Ruoškis ilgam egzaminui! Kol ten būsi, mes su vyrukais nesnausime. Dėl spaudos prasitarei?!. Turėkite vilčių!

— Kai grįšiu iš kampinės. O rytoj dar kai ką aptarsime siauresniame ratelyje. Turėkit omeny, kad per daug didelian „svečių“ būrin šį sykį suėjom. Cukrų per mėnesį tik kartą duoda. Su Dievuliu!..

— Be Dievo – nė žingsnio, — spausdamas Stasio ranką, lėtai užbaigė Jurgis ir pasuko link savo barako.

Išsiskirsčius vyrams, Stasys su Algirdu įniko į kasdienybės reikalus. Bet laikas nestovėjo vietoje. Išleidęs draugą darban į antrą pamainą, Stasys sužinojo, kad paskirtas į 54-ąjį baraką, kur apgyvendinti senukai, ir laikinai maisto norma jam priklausanti bus „prarabo“ Solženicyno 12-oje brigadoje. Ten gavo rytdienos pusryčių ir vakarienės talonus. O svarbiausia, tai – 720 gramų cukraus visam mėnesiui į priekį. Tik duonos nebuvo, – nė žiobrelės. Viltis dar karšto „kipiatoko“ stiklainį išgerti su duona susipynė su dienos išgyventais vaizdais jau užmiegant ant kietų gultų.

V.Vaineikio tapyba. Vorkuta. 62-asis lageris

„AMNESTIJA“ IR...

Majoro Ševčenkos priesaką Stasys įvykdė. Po dviejų parų pats atėjo pas lagerio viršininką. Tačiau nuo tos dienos prabėgo visa užpoliarės tundrą žalsvinusi vasara. Jos metu nenusileido saulė, o dabar jau puraus sniego patalais padengtos platybės ir pūgų ūžesys kiekvienam pranašavo vėl atslenkančią žiemos mėnesius lydinčią naktį, kurią paįvairina tik Šiaurės pašvaisčių spinduliai, raižydami juodą dangų. Kalinio savijautą irgi vis stipriau slėgė laikas. Laikas – gyvenimas!..

Mums vien liūdnos dienos
Ir alkana naktis...
Ar vargšas lietuvis
Dar laisvę pamatys?.. –

žemaičių ir aukštaičių lūpos šachtų gilumoje liūdnai tylomis kartojo nežinomo poeto žodžius. Tie žodžiai įkyriai pynėsi ir ant Stasio liežuvio, dabar baigiančio skaičiuoti prabėgusius aštuonis mėnesius čia, izoliatoriaus kamerose...

Anuokart, kai įėjo į Ševčenkos kabinetą, o iš jo kai atvedė į izoliatorių, iki dabar su pertraukėlėmis karcerinį režimą tempia... Sakoma, kad šuo ir kariamas pripranta. Čia čekistams ir jų visai tvarkai kiekvienas šuns vertas. Oi, ne! Čekistų sargyboje laikomi šunys „aukštesnės“ kilmės net geriau prižiūrimi. Jiems ir maisto davinys geresnis, ir teisių daugiau! Šunį paleidžia, kad kalinį kramtytų, o kalinys tokioms „operacijoms“ – nepatikimas. Stasiui už atsisakymą dirbti pritaikė visą 100 parų karcerio. Vis po dvidešimt arba po dešimt, iš kurių jau 84 parą šiandien pradeda. O tiems kudlotiems, kurie savo baltas iltis galanda pamatę kalinį, karcerio režimas netaikomas.

Taip, tuokart režimo viršininkas Ševčenkos kabinete pasakė:

„Užkietėjęs fašistas! Nacionalistinis banditas!.. Sukirmydinsime kameroje, jeigu sąžiningu darbu nenori išpirkti kaltės!.. Tundroje vietos užteks!..“

Tiesa, po paskutiniųjų dvidešimt parų net penkias buvo leidęs pailsėti viršininkas. Nurodytą dieną, kai Stasys atėjo, tai supykęs net išvarė.

— Nešdinkis! Reikės — atrasime zonoje... Nepabėgsi!

Pabėgti iš Vorkutos lagerių – stebuklas. Ševčenkai liepus, Stasys išsinešdino. Bet, nepraslinkus keletai valandų, į baraką vos negriūdami įpuolė trys prižiūrėtojai ir viršila Malkovas. Ir vėl į tą pačią kamerą – septynios pėdos ilgio, keturios – pločio.

200 gramų pusžalės duonos – kasdieninė norma. Menkai ką reiškia užgeriant „kipiatoku“. Nusilpusiame kūne jautėsi, kaip, mėnesiams slenkant, sunkėja rankos ir kojos. Norėjosi daugiau gulint ar sėdint atsikratyti galvos svaigulio ir slegiančios mąstysenos. Vis dažniau jautė irzlumą. Be naudos prabėgantis laikas didino įtampą.

— Prireikė!.. — pro sukąstus dantis, kameroje stovėdamas prieš skarda apkaltą krosnį, iškošė Stasys ir, pridūręs visų viršininkų bei viršininkėlių adresu „svoločiai!“, mintimis nuklydo į kameroje viešpataujančią tylą.

Krosnis tylėjo. Neatsiliepė. Karcerio sienos įpratę girdėti pagiežos garsus. Jos nebylios. Nė vienam neatsiliepia. Jeigu atsiliepia, — tai viršilos Gorbatiuko arba seržanto Taraškevičiaus idiotišku žiaurumu. Tie vyrukai iš prigimties apdovanoti sadistiniais gabumais. „Rubaškos“ (tramdymo marškinių) be jų šiame izoliatoriuje nevilkdavo nė vienam! O jie tai atlikdavo ir be gydytojo čekisto priežiūros. Jei persistengė, — lūžo stuburo kaulai, tada – virvę ant kaklo, o mirties priežastį nurodo vos dviem žodžiais – „psichinio savižudybė“. Virvės neuždėjęs, paaiškina dar trumpiau: „infarktas“. Asmens bylos numerį cheminiu pieštuku ant medinės lentelės su viela pririša prie kairės kojos nykščio ir už vartų, į tundrą... Aišku, tik po „paskutiniojo patepimo“, kurį padaro ant lavono atsistojęs arba jį apžergęs per vartus išleidžiantysis kareivėlis su mediniu kūju, jeigu ne kirviu ar šautuvo buože stuktelėdamas į pakaušį...

Stasys neabejojo, kad ten, už 7-osios šachtos nukeliavę, laimingesni nei čia palikusieji. Bet dar Šiaulių miesto kalėjime iš mirtininkų kameros išvedamo lygumiečio partizano „Žirnio“ (pavardė Miškūnas) žodžiai skatino tęsti ir savo, ir kitų dar nebaigtą kovą.

Tuokart koridoriuje Miškūnas, turbūt prižiūrėtojų smaugiamas, klaikiai šūktelėjo: „Broliai!.. Jie nepajėgs sušaudyti mūsų visų! Būkime gyvi nors dėl jų pykčio!“

Dabar, rodos, tie žodžiai kartojosi kažkur už lango pagal sienas nučiuožiančio vėjo gūsiuose, kameros tyloje. Jis stengėsi gyventi savo skriaudėjų įniršiui, žemaitišku atkaklumu ir ramumu drumsdamas čekistų ramybę.

Stovykloje pagal pasirinktą saugią trejetų schemą plėtėsi Leningrade atgaivintos Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos grupė. Formavosi jėga, kuri turėjo kažkada prabilti stipriau nei raudonosios imperijos vergvaldžių rankose mirtį sėjantys automatai. Jėga, kuri daugelio tautybių vergais čia paverstus žmones prižadėjo sujungti vienam tikslui – kovai už laisvę ne dėl asmeninio pasipelnymo, garbės ir valdžios, bet dėl tiesos, prigimtos žmogaus teisės gyventi nepriklausomai nuo pavergėjų ir išnaudotojų prievartos.

Praėjusį kartą „poilsiui“ iš kameros išleistas Stasys su „Naručiu“ ir Algirdu atliko sudėtingą pogrindinės spaudos įsigijimo eksperimentą („Narutis“ – Vladas Šiška, Zarasų miestelio gyventojas. Nuo 1940-ųjų metų pogrindininkas. Iš Vokietijos 1945-aisiais perėjęs fronto liniją ir 1945–1946 metais prieš bolševikus veikęs okupuotoje Lietuvoje, KGB areštuotas ir Karo tribunolo nuteistas 20 metų katorgos darbams. Nuo 1951 m. įsijungęs į LLKS veiklą. Nuo 1952 m. LLKS CK narys ir iki mirties dirbęs LLKS CK. 1991 m. lapkričio 17 d. palaidotas Kaune, Šilainių kapinėse).

Didžiulio darbo pradžia padaryta: Tolimoje Šiaurėje tarp politinių kalinių vyrukai išleido pogrindyje spausdinto žodžio lapelį. Jį pavadino V. Kudirkos leisto laikraščio vardu „Varpas“. Stovykloje jis dabar eina iš rankų į rankas. Deja, rezultatų Stasys dar nežino. Kol kas nežino...

— Paleiskime tik vieną egzempliorių... – „Narutis“, pamatęs Sta-

sio rankomis atliktą darbą, griežtai pareiškė: — Tai neįtikėtinas dalykas! Jis mums tarnaus svarbesniuose veiklos reikaluose... O dabar čia esantiems šešiems šimtams lietuvių stipriau juos suburti dėl vieningos minties visiškai pakanka vieno. Paleisti taip, kad grįžtų į pirmojo pasiskaitymui padavusio rankas.

Nuo tos dienos prabėgo jau keturios paros, „Varpą" skaito žmonės. Jeigu negrįš, reiškia, kad jo kelyje išdavikas! O jeigu ir grįš, tai kaip jį įvertins nualinti žmonės? Kaip tas „Varpas" žadina tuos, tarp kurių jau nemažai galvojančių, kad Lietuvoje nebėra nė vieno žmogaus, tęsiančio išvadavimo judėjimą? O jeigu, „Varpo" pažadintas, ne vienas pasiryš belaisvės sąlygomis tęsti kovą, kaip tokį žmogų apsaugoti nuo klaidų? Priešas stiprus ir akylus. Menkiausios klaidos gali pasitarnauti, kad žlugtų pradėtas darbas.

Užvakar Stasys gavo raštelį iš Algirdo, kad Stasio mama teiraujasi apie sūnų. Motinos širdis priversta kentėti. Stasiui susirašinėjimas su namiškiais uždraustas už atsisakymą dirbti, o Algirdas išsiuntė per metus leidžiamą jau antrą ir paskutinį laišką. Kas ją paguodžia dabar? Kokia jos sveikata? Kas priglaudžia? Senutė gyvena beveik nelegaliai! Mykolo motiną jau į Sibirą ištrėmė tuoj po byloje apkaltintų keturių jaunuolių teismo!..

— Mama, atleisk!..— sušnibžda, tarsi priešais stovinčiam žmogui, glausdamasis prie šaltos karcerio krosnies.

Mintys vėl nuskrieja toli toli...

Tarp daugelio nualintų savitą autoritetą turintys stovykloje tautiečiai nesėdi nieko negalvodami ir tylūs kaip žemė. Fan-fanovičiais tik vadina tuos, kurie vakare po gultais ar ant gultų savas filosofijas aiškina ir net „pasaulinę politiką" gvildena. Nors patys vargu ar kuris teisingai sugebėtų pasakyti, ką reiškia vien žodis „politika". Kažkodėl dabar Stasys mintimis vėl grįžo prie Algirdo nuogirdos. Jie ir Stasio elgesį juk jau apsvarsto:

„Kažkoks Šiaulių miesto žulikėlis... Net į lagerį jūreiviška uniforma apsirengęs atsitrenkė...

Kur matyta?! Gėdą lietuvių tautai daro, kad kaip ir tie vagys – „blatniakai" atsisako dirbti...

Ne tokius sutvarkė, o su tuo Taraškevičius greitai susitvarkys...

Iš Kauno atvežtas kažkoks studentas, irgi girdėti, kad darbo atsisako...

Priaugo komjaunuolių, tai ir vaizduoja už mus gudresni esantys. Mes tiek metų čia katorgoje sveikatą dėjome..."

„Galvočiai" negailėjo laiko „išvadoms". Stasys čia, karceryje, jų negirdėjo, bet „poilsiui" ištrūkus, „politikuojančių" plepalai jau buvo pasiekę ir jo ausis. Vienas save patriotu laikantis iš tolo pasirodo net Stasio kūne šūvio paliktą šiurpų pėdsaką „studijavęs". Algirdas sako, kad pripažino Stasį buvus jaunesniuoju leitenantu, kurį susišaudymo metu 1948-aisiais jis pats ir peršovęs.

„Šlykštūs vargšai! — prisiminęs tą skaudžią paskalą, Stasys lyg atitrūko nuo sudėtingesnių reikalų. — Ant jų pykti nevalia... Laiko rūdys, baimės ir karžygiškų svajonių šiupinys – manijos požymis".

— Pavardė? — griežtas prižiūrėtojo balsas nutraukė mintis.

— 1D-404, — keldamasis nuo pasienyje stovėjusio „karsto" (lagerio žargonas – karceryje kilnojamas lentų gultas), kažkodėl staiga prikimusiu balsu atsiliepė Stasys.

Priekyje, tarp pravirų kameros durų, šypsodamasis stovėjo Taraškevičius. Jo panosėje smilko baigiamas rūkyti „Belomor" papirosas. Kariška čekisto žieminė kepurė buvo atsmaukta ant pakaušio ir rudi plaukai, kuokštu svirdami, dengė kairįjį skruostą.

— Kaip miegojai? — kiek patylėjęs vėl „pasidomėjo" ir, nelaukdamas, ką atsakys jo „skatina", Stasiui prie kojų numesdamas nebaigtą rūkyti papirosą, tęsė tarsi seniai pradėtą pokalbį. — Šluotą rasi prie kibirų. Ten, už budinčiojo durų... Išvalysi kamerą ir ruoškis eiti... Judinkis!..

Lyg dar ne viską pasakydamas, Taraškevičius sausai kostelėjo ir, neuždaręs durų, nutolo koridoriumi.

Ant cementinių grindų numestas papirosas smilko plonu dūmo siūlu, viliodamas keletą parų nerūkiusį Stasį. Tačiau jį numetusiojo žeminantis elgesys ir nebylios karcerio sienos nematoma jėga stūmė šalin.

„Nesižemink!“ — vidinis balsas griežtai sudraudė bepasilenkiantį jauną kalinį. Išslavęs kamerą, Stasys, kaip sugebėdamas vaizdžiau šiukšlių kibire ant viršaus padėjo nesutrintą, tik užgesintą nuorūką, o kibirą pastatė prie budinčiojo durų.

„Kur liepė ruoštis?.. Išveža į centrinį Vorkutos izoliatorių?.. Kaip dar su Algiu susitikti?.. O gal į cementinę?“... — vis klausimai laukiant vėl tarpduryje pasirodančio Taraškevičiaus.

„Cementinė“ garsėjo Vorkutoje. Aštuonis mėnesius būnant čia, izoliatoriuje, ne kartą visi viršininkai grasino Stasiui, kad išveš. Kaliniai tarpusavyje cemento fabriką ir prie jo esantį lagerį „kandalaške“ vadino. Kalbos ėjo, tarsi ten ir mirtininkus atveža. Suprantama, daug turi atvežti darbo jėgos. O iš ten pabuvojusiųjų ir grįžusiųjų retai ką besutinka. Sutiktieji pasakoja vienodai. Dauguma kalinių nešioja pančius. Nakčiai prie gultų viena grandine ant kojų esantieji retežiai sujungiami ir prirakinami prie gultų gale esančio specialaus stulpelio. Susirašinėjimas su namiškiais visiems nutrauktas, medicininė pagalba – kažkokie „proškeliai“ gesintų kalkių skonio. Jeigu tai negelbsti, tai – „ligoninė“, iš kur nebesugrįžta ten bent kartą patekęs. Vorkutos anglies baseinui priklausančias koncentracijos stovyklas valdė garsus čekistas budelis generolas Derevenka. „Perauklėjimo“ priemones jo parankiniai pritaikyti sugebėjo. Nužmoginantys kankinimai ir... mirtis be liudininkų.

Apie mirtį Stasys negalvojo. Negalvojo kaip ir visi čia patekusieji. Be abejo, kiekvienas turėjo savo pasaulį. Vieniems – tai košės šaukštas, prie valgyklos šiukšlyne atrastas menkės stambesnis kaulas, kitiems – prabėgusio gyvenimo prisiminimai ir malda... Dar kitiems – viltys ir svajonės, kad atsiras pasaulyje milijonų žmonių kančias atjaučiantys, teisybę ginantys galiūnai politikai ir it pasakų karo vyrai sutriuškins tą baisią „galybę“... Atidarys lagerio vartus, jam, kaip daugiausia nukentėjusiam, už kiekvieną belaisvėje kentėtą dieną sumokės tarsi didvyriui po 5 dolerius, ir jis grįš į Tėvynę su kankinio aureole...

Taip, kiekvienas turėjo čia ir savo pasaulį. Tokių buvo milijonai bolševikų kalėjimuose ir konclageriuose. O ir iš viso egzistuojančiame žmonijos apgyventame pasaulyje kiekvienas žmogus – atskiras pasaulis...

„Kandalaškė“ neviliojo Stasio dėl savo pavadinimo ir ten pabuvojusiųjų pasakojimų. Bet nekėlė ir baimės. Tik žadino rūpestį, kad ten pakliuvus gali pablogėti galimybės tęsti su draugais įsipareigotą, jau čekistų sustabdytą, bet Leningrade atnaujintą darbą. Darbą, kurio pabaigos nematyti.

„Ne!.. Nė žingsnio atgal! Sutiksiu dirbti, reiškia, pasiduosiu jų jėgai. Ką pasakys draugai?“ — ginčijosi su savimi Stasys.

Paskutinį kartą pats Ševčenka ir dar kažkoks iš valdybos atvykęs kapitonas siūlė brigadininku dirbti, budėtoju prie kažkokio iešmo, net virtuvės kūriku teikėsi leisti dirbti. Stasys lagerio nerašytų įstatymų nežinojo, bet konkrečiai atsakė — „ne!“. Jis jautė, kad įvykdė politinio kalinio pareigą. Dabar prižiūrėtojo pasakyti žodžiai „ruoškis eiti“, apmąsčius padėtį, vertė patikrinti, kur suklydęs. Jis stovėjo kameros viduryje, nugarą atsukęs į duris, kurios tebebuvo praviros, ir jau kurį laiką tarpduryje stovėdamas Taraškevičius įdėmiai stebėjo kalinio judesius.

— Žinai, kur keliausi? — prižiūrėtojo balsas nutraukė Stasio abejones.

— Jeigu ir žinočiau, argi mano valia pakeisti maršrutą, — net neatsigręždamas su neslepiama pagieža atsiliepė užklaustasis. — Laisvėn tikriausiai neišvarysite?..

— Svolotera, otkazčik! Amnestija tau! — keikė seržantas. — Ką gi, dideli viršininkai išmano daugiau už mane. Bet į tavo lietuviško bandito snukį žiūrint man atrodo, jog tokius greičiau į tundrą ir mažiau terlionės čia reikėtų. „Okurką“ numečiau kaip žmogui, o tu ją pasididžiuodamas su kibiru prie durų atnešei... Sobaka! Dar pateksi čia į mano valdas!..

Neskubėdamas, raktų ryšuliu stuksendamas į apkaustytas duris, pusbalsiu prižiūrėtojas dėstė savo mintis ir viltis. Ne viską suprato Stasys. Bet staiga pajuto keistą vidinį palengvėjimą. Stasys pajuto, kad jam kol kas negresia „kandalaškė“.

— Įsakyta išleisti ir tuoj kad prisistatytum pas lagpunkto viršininką. Sugrįši dar į mano valdas, svoločiau!.. Per daugiau nei pusę metų, pasirodo, nespėjai pažinti manęs, — tai sakydamas Taraškevičius kairiąja ranka staigiu judesiu sugriebė Stasio vatinuko apykaklę, o dešiniojoje

turėjęs raktų ryšulį gerai ištreniruotu smūgiu į pilvą jaunuolį parbloškė ant cementinių karcerio grindų greta kampe stovėjusios dvokiančios medinės statinės.

Stasys suprato, jog neprarado sąmonės, bet neapsakomas skausmas sukaustė alsavimą. Deginantis karštis akimirką užtvindė krūtinę. Beginklis, karceriuose išsekintos sveikatos, beteisis, toli nuo Tėvynės, priešo rankose už grotų prieš šėlstantį budelį ką padarysi?

— Dieve, suteik proto ir ištvermės! — gimtąja kalba tylomis sulemeno lūpos.

— Na, kaip ponas?.. — prie rusiškų žodžių pripindamas švariai ištartą lietuvišką žodį „ponas“, Taraškevičius šypsodamasis, bet įniršio kupinas, tęsė: — O dabar kelkis ir – pas Ševčenką. Pageidausi, — gali pasiskųsti. Tai tik pirmai pažinčiai...

— Nesiskųsiu... — jau laisviau pradėdamas alsuoti ir keldamasis iš kampo, lėtai pratarė Stasys ir pajuto, kad jis tai sako šypsodamasis. — Pasistengsiu ir neužmiršti...

Suprantama, Stasio šypsena nenustebino budelio, kuris tokias paniekos šypsenas buvo matęs ne vieno, gal ir jo ranka laužomo, smaugiamo ar dar baisiau kankinamo žmogaus veide. Jis stengėsi būti ištikimas tarybinei tėvynei ir kompartijai. Jis jautė pareigą palaužti „didžiosios tėvynės“ priešą, arba – sunaikinti jį.

Netrukus Stasys pravėrė majoro Ševčenkos kabineto duris. Lagerio viršininkas stovėjo prie didžiulio atidaryto seifo ir kažko ieškojo. Į Stasio, kad atvyko kalinys 1D-404, trumpai grįžtelėjęs, nieko nepasakė, ir vėl ėmė seife perdėlioti kažkokius popierius. Jam buvo, matyt, jie svarbesni už tą vergą, kurio mąstysena nepakluso įtikinėjimams, jog čia patekęs žmogus komunizmo idealams tik darbo jėga.

— Aš tau patarčiau kruopščiai panagrinėti Makarenkos darbą. Jis sukūrė daug perauklėjimo metodų, kuriais remdamiesi dirbame mes dabar su jumis, visais nusikaltėliais...

— Gerbiu aš tamstos gerus norus panaudoti Makarenkos teoriją savo darbo praktikoje su nusikaltėliais. Bet aš nesijaučiu nusikaltėliu esąs. Mano tėvynė Lietuva, aš jos neišdaviau. Rusijos baudžiamojo kodek-

so 58 straipsnio ir tardymo byloje surašytuosius to straipsnio punktus galbūt galima taikyti rusams bei RSFSR piliečiams, — kiek sugebėdamas švelnesniu tonu Stasys pradėjo jau daugelį kartų „perauklėjimo valandėlėmis“ savo pateikiamus atsakymus. — O nuo darbo gyvenime, iki kol neareštavo MGB vyrukai, niekad neišsisukinėjau. Baigiau mokyklą, turiu net keletą specialybių, žinau ir jaučiu pareigą laisvėje gyvendamas tik doru darbu aprūpinti save bei mane pagimdžiusią motiną.

— Tuokart baigsime!.. — su paslėptu pykčiu, bet šypsodamasis majoras nutraukė Stasio žodžius. — Jaunas ir kvailas esi! Be to, ir suklaidintas. Perskaityk ir pasirašyk! — atsikėlęs iš užstalės, viršininkas pastūmė stalo kampe prie rašalinės gulėjusį lapą, kuriame kalinys pastebėjo net du antspaudus prie mašinėle išspausdinto teksto.

— Aš dar anų dvidešimties parų nebaigiau! Dar tik keturios paros po „poilsio“, tamsta viršininke, — sulemeno jaunuolis.

— Lagerio administracijos nutarimu, Spalio revoliucijos švenčių proga amnestuojame! Supranti? — pertraukė majoras. — Mes griežti, bet humaniški. Skaityk, pasirašyk! O po švenčių – su drausmės brigada sąžiningai į darbą. Nenorėjai anglies kasti, atsisakei net virtuvėje krosnis kūrenti, galėsi šalti tundroje. Pradedama statyti elektrinė TEC-2. Ten ir lagerį sau pasistatysite.

Dar kažką kalbėjo majoras, bet jaunuolis dabar atidžiai nebesiklausė. Jo akys bėgiojo lape išspausdintomis eilutėmis. Jis ieškojo, ar nėra kur tame nutarime paslėptos čekistiškos provokacijos, kai pasirašęs gali būti įklampintas į naujas bėdas ir nelaimes. Rusų kalba Stasiui buvo žinoma. Tarytum net gerai. Bet čekistų paslėptos gudrybės išgaunant žmogaus parašą vargu ar bus sužinotos net dešimtmečiams praslinkus po bolševikiškos tironijos žlugimo tą kruviną praeitį nagrinėjantiems. Bolševikiška klasta, politika ir jos priemonės po Spalio revoliucijos sukūrė milžinišką valstybę, kuri dabar jau buvo siaubas kiekvienam jos gyventojui, jeigu jis dar kiek drįso save laikyti žmogumi.

Suprantama, šiame dviem antspaudukais ir keliais parašais patvirtintame „amnestijos“ akte nebuvo tų gudrybių. Stasys visą tą

„malonę“ teisingai įvertino baigęs nagrinėti budelių „kilniaširdiškumo“ raštą. Buvo matyti, kad bolševikiškų švenčių proga nori parodyti savo „humaniškumą“ ir paveikti jauno kalinio priešišką nuotaiką jį padarant ir savo propagandos įrankiu – jis buvo išleistas iš izoliatoriaus revoliucijos švenčių proga!.. Kaip didinga ir tarybiška!..

— Ir draugeliams pasakyk, kad persigalvojai, pradėsi dirbti. Kad pritari, jeigu ir ne tarybų valdžiai, bet darbo žmonių valstybės šūkiui „Kas nedirba – tas nevalgo!“... Prieik prie veidrodžio ir pažiūrėk į ką panašus palikai per tuos mėnesius karceryje. Motina pamačiusi išsigąstų...

Stasys nebeiškentė:

— Todėl ir atsivežėte taip toli, kur nė viena motina negali pamatyti, ką su jų vaikais darote, — tai sakydamas, Stasys surangė ant „amnestijos“ akto ir savo parašą, kad supažindintas su nutarimu. — Aš niekam nieko neprivalau aiškinti dėl mano paleidimo iš izoliatoriaus. O dėl darbo — savo įsitikinimų nekeičiu švenčių proga...

Kažką skubotai šaukdamas, bet pajutęs, kad dar nepasakė „svarbiausiojo“, majoras staiga nutilo. Tačiau ar nebeprisimindamas to „svarbiausiojo“, ar tą „svarbiausiąjį“ savo pasakymą palikdamas kitam kartui, lukterėjęs tyliai, bet įsakmiu tonu baigė:

— O dabar uždaryk mano kabineto duris iš koridoriaus pusės!..

„Fan-Fanovičiai“ įžvelgė provokaciją

„Galbūt?.. O gal ir ne?..“ — abejonių sraute klausimai užgožia žmonių ryžtą konkrečioms išvadoms, sprendimams daryti tai, kas būtina kritiškomis aplinkybėmis ir neatidėliojama. Tai būdinga žmonėms. Kalčiausia – instinktyvi baimė. Tokių abejonių priežastys sudėtingos. Taip būna, kai žmonės gyvenime neturi aukščiausio tikslo, nesuvokia artimo meilės, atitolsta nuo Dievo. Ir savo žmogiškosios vertės praradimas, klystant pačiam ar būnant kitų suklaidintam.

Stasys, išėjęs iš Ševčenkos kabineto, pasuko link paskirstytojų namelio. Zonoje tą „rūmą“ vadino „nariadnaja“. Ten dirbo ir gyveno stovyklos antroji viršininkija. Sukomplektuota iš kalinių čekistų atrinktų, pasitikėjimą jau įgijusių asmenų... Jie savo elgesiu jau sugebėjo pakeisti laisvai samdomus budelius. Ir Taraškevičių, ir Gorbatiuką, ir gal dar žiauresnius. Kalinių tūkstantinės minios čia, lageryje, buvo valdomos jų, nors toje zonoje tokių gal nebuvo nė šimtinės. Už jų nugaros stovėjo lagerio administracija, garnizonas NKVD kareivių. Toji sistema buvo visuose kalėjimuose. Tai buvo panašu į baudžiavos metais ponų dvaruose viešpatavusius prievaizdus bei tuos vergus Afrikos džiunglėse, kuriuos vergų gaudytojai apginklavę siųsdavo vergovėn gaudyti dar kitus tokius pat juodaodžius. Gaudyti, o sugautus apkalti grandinėmis, saugoti, varyti šimtus kilometrų į prekiavimo vergais vietas, o vyresniajam vergų gaudytojui ar pačiam vergų šeimininkui liepus – nuplakti, pakarti ar kitaip su pasmerktuoju užbaigti.

Užsukęs Stasys į baraką, iš kurio paskutinį kartą buvo išvežtas dvidešimt parų, viską rado kaip paliko. Tarp politkalinių nebūdavo tokių, kad kas nors bandytų nuglemžti kokį daiktą ar duonos plutą nuo bendro likimo draugo. Daugiau nei po du šimtus žmonių, sugrūstų į

barakus, buvo dirbantys. Auklėjimas, dar iš šeimos į tą pragarą atsineštas religinis sąžinės balsas neleido nusižengti. Net ir tie, kurie buvo prie „viršininkijos“ (brigadininkai, dešimtininkai ar paskirstytojai) taikėsi prie bendros padorumo tvarkos, kaip įmanydami „švelniau“ stengdamiesi iš savo pavaldinio ką nors paimti, sudarydami situaciją, kad būtų panašu, jog žmogus pats jam duoda ar jį vaišina, ar dovanoja.

„Nariadčikas“ Stasį sutiko gana džiaugsmingai. Tarsi jis būtų buvęs jo senas lagerio draugužis ir išgyvenęs dėl pastarojo vargų karceryje. Vartydamas kažkokius sąrašus, negailėdamas lageriškų keiksmų virtinėmis čaižė ne tik Gorbatiuką ar Taraškevičių, bet ir patį Staliną ir Leniną su visa KPSS... Nors Stasys neparodė nė mažiausio nusiminimo atpylęs aštuonetą mėnesių BUR'e, taip pat ir 84 paras karceryje.

— Kartais galėsiu sukombinuoti kokį taloną maistui. Dabar neturiu atliekamo, — „nariadčikas“, atskaitęs Stasiui priklausančius maistui gauti talonėlius rytojaus dienai, vėl įniko į kažkokį sąrašą. Paskui pridūrė:

— Neskubėk, neskubėk! Atrodo, tau turiu truputį įdomesnių dalykų. Aha, štai... Na, spėk?!

— Nei kortomis buriu, nei iš delno atspėti moku, — trumpai atkirto Stasys, jausdamas, kad kažkodėl su juo slapukaujama. — Iš kalbos regiu, kad linksmesnis reikalas negu karcerio problemos.

— Čia lagpunkte kitos tokios pavardės nėra. Mane Arkadijumi draugai vadina. Chi chi... Kai kas ir Arkadij Arkadjevič...

— Tai apie siuntinį ar laišką iš namų užsimeni?

...

— Ir apie tai, ir apie kitką Ševčenka ką tik sakė... — nežinia iš kur šmėstelėjo Stasiui mintis užšokti už akių gudraujančiam „nariadčikui“. Jis tuos žodžius taip ištarė, jog net pats po gero pusvalandžio vos nesuabejojo, ar majoras nebuvo sakęs, nors tokios kalbos su lagerio viršininku net sapnavęs nebuvo.

„Siuntinys tikriausiai! Biesas nori įsiteikti geradariu. O pats jau du raportus už atsisakymą dirbti surašęs! — jaunuolio mintyse klausimai: – Bet iš kur? Mama dar nežino, kur esu! Susirašinėjimą tai uždraudė!“

— O aš galvojau, — tau naujiena bus. Norėjo išsiųsti, bet Griša – mūsų žmogus. Su „vyrnariadčiku“ užėjome ir sutarėme, kad palaikytų, kol išeisi iš karcerio.

— Tai kad ne dabar, o tą pačią dieną, kai atėjo siuntinys, Ševčenka pasikvietęs sakė, kad davęs parėdymą sulaikyti grąžinimą ir įteikti man, kai baigsiu paras. Šiandien tik perspėjo, jog atsiėmęs niekam nedalinėčiau. Po karcerio tiek parų, pavalgęs protingai, atstatyčiau sveikatą, nepatekdamas į ligoninę, — vėl Stasys stengėsi užkirsti galimybes pašnekovui reikšti savo paslėptą prisitaikėliškumą ir melagingą „geraširdiškumo rūpestį“ dėl jo siuntinio. – Ką gi, šventės bus kaip šventės, jeigu ir mama su džiuvėsių maišeliu tundroje aplankė...

Tikriausiai slėpdamas savo nepavykusį manevrą, Arkadijus staiga pakeitė temą:

— Tai užmirškime. Tiesa, dabar būsi Vitkos Neprino brigadoje. Šaunus vyrukas! Mes tarėmės ir spėliojome, kur tave geriausiai būtų po tiek BUR'e praleisto laiko įtaisyti. Taigi, brigadoje visi iki vieno tokie pat iš BUR'o. Vyrukai savi, brigada „hop-stop!“ Jeigu nepasirodysi esąs svetimas, tai pritapsi. Į šachtą nebevarys. O dabar sukis „vilkeliu“, kaip sugebi. Tik su saviškiais lietuviais per daug nesusidėk!.. O tai – prapulsi.

— Aklas pasakė: „Pagyvensime – pamatysime!“, o kurčias pridūrė: „Pagyvensime – išgirsime!..“ — Stasys pasuko link durų.

Iš bendro trumpo pokalbio ir manierų jaunuolis įžvelgė, kad tas žmogus nėra apsigimęs „kombinatorius“. Jautė ir jo išsilavinimo blyksnius, ir jo vidinę kovą su savimi, kažkur likusios sąžinės trupinėlius. Ir aiškiai matė, kad neįsisavinęs dar visų suktybių ne dėl to, kad nesugebėtų, bet todėl, jog gėdinasi jų. Belaisvė, smurtas.

Lageris – nužmoginimo agregatas! Suprantama, jis privalo atitikti valstybės valdymo politikos tikslus pagal kiekvienos valstybės struktūrą, valdymo principus. Hitlerio, Gebelso ir kitų nacionalsocialistų ideologų valdymo formas – ruošti žmonių masinį nužmoginimą vienais metodais, kompartija su Dzeržinskio organizuota „proletariato“ teroristine jėga – kitaip. Tačiau peržvelgiant penkerių metų laikotarpį vykusiame

kare, tarp tų dviejų vergvaldiškų valstybių vergvaldžių tikslai – vienodi.

Stasys nejučiomis prisiminė karo metais regėtą įvykį, kai, eidamas rytmetį į pamokas, pamatė gatve varomą rusų bolševikų koloną. Ją saugojo taip pat rusų kareiviai, vadinamos Vlasovo armijos vyrai! Vos keli vokiečių uniformomis ginkluoti ėjo greta. Ir, kai belaisvis prie šaligatvio pasilenkė pasiimti obuolio nograužą, sargybinis šovė į išbadėjusį žmogų. Ne vokietis! Ant gatvės purvyne suklupo pakirstas tokio pat ruselio ranka paleistos kulkos. Tik šautuvas buvo vokiškas.

...Po kojomis girgždėjo sniegas. Nors nedaug kartų vyrukas be prižiūrėtojų palydos čia, lagerio teritorijoje, buvo vaikščiojęs per tuos aštuonis mėnesius, kai atvežė, bet dabar ėjo neklysdamas. Algirdas turėtų būti barake, nes pastaruoju metu jį šachton varydavo II pamainos darbui.

„Mama, dėl manęs atitraukdama kąsnį siuntinį surinkai. Aš nevertas! Juk per mano kaltes ir Tave persekioja... Vargsti pas žmones slapstydamasi, kad neišvežtų kaip Mykolo Jankevičiaus motinos į Sibirą... Ne! Neimsiu siuntinio!... Tai jos surinkti trupinėliai! O ką aš jai?.. Ką?.. Tik ašaras, baimę ir rūpestį duodantis!.. — seniai, vos areštavus, kartais galvojant, jog nuteis, ir mama siųs į lagerį siuntinuką, Stasys panašiai galvojo. Dabar vėl pakartojo priekaištus sau. — Dėl Dievo meilės!.. Aš dar ir duonos kąsnį iš motinos drįsiu atimti!“

Tarytum kitas Stasys nematomojo balsu perspėja:

„Atsargiau!.. Pagalvok, ką gali padaryti. Motina iš tavęs neturi jokių žinių ar dar gyvas, o tuo pačiu metu sugrįžta sūnaus nepasiekęs siuntinys!..“

Praėjęs pro valgyklos didžiulį iš lentų ir šlako suręstą „rūmą“, tarsi pasimetęs savo mintyse, jau buvo besukantis link siuntinių išdavimo namelio. Bet pareikšti, kad atsisako priimti motinos siuntinį, nepasitarus su Algirdu, gali būti padaryta klaida. Nepataisoma! Ir naudinga tik priešui... Motina serganti, širdis šlubuoja. Kuris sūnus be labai tikslingai apgalvotų veiksmų gali taip pasielgti, kad dėl širdgėlos neteks jos?! Stasys, save tramdydamas, juto savitą pareigą: kuo kruopščiau apmąstyti viską. Nes prabėgančios vargo ir kančių dienos reikalavo, kad pakęstų

tuos vargus ir kančias, jeigu sąžiningai yra ryžtamasi nors tolimame rytojuje pasiekti savo gyvenimo tikslą.

Neapsiriko būtent tą kartą. Vaikėziškai pasistumdę su buvusiu bendraklasiu, džiaugdamiesi, kad karceris palikęs rytdienoms, jaunuoliai naujienomis pasidalijo. O kai Stasys papasakojo pokalbį su „nariadčiku" Arkadijumi, Algirdas, uždėjęs ranką ant draugo peties, pareiškė savo nuomonę:

— Man irgi yra siuntinys... Lyg jausdamas, kad tu turi išeiti iš izoliatoriaus, laukiau. Taip pat galvojau neimti. Tariausi su vyrais. Už tai sveikina. Bet kokios gi pasekmės iš tos kilnios minties įvykdymo gali būti?.. Mano mama irgi laiške skundžiasi dėl širdies. Supranti, motinų vaizduotė yra neaprėpiama... — Galvojau visaip, bet tokiu veiksmu pabrėždami savo naivų „taurumą", žiauriai sutrypsime motinų gyvenimo supratimą.

— Taip. Nors jos regėtų, kad mes gyvi esame. O dabar per metus vos du laiškai leidžiami, siuntiniai nepasiekia!.. Namuose panika!..

— Stasy, žinok, jos gyvena tik viltimis, malda į Dievą ir vaizduote.

— Bet iš kur manoji sužinojo adresą?

— Aš anuokart savajai parašiau, kad kartu esame. Rašiau, kad esi sveikas, dirbi ir mokaisi. Tik dar kurį laiką laiškų negali siųsti. Štai ir ryžosi senutės su vaikais pasidalinti tuo, ką turi.

— Tu teisus. Kada einame atsiimti siuntinius? Vyrus pavaišinsim ir mes pirmą kartą...

— Dar nepaėmęs, o jau „vaišini". Aš manau, kad draugiškai dėkim vieną ant bendro stalo su savais vyrais, o antrąjį pasidalinsime ilgesniam laikui. Nes...

— Panevėžyje po nokauto iš ringo pats išėjai? Čia, Vorkutoje, iš barako gali ir išnešti. Mažiau kalbų, einame į siuntinių skyrių. O dėl dalybų reikės pasitarti. Kur tu susidėsi tą džiaugsmą gavęs? — vikriai ant savo gulto ištuštindamas mažą užvalkalėlį, kuriame dar buvo tas pats iš Lietuvos atvežtas skurdus kalinio turtas, Algirdas tęsė: — Pažiūrėsime, kuo turtingi būsime. Būtinai tam lakūnui Hansui į ligoninę reikėtų kokį draugišką gabaliuką. O, be to, užvakar kauniškį vagonėlis priplojo prie štreko sienos.

— Tam, šiandieniniam „patriotui“, kuris mus komsomolcais vos atvykus išvadino?!..

— Jam,— nenoriai patvirtino Algirdas. — Nepykim ant jų. Ką gi, tokiomis sąlygomis ne visų ir mokytų žmonių nuovoka sąmoninga. Ne jis tuokart tauškė, — jo lūpos.

— Algi, tu geras žmogus... Mes čia visi vienos motinos Tėvynės...

— Šachta, — tai antrasis frontas. Mileris prie centrinio lifto dirba. Taigi kiekvieną dieną ir negyvų, ir sužeistų ne vieną tempia į viršų sovietų technika! Ar seniai arklius štrekuose pakeitė elektrovežiais? Pas mus prie ventiliacinių durų dar arklidės senos likę.

— O kaip „Varpo“ lapelis? — Stasys nutraukė draugą. — Skamba ar?...

— Lauke pakalbėsim. Jeigu Vincas Kudirka su savo vyrais prisikeltų, tai... — Algirdas, nebaigęs žodžių, nutilo ir vėl kažkodėl grįžo prie siuntinių atsiėmimo reikalų. — Į ką susikrausime? Barake juk buvai?!

— Baltiniams rankoves užrišim ir abiejų pavilgai tilps.

Jie ėjo neskubėdami, nes iš barako išeinant sieninis laikrodis „gegutė“ buvo ką tik sukukavęs pusę dešimtos ryto.

— Tu pradėjai apie mūsų naujagimį „Varpą“?..

— Ir kameroje naktimis buvau pradėjęs sapnuoti jį.

— Netrukus turi grįžti per rankas paleistas jau ketvirtą ratą. Skaito, domisi žmonės. Spėlioja visaip. Jaunimas, ir tie, kurie tikrai atkaklūs buvę partizaninio judėjimo vyrai, žiūri ir realiai supranta bei vertina tokioje aplinkoje pasirodžiusį spausdintą lietuvišką žodį. Spėlioja, kad rotatoriumi ar šapirografu. Tai liūdesį kelia. Aš ir pats netikėjau, kad taip išeis, nors tavo gabumus dar iš mokyklos meto atmenu. Antspaudus, bilietus į kiną ir kitus „šposus“ darydavai. Bet tokio „šposo“ nesitikėjau, nors esi užsiminęs, kad turi su savim nešiojamą spaustuvę, kurios jokios kratos metu nesuras čekistai. Gerai, vienas egzempliorius puikus! O jeigu prireiktų į daugiau vietų pasiųsti ir ne po vieną?

Stasys tylėjo.

— Supranti, padarėme klaidą, dėl kurios tie „fan-fanovičiai“ randa progą pareikšti savo „filosofijas“.

— Trumpiau...

— Vladas, pasirodo, irgi už tave sintaksės labirintuose stipresnis. Viena ar kita gramatinė klaidelė pasitaiko tokiuose spaudiniuose. Kažkoks Smetonos metų voldemarininkas iš universiteto dar išmestas čia labai „mokytai“ aiškina, kad...

— Ką jis šneka?

— Pradėjo „žibalą“ pilti žmonėms, kad tai panašu į čekistų stambią provokaciją. Girdi, net su Maskvos čekistų žinia galėjo būti išspausdintas tas „Varpas“ tiktai Lietuvos partizanų ar pogrindininkų rankomis, bet per čekistų agentūrą su specialia paskirtim. Ir į lagerius lietuviams atsiųstas, kad čia turėtų darbo kiti jų agentai, rinkdami kalinių mintis „Varpe“. Tuojau „melodiją“ atidarys!..

— Kokią „melodiją“ atidarys? — nustebęs Stasys sukluso.

— Siuntinius išduodantis dispečeris su Malkovu įėjo. Jeigu Malkovas tikrins dėžutes, tai, kaip sako kiti, pridirbs trupinių ir gabaliukų... Tas kvailas mordvinas, tarsi ir savo žmonos nuodugnią apiešką daro prieš eidamas gulti...

— Taip. Apie varpelio skambesį, mano nuomone, gerai girdėti. Tik to „fan-fanovičiaus“ „filosofija“ erzinanti. Jeigu teks netikėtai išsiskirti, tai tarkis su Vladu ir bent jau laikinai pristabdykite „Varpą“. Technika gera, bet laikraštėliui dirva pavojinga. Tą reikalą aptarsime. Ech!.. — neturime stipresnio literato!

— Tai būtina, nes esą jam mintis kilusi ir todėl, kad stipriai jaučiamas rusų kalbos stilius. Kalbėjau su Vladu. Jis prisipažįsta, kad tavo straipsnelių nenorėjo labai taisyti. O todėl, draugiško mandagumo laikydamasis, pražioplino reikalą. Šiaip tai žmonės jaučia, kad pogrindyje dar kaliniais rūpinasi.

— Puiku. Vis tiek puiku! Laiko turime dar daug metų, nes Amerika tai nesiruošia iš Vorkutos lagerių vaduoti nieko. Ką pasėsime, tą ir pjausime... Eime į vidų! Mes pirmieji, kol eilutė nesusirinko.

— Lukterk. Tas pats tipelis esą tarp „fan-fanovičių“ pataręs, kad vengtų net į rankas imti nežinia iš kur atkeliavusius tokius spaudinius. O su tokiu, kuris siūlo pasiskaityti, patarė nutraukti bet kokius santykius ir kitus perspėti.

— Dvasios elgeta! — neišlaikęs Stasys vos girdimai iškošė pro dantis ir nejučia ištiesė ranką. — Turi machorkos?

— Rasime vėliau. Eime į vidų...

Siaurame koridorėlyje buvo šilta. Už skarda apkaustytų durų girdėjosi vaikščiojančių duslūs žingsniai, grindimis stumdomų daiktų bruzdesys ir prislopinti ten dirbančiųjų neaiškūs žodžiai. Jaunuoliai, pasirinkę patogesnes vietas prie dar uždaryto langelio, per kurį tuoj turėjo pasirodyti jų motinų rankomis audeklu apsiūtos siuntinėlių dėžutės, atsirėmė į sieną. Mintys klaidžiojo tarsi nakties metu iš lizdų išbaidyti žvirbliai... Kiekvienam savos, bet lemties surištos, panašios, ilgesingos ir sunkios it švininės.

Algirdo apibūdinta padėtis Stasiui atrodė gera. Tačiau gandas, kad tarp „fan-fanovičių“ toks įtarumas, pati nuojauta įsakmiai liepė daugelį užsibrėžtų veiksmų planus išanalizuoti ir būtiniausiai prie grupės įsteigti vidaus žvalgybos grupelę.

— Aš linkęs galvoti, kad tai tik šlykštus bailaus vergo poelgis, graibstantis atsargos priemonių, kad išvengtų eilinį kartą bizūno, — Stasys nutraukė tylą, prabildamas draugui.

— Bet toji apraiška pavojinga! — atsiliepė Algirdas, bet jį nutraukė barškesys už lango ir švokščiantis viršilos Malkavo balsas:

— Daug čia jūsų prisirinko? O! Du yra, — bus ir trečias. Pavardė? — neūžauga viršilos antpečiais staiga pasirodęs langelyje pradėjo demonstruoti savo darbštumą.

— Algirdas Ivoškevičius...

— Iš kur ir kas siunčia siuntinį? — didžiuliame lape esančio sąrašo eilutėje pirštu vedžiodamas tęsė Malkovas. — Iš kur, iš kur?.. Iš Lietuvos... Žinau... Banditų respublika!

— Šiauliai, Birštono 29, Ivoškevičienė...

— Žmona?

— Nespėjau vesti...

— Kvailys! Tai dabar motina turės siųsti tas dėžutes... Pažiūrėsime, ką čia gero tau iš Pabaltijo kraštų atrideno, — nenutildamas tęsė neūžauga.

Už langelio ant stalo patiestos lageriškos antklodės kito prižiūrėtojo rankose netrukus jau vartėsi nuo siuntinio nutrauktas ir apžiūrinėjamas baltas lietuviško lino maišelis. O kitą akimirką iš atplėštos fanerinės dėžutės išberiamos gėrybės vis dėlto nutildė šnekų viršilą. Pasigirdo tik pagiežos ir pavydo mišinys:

— Fašistai!.. Jie nepajuto karo!.. Dešros neapkabinamo storumo! Sviestas! Lašiniai sprindiniai?!. Už ką jums tos motinos ir siunčia!.. Čia laikraštis?!. Negalima! Pieštukai – negalima! Maldaknygė – negalima! Lageris – ne bažnyčia!

— Bet Sovietų Sąjungoje religinės literatūros draudimo nėra? Tikėjimas nedraudžiamas? — vos paslėpdamas įtūžį, bandė aiškinti Algirdas. — Nejaugi norite, kad motina sūnui didesnį „šiūpelį“ į katorgą atsiųstų?..

— Ne! Ne!.. Nedraudžiame... Tikėkit nors į patį velnią, bet knygučių negalime jums duoti. Mažiau būtumėt skaitę jas, tai ir čia nereikėtų būti... Žinau jūsų „kcionzus“ (kunigus), karo metu ir pokaryje teko Lietuvoje tarnauti... Banditų kraštai!.. Na, štai! Dar ir kryžiukų ant skudurų prisiuvinėta. Kas čia? Kam jis tau? — nerimo neūžauga, kažko kibdamas vis labiau prie Algirdo. — Čevo malčiš, bliad litovskaja?! – įsisiūbavęs dar kartą sukriokė, bet, tikriausiai šiek tiek nutuokdamas, suprato, jog be reikalo rodo savo „stropumą“, tad nutilęs ilgai apžiūrinėjo tą „žaisliuką“, kuris jam pasirodė įtartinas.

Algirdas irgi tylėjo. Stasys gerai matė tik jam žinomą draugo vidinę įtampą. Jo lūpos buvo suspaustos, o žvilgsnis lėtai slankiojo kažkur grindimis.

— Laikykis! Neužsipliesk!..

— Suprantu, — pusbalsiu vyrukai persimetė trumpais žodžiais.

— Pasiimk savo dievukus ir pasirašyk, kad siuntinį gavai tvarkingą, tikriausiai taip ir nesupratęs, kad tas „žaisliukas“ buvo to jaunuolio motinos dovanėlė — šv. škaplieriai, aplaistyti ir motinos ašaromis.

— 1D-404, — Stasys pradėjo nuo kalinio asmens numerio ir net pridūręs, kad nevedęs, užbaigė: — Siuntėjos pavardė, tai mano motinos

pavardė, o adresą gali pakeisti... Nuosavų namų neturėjome, butus gimdytojai samdėsi...

— Nusibodo karceriuose? Šventėm atostogos, gerai!.. — suradęs siuntinį ir mikliai atidarydamas jį, tarškėjo viršila. Kažkodėl ne antrajam prižiūrėtojui paliko jį „apdoroti“. — Po švenčių vėl į karceriuką?..

— Į darbą! — nukirto Stasys net negalvodamas.

— O Bože moj!.. Matyti, kad vyras esi! Susipratai? Šaunuolis...

— Viską supratau, tamsta viršininke! — vos laikydamas prasiveržiantį juoką, Stasys rėžė atsakymus. — Kas nedirba, tas nevalgo!..

— Da, da!.. Da, da!.. — it kvaksėdama višta lėtai „daksėjęs“ viršila nebeišvertė siuntinio, tik pasirausė dėžutės daiktuose ir negaišdamas sustūmė juos ant stalo krūvon. — Turbūt dar ir maišelio neturi kur susidėti? — išgirdo iš naivaus prižiūrėtojo viršilos lūpų.

Stasys buvo besivelkąs marškinius, kad susikrautų į juos gautą turtą, bet pavadintas viršininku per langelį iškišo tuščią fanerinę dėžutę pridurdamas:

— Gyvenimo pradžiai... Tik nesabotuok! Dirbk! Ir draugelį įtikink, kad dirbti čia atvežė, o ne sausainius perrinkinėti.

— Dirbsime, viršininke. Pasistengsim ir kitiems nesuprantantiems paaiškinti, kad Tėvynė Lietuva šaukiasi mūsų darbo, o mes, daugelis, nesuprantame jos šauksmo...

— Matyti, iš to išeis žmogus!.. Štai kaip padėjo profilaktika karceriuose!.. Sledujuščij!..

DVIKOVA

Bolševikų „šventės“ nepakeitė kančioms pasmerktųjų politkalinių sunkios dalios. Kaip visoje imperijoje esančiuose lageriuose ir kalėjimuose, taip ir Vorkutos anglių baseinui priklausančiuose lageriuose Ajač Jagos teritorijoje 14,12 ir 16 šachtas aptarnavusių, vergais paverstų žmogystų egzistavimas stovykloje Nr. Ž-175/3 tęsėsi be ypatingų nuotykių. Per tundrą nubrido į praeitį čia tarp kalinių vadinamos „raudonosios spalinės“, nubrido ir šv. Kalėdos... Be eglučių, be žvakučių ir be tolyje girdimų bažnyčiose skambančių varpų gaudesio, kuris lietuvį kataliką Lietuvoje kviesdavo šventovėn pasitikti į pasaulį ateinantį Dievo Sūnų Kristų...

Be abejo, tikinčiųjų širdys girdėjo praeityje skambėjusių varpų aidus. Antrąją šv. Kalėdų dieną niekieno neorganizuojami, iš valgyklos išeidami ir stabtelėję parūkyti, susirinko tarsi sukviesti bent penkiolika ar dvidešimt jaunuolių. Iš pradžių laisvę prisiminė, apie Kalėdas Lietuvoje dalinosi mintimis. Bet teisingai sakoma: „Kur yra du lietuviai žemaičiai, tai atsiras ir dzūkai, ir aukštaičiai“. Prižiūrėtojai nespėjo pamatyti būriavimosi, tad po valandėlės vyrų gal daugiau nei šimtinė šventiška nuotaika dalinosi. Berods Justukas Pilipavičius ir Urbonavičius užsiminė kaip Žemaitijos miškais, laukais aidėdavę dainos. To ir užteko... Sutartinę bent šimtas vyrų ir užtraukė. Vorkutoje apie šeštą valandą po pietų žvaigždėtame danguje net šiaurės pašvaistės sustingo:

Cit! Neverk, mamyte, kad prie kūčių stalo
Šiemet mano vieta pasiliks tuščia,
Ir nelauš iš rankų tos baltos plotkelės,
Tas, kur pernai laužė, kai dar buvo čia...

Algirdas, stovėjęs greta Stasio, kumštelėjo pastarąjį alkūne ir visiems

girdint priminė, kad politinio kalinio Miškinio sukurtas „Draugystės maršas“ tiktų tokį vakarą. Vėl lietuviškos dainos žodžiai ir tranki kovinga maršo ritmais daina nuvilnijo tundros platybėmis. Tik gaila, pastarosios paskutinį posmą teko nutraukti. Virš diviziono pakilo raudona raketa. Iš sargybos bokštelių virš stovyklos vėl susikryžiavo iššautų raketų ruožai. Nuo sargybos pamatė atbėgančių prižiūrėtojų siluetus.

— Į barakus! — kažkas šūktelėjo.

Taip ir buvo sutiktos bei palydėtos šv. Kalėdos, neskaitant čekistų revanšo, kad tą naktį bent penkis kartus skaičiavo visoje stovykloje žmones, darė kruopštų patikrinimą pagal korteles.

Tiesa, prižiūrėtojų čekistų ir viršininkaujančių „nariadčikų“ elgesyje pajuto paslėptą susidomėjimą Baltijos krašto žmonėmis.

Naujuosius, 1952-uosius, sutinkant, ukrainiečiai pasirodė, jog irgi turi balsingų vyrų. Porą vyrukų geresniais tenorais net į karcerį sugavę nuvedė.

Jeigu vienas iš kantrybės išvestas paprastas šachtose išvargintas žmogelis nebūtų nukirtęs kirviu trijų „nariadčikų“ ir vyriausiojo virėjo, kuris, prieš valgykloje pradedant, dirbo to žmogelio brigadininku, čekistų erzinimas daina gal būtų tapęs savita sistema. Bet keturi lavonai nustelbė taikią kovą. Igoris, Sašos draugas, studentas iš Maskvos, ryžosi jėga pralaužti čekistų rankomis sudarytą nužmoginimo frontą. Igoris, tas pats, kuris aną kartą, išėjus iš karcerio Stasiui, pasakė: „Mes su Saša greta tavęs! Tegul pašokinėja čekistai...“ Jis netuščiažodžiavo. Veiksmais atsakė į skriaudas ir žmogaus diskriminaciją. Skriaudėjams davė atkirtį. Atkirtį, dėl kurio sukluso ne vienas.

Tarp vadinamų blatnųjų, sukų (kalių), krasnošapošnikų, zakonikų ir kitokių rūšių pavadinimais besigrupuojančių kalinių, toks sąskaitų suvedinėjimas su kirviu ar peiliu rankose nestebindavo nieko. Toms grupuotėms priklausantys elementai, nors ir teisti pagal politinius 58 straipsnio skyrius, bet jie vienokiu ar kitokiu būdu priklausė kriminalinių nusikaltėlių pasauliui. Tuo naudojosi čekistai, tramdydami politkalinių nuotaikas. Tik vadinamieji „čestnyje vory“ („sąžiningi vagys“), tarsi nesileido su čekistais į suokalbius. Tarp jų vyko kruvino keršto peštynės. Ne keturis, net po dešimt bei dar daugiau vieni kitų sugebėdavo pasiųsti pas

poną Dievą. Tačiau Igoris nepriklausė jų pasauliui. Jis netikėtai visiems parodė ir įrodė, kad užguitoje, tarytum amžiams užmigdytoje paprastų žmonių minioje yra dar vienas, sugebantis kitą apginti žmogus!

— Igorį išvežė. Sklido gandai, kad į „kandalaškę“.

Saška stipriai prisirišo prie lietuvių būrelio. Po kelerių metų, kai Stasys buvo išskirtas su bendrabyliu, po naujo susitikimo pastebėjo, kad Saša ir lietuviškai jau buvo gerokai pramokęs. Tik Igorio jau nebesutiko vyrai niekur... Jis paliko savo ryžto ir drąsos stiprumo antspaudą šiame pasaulyje – keturių parsidavėlių lavonus.

...Per rankas paleistas „Varpas“ grįžo. Grįžo išsaugotas, net neįplėštas lapas! Kokį paliko jis antspaudą – sunku pasakyti. Aišku – gerą! Bet „fanfanovičių“ politikieriškos išvados privertė kitą numerį vėliau išleisti. Ir lietuvišką žodį vėl paleisti be pavadinimo „Varpas“. Atsišaukimo lapelį kas ketvirtį per metus, pradedant nuo 1952-ųjų vasario 16 dienos. Ir tik tarp savųjų!

Pogrindininkų grupelė augo lėtai. Į stovyklą tuokart iš Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos CK atkūrime dalyvavusių buvo atvykę tik Petras Blažys (slapyvardžiu „Žaltys“, baigęs sovietinę milicijos mokyklą, leitenantas, Marijampolės krašte turėjęs ryšį su partizanais ir už tai nuteistas 25 metams belaisvės), Algirdas Ivoškevičius (slapyvardžiu „Kęstutis“) ir Stasys (slapyvardžiu „Jaunutis“ bei „Vytautas-Urago“). Dabar, be šių jaunuolių, grupę sudarė pagal schemą išsišakojusiais trejetais ir dvejetais 124 vyrai. Kai kur buvo pažeista organizacinė narių tarpusavio pažinties schema. Tačiau tai negrėsė vienos ar dviejų išdavysčių atveju, kad auganti organizacija būtų sužlugdyta čekistų rankomis. Vyrai, nors daugelis buvo jaunesniojo amžiaus, bet jau išėję atitinkamą čekistų pinklių ir pogrindžio veiklos kursą dar laisvėje ir tardymuose.

Perėję nors ir menkus išbandymus, bet čia, lageryje, kovos draugams davę priesaiką. Kartas nuo karto it perspėjimu iš lūpų į lūpas tolimesnėse grandyse esantiems perduodama: „Nepaklysti tarp fantastinių siekių! Neišsišifruoti patiems išsišokimais, drąsa ar išmintimi! Ruoštis ilgalaikei kovai visais būdais, kuo įmanoma ir bet kuriuo metu neprieštaraujant vykdyti užduotį!“ Vyrai buvo santūrūs, draugiški. Niekas nesiteiravo,

kas jiems vadovauja, kokį atpildą gaus už tai. Kiekvienas jautėsi pats vadovas ir pats esąs atsakingas už kovos draugus, kuriuos būtent pats ir užverbavo čia, lageryje.

Blogiausia, kad iš gydytojo profesoriaus Rubinšteino per daug retai pasiekdavo atklydęs laiškelis. „Birutas", iš Leningrado atvežtas, buvo laikomas 7 šachtos kalinių stovykloje. Greta. Net vartai neuždaryti iš ŠU-2 valdybai priklausančių šachtų teritorijos. Tik tie sargai būdelėse virš prožektoriais apšviestos tvoros. Stipriai pūgai siaučiant, buvo numatyta pasiųsti ten savo žmogų. Bet „Birutas" ne šachtos teritorijoje. Jis gyvenamoje zonoje! Ir iš ten į šachtos teritoriją negali ateiti. Susitikimą rengė Stasys su Petru. Tačiau atidėliojo, laukė palankaus momento, o pavasarėjant, kai Stasio brigadą pradėjo varyti į TEC-2 statybos darbus, staiga netikėtai pasikeitė kai kurios aplinkybės.

Vitka Neprinas (ukrainietis) tebebuvo brigadininku. Ir brigadoje bemaž tie patys vyrai, kuriuos rado iš karcerio paleistas Stasys. Daugiausia ukrainiečių, partizanų iš Vakarų Ukrainos. Vyrukai smagūs, čigoniško būdo, draugiški, turės kąsnį – su tavim pasidalins, tu turėsi kiek per daug – irgi pasidalinsi.

Iki pradedant brigadą į darbus varyti TEC-2 statybon, visų užduotis buvo kaip ir kiekvienoje tokioje iš karcerių surinktoje brigadoje "hop-stop": takus užpustytus atkasti, užpustytą baraką gelbėti, kartais skubiai atvežtą mišką šachtos tvirtinimams iškrauti iš vagonų. Suprantama, vyrai kaip vienas: nebus kiekvienam po pakelį machorkos – lipk ant rąstų vagono pats, viršininke! Savotiškas kontingentas. Stovyklos vyriausias „nariadčikas" stengėsi visus vadinti pridurdamas net tėvavardžius. O žodelio „tu" – nė su vienu brigados vyru kalbėdamas nevartodavo. Net į Stasį kreipdavosi „jūs", kai jis tapo jau tarsi nuolatiniu tos draugiškos kompanijos nariu. Žinoma, savotiška toji draugystė. Vieną rytą barake esančioje rūbų džiovykloje Grišą, tos brigados vyruką, atsikėlę žmonės rengtis rado tarp džiovinamų autų pasikabinusį ar pakabintą. Su perpjauta gerkle ir greta gulinčiu tarsi jo paties peiliu. Visų veidai ramūs, niekas neapgailestavo draugo! Ir iš tarpusavio pokalbių nuotrupų Stasys girdėjo: „Sobaka byl, sobačja i smert'!" (šuo buvo, šuniška ir mirtis!).

Taip. Lageris, tai ne tas pasaulis, kuriame tokie reiškiniai kelia nuostabą. Pirmąją dieną išėjus į darbą TEC-2 statybos aikštelėn, kaip niekuomet kažkodėl brigadininkas trumpai pirminė Stasiui:

— Užteks gudrauti! Šiandien leisies į šachtą gruntą kirsti!

Stasys nieko neatsakė, kadangi nuo tos dienos, kai jis šioje brigadoje, per praėjusį laiką Neprinas nėra nė karto jam įsakmiai liepęs ką nors dirbti. Savotiška buvo nusistovėjusi tvarka brigadoje. Niekam nebuvo liepiama. Brigada, atvaryta į darbo objektą, pirmiausiai susikurdavo laužą, prie kurio prasidėdavo anekdotų, būtų ir nebūtų nuotykių pasakojimai. Tiesa, kartais brigadininkas pasiųsdavo nunešti malkų prie sargybinių laužo. O jeigu kas ir būdavo dirbama, tai, prieš apsiimant padaryti darbą, brigada „hop-stop", jei ne barake dar būnant, tai darbo objekte prie laužo bendrai aptardavo: „dirbti ar tartis rytoj, o šiandien dar parūkyti prie ugnelės"...

Stasys, negalėdamas atsikratyti minties, „Kodėl buvo toks įsakmus tonas?", stovėdamas ant pilkai žalsvos uolos, grožėjosi visai greta Vorkutos upės putojančiame vandenyje plaukiančiomis ledo lytimis... Pavasaris... Gegužės pradžia... Nors tai ne Dubysa, ne Mūša Lietuvoje, bet upė alsavo pavasariu. Mintyse tarsi buvo bepradedąs regzti: ką pavasariško iš tundros parnešti į zoną, kad laiške galėtų pasiųsti iš Tolimosios Šiaurės į Lietuvą motinai. Bet prikimęs balsas sugriovė svajonių pilį.

— Stasik, ko jis iš tavęs norėjo? Ką sakė? — jaunuolis, grįžtelėjęs į kalbantįjį, pamatė prie uolos sustojusį greta ukrainietį Petro. — Kalbėk, ko tyli?

Petro brigadoje visų buvo vadinamas „senu vilku". Retai su kuo leisdavosi žmogus į kalbas. Kažkas sakė, tarsi buvęs karininkas, tarnavęs kartu su barake gyvenančiu statybininkų dešimtininku Solženicynu. Tiesa, Solženicyno gultai buvo apačioje Stasio gultų ir Petro su dešimtininku dažnai net prieš „otbojų" (signalą miegui) eidavo pasivaikščioti, jeigu neužpustyti keliai. Žinojo Stasys tą žmogų kaip ramų ir nesikišantį į jaunesniųjų erzelį.

— Sakysi, ar ne? — tylomis vėl Petro pakartojo klausimą.

— Nenuskriaudė, nesiskundžiu. Skriaus — nepasiduosiu! Savomis jėgomis. Mamos ir auklės čia neturiu, o dėl manęs, kad konfliktai ar kas panašaus kitiems būtų, nenusiteikęs...

— Reikalas liečia visus! Mums atrodo, kad tu pirmas patekai „ant kabliuko“. Ką jis tau sakė?.. Įdomu, nuo ko jis pradeda?

— Suprantama, kažkas turi būti pirmas...

— Gerai! Viskas aišku. Tas svoločius pradeda nuo to, kurio, galvoja, nebus kas užstoja čia?! Nepasimesk! Daryk, kaip galvoji teisingiau. Aš su vyrukais kalbėjau. Neliksi pirmas ir vienišas, — pusbalsiu išpyškinęs, Petro pasisuko ir nuėjo vienintelio čia jau pastatyto įrankiams sudėti namelio pusėn.

„Taip!.. Dalykai klostosi rimtai. Tik nesuprantami“, — sau pasakė Stasys mintyse.

Keistai spaudė smilkinius. Stasys jautė, kad reikia pasitarti su ištikimu ir artimu žmogumi. Bet čia nebuvo kam išsakyti ir su kuo pasidalinti mintimis, kad priimtų sprendimą. Algirdas ir kiti vyrai stovykloje. Greta upės, kiek atokiau nuo kasamo šurfo, kita žmogiukų brigada kirkomis uolienoje kirto pamatams tranšėją. Brigadoje vargo ir tautiečių bent devyni vyrai. Stasio žvilgsnis sustojo ties vatinukus nusimetusių ir įnirtingai kirkomis mojuojančių žmonių grandine. Bet tai vergai svetimo pasaulio...

„Jis lietuvio vardui gėdą daro, kad kaip tie vagys „blatniakai“ atsisako dirbti. Ne tokius privertė, o jį...“

— Nutraukti santykius su tokiais, kurie siūlo pasiskaityti provokatorių „Varpus“, — anksčiau girdėti žodžiai sustabdo Stasį.

Stasys, pakėlęs prie kojų gulėjusį savo laužtuvą, nušoko nuo suolo ir lėtai pasuko prie jau liepsnojančio jų brigados laužo. „Priėjęs prie upės, nelauk, kol vandenys nubėgs, kad galėtum pasiekti kitą krantą“, — kažkur girdėtas senovės filosofo patarimas raminančiai nuteikė...

Prie laužo, greta kitų rūkančių vyrų, sukinėjosi Neprinas.

— Išsigalandai laužtuvą? — sukluso jis ir, nelaukdamas atsakymo, brigadininkas griežtai tęsė: — Leisies į šurfą pakeisti ten esantį, o vėliau...

— Aš į šachtą nesileidau, taip pat ir čia žemės paviršiaus negalvoju be reikalo kirsti...

— Ką pasakei? — Neprinas sužiuro į jaunuolį. — Pakartok!..

— Parūkysiu, o paskui kalbėsim. Neskubu, dešimt metų priekyje...

— Teisingai Stasys sako! — pasigirdo ukrainiečio Petro balsas. — Mūsų brigados toks jau įstatymas: prieš galvodamas dirbti, parūkai, parūkęs pailsi, paskui „patepam ratus“, pailsime visi, prieš darbą vėl pailsime... Ir einame į zoną. Ko kimbi?

— Petro Aleksejevič, jūs man trukdote! — pastebėjo Neprinas. — Aš dėl kažkieno užgaidų nei į „centralinį“, nei į „kandalaškę“ nenusiteikęs keliauti. O „blatnųjų“ ir „zakonikų“ pas mus nėra...

— Ei, Vytiok! Tyše!.. — atsikeldamas nuo laužo, bešūkaujantį Nepriną pertraukė prikimęs Petro. — Kas tavo brigadoje? „Sukos“ ar mužikai?.. Stasikas – „suka“? Aš – „suka“? Kas tu?

Ir susijuosęs kažkuo tvirtu,
už jo su kyšančiu kirviu, peiliu už aulo,
paklausk kitą: „Kas gi tu?
Iš kokio molio, šūdo ar iš kaulo?“

Prie laužo pasigirdo Jurijaus Vetrovo deklamuojami lagerio eilėraščio žodžiai. Sutartinis vyrų juokas tarytum liudijo, kad netikėtas konfliktas baigtas. Tačiau Stasio akys matė kažką artėjant. Turėjo atsiskleisti paslaptis. Tačiau – kas? Kiti sėdėjo, tęsdami pokalbius.

Aš gi ne „blatnas“ ir ne „suka“, aš – žmogus!
Mužikas aš, su laužtuvu prieš despotiją.
Statybos komunizmo – nusispjaut!
Neutralus!
Ne kirvį, bet gitarą myliu aš! Myliu tave, „leliją“...

Ne aplodismentai perplėšė tylą:

— Ty, bliad litovskaja, leiskis į šurfą!.. — tuos žodžius tardamas, brigadininkas žengė link atokiau nuo laužo iš sniego kyšančio kirvio.

— Baikit! Čia ne tavo vieno reikalas, kad vietoje „frajerių“ gainiotum brigados žmones! — sušuko griežtai Petro ir, savimi pridengdamas Stasį, žingsnis po žingsnio ėmė trauktis šurfo link. Iki šurfo buvo ne daugiau

penkių sieksnių. Gal dvidešimt metrų gilumon uolienoje prakirstas didžiulis langas – juoda tuštuma it pragaro žiotys. Ta juoduma niūriai vėpsojo dabar po Stasio kojomis. O jis, truputį pasilenkęs į priekį, plačiai išskėtęs kojas, nuleidęs rankas, sustojo netoli šurfo atviro kampo. Stasys suprato, kad Petro pasiruošęs jį ginti nuo Neprino, kuris, lėtai nuo pečių numetęs savo šimtasiūlį vatinuką ir ant jo buvusią brezentinę striukę, dabar žengė prieš Stasį. Rankose kirvį laikė abiem delnais, ašmenimis žemyn. Kiekvienam buvo aišku, kad to žmogaus rankose ne pirmą kartą toks daiktas sprendžia gyvybės klausimą...

Stasys nesiruošė kirsti pirmąjį smūgį. Jis atidžiai stebėjo priešininko žvilgsnį, kartu sekė kojų padėtį.

— Vytiok! Peržengsi kampą – tapsi priešu!.. — dar kartą negarsiai, bet sausai pasakė Petro.

„Nugesinti pirmą kirtį ir per kojos kelią“... — pagal priešininko poziciją ruošėsi Stasys panaudoti paprastą, bet efektyvų kovos veiksmą. Atvilioti toliau nuo duobės, kad neįkristų. Išlaikysiu!.. Kam kišasi Petro?!

Ilga automato šūvių papliūpa akimirkai sustabdė du vienas kitam nieko blogo nepadariusius, bet dabar čia stojusius žūtbūtinėn kovon dėl teisės egzistuoti to baisaus katorgos pragaro katile. O koks, rodos, paprastas, bet kartu nesuprantamas, mielas ir bevertis gyvenimas!

— Meskit kirvius! Gulti ant žemės! — šūvius lydėjo sargybos viršininko komanda.

— Ant žemės! Gult! — kartojo vyr. seržantas.

— Gulti! — dar vienas sargybinis, be pertraukos paleidęs virš visų brigados vyrų galvų seriją šūvių, peršoko draudžiamąją mirties zoną, „padėjo“ savo viršininkui.

Jis dabar stovėjo nuo upės pusės. Ne toliau dešimties žingsnių, būdamas toliau nuo tramdomųjų, galėjo ginklo ugnim saugoti „zoną“ tarp vieno ir antro susikibusiųjų.

— Meskit kirvius! — perbėgęs į kitą šurfo krašto pusę, pakartojo sargybos viršininkas ir vėl kulkos apdraskė greta gulinčias lentas.

Stasys priklaupė ant vieno kelio sniege, lėtai į šalį švystelėjo savo laužtuvą. Bemaž tuo pačiu metu nedelsdamas pasekė ir Neprinas.

— Tu, asile lietuviškas, meldeisi šį rytą? — žybčiodamas piktomis akimis nelauktai prabilo brigadininkas.

— O tu, asile, ar meldeis? — kiek patylėjęs atsikirto Stasys. — Štai ir susigiminiavome ant duobės krašto!..

— Baigti kalbas! Keltis! Rankas už galvos! – komandavo seržantas. — Iššaudysim visus!.. Bandiugos! Kuo nepasidalinote?

To jauno kareivio klausimas neatsitiktinis. Jame glūdėjo gili mintis, kurios būtent čekistai ir pačioje Maskvoje, Kremliuje, bijojo, kad tarpusavyje supjudyti milijonai pasmerktųjų nesusimąstytų dėl šios minties. Kadangi atsakymas į jį – tai kartu ir sprendimas! O susimąstę ir šią mįslę išsprendę, tokie žmonės jeigu pakils, – neišsilaikys prieš juos vergovinės santvarkos pamatai. Deja, kol kas dar, matyt, tie žmonės nebuvo išsprendę savo kančios problemų, dar aplinkybės gal neatitiko, dar per mažai buvo patirta skriaudų, kad su ypatinga energija ir ryžtu skriaudžiamieji ne vienas prieš kitą likimo brolį stotų su kirviais rankose, bet petys į petį pakilę, vieninga grandine, atviromis krūtinėmis stotų prieš pavergėjų durtuvus, nukirstų savo nedalios visas šaknis. Kada bus tokia diena? Kada?.. O gal niekada ji neateis? Daugiau nei 200 milijonų gyventojų valdomi ir engiami sovietinės tironijos. „Ūsas“ dar tebežingsniuoja auliniais batais savo kabinete Kremliuje. Dzeržinskio banda tebeveikia nuo 1917-ųjų... Kiek kančių ir kraujo?! Rusija, tu stebuklų ir juodos paslapties šalis. Per tavo išsigimėlius kenčia ne tik rusų tauta, bet pasaulio žmonės...

Šūviai darbo objekte nutilo. Konfliktas išsisprendė taikiai. Tik Stasiui atbėgęs režimo viršininkas, ilgiau paklausinėjęs, liepė bristi į upę iki ten styrančio kažkieno rankomis įkalto metalinio strypo. Ir kaip bauda – stovėti iki darbo pamainos pabaigos. Neprinas prisipažinti nesiteikė, kad tarp jų buvo kilęs ginčas.

Stasys trumpai atrėžė režimo viršininkui:

— Jokio kivirčo tarp mūsų nebuvo. Aš ėjau lentgalių laužui parinkti, o kur jis ėjo — nežinau. Pradėjo šaudyti ir liepė gultis. Iš pradžių nesupratau, kam liepė, kol apie kojas kulkos nevarpė sniego...

— Jis manęs nepuolė ir mes nesimušėme. Jeigu sargybiniui pasirodė

įtartina padėtis, tai kaip buvęs fronte karininkas pasakysiu: sargybiniui – pagyrimas! — Neprino žodžiai galutinai nuramino viršininką.

Tik Stasiui toji dienos „darbo“ pamaina stovint vandenyje virš kelių įbridusiam atrodė, kad nesibaigs niekada. Vanduo nešė ledų nuolaužas kažkur už tilto, link mirtininkų zonos. Jos plaukė pro šalį nebylios. Tirpo kojos. Pamatams tranšėją kasantieji stukseno laužtuvais. Jiems buvo šilta, gal net per daug... Jie tikėjosi rytojui užsidirbti „trečiąjį katilą“ (geriausios normos maistui gauti talonėlius), jie tikėjosi ir geresnės charakteristikos, jeigu prireiks bylą peržiūrint, jie tikėjosi, kad kils karas, ateis amerikiečiai ir jiems po penkis JAV dolerius kažkas už kiekvieną lageryje vargtą dieną išmokės. Jie tikėjo turbūt ir į patį velnią, tik – ne savo jau nualintomis jėgomis kovojant dėl Laisvės. Jiems buvo nesvarbu – kas į ką ir dėl ko dabar šaudė...

— Imsi parūkyti?.. — monotoniškame vandens ūžesyje Stasio mintis sutrukdė žodžiai. — Girdi mane?

Ant kranto už kelių žingsnių stovėjo Neprinas. Jis, susukęs į laikraščio skiautę stambų machorkos papirosą, buvo prašęs sargybinio, kad pastarasis leistų Stasiui ateiti ir pasiimti smilkstančią suktinę. Negavęs leidimo, paprašė, kad leistų įbristi ir paduoti ten stovinčiam. Nežinia kodėl, gal norėdamas pamatyti, kaip ką tik buvę priešai dalinasi dūmu, gal kaip bris į vandenį pas tą, kurį gal neseniai būtų nutvojęs kirviu, sargybinis, patraukęs pečiais, tvirčiau suėmė automatą ir burbtelėjo:

— Paduok, jeigu jau taip nori... Velnias jus gali suprasti... Politiniai!..

Stasys, išgirdęs klausimą, iškart nesuprato, bet Neprinas, nebelaukdamas atsakymo, dar trūktelėjęs dūmą, kad neužgestų suktinė, nubrido link stovinčio vandenyje.

— Sušalai, biese? — padavęs suktinę, Neprinas stuktelėjo delnu per petį buvusiam priešui. Ir, lyg tęsdamas seniai nutrauktą kalbą, greitomis tarė: – Prašysiu dar kartą tą durnių sargybos viršininką, kad, nors prieš einant namo, paleistų prie laužo autus išsidžiovinti... O jei ne, tai tuoj bus „hajus“. Nuims visą brigadą ir ves į stovyklą. Vyrai jau tariasi...

— Nereikia, Vitka, — nejučiomis Stasys Nepriną pavadino vardu.

— Prie senos durnystės pripaišys naują ir visus susems vėl. Neįvelkim kitų į savo košę...

— Aš, iš fronto grįžęs, Karpatuose partizanavau. Petro iš mano būrio. Pakentėk!.. — tai pasakęs Neprinas apsisuko ir, taškydamas vandenį, nubrido kranto link.

Ar machorkos suktinė, ar tas keistas pokalbis tarsi sušildė jau apmirusias kojas. Stasys stengėsi judinti pirštus. Jie buvo nepaklusnūs. Bet jis guodė save mintimi: vanduo vis tiek ne žemiau nulinės temperatūros! Į ledą nesušals, nupjauti nereikės, kojos parneš dar į Lietuvą.

Nutarimo „Palanga-62" fakslimilė. *(žiūr. 388 psl.)*

PRADEDAMA NAUJA „ŠACHMATŲ PARTIJA“

Atėjo pavasaris ir į kalinių lūpomis prakeiktas Vorkutos platybes. Tik keistai atrodė jo vaizdai tiems, kurie gimę ir augę ne tuose amžino įšalo kraštuose. Įpusėjęs birželio mėnuo Lietuvoje seniai dabino žaluma miškus ir laukus, o Vorkutos tundroje dar tik kalnesnės vietos, nusimesdamos baltą žiemos rūbą, baikščiai bandė žiūrėti į saulę.

Stasys, pasitaręs su Algirdu ir Petru Blažiu, nutarė, kad futbolo aikštė gana patogi vieta, kur saugiausia susirinkti jau susidariusiam organizacijos vadovaujamo branduolio vyrams. Vienokiu ar kitokiu būdu per metus laiko buvo pažeistos konspiracijos taisyklės. Išaiškėjo, kad čia, belaisvėje, tęsia savo tautos išsivadavimo kovą vyrai, priklausydami tai pačiai pogrindininkų grupei, bet apie tai nežinodami. Todėl reikalai vertė atskirus asmenis nusiimti „nepažįstamumo“ kaukę. O ypač dabar, gavus „Biruto“ laišką, kuris atklydo net per Lietuvą.

Iš kitų kasdienybės požymių nepasakysi, kad gali pasikartoti kas nors panašaus į „dvikovą“ tarp Neprino ir Stasio. Stasys tebebuvo drausmės brigadoje. Santykiai tarp jo ir Neprino labai geri. Tarsi būtų „išlaikytas“ kažkoks egzaminas. Drausmės brigadoje už nedarbą niekas ir niekam aktų nerašė, į BUR'ą nevedė, Centriniu izoliatoriumi, cementine „kandalaške“ ir dar kažkokiomis baisiomis „skylėmis“ grasinti nesiliovė tik lagerio viršininkija. Bet daug metų tame pragare išgyvenusieji drąsino: „Jeigu už atsisakymą dirbti išveš bent keletą, tai ir lagerio viršininkas su visa „auklėtojų“ svita neteks premijų“... Tai buvo tiesa. Vietos administracija, kaip kituose lageriuose, taip ir šiame užkampyje specialiai suformavo iš daugiau nepaklusnių kalinių grupę ir sudarė iš jos „perauklėjimui nepasiduodančių“ baudžiamąją brigadą. Atitinkamai ją izoliavo nuo ramiai dirbančių daugumos ir gaudavo gražias algas bei

premijas – katorgininkų prakaitu bei kančiomis „kurdami komunistinį rytojų". Įkalintieji, tapę vergais, priprasdami prie savo beteisiškos padėties, tą spygliuotomis vielomis aptvertą lopinėlį pasaulyje „pratinosi" pripažinti savais „namais". Ir Stasys, jeigu prieš metus girdėdavo kurį nors kalinį, baigiantis darbo pamainai, pasakantį „tuoj eisime namo", jautė kažką svetimą, šlykštų, apgaulingą ir atstumiantį, dabar nejučiomis tas žodelis pasigirsdavo ir iš jo lūpų. Laikas ir aplinkybės veikė čekistų naudai. Egzistencija konclagerio sąlygomis pamažu tapo neatimama gyvenimo dalimi.

Stasys, gavęs iš „Biruto" šifruotą laišką, aptaręs jį siaurame trejeto ratelyje su Blažiu ir Algirdu, ryžosi čia, futbolo aikštėn, sukviesti grupelėms vadovaujančius vyrus. Nurodytą dieną, nurodytu laiku vyrukai privalėjo susirinkti netoli vasaros scenos. Be abejo, nekeldami niekam įtarimo. Kas su šachmatų lenta, kas su „lopomomis" kelnėmis... Susitikti reikėjo būtinai! Stasys tikėjo Rubinšteino įspėjimais. Laikas nelaukė. Ne veltui ir Leningrade buvo atkurta Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, patyrusi tiek nesėkmių po „Kęstučio" žuvimo. Sunkiomis konclagerių sąlygomis bręstanti prieš bolševikinę priespaudą jėga anksčiau ar vėliau privalėjo atlikti savo vaidmenį. Čia, vergovėje, žmonės buvo pastatyti prie ribos: mirti arba gyventi! Mirti – tai nutraukti pasipriešinimą, paklusti priešui ir nueiti į kapą be ženklo, kad žmogumi buvęs! Gyventi – tai žūti kovoje už Laisvę arba kovą tęsti iki pergalės prieš pavergėjus!

Nurodytu laiku stadiono pašalyje, prie vasaros scenos, pradėjo rinktis pakviestieji vyrukai.

Stasys su Justu Pilipavičiumi (Užvenčio gimnazijos abiturientu) jau kuris laikas ant suolelio padėtoje šachmatų lentoje stumdė išdėliotas figūras. Bronius Kovalskis, kaunietis, su raseiniškiu Stasiu Urbonavičiumi greta stovėdami „įnirtingai išgyveno" abiejų „šachmatininkų" klaidas: skėsčiojo rankomis „nukirtus" kokią nors figūrą, šūkčiojo. O artėjant pašaliniui, reikia ar nereikia, it nebesusivaldydami gerokai pakeltu balsu šūkčiojo: „šachas!" arba „saugokis mato!" Tokių „šachmatininkų" čia, futbolo aikštės kampe, ir vasaros scenos užuovėjoje daugėjo.

Saulė krypo vis labiau į pietus.

Prabėgs daug metų. Laikas nestovi. Įdomu, kaip tas dienas ir tas valandas prisimins čia buvę susirinkusieji, kurie dar bus likę gyvi? Dabar niekas nespėliojo. Nebent aplink stūksantys purvini, daug skausmo ir paniekintųjų sielvarto mačiusieji bei matantys stovyklos barakai? Ir pilki debesėliai, šiaurinio genami į pietvakarius...

Stasys apžvelgė visus ir, nerasdamas nieko, kas galėtų sukelti įtarimą, sutartinai linktelėjo galva Vladui. Pastarasis mostelėjo Algirdui, kuris, nors nebuvo apdovanotas iškalbingumu, bet dabar draugų buvo įpareigotas paprastais žodžiais pradėti sueigą. Pradėti be garsių įžangų. Pradėti susirinkusiųjų pokalbį dėl laisvės ir gyvybės. Dėl rytojaus. Paprastai, be protokolų, šachmatų figūrų priedangoje.

Didieji karvedžiai ir garbingiausieji ministrai net menkavertes problemas spręsti renkasi puošniausiose salėse ir ten kalba iš paauksuotų tribūnų, čia buvo susirinkusi saujelė kalėjimuose iškankintų lietuvių. Toli nuo Tėvynės, bet vos keletas žingsnių nuo mirties.

— Vyrai, Malkovas ir Gorbatiukas, kad mums neduotų „mato“ ten, izoliatoriuje, brangindami laiką, pradedame neeilinį LLKS mūsų stovykloje veikiančios grupės vadovaujančiųjų pirmąją pogrindžio sueigą. Vienas iš grupelių vadovų ateiti negalėjo. Susirinkusių esame 26 asmenys. Ačiū Dievui, per metus laiko šiame lageryje sugebėjote suburti gražią kovotojų šimtinę... — tikslų organizacijos 184 narių skaičių Algirdas nepaminėdamas truputį pritilo ir, mašinaliai šyptelėjęs, tęsė toliau: – Būtina aptarti keletą svarbių reikalų. Todėl, pažeisdami konspiracijos taisykles, ryšį pagal dvejetų trejetų schemą, susitikome tarsi šachmatais pažaisti, o kas kitokių vėjų pučiami. Aptarti teks tai, ko už mus nepadarys nei Kremliuje, nei Vašingtone posėdžiaujantys... Jeigu kas iš čia susirinkusiųjų tarpusavyje buvote nepažįstami, – pasistenkite ir ateityje „nepažįstamais“ likti, išskyrus svarbius organizacijos reikaluose būtinus atvejus.

Gal kiek padrikai, tačiau draugiškai ir laisvai Algirdas tarė tuos žodžius ir vėl palinko ties šachmatų lenta.

— Kol kalbėjai, tau būčiau „matą davęs“, — šyptelėjo Jurgis.

— Reikėjo pasinaudoti proga...

— Tu kalbėdamas juodųjų karalių rankose gniaužei...

Stasys, baigus Algirdui, nedelsė. Nors seniai kada buvo kalbėjęs tokiame būrelyje, bet žodžiai tarsi patys liejosi.

— Ukrainiečiai, šposaudami dėl „bat'kos“ Machno, sako, kad jis savo kalbą pradėdavo trumpa įžanga: „Susirinkome, vyrukai, pasitarti kaip bolševikus mušti ir patiems suspėti pasislėpti, kad kailio nenudrilintų pagavę. Pirmininkausiu aš!..“

— Taigi, aš ne Machno, „leperpelį“ (ginklą) atėmė arešto metu ir čekistai net kvitą bylon įdėjo, kad bus saugomas MGB sandėliuose. Iš jūsų, be abejo, irgi atėmė suėmimo metu? O kadangi, kaip matote, mes nenusiteikę nutraukti pasipriešinimą prieš pavergėjus, tai iškilo būtinybė aptarti ir šiokio tokio ginklo įsigijimo klausimus. Ir dar svarbesnius. Neverčiami, savo valia, net tomis pragaro sąlygomis davėme vieni kitiems, Tėvynei ir Dievui šventą priesaiką, kad Laisvės kovotojams priklausančią pareigą vykdysime iki pergalės ar mirties. Laikas bėga, pasaulyje politiniai įvykiai kažką žada. Bet mes per daug mažyčiai, ir tie įvykiai mūsų padėties neliečia. Mes svetimi „jiems“. Mūsų pasaulis – pasaulis už grotų. Rusijoje, nuo amžių vyravo katorginė sistema, o raudonųjų imperialistų valstybės struktūroje ji naudojama kaip parankiausioji priemonė, kad neapmokamos darbo jėgos eksploatavimu sukaupiamas kapitalas tarnautų daugiau nei dešimties milijonų, save vadinančių komunistų partija, veltėdžių šutvės išlaikymui. Ir milijardinių sumų švaistymui raudonosios agitacijos bei propagandos tikslais užsieniuose... — pusbalsiu, bet visiems girdint tęsė Stasys.

Daug ko buvo galima neliesti pasisakyme, tad tuoj perėjo prie operatyvių klausimų. Stasys jautė būtinybę įteigti vyrams konkretų supratimą, jog, nors LLKS yra ypatingai lietuviškos nacionalinės dvasios pozicijose, bet veikia konclageriuose, kalėjimuose, esant toli nuo Tėvynės, kenčiant vergovę kartu su kitų tautybių žmonėmis – kiekvieno LLKS nario tikslas sutampa su visų politkalinių tikslu. O kartu, kiek galima labiau paslėptos konspiracijos tikslais, reikia rusiško pavadinimo maskuotei.

Tam reikėjo dėl daugelio priežasčių. Jau buvo prieita prie daugelio

veiksmų, kurie savo turiniu ir charakteriu rodė, kad tai gerai organizuotas politkalinių pasipriešinimas. Stasys nesitikėjo, kad organizacijos veikla taip gali susipinti su kitų tautybių žmonių interesais. Bet tai įvyko savaime. Ir kitų tautybių aktyvesni žmonės būrėsi į slaptas grupes, svarstė kovos būdus belaisvės sąlygomis. Atidžiai ir atsargiai ruošėsi galimiems kovos variantams. O varge ir pavojuose savitai patikrinę vieni kitus – paties lagerio gyvenimo buvo vienijami į bendrą pasipriešinimo branduolį. Reikėjo tik, kiek įmanoma, stipriau išlaikyti lietuvių aktyvistų rankose iniciatyvą, kad nacionalinio išsivadavimo jėga nebūtų panaudojama rusų bei ukrainiečių nacionalistine dvasia centralizuoto vadovavimo įrankiu.

Stasys jautė, kad per silpnas toje sudėtingoje situacijoje. O draugų rate irgi neįžvelgė reikiamo patarėjo tokiam atsakingam politinės veiklos žingsniui.

— Neseniai gautas pranešimas iš LLKS CK pirmininko „Biruto", kad Norilsko lageriuose LLKS vyrai glaudžiai derina tarpusavio paramos ir patriotinės dvasios palaikymo darbą tarp estų, latvių, ukrainiečių ir baltarusių. Tuo pasižymi ir Karagandos lageriuose nepalaužiami lietuviai. Kolymoje lietuvių ir ukrainiečių lagerio pogrindininkų aktyvumu susidomėjo net Maskva. Padaryta išdavystė. Tardoma žmonių grupė, kuriai primetamas kaltinimas dėl kasyklose čekistų aptikto ginklų įsigijimo ir saugojimo. Įvykusi išdavystė – skaudi žinia, bet ji mums primena, kad bendro tikslo mūsų broliai, būdami belaisvės sąlygomis, ryžtingai ruošiasi gal paskutiniam, bet lemiamam žingsniui.

Irkutsko lageriuose pabėgusi politinių kalinių apsiginklavusi daugiau kaip dvidešimties žmonių grupė, kuriai vadovauja estas senukas, buvęs karininkas.

Tos iš „Biruto" gautos įdomios žinios atliko savo paskirtį.

— Intoje lietuviškumo dvasia stipriai palaikoma ten paskutiniaisiais etapais atvežtų partizanų ir kelių dvasiškių luomo lietuvių patriotų. LLKS grandis Intoje gal kiek per daug konfliktuoja su ukrainiečiais, bet tikėkimės, reikalui pribrendus, vyrai ras bendrą kalbą... Ras kaip ir mes čia, Vorkutoje, privalome rasti būdus, kaip išvengti naivių tarp mūsų, lietuvių, sklandančių gandų apie nusiraminimą. Stasys atsargiai pradėjo

nagrinėti šiame lageryje išsikerojusį reiškinį, dėl kurio nuo pirmų į lagerį atvykimo dienų pogrindinė veikla turėjo daug bereikalingų sunkumų.

Neliesti žaizdos – reiškė leisti vešėti klaidinančiai sampratai apie lietuvišką politkalinio pareigą siekiant bendro tikslo. Neatsargiai pradėti grubiau kritikuoti – pavojinga. Senos mąstysenos žmonėms tai gali dar daugiau pasitarnauti prieštaringoms mintims apie lietuvio politkalinio pareigą ir beviltiškiausioje padėtyje kovą tęsti iki pergalės.

— Jūs pastebite, kad čia tarp septynių tūkstančių kalinių mūsų, lietuvių, tautybės esantys daugiau nei septyni šimtai žmonių, nesąmoningai ieškodami tarp savųjų stipresnių dvasinių bei moralinių ramsčių, yra susikūrę sau „dievukus“, „autoritetinguosius“ asmenis, kurie dėl savo įgimto bailumo laikosi pasyviai nuo kovos. Negana to, — ta baime laiko „surišę“ protus ir rankas tų, kurie atsidūrė jų įtakoje, — tai sakydamas, Stasys sudvejojo ar verta paminėti tokių asmenų pavardes.

„Ne! Nedrįsk! — kažkas viduje šaukė. — Tai – savaiminis gyvenimo reiškinys. Jie nekalti, jeigu taip supranta. Tu irgi stengiesi kitus patraukti savo įtakon. Toks gyvenimo dėsnis“.

— Kai tik buvome atvežti čia, Vorkuton, save laikantys kilmingaisiais mūsų nevertino, kad iki šiol nebuvome areštuoti, nes esame neturtingųjų šeimų žmonės. Giminystės ryšiais nesusiję su smetoninių laikų karininkija, dvasininkija ir panašiai. Vokiečių okupacijos metu nepasireiškę „patriotizmu“ šaudant žydus. Nuo tarnybos rusų kariuomenėn nebėgę į miškus. Tai – užaugę komunistinės santvarkos atmosferoje jiems įtartini tipai. Ne, vyrai, šitaip dėl protus „styguojančių patriotų“ mūsų organizacijos veikia neįmanoma, — tyliai, bet aiškiai dėstė mintis Stasys.

— Mano tėvas prie smetoninės valdžios šiaučiumi buvo... Aš, ne rūmus susigrąžinti norėdamas, automatą į rankas paėmiau, bet kad okupantams ir jų pakalikams atkeršyčiau už vergijoje kankinamą mūsų tautą, — užsiplieskė Mileris. — Tuo pačiu tikslu ir čia, lageryje, daviau priesaiką, stodamas žūtbūtinėn kovon už laisvę, o ne už diedukų dvarus!

— Kaip pažįstame vienas kitą, tai čia susirinkę visi panašūs ir tokių pat įsitikinimų žmonėms atstovaujantys.

— Ne už dvarus, — už Laisvę, už tautos gyvenimą prisiimu vargus, pavojus ir mirtį, — net atsistodamas pievutėje įsiterpė Algirdas. — O dėl mūsų tų „aristokratų“, tai siūlyčiau nutraukti su jais bet kokį bendravimą.

— Boikotuoti savus tautiečius, būnant toli nuo Tėvynės, reikš, kad mes sekam tų „fan-fanovičių“ proto bukumu, skaldomės tarpusavyje iki užsidarysime į tokį kiautą, kuriame sėdi jie ir laukia amerikonų arba iš dangaus stebuklų. Amerikiečiai nėra tokie kvaili, kad dėl mūsų vargų pradėtų dar vienas pasaulio skerdynes. O Sibiro žemės gelmėse esantį auksą, briliantus, Kaukazo naftą bei kitus turtus pasiims be kraujo. Apie mūsų išvadavimą net negalvodami. Mes – svetimi jiems.

Todėl, be to, ką veikiame kiekvienas pagal iki šiol gautus parėdymus, iš čia susirinkusių reikia sudaryti kažką panašaus į bendrą vietos komitetą, turintį savo poskyrius. Vienam tokiam poskyriui pavesti, kiek įmanoma, darbą, buriant čia, lageryje, esančius mūsų tautiečius į savišalpos ratelį. Jeigu tai pavyktų, reikia tikėtis, kad „fan-fanovičių“ „patriotinis“ blokas savaime pajaustų pareigą traktuoti mus kitaip. Savišalpa, labdarybė – ne politika. Save vaizduojantys tautos šulais negalės išsisukinėti nuo tokios veiklos. Ji paprasta, bet toje bėdų ir vargo skylėje – stipriausias pagrindas drąsiam tautiniam vieningumo pasireiškimui. Savišalpa – plati prasmė. Ji ir mums reikalinga kaip dykumoje oazė...

Mileris, pakilęs nuo pievos, pasuko prie Stasio ir nelauktai garsiai pradėjo:

— Šachas! Šachą tam biesui, o tai Malkovas su savo būriu artėja ir „matą“ gali visiems paskelbti!..

Laiku duotas perspėjimas per akimirką susirinkimą vėl pavertė įnirtingomis šachmatininkų varžybomis. Režimo viršininko pavaduotojas viršila Malkovas, pasirodęs prie vasaros scenos su pora prižiūrėtojų, tikrai dabar žengė prie šachmatininkų.

Vaidybos nebereikėjo. Varžybos vyko taip natūraliai, kad vargu ar kitaip jos būtų atrodžiusios, jeigu jas būtų organizavusi lagerio kultūros auklėjamojo skyriaus vadovybė. Kažkas net susistumdė, šūkaudami reikia ar nereikia „šach!“ ir „mat!“

— Tik be muštynių! Be muštynių, vyrukai!“ — viršila bandė organizuoti „auklėjamąjį“ darbą. — Matau, kad tam „matas“ neišvengiamas... Kapituliuok, žmogau!.. Ech, gaila, neturiu laiko. Siūlyčiau su manimi partiją sužaisti, — nutoldamas apgailestavo Malkovas.

— Tęsk! Vladas Šiška paragino Stasį. — Vėl koks velnias atsibalados.

— Vytautas Mileris pritarimą pareiškė visų vardu. Kas prieš?.. — tarytum pokalbis buvo nenutrūkęs.

Savišalpos darbui vadovauti kažkas pasiūlė Petrą Valentą. Vyrukas, išgirdęs apie tokią taikią veiklos formą, neprieštaravo.

— Pagaliau įsibėgėsime ir rimtu darbu užsiimsime. Seniai reikėjo ta linkme konkrečiau imtis. O tai tą lapelį – „Varpą“ gavome, prisiųstą iš Lietuvos, pasiskaitome ir... visas džiaugsmas, visa veikla...

— O dabar? — neiškentęs sukluso Brilius, pertraukdamas jauną žemaitį Valentą. — Linkęs labdarystei? Puiku!..

Taip ir buvo Petras paskirtas tvarkyti savišalpos reikalus.

— Tam reikalui tau šešiolika vyrų, atstovaujančių savo grupėms. Pažįsti visus. Tuoj pasitarsime, — Stasys vėl aiškino. – Apie tankus ir lėktuvus nekalbėsime. Ne mums jie. O kaip būtent padėsite Petrui, tai reikėtų tuoj pat parodyti pavyzdį.

— Savišalpos darbo baras platus. Teks žmonėms aiškinti jo naudingumą mūsų katorgos gyvenime. Teks rinkti aukas ir šelpti tuos tautiečius, kuriems tokia pagalba reikalinga, ypač patekusiems į ligoninę ar išvežant kurį į etapą. Kartu ir organizacijos veikloje, kai reikės įsigyti kai kurių daiktų, kurių be prakeikto rublio negausime.

„Kalbėk, bet prasitarti nedrįsk, nurodydamas kokių daiktų ruošiamasi įsigyti! — vidinis balsas perspėjo Stasį. – Neprasitark apie viltį įsigyti radijo imtuvą. Jie patikimi ir ištikimi kovos draugai, bet čia kalbi su per daug didele grupe“.

— Artimiausiu metu nusipirkti kai kuriuos įrankius, už kuriuos ir perkančiam, ir sugebančiam įnešti į lagerį tenka atsilyginti. Atlyginimus pradėjo kaliniams mokėti. Jie labai skurdūs. Šachtos valdantieji mums duoda vos duonos plutai įsigyti. O...

— Trumpiau!.. — įsiterpė Vladas — Reikia? Ką turime – padėsime ant stalo...

— Bet tegul paaiškina, dėl ko sudėsime tas kapeikas. Mes gi visi...

— Prieštarauju, kad smulkiai išaiškintų, dalyvaujant tokiam dideliam susirinkusiųjų būriui, — pertraukė Brilius.

— Dėkoju Jurgiui! Padėjo išeiti iš keblios padėties. Tad nuoseklų paaiškinimą pateiksiu po pergalės, kuomet, nepažeidžiant pogrindžio taisyklių, tokie daiktai bus neslepiami, — tęsė Stasys. — Artimiausiomis dienomis prireiks apie ... rublių.

— Aukoju vieną auksinį dantį! — tarė Mileris, nusiimdamas kepurę, ir ją padavė greta sėdėjusiam pakruojiečiui Kazlauskui iš Sidaugų kaimelio. — Klok į tą mūsų „lėkštę“, kiek širdis negaili. Čekistai jeigu leis į namus, tai autus nupirksime, o jeigu į tundrą, tai...

— Neprievartauk žmogaus, jis ne šachtoje dirba, — Ivoškevičius sunerimo. — Vakar valgykloje net kisieliui dviem porcijoms nebesukrapštė. Buvau prie langelio...

— „Kaptiorkoje“ yra bemaž naujas mano odinis paltas... („kaptiorkė“ — kalinių vadinamas sandėlis, kur saugomi civiliniai rūbai, atimti iš nuteistojo). Stasys pažįsta tą „kaptiorščiką“ žydą. Gal sugebės nors už paltą gauti pinigais?..

— O jeigu tave į laisvę? — sumetė Šiška. — Niekas ten ištiesęs ranką kailinių nelaukia. Be to...

— Į laisvę nors ir be kelnių! Į tundrą tai medinį „bušlatą“ duoda, kol iki duobės nuveža... Kvituką turiu barake ir tuoj atnešiu...

Po šių žodžių vyrus apgaubė keista tyla. Visi gerai suprato odinio palto kainą. Ir pajuto to paprasto Lietuvos žemės artojėlio dvasios vidinį nusiteikimą – Laisvės kovos reikalui atiduoti viską, ką dar turi.

Nebejaunas buvo Juozas Kazlauskas. Stasys kartą jo sodyboje yra buvęs su „Kęstučio“ rinktinės vadu Juozu Dominausku. Tiesa, tuokart Kazlauskas jau buvo suimtas Pakruojo stribų ir berods gal nuteistas dvidešimčiai metų katorgos darbų. Tuo kartu jis net nepažinojo Kazlausko. Susitiko čia, Vorkutoje, išsišnekėjo, tapo vargo dienų draugais. Uteniškis vyrukas Varnas, dabar nuteistas 25 metams (už ryšį su parti-

zanais ir kaip tarnavęs vokiečių povandeniniame karo laive), Algirdas Ivoškevičius buvo įtrauktas į LLKS veiklą dar Leningrade. Pastarasis rado bendrą kalbą ir su Kazlausku. Pasirodo, neapsiriko. Kovotojo pogrindininko pareigą Kazlauskas vykdė pavyzdingai. Ir būtent jo, pagyvenusio žmogaus, išvaizda, kaimietiškas paprastumas nekėlė administracijos vadovybės įtarimo. Juozas Kazlauskas pro sargybą sugebėjo ne kartą praeiti ne tik nešinas paslėptais pieštukais ar peiliais, bet ir savos gamybos vyrų padarytomis granatomis. Jis dabar pogrindžio reikalams skyrė savo paskutinį rūbą, už kurį galėjo iš virėjo ar „nariadčiko" (darbų paskirstytojo) gauti ką nors geresnio pavalgyti bei lengvesnį darbą. Kovos tikslą ir savo pareigą jis vertino labiau nei alkį, nuovargį ar kitus fizinius sunkumus.

Vyrai tylėjo. Neimti aukos – reiškia atsisakyti, pažeminti, įžeisti. Pasakyti, kad „eik, atnešk kvitelį", — neleido vyrų draugiškumas.

— Gerai... Mes su Juozu atskirai baigsime kalbą dėl jo aukos organizacijos reikalams, — susidariusią tylą nutraukė Stasys. — Kepurę Mileris paleido „į ratą", bet ji nejuda... Nors, ačiū Dievui, galime pripažinti, kad joje yra ir auksinis dantis, ir odinis paltas. Kieno kišenėje gal penkrublė pasislėpusi? Siūlau būti drąsesniems!..

Neraginami vyrai jau turėjo rankose, ką buvo kuris radęs dar pas save užsilikus nuo menkos katorgininko gaunamos algos. Po Stasio žodžių iš rankų į rankas kepurė pilnėjo nuo paaukotų rublių. Neturintys sakė tik sumą, kurią vakare arba kitą rytą perduos jau išrinktam „kasininkui". Tos atsakingos pareigos atiteko Blažiui. Gal prieš metus iki arešto baigusiam milicijos mokyklą leitenantui ir būtent dirbusiam inkasatoriumi apsaugoje.

Tiesa, apie tai žinojo tik keli, nes kalinių „simpatijos" buvusiems milicijos tarnautojams čia, belaisvėje, tokios kaip ir atviroje kovoje. Tai kam kiekvienam aiškinti, jog Petras, nors ir nešiojo tą uniformą, bet su partizanais dirbo bendrą slaptą darbą. Ir, be to, vienas prieš kitą čekistų sėjamas įtarumas kalinių pasaulį skaldė it kirviu. Tuo naudojosi valdantieji.

„DRAUGIŠKAS TEISMAS AR?...“

Praslinks dešimtmečiai – leninų, stalinų, dzeržinskių, jagodų ir berijų bei kitokių uzurpatorių viešpatavimo laikas bus praeityje. Tarp žmonių suvešėjęs vienas kito nevertinimas, neapykanta, nužmoginimas – išnyks. Artimo meilės prasmė, pažadinta žmonių protuose Dievo skirtais bandymais, įveiks pasaulyje visas blogybes. Kai kas abejoja. Netiki tuo. Tačiau tai turi įvykti! Reikia tik, kad žmogus, kurdamas sau gerovę, nevartotų prievartos prieš kitą žmogų, kad turtas – ne aukso blizgesys, ne doleris ar rublis, bet gyvenimas dėl kitų žmonių nepažeidžiant Dievo duotų dešimties įsakymų...

Ar įmanoma? Taip. Ir būtina! Nors bedievių sukurtas pragaras iškaboje bus vadinamas ne „SSRS“, nors ne „KPSS“ – kitaip bus užrašyta ant tą pragarą valdančiųjų partijos narių bilietų, tačiau milijonai nekaltų žmonių įvairiausių „ideologų“ bus verčiami merdėti beteisiais vergais, kęsdami smurtą, pažeminimą, baimę.

Neužmirš nei Stasys, nei kiti vakar prie lagerio vartų mačiusieji įvykį, kuris bylojo apie statomo komunizmo ir socializmo „progresą“. Neabejotina, – kiekvienas regėjusiųjų suprato savotiškai. Ir šiandien Ivoškevičius su Justu Pilipavičiumi, eidami pas Vladą, pokalbio metu nuo organizacijos reikalų nukrypo prie vakarykštės dienos.

— Žinai, to kareivėlio vietoje aš būčiau kitaip daręs,— garsiai svarstė Algirdas. — Gal pagal padėtį ir nelabai gudriau, bet, kalinių kolonoje atpažinęs savo tėvą, taip, nesuvedęs sąskaitų su čekistais, tikrai nebūčiau pasitraukęs. Trys diskai automato šovinių būtų...

— Gal tu teisus, bet tai būtų tik tavo neapykanta išlieta, keli kareivėliai nušauti, kitų kareivių kvailose makaulėse įžiebta akla neapy-

kanta prieš mus, politinius kalinius. Jie ir taip akli it kačiukai... — Justas, ne kritikuodamas draugą, bet balsu mąstydamas, kalbėjo.

Algirdas ėjo greta ir stengėsi nepraleisti nenugirsto nė vieno žodžio. Justą pažinojo dar iš Leningrade praleistų dienų. Pažinojo kaip giliai žvelgiantį vyruką. Vertino jo išvadas ir retai kada prieštaraudavo. Dabar nelaboji gundė nesutikti su Justo žodžiais. Bet ką nors svarbaus pasakyti prieštaraujant nepajėgė. O kam ginčytis? Justas teisus.

— Matai, Algi, aš taip kalbu, bet negarantuoju, kad būčiau pasielgęs, kaip tu sakai. Būtum švinu pakrapinęs čekistus. Suprantu: kareivis atėjo nuo švento ryto vykdyti įsakymus, varyti į darbus nuteistus „tėvynės išdavikus“, o tų „išdavikų“ rikiuotėje išvydo savo tėvą. Tai baisu. Jis suprato per akimirką tai, ko minios nesupranta per dešimtmečius. Jis suprato, kad ne jo tėvas yra Tėvynę išdavęs, bet jį patį pikti žmonės nori padaryti tėvo budeliu. Jis – šuns vietoje. Suprato, kad tie visi partorgai, komsorgai ir visa stalinų partija jo rankomis siekia vergovėje laikyti pasaulį.

— Taip, Justai, bet kaip tau atrodo, kur tą kareiviuką jie padės?

— Perkels į statybos batalioną, ir viskas. Teisti nėra už ką. Jis teisingai pasielgė atsisakęs būti konvojumi, varant savo tėvą. Patys čekistai pasijuto kalti, kad nebepajėgia paslėpti savo „komunistinio rojaus“ kruvinos tikrovės nuo liaudies akių.

— Bet, žiūrėk, mes užsikalbėjome ir net stovime. Vyrai laukia...

— Man dar laiko marios... Prokuroras davė dvidešimt penkerius metus, — šyptelėjo Justas. — Suspėsime, Brylius iš naktinės pamainos grįžęs dar tik į valgyklą nuėjo. Stasys su Blažiu neleis Vladui nuobodžiauti. Jie jau prieš geroką valandą iš manęs nuėjo tiesiai į klasę. Kaip čia tą „universitetą“ vadina? „Techminimumu“ ar „technikumu“?

— Velniai juos nematę, tuos „techminimumus“! Svarbu, kad Vladas ten yra įsitaisęs dirbti. Galime saugiau susirinkti, kai reikia. Barake kai dažnai pradėsime lankytis toks būrelis, tai ilgai laukti nereikės, kad turėtumėm aiškintis, ko susitinkame vis tie patys. „Stukačių“ pilna („stukačius“ – beldikas, išdavikas).

Taip Vlado Šiškos žinioje kaip technikinės bibliotekos vedėjui buvo netoli valgyklos barake įrengta klasė. Ten buvo mokomi saugumo technikos į šachtos darbus skiriami žmonės. Žemame, aptriušusiame barake buvo didžiulė klasė. Bent dvidešimt ilgų suolų, greta jų daugiau nei dešimt juodai dažytų stalų, juoda rašomoji lenta, kelios spintos su pageltusio popieriaus aptrintomis brošiūromis apie „tarybinę techniką“, kirstuvas, kastuvas, neštuvai ir karučiai su vienu ratu. Ant sienos virš langų per visą klasę kabojo raudono audeklo transparantas. Užrašas ragino: „Lenino ir Stalino vedami – pirmyn į komunizmo aukštumas!“ Kampe buvo ir biliardo stalas. Greta jo fanerinis kastuvas sniegui bei šiukšlėms kabinti, šluota, bakelis „kipiatokui“ (virintam vandeniui).

— Mano dvare jauskitės kaip namuose, nors uniformuotas skeltanagis visada gali pasirodyti nelaukiamas ir paklausti: „Ko susibėgote, berniukai?“

— Būkite drąsesni. Dabar aš paklausiu, bet jeigu „kūmas“ („kūmu“ lageryje buvo vadinamas operatyvinio skyriaus karininkas, tardytojas ir pan.) ar Taraškevičius paklaustų, tad ką atsakytumėt? Nejaugi ir leptelėsite, kad susirinkome aptarti, kaip pabėgti ar pogrindinei organizacijai iškilusius klausimus aptarti? — Vladas Šiška kabinete, priimdamas suėjusius draugus, tarsi šposaudamas vyrams pateikė konkretų reikalavimą. — Aš gal ir pavaišinsiu jus ir knygučių apie angliakasio amatą parodysiu, o jūs į tokį paprastą klausimą nepasiruošę atsakyti? Tai jau negerai. Oi, negerai!..

Vyrai, vienas kitą aplenkdami, buvo bepradedantys kurti versijas, ko susirinkę. Kažkuris „šachmatų partiją“ tarsi sužaisti, kitas „pareiškimą rašyti“, kad nori šachtoje dirbti.

— Vladai, mes ne juokauti pas tave suėjom. Nesiskriausk. Pasikalbėsime ir... — įsiterpė Jurgis, pastebėdamas, kad Šiška tikrai nuoširdžiai ruošiasi draugams išdalinti ką turi valgomo. — Zarasuose ar Kaune, kai pas tave susirinksime seni kovos draugai, tada galėsi parodyti savo kulinarinius sugebėjimus, o dabar...

— Dievas pasotins.

— Pasotins... Taip, bado metai liko praeityje. Jau 1952-ieji. Keturiasdešimt septintaisiais apie tokį stalą ir svajoti buvo naivu...

— Atrodo, tik biržietško arba pakruojietiško alaus trūksta, — ir Stasys juokavo su draugais. — Turbūt tiktų po stiklinę šiandien?..

— Pikti pasidarytumėm, Stasy. Daug draugų jau po samanomis... Lietuvoje žvyrduobėse ir pakrūmėse stribų paslėpti kūnai, čia – tundroje, Kingyro stepėse, Irkutsko tundroje, — kažkokius popierius dėliodamas ant savo „rašomojo“ stalo tęsė Vladas.

Klasėn grįžusių vyrų, nešinų „kipiatoku“, padrikas kalbas pakeitė savotiška įtampa:

— Bent dvidešimt prižiūrėtojų su Gorbatiuku nuėjo link 61-ojo barako. Ten juk invalidų kampelis. Ir tiems neduoda ramybės.

— Malkovas ką nors sugalvojo, — spėliojo Jurgis.

— Neskubinu jūsų, vyrai, bet manau, jog, kramsnodami džiuvėsius, pirmiausia klausykime, ką Stasys pasakys... — į puslitrinius stiklainius pildamas „kipiatoką“ pradėjo Vladas. Akies kampučiu savotiškai atsargiai perbėgęs draugų veidus, nežymiai šyptelėjo ir, atsigręžęs į Stasį, tarsi griežčiau tęsė: — Nuo trisdešimt devintųjų su pogrindžio veikla esu susipažinęs. Ruseliai mums atidavė Vilnių, o mes jau ruošėmės jiems neatiduoti Lietuvos. Nepavyko. Bet pogrindyje prieš vykdydami ką nors būtinai aptardavome tarp vadovaujančiųjų. Kodėl Stasys nieko net neprasitarė, kad yra numatęs įsigyti radijo imtuvą, kad yra tokios galimybės, kad tas vokietukas Brūderis Verneris ne tik lakūnas, bet ir radistas?

— Aš žinojau apie Vernerį kai ką, bet neturėjau net minties, kad jis vadovauja vokiečių grupei, kad radijo techniką išmano, – neatsiliko Algirdas. — Apie tai reikėjo anksčiau...

— Jeigu Vladas nebūtų pradėjęs skelbti, kad net savo dantį aukoja, aš būčiau pateikęs klausimą, kuris tuokart visus „šachmatininkus“ būtų pastūmėjęs į abejones. Stasy, netaktiškai tada pradėjai tą aukos rinkliavą... Gal neverta dabar apie tai, bet, jeigu Vladas pradėjo, — pritariu. Dėstyk

vyrams detaliau, ką vis tiek žinoti privalome. Čia esantys atsakome už visos grupės veiklos pasekmes, — tarė Jurgis.

— Draugiškas teismas ar suokalbininkų sukilimas laive? Ką gi, — kai kuria prasme jūs teisūs. Bet teisus ir aš... Areštai, tardymai ir teismai mums buvo žiaurus išbandymas. Katorgos sąlygomis pogrindinės veiklos sudėtingumas reikalavo dar ir šitokio sprendimo. Nors visuomet sutariam iškilus būtinybei, bet ar būtumėte be ginčo sutikę, kad tokiu būdu mums reikia sudaryti organizacijai reikalingą kasą? Kad jūs būtumėte krapštę paskutiniąsias kapeikas, — tuo neabejoju. Tačiau nebūtumėt sutikę apie tokį poreikį pasakyti savo grandyse. Duonos kąsnio ar einate pas draugą prašyti, nors ir labai alkanas būnate? Ne! Tik draugiškai nutylite. Mandagumas... Nepatogumas ir dar kas nors panašaus. Organizacijos reikalams tokios sąvokos svetimos.

Gal pritarimą iš jūsų savotiškai išprovokavau, bet ginčams ir svarstymams laikas nepaaukotas. Išlaikėte egzaminą dėl pasitikėjimo kovos draugu. Dabar jūsų pareiga neapvilti tų draugų, kurie nuo savęs atitraukė duonos kąsnį ir tiki mūsų darbo tikslais. Pinigų pakaks, kai Blažys baigs rinkti, o Brūderis mano žinioje iki aš Ajač Jagos zonoje. Vlado dantį išgelbėjot ir jį pataupysim svarbiausiam reikalui, — ramiai tęsė Stasys.

— Stasy, mes suprantame, kad vargu mums pavyks čia, Vorkutoje, įžiebti revoliucinį sukilimą visoje bolševikų valdomoje imperijoje. Mūsų norai geri, taktika ir strategija teisinga, bet...

— Bet mūsų, lietuvių, tik saujelė. Taip norėjai pasakyti, mielas Vytai? — Stasys pertraukė Milerio žodžius. — Sugebėsime, pajėgsime ir įžiebsime! Mes tarp lietuvių, ukrainiečiai – tarp savų kazokų, rusai – tarp savųjų. Mes to neįžiebsime, — padarys kiti, vis tiek mums teks milžiniškas uždavinys: tęsti viską iki pergalės Lietuvoje. Tęsti, atmetant viltis, kad amerikonai ar dar kažkas „iš anos pusės“ atneš mums laisvę. Per tą kvailą „fanatikų“ įskiepytą iliuziją dešimtys tūkstančių lietuvių padėjo galvas, čia buvome atvežti vergauti bolševikams.

— Stasy, erzini! Reiškia – tautos vyrų mirtys ir kančios, tavo supratimu, dėl iliuzijų? Nesuprantu, ką kalbi!..

— Tauta kovoti už laisvę buvo pilnai pasiruošusi 1940 m. birželio 14-osios rytą. Bet „superdiplomatai" pabūgo Nepriklausomybės vardu pasirašyti garbingą įsakymą, kad Lietuvos valstybinę sieną peržengiančius raudonuosius okupantus tauta sutinka priešindamasi, — Stasys kalbėjo išreikšdamas daugelio už Lietuvos laisvę žuvusių neišsakytą mintį.

Kalbėjo tiesą, kuriai neprieštaravo niekas: nei čia tarp draugų, nei kitur po pavergėjų milžinišką kraštą vergovės jungą tempiantys Lietuvos sūnūs ir dukros. Neprieštaravo, tylėjo... Savyje jie negalėjo rasti jėgų, kad už tautos kančias drįstų mesti kaltinimą nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1918 metų patikėtajam Tautos Vadui ir greta jo daugeliui buvusių ministrų bei generolų, kurie, kaip ir būdinga žmogaus baimės prigimtam jausmui, 1940-aisiais gresiant pavojui Tėvynei, vieni pasitraukė (ar pabėgo?) į Vokietiją, o kiti, nesuspėję (ar nenorėdami nei pasitraukti, nei didvyriškai stoti su ginklu rankose prieš raudonuosius okupantus), – „tėvynės vardu" kombinavo išsisukti nuo raudonojo teroro, kartu tomis kombinacijomis atsidavė tarnauti kruvinarankei kompartijai ir jos vergvaldiškai politikai prieš tautos laisvės interesus.

— Generolas Vitkauskas išdavė Lietuvos kariuomenę... A.Venclova švietimo ministeriu griebėsi būti, kad jaunąją kartą išauklėtų Lenino ir Stalino komunistine dvasia...

— Gedvilas...

— Koganas... Guzevičius...

— Galvanauskas... — su neapykanta tardami tas pavardes, vyrai subruzdo klasėje.

— Šimtai tūkstančių žmonių, o su jais ir mūsų motinos mini tas pavardes, palydėdamos prakeikimais. Tie ministeriai buvo ne tik dvasiniai elgetos, bet ir Tėvynės išdavikai. Tai žinote patys ir be mano komentarų. Mes dalelytė, bet kaip rezervinė jėga stojome greta Lietuvos miškuose kovojančių ir čekistų kulkosvaidžiais baigiamų išžudyti mūsų brolių partizanų. Man Juozas Dominauskas-„Kęstutis" ir jo brolis „Sakalas" dar 1946-aisiais sakė: „Tu ir tavo draugai dar jauni. Kova dar ilga. Mes žūsime, jūs ateisite pakeisti mūsų. Priešas stiprus, klastingas ir nesuskaičiuojama jo gausybė. Jūsų bus nedaug, tad vien šaunikais

neįveiksite. Reikės akylaus proto politikos labirintuose, nes kova ne dėl atimto žemės hektaro, ne dėl ministerio kėdės ir ne dėl to, kad okupantas yra rusas, o mes – lietuviai. Kova prieš vergovę, nežiūrint kieno rankos mums, paprastiems Lietuvos žemės artojams, deda ant kaklo vergams pritaikytas grandines...“

— Yra tarp mūsų keletas, kurie nežino, jog, be peilių, kirvių ir laužtuvų, vyrams ruošiami moderniški įrankiai, — įsiterpė Mileris. — Gal laikas žinoti ir jiems?

— Taip. Su bulvių skutikliais nei pabėgimui, nei sukilimui ruoštis. Su laužtuvu prieš kulkosvaidį rodytis neverta. Jurgis nuo partizanavimo metų nešioji slapyvardį „Donas“, tad kaip ten tavo žinioje esanti slaptavietė šachtoje? Turėjo praturtėti...

— Dar gavau keturiasdešimt šovinių, amunalo, šešias dėžutes elektrodetonatorių. Medžioklinius anuokart 12 kalibro gautus šovinius, varines gilzes perkėliau į kitą vietą. Ten padėjau ir keturias dėžutes parako. „Kęstutis“ žino vietą... Ten sausiau.

— Mano ginklameistris vos „nesudegė“ — kuriam laikui nutraukė darbus, — pastebėjo Vladas.

— Kas nutiko? — sunerimo Stasys.

Susirūpinimo šešėlis perbėgo ir kitų vyrų veidais.

— Granatoms supjaustytų vamzdžių „puodukus“ su užvirintais galais „Aitvaras“ perdavė pakrovęs į vagonėlį ir leidome į šachtą. Gerai, kad moliu buvome apkrovę. Inžinierė prie centrinio „stvolo“ (į kasyklą nusileidžiančio lifto) pasitiko ir sustabdė. Buvo beliepianti į antrą horizontą vežti sprogdintojams molį. Aš ir sakau, kad ten ir vežu.

— O kaip vamzdžiai?

— Vyrukas dirbo naktinėse pamainose... Jau yra aštuoniasdešimt keturi. Rankenoms auselės pritvirtinos, taikiklių nededam, o kitką vėliau...

— Tų užteks kol kas. Meistriokui pasakyk, kad ruoštų naujas sistemas gamybai. Brėžinius artimiausiu metu perduosiu tau.

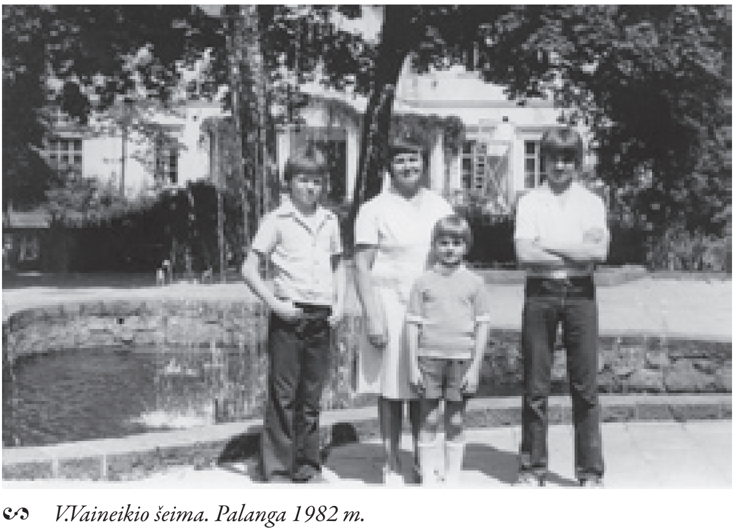
Petras Valenta ir Justas nežinojo, kad grupės vyrams jau seniai draugai gamina net savos konstrukcijos šaunamuosius ginklus. Aišku,

negalėjo jie prilygti PPŠ automatams, nei paprastiems rusiškiems karabinams. Net ir prie gero kalvio rankomis padaryto medžioklinio. Vyrai buvo išbandę pirmuosius šachtos požemiuose. Šūviai iš keturiasdešimties metrų buvo pripažinti „mirtina ugnim“. Bet vienu vamzdžiu per minutę vargu spėdamas paleisti du šūvius, trečią galėjo nebesitikėti suspėsiąs iššauti prieš mirtim spjaudantį net ir išklerusį automatą čekisto rankose.

— Sudėtingesnė konstrukcija? — sukluso Jurgis.

— Volelis, šeši šoviniai... Susipažinsi žvilgtelėjęs į brėžinius. Nieko sudėtingo. Volelis automatiškai nesisuka, bet vis tik per minutę ne vienas ir ne du šūviai. Norisi pakartoti: „Gal duos Dievas, kad nereikės“... — atsiduso Stasys. — O dėl Ignatavičiaus, tai nevelkime žmogaus į savo putrą. Bus laikas — tokie vyrai ir be mūsų neliks nuošalyje. Velniai žino, kas dar mūsų laukia. Jis juk daugiau nei metus atpyškino BUR'e! Jų ratelyje buvo išdavystė, todėl jis tikriausiai stipriau stebimas čekistų. O jeigu buvo tikrai jų grupė, tai ir turi savo planus. Verta susidomėti Skačkausku. Gal nieko vyrukas? Bet...

(Sakinys nutrūko. Stasys-Vytautas Vaineikis-Jaunutis-Urago mirė. Visą savo nuotykingą ir nepakartojamą gyvenimo apysaką nusinešė Anapilin E.B.)

V.Vaineikio šeima. Palanga 1982 m.

TOLIMOJI ŠIAURĖ – LIETUVA

Brangioji Mamyte!

Turėdamas progą, ryžausi parašyti Tamstai apie savo gyvenimą. Norėčiau gana nuosekliai paminėti svarbesniuosius įvykius, kuriuos teko pergyventi nuo tos dienos, kai mes išsiskyrėme.

Tai buvo 1950 birželio 17 d. Vasara. Šilta. Gamta visu savo gražumu puošė Lietuvos padangę ir šventą Lietuvos žemelę. Prisimenu tuos paskutiniuosius tamstos atsisveikinimo žodžius: „Sūneli, saugokis".

Prisimenu kaip mane, išeinantį iš kiemo, motiniška ranka palydėjo paslapčia kryžiaus ženklu, prašydama Dievo palaimos. Jos ašarotos akys ilgai ilgai dar lydėjo, kol už pasisukimo išnyko sūnaus figūra. Motinos ausyse liko skambėti atsisveikinimo žodžiai ir paguoda:

- Po penkių dienų sugrįšiu, nesirūpink, mamyte, grįšiu.

Bet štai, prižadėtosios penkios dienos jau dabar pavirto penkeriais metais, o sūnus dar negrįžo.

Taip, aš tuomet nuvažiavau pas Rudį. Ten prabuvau keturias dienas ir penktos dienos vakarą nutariau grįžti pas jus, brangi mamyte. Nesinorėjo kažko tuokart važiuoti atgal į miestą, bet visgi ryžausi. Kelionė ligi Šiaulių vyko be ypatingų įvykių. Kad neprivažiuočiau Gubernijos stoties, einant traukiniui iššokau ties Pinkūnų dvaru ir pėsčias patraukiau į plentą. Čia užsukau pas Algį, pas Kolę, bet jų nebuvo namuose. Tuomet, neradęs jų, patraukiau link tamstos. Kursuojančia mašina atvažiavau ligi Vytauto gatvės. Išlipęs, pasukau ten, kur jūs anksčiau gyvenote, link pliažo. Staiga instinktu pajutau, lyg kažkas mane stebi. Apsisuku, neapsirikta. Stambaus sudėjimo civilis pilietis įstabiai savo žvilgsniu žiūrėjo į mane. Kas jis? Nepažįstu. Bet jausdamasis, jog esu paieškomas, nusprendžiau, jog tai seklys. Einu toliau, paspaudžiu žingsnį, kad greičiau išnykčiau iš jo akių, bet prie instituto pamačiau priešais ateinančius kelis saugumo karininkus,

kurių susitikimo išvengiau, pereidamas į kitą šaligatvį ir traukiu toliau. Aplinkui, rodos, žmonių mažiau, jau baigia sutemti, jaučiu – širdyje lengviau, kad laimingai išsisukau. Pereinu Vyšinskio gatve, jaučiuosi vėl saugiau. Štai, dar keletas žingsnių, dar keletas metrų ir būsiu vėl greta tamstos, brangi mamyte. Bet staiga stiprios rankos čiumpa mano dešinę ir, užlaužęs ją už nugaros, iškrečia kišenes klausdamas:

- Kur ginklas?

- Neturiu.

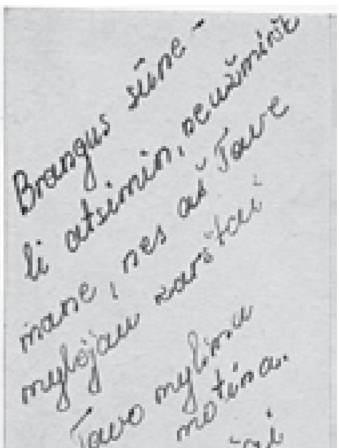
- Areštuotas, – tai pasakęs stipriu smūgiu į sprandą atstumia mane nuo savęs keletą metrų į priekį ir jo rankose blyksteli tamsus pistoleto nikelis.

- Rankas aukštyn! Aplink! Žengte marš, nesidairyk, šausiu!

Bėgti, bet kaip? Dar norisi gyventi. Aišku, jeigu jis turi teisę mane areštuoti, reiškia bėgant turi teisę šauti. Ne, nebėgsiu kol kas, gal bus geresnė proga. Einu.

- Aš noriu sužinoti už ką areštuojate? Atrodo nieko nepavogiau.

- Dar blogiau kaip pavogęs! – rūsčiai atkirto. – Nekalbėk ir nesidairyk!

Einu toliau, Tilžės gatve. Aplink žmonių kaskart daugiau ir daugiau. Ech, galvoju: „Neduok, Dieve, pamatytų tokį momentą motina, neabejotinai nualptų". Be to, ir daugiau minčių prabėgo prieš akis kartu su vaizdais – Sibiras, kančios, šaltis, badas.

Ne, belaisvėje nebūsiu, bėgsiu – nutariau. Ir, nieko nelaukęs, stipriu smūgiu parmušu sargybinį. Šūvis, antras, trečias, kulkų švilpimai, byrantis tinkas nuo namo sienos, vėl šūvis, antras. Dar pora žingsnių ir jau būčiau vėl turėjęs laisvę, bet nelauktas smūgis į galvą, akyse tamsu ir pasijaučiu gulįs ant šaligatvio, momentaliai dingteli mintyse klausimas. Nejaugi sužeidė? Ne, smūgis buvo uždavotas kito slapto sargybinio ranka. Paskui kietai užlaužia rankas du mulai ir pusiau vilkte Tyliaus gatve atgabeno milicijon. Iš čia lengvąja mašina į MGB rūmus, kur tamsiuose drėgnuose požemiuose praleidau visą tardymą.

Žinoma, tardymo aš šį kartą neminėsiu, kaip jis praėjo. Tik turiu pasigirti, jog mušti negavau. Na, o apie ką kita, jeigu trumpai, jums rašysiu – nesuprasite. Nors keliais žodžiais ir piešiu tą vaizdą.

Šviesus kabinetas, rūstus tardytojo balsas:

- Tolimuosius Rytus žinai?

- Žinau.

- Irkutską žinai?

- Žinau.

- Iš kur žinai?

- Mokykloje mokiausi, žinau iš geografijos.

- Aha, kiek gaudavai iš geografijos pamokų?

- Penkis, keturis!

- Tai jeigu taip gerai mokeisi, gal žinai Irkutsko abatijoje Taišeto rajone Toporoko poselką? (gyvenvietę)

Čia prisiėjo kuriam laikui nutilti, kol vėl pakartojo po geros pertraukos klausimą. Ir, žinoma, kadangi mano ten būta, iš ten pabėgau, veidas su ypatingomis žymėmis. Dokumentai negina pavardės, nes ženklas veide geriau dokumento. Ir atsidusęs ištariau:

- Taip, žinau tą vietą, aš iš ten...

- Tai ko iš karto nesakei? A?..

Ir tokiu būdu pradėjo tardyti.

- Pažįsti tokį ir tokį?..

- Ne, ne... ir t.t.

- Kur ginklas?

- Neturiu.

- Meluoji! – ir taip panašiai.

- Tarybinius piliečius žudai! MGB darbuotojus žudėte! Banditai! Kur nužudytieji tokie ir tokie? Kur jų kūnus pakavojot?

Nieko nežinau, nieko nekavojau ir t.t. Bet, visgi slenkant laikui, įgudę tardytojai sugebėjo sudaryti gerą medžiagą. Taip, kad 10 metų sulipdė iš trupinėlių. Pabaigę bylą išvežė į kalėjimą ir 1951 sausio, atrodo, trečią ar ketvirtą atėjo iš Maskvos Teismo nuosprendis:

Baudžiamas už antitarybinės veiklos organizavimą kartu su nacionalistiniais savo bandos likučiais pagal baudžiamojo kodekso straipsniais:

58.8 (teroras); 58 Ia (propaganda); 58 II (grupinis veikimas); 58 II-5/b (grupinis pasiruošimas pereiti Tarybų Sąjungos sieną); 182 (ginklas) ir „ukazas“ (valdiško turto grobstymas).

10 metų (darbo stovykla – lagerio).

Taip ir pradėjau naują gyvenimą. Šiauliai, Vilnius, Leningradas, Vorkuta. Kelionė tolima, sunkoka, bet gana įdomi. Po teismo visą laiką su Algiu, su Mykolu, tik su Genute išskyrė Vilniuje! Leningrade išsėdėjome pusantro mėnesio. O iš ten – tiesiai į tolimąją Šiaurę.

Čia prasidėjo gyvenimas nebeįdomus. Šaltis, vėjas, sniegas, nuovargis, kelios ligos, sunkus darbas, karceriai, antrankiai, pusbadis, drausmės brigados, aplink skerdynės bemaž kasdieninės ir taip toliau.

Dėkui Dievui viską pernešiau ryžtingai. Tvirta valia, kurią įkūnijo gimdytojai, neleido man suklupti. Kas žingsnis žengiau į priekį skindamasis kelią pro nelaimes, vargus ir pavojus. Taip pat ir Algirdas. Gyvenimas buvo toks. Įsivaizduokite, jeigu Algirdas padėjo ranką ir prašė: „Vytka, laužk“. Bet, žinoma, mes jos nelaužėm. Už ką mes turime

laužyti sau rankas? Nutarėme geriau laužyti tiems, kurie mus verčia eiti patiems į kapus.

„Pirmyn!“ Nenuilstamai riktelėjo šūkis širdyje ir tęsėm „gyvenimą“ toliau. Slinko dienos, savaitės, mėnesiai ir metai. Sąlygos pradėjo gerėti. Daugelis tų, kurie varė kitus į kapus, nuėjo po velėna. Pradėjo mokėti pinigus, atsirado duonos. „Balius!“ – sušuko nuvarginta masė. Bet ne, tai ne balius. Tai tik pastiprinimas nuilsusių kūnų, kad galėtų išsunkti paskutinį prakaito lašą. Laikui bėgant susiprato žmonės ką reiškia šis „balius“ ir sujungė jėgas, ryžtingai sušuko „Gana! Gana vergauti nekaltiems! Mes Tėvynės nepardavėm!“

1953 m. liepos 23 d. suskambėjo streiko balsai. Sustojo šachtos. Sustojo viskas, kas buvo mūsų rankose. Ir visi ėmė šaukti: „Duokite, grąžinkite mums laisvę!“ 28 d. atvyko iš Maskvos komisija su priešakyje ministerio pavaduotoju Maslinikovu, kuris pažadėjo patenkinti masės prašymus ir reikalavimus išteseti. Prižadėjo grąžinti laisvę. Jis važinėjo po visus streikuojančių kalinių lagerius juos guosdamas. O jam išvažiavus bemaž iš kiekvieno lagerio pasipildavo kulkosvaidžių, automatų ir šautuvų šūviai į beginklius, aptvertus vielų užtvaromis, į prašančius laisvės žmones. Pasipylė nekaltas kraujas ir žuvo daug, daug nelygioje kovoje dėl laisvės. Taip pat ir aplink mane vartėsi kulkų perverti lavonai, vartėsi sužeisti, girdėjosi per šaudymo pragarą mirštančiųjų šauksmai: „Laisvės!“ Aplink skrajojo mirtis. Bet vėl turiu pripažinti, jog Dievo palaima, nuo mano krūtinės kulkos pasuko į šalį. Likau gyvas. Gyvas ir Algis. Pradėjom naują gyvenimą, laukdami pažadų.

Iškovojom daug ką, bet galutinio reikalo dar nesimato.

Nuėmė numerius nuo rūbų, atidarė barakus, nuėmė grotas, leido rašyti laiškus kiek nori, leido atvažiuoti giminaičiams į pasimatymus, pradėjo užskaitymus duoti. Jeigu išdirbi darbą 125%, gauni 3 dienas už dieną. Pradėjo duoti leidimus vaikščioti be sargybos, jaunamečius pradėjo leisti, žadėjo invalidus paleisti. Jau daugiau kaip pusė metų, kaip kabo naujas įsakymas. Visiems, kas atbuvo dvi trečiąsias savo bausmės, leisti į laisvę. Tačiau tikrovėje to nesijaučia. Duonos sočiai be – pinigų. Vienu žodžiu, gyvenam gerai. Tik štai 1954 birželio 14 d. mane vėl uždaro į

vienutę, naujas tardymas, nauji įrodymai kažkokio prakeikto durniaus. Visą vasarą prasėdžiu vienutėje. Tardytojas sako:

- Prisipažink, nes vis tiek sušaudysim, mes viską žinome, kokia organizacija čia lageryje? Kas jai priklauso? Tarybų valdžią norite nuversti? Kas atsišaukimus, proklamacijas rašo ir klijuoja lageryje?

Na, bet nieko, vėl dėkui Dievui, rudenį iš kameros išleido, tur būt įsitikino, kad aš visgi nekaltas ir prie tokių dalykų, o ypač prieš Tarybų valdžią, neisiu. Paleido, tik neužilgo išvežė į kitą gyvenamąją vietą. Atskyrė nuo Algio ir nuo kitų, su kuriais jau per tris su virš metų buvau susidraugavęs. Palikau viską, ką turėjau ten.

Jums, mamyte, gal įdomu žinoti ką aš turėjau.

Aš per tris metus turėjau parašęs gana daug, daug savo kūrybos eilėraščių. Parašiau vieną romaną, pavadinau jį „Ričardas". Gaila, atėmė tardytojai iš manęs jį, bet žadėjo atiduoti, laukiu, jau greit metai, o vis neatiduoda. Gaila, į romano ruošimą padėjau darbo gana daug. Vienerius metus paaukojau.Visą laisvalaikį dienom ir naktim sėdėjau už stalo. Bet nieko, pabaigsiu bausmę, tuomet pareikalausiu per teismą, jeigu nenorės šiaip atiduoti. Žinoma, dabar taip pat rašau po truputį, bet kur kas silpniau įmanomas rašymas šiuo metu, nes mažai laiko.

Vieną eilėraščių knygelę, kurią paskutinę rašiau, atidaviau vieno jaunuolio globon. Jis turi neužilgo grįžti į Lietuvą, tai prižadėjo parvežti ir suradęs tamstą, perduoti nuo manęs. Aš su juom išsiskyriau jau daugiau nei du mėn. ir nieko nežinau. Ar jis išėjo laisvėn, ar ne? Ar perdavė jum ar dar ne? Mat gal ir išėjo į laisvę, bet iš Vorkutos neleidžia išvažiuoti į namus tiem, kurie sėdėjo režiminiuose lageriuose, o mes kaip tik su juo ir buvome režiminiame. Na, nieko, tikėkimės, kad gal ir vėliau, bet vis tiek mano eilėraščiai pasieks Tėvynę. O be to pasistengsiu parašyti ir daugiau, žinoma, sunku juos rašyti, kuomet aplinkui siaučia išdavikai. Nebūtų nė „Ričardo" atėmę, bet juk niekšai už barščių bliūdą pardavė, kad aš užsiimu rašymu ir kūryba.

Taigi, štai ir trumpai nubrėžiau kaip gyvenau ir ką mačiau šiame „rojaus kampelyje". O dabar gyvenu taip, net nemoku apsakyti. Persekioja, dirbu drausmės brigadoj. Į darbą vedžioja po durtuvais kaip ir anksčiau.

Kai kuomet už šunį padaro , kad neužmirštų tikro šunies išvaizdos, nors pas mus „šunų" ir taip daug. Tie jeigu neturi ką kąsti, kanda vienas kitą.

Pinigų, galima sakyti, kol kas neuždirbu. Na, bet greitu laiku, tikiuosi, pagerės aplinkybės. Net tikiuosi, jog po metų ne daugiau ir pasimatysim. Rašiau į Maskvą. Gal iš ten kas nors nušvis. Vienu žodžiu, vilties daug, turiu, net ir kitiems duodu, kas jos neturi. Taip pat ir tamstai, Brangi Mamyte, siunčiu šį laišką duodamas suprasti, jog likimas ne visuomet žiaurus. Anksčiau buvo blogai, dabar geriau. O dar vėliau bus gerai ir visai gerai.

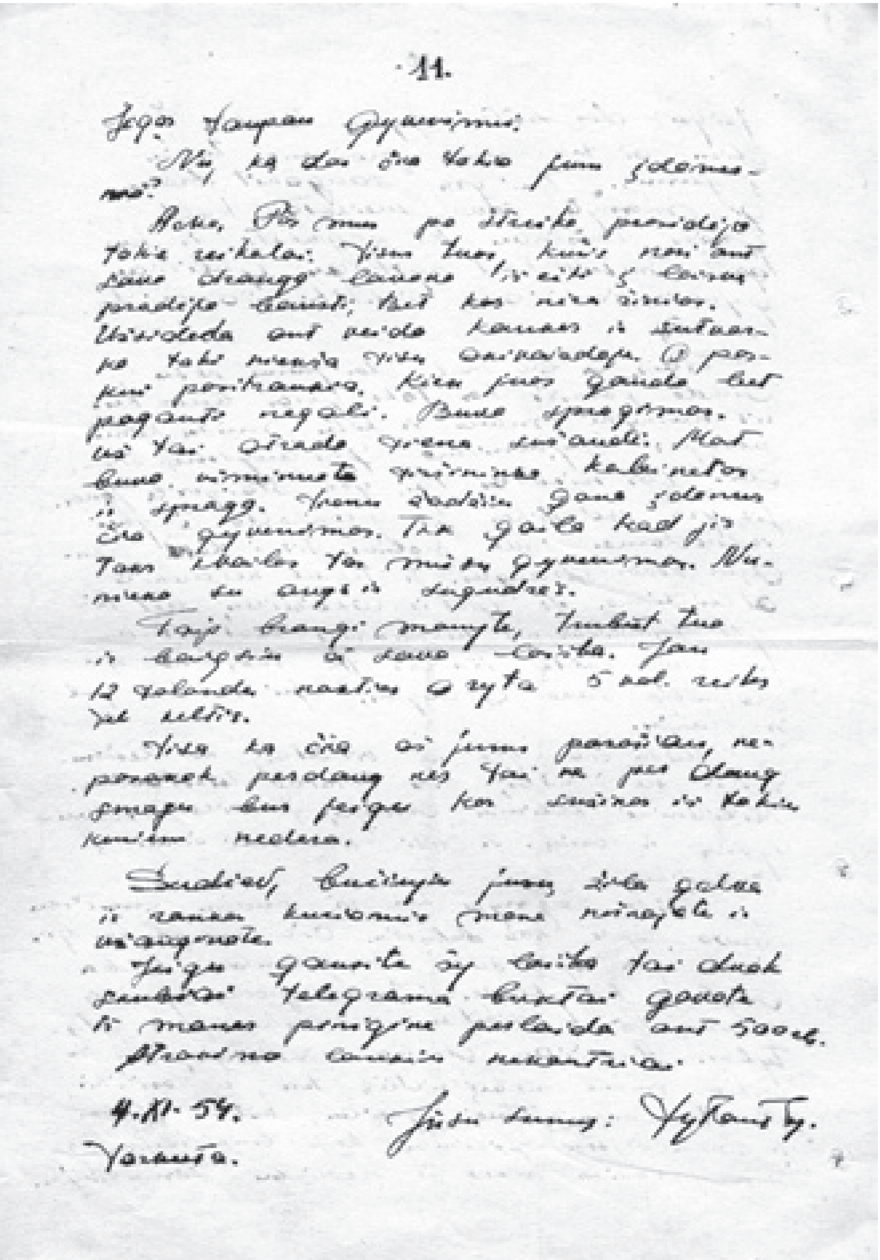
Žinoma, tik gaila, kad Tėvelio jau nėra. Jeigu būtų tėvelis gyvas, aš jam truputį daugiau ką parašyčiau, bet, tamsta mamyte, visgi moteris ir nesiryžtu šiandien jums to rašyti, nes jūsų amžius nebeleis atlikti to, ko prašyčiau, jei dar būtų gyvas tėvelis. Šiandien aš tik vieną prašymą turiu į jums. Tai yra, saugokit savo sveikatą, kad grįžęs rasčiau ką paguosti ir šimtus kart ryškiau galėčiau gyvais žodžiais išreikšti šio laiško mintį.

Taip, aš lig šiol dar jums nesu, atrodo, parašęs kas toks geras buvo, kuris nuskynė mano ir kitų mūsų kompanijos gyvenimo džiaugsmų žiedą. Tas niekšas tai yra Staigvila Jonas. Jis yra išdavikas. Jis prasikalto tėvynei išduodamas savo brolius. Jis išdavė bendrus kovos draugus. Ir tegul nelaukia atleidimo. Aš gal ir atleisčiau, bet tėvynė tos niekšybės niekuomet neatleis ir jis savo kaltę išpirks tik tuo, kuo apdovanojo savo draugus, o jei ne tai – gal ir krauju.

Mūsų čia yra ne vienetai, ne dešimtys ir ne šimtai, čia šimtai tūkstančių. Milijoninė kalinių armija įvairiausių tautybių ir rasių. Ir visi vienodai žiūri į išdavikus.

Mūsų lageryje, kur aš buvau anksčiau, buvo apie 500 lietuvių. Čia, kur dabar gyvenu yra apie 300. Dauguma dirba anglies kasyklose. Darbas pavojingas ir sunkus. Aš vaikštau į darbą prie statybos. Anksčiau dirbau šachtoje, po to įvykio, manęs nebeįleidžia ten, nepasitiki. Na, tai niekis, tuo geriau, užtai dabar nenuvargstu fiziniai kaip anksčiau. Tikrai pasakius nieko ir nedirbu – simuliuoju. Jėgas taupau gyvenimui.

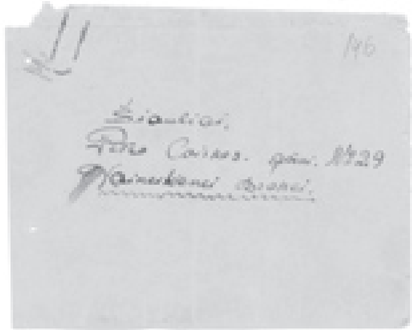
Na, ką dar čia tokio jums įdomesnio?

11.

4.XI.54.

Toronto.

Laiškas rašytas motinai Bronei Vaineikienei. Jame yra užšifruoto teksto partizanams-Vytauto giminaičiams.Nors tame šifravime aš pats dalyvavau, šifro neatmenu, o tekstas: kur yra paslėpti ginklai. Šis laiškas buvo perduotas Petrauskui nuo Lygumų, pas kurį buvo atvykusi į pasimatymą su sūnumi jo motina.Kaip vėliau sužinojome jis buvo išdavikas ir laišką atidavė ne motinai, o čekistams.Šis laiškas pateko į žvalgybinę V. Vaineikio bylą ir tapo įkalčiu 1957 m. jo byloje. 1990 m. saugumas šį laišką su kitais popieriais, V.Vaineikiui reikalaujant, sugrąžino Ukmergėje.

/E.B./

Aha, pas mus po streiko prasidėjo tokie reikalai: visus tuos, kurie nori ant savo draugo lavono „išjoti" į laisvę, pradėjo mušti. Bet kas – nėra žinios. Užsideda ant veido kaukes ir sutvarko tokį niekšą visų akivaizdoje. O paskui pasitraukia. Kiek juos gaudo, bet pagauti negali. Buvo sprogimas. Užtai, atrodo, vieną sušaudė. Mat buvo užminuotas viršininko kabinetas ir sprogo. Vienu žodžiu, gana įdomus čia gyvenimas. Tik gaila, kad jis toks kvailas, tas mūsų gyvenimas. Na, nieko, suaugs ir sugudrės.

Taip, brangi mamyte, tur būt tuo ir baigsiu aš savo laišką. Jau 12 valandų nakties, o rytą 5 val. reiks keltis.

Tiesa, ką čia aš jums parašiau, nepasakok daug, nes tai ne perdaug smagu bus, jeigu kas sužinos iš tokių, kuriems nedera.

Sudiev, bučiuoju jūsų žilą galvą ir rankas, kuriomis mane nešiojote ir užauginote.

Jeigu gausite šį laišką, tai duok skubiai telegramą, lyg gavote iš manęs piniginę perlaidą 500 rb. Atsakymo laukiu nekantriai.

4.XI.54
Vorkuta
Jūsų sūnus Vytautas

Vytautas VAINEIKIS

ŠVENTUPY, KUR TU ŠIANDIEN?

III

Nedidelėje 4-osios šachtos kombinato salėje, kur rinkdavosi gamybai vadovaujantis, laisvai samdomas inžinerinis personalas, dabar buvo susirinkęs gerokas pusšimtis MGB, NKVD, MVD karininkų. Scenoje už raudonu audeklu apdengto dudžiulio stalo, savimi pasitikinčiais veidais, šypsodami, jie kalbėjo vienas po kito. Bent septynetas aukštesnio rango karininkų rymėsi alkūnėmis, sėdėdami iš kairės ir dešinės, tarytum pagarbiai saugodami savo dievuką generolą Derevenką. Jų puošnūs balti kailiniai kabojo koridoriaus rūbinėje. Tarytum tuos kailinius saugodamas, prie salės durų stypčiojo lagerio režimo viršininko pavaduotojas viršila Taraškevičius. Aukštas, padžiūvęs, smailia nosimi ir savo žiauriu elgesiu su kaliniais Vorkutoje žinomas budelis. Sukilimo metu Aja-Čegos lageryje iš kampinio sargybos bokštelio jis išmetė kareivį, kuris atsisakė šaudyti į gyvenamąją zoną. Tuokart Taraškevičius, perėmęs lengvąjį kulkosvaidį, bandė užkirsti kelią iš baudžiamojo izoliatoriaus į zoną perbėgti iš Karagandos etapu atgabentiems ir izoliatoriuje laikomiems kaliniams. Kas žino, kieno kulkos sužeidė tuokart net septynis karagandiškius ir du nukovė mirtinai. Vienas nukautųjų buvo lietuvis, inžinierius iš Kauno.

Salėje girdėjosi plojimai. Kas buvo aptariama, kas sprendžiama ir kam plojama, išskyrus pasitarimo dalyvius, nesužinojo niekas. Tik kažkuris iš dalyvių vis tik kažkam prasitarė, kad generolas Derevenka savo baigiamojoje kalboje sakęs: "...Asmeniškai nuo savęs skiriu 30000 rublių premiją tam karininkui ar tarnautojui, kuris išaiškins paslaptingas kalinių pogrindines organizacijas, kurios vadinasi "Sojuz borcov za svobodu", "Severnij Sojuz borcov za Svobodu" ir "Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga!".

Negana to, kad banditai, veikdami pogrindyje, leidžia suprasti, jog turi savo Centro komitetą ir kažkokį gen. Štabą, bet nuo teroristinių aktų perėjo prie atviros diversijos ir sprogdina šachtų mechaninius įrengimus. Jie ne tik prisina prie į šachtas atvežamų sprogmenų, bet 4-ojoje, 12-ojoje šachtoje ir "TECe-2" susprogdintos elektros energijos linijos. Tai specialiai apmokytų diversantų braižas! Todėl..."

Sprogimo trenksmas, virš durų ir lubų salę nutvieskęs ugnies blyksnis, dūmai, byrančio tinko gabalai ir dulkės nutraukė generolo žodžius. Vienas kitą perversdami, veržėsi prie durų į koridorių. Kažkas kažką keikė... "Bez paniki!" - dar kažkas spėjo perspėti. Tačiau, viskas truko ne ilgiau keletos sekundžių. Nuo scenos nušokinėję garbingieji prezidiumo nariai visomis jėgomis veržėsi iš salės pro duris. Antrojo sprogimo banga su scenos grindų lentgaliais, prezidiumo stalo bei kėdžių nuolaužomis baigė visus stumti į koridorių. Kažkur susijungė elektros laidai, perdegė saugikliai, kombinato patalpos paskendo juodoje tamsoje. Kažkas koridoriaus gale šaukė iš baimės užkimusiu balsu:

- Tovarišč Michail Michailovič!..

Per keiksmų seriją dar kartą pasigirdo dūžtantys paradinių durų stiklai.

Pradžia Nr. 131

Tęsinys kitame numeryje

(Pradžia Nr.131, 132, 133. Tęsinys)

IV

Prabėgo daugiau nei pusmetis nuo sprogimais griaudėjusio vakaro. Dievas apsaugojo ir generolą Derevenką, ir jo visą sukviestą budelių svitą. Sprogdinant vyrai padarė nedidelę klaidą. Jie patamsyje nepastebėjo, jog sukeitė laidus, kuriais, pasukus "mašinikės" rankenėlę, elektros kibirkštis "prakalbino" detonatorių. Vietoje sprogimo, kuris turėjo likviduoti scenoje už stalo sėdėjusį visą prezidiumą su Derevenka, sprogo užtaisas ant lubų, virš durų. Kuomet Eduardas sujungė kitus laidus, ant scenos jau nebebuvo nė vieno čekisto. Genys tardomas pasakė, kad Eduardas Burokas tą vakarą buvo paėmęs iš jo vieną "mašinikę". Prasitarimas tardytojams tapo tvirtu argumentu įkalčių įrodymui. Jie tvirtai laikėsi jo ir stengėsi palaužti atkaklų vyruką ukmergietį, kad būtent jis organizavęs diversinį aktą ir vadovavęs kitoms antitarybinio pogrindžio akcijoms. Tardytojai patys pajuto, kad tai nepalaužiamas ir už juos gabesnis žmogus, sugebantis pasinaudoti jų nors ir menkomis klaidomis. Galų gale Eduardui pavyko susisiekti su Geniu, kuris jau kitą dieną kategoriškai atsisakė duoti parodymus ir paneigė anksčiau duotus. Buvusius parodymus paaiškino davęs paveiktas grasinimų, apgaulės ir dėl to, kad tardymo metu buvo naudota fizinė prievarta.

Po mėnesio saugumiečių tardymo metodais vesta byla dėl diversinio akto buvo nutraukta, nes trūko įkalčių ir įrodymų. Gen. Derevenko dar kartą tikėdamasis išpešti ir iš arčiau norėdamas susipažinti su tuo keistu "litovcu banditu", vieną popietę "Kapitalkos" šachtos zonoje, kur paskutiniuoju metu buvo kalinamas Eduardas, apsilankė pats.

Eduardas, atvestas į tardymo kabinetą, vietoje operatyvinio skyriaus vyr. tardytojo majoro Guščevo išvydo generolą Derevenką.

- Galiu pasveikinti, jaunasis žmogau!.. Laikinai sugebėjai išvengti pelnytos kulkos... Cha, cha!.. - atsistodamas užstalėje pirmasis prabilo Derevenko. - ...Užkietėjęs nacionalistas!.. - lyg pykčio ir neapykantos gaidelės jautėsi jo ukrainietiškame kalbos akcente. - Bet aš gerbiu drąsius žmones. Sėskite.

- Dėkoju, - sausai atsiliepė Eduardas.

Derevenko pasirašė savo žinion priėmęs tardomąjį.

- Turite nusiskundimų dėl tvarkos izoliatoriuje?

- "Soldat spit - sližba idiot"... - šyptelėjo jaunuolis. - Dvidešimt penkeri metai dar priekyje...

- Jeigu neapsirinku, turite dar "penkis be teisių" ir "penkis trėmimo"?

- Į Lietuvą grįšiu senukas...

- Taigi... senukas... Jaunystės, gyvenimo tarytum nebūta... Ar susimąstote apie tai, kai strimgalviškai iš nuotykių ieškodamas savo ir kitų gyvybes statote ant rizikos ribos kaip maniakas, apsikrėtęs patriotizmu? Jūsų drąsa, ištverme ir neprilygintais gabumais pasinaudoja liaudies priešai. Organizuojate masines betvarkes, sabotažą ir net teroristinius veiksmus. Hitlerinės Vokietijos karo mašina neįveikė Tarybų Sąjungos.

- Atsiprašau, tardomas ar?..

- Draugiškas pokalbis, - tvirtindamasis iplėšiai šypsėjosi Derevenko.

Dar kažką Derevenka šypsodamasis ir gana taigiai tęsė savo standartiniais čekisto žodžiais, tačiau Eduardas nebesigilino į jų prasmę. Buvo aišku, kad tas Vorkutos kalinių budelis dar bando atrasti silpniausią žmogaus tašką, kurį palietus, daugelis gali parduoti savo sielą.

- Turiu rimtą, paskutinį pasiūlymą...

- Verbuojate?

- Oi, ne!.. - sumetė Derevenko. - Mūsų pokalbis lieka neužfiksuotas visiems laikams. Mums reikia gabių ir drąsių žmonių, realiai suprantančių tikrovę, sugebančių vertinti aplinkybes ir savo išgales kelyje į gyvenimą.

Tai pasakęs generolas pakilo iš užstalės ir už kitelio sagų sukimdęs išplėstus pirštus, užrietęs nykštį, keletą kartų perėjo kabinetą.

- Areštuotas Tarybinėje Armijoje... Divizija buvo perdislokuojama Korėjon, o jūs dirbate divizijos štabe geodezinėje tarnyboje?

- Taip.

- Dalyvavote organizuojant divizijos maištą, dėl to visa perdislokuojama karinė dalis atsisakė pereiti sieną?

- Bet toji kaltinamoji medžiaga nepasitvirtino tardymuose dėl mano veiksmų. Byla nutraukta ir buvau teistas karinio tribunolo pagal sufabrikuotus kaltinimus antitarybine veikla Lietuvoje.

- Kažkas panašaus... - stovėdamas už Eduardo nugaros mįslingai nutęsė kabineto šeimininkas. - Bylą galima atnaujinti. Tačiau jums suteikiama galimybė padaryti taip, kad būtų anuliuotas tribunolo nuosprendis, o jūs netrukus aplankęs tėvus Lietuvoje, vėl kaip karevis tarnybos galutinai tęsti specialioje žvalgybos mokykloje kursantu. Po keletos metų ją baigsite ir dirbsite pagal pašaukimą... iš prigimties. Supratote?..

Tęsinys kitame numeryje.

Pradžia Nr.131, 132, 133, 134.

Pabaiga.

V

Kabinete kaupėsi sprogimą prognozuojanti įtampa.

- Ką aš privalau daryti, kad vėl tapčiau laisvu piliečiu?

- Jokių sutarčių, jokių raštiškų pasižadėjimų kol kas nereikia. Glaustai, žodžiais, pripažįstate pateiktus įkalčius, kad vadovavęs buvusiam diversiniam aktui. Man asmeniškai pateikiate pogrindžio ryšių schemą, pavardes, slepiamas slapyvardžiais, nurodote, kur spaustuvė ir turimus šifro raktus bei slaptažodžius išdėstote. Po šios procedūros iš šio kabineto jus palydėsiu iki viešbučio Vorkutos centre. Ten teks pagyventi gal mėnesį, kol iš Maskvos ateis dokumentai, kuriais jūsų ateities gyvenimas oficialiai bus garantuotas įstatymais kaip sąžiningam tarybiniam žmogui. Žmogus!.. Gorkis yra pasakęs... - nebaigė Derevenka.

- Aš ir esu žmogus! Mano tėvynė - Lietuva! To, ko nesu padaręs, melu prisipažinti negaliu, nes tai būtų net ne išdavimas, bet šlykštus savęs ir nekaltų žmonių pardavimas... - kitai pradėjo Eduardas.

Derevenkos veidas iš lėto pradėjo įgauti pelenų spalvą. Akyse žybčiojo vos įžiūrimos, bet piktos kibirkštys. Čekistiška valdyba užslėptas žvėriškumas budo ir nesulaikomai veržėsi...

- Jūs, tamsta generole, apsirikote. Mane motina pagimdė ne jūsų juodiems darbams tarnauti.

- Svoloč litovskaja! - per sukąstus dantis prakošė Derevenka. Imituosime "pabėgimą" ir nušausime kaip šunį!..

- Jūsų valia, tamsta generole. Praėjusiais metais prasidėjus sukilimui, tamstos įsakymu ir Apčegos, ir 29-osios šachtos lageriuose pralietas šimtų nekaltų žmonių kraujas. Iš mirtininkų zonos išvaryti keli šimtai vyrų guli tamstos įsakymu sušaudyti prie cemento fabriko tundroje...

- Per daug žinai!.. - trumpai sumetė Derevenka ir, pakėlęs telefono ragelį, įsakmiai komandavo operatyvinio skyriaus viršininkui: - Mano spec. nurodymu, kaip pažymėta formuliare, tą šunį etapuoti nedelsiant nurodyton vieton... Dvidešimt keturios valandos. Ne ilgiau...

"Nušausim kaip šunį"... "nurodyta formuliare"... "dvidešimt keturios valandos"... - aidu kartojosi nugirsto įsakymo žodžiai.

Tą dieną, rodos, niekas nesikėsino šauti kaip šunį. Vakarop iš izoliatoriaus Eduardą "paėmė" su daiktais etapan. Ir sargybiniai nelabai jau pikti pasitaikė. Sargybos vyresnysis seržantas, po pažastimi pasikišęs formuliarą, jauną kalinį lietuvį įstūmė į "voronoką". Po gero pusvalandžio mašina sustojo...

Vėl naujas "pasaulis"! Prie 7-osios šachtos lagerio vartų Eduardą pasitiko iš didžiulio būrio kalinių išėjęs Tėtušis.

- Eduardukas!.. Sveikas! Iš kur?

- Iš centralo...

- Vėl Dievas leidžia mums susitikti! Ė!.. Gyvensime! Čia tavęs trūksta. Pulku! Ar vienas?..

Nauja aplinka, seni kovos draugai... Ir nauji tardymai... Po kiek laiko vėl izoliatoriaus kamerų sienos ir kieti lentų gultai. Tik motina ten toli, Lietuvoje, Ukmergėje vis laukia neregėdama permainų, bet tvirtai tikėdama, kad Dievas leis dar grįžti jos sūnui...

LLKS DOKUMENTAI

LLKS CK Ypatingojo Operatyvinio Skyriaus nutarimas "Palanga – 62"

1. Kovoje už laisvę pogrindžio sąlygomis, norint užtikrinti LLKS CK darbą, yra būtinybė turėti savo kontržvalgybą MGB sistemoje, kad dezinformuoti bolševikinę žvalgybą ir gauti Laisvės kovų reikalus liečiančią medžiagą.

Nutarta: "Naručiui", "Šventupiui" ir "Vytautui-Virginijai" suteikti teisę iš savo trejeto išsirinkti vieną asmenį, kuris vadovautų LLKS žvalgybos ir kontržvalgybos darbui visoje LLKS veiklos apimtyje.

a) kiti du arba vienas iš jų, esant reikalui, įteikia išrinktajam Mandatą, patvirtinantį Vado pareigų įteisinimą ir teisę infiltruotis į MGB struktūras Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atsikovojimo tikslais. Jis gali savarankiškai dirbti kontržvalgybinį darbą su LLKS CK Ypatingojo Operatyvinio Skyriaus žinia.

b) Mandatas įteikiamas tik grįžusiam į Lietuvos teritoriją. Išduodamas Mandatas turi būti pagamintas ant lengvai paslepiamos medžiagos, geriausiai, ant plono audeklo; tekste negali būti įrodyminių požymių, kuriais remiantis MGB galėtų nustatyti, jog tai yra LLKS CK žvalgo Mandatas ir kokios jam suteiktos teisės. Mandato forma: viršutiniame kairiajame medžiagos skiautelės kampe užrašas "Ž – GRP "A"". Tekstas: Mandatas. Ypat. Oper. Skyriaus (sutrumpintai "YOS") nutarimo "Palanga – 62" I-ojo str. "a" ir "b" punktų pagrindais įteisintas "......." (slapyvardis asmens, kam išduotas), toliau seka žodžiai: "Mandatą įteikė "................" (vieno arba dviejų įteikusių asmeny slapyvardžiai). Įteikimo data neatžymima. Mandatas tvirtinamas LLKS CK antspaudu ir įteikusio-ių slapyvardžiais be ranka pasirašytų parašų.

1955.05.07 Nutarimas tvirtinamas visų pasitarimo dalyvių "Naručio",
"Palanga-62" "Šventupio", Vyt.-Virginijos", "Plechavičiaus", "Bocmano" vardu.

Sekretoriaujantis: "Vyt.-Virginija"
(žiūr. 358 psl.)

LLKS CK pasitarimo aktas "MORO" – 1

Protokoluojama

Dalyvaujant "Šventupiui", "Daktarui", "Vytautui-Naujaliui", "Skersvėjui", "Žygimantui", "Vyt.-Urago", aptartos susidariusios LLKS veiklą tęsti trukdančios kliūtys KGB žvalgybai iššifravus LLKS organizacijos pavadinimą. Aptartas tolimesnis pasiruošimo darbas operacijai "M-Ž" Lietuvoje. Į KGB rankas patekus LLKS radijo stočiai "Nepriklausoma Lietuva", aptartas kitos aparatūros įsigijimo uždavinys, kurį iškėlė gen. "Senelis", įpareigodamas tuo užsiimti "Šventupį". Aptartas "Urago" pabėgimo iš lagerio galimybių panaudojimo leistinumas, techniškas atsiradusių aplinkybių suderinimo galimumas ir pabėgimo bei kitokių būdų pritaikymas ištrūkimui iš įkalinimo. Nagrinėtas pagrindinės LLKS spaudos pasirodymas "MORO" regione, kurį organizavo "Uragas" ir "Našlaitis". Aptartos galimybės "MORO" regione esantiems politiniams kaliniams lietuviams bent retkarčiais pateikti pogrindinį spausdintą leidinėlį.

Nutarta:

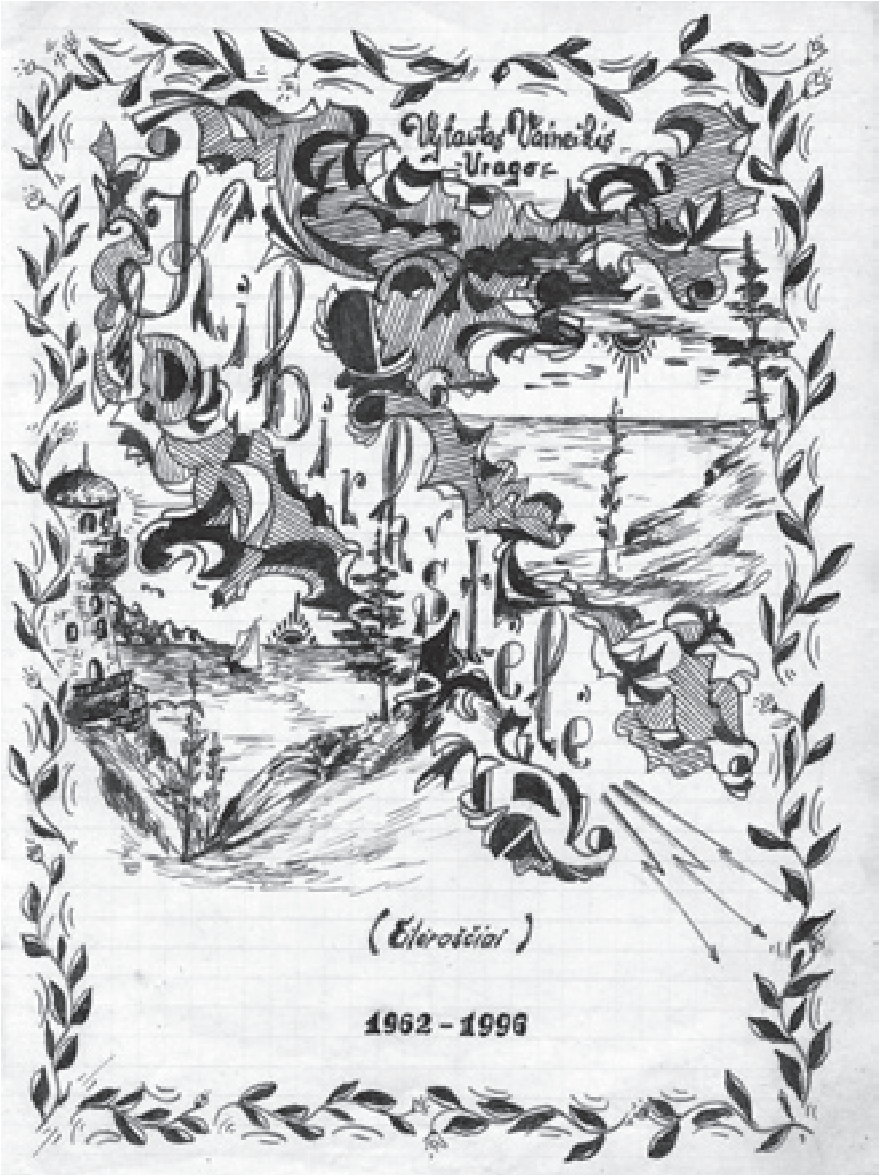
1. Neanuliuojant LLKS pavadinimo toliau veikti "Lietuvos Nepriklausomybės ir Progreso Partijos" vardu. Nedelsiant pradėti leisti pogrindinį laikraštuką "Nepriklausoma Lietuva" ir imtis visų priemonių, kad leidinys pirmiausia pasirodytų Lietuvos teritorijoje (tarsi jis spausdinamas Lietuvoje). Lietuvoje šį darbą techniškai dubliuoja "Narutis" ir "Kęstutis".

2. "Lietuvos Nepriklausomybės ir Progreso Partijos" programą galutinai suredaguoti pavesti "Šventupiui" ir platinti ją tik imituojant platinimą "iš Lietuvos teritorijos" (taip pat, kaip ir "N.Lietuvą").

3. "Šventupiui" artėja laisvesnės galimybės ir grįžimas į Lietuvą. Radijo stoties darbą atnaujinti "Šventupio" nuožiūra.

4. Visuotinos Žmogaus Teisių Deklaracijos (bet kokia užsienio ar lietuvių kalba) gavimas – "Šventupio" uždavinys. VŽTD priimta "Lietuvos Nepriklausomybės ir Progreso Partijos" programos pagrindu, todėl jos vertimo į lietuvių kalbą ir masinio platinimo (spausdinimo) darbai taip pat pavedami "Šventupiui". Galimybės – "Kurjer" ("Junesko").

Protokolą fiksavo "Vyt.-Urago". Jis tvirtina jį vienu savo parašu

Vytautas Vaineikis
-Vragas-
(Eilėraščiai)
1962 – 1996

Tu tikėjai, kad svajos it rožės
Purpuriniais žiedais nusilenks,
Bet dabar pamatei, jog jų grožis
Vien erškėčiais krūtinę apdengs.

Tu eini šiandien gatvėm per miestą,
Vėjas skruostus bučiuodams švelniai
Vis kartoja: „Kaip svečią nekviestą
Čia sutiko tave gan šaltai“...

(kitas balsas)
„Nepažįstamas tau šis pasaulis,
Nepažįstami rūstūs veidai.
Slenka, slenka pro šalį it mauras
Tas, kurs upių dugne yr giliai.

Tu blaškais tartum rudenio lapas. –
Kam diena, tau naktis priešaky.
Jiems aštrus tavo prakaito kvapas,
Dvokia žaizdos jaunutėj širdy.

Nuo tavęs čia taryt nuo raupsuoto
Bėga, skuba į šalį toliau,
Kad nereikt grašį išmaldai duoti
Ir meluot, jog nebėra daugiau...“

Oi, ir proto pas juos, daugel proto!
Galvos didelės tartum arklių
Ima pavyzdžius seno Piloto:
Nusiplovus rankas – bus ramu...

O tu kvailas, mažutis ir juodas,
Šliaužk kaip kirminas gruodu rudens,
Nesurasdamas niekur paguodos
Iki „arklio“ kanopa primins.

V.Vaineikis , O. Vaineikienė, Vaidila Vaineikis. 1967 m.

V.Vaineikis klauso "Amerikos balsą"

Ir žinok, kad svajonės ne – rožės,
Nesilenks, nesilenks, nesilenks!
Dar ne laikas, kad lenktųs prieš žodžius,
Dar daug prakaito vargas išsems!
1957 01 28

* * *

Ir vėl pavasario vėjelis pučia,
Ištvinę upės šniokščia tarp kalnų.
Miške pražydo tūkstančiai žibučių –
Pavasaris, draugai! O kaip smagu!

O kaip smagu! Smagu! Gamta prabudo.
Visi, kas gyvas, – šypsosi linksmai.
Visi sukilo iš po žiemos miego
Klausytis vieversio padangėje aukštai.

Pabudo senas beržas baltažievis,
Bitutė dūzgia virš žiedų rami.
Prabudo vyšnios ir prie vartų ievos,
Prabudo gluosnis, klevas ir kiti...

Tik girios ąžuolas taryt pavargęs
Nebunda vis ir laukia kažin ko,
Taryt dar kauktų šaltas žiemos vėjas,
Ir reikt bijoti sniego bei ledų.

Nebunda jis ir Gedimino kalnas
Nebunda, snaudžia bokšto pamatai,
Nors jau pavasario vėjelis nebešaltas
Bet jie vis tylūs, ramūs it kapai.

Tik naktimis tarpusavyje šneka,
Ką iš šalies mažai kas tesupras.
O jei supras, tai daugelis it grieko
Pabūgę bėgs, kur sau ramybę ras...

1957 02 04
Šiauliai

* * *

Būk prakeikta paniekinus Tėvynę
Ir išdaviko vardą prisiimk.
Šiandien ramink su pokyliais krūtinę,
Tačiau rytojaus irgi neužmiršk!

Nesitikėk, kad gausi atleidimą,
Nes jo negaus nė vienas toks kaip tu,
Taip kaip veltui pasaulyje užgimę.
Ir einat niekšo rodomu keliu!

Būk prakeikta visos tautos it vieno,
Būk prakeikta ir traukis iš akių. –
Nekenčiu aš, nekenčia niekas Judo,
Nes jį vadina išgamos vardu.

Ir pasistenk užmiršt eiles manąsias,
Paskirtas tau kaip dukrai Lietuvos,
Nes pamačiau, jog tik pūliuojąs šašas
Esi ant kūno mūs mažos tautos.

Drąsos pakaks perskaičius nusijuokti.
Bet neužmiršk, jog juokies iš savęs.
Juokies iš motinos, kuri pagimdė,
Juokies iš tėvo, gulinčio kapuos!

1957 02 16
Šiauliai

* * *

Palinkęs po gyvenimo sunkia našta
Eini likimo skirtą ilgą kelią.
Galva pražilusi, it sniegas jau balta,
Jau pailsai, o vis dar nėra galo.

Eini per miestus, tuos, kuriuos tu pats statei,
Eini pro rūmus, tuos, kur pats išpuošęs,
O pro tave praeina ponai išdidžiai,
Kuriems bedirbdamas likai net luošas.

Tikėjais daugel ką pasiekt, žmogeli, tu
Pradėdams šių sunkių vargų kelionę.
O štai jau vakaras, netrukus bus tamsu...
Ir pasiguosti teks tik vien dejone.

1957 02 25
Šiauliai

* * *

Likai viena, be to, kuris mylėjo,
Kurį mylėjai tu labiau nei ką.
Kovoj už laisvę galvą jis padėjo –
Paniekintosios liko tau dalia.

Tačiau neliūsk, kad šiandien jie kvatojas,
Tave išvydę ašarų klane.
Rytoj, poryt ir jie išvys, kur Dievas –
Po kryžium pils su atgailos rauda

Bet minios tars: vėlu, vėlu gailėtis!
Nekaltas kraujas šaukiasi aukos!
Neleiskim jiems nei eiti, nei ilsėtis...
Neduokim jiems ramybės nė kapuos!

1957 02 28
Šiauliai

V. Vaineikis ir A. Čalnaris Vaigailiuose. 1994 m.

V. Vaineikis ir V. Zavakauskas Pakruojyje. 1989 m.

* * *

(Kai kam iš buvusių kovos draugų)

Dar vakar skambinai retežiais tartum kanklėm,
Žaizdas suvilgydamas ašara karčia
Ir okupantą rūsčiai keikdamas šaukei: – Pakilkim!
Visi it vienas, pavergta žmonių minia!
Šaukei, nerimsiąs lig mirties visur kovosiąs:
– Iš mano kaulų keršytojas gims kaip aš! –
O jau šiandien regiu, esi viską užmiršęs
Ir tenkinies šampano butelio tyliu – „piš!..“

Nejau taip greit viską užmiršti sugebėjai?
Gal renegatu ryžaisi palikt rytoj.
Ir po mirties jiems savo sielą prižadėjai?..
Sakyk nedelsdamas, nes mes tylos nekenčiam
Ir vienu šūkiu rėmėmės visur visi –
„Kas ne su mum – tas prieš!“ Perkūnas jį tetrenkia!
Mes ne šampanu gydome žaizdas širdy!

1957 03 01
Šiauliai

* * *

Matau tave, kasdien rankoj kepurė
Matau iš ryto – temstant vakare.
Žvelgi į tolį, į Dangaus mėlynę,
Kai šaltos gatvės kalbina tave.
O kas paklaus, kodėl išblyškęs veidas?
Ką šnabžda lūpos, ko dairais aplink?
Ir kas paguos?.. Paguos tik kapas šaltas!
Tik karsto lentos tau prabils: - Nurimk!

1957 03 05
Šiauliai

V. Vaineikio motina - Bronislava

V. Vaineikio vyr. brolis Petras Vermachte. Apie 1943 m.

* * *

Po daugel metų vėl išvydau motinos akis.
Jos vis dar tokios pat su spindinčia ugnim gyvybės.
Tiktai krūtinėje skausmai ir nualinta širdis
Plaka rečiau negu tada, ir akys gan užtinę.

Verkei?
Verkei!
Aš tą žinau!
Likimas sunkią tarp vargų dalužę skyrė tau,
Ir daugelis – „bandito motina" tave ilgai vadino.
Ant savo lango grotų tavo ašaras mačiau,
Kai tavo veidas kameros tamsoj pasivaideno.

Neverk!
Gana!
Aš vėl greta!
Bučiuoju skruostus ir išbalusias rankas. Daina
Šiandien tekeičia tas raudas, kurias dar vakar liejai,
Nors dar naktis, tačiau netrukus auš graži Diena,
Kurios išauštant, mama, laukei ir tikėjai...

1956 08 24
Šiauliai

* * *

Kai kris šalnų pakąsti lapai,
Girdėsi rudenio raudas.
Žinok, tai mūs jaunystės metai
Apverkia valandas tuščias.

Apverkia tas, kurios prabėgo
Lyg upių vandenys srauniai
Ir marių plotyje išnyko,
Iš kur negrįš jau amžinai.

1957 03 07
Šiauliai

* * *

Veltui aušinate nasrus
Ir pučiat savo seną dūdą,
Nes jau nebėra ir nebus,
Kas balto neišskirt nuo juodo.
Tokių:
kas motinos senos,
Sesučių, brolių nepažintų,
Kurie melodijos liūdnos
Nuo polkos takto neatskirtų.
- Veltui!
Veltui!..
– Aš jums sakau, –
Negaiškit trumpą, brangų laiką!..
Rankas pakelkite greičiau...
Ir tarkit:
– Melas turi saiką!

1957 03 08
Šiauliai

* * *

O PRABILKI, LIKIME!

Pasakyki, likime, kodėl toks žiaurus
Ir už ką vargšų vargšą kamuoji?
Kuo geresnės frakuotos beždžionės nei mes
Bei melagiai, kas žada mums rojų?

O už ką šitą motiną stumdo visi?
Ir už ką josios sūnų nužudė?
Pasakyki dėl ko milijonai basi,
Ir nuo ko prokurorai nutukę?

Pasakyk! Nedvejok, nes tavęs nepasieks
Joks įstatymas, liaudį kurs smaugia,

Juk lemtis tai be kūno esi, jie tavęs nepačiups –
Jie nualintą vargšą tik baudžia.
Pasakyki, dėl ko vietoj saulės – mėnuo
Skurdžiaus žingsnius palydi per amžių?
Kaip vadinasi šitas sunkusis akmuo,
Kurs krūtinę be poilsio spaudžia?

Pasakyki, kodėl brolis brolį šiandien
Surakintą sušaudyman varo
Ir kodėl šaukdami: „Pavergtieji išvien!“
Pavergtųjų jie baidos it maro?

O prabilki, likime, prabilki į mus –
Savo žodžiais paguoski vargdienius.
Ar tekės mums saulutė, ar švis mums dangus?
Kaip nutraukti tuos pančius plieninius?

1957 03 09
Šiauliai

KODĖL?

O kodėl liūdnai svyruojat
Pagiry, seni klevai?
Ir kodėl prie gryčios lango
Tu, mamyt, verki gailiai?
Ko rymoji, jauna sese,
Prie vartelių vakarais,
Ką buri ramunės žiedu,
Ko rytų šalin dairais?
Ko dangus toks ūkanotas,
Juodos miglos ant laukų?
Ko darželis nežaliuoja
Ir širdy taip baugu?

1957 03 15

Tegul laimina Kristus užgimęs
Jus, žygiuojančius vargo keliu,
Pasiilgusius savo Tėvynės,
Ten atskirtus nuo žemės džiaugsmų.

Tegul pildosi Jūsų troškimai,
Niekada tenetrūksta jėgų.
Gimėt Lietuvai! Savo Tėvynei,
Per kančias siekt saulėtų dienų.

Tad kantrybės vainiką nešiokit
Ir nelenkit galvos nei prieš ką!
Kartą žengę – keliaukit, nestokit!
Nes jau brėkšta lauktoji diena.

Aušta rytas virš verkiančios žemės,
Greitai skleisis svajonių žiedai,
Liūdnas veidas nuo skausmo išbalęs
Taps džiaugsmingas, šypsosis linksmai.

1956 07 27

Tu už Teisybę ir už Laisvę
Prieš juodą melą dėl tautos
Žengei palikęs gimtą sodžių,
Žengei vaduoti Lietuvos.

Žengei keliu, kur bočiai žengė,
Pirmyn per vargą, per kančias
Už Tėviškėlę mūsų brangią,
Nesigailėdamas savęs.

Sunki dalia tau, mielas broli,
Tačiau neliūski! Būk stiprus!
Jau siektas tikslas ne už marių –
Jau greit nualinti sujus...

Sujus ir žengs petys į petį
Keliu, kurį parodei tu,
Jų lūpos tars vieningą šūkį:
– Pirmyn! Vaduoti pavergtų!

Vargdienių kurtos laisvės dainos
Prabudins snaudžiančius miškus,
Aukštai pakils Tautos Trispalvės
Visi belaisvės pančiai trūks!

1957 03 17

CIT, NEVERK!

Cit, neverk, neliūdėk,
Jog išvykstu šią naktį į kelią
Ir visai nežinau, ką likimas rytojui man skyrė.

Galbūt žemė šalta
Mane glaus nuo įtūžusių vėjų,
Gal kalėjimo sargai pasakys: tu toli nenuėjai.

Cit, neverk, neliūdėk –
Grįšiu, grįšiu tau nešinas laimę.
O tada mes kartu, vėl užtrauksim dainuotąją dainą.

Joje džiaugsmas skambės,
Liūdesys bus praūžęs pro šalį,
Pasiilgus širdis, plaks ritmingai, nors lūpos išbalę.

Lenksis rožių žiedai,
Lenksis tulpės pražydę dėl mūsų
O tada amžinai, prie tavęs mylimoji – aš būsiu.

1957 03 24
Šiauliai

(1995-aisiais perredaguota eiliuota mintis iš 1957- ais rašyto eilėraščio juodraščio)

ATGIMSTANČIO EILĖRAŠČIO JUODRAŠTIS

Jie eina, skuba, bėga...
Kažkur pirmyn, kažkur tolyn, tarytum į dausas?..
Viens kitą trypia, kramto, ėda...
It apakę?..
Už ką?
Dėl ko? – joks protas nesupras.
Jog net apdergę patys savo taką
Pargriuvę keliasi ir... vėl lyg vejami skalikai
...puola brolis brolį!..
Už skatiką,
Dėl skatiko...

O žmonės!
Kas nutiko?
Jūs sakotės esą dar katalikai?!.
Abejoju... Abejoju...
Aš vertinu, kad ponai „patriotai“ – draugponių minia...
Tuštybių mugėje - patrakę! Ir dergia savo taką...

Gyvenimą pralenkt – neskirta nė vienam!
Neskirta jums,
              neskirta man!..
Dalia – visiems sava!..
Pažvelkite antai:
Kapų kapai!..
Išminčių ir... bepročių,
Ir ubagų, ir turčių!
Iš lėto ėję ar skubėję – ramūs miega!
Turtų dar joks karalius nenusinešė į dangų!
Tat kam, dėl ko, už ką gyvenimą vargšo žmogiuko
Trypia brangų?..

Taip klausdamas šaukiu:
Kokių velnių
Savam kely gyvenimo
Mes viens ant kito vemiame?..
Juk viskas tik dėl tuščio blizgesio
Ir kvailo pilvo!..
Dėl veltėdžių gaujos džiaugsmo!
Už rublį pirkę ir pardavę – mūsų garbę, skausmą!..
Šiandien į žalią dolerį pakeisti skuba...
Eina, bėga...
„Skrenda" į dausas...
Naujų melagių pasakom išpuoštas,
Suplukę ir užmiršę, kuo užgimę!..
Bėga, eina, šliaužia...
Link... – finišo lenktynių...

Barjerą greičio nugalėjęs, Tu
Dar nenutrauksi juostos finišo take!..
Nes ji – ant... kaklo! Girdi?
Tu supratai mane?
Jei ne,
                suprask save, žmogau!
Ant kaklo Tavo!
Mano! – mūs visos Tautos!
Greičio barjerą nugalėję draugponių take,
Mes nebesieksim padais žemės!..
Į priekį juos pasuks kažkas
Ir kakarines sustygavę tautiškais balsais, tik...
Per plačius vartus išneš,
Graudžiai giedodami...
Kai kas dar ir papeš,
Kad plauktume iš to pasaulio vylių. Nedejuodami...
Tylūs...
Ir nebylūs...
Kaip neištarę: „norime ar ne?"

Nes nusispjaut jiems bus, kuo žemėj buvęs čia,
Žmogeli,
Tu...

O kirminas išalkęs ten, net nesibeldęs –
Tavąją dėžę aplankys...
Įšliauš į grabą...
Nuraminti badą...

Nepavydėk, kvaily!
Tą garbę ans suteiks ir man...
Tylėsime abu – šioj žemėj „rojų“ kūrę!
Tylės visi – kits kitą šiam pasauly teisę!
Praradę ar
Užkandę žadą taip kaip čia – patys viens kitą, čia...
Prie kryžiaus kalę... ir
Verkšlenę...
Tarytum dėl garbės prikalto,
Draugponių šlykščioj žaidynėj –
„Dievui ir Tėvynei!“...

Tik kirminas darbuosis po velėna,
O žolė bujos... – ant kapo virš tvoros!..
Į dangų stiebsis uosis sausas,
Jo viršūnėj – varna kranks...
Kažkas praeidamas (ar draugas, ar ponas) – nusispjaus...
Jei ant sutrypto žemės lopinėlio neapdergs,
Ženklan, vietoj vainiko... mums visiems,
Kurie iš pragaro ištrūkę dar gyvi buvo palikę...

1995 07 16
Vilnius

TAU, TĖVYNE

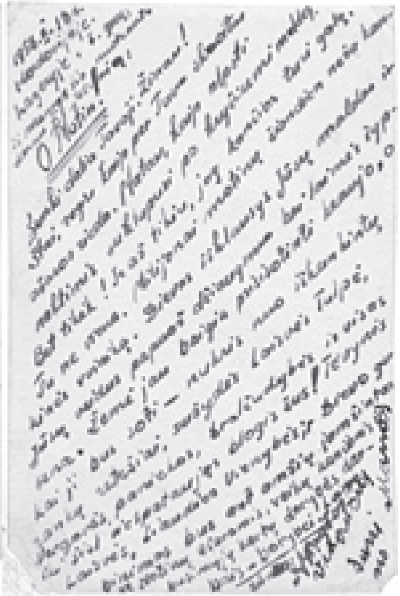
Nemylėt negaliu, tad nesmerki manęs,
Jeigu žiedą bučiuoju įtūžusių vėtrų nuskintą.
Jeigu tulpių taurelėse ryto rasas
Nešdams tau, vis dar ieškau arimuose tako praminto
Praeities milžinų...
Patikėk!
            Patikėk,
                        nemylėti Tavęs negaliu!..

Kur bebūč, visados tavo balsą širdim
Vakarinių varpų gaudesy aš girdžiu, kaip kartojas...
Tu mano daina. Gyvenu tik Tavim,
Ir jei kartais neteksiu Tavęs, tai tikrai būsiu visko nustojęs,
Ko dar trokšta kai kas... siurbdams mūsų kančias...
Bet aš kartą pamilęs
                        Tą meilę nešu į dausas!..

Jei nuvystų man rankose tulpių žiedai,
Tat vis tiek Tau širdy ryto rasą nešu krištolinę,
Nes tik Tau, vien tik Tau savo meilę karštai,
Išsakyti galiu, gintarėliais dabinta smiltyne!..
Tariant mūšai bangų...
Šaukt į tolius plačius troško mano krūtinė:
                        – Nemylėti
                                    Tavęs
                                          negaliu!..
Tu man Motina, mūsų Tėvyne.

1962 01 05

V. Vaineikio motina

V. Vaineikis prie artimųjų kapo

SŪNAUS NESULAUKUS

Seniai nutilo bombos ir patrankos gaudę,
Nutilo salvės, nešę milijonams mirtį,
Tik dar senutė motina slapčia vis rauda,
Jai tenka, lūkesčio kančias patirti.
Taryt šiandien ji mena, kai jis sakė: „Grįšiu!..
Ir vėl skambės čia dainos vakarais sodely...“
Bet ji – vis klūpo pamiškėj po kryžium,
Nutrūkus maldai, – žvalgosi toli, į kelią...
Gaisrai užgeso ir patrankos gaudę jau nutilo,
Į eilę – metai tylūs dešimtimis rikiuojas...
It būt kalti, kad motina po kryžium ten prie šilo,
Bučiuoja Nazariečio kojas...
Jo laukdama.

1962 01 21

UŽ TAIKĄ

Gana, kiek kraujas liejosi karuos!
Gana, kiek rauda motinos visam pasauly,
Kai jųjų sūnūs ilsisi kapuos...
Gana,
    gana,
        kiek siautėjo juoda apgaulė!
Atėjo laikas tiesai viešpatauti.
Šalin
    rūstybės,
        priespaudos, karų šaltiniai!
Ne kryžių siaubui užgimėm vergauti,
Bet darbui
        kuriant ateitį...
            Taikiam gyvenimui Tėvynėj!
Taika – tai meilė motinų visų,
Žmonijos šventė!
            Rytas amžinybių dienai!..

Tai džiaugsmas,
Laimė –
viskas, kas gražu...
Taika daina!
Tvirtesnė už bet kokį plieną!

1962 02 04

(Daina sekant Roždestvenskio „Rekviem“)

SUSIMĄSČIUS

Šalia kelio beržai apšarmoję
Stovi tylūs parimę nakty.
Sunkios šakos praeiviams nemoja,
Kas paklaus, ko taip liūdna širdy?
Kas paguos,
nuramins,
vienumoje mane? Kas suras?
Kas man ranką ištiesęs sakys, jog eime
Į gyvenimą
žengti kartu!..
Kas atspės, ko taip sopa krūtinė
Ir kodėl čia vienatvę jaučiu?
Ką man mena žvaigždutė šiaurinė?..
Ką man mena pusnynai kelių,
Kai dabar aš einu,
susimąstęs nakčia,
O po kojom begirgždantis sniegas slapčia
Vis kartoja:
– Sakyk ką žinai!..

Pasakyti galiu... Štai mėnulis...
Tolumoj sniege skęsta laukai...
Šerkšnu dengiasi gluosniai paniurę.
It vaiduokliai pakilę draugai
Iš šaltųjų kapų,
kur ilsėjosi jie,

Kritę mūšio audroj, už tave – mūs šalie!
Už gyvenimą
mūsų visų!..

Tartum šiandien menu, kaip jie krito,
Saliutuojant ginklų ugnim,
Nesulaukę saulėtojo ryto,
Nors gyveno didžiąja viltim...
Kas paguos,
nuramins,
ilgesyje mane?..
Kas man ranką ištiesęs sakys, jog eime
Per gyvenimą žengti sparčiau?

Aš žinau, nesikels iš po žemių
Tie, kas žuvo prieš laiką, kely...
Tų, kas mirė trumpai tegyvenę,
Kraujo dėmės ant sniego toli –
Vis regiu,
susimąstęs regiu, kaip tada...
Ir šarmotos milinės draugų visada
Man vaidensis
šešėliuos nakties!..

Aš žinau, pasibaigus naktužei,
Šviesoje atminimai išblės.
Baltos šarmos vėjely sudužę
Šalia kelio pusnynuos gulės...
O daina praeities,
suskambėjus nutils,
Ošimu medžiai nebaigtą sakmę prabils –
Ją supras
tik lietuvis drąsus!..

1962 02 14

V. Vaineikis prie tapomo paveikslo. 1968 m.

V. Vaineikis sugrįžęs iš lagerio. 1966 m.

KAM TIE VYLIAI?..

(Onai Tamošiūnaitei.)

Taryt srauni Vilnelė – bėga mūsų laiko srautas.
Pro šalį bėga... Plukdo nesustodams – viską tolyn, tolyn.
Dienas rūsti vienatvė keičia ilgesy – naktim.
O kaip norėtųs rasti draugą, kurs supras širdim,
Ką šneka lauko gėlės,
rytmečio rasa kai tviska sidabrine,
Ir sėkmę tą,
jaunystės svajų bokšto,
kurs sugriautas...

Deja, žiedai troškimų vysta slenkant metų eilei,
Širdies, kuri suprast alsavimą žaliųjų gojų,
Kuri pulsuotų ritmais – Baltijos audrų daina,
Širdies, kuri liepsnotų aukuro ugnim šventa, –
Lig šiol atrasti niekur,
niekur negaliu... Rytojų
Už tai baigiu prakeikt,
nes gimęs kerštui aš,
ne meilei!..

Tai kam šauki mane? Žiedais kam moji? Kam tie vyliai?..
Priminti nori, kad pasauly be manęs gyvena?..
Žinau aš pats. Tikėt sunku, jog gal paliesi tu
Man skirtą taurę lūpom savo, nes per daug kartu.
Sakyk, kam žaizdą skaudžią vėl širdy atvėrei seną?
Dėl juoko?
Ne?!
Nejaugi tu tas draugas?!
Tark, ko tyli?

1963 05 09

Aukso lapais siuvinėtą rudenėlio skraistę
Laikas viesulu pagavęs pamiškėje švaisto
Ilgesys ir kasdieninės vargo dūmos gilios
Kuria dainą mano dvasiai, kaip Tave pamilęs...
Tykiai plaukianti Dubysa...
Aš regiu Tave – Tėvynėj...
Nors mus skiria eilės metų,
Išmatuotos skausmo myliomis
Ir erškėčiais į rytojų pinto kelio...
Mylių...
            Mylių...
                        myliomis!

1962 09 09

ROMANSAS
(ekspromtas)

Kai žvaigždutės mirgėję užges danguje
Ir aušra rytmetinė pabudins mūs žemę,
Po bemiegės nakties su širdim neramia
Aš skubėsiu nuo jūsų tolyn,
                                    vis tolyn,
                            kad nedrumsčiau ramybės ir džiaugsmo
                                    be laiko susenęs...
Per sidabro rasas, per arimais juoduojančias stepes,
Per miškus be takų...
            prisimindams pavogtas jaunystės dienas
Ir netekęs pasauly tiek daug išsvajoto...
                                                netekęs Tavęs...
Aš skubėsiu tolyn,
                                    vis tolyn...

O gyvenimo sriautu it upės vaga
Plauks džiaugsmai,
                        nuodėminga manąja ranka nepaliesti.

Tu neklausi, kur aš...
Aš neklausiu, už ką
Užmiršai vos pažinus čia vargo kely
Tą benamį klajūną, kurs nešė širdy –
Per sidabro rasas, per suartas, bekraštes, juoduojančias stepes
Per miškus be takų
– tartum Baltijos gintaro lašą tik Tau,
Vien tik Tau!..
– savo jausmą švelnutį, tik Tau...

1962 10 07

Iš ciklo „Turtai ir ašaros“

ANTAI!..

Antai granito rūmai... saulės auksu žėri!..
Ten likeris, šampanas, vynas – srautu liejas!
Ten muzika linksma netyla, dainos, juokas...
Ten puota amžina!..
O Dieve, kam sutvėrei
tiek daugel nelygybės?.. Kam?.. O kam
virš lūšnų vėjas
nenurimdams staugia?.. Irgi juokias?..
Tai ašaros!.. Gaili rauda!
Deja, jos neišgirs ten rūmuos. Auksas kurčias tapo.
Visi, kas jį pamilo kurčiais liko tartum ta
Uola juodo granito... Kuri negirdi, neatjaučia
nieko niekada.
Ir ašaros sutrupint jos negali, ne!
Jai reikia dinamito!
Dinamito!
Dinamito!..

1962 10 11

NE AUKSAS, NE!

Prieš kryžių galvą lenkt galiu,
Nes kryžius – simbolis kančios.
Tačiau prieš auksą – ne!
Per daug stipriu jausmu giliu
Prakeikė jį ant žemės šios
Tėvų tėvai.
Seniai, seniai...

Ir spalvą rausvą jo matau
It kruvinas rankas žmogaus,
Kuris, nukirtęs galvą tėvui savo, kirs ir tau,
Tik vien už tai, jog aukso gaus...
Dėl aukso štai
Kapų kapai!..

Tai kam brangint, kas tai pigu?
Tik niekšus pirkt už jį!
Kas auksui lenkias – sukčius tas, o ne žmogus!..
Pažadint mūs jausmus širdy
Privalo meilė, bet ne auksas, ne!
Seniai, seniai prakeiktas jis tėvų
– vargų dalia!..

1962 10 12

TROKŠTU SAULĖS!..

Dvarų netrokštu, ne!
Netrokštu rūmų! Trokštu - saulės!..
Nes toj pirkelėj, kur gimiau, tik vienas toks mažytis langas...
Naktim jis net sapne
Vaidenas.
Taip, baisus pasaulis!..

O vėjau, tu –
Tik tu paguost mane gali,
padvelk... toks lengvas...
Nuo Baltijos krantų,
Kur viskas miela ir brangu...

Dvarų netrokštu, ne!
Netrokštu rūmų! Trokštu – saulės!..
Nes jau seniai sugriuvo ta pirkelė, kur varguos užgimęs...
Ir tik giliam sapne –
Vaidenas –
Baisus pasaulis!..
Vėjeli, tu benamį guost gali,
padvelki nuo Tėvynės,
Nuo Baltijos krantų,
Kur viskas miela ir brangu...
Padvelki nuo Tėvynės...

1962 10 13
Mordovija

NAKTIS

Man sako:
- Gimęs tu nakčia...
Galbūt. Nesiginčysiu. Tikiu!..
Bet kas gi čia?!.
Diena?!
Oi, ne!
Už vienetą
– nepriimu to nulio...
Apkaltinti savų akių
aš negaliu!..
Man sako:
– Saulė dabar šviečia.
Dairaus. Bet štai

tarytum tyčia
Juodos nakties danguj
regiu
– mėnulį...

1962 11 09

JIS NEAPGAUS!

Gan daugel kryžkelių praeit man teko,
O kiek dar bus jų pakely – sunku atspėt.
Kai kas man sako, jog minu aš taką
Ratu keliaudamas... Tai kuo tikėt,
Ar tais, šalikely besėdinčiais
Ir giesmes svetimas begiedančiais?
Ar žvaigždei žibančiai danguj – šiaurinei?..
Virš pasaulio, virš Tėvynės...
Velniop giedoriai!.. Žinau,
užkimš girgždą jų kakarynės...
Tikiu į švyturį dangaus,
Šventai tikiu – jis neapgaus!

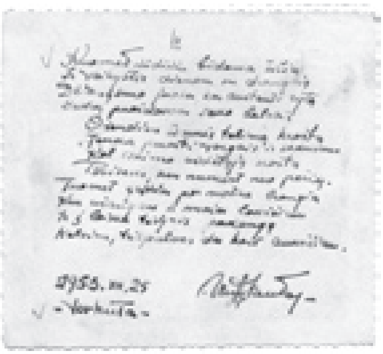
Ir tu gal kelio vingius keiki
Nedrįski kryžkelėse poilsio ieškot!..
Atmink, tikėjimas jėgų suteikia
O jas
tu irgi privalai aukot
Ne tiems šalikely besėdintiems
Ir giesmes svetimas begiedantiems,
Bet tikslui tam, kurs mūsų kelio galas...
Nors kliūtys baisios iki ten,
- krauju pasruvus žemė,
vargo balos...
Ir nesibaigianti kančia...
Tačiau į švyturį dangaus
Šventai tikėk – jis neapgaus!

1962 11 10

MOTINAI

Jog sunku, nesiskundei pavargus mane supdama,
Kai užaugsiu, tikėjai regėt savo džiaugsmą,
Daugelkart alkana pasilikus pati
Paskutinį man trupinį tiesei...
Vos išgirdus pravirkstantį gailiai,
– širdimi neramia
Slopinai savo išgąsčio šauksmą...
Tu palinkus ties lopšiu budėjai bemieges naktis
Melsdama iš Aukščiausio man ateitį šviesią...
Bet lemtis duot Tau laimės dienų nesutiko,
Su troškimais Tavosios Širdies nesutiko...
Nesutiko, Mamyt... Nesutiko...
Už maldas ir už meilę, kurią man lopšinės daina
Į krūtinę suliejai it gyvasčio jėgą,
Šio rūstybių pasaulio valdovė – lemtis
Gan anksti kelyje mus išskyrė...
Taip dabar daugel metų viena,
O Motule sena!..
Ten po kryžium suklupus prieš Jėzų,
Klausi virpančiom lūpom, ar Tavosios akys matys
Tyrą motinos džiaugsmą, kurio nepatyrus,
Ar galėsi pajaust nors dalelę tos laimės,
Aukso svajom prie lopšio sūnaus išsvajotosios
laimės...

1962 11 11

Vytauto motina ties Šiauliais

ATMINK

Onai Tamošiūnaitei

Pažinusi mane, retai kada
tu savo veidą šypsena bepuoši...
Jaunystė surusens it žvakė ta
Prie karsto... Liks tik ašaromis uosį
Kalbint pagiry...
Skausmą, kurs širdy,
Raminti apdainuojant vargo dalią...

RŪTOS ŠAKELĖS SULAUKUS

O.Tamošiūnaitei

Gal visa tai tik piktas juokas?..
Gėlėm bei žodžiais patikėt?..
Ir velnias rojaus paukščiu suokia!..
Sakyk, atversi margą klėtį,
Į langą tyliai kai pabelsiu?..
Iš žygio laukti grįžtančio galėsi?..
Kartybių taurę ar išgersi?..
Ar tik prispjaut ją lūpom liesi?..

Žalia rūtelė daug ką sako...
Tikėti ja šventai galėčiau.
Aš tau pasiųsčiau gluosnio šaką
Ir pats ant jos kabot žadėčiau!
Sulaužęs duotą žodį draugui...
Prisiųsčiau net nutapęs širdį. –
Tu man – gėlėlių, kurių daug auga,
„Oi, myliu!.. Myliu! – šaukč – Negirdi?..“
Juk meilė tarsi grybai auga.
Deja, tas viskas – vėjo juokas.
Jau daug kas duot žadėjo laimės...
Ir velnias rojaus paukščiu suokęs,
Mačiau žiedais bažnyčioj mainės...

Tai kuo tikėt, dangus jei verkia,
Melu aptrauktas – juodas, juodas?..
Jei meilę patys mes pasmerkę
Vandens kas prašo – špygą duodam?..
Tai kuo tikėt, po šimts perkūnų!?.
Sakyk, atversi margą klėtį?..
Ar leisi čia, šiandien kur būvu
(Ką rūta žada) – man mylėti?..

1963 06 06

TEGUL SUŽINO VYSTĄ ROŽĖS

Romansas O.Tamošiūnaitei

(romansas)
Skambėk, gitara, stygom kuo švelniau skambėk!
Akordai, skleiskit gilią mintį...
Jaunystė dingus jau daugiau negrįš vis tiek,
Beliko skausmo raudą pinti,
Kad vien svajonės buvo laimė mano,
Jog man neskirtas meilės žvilgsnis tavo...
Skambėk...
gitara, stygom kančią liek...

Užges, tavam lange – užges šviesa jauki,
Tamsoj paskęs gimtasis miestas...
Širdim girdžiu, taryt vardu mane šauki,
Bet neisiu, ne!.., nes aš nekviestas...
Paliksiu čia geriau nakties šešėly...
Gitara verk, raudok... šį metą vėlų...
Gal ji
išgirdus laimę jaus man taip brangi!..

Švelniau, gitara, stygom kuo švelniau kalbėk!
Tegul sužino vystą rožės –
Užgesus meilė jau nešvies daugiau vis tiek
Ne man tos dainos ir jų grožis...

Nors dar ilgai vaiduokliu Ją lydėsiu,
Širdy slapčia – mintim Jos lūpas liesiu...
Gitara, verk,
raudok nakty, vien Jai skambėk!..

Užges tavam lange šviesa jauki, užges
Nutils pasaulis nakčiai snūstąs...
Tik dar ilgai klajūnas liūdną dainą tęs,
Jam tars įtūžę vėjai rūstūs...
Audra it smuiku grieš kažką siaubingo...
Bet kas supras, jaunystė kur pradingo?..
Gitara, verk!
Raudok nakty, nes mano meilė Jai
– vis tiek neges!..

1963 09 07

RUDUO IR GYVENIMAS

Pageltę medžių lapai sukasi audroj drugeliais.
Ruduo!
Ruduo atėjo! Rūškanas ruduo!..
Aplink klaiku ir liūdna darosi...
Be galo ilgu...
Ruduo ateis ir vėl praeis. Jis turi amžių kelią
Juo slinks žiema,
sugrįš pavasaris...
Tik juo
negrįš jaunystė! Ne, negrįš!
Vien paslapčia suvilgys

skruostus
ašara karti – karčios vienatvės...
O gal
kaip valkatai man slenkant miesto gatvėm
Vidurnakty giliam...
Vidurnakty
giliam!..
Kvatosis dvasios už kapų... ir...
Ir rūmų prostitutės su draugais girtuokliais.

1963 11 15

V. Vaineikis su šeima. Šiauliai. 1967 m.

TAI KAM STABDYT?..

Kaip upės vandenis į melsvą tolį plukdo
Taip mūsų amžių nesustodams laikas neša...
Kai kas pabūgęs bando šaukt:
„Palauk, pabūk tu!..
Visų gyvenimo džiaugsmų dar vieną lašą
patirti leisk, kol dar jaunystė rožėm žydi!..“
Deja, jų šauksmą vien tik kurčias aidas lydi...

Nestodams laikas į senovę nešė amžius
Ir neš, nestos... ir neklausys to balso menko
Tarsi vagis, visiems jaunystę jis nuglemžęs
Vaiduoklio žingsniais pamažu – minutėm slenka...
Po dulkėm pėdsakus savus paslėpdams tykiai,
Kad galvas lenktumėm prieš lemtį –
Ant savęs supykę...

1963 12 23

Ant mano tėvo kapo tu užaugai,
Tave nuskynė motina sena
Dabar čionai man atmintį išsaugai,
Ir aš prisiekiu saugoti tave.

1952 07 07
Vorkuta, Ajač Jaga

Tu vėlei sugrįžai po vargo ir kančios,
Kad vėl galėtum iš pradžios
Kovoti, džiaugtis ir kentėti,
Gyvenimą, kančią mylėti

Pasiilgęs žvilgsnis tavo ieško
Ne tik paveikslų, dar kažko
Tai artimųjų ir kovos draugų,
Su kuriais buvo taip smagu.

Į nuotrauką žiūri nebylią
Tau neatrodo, kad jie tyli.
Jie kalba, kalba vis garsiau
Ir širdį paliečia labiau.

Kovoti, degti, nenurimti!
Numirus vėl iš naujo gimti,
Kovot už laisvę, už Tėvynę!
Nuo priešų gint, žvėrių naminių.

Bučiuoti vėliavą iškeltą –
Kovota, vargta juk ne veltui!
Ir glausti kryžių prie krūtinės –
Idėjos geros, jos auksinės.

Truputį gulsiu pailsėti:
Jėgas sukaupti ir suspėti
Būt vėlei su kovos draugais,
Naujais gyvenimo keliais.

Mane „draugu“ vadino
Lydėjo ginkluotas „draugas“...
Poną – angliškom grandinėm,
Mane – amerikoniškom laužė...

Jį lydėjo – ponas,
Mane – draugas
Kino teatras?
Artistai?..
Gyvenimas katorgoj šliaužė išblyškęs
Indijoj – Gangas...
Vingiuoja,
Putoja...
Trykšta krauju.
Šokau aš tango...
Tango, nerangų, kažin kam, kas grojo...
Vorkutoje...
Juokas! Tragedija?
Šposams sukūrė ją.

LIETUVI, TU ŽMOGUS!

Ne tas žmogus, kuris gal panašus į Dievą,
Kai aukso rūbais pasipuošęs savo valia
minioms rodo su lazda
Ne tas dar ir šėtonas, kurs obuolį nuskinti Ievai
Taip gundančiai kuždėjo, suokė it lakštingala
pagundos giesmę...
...migdančią viską...
Ir taip žmonių būry – žmogaus mes nesuradę,..
Net savyje užmušę žmogų ar užmiršę jį,
prie kryžiaus kalame kitus!..
Ištrūk, lietuvi, tu iš okupanto pančių,
dvasios bado!..
Maskvoj, Čikagoj, Londone, Berlyne – neieškok žmogaus!..
Lietuvis tu?
Lietuvis amžiais būk, kokiu pagimdė motina
– visiems Žmogus!..

Žmogiukais mūs pasaulis knibžda it skruzdėlynas pagiry...
Bet saulei šviečiant Diogenas su žibintu žmogaus ieškojo turguje!..

Ranka numojo...
„Nerandu!“ – ištaręs spyrė...
Į mėšlo krūvą asilų...
Kurioj pravirko... kūdikėlis... ar dvasia...

Gyvenimas – turgus! Žmogus – dulkelė žemėj!..
Mes ją sutrypdami, žmogaus atrast negalim... kituose.
Nes rūbe paauksuotam – mums ateitį kas lemia,
Nesusimąstom! Ne!..
Tik patikėję bolševikų rafinuotu blogiu,
Užgęstam... Savyje...

Kai sodžius degino...
Kada žmogėnas žmogų nuplaktą
į miesto aikštę vedė kart...
tuokart.
O prie bažnyčios po kaštonais,
Į eilę sumesti lavonai.
Išniekinti jų kūnai kruvini.
Juos spardė... Kas?
Čekistų ir stribukų batai!..
Ar pameni?
Ar pameni?
Ar pameni, tu buvęs piemeny?..
Su šautuvu ant kelių... tu važiavęs su stribais
čekistų ratais!..
Iljičiaus abrozdėlį,
Komjaunuolio ženklelius
Tu prisisegęs atlapėly...
Spoksojai...
Tragediją įvertinęs juoku!..
Todėl tariu!
Politikieriai – „dramaturgai ir artistai“!
Kažką sumaišėt savo scenoj!..
Nepasveriat jūs savo proto skysto!
Nors daugel mūsų kūnų tundroj... Ir taigoje prie Lenos!..

Bet daugelis vaiduokliais grįžom link namų...
Tat sapną nebaigtą – pakeisim į tikrovę!..
Tėvynę išvaduosim iš savų vagių,
Nuo atėjūnų Tėviškę ne kartą gynę kaip tvirtovę.
...
Komedija ir liks – komedija!..
Nebesijuoksit iš Tautos tragedijos...

1945-JI

Gyveno du broliai, miškuos partizanai,
Už laisvę aukojo save.
Tėvynę mylėjo, kaip motiną seną.
Tėvynę, vardu Lietuva.

Mylėjo ir gerbė juos laisvės gynėjai,
Mylėjo jų širdis drąsias,
Jos keršto netroško, vien meile švytėjo,
Bet priešas drebėjo prieš juos.

Vyresnį „Kęstučiu" draugai pavadino,
Ištrūkus iš priešo nagų
Jaunesnį žinojo kaip Sakalą girių,
Kurs skraido miškų vainiku.

Iš sniego pavasaris žadino žemę,
Žibuoklės pražydo šiluos.
Tik kovo ketvirtą nuo dūmų sutemo
Kautynes regėjęs dangus.

Stačiūnų laukuose tą auštantį rytą
Kulkosvaidžiai grojo mirtim.
Prie pakelės krašto Kęstutis mūs krito
Dar kartą sušukęs: – Pirmyn!

Jau mirdamas priešui jis sviedė granatą,
Pridengdamas žygio draugus.
Krauju žemę laistęs sušuko dar kartą:
– Kančias mūsų laimins dangus!

Ilgai priešas mirtį kulkosvaidžiais kalė –
Retėjo didvyrių greta.
Septynis karžygius, narsius partizanus,
Ant gatvės suguldė purve.

Ir lyg susigėdę tos kruvinos puotos
Išniekintus kūnus nakčia
Jie tampė po žvyrduobes, pelkes klampotas,
Laidojo vis vien paslapčia.

Netrukus vėl budeliai pasalą rengė
Ir Sakalui ruošė spąstus.
Ant rankų retežius, o grotas ant lango
Ir katorgos ilgus metus.

Nežinia...
Ten, kur Baltija puošia mūs žemę,
Vėtroms stūgaujant
beržu stovėt prie pušelės
Sutinku aš per amžius,
deja, nežinia,
Ar pušelė supras baltažievio nežodinę sakmę...
Nežinia...
Nežinia,
nežinia,
nežinia...
1962 09 02

ŠAUKIU

O Viešpatie!.. Dangau!..
Duok įkvėpimą tautai!
Leisk jai suprasti: kas, su kuo nueina?
Jai gailestį suteik ir nepalik apkrautą
Sunkia našta, kad karšto kraujo kaina,
Ji vėl mokėtų savo laisvę pirkdama!..

O Dieve, Tavo Sūnus ant kryžiaus mirė!
Marija – Motina, Tu mūsų žemės!
Už ką, dėl ko, tiek daug mums skausmo skyrei,
Kai mūsų kryžiai žydrą dangų remia?..
Brazdžionis šaukė tautą GPU užguitą,
O aš šaukiu jai brendant melo vingiais.
Į Dievą aš kreipiuos palengvint josios buitį
Ir ryžto, proto prabudimo – kas aptingęs,
Šaukiu ištrūkti iš utopijų rausvų,
Šaukiu... paklydėlius šaukiu:
– Gana ieškoti svetimų dievų, dievaičių!..
Mes dzūkai, mes aukštaičiai, mes žemaičiai – broliai!
Vienam vargų lopšy lingavo mamos!
Ir jungą atėjūnų tempiam tų maskolių
Uždėtą vieną ant mūs visų dalios!..

O Viešpatie, brangus!
Duok įkvėpimą tautai!..
Jai leisk suprasti: kas, su kuo nueina?..
Jai gailestį suteik ir nepalik apkrautą
Sunkia našta, kad karšto kraujo kaina
Ji vėl mokėtų priešui – savo laisvę pirkdama!..

1992 09 12
Žemaitija

IR AKMENYS PRAVIRKSTA

Blaškaus vis grimzdams nevilties klane,
Bijau šešėlio savo it vaiduoklio,
Žvelgiu į kilpą vargšo pakaruoklio...

Cha, cha, cha!.. Juokai! Palyginus su laime,
Kuri sapnuos vaidenasi, per dieną išsvajota,
O su nauja diena – ir vėl savaime,
Einu pakilęs... Vienišas einu,
Kažkur tolyn, taryt – aukštyn?!. Į kruviną Golgotą,
Kol verkiančioj širdy akmens
Pats savo skausmą surandu
Ir laukiu iki kas pratars:
„Pamišėlis! Teisybės ieško jis... Pamišėlis!“
„Te pasikars!..“
Bet neišgirdęs – nusijuokiu...
Apspjaunu pats savo šešėlį,
Skausmą ilgesio gilaus,
Lyg savo vėlę...
Ir nusiskynęs šalia tako jau nulaužtą ramunėlę
Glaudžiu krūtinėj ją prie alkanos širdies šešėlio,
Norėdamas suprasti aimanas Tėvynės,
Ko nesupranta daugelio krūtinės,
Užmiršusios, kad akmenys pravirksta mūs Tėvynėj,
Ir, kad nutrūkusios dainos jaunimas, jau nepakartos!

... žvelgiu į giją Lietuvos delne,
Taryt į kilpą vargšo pakaruoklio...
O ten aukštai Kryžių kalne:
Girdžiu – pravirkę akmenys balsu vaiduoklio,
Kartoja tai, kad nesupranta mūs vaikai,
Jog per ilgai Tėvynės balso mes negirdim!..
Per ilgai!..

1992 10 10
Panevėžys

ŠIRDIS JEI ŠAUKIA

Per ilgo kelio, per aukštų kalnų tikroji meilė nepažįsta,
Didžiausios kaitros ir speigai, mirtis.
– jos įbauginti nepajėgia,
Plieno retežiais nesukausto meilės,
nes pagimdo ji mums ryžtą,
Kurs net silpniausius milžinais padaro,
Dvasiai sparnus taryt suteikia aro!..
Bet, kas nemoka pamylėt širdim, širdis jo kenčia:
Klaikų, juodą dvasios badą...
Dar neseniai karo laukuos
Tėvynei savo meilę žmonės rodė, –
Šiandien net kosmose kelius jau tiesia,
ten – giliai dangaus mėlynėj...
Meilė – daina!
Meilė – kova! Ji tūkstančiais žiedų išpuoštas sodas!
Tai neuždrauskite ir man mylėti,
Kaip liepia Tėviškės laukai gėlėti:
Meile sava gesinti židinius rūstybių begalinių...
Čia Tėvynėje! Mūs žemėje ir žmonėse!
Ne kosmose, bet savoje krūtinėj!..
Širdim nors menką žiburėlį noriu aš
patamsiams atiduoti,
Savojom rankom prilaikyti klumpantį,
suteikti jam stiprybės...
Ir vienąkart visiems laikams
nuplėšti rafinuotai neteisybei
Melo papuošalus, tą lipšnią kaukę!..
Nedrauskite, širdis jei šaukia!..
Jeigu ji veržias į erdves ieškoti savo džiaugsmo
kurs nuklydęs...

1963 12 29

KONTRASTAI

Pilkas dangus, liūdna širdy
Metai jaunystėj prabėgę rikiuojas į eilę
Laisvės sparnais
Skrisk, nemari!
Mano svaja, apie tikrą gyvenimo meilę...

Pilkas dangus, žemė juoda,
Baltos ramunės seniai jau nuvyto arimuos.
Kas nuramins
ilgesį tą,
Ilgesį Mamai
prie lango kas vakarą rymant?

Pilkas dangus, šėlsta audra
Baltijos bangos į krantą vis gintarą neša.
Man ką atneš,
ryto žara –
Džiaugsmą
ar naują lemties skirtą kartėlio lašą?..

Pilkas dangus juodas dangus.
Naktys ir dienos vienodai patamsiuose slenka
Žemėj, dėl ko
gimęs žmogus? –
Rodos, velėna išsprendžia šį klausimą menką.

Pilkas dangus, juodas dangus.
Velnio tas tuzinas – Trylika katorgos metų !..
Amžius žmogaus
trumpas, brangus!..
Ilgas, bevertis jis tam, kas vien smurtą temato...

Juodas dangus!.. Žemė juoda!..
Baltos be darbo išprusintos rankos tik turčių,

Rūbais baltais rengia
ir... „ją“, –
Tą,
apie meilę, kuri padainuoja net kurčiui!..

Juodas dangus!.. Žemė juoda!..
Sielvartas juodas nubaltino motinos galvą.
Lenkiasi ji...
Girdis malda...
Kryžių bedvasio akmens
neša vargšai į kalną!..

Auksas krauju spindi šaltai...
Prakaitu dvokia sustirus, suplyšus liemenė!..
Žmogų – žmogus
žudo antai!..
Sapnas gilus
tuščią laimę lyg pasaką mena...

Juodas dangus, rūstūs veidai...
Skausmas alpus ir nematomą dvasią jau gelia...
Kelkit taures,
kelkit aukštai!..
Tie, kam smagu, kam gyveniman atviras kelias!..

1963 10 25

NAKTIES KELEIVIO LYRIKA

Aušrine, tu mane radai nakty!
Menu, užmiršti negaliu...
Gegužės rytmečio rasa šalta
Suvilgei lūpas, pažadėjai laime šviesti amžinai.
Bet... vėl už debesio dingai, širdy
Palikus ilgesiu giliu...
Juodam patamsyje man kelią tą
Beeinant liūdesiu širdis apkartus klausė:
– Kam radai?..
Dėl ko mane čionai?..
Dėl ko atradus vėlei palikai?..

Dangaus platybėse dvasia sava
Tavęs ieškojau tarp žvaigždžių;
Ieškojau žydinčių laukų dainoj,
Ieškojau marių vilnyse,
kalnų viršūnėse, miškuos...
Daug kartų lenkėsi varguos galva,
O vis nepamečiau vilčių
Gražių, lyg pasakoj liūdnoj –
Kai viskas, rodos, jau pražuvę, niekas nebeguos...
Ir štai. Įtūžusi žiemos audra
Tą gruodžio naktį..., be žaibų
Sudraskė debesį, kuris tave
Paslėpęs laikė it kerai...
Tave, Aušrine. Tu vėl švieti čia!
O gal ne tu?.. Gal panaši antra?..
Bet kam spėlioti, juk abu
Ieškojom vienas kito. Šaukėme į melsvą tolį:
– Grįžk, lemties skirta daluže!
Sugrįžkite pavasariai, gegužiai, mūsų džiaugsmui!..
Jog šauksmą girdi – tikėjom paslapčia.
Todėl ir vėl į tamsą čia,
Tu pažvelgei nakčia...
Žydėk, žydėk, geguži, mūsų džiaugsmui!..
Negrįžki, ilgesio kančia!..

1963 12 31

V. Vaineikis su sūnumi Vaidila. 1972 m.

V. Vaineikis ir žmona Stasė

PASAKYK
(Žmonai Stasei Vaineikienei)

Pasakyk, o rudenėli, pasakyk!
Pasakyk, o rudenėli, išsakyk!
Kur pavasariai pradingę,
Kam upelis keičia vingį?
Pasakyk, o rudenėli, pasakyk!

Pakartok, o rudenėli, nemeluok,
Su audra, su žvarbiais vėjais padainuok,
Tegul šilo gėlės girdi,
Jog ir tu paguodi širdį,
Kai ji verkia laisvės ilgdama.

Kiek žiedų nuvyto – neskaitau,
Tik žinau: šventai tikėt ir laukt,
Jog dar bus pavasarėlis,
Dar žydės prie tako gėlės,
Prie takelio, kur aš išėjau.

Prie takelio, kur aš išėjau,
Ir ant kapo, iš kurio daugiau,
Nebekels ten broliai kritę
Kovoje už laisvės Viltį,
Nors daug kartų gėlės pražydės.

Pasakyk, o rudenėli, pasakyk,
Vargdienėliui tiesą pasakyk:
Kodėl tavo rasos šaltos,
Ir už ką lietuvis kaltas,
Jei gyventi gimsta vienąsyk?

1981 08 28
Jogvilai

SIDAUGAI

(Pakruojo r. Sidaugų kaimo atminimui atkurto kryžiaus pastatymo proga visiems nebeatėjusiems čia nusilenkti ir atėjusiems pagerbti Tėviškės)

Čia Mūšos vandenys į tolį plaukė tylūs,
Vaga vingiuoja slėniais ir laukais...
Čia gimę mes vargų arimuos kęsti vylius
Džiaugsmų ir laimės kviečiančiais balsais.
Bet Dievo pirštas ir lemtis rūsčioji,
Laiko griūtim ir kruvinais karais,
Gimtus namus iš pamatų sugriovė!..
Čia buvo kaimas! Liko vien laukai!
> *Net Mūšos vandenys mauru pavirtę plaukia!..*
> *Mūsų viltis – prie kryžių prikalta!*
> *Balsai, į laimę ir į džiaugsmą šaukę,*
> *Aidu per girią nuskrenda neužbaigta daina...*

Tuos arimus krauju ir ašarom aplaistėm!
Vardus išbarstėm Sibiro taigoj...
Čia degė tėviškių bakūžės... Degė... raisss...tai...
Tarsi be galo pasakoj baisioj...
Kapais nežinomais laukai nusėti liko,
O šilas ošia paslaptis gilias...
Kančias bylojantį tik kryžių čia ant lauko pliko,
Prie seno kelio rymantį beras,
Keleivis eidamas pro šalį ten į tolį...
(Tarytum šapas, plaukiantis upe),
O smilga glausis prie to kryžiaus... Dygios žolės
Ant pamatų bujos... Tamsia nakčia
Iš girios grįš kautynių aidas... vaiduokliais grįš:
Išėję, išvaryti, ištremti, sušaudyti, sudeginti, nes čia užgimę!
Nes kaimas Sidaugai – Jų tėviškėlė!..
Jų gimtinė! Jų – Tėvynė!

O Mūša vandenis plukdys į tolį... Plauks jie tylūs...
Vaga vingiuota – vingius keis... Laukai žaliuos...
Naujų kartų užaugs vaikai it kurčiai, it nebylūs?..
– Kas buvo čia? – ties pamatais mąstys, spėlios...
Bet laikas viską nusinešęs ten į tolius – irgi bus nebylus.
Nusinešęs ten – į melsvus tolius...
Tik ant kapų,
Ant pamatų,
Ant praeities – bujos vien dygios žolės!
Dygios žolės!..
Dygios žolės dar ilgai bujos...

1991 06 16
Mašeikoniai

„Na ir gera, kai žmogus laisvas"

SUTINKANT ŠV.KALĖDAS
(ubagyne)

Dievo ranka pasėtos žvaigždės danguje,
Tarytum gėlės – amžiais žydi šviesdamos mums kelią!..
Jos šviečia, kad neklystumėm Danguos... ir dvasioje,
Per klampų skurdą brisdami – krauju ir ašarom patvinusiam pasauly...
Mes dairomės atrasti saulę!..
Mes spaudžiami skaudžių skriaudų naštos! Apgaulės!..
Melo!.. Ir sukaustyti pavydo!..
Nors Viešpaties ranka
Pasėtos žvaigždės danguje,..
Tarytum
Gėlės –
Žydi,.. žydi!.. Žydi!
Ir milijardai mūs žmonijos – milijardus metų:
Vis eina, eina, eina... po slegiančia skaudžių skriaudų našta...
Už ką?
Už tai, kad patys mes savęs nematom savyje?!.
Ir lenkiam galvas prieš niekšybes šiam pasauly,
Prakeikdami kitus!..
Kitus, bet ne save (!) ...apkaltinę, jog per sunki našta...
Tat tarkite:
– Ar regite, ką kenčia mūs Tauta?
Už ką?
        Už ką?..
Juk kažkada,..
Kažkur Betliejuje,.. šventų Kalėdų naktį gimė Atpirkėjas!
Gimė... Kristus!..
Žvaigždė juk švietė kelią,
Link tvartelio?!..
Nurimo audros... Ir smėlį dykumoj nešiojęs vėjas...
Kaip trim Karaliam, taip ir piemenėliams
Virš alkanos Sacharos šviesdama žvaigždutė,
Virš žydų žemės prakeiktos ir vėlei tapusios šventos,
Link tvartelio...
Švietė kelią!..
Ir skelbė klystančiai žmonijai:
– Atpirkėjas gimė!.. – baltai pražydę mums kartoja tai lelijos...

Tik Danguje tam.
Kadangi mūs Tauta
Šiandien jau šiandieninė!..
Ir kas paneigs, jog ji nepelno naujo prakeikimo,
Judošių daugel parduota ir dar kartą vėl parduodama Tėvynė?..
Ne Dievą Tėvu pripažįsta buvę rubliu įtikėję!..
Tėvynė Lietuva – tai ne Marijos žemė dolerio vergam!
Supraskime visi, per skaudų skurdą brisdami:
Šventų Kalėdų naktį gimė Atpirkėjas!..
Kad mes savy pažintumėm save ir skirtumėm darbam,
Kurie paliko nebaigti,
kada myriop už Laisvę ir Tikėjimą mūs broliai, sesės ėjo!..
Ėjo, ėjo, eina... ir... negrįžta...
...
Tat mes čia nors susenę, ne vien rusenkime:
Gyvenkime! Ir Dievui, ir Tėvynei kaip jaunystėj!
Nerusenkime – Gyvenkime! Kiek jėgos leidžia Dievui, Tautai
– kaip jaunystėj!

1995 12 02

V. Vaineikis prie buvusios žeminės miške netoli Pakruojo Sidaugų k.

PRISIMENANT PRAEITĮ IR DABAR... (EKSPROMTAS)

Birželio ryto rūkas gaubė
Šinkūnų ežero krantus,
Čekistai mūs Tėvynę siaubė,
Aš palikau tuokart namus...

Tėvyne, aš Tave mylėjau, myliu!..
Tu mano Motinos širdis!
Ėjau per kančią vargo mylias
Su nepalaužiama viltim,
Jog būsi tu laisva, be pančių
Ir mes laisvi savoj šaly!
Ėjau, einu, eisiu!.. Eisiu!..
Lenkiuos prieš Dievo Kančią!
Lenkiuos su meile Lietuvai širdy!..
O puokštės vietoj šias eiles skiriu
Nes nieko kito eidamas aš neturiu!

1981 vasario 16
Jogvilai

KOVOS DRAUGAMS

Mūs jaunystė per tundrą nubrido,
Pro Pečiorą, pro Intą, Vorkutą...
Karsko vartų krypty pasiklydo,
Taip gyvenimo tartum nebūta...
Su pavasario saulės zuikučiais
Norim žaisti, užmirštant kuo esam,
Atsiliepk, o jaunyste, ar tu čia?..
Mes jaunystės nematę jau gęstam.

Šiltos pėdos po samanų klodu...
Buvęs lageris – nykti jau baigia:

Kaminai dar keli – stūkso nuobodžiai,
Baisią praeitį primena taigai.
Čia gyveno.. Ar vien tik ruseno?
Kas čia vargo, kentėjo ir mirė?
Kaip prieš laiką pražilę paseno,
Vargo kruviną dalį patyrę?..
Štai dar grotos nuo karcerio lango!..
Ten spygliuota viela aprūdijus...
Kiek keiksmų ir maldų bus į dangų,
Mirdami kaliniai čia supynę?
Nieks nežino. Nes nieks neskaičiavo,
Toporokas čia vandenis neša,
Kranto smėlis be žodžių lyg savo
Kalinių kaulais metraštį rašo.
Kranto žvirgždą vanduo Toporoko
Karts nuo karto skalauja į tolį,
Nuogi kaulai su pančiais lyg šoka,
Upės dugno smėly, kranto moly...

Kedrai stiepiasi dangų paremti,
Laikas paslaptis gaubia ir tyli,
Mes praėjome katorgą, tremtį...
Širdys sopa, bet jos vis dar myli.
Ir mylės jos Tėvynę ir laisvę,
Kurios siekiams tiek daug paaukota.
Mes daugiau nebebūsim belaisviais,
Jei dėl laisvės tiek metų kovota.

1992 04 22
Šiauliai

NĖRA MUMS KITO KELIO!

Kalnai, kalnai... Vargų kalnai!..
Ir ašarų pakalnės. Upeliai slėniuos nevilties juodos...
Ten, horizonte – prieš akis,
Kur veja šėlstanti lemtis,

Kančių keliai – neišmatuoto skausmo myliomis...
Sukruvinti takai ir vargo versmės gilios, tylios...
Bet eiti tenka. Nes ten nieks nenori,
Netgi ir žilas velnias, joks gudruolis...
O man praradusiam jaunystę,
Viską, kas gerbta ir branginta,
Užgęstančiam, gesinamam tarp priešų ir draugų,
Netekusiam net prieglobsčio, namų!..
Kely ilgam tiek vargusiam
Pasukt kitu keliu!?.
Jau per vėlu!
Nes Dievą, vargą ir Tėvynę, aš šventai myliu!..

Prie kryžiaus kalt save?..
O!.. Draugponiai, nelaukit tų Velykų! Ne!
Gana, jog kalė, kala tie,
Kurie nužudė mano brolį, brolius! Mano Tėvą! Motiną!..
Kalėjimu pavertė Tėvynę
Ir meilę artimui sutrypę į purvyną –
Daugiau nei pusę amžiaus bolševikų „rojų“ gina!
O mums, „įstatymais“ pragroję maršą,
Su giltine šokdina,
Ant durtuvo briaunos – suktinį...
Su giltine - viliotinį!..
Ant kapo artimųjų šokti giltinės viliotinį?!
Kad vėlei pusei amžiaus mes užmirštumėm
Jog mūsų Lietuva, tai – mūsų Motina?!

Drebėkit, niekšai atėjūnai!
Ir parsidavėlių gauja!..
Iš pamiškių, iš žvyrduobių – dar kartą keliasi tautos galiūnai!
Vergovės jungą nusimetus kyla Lietuva!..
Mes žengsim vedami jų dvasios vėlei!
Parnešim Motinai Tėvynei baltą baltą gėlę!..
Ir vargo kalnus mes nuversim,
Nėra, nėra mums kito kelio!
Kartybių taurę mes išgersim,

Ant kranto kruvino upelio!
Reikės – net pragaro vartus išversim!
Iš pamiškių, iš žvyrduobių dar kartą broliai keliasi!
Drebėkit, atėjūnai!
Sušaudyti, paniekinti,
Prie ginklo keliasi Tautos galiūnai!..

1992 10 07
Pakruojis

DRAUGPONIAMS

Gal suklusit: „Kam skirtos šios eilės?“...
Išdavikai, tai jums! Slėpt nelinkęs.
Tiems, kas bijote Tėviškės meilės,
Tiems, ką gluosnio šaka pasirinkus
Ilgesy jau nudžiūvo ir laukia...

Jūs nutukę žmogiena, sumitę...
Ką „Tėvynės“ vardu vėlei šnekat,
į aukščiausias tribūnas
sulipę,
Kai maskolišką blyną dar kepat?..
Kaip velniais buvę taip ir palikę!..

Prakeiktais būkit amžiams kartu
Su tėvais bolševikais, bobutėm,
Kas jus dirbo,
augino dėl to,
Kad čia prakaito, kraujo priputę
kelią dergtumėt kito vardu!..
Jūsų melas: baisus ir pabodęs,
Maskvai pardavėt mus ir save...
Atėjūnams visiems jūs - paklodė!..
Su žvėrimis jūsų vieta - narve!..
Jūs nebeturit savo tėvynės!
Jūs beširdžiai, bejausmiai!

V. Vaineikis Lietuvos Atgimimo dienomis

Jau prabėgo gensekų gadynė...
Ne teisėjas, bet skirčiau jums bausmę:
Už Rainius, už Norilską, Vorkutą,
Už Kingyre supiltus kapus...
Ir už tą Nemune kraujo putą...
Už sudegintus sodžius, namus...
Už sukruvintą žemę ir sniegą,
Už sukruvintą baltą ramunę
Ir už žilą senelį, kurs jūsų vergovėj paliegęs
Ten Vorkutoj pražilęs...
Ramentais dar neša per žemę...
sušaudytą
savąjį
kūną...

Gal dar rankų kuris nesutepęs
Mūsų Brolių krauju nekaltu?..
Betgi įsčios, prieš gimstant jūs tapot:
Atsakovais už mūsų vargus!..
Ir už motinų ašaras skausmo,
Už pasmaugtas jaunystės dienas,
Tas, kurias su retežiais sukaustę
Nugramzdinot į sniego marias...
Prie Uralo, prie Lanos, Baikalo...
Prie Archangelsko, Buchtos, Intos,
Kur šiauriniai nuskurę berželiai
Audroje viršūnėlėm linguos...
Stalinams
jūs kaltes savo
metat
Patys buvę dėl mūs stalinais,
Stumdami mirčiai iš lėto...
Mūsų kūnus Maskvos durtuvais...
Tundrų samanos slepia jūs darbus,
Ten našlaičiai: užmigę iš bado – badu...
Nukankintus belaisvius ir vargo

Kankiniai dar perlaidos... Ramu!..
Vienaskaitą „draugais“ titulavę
Į MINISTRUS išėję jau „ponais“ !..
Nemanykit žemaitį apgavę
Krausit sau taip veltui milijonus.
Jums pakaks tiek programų sukūrę... Skriaudžiamus,
Kad „draugais“ vis vadinti, o jų prakaitą kartų
ir
sūrų –
Į turtus pasivertę dabintis.
Jūs žmogienos prižliaubę, nutukę, sumitę...
JUMS RAŠAU!
NES aš DRAUGPONIŲ PRIEŠAS!
Neįrodysit kuo pasikeitę,
Jūs Maskvos BATLAIŽIAI –
Tautai: niekas!..

Jums praėjo gensekų gadynė!
O artistų – mes turime savo...
Nevaizduokite – Lietuvą ginat,
Jūs nužudėt net Motiną mano!
TAT GOLGOTON nuvarėte patys,
Gal tyla jūsų nuodėmei blėsti
Leis, kol rytas nėra dar jos matęs...

KANKINIAI, DIEVĄ išmeldė Laisvės!..
NE valdyt, - atgailaut jums paliko!
Nevėluokit! Jūs nuodėmės baisios. Gal atleis...
Jei į atlaidą tikit?..
Bet nelieskit mūs žuvusių Brolių!..
PO JŲ KAULAIS – neslėpkit savęs!
Nesipuoškit Jų SKAUSMO KAROLIAIS!..
Nes TAUTA – to ilgiau
nepakęs!

1992 02 20
Panevėžys

NEJAUGI VĖL?

Mus šaukia vėl žemaičių girios,
Vėlei verks motina sena.
Tėvyne, daug vargų patyrus,
Tu – kryžių žemė vargana!

Papuošta kruvinais karoliais,
Daugkart parduota ir plėšta,
Tavo laukuos arimų molis,
Tai mūsų kūnas ir dvasia!

Norilske kraujas ir Vorkutoj,
Ten Džeskazgane, Kolymoj...
Kas jo nematė ar nejuto,
Tiems svetimi mes ir rytoj!

Bučiuoju akmenį prie kelio,
Marijos žemė mums šventa!
Tėvai ir protėvių seneliai
Per vargą žengė su daina.

Bučiuoju akmenį prie kelio,
Prieš kryžių sulenkiu kelius.
Kovoj į laisvę sunkią dalią,
Priimsiu vėl, ką Dievas duos.
Marija, leisk suprasti žmogui,
Jog jis žmogus ir aš – žmogus!
Tą laisvės pasaką nuobodžią,
Tegul palaimina dangus.

Kad kryžius pakelėj stovėtų,
Lauktų mūs grįžtant su daina,
Kad kloniuos gėlės vis žydėtų!..
Neverktų motina sena.

1993 12 20
Širvintos

Dainius Vaineikis (antras iš dešinės) su JAV prezidento Bušo vyresniojo motina Kennebunkport , ME

V. Vaineikis, E. Burokas, B. Burokienė, J. Burokienė su dukra Bogumila ir V. Burokas. Ukmergė 1975 m.

1994-UOSIUS SUTINKANT

Taip vėl Naujieji Metai, laiko genami,
Iš Ateities į Dabartį ateina, atlinguoja...
Vilčių ir išsvajotos laimės maišą nešini,
Per kalnus apsnigtus, miškus, laukus ir gojus.
Mes – laukiame. Ištiesę ranką it vaikai.
Sau statom smėlio pilį
Ateities
padovanotą,
Ir tikime suktais melagių pažadais.
Patys save kapuosna nešame –
viens kito
apraudotą.
Nematome,
kad tam maiše
dar daug maišų...
Tarytum vienas: dideli,
kiauri ir
pakuliniai!..
Vienodas užrašas ant šono jų visų:
„Lietuviui laisvę gynusiam ir
vargstančiai
Tėvynei!..“

1993 12 31
Vilnius

PAVARGUSIEMS BENAMIAMS IR SAU

Laiko erdve
Su šviesmečių savąja eisena
Sulinkę Metai per pasaulį žengia amžiais...
Diena...
Naktis...
Po jos ir vėl diena...
Glėbyj taip neša mus likimas pasiglemžęs.

Diena, naktis, mėnuo –
skubėdami rikiuojasi į metų eilę,
Gyvenimo šalikelyj...
Nes net minutė mūsų nesigaili!

Tarytum vakar dar vaikais gi buvom
Štai:
Sidabru smilkinius pabarstė Dievo rankos!
Bet kaip gražu!..
Čia susirinkome linksmai,
Sutikti vėl ateinančius Naujus
Metus – laisvi!
Laisvi – ant Neries kranto!..

Vargai ir kančios – tenegrįš!
Linkiu visiems!
Naujieji langą pabarbeno! Aš girdėjau...
Jie ruošia kelią Trims Karaliams pašvęstiems,
Džiaugsmams! Gyvenimui! –
Kurio mums priešas pavydėjo!

Tat Dievas tepalaimins mus –
savo vaikus,
Visi juk Motinos vienos – šventos Marijos?!.
Taika!.. Ramybė!.. tegul šiuos
pavargusių žmonių namuos
Klestės!
Bujos!.. – it žiedas upėje
baltos
lelijos!..
Visų viltyj!.. Ir širdyse!
Vardan Tikėjimo!... Ir Dievo Meilės!
Vardan pavargusios
brangios
Tėvynės!..

1993 12 27
Vilnius

LAISVĖS IR NEPRIKLAUSOMYBĖS PRELIUDIJA

(Jeruzalės gerantalogijos pansionato scenoje)
Tauta, lietuvių vardą nešina,
Iš amžių gūdumos...
Atėjo čia!..
Atėjo vedama vaidilų, žynių...
Atėjo, Dievo pašaukta,
Gyventi čia!..
Ir kurti ateitį laimingą
Būsimoms
kartoms, kurių
Vaikai sakys: „Lietuviais
esame mes
gimę!“...
Ir gins nuo priešų – Lietuvą Tėvynę...
(Pauzė. Tylus muzikos akompanimentas. Melodija: „Lietuviais esame mes gimę“)
Mes Dievo pašaukti
Gyventi čia!..
Laisvi esam atėję! Taikūs!..
Alsuoti vėjais Baltijos audrų,
Darbu mylėti žemę juodą Lietuvos!
Ir ant kalnų pilis statyti...
Jas ginti nuo nekviesto atėjūno visada...
Kaip su malda,
Taip su daina,
Ir kardu,
- praeities galiūnų! Jeigu reikia
kai kada.
Tėvynės meilėje iš praeities
Į ateitį
Žygiuoti per gyvenimą
- gyvenimu! Gyvenime
gyvenimą
gyventi!..

V. Vaineikis Lietuvos Atgimimo mitinge

V. Vaineikis mitinge. Lygumai 1989 m.

Prie Neries...
Prie Dubysos, prie Šventosios!..
Ten prie Nemuno!..
Prie Nemuno!..
Kur ošia girių ąžuolai ir pušys šimtametės,
Kur regime tą savo kraštą kaip paguodą,
Kaip Motiną mylėti jį! Kaip Motiną!..
Neabejotinai!.. Kaip Motiną!..
Kadangi mes lietuviais gimę!
Tas kraštas – mūs Tėvynė!..
(Pauzė. Misiukonio akompanimentas)
... Gyvenome... Gyvenome...
Prie Nemuno...
Čia gimėme, čia vargome, čia džiaugėmės, čia senome...
Deja...
Piktų žmonių valia,
Pikti kaimynai vedami pavydo
Ir ištroškę turto,
kurdami vergiją,
Tą mažą mūs Tėvynę
Ne kartą amžių bėgyje
Terioję, mynę... – vėlei puolė...
Tarytum žvėrys alkani
Mūs tautai pančius nešdami...
Bažnyčias,
kryžius versdami!..
Vietoj altoriaus
– mauzoliejų
Lenino,
Mums dievino,
Kad garbintų Tauta!..
Supančiota ir nuplakta...
(Muzikinis akompanimentas)
...Daugiau nei pusę amžiaus
– plakė mus, kryžiavo...
Gaudė, šaudė!..

Degino!
Badu marino!
Šaldė Sibiro ledais!..
Kas žingsnį vis kartojo:
„Jūs dėl Rusijos užgimę
būt
vergais!..“
„Jūs dėl Rusijos užgimę būt vergais!“ –
Dar aidu vis kartojas.
O tu, brolau, sesut, kadangi užmiršti, kas esi,
Mus gaudė, korė, šaudė, degino
Mus žudė!.. Tėvai šiandien mus valdančiųjų
draugponių,
ministrų!
Jie penkiasdešimt metų šaukė partijos balsu,
Kad aš,
Kad tu,
Kad tu ir tu, ir tu...
Visa Tauta kartu – išnyksime...
Be ženklo buvusios Tautos.
Tarsi pasaulyje nebuvę – niekados...
...Brangios Tėvynės Lietuvos!..
Tarsi pasaulyje nebuvę – niekados...
...Brangios Tėvynės Lietuvos!..
(Tylus muzikos akompanimentas)
Tauta iš amžių gūdumos
Atėjus čia alsuoti vėjais Baltijos audrų,
It užburta...
Varguos...
Kraujo klane,
Sukaustyta...
Vergovės pančius nešina,
Savų
Ir svetimų uždėtus!..
Pirkta... parduota...
Ir išduota...

Bet...
Dvasioje –
išlikusi gyva!..
Gyva!
Tu Motina juk mūsų – Lietuva?!.
Gyva!.. Gyva!.. Gyva!..
(Akompanimentas „Lietuva Brangi“)
Tu - Lietuva!
Brangi tėvynė!
Tave
Lietuvis kardu ir malda
Nuo priešų amžiais gynė.
Ir aštuonioliktais 16-ta vasario
Žemės artojas – garbę Tavo
Savanorio! Kario tvirta ranka ir širdimi
Paliko mums įrašęs... Įrašęs
Savo mirtimi ir žygiais
Tautos istorijos puslapiuos:
„Tauta karžygių!“
Todėl atminkim,
Broliai! Sesės!..
Nei stalinai!
Nei hitleriai!..
Ir nei balti maskoliai dabarties
Nebeišplėš... istorijoje įrašyto
Žodžio šito... Niekas neišplėš...
Nes jį patvirtino darkart Tautos valia
Penkis dešimtmečius užtrukusia kova!..
Tautos valia tvirta kaip plienas ir granitas...
Tat vėlei minim Laisvės Rytą!
Vėl Nepriklausoma Tėvynė... – Lietuva!
Tik stalinai kai kam dar liko – it savi...

1994

SUSIMĄSTYK

Tariu aš Tau:
Pažvelk, suprask,
Kaip sniegas lenkia eglės šaką!
Gal nematai? Kur pradingai? Save surask...
Pažvelk antai: likimo rankos tiesia
Į ateitį erškėčiais pintą taką...
Dar būsime gyvenime. Dar būsime...
Vingiuotą taką
Tau... Tau! Ir ateitį lemtis it seka!..

Atleisk! Ne pranašas esu,
Tik būti nebyliu
Aš negaliu.
Nemoku. Negaliu! Todėl sakau:
– Kas žingsnis saugoki save... Prašau!
Mama ir Tėtis taip išmokė.
Žinok! Suprask! Prašau...
Tu – sniego spaudžiama
Eglės šaka!.. Eglės šaka – šakelė...

Ant delno krinta šaltos snaigės...
Sidabrinės...
Paklydę... Baltos...
It rudens drugeliai.
Žvelgiu į pilką dangų,
gaubiantį Tėvynę.
Ir kryžių svyrantį
Prie seno kelio...
Už upelio...
Kažkur toli varpai sugaudę
Nenutyla...
Jų aidas žadina iš miego...
žemę...

O kas pažadins žmogų
Tapusį nebylų?
Kas jam pakeis likimo skirtą dalią?

Ant delno krinta snaigės pasiklydę.
Tu – aidas!
Žvilgsnis - Tu!
Kartu gi Tu – pavasario drugelis!..
Užmiršti Tau gi nevalia,
Kad Tu ir kryžius...
Tėviškėj
Prie kelio!.. – lemties įgalinti
Pažadinti ir
Akmenį nebylų!..
Ir jam pakeisti akmenėlio dalią...

V. Vaineikis. Gerantalogijos institute Vilniuje

V. Vaineikis. Gerontologijos institute kuria naują „Varpą“ 1996 m. pasidėjęs ant stalo seną „Varpą“ 1975 m. leistą pogrindyje

Ant delno krinta šaltos snaigės
Sidabrinės...
Į pilką dangų – Tu žvelgi...
Susimąstyk, jei myli Tu Tėvynę!..

1994 02 26
Vilnius

RYTOJ PRASIDEDA PAVASARIS
(ekspromtas)

Balta, maža... paklydus snaigė
Žemėn krinta... Gal
Rudens laukų pūkelis...
Pavėlavęs?..
Gal?.. Gal pūkelis?..
Naktis!..
Bet rytas švinta!
Pilkoj migloj baltu šerkšnu papuoštas
Stovi!.. It vaiduoklis... Kas?
Šalia kelio – kryžius!..
Senas...
Užmirštas! Pasviręs. Taryt žmogus...
Be dalios...

Paklydus snaigė krinta jo papėdėn...
Čia išnyksta balto sniego patale,
Kad saulė, ją
Prikeltų tampančią pavasario žibuoklės
Žiedu!.. Žiedu!..

Skrendi gi Tu... sidabro snaigės kelią,
O galbūt rudenio pūkelio?..
Aš nežinau...
Žinau tik tiek, kad ten!..
Tik ten!..

Link kryžiaus seno,
Šalia kelio ir...
Prie ledu sukaustyto upelio,
Ten...
Kad saulėj tapus... rasele,
Pavasario žibuoklės žiedu,
Pasveikintum pasaulį šypsena!..
Su šypsena!..
Su šypsena,
Melsvos žibuoklės žiedo!..

1994 03 03
Vilnius

BENT KIEK NUTUOKIANČIAM „PATRIOTIZMĄ“

(Pagal V.Korsako „Jie garbino XXa. tironus“) ***žiur. 66 psl.***

Skubėk, nes dienos bėga!
Aplenkdamos, pralenkdamos metus ir amžius...
Ir svajų skrydį!..
Kartu ir viską. Viską nusinešdamos kažkur,
Palikdamos tik gėdą!.. Gėdą, juodą gėdą!..
Jog daugelis užmiršę, jog lietuviai gimę žmonėmis.
Ir dėl Tėvynės Laisvės žygių!
Užmiršę vyliuose dėl blizgesio pigaus net garbę!
Daug kartų nupirkti! Ir apgauti!..
Parduoti!..
Pasidavę atėjūnams!.. Ir daugel kartų
Prakeikti švento dangaus,
Jog klaupę – klupdami prieš garbę stalinų,
Prieš hitlerius ir dar kitus bastūnus,
Kai ditirambus kūrė dvasios prostitutės,
„Nemarūs“ išgamos „poetai“ bolševikų...
Tą komunizmo rytą pranašavo šviesų,
Iš „Pravdos“ skelbdami per „Tiesą“

Melą juodą!.. juodą... Tarytum smalą pragare.
Ir vienas kitą laureatais pripažinę
Šiandien dar tebeniekina ir dergia
Mūs Tėvynę, tokie,
Kaip venclovos, mozuriūnai bei kiti
Kremliaus mėšlyno kirminai...
Pardavę dvasią...
Atėjūnui!

1994 04 07

KRAŽANTĖ
(nutapius paveikslą)

Palinkęs kryžius. Senas.
Mena Tėviškės namus,
Jaunystę ir svajas...
Byloja rūsčią kovą praeities dienų.
Čia – ir Kražantė!..
Kaip buvusi: srauni, srauni...
Laisva!
Vingiuoja, raitosi žemaičių žemės slėniais
Ji – ta pati!
Į krantą bangą gena...
Ir gimto namo pamatų akmuo
Tas pats! Kampinis!
Likęs iš visos gimtos bakūžės – tėviškėj, gimtinėj.
Tik metų eilės susigūžę
Kažkur nuėjo senkeliu... Pražilę.
Kaip tie padangėj debesėliai vėjo nešami,
Balti... Bežodžiai... Tylūs.
Nuplaukė...
Atspėt nesugebėję laiko mintį gilią
Jie bežadžiai... tylūs...

ŽIBUOKLĖS ŽIEDO PASAKA

Ne aš, bet tu man atnešei žiedą žibuoklės,
Be žodžių kalbantį pavasario dvasia.
Žinau: sode lakštingalos juk suoks dar,
Tik nežinau, kur būsi tu ir kur lemtis blaškys mane.

Žydės ir obelys. Ir debesėliai plauks padangėm,
Krykštaus it paukščiai.
Žmonės džiūgaus tarp žiedų.
Gal aš liūdėsiu?..
Gal ir džiaugsiuos? Bet tavo puokštę brangią,
Nešiu! Nešu per žemę savo vargo takeliu...
Eisiu ieškodams tau ramunės...
Ramunės balto žiedo,
Kad laimę burtum sau,
Kitiems ir man klajūnui...
Eisiu...
Eisiu per žemę – pėda paskui pėdą...
Žibuoklės nenuvys pavasarinės!..
Nors gan gerai žinau, kad taip nebūna!
Bet aš tikiu.
Pavasariu tikiu!
Gyvenimu – tikiu!
Apviltas tarp žmonių –
Žmogum tikiu!
Žibuoklės žiedo laime aš tikiu!
Ji – nešama pavasario sapnais, tikėkime!
Jos siekime! Mylėkime!
Visi!
        Visi!..
Tikėk!.. Jos siek ir tu...
Tikėkime! Mylėkime!

Melsvutį žiedą atnešei ne tu, bet laikas ir
Dvasia!..

Pavasario, gyvenimo dvasia!..
Viltis! Troškimai ir
Svajonės!.. Atgimstanti Tėvynė! Ašaros...
Nors aš apviltas tarp žmonių,
Bet... viltimi – pavasario žiedais
Pažadintas
Aš – netikėti negaliu
Pavasario žiedais!..
Pavasarį sudvasinta
Žibuoklės žiedo pasaka
Aš
        netikėti negaliu!..
Tikėki ja ir tu...

1994 04 14
Vilnius

EINU

Taryt paklydęs vėl einu
Per gimtą žemę Lietuvos,
Perbridęs Rusijos platybes.
Taryt vagis ar svetimas saviems...
Benamis, skriaudžiamas, ieškąs teisybės,
Lyg vėl pabėgęs iš Sibiro,
Kalinys...
Einu, einu, einu...
It aklas elgeta
Ieškodamas tiesių kelių einu –
Į ateitį...
Palaidojęs jaunystę ten...
Už grotų kaip ir tūkstančiai kovos draugų
Dėl laisvės! Dėl tiesos! Dėl šviesesnių dienų,
Einu... Atrast,
Ko troškom, siekėm ir ieškojom

Kovoj. Čia Lietuvoj,
Vorkutoj, tundroj alkanoj,
Dainoj,
Ir viltyse į Dievą vargo kelyje
Ir alpstančioj maldoj...

Taip pat ir vėl... ir vėl...
Einu... Einu...
Palinkęs vis prieš audrą,
Prieš vėtras, speigą ir ledus,
Prieš viską, kuo mus priešas skriaudė,
Ir prieš save!
Prieš savo lemtį!..
Net prieš besisukančią Žemę!
Priešinga kryptim einu... Ieškot savęs
Einu tarp svetimų
Nes dar nepamiršau vilties,
Kad Dievas su manim! Einu...
Aš Juo tikiu.

1994 05 18
Kretinga

TIK SUPRASKIT, KAD...
(Nesuprantantiems, ekspromtu)

Čia, kur Venta vingiuoja, šilų apsupta,
Žemaitijos tarpukalnėm, slėniais,
Žuvo broliai už Laisvę
Kovoj su daina.
Jų kapus amžiais puoš miško gėlės.
Svyrą kryžiai išgrius,
Pastatysim naujus!
Nes visa Lietuva – Kryžių Žemė!
Tik supraskit, kad Laisvė,
Didvyrių krauju

Kančiose išpirkta...
Su tikėjimu Dievu!
Tyra meile į žmogų
Ir lietuvio drąsa –
Prisiimti likimas ką lemia.

1994 05 31
Vilnius

MES BENAMĖS VĖLĖS...

Pieniškoji burė ir paklydus paukštė
Blaškosi virš jūros šėlstančioj audroj.
Skriskit mūsų svajos į žvaigždėtą aukštį,
Skriskite eiliuotos šioj liūdnoj dainoj.

Žemėj nėr man vietos, nors bent akmenėliu
Pakely gulėti ar juodam arime.
Gęsta viltys buvę, kaip ir vysta gėlės
Be ženklų, be garso – liūdesy parimęs.

Kurčias man pasaulis, kaip kurčia Tėvynė,
Kurčnebyliais tapo Lietuvos vaikai...
Vėtros nedraskykit alpstančios krūtinės!
O lietuvi, Broli, ar tu dar matai?..

Ar matai, kaip žėri gintaro lašeliai?..
Baltija kaip šėlsta – laisvės alkana?..
Juodo kryžiaus Žemė – tapus Lietuva!..

O baltoji burė ir paklydus paukštė
Tolsta vis nuo kranto virš juodos bangos.
Skliskit laisvės dainos į žvaigždynų aukštį
Skriskite Rytojui, dėl jaunos kartos...

Neužges mūs viltys! Nenuvys nei gėlės!..
Gintarinės bangos dainą šią dainuos.
Paukštė nepaklydo! Tik benamės vėlės
Mes savoj Tėvynėj – žemėj Lietuvos!..

1994 06 03
Vilnius

Dainius Vaineikis

JIS PRAŠO

O Tėvyne, pakilk! Iš sutryptų kapų
Kilkit kritę už Laisvę Didvyriai!
Kilkit, žygį pradėję Tautos ir visų,
Jūs gi ilsitės dar nenumirę!..

Kelkit, Broliai ir Sesės, su Dievo valia!
Žygis laukia sunkus, paskutinis!..
Dar naktis gaubia dangų ir vargo dalia,
It akmuo spaudžia mūsų Tėvynę...

Ne už marių plačių ar Uralo kalnų
Mūsų Laisvė daug metų svajota!
Kojom spardėme ją!.. Tik suprast negaliu,
Ko mes lipam į naują golgotą!..

O Tėvyne, pakilk iš sutryptų kapų!
Kilkit kritę už Laisvę Didvyriai!..
Aš šaukiu savo žuvusių Brolių vardu
Jie gi ilsis! Jie dar nenumirę!..
O mes lipam į naują golgotą...

Laikas bėga... dienom, plaukia metų srautu,
Mes paliekam trūnyti bežadžiai...
O Tėvyne, pakilk iš sutryptų kapų!
Mūs Tauta, nusimesk sunkų lažą!..
Nusimesk melo pančius Maskvos raudonos!
Nuo akių nusiplėšk juodą raištį!
Tu gi mūsų Tėvynė! Mes savo namuos?
Bėga laikas!.. Vėluoji! Negaišk gi!..

Jūsų siekius ir darbus, žaizdas kruvinas,
Išdavikai parduoda už grašį!
Verkia žemė ir girios – rauda alkana,
Verkia Kristus ant kryžiaus! Jis prašo:
„Jūs ne klaupkit, bet stokit! Nelenkit galvų!
Nesukniubkit prieš vylius, tuštybes!..
Aš gi viską dėl jūsų darau, ką galiu,
Dvasios priešą savy – nugalėkite patys vienybėj!..

1994 06 04
Vilnius

!
(KAI KAM) (Edva,)

Te neliks vien dainoj,
Tarsi pasakoj toj,
Brolių kruvinos priesaikos žodžiai,
Daug dar liko darbų,
Pradėtų, nebaigtų... Laiko upė nestovi.
Ji bėga!.. Sruvena iš amžių...

Nestovėk gi ir tu prie neužbaigto darbo.
Gal miegi?..
Mūs istorijos lapus audros drasko ir glamžo!
Gal sapnuoji esąs jau tarp rožių?..
O gal priešo kerams pasidavęs?..
O pabusk!.. Dar kova nebaigta!
Aš šaukiu gi tave, mielas broli, – pabusk!..
Ir suprask:
Baltos pirštinės darbui netinka!..
..
.... Tu kažkur gi pagautas
ar pats apsigavęs!?
Ko stingsti?..
..
.... Susiprast nevėlu!
Kad neliktų lyg pasakoj toj...
Užmirštoj... nebaigtoj...
Brolių kruvinos priesaikos žodžiai
Ten prie kapo tėvų
Ištarti tuo metu,
Kada taurę likimo kartaus
gėrėm
godžiai.
Ten kautynių lauke
Ir po ąžuolu girios senu...
Ir už grotų belaisvėj sukilę
su būriu
draugų.

1994 06 12

VERKIU NE AŠ, BET BERŽELIS
(Romansas Būtinai pritaikyti tango melodiją)

Smuike mano, grok,
Verk ir padainuok!..
Man be žodžių apie meilę ritmais tango.
Vieniša širdis,
Ko nerimsta vis,
Ašarom aplaistau kapą brangų...

Rožės – dėl tavęs,
Neužmiršk manęs!..
Rožės nenuvytę tik bevardės.
Rožė – raudona!
Jos greta – balta!
Drasko jas šiauriniai vėjai žvarbūs...

Šėlsta audra!
Dūžta banga!..
Dūžta ji krantinėje granito!..
Dega laužai!
Dega jie seniai.
Laukiu aš auštančio Ryto!..
Laukiu aš auštančio Ryto!..

Ar sulaukti teks, tu man pasakyk!..
Ko ten beržas verkia šalia kelio?
Pasakyk, ko verkia kryžkelėj smūtkelis?..
Verkiančių akių mano nematyk!
Verkiu čia ne aš, verkia tik berželis...

Aš dainuoju jums
Šėlstančioj audroj!
Dūžta bangos, dūžta mūsų viltys...
Dega tik laužai. Degs jie dar ilgai.

Kviečia darkart Laisvės žygin kilti.
Laukiu aš auštančio Ryto!..

Ašaros beržo ant kapo rasa,
Krinta bežadės sidabru...
Vis dar regiu, kaip tu bėgi per pievą basa!
Bėgi prieš šiaurį, prieš žvarbų...
Smuike mano, grok!..
Verk ir padainuok!
Man apie meilę be žodžių...
Vieniša širdis,
Dar nerimsta vis,
Beržo rasa krinta ašaros rožėm
Krinta...
ant kapo... Mūsų visų!..
vietoj rožių...

1994 06 05
Vilnius

IT SMUIKU KAS GROTŲ

Horizonte raudonam gęsta buvus diena,
Juodas kryžiaus šešėlis šalikely guli,
Beržas lenkia šakas, nebylio daina
Guodžia rymančią seną motulę.

Bet aš žodžius girdžiu, gervių klyksme liūdnam,
Ten čiurlenime upės it smuiku kas grotų...
O suprast negaliu. Pasakykite man:
Ką mylėjom, ar viskas ir liks palaidota?

(kažkas atsako)
Dar ne viskas, ne viskas...
Išauš daug dienų...

Gervės krykštaus sugrįždamos
Ryto padangėj.
Žmonės pins vainikus, nes
Žydės daug gėlių!
Gintarėlį į krantą skalaus
Jūros bangos...

Tik prie vartų ilgai dar motulė rymos,
Lauks sūnaus, kurs jums Laisvę parnešti išėjo.
Lauks, kai nieks nebelauks...
Kai užmiršę dainuos,
Šoks fokstrotą ant mūs vargo kryžiaus šešėlio...
Šoks už dolerį, taip kaip
už rublį tada
Šoko Stalino garbei – paniekinę Kristų!
Šoks pardavę tave,
save ir mane...
Kūčių naktį... Antai šoka tvistą!..

Eglės lenkia šakas ir nebylio daina
Guodžia rymančią seną motulę...
Juodas kryžius virš mūsų
Tėvynės dalia!..
Vargo kryžiaus šešėlis ant kelio dar guli...

1994 12 23
Vilnius

KALĖDINĖ EGLUTĖ

Gana vergavome lig šiolei,
Mus valdė priešai svetimi.
Dabar, brolau, nebe maskolių,
O savo sukčių engiami!

Kančias, gyvybes brolių, sesių,
Už Laisvę žuvusių kovoj,
Kaip dovanėlę neša Maskvai
Mūs „patriotai“ – Lietuvoj.
Bernais tarnavę okupantui,
Iljičiaus partijos šulai,
Ant kaklo tautai neria pantį,
O tu, broleli, nematai!..
Iš tolumos sugrįžęs brolis,
Laisvoj Tėvynėj – be namų!
Seime – stribai ir komjaunuoliai,
Net Justo vaikas!.. Tai šaunu!..
Pristatėm kryžių... Sau – didžiausią!..
Viens kitą kalam – pamainom...
Ant kryžių kalno net Brazauskui
Kryželį nešė su dainom...
Šventos Madonos netgi vardą,
Pakeist į „Gintarinę ledi“,
Kas su smičiu, o kas su kardu –
Skandavo iš dipukų kėdžių.
„Kam raganiukė, kam sesutė?..“ –
Politikieriai spręs ilgai,
O mes, per vargą bridę klampų,
Prabylam čia – taryt juokais...
Per amžių dirbę, plušę, ėję...
Link to kalnelio... už bažnyčios!..
Ir per audras, per lietų, vėją...
Palikę draugponiams... patyčia!..

1994 12 05
Vilnius

ŽODŽIAI IŠ PO ŽEMĖS

Pakelk velėną nuo kapo seno,
Rasi skeletą surakintą...
Ant riešo kaulų pančiai mena
Gyvenimą – kančia dabintą.
Tai fortai!
Fortai ir kelių keleliai,.. link Sibiro...
Rainių miškeliai, Pravieniškės...
Vienas, bendro skausmo kryžių miškas
Ir fortais, kankiniais Rainių nusėta Lietuva
Netyli. Šaukia ji: už ką?
Tas milžiniškas kaulų kalnas
– Tautos kančia!
Jis – Motinų rauda!..
Virš kalno, danguje – Trys kryžiai...
O fone debesų kaip juosta...

Sūnus Vaidila Vaineikis sovietų armijoje

Laumės juosta - Vėliava!
Mums Tu viena
Kapais nusėta Lietuva!
Vielom spygliuotom apraizgyta,
Erškėčiais žydinti,
Daug kartų pirkta ir parduota
Žemė kruvina!..
Kurios skausmus palaimins – tik malda.
O vargą vainikuos jaunimas, laisvės žygiais!
Todėl žinok, sūnau:
Tau skirta iš po žemių kelti...
Ir kelk visus, kas žuvo už tave!
Tau skirta net sušildyt šiaurės šaltį!
Didingais žygdarbiais savais
Iš kaulų kalno kelti,
kelti, kelti!
Nuo rankos budelio užmerkusius akis,
Savo krauju aplaisčiusius ir pievas, ir arimus...
Tat žadink! Kelki!
Dvasią kelki! Tu sūnus Tėvynės!
Tautos dvasia gyva!
Ji tik pailsusi. O laiko jai ilsėtis,
Tu suprask, nėra.
Nėra!
Nėra!
Tat nestovėk! Nužerk žemes nuo seno kapo,
Skeletą ten rasi, su antrankiais ant riešų,
Viela spygliuota,
Pažabota
Kaukolę ten brolio atrasi...
Ir viską įrašyk į savąjį širdužės lapą.
Žinok: lietuvis tu esi!

1953
Vorkuta

TARP PRAGARO IR ROJAUS

(Sukurtas1957 m. Vilniuje MGB požemiuose degtuku rašant ant muilo ir kameroje perkaitytas kalinius inspektavusiam KGB gen.K.Liaudžiui)

Aš neturėjau nuosavų juodų arimų,
O ta bakūžė samanota, kur gimiau,
Buvo žydelio seno... Jonkelio ar Šimo,
Kame už dešimt sidabrinių gyvenau.

Užmiršau tai, bet negaliu kai ko suprasti,
Iš kur ta meilė Tėviškei bekraštė?!.
Kai alpstant troškuly vandens stiklinę
Lėtai ant kruvinų grindų išpylė...
Užmiršau viską, viską, ką kančia vadinau,
Mūs juodo skausmo kryžių apkabinęs,
Bet negaliu lig šiol suprasti,
Iš kur ta meilė Tėviškei bekraštė?!.
Dėl ko linksniuojami tie žodžiai:
„Draugas“, „Priešas“, „Ponas“, „Laisvė“?..
Dėl ko krauju, ne vandeniu vis rožes laisto?
Kam melą iš tribūnų šaukia
Oratoriai paslėpę savo veidus
Po bejausmėm
Kaukėm?
Lig šiol suprasti negaliu!
Užmiršt – taip pat nėra jėgų...
Todėl einu, einu... einu...
Lemties nurodytu keliu.
Nelenkdamas galvos prieš smurtą ir prieš melą.
Kartoju čia už grotų surimuotus rimus,
Juose jaučiu sau dvasios peną,
Nes neturėjau nuosavų juodų arimų.
O ta bakūžė samanota, kur gimiau,
Buvo žydelio. Priemiesty...
Gal Jonkelio? Ar Šimo?..

Už tai visi arimai – bočių ir tėvų!
Visi arimai - mano!
Prie Nemuno ir prie Neries!
Prie gintarinių Baltijos krantų –
Jie mano!
Mano! Mano!
Per juos, nors ir pavargęs – išdidus einu!
Į laisvę aš einu!..

1957
Vilnius

TAVO IR MANO JAUNYSTĖ

Ašaros krito į kelio purvyną
Tykia rauda verkė pievos...
Brezento batai be gailesčio mynė
Meilę ir viltį į Dievą.
Takas vingiavo į tolimą kelią,
Vėjai voratinklius draikė,
Rodė silpniems, galingieji ką gali...
Milžinas – parbloškė vaiką.
~*~
Šaltas akmuo čia po kryžium raudojo,
Kryžiai iš kryžkelių šaukė,
Trėmė lietuvį – žemės artoją,
Kryžių keliais žmonės plaukė.

Viskas lyg vakar, nors metų jau eilės
Bėgo, prabėgo, praūžė...
Liko tik pėdsakai, skausmas ir meilė,
Vien pamatai iš bakūžės.

Akmenys senkely guli nebylūs, –
Širdys, mokėję kentėti,
Širdys negrįžusių tūkstančius mylių,

Likusių tundroj gulėti.

Laukti ten teismo dienos paskutinės
Likę be priešo, be draugo.
Akmenys senkely – skausmą Tėvynės
Kapo tyla tebesaugo...

Laukti ten teismo dienos paskutinės
Likę bevardžiais lietuviais,
Retkarčiais dar menami kaip tremtiniai,
Sibiro žemėj pargriuvę.

Vargo ir ašarų kainą Tėvynei
Nieks nukainuot tenedrįsta!
Kryžkelėj – kruvinas šiltas purvynas, –
Tavo ir mano jaunystė...

1987

MONOLOGAS

Nė į ką nekeisiu Lietuvos padangės,
Nors rūsčiausios audros ją draskys piktai.
Lietuva Tėvynė Tėviškėlė brangi,
Mūsų bočių žemė – mes Tavo vaikai.
Kryžkelėse kryžiai, lūšnos ir pirkelės,
Man brangiau už rūmus svetimų dievų.
Tarp kapų ir vargo nuvingiavęs kelias...
Kelias artojėlių – brolių lietuvių.
Jis mus šaukia žengti į rytojų šviesų
Neramia jaunyste – nemariais darbais.
Balsą tą išgirdęs, aš ir jus ten kviečiu
Kas save dar laikot Lietuvos vaikais.

1953
Vorkuta

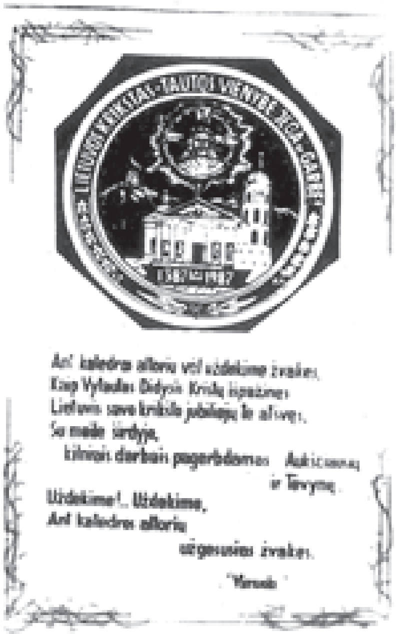

V. Vaineikio atspausdintas plakatas skirtas teisiamajam kun. Alfonsui Svarinskui (ab spaustuvės muziejus Kaune)

V. Vaineikio atspausdintas plakatas skirtas teisiamajam kun. Sigitui Tamkevičiui (ab spaustuvės muziejus Kaune)

V. Vaineikio tapytas paveikslas

V.Vaineikio medžio raižinys. Širvintos

(*V. Vaineikio tapytas paveikslas*). *62-asis spec. ypatingasis baudžiamasis lageris Vorkutoje*

VYTAUTAS VAINEIKIS - TAPYTOJAS

V. Vaineikis prie drobės. (Vilnius) Gerontologijos institute

Vaineikų šeima: Vaidila, Gytis, mama Ona, Dainius

V. Vaineikio motina (pieš.)

V. Vaineikio tapytas paveikslas. Trakai naktį

V. Vaineikis tap. paveikslas D. Šilinienės bute Ukmergėje

P.R. Šaulys ir J. Šilinas prie tapytas paveikslo D. Šilinienės ir J. Šilino bute Ukmergėje

V. Vaineikio tapytas paveikslas "Blaivybės malūnėlis". Kunigiškės

V. Vaineikio tapytas paveikslas. Svėdasai

V. Vaineikio tapytas paveikslas

V. Vaineikio tapytas paveikslas

V. Vaineikio tapytas paveikslas (iš mons. J. Dabravolsko kolekcijos Šešuoliuose

V. Vaineikio tapytas paveikslas

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

T

U

V

Z

Ž

TURINYS

ISBN 978-9955-705-15-4

Išleido ir paruošė leidykla “Vyzdys”,
05120 Laisvės pr. 60 Vilnius, tel. 8 5 2421809
www.vyzdys.com

I viršelyje Vytauto Vaineikio ir Antano Šakalio kompozicija
Sudarytojas Edvardas Burokas
Medžiagą pateikė “Lietuvos Laisvės kovotojų sąjunga”
Kirtimų g. 47, Vilnius

Pasirašyta spaudai 2009.10.20
Tiražas 500 vnt.